

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

CEZA MUHAKEMESİNDE BASİT YARGILAMA

DOKTORA TEZİ

İSMAİL ŞAHİN

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

ANKARA - 2022

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

CEZA MUHAKEMESİNDE BASİT YARGILAMA

DOKTORA TEZİ
İSMAİL ŞAHİN

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

DR. ÖMER ÇELEN
DANIŞMAN

ANKARA - 2022

ONAY

İsmail Şahin tarafından hazırlanan “Ceza Muhakemesinde Basit Yargılama ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı’nda Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi	Kurumu	İmza
(Danışman) Dr. Öğretim Üyesi Ömer ÇELEN	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi	
Prof. Dr. Doğan SOYASLAN	Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi	
Prof. Dr. Yusuf Ziya TAŞKAN	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi	
Prof. Dr. Olgun DEĞİRMENCİ	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Hukuk Fakültesi	
Dr. Öğretim Üyesi İlhan BULUT	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi	

Tez Savunma Tarihi: 10/01/2022

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı’nda Doktora tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Ünvan Ad Soyad

Doç. Dr. Seyfullah Yıldırım

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. 01/02/2022

İsmail ŞAHİN

TEŞEKKÜR

Doktora programının her aşamasında çalışmalarına yol gösteren, yardımını esirgemeyen kıymetli hocam Dr. Öğretim Üyesi Ömer ÇELEN'e desteği için gönülden teşekkür ederim.

Kıymetli tavsiyeleriyle tezin gelişmesine katkı sunan değerli hocalarım Prof. Dr. Doğan SOYASLAN, Prof. Dr. Olgun DEĞİRMENCİ, Prof. Dr. Yusuf Ziya TAŞKAN ve Dr. Öğretim Üyesi İlhan BULUT'a ayrı ayrı teşekkür ederim.

Son olarak, bu zorlu süreçte daima destek ve fedakârlıklarını gördüğüm göz aydınlıklarım eşim Merve Hanım, oğullarımız Muhammed İsmail ve Eşref Emin ile dualarını esirgemeyen annem ve aileme minnettarım.

ÖZET

Günümüzde suç sayısı ve çeşitliliğindeki artış ceza adalet sistemleri açısından ciddi bir iş yükü oluşturmaktadır. Bu iş yükü, ceza adaletinin makul sürede sağlanmasını zorlaştırmakta ve böylece ceza adalet sistemlerinin etkinliğini azaltmaktadır. Ceza siyasetine dair normlarda gerçekleştirilecek hukuk reformları ve ceza adalet sistemini oluşturan mekanizmada gerçekleştirilecek yargı reformlarıyla bu olumsuzlukla mücadele edilmektedir. Son dönemde öne çıkan hukuk reformlarından biri de ceza uyuşmazlıklarının çözümünde klasik muhakeme süreçlerine dair belirli aşamalarının atlanması, sürelerin kısaltılması ve temel güvenceler ihlal edilmeksizin yargılamaların daha az resmî hale getirilmesiyle oluşturulan özel muhakeme usullerinin benimsenmesidir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin R (87) 18 sayılı kararında da tavsiye olunan bu özel usullerin mukayeseli hukukta pek çok ülke tarafından farklı isim ve usullerle kabul edildiği görülmektedir.

Ülkemizde anılan kapsamda bir hukuk reformu olarak 7188 sayılı Kanun'la 5271 sayılı CMK'nın 251 ve 252. maddeleri yeniden düzenlenmiş ve basit yargılama usulü adıyla kovuşturma evresine alternatif yeni bir özel muhakeme usulü benimsenmiştir. Basit nitelikte kabul edilen suçlarda duruşmadan feragat edilerek, mahkemelerin iş yükünün hafifletilmesi ile basit suçlara ayrılan emek ve zamanın azaltılmasının hedeflendiği bu usul, mülga 1412 sayılı CMUK'ta düzenlenen sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesine dair hükümlerle yakın benzerlik göstermektedir. Kovuşturma evresine özgü, klasik yargılamaya alternatif, sanık ve katılanın zımni muvafakatine dayalı, mahkemenin takdiriyle uygulanan, istisnai nitelikte bir özel ceza yargılaması olan basit yargılama usulünün uygulamada pek çok yargı kararına konu olduğu, hakkında telif olunan eserlerde müesseseye dair bazı hususlarda fikir ayrılıklarının bulunduğu anlaşılmaktadır.

Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan İnsan Hakları Eylem Planı'nda kapsamının genişletilmesinin hedeflendiği zikredilen basit yargılama usulünün teorik ve pratik açıdan incelenmesi, sorunların tespiti ile uygulama ve mevzuata dair bazı çözüm önerilerinin getirilmesi sayesinde uygulama, öğreti ve dolayısıyla ülkemiz ceza adalet sisteminin etkinliğine katkı sunulması amaçlanmaktadır.

Çalışmamızda basit yargılama usulü, terimi, hukuki niteliği, amacı, mukayeseli hukuktaki örnekleri, tarihsel gelişimi, uygulanma şartları ve biçimi, bu usulde verilen karara itiraz, benzer kurumlar ve adil yargılanma hakkı ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararında geliştirilen ölçütlerle olan ilişkisi ve zaman bakımından uygulanması hususlarında detaylı olarak incelenmektedir.

Anahtar kelimeler: Basit yargılama usulü, adil yargılanma hakkı, alternatif muhakeme usulü, ceza muhakemesi süreçlerinin kısaltılması, ceza kararnamesi.

ABSTRACT

The increase in the number and variety of crimes creates a severe workload on criminal justice systems in today's world. This workload makes it difficult to provide criminal justice in a reasonable time and thus decreases the efficiency of criminal justice systems. There are efforts to combat with negativities through the legal reforms in regard to norms of crime politics and judicial reforms to be realized within the mechanism constituting the criminal justice system. One of the legal reforms that has become prominent in the recent period is the adoption of special procedure principles, which are formed by skipping certain stages of the traditional proceedings in the resolution of criminal disputes, shortening the deadlines, and making the proceedings less formal without violating the fundamental guarantees. It is seen that these special procedures, which are also recommended in the resolution R (87) 18 of the Committee of Ministers of the Council of Europe, have been adopted by many countries under different names and procedures in comparative law.

In our country, Articles 251 and 252 of the Code of Criminal Procedure numbered 5271 were amended with the Law No. 7188, and a new special procedure has been adopted as an alternative to the prosecution phase, which is called as simple trial procedure within the scope of aforementioned legal reform. This procedure, which aims to reduce the workload of the courts and the allocated effort and time to petty crimes by waiving the hearing in crimes that are considered to be summary offences in nature, closely share similarities with the provisions of the penal decree of judge sitting at criminal court of peace, which was issued in the abolished Criminal Procedure Code numbered 1412. It is understood that the simple trial procedure, which is an exceptional special criminal procedure specific to the prosecution stage, an alternative to the traditional trial, based on the tacit consent of the accused and the participant, implemented upon the discretion of the court, is the subject of many judications in practice, and that there are divergences over some issues about the institution in the copyrighted works.

It is aimed in the Human Rights Action Plan prepared by the Ministry of Justice, to contribute to the effectiveness of the criminal justice system in our country through theoretical and practical examination of the simple trial procedure, which is aimed to be broadened in terms of scope, the determination of the problems and the introduction of some solution proposals regarding practice and legislation.

In our study, simple trial procedure is elaborated in terms of its concept, legal nature, goal, examples within the comparative law, its historical development, implementation terms and forms, objections to a judgment constituted through this procedure, similar institutions and the right to a fair trial, its relationship with the standards developed in the resolution of European Court of Human Rights and its implementation within the scope of timeline.

Key Words: Simple Trial Procedure, right to fair trial, alternative proceeding procedures, curtailing the processes of criminal proceeding procedures, penal decree.

İÇİNDEKİLER

ONAY	I
BEYAN	II
TEŞEKKÜR.....	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER.....	VIII
KISALTMALAR.....	XV
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BASİT YARGILAMA USULÜNÜN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ MUKAYESELİ HUKUK ÖRNEKLERİ VE TARİHİ GELİŞİMİ

1. GENEL OLARAK.....	5
2. CEZA ADALET SİSTEMLERİNDE REFORM ÇABALARININ NEDEN VE SONUÇLARI.....	6
2.1. Ceza Adalet Anlayışındaki Değişimler	7
2.2. Ceza Adalet Sistemlerinde Meydana Gelen Gecikmeler	15
3. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN KAVRAM OLARAK İNCELENMESİ.....	26
4. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN HUKUKİ NİTELİĞİ	29
5. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN AMACI	34

**6. KLASİK CEZA MUHAKEMESİNE ALTERNATİF BASİTLEŞTİRİLMİŞ
USULLERİN MUKAYESELİ HUKUK ÖRNEKLERİ..... 38**

6.1. Genel olarak 38

6.2. Ceza Muhakemesi Sürecinin Kısaltılmasına Dair Özel Muhakeme Usulleri
..... 44

6.3. Ceza Kararnamesi 51

6.4. İddia Pazarlığı 58

7. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN TARİHİ GELİŞİMİ..... 70

7.1. Genel Olarak 70

7.2. Sulh Ceza Hâkiminin Ceza Kararnamesi 71

7.3. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısında Yer Verilen Ceza Kararnamesi
..... 77

7.4. Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanununda Düzenlenen Özel Usul 80

7.5. Şahsi Dava..... 86

İKİNCİ BÖLÜM

BASİT YARGILAMA USULÜ

1. GENEL OLARAK..... 90

2. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN SORUŞTURMA EVRESİNE ETKİSİ..... 93

3. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN UYGULANABİLİRLİK ŞARTLARI..... 98

3.1. Genel Olarak 98

3.2. Kovuşturma Evresine Geçilmiş Olması 99

3.3. Yargılamanın Asliye Ceza Mahkemesince Yapılıyor Olması	100
3.4. Suçun Adli Para Cezasını ve/veya Üst Sınırı İki Yıl veya Daha Az Süreli Hapis Cezasını Gerektirmesi	108
3.4.1. Genel Olarak.....	108
3.4.2. Sadece Adli Para Cezasını Gerektiren Suçlar	111
3.4.3. Üst Sınırı İki Yıl veya Daha Az Süreli Hapis Cezasını ve/veya Birlikte ya da Seçimlik Olarak Adli Para Cezasını Gerektiren Suçlar.....	113
3.4.4. Yaptırıma Dair Belirlemenin Yerindeliği.....	125
3.5. Yaş Küçüklüğü, Akıl Hastalığı ile Sağır ve Dilsizlik Hallerinin Bulunmaması..	131
3.6. Suçun Soruşturma veya Kovuşturmasının İzne ya da Talebe Bağlı Olmaması..	142
3.7. Suçun Basit Yargılama Usulü Kapsamına Girmeyen Başka Bir Suçla Birlikte İşlenmiş Olmaması.....	145
3.8. Mahkemece Basit Yargılama Usulünün Uygulanmasına Karar Verilmesi.....	153
3.8.1. Genel Olarak.....	153
3.8.2.Taraf Taleplerinin Mahkeme Takdirine Etkisi	158
3.8.3. İspat Açısından Duruşma Yapılmasının Gerekli Görülmesi.....	163
3.8.3.1. Tarafların Duruşmada Dinlenilmesi Gerekliliği.....	166
3.8.3.1.1. Mağdurun Dinlenilmesine Dair Özel Düzenlemeler	167
3.8.3.1.2. Tanık Dinlenilmesinin Gerekli Olması	170
3.8.3.1.3. Sanığın Sorgusu veya Ek Savunmasının Tespiti İçin Dinlenilmesi	172

3.8.3.1.4. Tercüman Gerekmesi	174
3.8.3.2. Keşif İcrasının Gerekmesi	175
3.8.3.3. Sanığın Tutuklu Olması.....	175
4. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN UYGULANMASI.....	176
4.1. Genel Olarak	176
4.2. İddianamenin Taraflara Tebliği.....	176
4.3. Sanığa Haklarının Hatırlatılması.....	178
4.4. Taraflara Verilen Sürenin Niteliği ve Yeterliliği	181
4.5. Taraflara Yapılan İhtarın İçeriği ve Niteliği	183
4.6. Toplanması Gereken Belgelerin İlgili Kurum ve Kuruluşlardan Talep Edilmesi	184
4.7. Bilirkişi Görevlendirilmesi.....	186
4.8. Delillerin Ortaya Konulması ve Tartışılması	187
5. BASİT YARGILAMA USULÜNDE CUMHURİYET SAVCISI, MÜDAFİ VE VEKİLİN ROLÜ İLE KATILMA HAKKI	189
5.1. Cumhuriyet Savcısının Rolü	189
5.2. Müdafî ve Vekilin Rolü	190
5.3. Katılma Hakkı	193
6. BASİT YARGILAMA USULÜNDE SONUÇ ÇIKARMA DEVRESİ.....	195
6.1. Genel olarak	195
6.2. Delillerin Değerlendirilmesi	196

6.3. Hüküm Verilmesi	200
6.3.1. Genel Olarak.....	200
6.3.2. Mahkûmiyet Hükümü.....	201
6.3.3. Mahkûmiyet Hükümünün Tekerrüre Esas Olması	208
6.3.4. Mahkûmiyet Dışı Hükümler.....	210
6.3.5. Hükümde İtiraz Usulü ile İtirazın Sonuçlarının Belirtilmesi Gerekliliği ..	211
6.4. Hükme Karşı Olağan Kanun Yoluna Başvurulamaması.....	212
6.5. Hükümün Kesinleşmesi	214
7. BASİT YARGILAMA USULÜNDE İTİRAZ	215
7.1. Genel olarak	215
7.2. İtirazın Hukuki Niteliği	215
7.3. İtiraza Hakkı Olanlar.....	222
7.4. İtiraz Süresi	224
7.5. İtiraz Şekli	225
7.6. Duruşmadan Önce İtirazdan Vazgeçilmesi	226
7.7. İtirazın Usulden İncelenmesi.....	227
7.8. İtiraz Üzerine Yapılacak Yargılamanın Aynı Mahkemede Gerçekleştirilmesi..	228
7.9. İtiraz Üzerine Yapılacak Yargılamada Sanığın Sorgusu Yapılmadan Hüküm Verilebilmesi	229
7.10. İtiraz Üzerine Yapılacak Yargılamada Önceki Hükümle Bağlı Olunmaması...	234

7.11. İtiraz Üzerine Verilecek Hükümün Aleyhe Değiştirme Yasağı Açısından İncelenmesi	235
7.12. İtiraz Üzerine Verilecek Hükümün Yayılma Etkisi	242
7.13. İtiraz Üzerine Verilen Hükme Karşı Kanun Yolları	244

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASİT YARGILAMA USULÜNÜN BENZER KURUMLARLA VE ADİL YARGILANMA HAKKI İLE İLİŞKİSİ VE ZAMAN BAKIMINDAN UYGULANMASI

1. GENEL OLARAK.....	245
2. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN HUKUKUMUZDAKİ BENZER KURUMLARLA İLİŞKİSİ	246
2.1. Genel olarak	246
2.2. Seri Muhakeme Usulü.....	247
2.2.1. Genel olarak	247
2.2.2. Kapsamı.....	247
2.2.3. Uygulanma Koşulları	251
2.2.4. Uygulanma Biçimi	255
2.2.5. Basit Yargılama Usulü İle İlişkisi	264
2.3. Uzlaştırma	266
2.3.1. Genel olarak	266

2.3.2. Uygulanma Koşulları ve Biçimi.....	267
2.3.3. Basit Yargılama Usulü İle İlişkisi	271
2.4. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi	272
2.4.1. Genel Olarak.....	272
2.4.2. Uygulanma Koşulları ve Biçimi.....	273
2.4.3. Basit Yargılama Usulü İle İlişkisi	277
2.5. Önödeme	278
2.5.1. Genel olarak	278
2.5.2. Uygulanma Koşulları ve Biçimi.....	279
2.5.3. Basit Yargılama Usulü İle İlişkisi	281
3. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN ADİL YARGILANMA HAKKINA DAİR İLKELER BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	283
4. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ KARARLARI BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	290
5. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN ZAMAN BAKIMINDAN UYGULANMASI	298
SONUÇ	304
KAYNAKLAR.....	313

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKBK	: Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
B.N.	: Başvuru Numarası
bkz.	: bakınız
C.	: Cilt
CD	: Ceza Dairesi
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMH	: Ceza Muhakemesi Hukuku
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
E.	: Esas
Ed.	: Editör
f.	: fıkra
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İİK	: İcra ve İflas Kanunu

İÜHFM

: İstanbul Üniversitesi Hukuk
Fakültesi Mecmuası

K.

: Karar

m.

: madde

MARUHAD

: Marmara Üniversitesi Hukuk
Fakültesi Hukuk Araştırmaları
Dergisi

s.

: Sayfa

S.

: Sayı

s.e.t.

: Son erişim tarihi

T

: Tarih

vd.

: ve devamı

Y.

: Yıl

YCGK

: Yargıtay Ceza Genel Kurulu

GİRİŞ

Hukuk devletlerinde toplum içinde ortaya çıkan çekişmelerin resmî olarak çözüme kavuşturulması ve böylece toplumsal barışın sağlanması, demokratik düzenin gerektirdiği belirli ilkeler çerçevesinde devletin yargı organları tarafından yerine getirilir¹. Uyuşmazlıkların adalet sistemi içinde çözülmesi için gerçekleştirilen bu faaliyetlere dair yöntemleri düzenleyen hukuk dalı “*muhakeme hukuku*” olarak adlandırılmaktadır. Hukuka aykırılıkların belirlenerek uyuşmazlıkların çözülmesi tüm muhakeme hukuku dallarında iddia, savunma ve yargılama biçimindeki ortak çalışmalar sonucunda gerçekleşir. İşte tüm bu çalışmalarda yer alan sùjelerin yetkileri ve ödevlerini de muhakeme hukuku gösterir².

Bir uyuşmazlık türü olan suçun işlenmesiyle fail ve devlet arasında ceza ilişkisi kurulmakta, diğerk bir deyişle devletin ceza adalet sistemi işlerlik kazanmaktadır. Ceza adalet sistemi, suç teşkil eden ihlallerin aydınlatılması için gerekli soruşturma ve yargılama faaliyetlerinin yapılarak, fail hakkındaki hükmün kesinleştirilmesi ile infaz edilmesine dair resmî mekanizmadır³. Bu mekanizma failin işlediğı suçun sonuçlarına katlanması yükümlülüğünü, devletin de hukuk devleti ilkesine uygun adil bir yargılama yaparak faili cezalandırması ödevini doğurur⁴. Devlet bu ödevini yerine getirmekle ÷lkedeki barış ve huzuru, sosyal istikrarı, adaleti ve kişilerin haklarını temin eder⁵.

Adaletin ve bilhassa ceza adaletinin hukuka uygun, etkin ve topluma faydalı şekilde yerine getirilebilmesi geçmişte olduğı gibi günümüzde de devletlerin temel sorunlarından biridir. Dönmezer, toplumdaki adalet mekanizmasının rolü ve fonksiyonunu, yüzlerce hattın ulaştığı tren istasyonundaki makasları açıp kapayan ve ulaşımı sağlayan mekanizmanın rolü ve fonksiyonuna benzetmektedir⁶. Bu güzel benzetmeden de anlaşılacağı üzere, bir

¹ **Dönmezer, Sulhi/Yenisey, Feridun** (2000) Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğı, İstanbul, Tesev Yayınları, s. 9.

² **Kunter, Nurullah/Yenisey, Feridun/Nuhoğlu, Ayşe** (2010) Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 18. Baskı, İstanbul, Beta Yayıncılık, s. 7; **Centel, Nur/Zafer, Hamide** (2020) Ceza Muhakemesi Hukuku, 18. Baskı, İstanbul, Beta Yayıncılık, s. 3.

³ **Dönmezer/Yenisey**, s. 10.

⁴ **Centel/Zafer**, s. 4.

⁵ **Dönmezer/Yenisey**, s. 10.

⁶ **Dönmezer, Sulhi** (1971) “*Ceza Adaletinde Reform İlkeleri*”, İÜHFM, C. 37, S. 1-4, s. 1. (1-35).

toplumdaki adalet fonksiyonunun iyi işlememesi halinde toplumsal düzen sürekli bir kargaşa içerisinde olacaktır.

Ceza uyuşmazlıklarının gecikmeksizin yani makul süre içinde çözüme kavuşturulması, ceza adalet sistemlerinin etkinliğinin değerlendirilmesi açısından önemli bir ölçüttür. Zira geciken muhakeme, taraflar ile toplum açısından olumsuz neticelere yol açarak adalet sistemine olan güveni azaltır⁷. Uyuşmazlıkların çözümündeki gecikmeler ülkemizde toplumsal bir sorun halini alarak “*geciken adalet, adalet değildir*” veczinin yerleşmesine yol açmış, filmlere ve şiirlere konu olmuştur⁸. Ancak söz konusu sorun ne sadece günümüzün ne de ülkemizin problemidir. Tarihsel süreçte ve günümüzde pek çok ülkede davaların gecikmesi, ceza adaletinin asli meselesi konumundadır⁹. Fransa’da “*geciken adalet, reddedilen adalet*” tabiri yerleşmiş, Magna Charta’daki hak ve adaletin yerine getirilmesinin geciktirilemeyeceğine dair ilke İngiliz ve Amerikan mahkemelerinin çoğunun mühürlerine kazınmıştır¹⁰.

Günümüzde suç sayısı ve çeşitliliğindeki artış pek çok ülkede ceza adalet sistemi açısından ciddi bir iş yükü oluşturmaktadır. Bu yük karşısında ceza adaletinin makul sürede sağlanmasına dair çabalar, ceza siyasetine dair normlarda gerçekleştirilecek hukuk reformları ile ceza adalet sistemini oluşturan mekanizmada gerçekleştirilecek yargı reformlarıyla neticelenmektedir¹¹. Son dönemde öne çıkan hukuk reformlarından biri de ceza uyuşmazlıklarının çözümünde klasik muhakeme süreçlerinin yerine sadeleştirilmiş usullerin benimsenmesidir.

Ülkemiz adalet sisteminin iyileştirilmesi çabaları kapsamında hazırlanan belgelerden olan Yargı Reformu Stratejisi Belgesi’nin 4.8.b. sayılı faaliyetinde performans ve verimliliğin artırılması amacıyla duruşmasız çözülebilecek uyuşmazlıklara ilişkin usullerin geliştirilmesi hedefine yer verilmiştir. Aynı belgenin 7.3.b. sayılı faaliyetinde ise bazı suçların basitleştirilmiş ve hızlı bir yargılama usulüyle görülmesine dair hedef

⁷ **Dönmezer/Yenisey**, s. 22; **Cihan, Erol** (1981) “*Hâkim Unsuru Açısından Ceza Davalarının Uzamasının Sebepleri*”, İÜHFM, C. 45, S. 1-4, s. 876. (873-898)

⁸ **Cihan**, s. 880-881.

⁹ **Dönmezer** (1971), s. 8.

¹⁰ **İlal, Ersan** (1968) “*Magna Carta*”, İÜHFM, C. 34, S. 1-4, s. 220. (210-242); **Dönmezer** (1971), s. 8.

¹¹ **Dönmezer/Yenisey**, s. 9.

düzenlenmiştir. Bu doğrultuda bir hukuk reformu niteliğindeki 17.10.2019 tarihli ve 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun kabul edilmiştir¹².

7188 sayılı Kanun'un 24 ve 25. maddeleriyle, 04.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun mülga 251 ve 252. maddeleri yeniden düzenlenmiş ve basit yargılama usulü adıyla kovuşturma evresine alternatif yeni bir muhakeme benimsenmiştir. Bu yeni usulle basit nitelikte kabul edilen suçlarda, kovuşturmanın en önemli devresi olarak kabul gören duruşmadan feragat edilerek, mahkemelerin iş yükünün hafifletilmesi ile basit suçlara ayrılan emek ve zamanın azaltılmasının hedeflendiği belirtilmektedir¹³.

Adli veriler, ülkemiz ceza adalet sisteminin ağır iş yüküne maruz kaldığına işaret etmektedir. Kanun koyucu bu iş yüküyle mücadele kapsamında CMK'nın 251 ve 252. maddelerini yeniden düzenleyerek basit yargılama usulünü kabul etmiştir. 7188 sayılı Kanun'un 31. maddesiyle CMK'ya eklenen Geçici 5. maddenin birinci fıkrasının (c) bendinde CMK'nın 251 ve 252. maddelerinde düzenlenen basit yargılama usulüne ilişkin hükümlerin 01.01.2020 tarihinden itibaren uygulanacağı; (d) bendinde ise 01.01.2020 tarihi itibarıyla kovuşturma evresine geçilmiş, hükme bağlanmış veya kesinleşmiş dosyalarda basit yargılama usulünün uygulanmayacağı düzenlenmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin 25.06.2020 ve 14.01.2021 tarihlerinde verdiği kararlarla CMK'nın Geçici 5. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendinde yer verilen “*kovuşturma evresine geçilmiş*” ve “*hükme bağlanmış*” ibareleri iptal edilmiştir. Bu iptal kararı uyarınca hem asliye ceza mahkemelerindeki derdest dosyalar hem de bölge adliye mahkemeleri ve Yargıtay'da kanun yolu incelemesinde bulunan dosyalarda basit yargılama usulünün uygulanma sayısı ciddi oranda artış göstermiştir.

Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan İnsan Hakları Eylem Planı'nda makul sürede yargılanma hakkının güçlendirilmesine dair 2.4.i. faaliyetiyle, ceza yargılamalarında seri muhakeme ve basit yargılama gibi usullerin kapsamının genişletilmesi ve bu suretle adli

¹² Yargı Reformu Strateji Belgesi, s. 54-78.

https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/23122019162931YRS_TR.pdf (s.e.t. 01.03.2021)

¹³ Madde gerekçesi için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss105.pdf> (s.e.t. 01.03.2021)

süreçlerin daha hızlı ve etkin bir şekilde tamamlanmasının sağlanması hedefine yer verilmiştir¹⁴.

Uygulama alanının genişletilmesinin hedeflendiği belirtilen bu yeni müessese hakkında bazı eserler telif edilmiş ise de bunların sayısı oldukça sınırlıdır. Çalışmamızla, basit yargılama usulünün teorik ve pratik açıdan incelenerek sorunların tespiti ve çözüm önerileri getirilmesiyle bu usulün ve dolayısıyla ülkemiz ceza adalet sisteminin etkinliğine katkı sunulması amaçlanmaktadır.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde basit yargılama usulü, kavram, hukuki nitelik, amaç, mukayeseli hukuk örnekleri ve tarihsel gelişim açısından incelenecektir. Bu inceleme esnasında konunun bütüncül olarak değerlendirilmesine katkı sunulması açısından ceza adalet sistemlerindeki reformların neden ve sonuçları da ele alınacaktır.

İkinci bölümde, basit yargılama usulünün soruşturma evresine olan dolaylı etkisi, uygulanabilirlik şartları, uygulanma biçimi, bu usulde Cumhuriyet savcısı ve müdafii ile vekilin rolü, katılma hakkı, sonuç çıkarma devresi ile basit yargılama usulünde verilen hükme itiraz usulü ve itiraz üzerine gerçekleştirilecek yargılamanın özellikleri detaylı olarak incelenecektir.

Üçüncü ve son bölümde ise öncelikle klasik ceza muhakemesine alternatif çözüm yöntemlerinin mer'î hukukumuzdaki örnekleri hakkında öz bilgilere yer vererek basit yargılama usulü ile olan ilişkisini değerlendireceğiz. Akabinde basit yargılama usulünü adil yargılanma hakkına dair ilkeler bakımından inceleyeceğiz. Bölümün üçüncü başlığı altında, klasik ceza muhakemesine alternatif usullere dair Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında yer verilen ölçütleri ve inceleme konumuzun bu ölçütlere uygunluğunu tespit edeceğiz. Son başlıkta ise basit yargılama usulünün zaman bakımından uygulamasına dair kuralları ve Anayasa Mahkemesi'nin bu konudaki kararlarını değerlendireceğiz.

¹⁴ İnsan Hakları Eylem Planı, s. 34.
<https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/1/dosya/insan-haklari-ep02-03-202115-14.pdf> (s.e.t. 01.05.2021)

BİRİNCİ BÖLÜM

BASİT YARGILAMA USULÜNÜN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

MUKAYESELİ HUKUK ÖRNEKLERİ VE TARİHİ GELİŞİMİ

1. GENEL OLARAK

Cezai uyuşmazlığın çözülmesine dair adalet sistemi, farklı makamların görev yaptığı ve aşamalardan oluşan bir süreçtir. Araştırma, iddia, savunma, yargılama, hüküm verme ve hükmün denetlenerek hataların düzeltilmesi ile kesinleşen yaptırımın infaz edilmesi aşamalarında; kolluk, savcılık, sulh ceza hâkimliği, mahkeme, bölge adliye mahkemesi, Yargıtay, infaz kurumları gibi farklı sùjeler görev alır. Dönmezer/Yenisey tarafından “*enterkonnekte kararlar şebekesi*” olarak adlandırılan bu sistemin etkinliği, hem sisteme dair kuralların hem de bu kurallara ilişkin uygulamanın rasyonel olmasını gerektirir. Rasyonellik ise bu sisteme dair kanun ve uygulamanın meşru, faydalı ve etkililiğine göre ölçülür¹⁵.

Günümüzde ceza adalet sistemleri zikredilen rasyonelliğe erişmeye yönelik reform arayışları içindedir. Bu arayışların temel nedenleri suç sayısı ve çeşitliliğindeki artışlar ile ceza adaleti felsefesindeki temel haklar eksenli değişimlerdir¹⁶. Adaletin en ideal şekilde sağlanması temel hedefine yönelik söz konusu çabalar, hukuk ve yargı reformlarıyla neticelenmektedir.

Çalışma konumuzu oluşturan basit yargılama usulü de bu kapsamdaki hukuk reformlarından biridir. Bu nedenle öncelikle ceza adalet sistemlerindeki değişim çabalarına yol açan nedenleri ve ortaya çıkardığı hukuk reformlarına dair bazı örnekleri açıklamayı gerekli görmekteyiz. Zira basit yargılama usulünün hukuki niteliği ve kabulüne yol açan nedenler ile bu usulden beklenen faydanın daha iyi anlaşılabilmesi için bütüncül bir değerlendirme yapılmasının faydalı olacağı kanaatindeyiz.

İkinci başlıkta basit yargılama usulünün kavram açısından değerlendirmesi yapılacak, sonraki başlıklarda ise hukuki niteliği ve amacı tespit edilecektir. Akabinde klasik ceza muhakemesine alternatif usullere dair yabancı ülke hukuk sistemlerindeki bazı örnekleri ve hukukumuzdaki mülga düzenlemeleri inceleyeceğiz. Böylece inceleme konumuzun yakın veya kısmi benzerlik içerdiği bu yöntemlerle olan ilişkisini tespit imkânımız olacaktır.

2. CEZA ADALET SİSTEMLERİNDE REFORM ÇABALARININ NEDEN VE SONUÇLARI

Günümüz ceza adalet sistemlerindeki reform çabalarının nedenlerini iki kategoride incelemek mümkündür. Bunlardan ilki, ceza adaletinin gerçekleştirilmesine dair insan hakları eksenli değişimler, ikincisi ise ceza adalet sistemlerinde meydana gelen gecikmelerin yol açtığı sorunlardır¹⁷. Bu nedenler devletleri maddi ve şekli ceza hukuku ile infaz hukukuna dair düzenlemelerinde ve yargı sistemlerinde reformlar yaparak ceza adalet sistemlerinin etkinliklerini artırma çabalarına yöneltmiştir.

¹⁶ Bayraktar, Köksal (1984) “Ceza Hukukunda Suç Olmaktan Çıkarma Akımı”, İÜHFİM, C. 50, S. 1-4, s. 197. (197-212); Zafer, Hamide (2003) “Ceza Muhakemesi Hukukunda Özelleştirme Eğilimi: Uzlaşma”, İstanbul, Prof. Dr. Ergun Önen’e Armağan, s. 727. (727-750)

¹⁷ Bayraktar, s. 197; Zafer, s. 727; İçer, Zafer (2020) “Basit Yargılama Usulü (CMK m.251, 252)”, Fasikül Hukuk Dergisi, S. 125, s. 6. (6-15)

Pratik ihtiyaçlar ve yaklaşım değişiminden kaynaklanan mezkûr iki neden sıkı bir etkileşim halindedir. Örneğin, onarıcı adalet anlayışının bir ürünü olan uzlaştırma, yargı makamlarının artan iş yüküyle mücadelesinde önemli bir araç halini almıştır. Çalışmamız kapsamında inceleme kolaylığı açısından bu iki nedeni ayrı başlıklar altında değerlendirmeyi uygun bulmaktayız.

2.1. Ceza Adalet Anlayışındaki Değişimler

Ceza hukuku, toplumsal yaşam açısından önem taşıyan değerlerin korunmasında devletlerin en önemli mücadele aracıdır. Devletler bu araca yani cezalandırma yetkisine başvurmaksızın toplumsal düzenin korunması ödevini etkin bir şekilde yerine getiremezler¹⁸. Haksızlık teşkil eden insan davranışlarından hangisinin suç olarak tanımlanacağı ve hangi yaptırıma tabi tutulacağı ile bu haksızlığın failinin tespit edilerek cezalandırılmasında izlenecek usullerin neler olduğu ceza hukukuna dair kurallarla tespit edilir. Bu kurallar ise suç ve ceza siyaseti ile belirlenir¹⁹. Her devletin maddi ve şekli ceza hukuku ile infaz hukukuna dair mevzuatı, suçla mücadelesinin yol haritası olan bir suç siyasetine dayanmalıdır. Aksi halde suçla mücadeledeki başarısızlıklarının sonucu ve bu başarısızlığın devamının nedeni olan “*panik mevzuatı*” yaygınlařır²⁰. Ceza adaletine dair sorunların çözümünü salt bu mevzuat değişikliklerinde aramak da geçmişteki tecrübelerde olduğu gibi günümüz açısından da isabetli bir yaklaşım olmayacaktır²¹.

İncelememiz kapsamında tez konumuzu gözeterek, suç politikasının bilhassa muhakeme hukukuna karşılık gelen kısmındaki değişimler üzerinde yoğunlaşacağız. Zira konunun bütüncül olarak incelenmesi ayrı bir tez konusunu oluşturacak kadar kapsamlıdır.

¹⁸ **Dönmezer, Sulhi/Erman, Sahir** (2016) *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku* (Cilt I), 14. Baskı, İstanbul, Der Yayınevi, s. 4, 5; **Soyaslan, Doğan** (2018) *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 8. Baskı, Ankara, Yetkin Yayıncılık, s. 99; **Koca, Mahmut/Üzülmez, İlhan** (2021) *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 14. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 31.

¹⁹ **Özgenç, İzzet** (2021) *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 17. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 52.

²⁰ **Dönmezer, Sulhi** (1987) “*Suç Siyaseti*”, İÜHFM, C. 52, S. 1-4, s. 6. (1-33)

²¹ **Dönmezer** (1987), s. 32; **Taner, M. Tahir** (1946) “*Ceza Davalarının Uzaması Sebepleri, Alınması Gereken Tedbirler*”, İÜHFM, C. 12, S. 4, s. 969- 970. (969-980); **Akbulut, İlhan** (1994) “*Ceza Davasının Uzamasının Sebepleri*”, İÜHFM, C. 54, S. 1-4, s. 174. (171-188); **Cihan**, s. 877.

Ceza muhakemesi, bir suçun işlenip işlenmediği, suç işlenmişse kim tarafından işlendiği ve failleri hakkında hükmedilecek yaptırım veya tedbirin ne olacağına dair temel sorunların insan haklarını ihlal etmeden iddia, savunma ve yargılama niteliğindeki çeşitli faaliyetlerle çözüme kavuşturulmasıdır²². Bu faaliyetin amacı adil yargılanma hakkına uygun olarak maddi gerçeğe ulaşılması ve suçlunun cezalandırılması sayesinde, suçla bozulan toplumsal barışın yeniden temin edilmesidir²³.

Ceza muhakemesi sistemleri, tarihsel süreç içinde genellikle yargılama makamının iddia ve savunma karşısındaki durumu açısından üç başlıkta incelenmektedir²⁴. Bir kimsenin cezalandırılabilmesini başka bir kimsenin ithamı ve ispatına tabi kılan itham (taraf) sistemi, Orta Çağ'ın ikinci yarısında otoriter devletlerin kurulmasıyla yerini her ne pahasına olursa olsun maddi gerçeğin araştırılmasını amaç edinen ve sanığı hakları olmayan bir obje olarak gören tahkik (soruşturmacı) sistemine bırakmıştır²⁵. 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Aydınlanma Çağı'nın etkisiyle masumiyet karinesini kabul eden, iddia görevini yargılama makamının dışında devlet adına yürüten bir makama veren yeni bir sisteme geçilmiş ve netice olarak günümüzde işbirliği veya karma sistem olarak adlandırılan sisteme ulaşılmıştır. Bu sistemde sanık, hak ve yükümlülükleri olan bir muhakeme süjesi olarak konumlandırılmış, iddia ve yargılama makamları ayrılmış, hâkimin delilleri serbestçe değerlendireceği kabul edilmiştir. Soruşturma evresinin gizli ve yazılı olması, kovuşturma evresinin ise açık ve sözlülüğü benimsenmiştir²⁶.

-
- ²² **Yenisey, Feridun/Nuhoğlu, Ayşe** (2021) Ceza Muhakemesi Hukuku, 9. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 79; **Soyaslan, Doğan** (2020) Ceza Muhakemesi Hukuku, 8. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, s. 46; **Şahin, Cumhur/Göktürk, Neslihan** (2021) Ceza Muhakemesi Hukuku I, 12. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 21; **Öztürk, Bahri/Tezcan, Durmuş/Erdem, Mustafa Ruhan/Sırma Gezer, Özge/Saygılar Kırıt, Yasemin F./Alan Akcan, Esra/Özaydın, Özdem/Erden Tütüncü, Efser/Altınok Villemin, Derya/Tok, Mehmet Can** (2021) Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 29; **Gökçen, Ahmet/Balcı, Murat/Alşahin, M. Emin/Çakır, Kerim** (2021) Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 29; **Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar** (2021) Ceza Muhakemesi Hukuku, 14. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 38; **Hakeri, Hakan/Ünver, Yener** (2019) Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 35; **Özen, Mustafa** (2019) Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Muhakemesi Hukuku, 3. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 47; **Centel/Zafer**, s. 6.
- ²³ **Özbek/Doğan/Bacaksız** (CMH), s. 37; **Soyaslan** (CMH), 47; **Şahin/Göktürk** (CMH I), s. 23; **Öztürk/Tezcan/ Erdem ve diğerleri**, s. 31; **Özen, Mustafa** (CMH), s. 48.
- ²⁴ **Kunter/Yenisey/Nuhoğlu**, s. 142.
- ²⁵ **Kunter/Yenisey/Nuhoğlu**, s. 143; **Centel/Zafer**, 124; **Soyaslan** (CMH), s. 62-64; **Özbek/Doğan/Bacaksız** (CMH), s. 41.
- ²⁶ **Kunter/Yenisey/Nuhoğlu**, s. 146; **Centel/Zafer**, 125; **Özbek/Doğan/Bacaksız** (CMH), s. 42.

Günümüz ceza muhakemesi sistemlerinde anılan sistemlere dair saf bir uygulamanın olduğu söylenemeyecektir. İtham sisteminin uygulandığı Anglo-Amerikan sitemi, tahkik sistemine ait bazı özellikleri benimsemiştir²⁷. Yine itham ve tahkik sistemlerinin karması olan işbirliği sisteminin geçerli olduğu Kıta Avrupası ülkelerinde ise Anglo-Amerikan sisteminin temeli olan taraf ceza muhakemesi sistemine dair iddia pazarlığı gibi kurumlara yönelik söz konusudur²⁸.

Ceza muhakemesi sistemlerinde tarihte ve günümüzde gerçekleşen değişimler, ceza adaleti modelleri ve bu modelleri doğuran felsefelerde yani cezalandırmanın amacına dair bakış açılarındaki değişimle yakın ilişki içindedir. Tarihsel gelişim sürecinde cezalandırıcı, ıslah edici, onarıcı ve dönüştürücü olarak isimlendirilen dört ceza adalet anlayışı söz konusudur. Cezalandırıcı adalet, cezayı işlenen suçun karşılığı olarak görerek suçun failine acı vermeyi amaç edinen ve bu cezalandırmanın caydırıcı etkisi olduğunu savunan en eski ceza adalet anlayışıdır²⁹. Bu anlayış 18. yüzyılın sonlarından itibaren yerini cezaların suçlunun topluma yeniden kazandırılmasını sağlamaya dönük şekilde belirlenmesini benimseyen ıslah edici adalet anlayışına bırakmıştır³⁰. Islah edici adalet anlayışına göre ceza, mahkûmun toplumdan uzaklaştırılmasına değil topluma en iyi şekilde yeniden kazandırılmasına yönelik olmalıdır. Ölüm cezasının kaldırılması, kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların para cezası lehine alan kaybetmesi gibi düzenlemeler failin topluma yeniden kazandırılmasına yöneliktir. Örneğin Almanya’da 1882 yılında infaz edilen hürriyeti bağlayıcı ceza oranı toplam mahkûmiyetlerin %76,8 iken bu oran kademeli şekilde gerçekleştirilen reformlar sonucunda 1925’de %35’e, 1955’de %19’a, 1976’da ise %6,2 ye düşmüştür³¹.

Yirminci yüzyılın en geçerli adalet felsefesi olan ıslah edici adalet anlayışı, cezalandırıcı ve onarıcı adalet arasında bir köprü vazifesi görmüştür³². Günümüzde hâkim

²⁷ **Feyzioğlu, Metin** (2015) Ceza Muhakemesinde İspatın Ölçütü Olarak Vicdani Kanaat, 2. Baskı, İstanbul, İslık Yayınevi, s. 84.

²⁸ **Kaşı, Enver** (2017) Ceza Adaleti Sisteminde İtham Pazarlığı (Plea Bargaining), 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 66.

²⁹ **Arıcan, Mehmet** (2009) Ceza Adaleti, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 71.

³⁰ **Arıcan, s. 78.**

³¹ **Eser, Albin** (1988) “*Son Yüzyıl İçinde Almanya’daki Ceza Düzenlemeleri Geçmişe Bir Bakış ve Gelecekteki Eğilimler*”, (Çeviren: Feridun Yenisey (1989), Yargıtay Dergisi, C. 15, S. 1-4, Ocak - Ekim 1989, s. 25, 26. (13-36)

³² **Arıcan, s. 78.**

olan adalet anlayışı Anglo-Amerikan kaynaklı³³ onarıcı adalet felsefesidir. Cezai uyuşmazlığın taraflarının uyuşmazlığın çözümüne aktif katılımlarını esas alan bu yaklaşım, suçun mağdurunun ceza adalet sistemi tarafından güçlendirilmesini ve suçun neden olduğu haksızlığı gidermek yoluyla eyleminin sorumluluğu üstlenme olanağı tanınan failin topluma yeniden kazandırılmasını, taraflar arasındaki ilişkinin onarılmasını amaç edinmektedir. Düzeltici, eğitici, affedici, sorumluluk yükleyici, toplumsal katılımı ve diyalogu teşvik edici, değer temelli ve müzakere eksenli bir süreç olan onarıcı adalet anlayışı; failin haksızlık teşkil eden eylemini düzeltmesiyle topluma yeniden kazandırılmasını, mağdurun aktif olarak yer aldığı süreçte zararının giderilmesini, suçun toplumsal etkilerinin azaltılmasını sağlamakla fail, mağdur ve toplum açısından pek çok olumlu sonuçlara yol açabilmektedir³⁴.

Onarıcı adalet uygulamasında, uzlaştırma, suç tamir ekipleri, mağdur müdahalesi programları, aile grup konferansı, failin de çağrıldığı mağdur panelleri veya toplum ıslah kurulları, cezalandırıcı veya barıştırmacı halka, failin yeteneklerinin geliştirilmesi programları, failer için mağdurun duygularını anlayabilme dersleri, suç mağdurları veya suçlular için toplum temelli yardım grupları, kamu hizmetinde çalıştırma gibi farklı modeller söz konusudur³⁵. Bu modeller ceza uyuşmazlığının çözümünde klasik muhakeme kurallarından farklı yöntemler içermektedir.

Son dönemde tartışılan ceza adalet felsefesi dönüştürücü adalettir. Onarıcı adalet anlayışı ile büyük oranda paralel olan bu yaklaşımın temel farkı, hapis cezasına tamamen karşı olmasıdır. Hapsin işlevsiz olduğuna inanan bu yaklaşım, suçun cezasının öncelikle mağdur olmak üzere sanık ve toplum nazara alınarak belirlenmesi gerektiğini savunur. Sadece suç değil suça götüren nedenlerin de ortadan kaldırılması ile ilgilenir. Faileri hapishanelere göndermek yerine, tedavi ve eğitim gibi yöntemlerle sorumluluk sahibi iyi vatandaşlar yapmayı amaçlar³⁶.

³³ **Çetintürk, Ekrem** (2017) Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 7.

³⁴ **Değirmenci, Olgun** (2020) Onarıcı Adalet Uygulaması Olarak Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 69, 70; **Çetintürk**, s. 9.

³⁵ **Çetintürk**, s. 69; **Aşkın, Uğur/Topuz, Veynel/Bilge, Burak** (2020) Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, 2. Baskı, Ankara, Adalet, Yayınevi, s. 24.

³⁶ **Arıcan**, s. 86-87.

Ceza adaleti anlayışına dair yaklaşım farklılıkları suçla mücadele, usulü haklar ve mağdur hakları başta olmak üzere, medikal, bürokratik, statü, güç modeli gibi isimlendirmelerle teorik olarak açıklanmaya çalışılmıştır³⁷. Suçla mücadele modeli suçluların mahkûm edilmesini merkeze almakta iken, usulü haklar modelinde önemli olan soruşturma ve kovuşturma süreçlerinin hukuka uygun ve adil bir şekilde yürütülmesinin teminat altına alınmasıdır. Suç mağdurunun haklarını güvence altına almayı, onların suçtan kaynaklı zararlarının giderilmesini sağlamayı amaç edinen güncel model ise mağdur hakları modeli olarak adlandırılmaktadır³⁸.

Ceza adalet sistemlerindeki gelişmeler, farklılaşmalar ve karşılıklı etkileşimin artmasının nedenleri arasında insan hakları alanındaki ilerlemeler asli yeri tutsa da bilhassa son dönemde ceza adalet sistemlerindeki tikanıklıkların da yeni arayışları ve bakış açılarını tetiklediği rahatlıkla söylenebilecektir. Yukarıda zikredildiği üzere ceza adalet sistemlerindeki hukuk ve yargı reformlarını doğuran nedenler birbirleriyle oldukça sıkı bir ilişki içerisindedir. Ülkemizdeki bazı hukuk reformlarından yola çıkarak bu yakın ilişkiyi açıklayabiliriz. Örneğin, onarıcı adalet anlayışının bir ürünü olan fail mağdur uzlaştırmasının uygulanırlığının artırılmasına dönük mevzuat değişiklikleri ülkemizdeki önemli hukuk reformlarından. 2015 yılında 17.319 dosya uzlaşma ile sonuçlandırılmışken bu sayı 2019 yılında 238.905, 2020 yılında ise 219.630 olarak gerçekleşmiştir³⁹. Onarıcı adalet anlayışının bir ürünü olan uzlaştırma, fail ve mağdur ile topluma olan faydasının yanında uyuşmazlıkların çözümünde yargı makamlarının iş yükünü azaltan önemli bir alternatif usul halini almıştır⁴⁰. Yine ceza mevzuatımızda hapis cezasının doğurduğu sakıncalar nedeniyle suçlunun topluma yeniden kazandırılmasında hapis cezasına seçenек yaptırımlar ve denetimli serbestlik uygulamaları gibi alternatif onarıcı adalet yaptırımları benimsenmiştir.

İkinci örnek ise günümüzde ceza hukukunun sosyal kontrolün yegâne aracı olmadığı, cezanın en son araç olarak kullanılması gerektiğine dair anlayışın etkisi ile suç olmaktan

³⁷ Arıcan, s. 34.

³⁸ Arıcan, s. 39.

³⁹ [https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/422021101803\(01.01.2020%20il%C3%A2%2031.12.2020%20Tarihleri%20Aras%C4%B1ndaki\)%20Uzla%C5%9Ft%C4%B1rma%20Verileri.pdf](https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/422021101803(01.01.2020%20il%C3%A2%2031.12.2020%20Tarihleri%20Aras%C4%B1ndaki)%20Uzla%C5%9Ft%C4%B1rma%20Verileri.pdf) (s.e.t. 12.04.2021)

⁴⁰ Çetintürk, s. 191.

çıkarma ve ceza vermekten kaçınma eğilimlerinde meydana gelen artıştır⁴¹. Ultima ratio ilkesi veya ikincillik olarak da adlandırılan bu anlayış, cezanın sosyal politika araçlarının son çaresi olması nedeniyle, haksızlıkla mücadelede veya hukuki değerlerin korunmasında olanaklı ise öncelikle diğer hukuk disiplinlerinin kullanılmasını, ceza hukukuna ve yaptırımlarına ise ikincil olarak başvurulması gerekliliğini ifade etmektedir. Zira ceza hukuku yaptırımları diğer hukuk disiplinlerine nazaran kişi hak ve özgürlüklerine en ağır müdahaleyi içeren düzenlemelerdir⁴².

Ceza hukukunun ikincilliği, hem maddi ceza hukukunda hem ceza muhakemesi hukukunda hem de infaz hukukunda geçerli bir ilkedir⁴³. Bu ilke, maddi ceza hukuku alanında yeni suç ve cezalar oluşturulurken gözetilmesinin yanında, mer'î hukukta suç olarak düzenlenen haksızlıkların suç olmaktan çıkarılmasında da etkilidir. Suç olmaktan çıkarma kavramı; suç durumundan çıkarma, ceza durumundan çıkarma ve kovuşturmadan ayrılma olarak üçlü tasnife tabi tutulmaktadır⁴⁴.

Suç durumundan çıkarma, suç teşkil eden bir fiilin ceza kanunlarından çıkarılmasıyla birlikte başka hiçbir hukuk alanına sokulmaması veya bu eylemin başka hukuk düzenleri ile disiplin altına alınması şeklinde olabilecektir⁴⁵. Örneğin, haksızlık içeriği oldukça hafif olan eylemlerin suç ve ceza durumundan çıkarılarak idari yaptırıma tabi kılınması oldukça yaygın bir tercihtir. Böylece hem faillerin cezalandırılmasında ölçülü davranılmakta hem de bu eylemlerin uzun süren muhakeme süreçlerine tabi kılınmaksızın hızla cezalandırılması sayesinde cezanın caydırıcılık amacına hizmet edilmektedir⁴⁶. Lüzumsuz ceza müeyyidelerinin tasfiyesi, lüzumlu olan alanlarda sosyal savunmanın daha etkin ve süratli

⁴¹ Eser (1988), s. 28.

⁴² Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar (2021) Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 12. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 42; Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan (2021) Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 21. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 29-30; Hakeri, Hakan (2019) Ceza Hukuku Genel Hükümler, 22. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 4, 5; Birtok, Fatih (2018) Ceza Hukuku (Genel Hükümler) Temel Bilgiler, 6. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 23. Demirtaş, Soner (2019) “Türk Hukukunda Suç Olmaktan Çıkarma ve Ceza Vermekten Kaçınma Eğilimi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN’a Armağan, C. 21, Özel S. , s. 493. (491-515)

⁴³ Taşkın, Ozan Ercan (2016) “Son Çare (Ultima Ratio) Olarak Ceza Hukuku”, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 1, s. 59. (59-91)

⁴⁴ Bayraktar, s. 198.

⁴⁵ Bayraktar, s. 198.

⁴⁶ Demirtaş, s. 497.

olmasını sağlayarak cezanın önleyici etkisi çoğaltacaktır⁴⁷. Yine bazı haksızlıkların ceza muhakemesi kapsamından çıkarılmasına dair bu durum, adalet hizmetlerinin iş yükünün azaltılmasına da olumlu katkı sunmaktadır.

Hapis cezasına son çare olarak başvurulmasına dair yukarıda da zikredilen anlayış son dönemde mevzuat düzenlemelerinde sıklıkla yer bulmaktadır. Hukukumuzda uzlaştırma, önödeme, hükmün açıklanmasının geri bırakılması, kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesi, hapis cezasının ertelenmesi, denetimli serbestlik, koşullu salıverilme gibi müesseseler ceza vermekten kaçınma anlayışının tezahürleridir⁴⁸. 7188 sayılı Kanun’la kapsamı oldukça genişletilen kamu davasının açılmasının ertelenmesine dair düzenleme ise kovuşturmadan ayrılmanın hukukumuzdaki tipik bir örneği mahiyetindedir⁴⁹. Yine ceza muhakemesi alanında bilhassa tutuklama gibi tedbirlere başvurulmasında mevzuatlara da yansıyan son çare ilkesi, temel hakların korunması açısından önemli bir işleve sahiptir.

Ultima ratio ilkesinin ceza hukuku alanını daraltması nedeniyle yargı makamlarının iş yüküne katkı sunduğu bir gerçektir. Ancak ceza hukukuna dair düzenlemelerin bu pragmatist dar kalıba hapsedilmemesi gerektiği kanaatindeyiz. Aksi halde bu düzenlemeler kısa vadede belki iş yükünü azaltabilecek ise de uzun dönemde aksi yönde sonuç doğurma ihtimali oldukça yüksektir. Bu itibarla cezai normlara dair düzenlemelerde insanilik ve son çare ilkeleri öncelenmeli, failin yeniden topluma kazandırılması hedeflenmelidir⁵⁰.

Ceza adalet sistemlerindeki reform hareketleri kapsamında değerlendireceğimiz bir diğer örnek ise kamu davasının mecburiliği (kovuşturma mecburiyeti) ilkesinden, kamu davasının takdiriliği (maslahata uygunluk) ilkesine doğru gerçekleşen yönelişlerdir. Kovuşturma mecburiyeti ilkesi, suç işlendiği izlenimini veren bir halin öğrenilir öğrenilmez gerçeğin araştırılmasına başlanılmasını, yapılacak soruşturma işlemleri neticesinde ceza veya güvenlik tedbiri gerektirecek bir eylem ve failine dair yeterli delilin elde edilmesi

⁴⁷ Dönmezer (1971), s. 19-20.

⁴⁸ Demirtaş, s. 500.

⁴⁹ Demirtaş, s. 498.

⁵⁰ Demirtaş, s. 512.

halinde kamu davasının açılmasını ve bu davanın muhakemenin neticelenmesine kadar takibini ifade etmektedir⁵¹.

Mecburilik ilkesinin karşıtı, kamu davasının takdiriliği-maslahata uygunluk ilkesi olarak adlandırılmaktadır. Bu ilke suç haberinin alınması üzerine yapılacak araştırmanın, suçun işlendiğine dair yeterli delil elde edilmesi halinde kamu davası açılmasının ve kamu davasının sonuçlanıncaya kadar takibinin savcının takdir yetkisinde bulunduğunu ifade etmektedir⁵².

Günümüzde, maslahata uygunluk ilkesi Anglo-Amerikan sisteminin temelini oluşturmaktadır. Kıta Avrupası sisteminde ise Almanya, İtalya, İsviçre gibi pek çok ülkede takdiriliğe dair bazı istisnalar dışında kovuşturma mecburiyeti ilkesi uygulanmaktadır⁵³. Örneğin Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 152/2. maddesinde savcının soruşturma başlatma mecburiyeti düzenlenmiştir⁵⁴. Ancak bu kuralın uygulanmasına çok sayıda istisna getirilmiştir. Basit suçların kovuşturulmaması (m. 153), failin aldığı veya alacağı başka ceza nedeniyle cezası önemsiz kalan suçundan dolayı dava açılmaması (m. 154), davanın açılmasının ertelenmesi (m. 153a), fail-mağdur uzlaşması (m. 155a, 155b), mahkeme ile muhakeme süjeleri arasındaki uzlaşma (m. 257c) gibi bazı düzenlemeler Alman Ceza Muhakemesi sisteminde mecburilik ilkesinin istisnalarıdır⁵⁵. Çin başta olmak üzere birkaç ülkede de kovuşturma mecburiyeti katı bir şekilde uygulanmakta yani savcılara kamu davasının açılmasında kamu yararını gözetme hususunda herhangi bir takdir yetkisi tanınmamaktadır⁵⁶.

İki ilke arasındaki tercih, ceza adalet sistemlerine dair anlayış farklılıklarıyla ilintilidir. Katı mecburilik sisteminin temelinde olan ödetici adalet anlayışının terk edilmesi,

⁵¹ **Öztürk, Bahri** (1991) Ceza Muhakemesi Hukukunda Koğuşturma Mecburiyeti (Hazırlık Soruşturması), Ankara, Ankara Üniversitesi Matbaası, s. 5.

⁵² **Öztürk** (1991), s. 197.

⁵³ **Centel/Zafer**, s. 554; **Öztürk** (1991), s. 19-24.

⁵⁴ **Ataç, Asiye Selcen** (2018) “*Alman Ceza Hukuk Sisteminde Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri*”, Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu, Adalet Bakanlığı Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı, s. 14. (13-29)

⁵⁵ **Ataç**, s. 15.

⁵⁶ **Ambos, Kai/Heinze, Alexander** “*Abbreviated Procedures in Comparative Criminal Procedure: A Structural Approach with a View to International Criminal Procedure*”, Bergsmo, Morten (Ed.) (2017), *Abbreviated Criminal Procedures for Core International Crimes*, Torkel Opsahl Academic EPublisher, s.34. (27-101) <https://www.toaep.org/ps-pdf/9-bergsmo> (s.e.t. 25.08.2021)

ceza adalet sistemlerinde takdirilik ilkesinin uygulanırlığını artırmıştır⁵⁷. Hukukumuzda, kamu davasının açılmasının ertelenmesi, önödeme ve uzlaştırma gibi usullerin kapsamının genişletilmesi de takdirilik ilkesine yönelişe örnek olarak gösterilebilecektir.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi hem son çare ilkesi hem de takdirilik ilkesi ile rabıtalıdır. CMK'nın 171. maddesinde 7188 sayılı Kanun'un 19. maddesi⁵⁸ ile gerçekleştirilen değişiklikle, bu müessesenin uygulanabileceği suçların kapsamı genişletilmiştir. 2018 yılının ilk altı ayında 32.278 olan kamu davasının açılmasının ertelenmesine dair karar sayısı, 2019 yılının ilk altı ayında 34.902, değişiklikten sonra 2020 yılının ilk altı ayında ise 77.059 olarak gerçekleşmiştir⁵⁹.

İncelenen bu farklı düzenlemeler ceza hukukuna yönelik bakış açısı değişikliğinin birer yansıması olmakla birlikte ceza adalet sistemlerindeki iş yüküyle mücadele edilerek bu sistemlerin etkinliğinin artırılmasının da birer aracıdır. Bu itibarla inceleme açısından ayırmayı uygun bulduğumuz her iki başlığın birlikte dikkate alınması faydalı olacaktır.

2.2. Ceza Adalet Sistemlerinde Meydana Gelen Gecikmeler

Adil yargılanma hakkının bir görünümü olan makul sürede yargılanma hakkı, ulusal ve uluslararası düzenlemeler ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi'nin çok sayıda içtihadına konu edilen temel bir insan hakkıdır⁶⁰. Avrupa İnsan

⁵⁷ Kunter/Yenisey/Nuhoglu, s. 301.

⁵⁸ “MADDE 19 – 5271 sayılı Kanunun 171 inci maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş, üçüncü fıkrasında yer alan ‘, uzlaşmaya ilişkin hükümler saklı kalmak üzere’ ibaresi madde metninden çıkarılmış, fıkranın (d) bendinde yer alan ‘uğradığı zararın,’ ibaresi ‘uğradığı ve Cumhuriyet savcısı tarafından tespit edilen zararın,’ şeklinde değiştirilmiş ve maddeye aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

‘(2) Uzlaştırma ve önödeme kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, Cumhuriyet savcısı, üst sınırı üç yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı, yeterli şüphenin varlığına rağmen, kamu davasının açılmasının beş yıl süre ile ertelenmesine karar verebilir. Suçtan zarar gören veya şüpheli, bu karara 173 üncü madde hükümlerine göre itiraz edebilir.’

‘(6) Bu madde hükümleri;

a) Suç işlemek için örgüt kurmak, yönetmek veya örgüte üye olmak suçları ile örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar,

b) Kamu görevlisi tarafından görevi sebebiyle veya kamu görevlisine karşı görevinden dolayı işlenen suçlar ile asker kişiler tarafından işlenen askerî suçlar,

c) Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar,

hakkında uygulanmaz.’”

⁵⁹ <https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr> (s.e.t. 05.03.2021)

⁶⁰ Şahin, İsmail (2019) “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkının İhlali”, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, Y. 4, S. 2019/1, s. 226. (223-256)

Hakları Sözleşmesi'nin adil yargılanma hakkı başlıklı 6. maddesinin birinci fıkrasında herkesin davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, aleni ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahip olduğu düzenlenmiştir. Hukukumuzda ise makul sürede yargılanma hakkına, en üst düzeyde Anayasanın 141. maddesinin dördüncü fıkrasında⁶¹ yer verilmiştir.

Bu uluslararası ve anayasal düzenlemelerin dışında yargılama usulüne dair kanunlarımızda da makul sürede yargılanma hakkının sağlanması amacıyla bazı düzenlemelere yer verilmiştir. Örneğin, CMK'nın 190. maddesinde duruşmaya ara verilmeksizin devam edilerek hüküm verilmesi kural olarak belirtildikten sonra, sadece zorunlu hâllerde ve davanın makul sürede sonuçlandırılmasını olanaklı kılacak surette duruşmaya ara verilebileceği düzenlenmiştir. Yine aynı Kanun'un 31, 178 ve 206. maddelerinde de benzer nitelikteki düzenlemeler söz konusudur⁶².

Zikredilen düzenlemelere rağmen Türkiye'de makul sürede yargılanma hakkından kaynaklı ihlaller, AYM'ye yapılan bireysel başvurular üzerine verilen kararlarda devletin sorumluluğuna hükmedilen en büyük alanı oluşturmaktadır. Adil yargılanma hakkının ihlaline karar verilen başvuruların yaklaşık %80'i ceza, hukuk veya idari yargılamalarda başvuruçuların makul sürede yargılanma haklarının ihlal edildiğine ilişkindir⁶³. Makul sürede yargılanma hakkının ihlali iddiasını içeren ve esastan incelenen başvurulardaki ihlal oranı %95 olarak belirtilmektedir. Anayasa Mahkemesi, 23.09.2012-31.12.2020 tarihleri arasında esastan incelediği 14.765 dosyanın 14.027'sinde ihlal kararı vermiştir⁶⁴.

Gecikmelerin, iş yükü artışı; hâkim, Cumhuriyet savcısı, adliye personeli, bilirkişi ve kolluk görevlileri gibi ceza adalet sisteminde görev alan kişilerin sayı ve nitelik açısından yetersiz olması; soruşturma evresindeki özensizlikler nedeniyle davaların iyi hazırlanmaması, tanıkların dinlenilmesindeki aksaklıklar, fiziki ve teknik eksiklikler, bilirkişilik kurumunun iyi işlememesi, tebligat sorunları gibi pek çok faktörden

⁶¹ “Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.”

⁶² Şahin (2019), s. 227.

⁶³ Şahin (2019), s. 229.

⁶⁴ https://www.anayasa.gov.tr/media/7192/bb_istatistik_2020-min.pdf (s.e.t. 05.03.2021)

kaynaklandığı belirtilmektedir⁶⁵. Biz incelememiz kapsamında ülkemize dair verilerden de istifade ederek iş yükü artışının ceza uyuşmazlıklarının çözümünde yol açtığı gecikmeler üzerinde duracağız.

Günümüzde insanlar arasındaki iletişimin artması, bilgi teknolojilerindeki hızlı ilerlemeler, gelir eşitsizliği ve işsizliğin artması gibi ekonomik sorunlar, göç ve hızlı kentleşmenin yol açtığı düzensizlikler, nüfusun heterojenleşmesi, kültür ihtilafları, sosyal sermayenin azalması, aile kurumunda ve bireylerin yaşam tarzlarında meydana gelen değişim, bireyselleşmenin gelişimi gibi nedenler bilhassa gelişmekte olan pek çok ülkede suç sayısı ve çeşitliliği ile beraberinde adalet hizmetlerinin iş yükünde önemli artışlar meydana getirmiştir⁶⁶.

Türkiye’de adli istatistikleri incelediğimizde ceza adalet sisteminin yoğun bir yüke maruz kaldığını görmekteyiz. Şöyle ki 2012 yılında Cumhuriyet başsavcılıklarında dava açılması, kovuşturmaya yer olmadığına kararı verilmesi veya sair kararlarla neticelenen soruşturmalarda toplam suç sayısı 5.830.897 iken bu sayı 2019 yılında 8.642.292⁶⁷, 2020 yılındaysa 7.449.844 olarak gerçekleşmiştir⁶⁸. Aynı dönemlerde faili meçhul dosyalardan arındırılmış Cumhuriyet başsavcılıkları soruşturma dosya sayıları ise sırasıyla 3.244.385, 5.086.550, 4.769.040’dır⁶⁹. Yine Cumhuriyet başsavcılıklarında faili meçhul dosyalardan

⁶⁵ **Dönmezer/Yenisey**, s. 32-39; **Taner, M. Tahir**, (1946), s. 971-979; **Akbulut, İlhan**, s. 182-185.

⁶⁶ **Dönmezer** (1971), s. 4; **Yarsuvat, Duygun** (1973) “*Türkiye’de Şehirleşme ve Ceza Adaleti*”, Şehirleşmenin Doğurduğu Ceza Adaleti Sorunları Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü Yayını, İstanbul, s. 301. (297-320); **Dönmezer, Sulhi** (2020) Kriminoloji, 9. Baskı, Ankara, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, s. 241, 276, 342; **Soyaslan, Doğan** (2018) Kriminoloji (Suç ve Ceza Bilimleri), 3. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, s. 149, 160; **Kızmaz, Zahir** (2012) “*Gelişmekte Olan Ülkelerde Suç: Suç Oranlarının Artışı Üzerine Sosyolojik Bir Çözümleme*”, Mukaddime Dergisi, S. 5, s. 70. (51-74).

⁶⁷ Erişim: “<https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1062020170359HizmeteOzel-2019bask%C4%B1-%C4%B0SA.pdf>” (**Adli İstatistikler 2019** olarak anılacaktır) s. 18 (Tablo 1.12 Cumhuriyet Başsavcılıklarında Sonuçlanan Soruşturmalarda Karar Türüne Göre Suç Sayısı, TÜRKİYE, 2012-2019) (s.e.t. 05.03.2021)

⁶⁸ Çalışmamızda Covid 19 salgın hastalığının suç oranları ve adli makamların çalışması üzerindeki etkisini ölçmemiz mümkün olmadığından 2019 ve 2020 verileri birlikte verilmektedir. Erişim adresi: <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22420211449082020H%C4%B0ZMETE%C3%96ZELK%C4%B0TAP.pdf> (**Adli İstatistikler 2020** olarak anılacaktır) s. 18 (Tablo 1.12 Cumhuriyet Başsavcılıklarında Sonuçlanan Soruşturmalarda Karar Türüne Göre Suç Sayısı, TÜRKİYE, 2013-2020) (s.e.t. 19.09.2021)

⁶⁹ **Adli İstatistikler 2019**, s. 12 (Tablo 1.5 Faili Meçhul Dosyalardan Arındırılmış Cumhuriyet Başsavcılıkları Soruşturma Dosya Sayısı, TÜRKİYE, 2012-2019); **Adli İstatistikler 2020**, s. 12 (Tablo 1.5 Faili Meçhul Dosyalardan Arındırılmış Cumhuriyet Başsavcılıkları Soruşturma Dosya Sayısı, TÜRKİYE, 2013-2020)

arındırılmış ortalama görülme süresi 2012 yılında 90 gün, 2019 yılında 157 gün, 2020 yılında ise 184 gün olarak belirlenmiştir⁷⁰.

Ceza mahkemelerindeki durum da benzer niteliktedir. Ortalama görülme süresi, 2012 yılında 229 gün iken 2019 yılında 270, 2020 yılında ise 354 güne yükselmiş, 2012 yılında %120,3 olan temizlenme oranının 2019 yılında %104,4'e, 2020 de ise %92,8'e düştüğü tespit edilmiştir⁷¹. 2019 yılında ilk derece mahkemeleri kararlarına göre 28.479 dosya, 2020 yılında ise 24.978 dosya zamanaşımına uğramıştır⁷².

Kanun yolları açısından da ciddi bir terakümün olduğu söylenebilecektir. Zira 2019 yılında bölge adliye mahkemeleri ceza dairelerindeki toplam dosya sayısı 774.716, çıkan dosya sayısı 402.745, temizlenme oranı %71.7, sonraki yıla devreden dosya sayısı 371.971' dir⁷³. 2020 yılında ise bu rakamlar sırasıyla 791.998, 428.333, %102 ve 363.665 olarak gerçekleşmiştir⁷⁴.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na 2019 yılında 571.766 dosya gelmiş ve 241.266 dosya karara çıkmıştır⁷⁵. Dosyaların ortalama görülme süresi 944 gündür⁷⁶. 2020 yılında bu rakamlar sırasıyla 449.700, 246.068 ve 632 olarak gerçekleşmiştir⁷⁷. 550.439⁷⁸ dosyanın

⁷⁰ **Adli İstatistikler 2019**, s. 13 (Grafik 1.3 Cumhuriyet Başsavcılıkları Ortalama Görülme Süresi, Gün, (2012-2019); **Adli İstatistikler 2020**, s. 13 (Grafik 1.3 Cumhuriyet Başsavcılıkları Ortalama Görülme Süresi, Gün, 2013-2020)

⁷¹ **Adli İstatistikler 2019**, s. 31 (Grafik 2.1 Ceza Mahkemelerinde Ortalama Görülme Süresi, Gün ve Reel Çalışma Oranı, %, 2012-2019); **Adli İstatistikler 2020**, s. 31 (Grafik 2.1 Ceza Mahkemelerinde Ortalama Görülme Süresi, Gün ve Reel Çalışma Oranı, %, 2013-2020)

⁷² **Adli İstatistikler 2019**, s. 37 (Tablo 2.8 Karara Bağlanan Davalarda Karar Türüne Göre Sanıkların Suçlarına İlişkin Verilen Karar Sayısı, CEZA MAHKEMELERİ, 2019); **Adli İstatistikler 2020**, s. 37 (Tablo 2.8 Çıkan Dosyalarda Karar Türüne Göre Sanıkların Suçlarına İlişkin Verilen Karar Sayısı, MAHKEME, 2020)

⁷³ **Adli İstatistikler 2019**, s. 236 (Tablo 5.3 Bölge Adliye Mahkemeleri Dosya Sayısı, İL, MAHKEME, 2019)

⁷⁴ **Adli İstatistikler 2020**, s. 236 (Tablo 5.3 Bölge Adliye Mahkemeleri Dosya Sayısı, İL, MAHKEME, 2020)

⁷⁵ <https://www.yargitay.gov.tr/documents/istatistikler/2019.pdf> (s.e.t. 05.03.2021)

⁷⁶ **Adli İstatistikler 2019**, s. 241. (Tablo 6.1 Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı Dosya Sayısı, TÜRKİYE, 2012-2019)

⁷⁷ <https://www.yargitay.gov.tr/documents/ek1-1613039646.pdf> (s.e.t. 19.09.2021)

⁷⁸ <https://www.yargitay.gov.tr/documents/istatistikler/2019.pdf> (s.e.t. 05.03.2021)

geldiği Yargıtay ceza dairelerinde ise 2019 yılında karara çıkan dosyaların ortalama görülme süresi 478 gün; 535.429 dosyanın geldiği 2020 yılında ise 424 olarak belirtilmektedir⁷⁹.

Yüksek Mahkeme'ye 2019 yılında 268.092 yeni dosya geldiği, verilen karar sayısının 291.450 olduğu, bu kararların 118.585 onama, 77.268 bozma ve 16.107 kısmi onama-kısmi bozma niteliğinde olduğu belirtilmektedir⁸⁰. 276.442 yeni dosyanın geldiği 2020 yılında ise toplam 272.269 karar verildiği, bu kararlardan 78.373'ü onama, 81.177'si bozma ve 13.672'sinin ise kısmi onama-kısmi bozma niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır⁸¹.

Ülkemizdeki iş yükü artışının nedenlerinden biri de 15 Temmuz 2016'da gerçekleştirilen işgal ve darbe teşebbüsüdür. Bu iş yükü artışına AYM kararında işaret edilmektedir⁸². Söz konusu kararda darbe teşebbüsü ve terör örgütü üyeliğine dair

⁷⁹ <https://www.yargitay.gov.tr/kategori/84/istatistikler> (2019-2020 Yılı Ortalama Görülme Süreleri) (s.e.t. 19.09.2021)

⁸⁰ <https://www.yargitay.gov.tr/documents/istatistikler/2019.pdf> (s.e.t. 05.03.2021)

⁸¹ <https://www.yargitay.gov.tr/documents/ek1-1613039646.pdf> (s.e.t. 19.09.2021)

⁸² **Aydın Yavuz Başvurusu, AYM, B.N: 2016/22169 T. 20.6.2017.**

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/22169> (s.e.t. 20.09.2021)

“...Darbe teşebbüsünde bulunanlarca hazırlanan ‘sıkıyönetim direktifi’ ile Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) tarafından emir komuta bütünlüğü içinde devletin yönetimi maksadıyla ‘Yurtta Sulh Konseyi’ teşkil edildiği, yönetime el konulduğu, tüm yurtta sıkıyönetim ve sokağa çıkma yasağı ilan edildiği, kamu yetkisi ile yapılan tüm atama ve görevlendirmelerin teşkil edilen ‘Yurtta Sulh Konseyi’ tarafından veya onun vereceği yetkiye istinaden yapılacağı, bunun haricinde yapılacak işlemlerin yok hükmünde olduğu, mevcut yürütme erkinin görevden el çektilirildiği, Türkiye Büyük Millet Meclisinin (TBMM) feshedildiği, tüm valilerin görevden alındığı, tüm vali, kaymakam ve belediye başkanlığı atamalarının ‘Yurtta Sulh Konseyi’ tarafından yapılacağı, siyasi partilerin tüm faaliyetlerinin sonlandırıldığı, polis teşkilatının sıkıyönetim komutanları emrine alındığı belirtilmiştir.

...Darbe teşebbüsü sırasında TBMM, Cumhurbaşkanlığı Külliyesi, Ankara Emniyet Müdürlüğü, Emniyet Genel Müdürlüğü Özel Harekât Daire Başkanlığı, Millî İstihbarat Teşkilatı (MİT) yerleşkelerinin de aralarında bulunduğu birçok yere uçak ve helikopterlerin de kullanıldığı bombalı ve silahlı saldırılar yapılmıştır. Öte yandan Cumhurbaşkanı'nın konakladığı otele silahlı baskın yapılmış ancak Cumhurbaşkanı kısa süre önce otelden ayrıldığı için baskın amacına ulaşamamıştır. Ayrıca Başbakan'ın aracının bulunduğu konvoyu silahla ateş edilmiş, Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanlarının da aralarında bulunduğu birçok üst düzey askerî yetkili rehin alınmıştır. Yine Avrupa ve Asya'yı birbirine bağlayan Boğaz köprüleri ile İstanbul'da bulunan havalimanları tanklar ve zırhlı araçlar marifetiyle ulaşımına kapatılmış, ülkenin birçok yerindeki çok sayıda kamu kurumu silah zoruyla işgal edilmiş veya buna teşebbüs edilmiştir.

...Genelkurmay Başkanlığı tarafından yapılan açıklamada; ilk belirlemelere göre anılan teşebbüse 8.000'in üzerinde askerî personelin karıştığı, teşebbüs sırasında savaş uçakları dâhil 35 uçağın, 3 geminin, 37 helikopterin, 74 tanesi tank olmak üzere 246 zırhlı aracın ve 4.000'e yakın hafif silahın kullanıldığı bilgisine yer verilmiştir. Darbe teşebbüsüne karşı koyan güvenlik görevlileri ile tepki göstermek üzere sokaklara çıkan sivillere uçaklar, helikopterler, tanklar, diğer zırhlı araçlar ve silahlarla saldırılmış; bu saldırılar sonucunda 4'ü asker, 63'ü polis ve 183'ü sivil olmak üzere toplam 250 kişi hayatını kaybetmiş; 23'ü asker, 154'ü polis ve 2.558'i sivil olmak üzere toplam 2.735 kişi yaralanmıştır. Başbakan; darbecilerden 36'sının öldüğünü, 49'unun yaralandığını açıklamıştır.

...Adalet Bakanlığı verilerine göre FETÖ/PDY soruşturmaları kapsamında 13/6/2017 tarihi itibarıyla hakkında soruşturma yürütülen kişi sayısı 161.785'dir. Bu kişilerden 47.136'sı adli kontrol tedbiri

soruşturmaların diğer ceza soruşturmalarına göre çok daha zor ve karmaşık olduğu, yargı organları ve soruşturma mercilerini öngörülemeyen ağır bir iş yüküne maruz bıraktığı belirtilmektedir.

Suç ve beraberinde gelen mahkûmiyet sayılarındaki artışın bir diğer olumsuz etkisi pek çok ülkede infaz kurumlarının doluluk oranlarını ciddi oranlarda artırarak, kapasite sorunlarını ortaya çıkarmasıdır⁸³. Yüz bin kişiye düşen tutuklu ve hükümlü sayısı olarak ifade edilen mahpuslaşma sayısı, ülkemizde 1998 yılında 100 iken, 2014’de 204 olarak hesaplanmış, 2018 de ise 300’e yaklaşmıştır⁸⁴. Türkiye’de ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü sayısındaki artış, kronik bir sorun halinde gelmiştir. Son olarak 14.04.2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanun’la koşullu salıverilme ve denetimli serbestliğe dair sürelerde bazı düzenlemelere gidilerek mevcut sorunlar bir müddet daha ötelenmeye çalışılmıştır⁸⁵.

Ülkemiz ceza adalet sisteminin iş yüküne dair incelenen güncel veriler sistemin ağır yük altında olduğunu göstermektedir. Bu iş yükü, yargı hizmetlerinin kalitesi ve toplumsal

uygulanarak, 13.497’si ise herhangi bir koruma tedbiri uygulanmaksızın serbest bırakılmıştır. Yine haklarında soruşturma yürütülen 30.597 kişi hakkında yakalama ve gözaltı gibi adli bir işlem yapılmamıştır. Hakkında tutuklama tedbiri uygulanan 50.436 kişiden 2’si Anayasa Mahkemesi üyesi, 104’ü Yargıtay üyesi, 41’i Danıştay üyesi, 3’ü HSYK üyesi, 2.492’si hâkim ve savcı, 7.143’ü asker (169’u general/amiral), 8.849’u polis, 24’ü vali, 73’ü vali yardımcısı ve 115’i kaymakamdır. Öte yandan 8.359 kişi (bunlardan 8’i Yargıtay üyesi, biri Danıştay üyesi, 2’si HSYK üyesi, 208’i hâkim ve savcı, 1.332’si asker, 1.336’sı polis, 3’ü vali, 9’u vali yardımcısı, 4’ü kaymakamdır) tutuklama tedbiri uygulandıktan bir süre sonra tahliye edilmiştir. Tahliye edilen bu kişilerin 7.969’u hakkında adli kontrol tedbirleri uygulanmıştır. Diğer taraftan kaçak durumda olup haklarında soruşturma/kovuşturma mercilerince yakalama emri çıkarılan 7.605 kişiden 26’sı Yargıtay üyesi, 6’sı Danıştay üyesi, 218’i hâkim ve savcı, 147’si asker, 386’sı polis, 3’ü vali yardımcısı ve 9’u kaymakamdır. 790 kişi hakkında ise gözaltı sürecinin devam ettiği anlaşılmıştır.

...Soruşturma mercileri darbe teşebbüsü gibi ani gelişen bir durum üzerine bir anda on binlerce şüpheli hakkında soruşturma başlatma ve yürütme zorunluluğu ile karşı karşıya kalmıştır. Teşebbüsün faili olduğu değerlendirilen FETÖ/PDY’nin özellikleri (gizlilik, hücre tipi yapılanma, her kurumda örgütlenmiş olma, kendisine kutsallık atfetme, itaat ve teslimiyet temelinde hareket etme gibi) de dikkate alındığında bu soruşturmaların diğer ceza soruşturmalarına göre çok daha zor ve karmaşık olduğu ortadadır. Bu bağlamda bilhassa yargı organları ve soruşturma mercileri, öngörülemez şekilde ağır bir iş yükünü yönetmek zorunda kalmışlardır...”

⁸³ **Özgenç, İzzet/Bayraktarlı, İhsan Yılmaz** (2019) “İnfaz Kurumlarındaki Hükümlü Sayısındaki Artış Sorunu ve Çözüm Önerisi”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 23, S. 1, s. 132. (129-139)

⁸⁴ **Demirbaş, Timur** (2020) “Ceza İnfaz Hukukunun Çağdaş İlkeleri Açısından 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un (CEGTİK) Değerlendirilmesi”, Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer 102 Yaşında/Tebliğler, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 47.

⁸⁵ 7242 sayılı Kanunun 52. maddesiyle 5272 sayılı Kanuna eklenen Geçici 6. maddenin özel af niteliğinde olduğu hakkında bkz. **Koca, Mahmut** (2021) “Özel Af İle İnfaz Rejimine İlişkin Düzenlemelerin Özellikleri (7242 Sayılı Kanun’la Değiştirilen İnfaz Kanunu’nun Geçici 6. Maddesinin Hukuki Niteliği ve Anayasa Mahkemesinin Kararının Değerlendirilmesi)”, Anayasa Yargısı, C. 38, S. 1, s. 33. (1-41)

düzeni olumsuz yönde etkileyen, makul sürede yargılanma hakkı ihlallerine ve hukukun üstünlüğünün zedelenmesine yol açan bir faktördür. Ceza adaletinin yerine getirilmesine dair gecikme ve olumsuzluklar, insanlarda suç işlemekten kaçınma hususundaki hassasiyetleri ve cezanın önleyici etkisini de azaltmaktadır. Dönmezer, bu durumu “*ceza kanunlarının kâğıttan bir kaplan haline gelmesi*” olarak betimlemektedir⁸⁶.

Zikredilen sorunlar sadece Türk ceza adalet sisteminde değil, pek çok ülkede uzunca bir süredir söz konusudur. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi de 17 Eylül 1987 tarihli 410. toplantısında 18 sayılı Tavsiye Kararı⁸⁷ ile mahkemelerin iş yükünün arttığına ve bu durumun da Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6. maddesinde öngörülen “*herkes davasının makul bir süre içinde görülmesini istemek hakkına sahiptir*” ilkesinin uygulanmasına engel oluşturabileceğine işaret ederek ceza adaletinin sadeleştirilmesi hakkında üye devletlere yönelik kapsamlı tavsiyelerde bulunulmuştur. Ceza dışındaki diğer yargılamalar açısından ise mahkemelerin aşırı iş yükünü önleyici ve azaltıcı tedbirlere dair 16 Eylül 1986 tarihli 399. toplantısında kabul edilen 12 sayılı Tavsiye Kararı⁸⁸ bulunmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de makul sürede yargılanma hakkının ihlali nedeniyle sistematik şekilde aleyhine karar verilen devletlerden yargı mekanizmalarını hızlandıran yapısal çözümler beklediğini pek çok kararında belirtmiştir⁸⁹. Bu belge ve kararlara yansıyan ihtiyaçlar neticesinde çok sayıda ülke, ceza adalet sisteminde reformlar gerçekleştirmiştir. Ancak çoğu ülkede sorunun tam olarak aşılabildiğini söylemek mümkün değildir.

Milletlerarası Cezaevi Çalışmaları Merkezi tarafından 2020 yılında yayınlanan tutuklu sayılarına dair raporda çarpıcı rakamlara yer verilmiştir. Veri paylaşmayan sekiz ülke dışında dünyadaki toplam tutuklu sayısının üç milyon civarında olduğu belirtilen bu rapora göre tutuklu sayısı 2000 yılından bu yana dünya genelinde % 30’un biraz üzerinde artmıştır. Rapora göre tutukluların, 482.000’den fazlası Amerika Birleşik Devletleri’nde, 323.000’i

⁸⁶ Dönmezer (1971), s. 8.

⁸⁷ <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/54370cd3-0c43-4bd5-93b6-36ac3095473d.pdf> (s.e.t. 05.03.2021)

⁸⁸ <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/5b75f431-26a2-4d73-be74-b64e51bb68b1.pdf> (s.e.t. 05.03.2021)

⁸⁹ Doğru, Osman/Nalbant, Atilla (2012) İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi (Açıklama ve Önemli Kararlar), Ankara, Şen Matbaa, s. 636.

Hindistan'da, 253.000'i Brezilya'da, 141.000'i Filipinler'de, 100.000'i Türkiye'de (2017 verileri), 96.000'i Rusya'da, 79.000'i Meksika'da, 71.000'i Bangladeş'te, 64.000'i Endonezya'da, 60.000'i Tayland'da, 56.000'i İran'da, 51.000'i Nijerya'da, 49.000'i Etiyopya'da, 48.000'i Pakistan'da, 47.000'i Güney Afrika'da, 43.000'i Arjantin'de, 37.000'i Kolombiya'da, 35.000'i Peru ve Venezuela'da ve 32.000'i Fas'tadır⁹⁰.

Pek çok ülkede baş gösteren iş yükü sorununun aşılması ile ceza adalet sistemlerindeki terakümün giderilmesi amacıyla farklı mücadele yöntemleri önerilmektedir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 17 Eylül 1987 tarihli 410. toplantısında kabul edilen Ceza Adaletinin Sadeleştirilmesi Hakkında Üye Devletlere Yönelik R (87) 18 Sayılı Tavsiye Kararı pek çok devlet tarafından benimsenen kapsamlı öneriler içermektedir. Söz konusu kararda, ceza yargılamasındaki gecikmelerin sorunlara yol açtığı, ceza hukukunu zayıflattığı, ceza adaletini olumsuz yönde etkilediğine işaret edilerek, AİHS'nin özellikle 5 ve 6. maddelerinde düzenlenen şartlara riayet edilmesiyle üye ülke hükümetlerine, kendi anayasal ilkeleri ve hukuki örflerini dikkate alarak ceza adaletinin işleyişini hızlandırma ve sadeleştirmeye dair bazı tavsiyelerde bulunulmuştur. Bu tavsiyelerden ilki üye devletin tarihsel gelişim ve anayasasının elvermesi halinde ithamda takdirilik ilkesinin benimsenmesi, uygulamasının genişletilmesi veya aynı amaca yönelik tedbirler getirilmesine yöneliktir. İkincisi hafif suçların suç olmaktan çıkarılması veya ceza kararnamesi, mahkeme dışı çözümler ya da basit usullerle neticelendirilmesi yönündedir. Üçüncü tavsiye ise normal adli usullerin basitleştirilmesi kapsamında farklı öneriler içermektedir⁹¹.

Suç sayısı ve çeşitliliğindeki artışın adalet mekanizmalarında oluşturduğu kriz, pek çok ülkede reform çabalarını zorunlu kılan bir neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Reform gereksinimi günümüzde hem maddi ceza hukuku alanında hem de ceza muhakemesinin temel tartışma alanlarından biri olan muhakeme ekonomisi alanında yeni arayışlara yol açmıştır⁹². Bu arayışlar Avrupa Komisyonu'nun kararına konu edilen tavsiyelerle uyumlu

⁹⁰ **Walmsley, Roy** (2020) "World Pre-trial/Remand Imprisonment List", 4. Baskı, https://www.prisonstudies.org/research-publications?shs_term_node_tid_depth=27 (s.e.t. 28.03.2021)

⁹¹ <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/54370cd3-0c43-4bd5-93b6-36ac3095473d.pdf> (s.e.t. 28.03.2021)

⁹² **Zafer**, s. 727.

mahiyyette bazı hukuk reformlarıyla neticelenmiştir. Ceza muhakemesi alanında maddi gerçeğin bulunmasına yönelmiş klasik ceza muhakemesi süreçlerinin hızlandırılması, kısaltılması ve basitleştirilmesine dair yeni usullerin⁹³ yanında suç dosyalarının bu sürece dâhil edilmeden yani maddi gerçeğin aranmasına gerek görülmeden ve genellikle savcılık aşamasında neticelendirilmesine yönelik kamu davasının açılmasının ertelenmesi, ceza kararnamesi, iddia pazarlığı, uzlaştırma gibi farklı çözüm modellerini de ortaya çıkarmıştır⁹⁴. Ceza hukukunun son çare olması nedeniyle ancak zorunluluk halinde devreye sokulması gerektiğine dair yukarıda anılan ultima ratio ilkesi de uyuşmazlıkların hızlı çözümüne dair bu modellerin benimsenmesini destekler niteliktedir⁹⁵.

Dönmezer ve Yenisey'in araştırma raporunda ülkemiz ceza adalet sistemindeki gecikmelerin önlenmesi amacıyla bazı tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu tavsiyeler, hâkim, savcı ve avukatlar arasında uyuşmazlıkların kısa sürede çözülmesine dair adli kültürün geliştirilmesi; tutuklama sürelerinin sınırlandırılması; muhakeme işlemleri için zaman sınırlaması getirilmesi; iş yükünün azaltılması için hafif suçlar açısından resmiyeti az veya resmiyet dışı araçların geliştirilmesi; hâkim ve savcı sayısının artırılması; vahameti az, işlenirliği yüksek olan kitlesel suçların suç olmaktan çıkarılması; soruşturmayı yapan savcı ile duruşma savcısını ayırmak yerine aynı savcının dosyayı kesinleşinceye kadar takip etmesi gibi usullerle ceza uyuşmazlığının çözümünde yer alan kişi sayısının azaltılması; personelin eğitilmesi; teknolojik olanaklardan istifade edilmesi; yargı mercilerinde uzmanlaşmanın sağlanması; kolluğun delilleri daha iyi toplaması; savunma makamı, bilirkişiler ve tanıklardan kaynaklı gecikmelerin önlenmesi; duruşma hazırlığının etkin şekilde yapılması; kamu davasının mecburiliği yerine takdiriliği ilkesine dair önödeme gibi usullerin benimsenmesi; yargılamaların duruşmasız, aleniyet dışı basitleştirilmiş usullerle neticelendirilmesi şeklinde özetlenebilecektir⁹⁶.

Dönmezer ve Yenisey'in ülkemizde ceza adaletinde yaşanan gecikmeler ve bunların giderilmesine dair raporunda dile getirdiği tavsiyelerden bazıları hukuk bazıları ise yargı

⁹³ **Zafer**, s. 727.

⁹⁴ **Yavuz, Hakan A.** (2018) “*Ceza Adalet Politikası Bağlamında Alternatif Çözüm Yöntemleri*”, Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu, Adalet Bakanlığı Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı, s. 229. (225- 252)

⁹⁵ **Zafer**, s. 727.

⁹⁶ **Dönmezer/Yenisey**, s. 40-51.

reformu mahiyetindedir. Her iki alanda da bazı gelişmeler kaydedilmiştir. Örneğin; fiziki mekân inşası, UYAP⁹⁷ sisteminin etkin bir şekilde kullanılmasının sağlanması, hâkim ve savcı ile diğer görevlilerin sayısının artırılması gibi tedbirlerle organizasyon eksikliğinden kaynaklı sorunların aşılması amaçlanmıştır. UYAP kullanımı oldukça yaygınlaşmış, bazı duruşmalara bu sistemle elektronik ortamda uzaktan iştirak edilebilmesine dahi olanak sağlanmıştır. Yine 2012 yılında 7.727'si hâkim, 4.281'si Cumhuriyet savcısı olmak üzere toplam personel sayısı 46.502 iken⁹⁸, 2019 yılında bu rakamlar sırasıyla 14.391, 6.572, 88.308, 2020 yılında ise 15.151, 6.862, 97.848 olarak gerçekleşmiştir⁹⁹. Bu sayılar 15 Temmuz 2016'daki darbe ve işgal girişiminden kaynaklı görevlerine son verilen yargı mensuplarının yerine çok kısa sürede yeni istihdam sağlandığını da göstermektedir¹⁰⁰.

Hukuk reformu alanında ise Avrupa Komisyonu kararına da konu edilen bazı alanlarda adımlar atılmıştır. Kabahatlerin suç olmaktan çıkarılması; kamu davasının açılmasının ertelenmesinin, önödemenin ve uzlaştırmamanın kapsamının genişletilmesi, seri muhakeme ve basit yargılama usullerinin benimsenmesi bu reformlara örnektir.

Türk Ceza Kanunu, suç ile kabahat arasındaki nicelik farklılığından yola çıkarak 765 sayılı TCK'daki cürüm ve kabahat ayırımına son vermiştir. 30.03.2005 tarihli ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun kabulüyle, suça nazaran haksızlık içeriği daha az olan kabahatlere dair bazı kurallar ayrıca düzenlenmiştir¹⁰¹. Kabahatler Kanunu, 4854 sayılı Bazı Kanunlardaki Cezaların İdarî Para Cezasına Dönüştürülmesine Dair Kanun ve 5728 sayılı Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda ve Diğer Bazı Kanunlarda

⁹⁷ <https://www.uyap.gov.tr/Genel-Bilgi> (s.e.t. 15.04.2021)

⁹⁸ https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2082019114535Adalet_ist_2009.pdf (1.17 Savcı, hâkim ve Adalet Bakanlığı'nda çalışan diğer personel sayısı, 2009) s. 23. (s.e.t. 15.04.2021)

⁹⁹ https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1092020162733adalet_ist-2019.pdf (1.18 Savcı, hâkim ve Adalet Bakanlığı'nda çalışan diğer personel sayısı, 2019) s. 24 (s.e.t. 15.04.2021); https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1692021162011adalet_ist-2020.pdf (1.18 Savcı, hâkim ve Adalet Bakanlığı'nda çalışan diğer personel sayısı, 2020) s. 24 (s.e.t. 19.09.2021)

¹⁰⁰ Şahin (2019), s. 251.

¹⁰¹ Özgenç, s. 116; Özen, Mustafa (2019) Ceza Hukuku Genel Hükümler Dersleri, 4. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 95; Akbulut, Berrin (2020) Ceza Hukuku Genel Hükümler, 7. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 86, 87; Demirbaş, Timur (2021) Ceza Hukuku Genel Hükümler, 16. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 211,212; Hafızoğulları, Zeki/Özen, Muharrem (2012) Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 6. Baskı, Ankara, US-A Yayıncılık, s. 35.

Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun başta olmak üzere pek çok düzenleme ile bazı haksızlıklar suç olmaktan çıkarılarak kabahat olarak tanımlanmıştır¹⁰².

Kamu davasının mecburiliği ilkesinin katı uygulaması yerine takdiriliği ilkesinin benimsenmesinin sonucu olarak kamu davasının açılmasının ertelenmesi, önödeme ve uzlaştırma kurumlarının uygulanma alanı oldukça genişletilmiştir. Bu müesseseler, ceza adalet sistemimizin iş yükünün azaltılmasında önemli görevler üstlenmiştir. 2020 yılının ilk altı ayında 66.848 dosyada kamu davasının açılmasının ertelenmesi¹⁰³ kararı verilmiş aynı dönemde 14.995 dosya önödemeyle¹⁰⁴ sonuçlanmıştır. 2020 yılının tamamında uzlaştırma ile neticelenen dosya sayısı ise 219.639¹⁰⁵’dur.

Ceza normlarında gerçekleştirilen bu reformların dışında ceza muhakemesine dair süreçlerin hızlandırılmasına dönük farklı düzenlemeler de söz konusudur. Örneğin, fiziki tebligattan kaynaklı gecikmeleri büyük ölçüde engelleyerek yargılamaların hızlandırılmasına katkı sunan elektronik tebligat uygulamasının kapsamı, 7188 sayılı Kanun’la oldukça genişletilmiştir. Adalet Bakanlığı verilerine göre 23.654.548’i 2020 yılında olmak üzere, toplamda 49.559.889 adet elektronik tebligat yapılmıştır¹⁰⁶.

23.06.2017 tarihli ve 30105 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan Soruşturma, Kovuşturma veya Yargılama Hedef Sürelerinin Belirlenmesi ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik ile de makul sürede yargılanma hakkının korunması amaçlanmıştır. 03.09.2018 tarihinden itibaren başlayan uygulama, yargılamaların makul sürede neticelendirilebilmesi amacıyla her bir dava ve soruşturmanın sonuçlandırılabilceği süre hedefinin belirlenmesi, süreyi aşan davalarda ise gecikmenin nedenlerinin tespit edilerek buna ilişkin önlemler

¹⁰² **Gişi, Selçuk** (2017) “Kabahatleri Suç Olmaktan Çıkarma Eğilimi ve Kabahatler Kanunu”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 1, s. 130. (129-152); Doktrinde, 5237 sayılı TCK ile kabahatlerin suç olmaktan çıkarılması ve idari yaptırıma tabi kılınmasının ceza sorumluluğuna neden olan fiillerin sayısının azaltılmasından ziyade bu fiilleri ceza muhakemesi güvencesinden yoksun bıraktığı; 765 sayılı TCK’da kabahat olarak düzenlenen bazı fiillerin 5237 sayılı TCK’da suç olarak düzenlendiği, bu nedenlerle söz konusu düzenlemelerin gerçek bir suç olmaktan çıkarma faaliyeti olmadığı ifade edilmektedir. **Dönmezer/Erman**, s. 44.

¹⁰³ <https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr> (s.e.t. 19.09.2021)

¹⁰⁴ <https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr> (s.e.t. 19.09.2021)

¹⁰⁵ <https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr> (s.e.t. 12.04.2021)

¹⁰⁶ <https://basin.adalet.gov.tr/hem-doga-korundu-hem-adalet-hizmetlerinde-tebligat-iletimi-hizlandi> (s.e.t. 08.01.2021)

alınmasını düzenleyen bir dava yönetim sistemidir¹⁰⁷. Öngörülen hedef sürelerle riayet edilip edilmediği, 24.02.1983 tarihli ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu’nun 28. maddesinin iki ve yedinci fıkraları uyarınca hâkim ve Cumhuriyet savcılarının performanslarının değerlendirilmesi ile 30.09.2016 tarihli ve 29843 sayılı Kanun Yolu Değerlendirme Formlarının Düzenlenmesine İlişkin Yönetmelik’in 5. maddesinin (d) bendi uyarınca kanun yolu değerlendirme formlarının düzenlenmesinde değerlendirmeye esas alınmaktadır.

3. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN KAVRAM OLARAK İNCELENMESİ

Kanun koyucu, Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 250. maddesi için “*seri muhakeme usulü*”, çalışma konumuzu oluşturan 251. maddesi için ise “*basit yargılama usulü*” başlığını tercih etmiştir. Basit sözcüğü, sözlükte “*yapılması veya anlaşılması kolay olan, karışık olmayan, kolay...*” olarak ifade edilmektedir¹⁰⁸. Bu kelime hukuk sistemimize yabancı bir kavram değildir. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun yedinci kısmında 316 ilâ 322. maddelerinde, basit yargılama usulü isimlendirmesiyle, özel bir yargılama usulü düzenlenmiştir. Hukuk yargılamasında, genel-yazılı ve basit yargılama usulü olmak üzere iki çeşit yargılama usulü vardır. Basit yargılama usulü, yazılı yargılama usulüne nazaran daha hızlı ve sade bir usuldür¹⁰⁹. 6100 sayılı Kanun’un 316. maddesinde basit yargılama usulüne tabi dava ve işler genel olarak belirtilmektedir. İlaveten HMK’nın 385. maddesi uyarınca, çekişmesiz yargı işlerinde, niteliğine uygun düştüğü ölçüde, basit yargılama usulü uygulanacaktır. Yine HMK’nın 447. maddesinde ise diğer kanunların sözlü yahut seri yargılama usulüne atıf yaptığı hâllerde, basit yargılama usulü ile ilgili hükümlerin uygulanacağı düzenlenmiştir. HMK’daki bu düzenlemelerin yanında pek çok kanunda davaların basit yargılama usulüne tabi olduğu belirtilmiştir. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 4. maddesinin ikinci fıkrasında¹¹⁰, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu’nun 18.

¹⁰⁷ <https://sgb.adalet.gov.tr> (s.e.t. 01.04.2021)

¹⁰⁸ <https://sozluk.gov.tr/>

¹⁰⁹ **Kuru, Baki** (2015) Medeni Usul Hukuku, İstanbul, Legal Yayınevi, s. 664; **Tanrıver, Süha** (2018) Medeni Usul Hukuku Cilt I, 2. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınevi, s. 1110; **Budak, Ali Cem/Karaaslan, Varol** (2021) Medeni Usul Hukuku, 5. Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi, s. 361.

¹¹⁰ “*Ticari davalarda da deliller ile bunların sunulması 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerine tabidir; miktar veya değeri beş yüz bin Türk lirasını geçmeyen ticari davalarda basit yargılama usulü uygulanır.*”

maddesinin birinci fıkrasında¹¹¹, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 73. maddesinin dördüncü fıkrasında¹¹², İş Mahkemeleri Kanunu'nun 7. maddesi¹¹³ gibi pek çok hükümde basit yargılama usulünün uygulanmasına dair düzenlemelere yer verilmiştir¹¹⁴. HMK'da düzenlenen bu usulle, yargılamaya dair bazı aşamalardan tasarruf edilmesi ile yazılı yargılama usulünden daha hızlı şekilde neticeye ulaşılmasının amaçlandığı anlaşılmaktadır.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 251 ve 252. maddeleri ve gerekçeleri birlikte değerlendirildiğinde, duruşma başta olmak üzere bazı ceza muhakemesi aşama ve işlemlerinden vazgeçilerek daha hızlı ve kolay şekilde hükme ulaşılmasının hedeflendiği ve bu itibarla kovuşturmayla dair genel yargılama prensiplerinin bütününden daha “basit” olduğu vurgusuna dönük isimlendirme yapıldığı kanaatindeyiz. Doktrinde bu usulde yargılama tabirinin kullanılması uygun görülmeyle “*basit kovuşturma*” veya “*hızlı kovuşturma*” isimlendirmeleri önerilmiştir¹¹⁵. Başka bir görüşe göre ise “*basit*” tabirinin kullanılması olumsuz bir yargı uyandırabilecek nitelikte olduğundan, “*seri yargılama usulü*” veya “*seri kovuşturma usulü*” olarak isimlendirilmesi daha uygun olacaktır¹¹⁶.

Basit yargılama usulü hukuk sistemimize aşına bir kavramdır. Mukayeseli hukuk örneklerinde de benzer şekilde, “*basitleştirilmiş (simplified) yargılama usulü*” tabirine yer verilmektedir. Bu nedenlerle “*basit*” kelimesine dair söz konusu tercihi olumsuz görmemekteyiz. Ancak, özel yargılama usullerinin adlandırılmasında muhakemenin baskın

¹¹¹ “İcra mahkemesine arzedilen hususlar ivedi işlerden sayılır ve bu işlerde basit yargılama usulü uygulanır.”

¹¹² “Tüketici mahkemelerinde görülecek davalar 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun Altıncı Kısım hükümlerine göre yürütülür.”

¹¹³ “İş mahkemelerinde basit yargılama usulü uygulanır.”

¹¹⁴ Kuru, s. 665-666; Tanrıver, s. 1110-1112; Budak/Karaaslan, s. 261, 262.

¹¹⁵ Kızıllarslan, Hakan (2019) “7188 sayılı Kanun’la Ceza Muhakemesi Hukukuna Getirilen Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulleri”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 14, s. 1907. (1885-1960)

¹¹⁶ Yılmaz, Zahir/Apiş, Özge (2020) “Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi”, MARUHAD, C. 26, S. 1, s. 86 (62-106) (ISSN: 2146-0590, DOI: 10.33433/maruhad.733175)

özelliğinin gözetilmesine dair yaklaşımı¹¹⁷ dikkate aldığımızda “basit” yerine “duruşmasız” ibaresinin kullanılmasının da isabetli olacağı kanaatindeyiz¹¹⁸.

Doktrinde Kaşka, “yargılama usulü” tabirinin hatalı olduğunu ifade ederek “basit muhakeme” tabirini önermektedir. Zira kanunda tercih edilen “yargılama” ifadesi, muhakemenin savunma ve iddia faaliyetlerini dışarda bırakmakta, bu usulü sadece mahkemenin faaliyetlerine hasretmektedir. Oysa CMK’nın 251. maddesinde iddianamenin taraflara tebliğ edileceği, tarafların beyan ve savunmalarını yazılı olarak bildirebilecekleri düzenlenmiştir¹¹⁹. Kaşka’nın da işaret ettiği üzere benzer bir tartışmaya CMK tasarısı hakkındaki Adalet Komisyonu Raporunda da yer verilmiştir. Raporda “muhakeme” kavramının yanında “usul” kavramına yer verilmesine gerek olmadığı, “muhakeme” ve “yargılama (kaza)” kavramlarının da birbirinden farklı olduğu, yargılama sadece hâkimlerin yaptığı faaliyetken muhakemenin davacı, davalı ve hâkim tarafından gerçekleştirilen üçlü bir faaliyeti ifade ettiği belirtilmektedir¹²⁰.

¹¹⁷ **Kaşka, Hakan** (2021) “(Olan ve Olması Gereken Açısından) Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Muhakeme”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y. 32, S. 153, s. 112. (107-167)

¹¹⁸ Basit yargılama usulünün duruşmasız yargılama olarak da ifade edilebileceğine dair aynı yöndeki görüş için bkz. **Şahin, Cumhur/Göktürk, Neslihan** (2021) Ceza Muhakemesi Hukuku II, 11. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 215.

¹¹⁹ **Kaşka**, s. 125.

¹²⁰ “...Ceza Muhakemesi Hukuku, muhakeme hukukunun bir dalıdır. Muhakeme hukuku, muhakemeyi düzenleyen hukuki normların bütünüdür. Muhakeme ise, hukuki bir uyuşmazlığı çözmek üzere yargılama organlarının yaptıkları faaliyet dolayısıyla meydana gelen hukuki ilişkilerin sujeleri tarafından yapılan işlemlerin bütünüdür. Bu sujelerin erklerini, ödevlerini muhakeme hukuku gösterir.

Muhakeme yanında ayrıca bir de ‘usul’ tabirine yer vermek doğru değildir. 19. yüzyıl anlayışında belki ‘usul’den söz etmek yerinde idi. Çünkü o dönemde veya daha önceki dönemlerde, Ceza Muhakemesi Kanunları sadece şekiller ve formaliteler kanunu olarak kabul edilmekte idi. Oysa günümüzde, bilimin de gelişmesiyle, Ceza Muhakemesi Kanunlarının, şekillerden ve formalitelerden ayrı olarak, maddi içeriği de olan kanunlar olduğu artık kabul edilmektedir. Muhakeme hukukunun sadece formalitelerden ibaret olmadığını, maddi içeriğinin de bulunduğunu belirtmek üzere ‘Muhakeme Hukuku’ tabiri kullanılmalıdır. Usul; kurallar, hükümler, normlar anlamına geldiğinden ve bu da hukuktan başka bir şey olmadığından, hem ‘usul’ hem ‘hukuk’dan söz edilmesi mantıklı değildir. Muhakeme hukuku, muhakeme normlarının bütünü demek olduğundan, muhakeme hukuku tabiri için normları ayrıca belirtmeğe ve dolayısı ile usul kelimesini kullanmağa gerek yoktur. Aynı nedenle muhakeme faaliyetini düzenleyen kanunu da, ‘Muhakeme Kanunu’ yerine Muhakeme Usulü Kanunu olarak isimlendirmek doğru değildir.

Muhakeme hukukunu yargılama hukuku olarak Türkçeleştirmek de doğru değildir, çünkü yargılama ‘kaza’nın Türkçesidir ve kaza, muhakemeyi oluşturan üç görevden sadece biridir. Muhakeme yerine yargılamayı tercih etmek, kaza yerine de yargı tabirini kullanmayı zorunlu kalmaktadır. Oysa yargı-yargılama ilişkisi, bir şey ile onu yapan veya alet olarak kullanan kişinin ilişkisidir. Başka bir ifadeyle; yargı, kaza faaliyetini değil, bu faaliyetin sonunda yapılan şeyi veya o faaliyette kullanılan aleti ifade etmektedir. Bu faaliyeti yapan kişi, yani hâkim veya yargıç ‘yargılar’. Dolayısı ile kaza ve

Kunter, “*muhakeme hukuku*” tabirinin “*yargılama hukuku*” olarak Türkçeleştirilmesinin doğru olmadığını, çünkü yargılamanın “*kaza*” kelimesinin Türkçesi olduğunu ifade etmektedir. Kaza, sadece hâkimlerin yaptıkları faaliyetin adıyla, muhakemenin ise, davacının, davalının ve hâkimin yaptıklarından oluşan üçlü bir faaliyeti ifade ettiğini belirtmektedir¹²¹. Selçuk¹²² ve Yurtcan¹²³ ise muhakeme ve yargılama kavramlarının aynı anlamda olduğunu ifade ederek, Türkçe olan yargılama tabirinin tercih edilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Basit yargılama usulünün uygulanması mahkemenin takdirindedir. Bu usul soruşturma aşamasına dair herhangi bir hüküm içermemekte yani kovuşturma aşamasına özgüdür. Bu hususları gözettiğimizde kanuni tercih olan “*yargılama*” kavramının kullanılmasının kanun sistematigi ile uyumlu olduğu kanaatindeyiz.

4. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN HUKUKİ NİTELİĞİ

Ceza muhakemesi, bir suçun işlenip işlenmediği, işlenmişse faili ve hakkında hükmedilecek yaptırımın tespiti faaliyetidir. Bu faaliyetin amacı ise adil yargılanma hakkını ihlal etmeden maddi gerçeğe ulaşılması ve suçlunun cezalandırılmasıyla, suçla bozulan toplumsal barışın yeniden sağlanmasıdır. Ceza muhakemesine dair hukukumuzdaki temel düzenleme, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’dur¹²⁴. Kanunun muhtelif maddelerinde,

muhakeme faaliyetleri farklıdır. Kaza sadece hâkimlerin yaptığı faaliyetin adıdır. Muhakeme ise, davacının, davalının ve hâkimin yaptıklarından oluşan üçlü bir faaliyeti ifade eder.

Muhakeme kavramı yerine ‘muhakemeler’ denmesi de doğru değildir. Bu nedenle burada çeşitli somut faaliyetler değil, onların hepsini ifade eden tek, soyut bir kavram kullanılmalıdır. Nasıl cezalar hukuku denmiyorsa, burada da, ceza muhakemeleri yerine ceza muhakemesi denmesi bilimsel bir tercihtir.

Yukarıda ifade edilen gerekçelerle ve doktrinin de hemen hemen ittifak halindeki tercihi doğrultusunda, tasarının ismi ‘Ceza Muhakemesi Kanunu Tasarısı’ şeklinde değiştirilmiştir.”
<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss698m.htm> (s.e.t. 25.04.2021)

¹²¹ **Kunter, Nurullah** (1989) Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 9. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, s. 6.

¹²² **Selçuk, Sami** (2013) “*Doğru Terim ‘Muhakeme’ Değil, ‘Yargılama’dır*”, MARUHAD, Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, s. 314. (295-318)

¹²³ **Yurtcan, Erdener** (2019) Ceza Yargılaması Hukuku, 16. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 59-61.

¹²⁴ Ceza Muhakemesi Kanunu dışında 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun, 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun, 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun, 2918 sayılı

yürürlüğünden bu yana otuzu aşkın farklı kanunla değişiklik yapılmıştır. CMK'nın yürürlüğünden buyana geçen yaklaşık 15 yıllık süreçte gerçekleşen bu sık değişikliklerin bazılarının temel gerekçesi olarak yargının artan iş yükü ile mücadele edilmesi gösterilmektedir. Bu kapsamda kanun koyucunun, 7188 sayılı Kanun'la gerçekleştirdiği pek çok değişiklik ceza adalet sisteminin hızlandırılmasına yöneliktir. 7188 sayılı Kanun'un getirdiği yeniliklerden biri de inceleme konumuz olan basit yargılama usulüdür.

Kanun koyucu basit yargılama usulünü, CMK'nın “*Özel Yargılama Usulleri*” başlıklı beşinci kitabın birinci kısmının “*Bazı Suçlara İlişkin Muhakeme*” başlıklı dördüncü bölümünde 251 ve 252. maddelerde düzenlemiştir. Bu usul ceza muhakemesinin klasik kavram ve kurumlarından bazı sapmalar içermektedir. Basit yargılama usulünün en önemli niteliği, klasik ceza muhakemesine nazaran, kovuşturmanın duruşma hazırlığı ve duruşma safhalarını içermemesidir¹²⁵. Bu yönüyle, doktrinin değil uygulamanın ürünü olan basit yargılama usulünün, hukuki niteliğinin tespiti önemli ve güç bir husustur. Bu güçlüğü aşabilmek adına ceza muhakemesinin evrelerine dair kısa bilgilerin verilmesinin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Ceza Muhakemesi Kanunu, ceza muhakemesinin soruşturma ve kovuşturma olmak üzere iki evreden oluştuğunu düzenlemiştir. Kanun'un 2. maddesinde soruşturma, suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evre; kovuşturma ise iddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evre olarak tanımlanmaktadır. Doktrinde bazı yazarlar¹²⁶ ara soruşturma/ara muhakeme (iddianamenin kabul veya iadesi evresi) aşamasının da ceza muhakemesinin bir evresi olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Basit yargılama usulü açısından önem taşıması nedeniyle kovuşturma evresine dair temel bilgilere de yer verilmesini faydalı görmekteyiz. Ceza Muhakemesi Kanunu yukarıda zikredilen geniş tanımlamasıyla kovuşturma evresinin sanıklık statüsü müddetince devam

Karayolları Trafik Kanunu gibi bazı kanunlarda da ceza muhakemesi hukukuna dair düzenlemelere yer verilmiştir.

¹²⁵ **Koca, Mahmut** (2020) “*Ceza Muhakemesinde Basit Yargılama Usulü*”, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 7, S. 2, s. 178. (173-196)

¹²⁶ **Yenisey/Nuhoğlu**, s. 590; **Gökçen/Balcı/Alşahin/Çakır**, s. 551.

eden ve olağan kanun yollarını da kapsamına alan bir süreç olduğunu kabul etmiştir¹²⁷. İlk derece mahkemesi nezdinde iddianamenin kabulü ile hükmün açıklanmasına kadar geçen süreç ise kanun yollarını kapsamayacak şekilde dar anlamda kovuşturma olarak tanımlanmaktadır. Nitekim CMK'nın 237. maddesindeki düzenleme ile dar anlamda kovuşturma evresine işaret edilmektedir¹²⁸. Bozmadan sonra ilk derece mahkemesince yapılacak yargılama da yine dar anlamda kovuşturma kapsamındadır¹²⁹.

Dar anlamda kovuşturma evresi duruşma hazırlığı, duruşma ve hüküm (sonuç çıkarma) olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır¹³⁰. Duruşma hazırlığında, soruşturma evresindeki eksik kalan hususların giderilmesi ile duruşmanın kesintisiz olarak yürütülmesi için gerekli tedbirler alınır. Bu tedbirler; duruşma günü ve saati ile yerinin belirlenmesi, taraflar ile tanık ve bilirkişinin davet edilmesi, iddianamenin sanığa tebliği, eksik delillerin toplanması, erken sorgu ve dinleme ile erken keşif ve muayene şeklinde özetlenebilecektir¹³¹.

Duruşma devresi ise kovuşturmanın en önemli safhasıdır¹³². Bu devrenin amacı delillerin tartışılması neticesinde mahkemece failin suçlu olup olmadığı hususunda kanaate varılması yani maddi gerçeğe ulaşılmasıdır¹³³. Mahkemece belirlenen yer ve zamanda sanığın ve müdafinin hazır bulunup bulunmadığı, çağrılmış tanık ve bilirkişilerin gelip gelmediklerinin saptanması ile duruşmaya başlanacaktır. Sanığın sorgulanması, mağdurun ve tanıkların dinlenmesi ile sair tüm delillerin tartışılması duruşmada gerçekleştirilecektir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 217. maddesinde belirtildiği üzere hâkim, duruşmada tartışılan delilleri vicdanî kanaatiyle serbestçe takdir ederek karara ulaşır. Bu itibarla duruşma yargılama makamı için oldukça önemlidir. Ancak duruşma devresi savunma makamı için de oldukça mühimdir. Zira soruşturmada iddia makamı, duruşma hazırlığı aşamasında ise yargılama makamı daha etkin, duruşma devresinde savunma

¹²⁷ Şahin/Göktürk (CMH II), s. 104.

¹²⁸ Centel/Zafer, s. 764.

¹²⁹ Centel/Zafer, s. 764; Şahin/Göktürk (CMH II), s. 104.

¹³⁰ Centel/Zafer, s. 764; Yenisey/Nuhoğlu, s. 590; Gökçen/Balcı/Alşahin/Çakır, s. 572.

¹³¹ Centel/Zafer, s. 765-778; Şahin/Göktürk (CMH II), s. 105-110; Yenisey/Nuhoğlu, s. 720-741.

¹³² Şahin/Göktürk (CMH II), s. 111.

¹³³ Centel/Zafer, s. 778.

makamı ile iddia makamı açısından silahların eşitliği sağlanmakta¹³⁴, sanık mahkemede hakkındaki iddialara cevap vererek derdini anlatabilmekte ve mağdura, tanıklara ve bilirkişilere sorular sormakta, savunması açısından yeni deliller gösterebilmektedir.

Maddi gerçeğe ulaşılmasında büyük öneme sahip olan duruşma devresinde; doğrudan doğruyalık, sözlülük, kesintisizlik, açıklık, re'sen araştırma gibi bazı temel ilkeler geçerlidir¹³⁵. İlerleyen bölümlerde bu ilkelerin içeriğine ve basit yargılama usulünün bu ilkelerle bağdaşan ve çelişen yönlerine yer verilecektir.

Kovuşturma evresine dair son aşama ise duruşmadan sonuç çıkarma devresidir. Sanığın iddianameye konu eylemi gerçekleştirip gerçekleştirmediğine dair şüphenin yenilmesi amacını taşıyan kovuşturma evresi neticesinde hüküm ortaya çıkacaktır. Yargılama makamı 217. madde uyarınca vicdani kanaatiyle delilleri takdir ederek hükme ulaşır. CMK'da hüküm çeşitleri beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi ve düşmesi şeklinde sayılmaktadır. Adli yargı dışındaki bir yargı merciine dönük görevsizlik kararları da kanun yolu bakımından hüküm niteliğindedir.

Görüldüğü üzere ceza muhakemesi birbirinden farklı aşamalardan oluşmaktadır. Basit yargılama usulü bu aşamalardan soruşturma evresi açısından herhangi bir farklılık içermemektedir. Ancak iddianamenin kabulü ile başlayan kovuşturma evresinin duruşma hazırlığı ve duruşma safhalarına, yargılamanın daha hızlı neticelendirilebilmesi için basit yargılama usulünde yer verilmemiştir¹³⁶. İşte basit yargılama usulü bu yönüyle kovuşturma evresine özgü, klasik yargılamaya alternatif, kısaltılmış özel ceza yargılaması niteliğindedir¹³⁷. Madde gerekçesinde bu durum “*Alternatif yargılama usullerinin getirilmesinin, yargılamayı hızlandıracak, yargının iş yükünü hafifleteceği ve kaynakların verimli kullanılmasına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Maddede yapılan*

¹³⁴ Şahin/Göktürk (CMH II), s. 111.

¹³⁵ Feyzioğlu (2015), s. 271-298; Centel/ Zafer, s. 778-789; Soyaslan (CMH), s. 406.

¹³⁶ Koca (2020), s. 178.

¹³⁷ Koca (2020), s. 175; Değirmenci, Olgun (2020) “Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Yargılama Usulü” Terazi Hukuk Dergisi, S.161, s. 37. (36-51); Karakehya, Hakan/İnce Tunçer, Asuman (2021) Türk Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme ve Basit Yargılama, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 111; Yılmaz/Apiş, s. 85.

düzenlemeyle, ‘Basit yargılama usulü’ adı altında yeni bir yargılama usulü getirilmektedir” şeklinde ifade edilmiştir.

Basit yargılama usulünün pek çok yönüyle CMUK’ta düzenlenen sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesi ile benzerlik gösterdiği ifade edilmektedir¹³⁸. Bu tespiti iştirak ederek, çalışmamızın basit yargılama usulünün uygulanmasına dair ikinci bölümünde sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesine dair hükümlerden büyük oranda istifade edeceğiz.

Seri muhakemenin aksine basit yargılama usulünün uygulanması zorunlu tutulmamış, mahkemenin değerlendirmesine bırakılmıştır. Yine mahkemece gerekli görülmesi hâlinde hüküm verilmeye kadar her aşamada basit yargılama usulü terk edilerek duruşma açıp genel hükümler uyarınca yargılamaya devam edilebilecektir. Bu yönüyle basit yargılama usulü mecburi değil ihtiyaridir. Yine basit yargılama usulü genel yargılamaya göre özel ve istisnai¹³⁹ niteliktedir.

Yargılamanın, klasik ceza muhakemesine alternatif olan bu özel usulle neticelendirilmesi açısından diğer bir gereklilik, sanığın bu usulde verilen karara itiraz etmemesi yani duruşma talebinde bulunmamasıdır. Bu yönüyle de basit yargılama usulünün, sanığın itiraz etmemek şeklinde gerçekleşen zımnî bir rızasını gerektirmesi nedeniyle, mutabakata dayalı bir usul olduğu da söylenebilecektir.

Basit yargılama usulü, sanık açısından dörtte bir indirim içerdiği için ceza vermekten kaçınma eğilimi kapsamında değerlendirilebilecektir¹⁴⁰. Söz konusu ceza indirimi, AYM kararına konu olmuştur. Anayasa Mahkemesi iptal kararlarında, bir ceza usul hükmü olduğunu belirttiği basit yargılama usulünün uygulanması sonucunda mahkûmiyet kararı

¹³⁸ **Koca** (2020), s. 175; **Değirmenci** (Basit Yargılama), s. 40-41; **Çınar, Ali Rıza**, (2020) “*Basit Yargılama Usulü*”, Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer 102 Yaşında/Tebliğler, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 56; **Taşkın, Şaban Cankat** (2020) “*7188 sayılı Kanun ile Ceza Muhakemesi Kanunu’na Getirilen Basit Yargılama Usulü Hakkında Tespit ve Değerlendirmeler*”, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 5, S. 1, s. 3109-3110. (3105-3126); **Kızılarslan**, s. 1909-1910; **Yılmaz/Apiş**, s. 86-87; **Kaşka**, s. 109; **Tulay, M. Emre/Doğan, Yamaç** (2020) “*Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Yargılama Usulü*”, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 2, s. 350. (349-376); **Er, Elif** (2021) “*Seri Muhakeme Ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri Ve Ceza Muhakemesi Hukuku İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi*”, Yaşar Hukuk Dergisi, C. 3, S. 1, s. 21. (55-111); **Alkan, Özlem** (2021) *Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Yargılama Usulü*, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 128.

¹³⁹ **Kaşka**, s. 129.

¹⁴⁰ **Demirtaş**, s. 551.

verilen hallerde sonuç cezada fail lehine dörte bir oranında indirim yapılacak olması nedeniyle, yargılama aşamasında olup henüz hüküm kurulmamış dolayısıyla yeni bir yargılama usulünün uygulanabileceği dosyalar ile hükme bağlanmış ancak henüz kesinleşmemiş dosyalarda da basit yargılama usulünün uygulanması gerektiğine işaret edilmektedir¹⁴¹.

5. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN AMACI

Ceza uyuşmazlıklarının klasik ceza muhakemesi dışındaki usullerle neticelendirilmesine yönelik alternatif muhakemelerin, gerek mülga gerek mer'i ceza muhakemesi normlarımızda gerekse yabancı ülke hukuk sistemlerinde çok sayıda örneği vardır. Bu özel düzenlemeler farklı amaçlara matuftur. Örneğin, CMUK'da düzenlenen ceza kararnamesiyle oluşturulan kısaltılmış muhakeme sayesinde, suç ve suçlu sayısındaki artış nedeniyle yargının artan iş yükünün hafifletilmesi amacıyla bazı basit suçlarda emek ve zaman tasarrufunun sağlanması¹⁴²; 3005 sayılı Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanunu'nda düzenlenen usulle, suçüstü hallerinde maddi gerçeğe dair vicdani kanaate ulaşılmasının kolaylığından istifade edilerek yargılamanın hızlandırılması ile bozulan toplumsal düzenin daha erken sağlanması¹⁴³; CMK'nın mülga 250, 251 ve 252. maddelerinde düzenlenen özel muhakeme kurallarıyla terör ve organize suçların daha seri bir şekilde soruşturulup yargılanabilmesi¹⁴⁴ hedeflenmiştir. Bu özel yargılama kuralları dışında uyuşmazlığın fail ile mağdur arasındaki anlaşma ile neticelendirilmesine yönelik

¹⁴¹ **AYM, E: 2020/16, K: 2020/33, T: 25.06.2020; AYM, E: 2020/81, K: 2021/4, T: 14.01.2021; Koca** (2020), s. 193.

¹⁴² **Önder, Ayhan** (1966) Sulh Ceza Hâkiminin Ceza Kararnamesi, İstanbul, Sermet Matbaası, s. 3; **Karagülmez, Ali** (2002) Açıklamalı Uygulamalı ve İçtihatlı Ceza Kararnamesi ve Önödeme, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, s. 38-43.

¹⁴³ **Çolak, Haluk** (1998) Türk Hukukunda Suçüstü Yargılaması, 1. Baskı, Ankara, Adil Yayınevi, s. 62.

¹⁴⁴ 5190 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda Değişiklik Yapılması ve Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kaldırılmasına Dair Kanun'un genel gerekçesi: "...Teknolojik alandaki gelişmelere paralel olarak terör ve organize suçlar da her geçen gün artmakta ve bu suçların işleniş şekilleri daha karmaşık bir görünümle ortaya çıkmaktadır. Bu nev'i suçların daha seri bir şekilde soruşturulup yargılanabilmesi için uzmanlaşmış hâkim ve savcılarının görev yaptığı ihtisas mahkemelerinin kurulması genel kabul gören bir yaklaşımdır. Tasarıyla Devlet güvenlik mahkemelerinin kuruluş ve yargılama usullerinin düzenlendiği 2845 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılarak, Devlet güvenlik mahkemeleri kaldırılmaktadır. Ancak, suçların işleniş yöntemlerindeki çeşitlilik ve yapılanma nedeniyle, klasik ceza muhakemesindeki soruşturma teknik ve usullerinin tatbik edilerek bazı suçların muhakeme ve soruşturulmasından beklenen fayda ve amacın elde edilemeyeceği bilinen bir gerçektir..."

<https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkunlarno=27570&pkunnumarası=5190> (s.e.t. 18.04.2021)

uzlaştırma, Cumhuriyet savcısı tarafından soruşturma evresinde neticelendirilmesine dair önödeme ve kamu davasının açılmasının ertelenmesi gibi farklı yöntemlerle ceza uyusmazlığının klasik ceza muhakemesi dışında sonuçlandırılması hedeflenmiştir.

7188 sayılı Kanun’la ceza muhakemesi sistemimize iki yeni özel muhakeme usulü ilave edilmiştir. Bunlardan ilki CMK’nın 250. maddesinin yeniden düzenlenmesiyle kabul edilen seri muhakeme usulüdür. Bu usulle, nispeten önemsiz görülen kimi suçlarda muhakeme sürecinin bazı formalitelerinden¹⁴⁵ vazgeçilmesiyle kısaltılması, yargı mercilerinin iş yükünün azaltılması, suça hızlı ve etkili bir karşılık verilerek bozulan kamu düzeninin süratle sağlanmasının amaçlandığı ifade edilmektedir¹⁴⁶. Ceza adalet sisteminin etkinliğinin artırılmasına dair bu amaçlarının yanında failin uzun süren yargılamaların maddi ve manevi yükünden kurtarılması, alacağı daha az ceza sayesinde hapis cezasının olumsuz etkisinin azaltılması da bu usulün sağlayacağı faydalardandır¹⁴⁷.

Basit yargılama usulünün amacı, 7188 sayılı Kanun’un genel gerekçesinde¹⁴⁸ ve madde gerekçesinde açıklanmıştır. Hem genel gerekçedeki özet izah hem de madde gerekçesinden¹⁴⁹ kanun koyucunun basit yargılama usulünün ihdası ile usul ekonomisi

¹⁴⁵ Gerekçede yer verilen “*formalite*” kavramı öğretide haklı olarak eleştirilmektedir. “*Formalite*” sözlükte “*yerine getirilmesi kanunca zorunlu kılınan işlem*” olarak ifade edilmektedir. Mecaz anlamı ise “*önem verilmediği hâlde bir zorunluluğa bağlı olarak yapılan biçimsel davranış*” tır. Gerekçede “*arındırılması*” sözcüğü ile birlikte kullanıldığından gereksiz görülen bazı işlemlerin kastedildiği anlaşılmaktadır. Oysa öğretide de ifade edildiği üzere, adil yargılanma hakkının güvenceleri olan aleni yargılanma, tanık dinletme gibi ceza muhakemesine dair hakların “*formalite*” olarak değerlendirilmesi isabetli olmamıştır. **Sevdiren, Öznur** (2020) “*Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Seri Muhakeme Usulü Üzerine Eleştirel Değerlendirmeler*”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 15, S. 189-190, s. 581. (573-616)

¹⁴⁶ 7188 sayılı Kanun Dair (2/2215 nolu Kanun teklifi) Adalet Komisyonu Raporu, s. 8, 16. (<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss105.pdf>) (s.e.t. 20.04.2021)

¹⁴⁷ **İldırar, Elif** (2021) *Seri Muhakeme Usulü*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 25.

¹⁴⁸ “*Belirli bir yaptırım ağırlığına kadar olan suçlar bakımından kovuşturma evresinde duruşma açmaksızın dosya üzerinden yargılamanın tamamlanabilmesine, ancak itiraz üzerine duruşma açmak suretiyle yargılamaya devam edilmesine imkân tanıyan “basit yargılama usulü” adıyla yeni bir usul kabul edilmektedir. Böylelikle, önemli veya daha ağır suçların kovuşturulması için yargılama makamlarına yeterli zaman ve imkân sağlanmakta, suçla etkin mücadele ile birlikte yargılama süreçleriyle ilgili temel hak ve özgürlüklerin korunmasını sağlayan adımlar atılmaktadır.*”

¹⁴⁹ Madde gerekçesi: “*Ceza yargılaması sistemimizde tek bir yargılama usulü öngörülmüş olup, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçlar bakımından uygulanan yargılama usulü ile bir ay hapis cezası öngörülen suçlar için uygulanan yargılama usulü aynıdır. Başka bir ifadeyle, basit suçlarla ağır suçlar arasında bir ayırım yapılmadan, duruşma açmak suretiyle aynı yargılama usulünün tüm prosedürlerinin uygulanması kabul edilmiştir. Bu durum, ağır suçların yargılanmasına daha az vakit ve emek ayrılmasına sebebiyet vermektedir. ...Alternatif yargılama usullerinin getirilmesinin, yargılamayı hızlandıracığı, yargının iş yükünü hafifleteceği ve kaynakların verimli kullanılmasına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.*”

ilkesine uygun olarak yargının iş yükünün hafifletilmesi ve basit suçlara ayrılan emek, zaman ve maliyetin azaltılmasını hedeflediği anlaşılmaktadır. Adalet Bakanlığı basın açıklamasında yıllık 340 bin dosyanın basit yargılama usulü ile neticelendirilmesinin değerlendirildiği ifade edilmektedir¹⁵⁰.

Basit yargılama usulüne dair zikredilen hedefler, Anayasanın 141. maddesinin dördüncü fıkrasında yer verilen “*Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir*” düzenlemesi ve AİHS’nin 6. maddesinde yer verilen makul sürede yargılanma hakkına dair düzenleme¹⁵¹ ile uyumludur. Yine basit yargılama usulü, AKBK’nin R (87) 18 sayılı kararında zikredilen ceza adaletinin işleyişini hızlandırılması ve sadeleştirilmesi ile ceza adaletindeki gecikmelerin giderilmesiyle suç karşı tepkideki gecikmenin yol açtığı ceza adalet sistemindeki olumsuzlukların önlenmesine dair amaçlarla da tam bir uyum içerisinde¹⁵².

Adli istatistiklere göre ülkemizde 2012 yılında 3.285.925 yeni soruşturma varken 2019 yılında bu rakam 4.306.964, 2020 de ise 4.016.479 olarak gerçekleşmiştir¹⁵³. Yine 2019 yılı içinde 1.684.483, 2020 de ise 1.322.502 yeni ceza davası açılmış, bu davalarda sırasıyla 2.209.167 ve 1.708.660 kişi sanık olarak ceza adalet sistemine girmiştir. Ceza davalarının ortalama görülme süresi ise 2019’da 270, 2020’de ise 354 gün olarak tespit edilmiştir¹⁵⁴. Basit yargılama usulünün uygulanacağı asliye ceza mahkemelerinde ise bu rakamlar sırasıyla 289¹⁵⁵ ve 371 olarak gerçekleşmiştir. Asliye ceza mahkemelerine 2019 yılında açılan toplam yeni dava sayısı 1.156.372¹⁵⁶, bu davalardaki suç sayısı ise

¹⁵⁰ <https://hhgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/yargida-seri-muhakeme-ve-basit-yargilama-donemi-basladi> (s.e.t. 19.06.2021)

¹⁵¹ “*Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir.*”

¹⁵² <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/54370cd3-0c43-4bd5-93b6-36ac3095473d.pdf> (s.e.t. 01.04.2021)

¹⁵³ **Adli İstatistikler 2019**, s. 12 (Tablo 1.4 Cumhuriyet Başsavcılıkları Soruşturma Dosya Sayısı, TÜRKİYE, 2012-2019); **Adli İstatistikler 2020**, s. 12 (Tablo 1.4 Cumhuriyet Başsavcılıkları Soruşturma Dosya Sayısı, TÜRKİYE, 2013-2020)

¹⁵⁴ **Adli İstatistikler 2019**, s. 31, 34. (Tablo 2.1 Ceza Mahkemeleri Dosya Sayısı, TÜRKİYE, 2012-2019 - Tablo 2.4 Ceza Mahkemeleri Sanık Sayısı, TÜRKİYE, 2019); **Adli İstatistikler 2020**, s. 31, 34. (Tablo 2.1 Ceza Mahkemeleri Dosya Sayısı, TÜRKİYE, 2013-2020)

¹⁵⁵ **Adli İstatistikler 2019**, s. 32. (Tablo 2.3 Ortalama Görülme Süresi, Gün, CEZA MAHKEMELERİ, 2012-2019)

¹⁵⁶ **Adli İstatistikler 2019**, s. 32. (Tablo 2.2 Ceza Mahkemeleri Dosya Sayısı, MAHKEME, 2019)

2.751.451'dir¹⁵⁷. 2020 yılında ise toplam 2.144.852¹⁵⁸ suçtan, 974.595 yeni dava açılmıştır¹⁵⁹. Asliye ceza mahkemelerine açılan davalar toplam ceza davalarının %74,1'ine karşılık gelmektedir¹⁶⁰.

Ceza adalet sisteminin artan iş yükü karşısında, bazı önemsiz suçlarda önödeme, uzlaştırma, kamu davasının açılmasının ertelenmesi, seri muhakeme ve basit yargılama gibi usullerin uygulanmasıyla klasik ceza muhakemesinin yol açacağı gecikmelerin önlenmesi amaçlanmaktadır. Adalet Bakanlığı'nın 18.03.2021 tarihli açıklamasında basit yargılama usulüyle 85.175 dosyada karar verildiği, klasik yargılamada 2 yıl sürecek davaların basit yargılama usulünde ortalama 3 ayda tamamlandığı ifade edilmektedir¹⁶¹. Yine 01.01.2021-26.11.2021 tarihleri arasında basit yargılama usulü kapsamına giren 855.016 dosyanın 313.104 ünde basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verildiği, 13.463 dosyada bu usulün uygulanmasından vazgeçildiği, 178.850 dosyada bu usulle hüküm kurulduğu ve bu hükümlerden 95.658'inin kesinleştiği anlaşılmaktadır¹⁶².

Basit yargılama usulünün madde gerekçesinde zikredilen düzenleniş amacı itibarıyla öncelikle usul ekonomisi ilkesine hizmet ettiği anlaşılmaktadır. Maddi gerçeğe dair hükme en kısa sürede, en az masraf ve emekle ulaşılmasının hedeflendiği bu düzenleme sayesinde yargının iş yükünün hafifletilmesi söz konusu olabilecektir. Madde gerekçesinde zikredilmese de basit yargılama usulünün başka avantajları da söz konusudur. Bunlardan en önemlisi sanığın duruşmaya katılma külfetinden kurtulmasıdır¹⁶³. Duruşmaya katılma mecburiyetinde olmayan sanık aleni yargılamada sanık sandalyesine oturmanın psikolojik ve sosyal manadaki olumsuz tesirinden korunabileceği gibi duruşmanın oluşturduğu zaman ve emek kaybı ile mali külfetten de kaçınmış olacaktır. Basit yargılama usulünün

¹⁵⁷ **Adli İstatistikler 2019**, s. 52. (Tablo 2.18 Ceza Mahkemelerinde TCK Uyarınca Açılan ve Karara Bağlanan Davalardaki Suç Sıralaması, TÜRKİYE, 2019)

¹⁵⁸ **Adli İstatistikler 2020**, s. 52 (Tablo 2.18 Ceza Mahkemelerinde TCK Uyarınca Açılan ve Çıkan Dosyalardaki Suç Sıralaması, TÜRKİYE, 2020)

¹⁵⁹ **Adli İstatistikler 2020**, s. 32. (Tablo 2.2 Ceza Mahkemeleri Dosya Sayısı, MAHKEME, 2020)

¹⁶⁰ **Adli İstatistikler 2020**, s. 32. (Tablo 2.2 Ceza Mahkemeleri Dosya Sayısı, MAHKEME, 2020)

¹⁶¹ <https://basin.adalet.gov.tr/yargisal-surecler-sadelestirildi-yeni-usuller-olumlu-sonuc-verdi> (s.e.t.01.06.2021)

¹⁶² Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Alternatif Çözümler Dairesi Başkanlığından elde edilen gayriresmî verilerdir. Benzer istatistik için bkz. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/seri-muhakeme-ve-basit-yargilamada-bu-yil-yaklasik-270-bin-dosyada-karar-verildi/2433340> (s.e.t. 30.11.2021)

¹⁶³ **Özen, Muharrem** (2020) “7188 sayılı Kanun’la Değişen Yeni Bir Kurum Olarak Basit Yargılama Usulü”, Ankara Batı Adliyesi Dergisi, Y. 3, S. 2, s. 25. (24-27)

uygulanması mağdur açısından da zaman, emek ve mali tasarruf sağlamanın yanında mağdurun duruşmanın oluşturabileceği gerginlikten uzak kalmasına da olanak tanıyacaktır.

Ceza yargılamasının duruşma olmaksızın neticelendirilmesinin usul ekonomisi ve tarafları duruşmanın olumsuz etkilerinden koruyan olumlu tesirleri bulunsa da duruşmasız yargılamanın, sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesinde olduğu gibi, ceza muhakemesinin diğer bazı ilkeleri açısından mahzurlu olduğu iddia edilebilecektir. En temel eleştiri, duruşma yapılmaksızın hükme varılacak olmasının ceza muhakemesinin genel ilkelerinden doğrudan doğruyalık, sözlülük, aleniyet gibi ilkeleri ile bağdaşmayacağı, yazılı olarak yapılacak yargılama faaliyetinde hâkimin sanık hakkındaki kanaatini evrak üzerinden oluşturmak zorunda kalacağıdır. Ayrıca, basit yargılama usulünde mahkûmiyet hükmünün tefhimi söz konusu olmadığından sanığa suç teşkil eden eylemi ve cezasının içeriğinin anlatılamaması ve bu itibarla mahkûmiyetin korkutucu ve ıslah edici özelliğinin azalması söz konusu olacaktır¹⁶⁴. Basit yargılama usulüne dair düzenlemeyi, savunma hakkı, doğrudan doğruyalık, sözlülük, aleniyet gibi ceza muhakemesinin ilkeleri açısından ayrıntılı değerlendirmesini ayrı bir başlık altında gerçekleştireceğiz.

6. KLASİK CEZA MUHAKEMESİNE ALTERNATİF BASİTLEŞTİRİLMİŞ USULLERİN MUKAYESELİ HUKUK ÖRNEKLERİ

6.1. Genel olarak

Ceza adalet sistemlerinin artan iş yükleri yargılamaların uzamasına, uzayan yargılamalar da makul sürede yargılanma hakkının ihlali ile cezalandırmanın hedefine ulaşamamasına yol açmaktadır. Artan iş yükü ile mücadelede, hâkim ve Cumhuriyet savcısı ile diğer görevlilerin sayısının artırılması, yeni fiziki mekânlar oluşturulması gibi organizasyon eksikliğine dair sorunların giderilmesi önemli olmakla birlikte tek başına yeterli ve sürdürülebilir bir mücadele yöntemi değildir. Bu zorluğu aşmak için pek çok ülkede hukuk reformları gerçekleştirilerek bazı ceza uyuşmazlıklarının çözümünde klasik muhakeme kurallarına alternatif sistemlerin benimsenmesi yoluna gidilmektedir.

Suç ve suçluluğun homojen yapısı nedeniyle, tüm ceza uyuşmazlıklarının çözümünde aynı muhakeme kurallarının uygulanması yerine uyuşmazlığın niteliğine uygun farklı usullerin uygulanması daha doğru bir yöntem olarak görülmektedir. Zira bir suç veya faili için uygun olan bir usul, farklı bir suç ya da fail açısından uygun ve faydalı olmayabilir. Tüm uyuşmazlıkların aynı usulle çözülmesinden kaynaklı gecikmeler sanık başta olmak üzere muhakemenin tüm tarafları ve toplum açısından olumsuz etkilere yol açar¹⁶⁵.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin R (87) 18 sayılı kararında ceza adaletindeki gecikmelerin giderilmesine yönelik farklı tavsiyelerde bulunmaktadır. Mezkûr kararda, ithamda takdirilik ilkesinin benimsenerek uygulama alanının genişletilmesi; hafif nitelikte suçlar için suç olmaktan çıkarma yoluna gidilmesi veya bu suçların çözümünde ceza kararnamesi, mahkeme dışı anlaşmalar ve sadeleştirilmiş usullerin benimsenmesi; normal adli usullerin basitleştirilmesi ile mahkemelerde uzmanlaşmanın sağlanması gibi farklı yöntemler önerilmektedir¹⁶⁶. Bu yöntemler birbirinin alternatifi değil destekleyicisi mahiyetindedir.

Yargı mercilerinin ceza alanındaki iş yükünün azaltılmasına dair belirtilen tavsiyeler Avrupa ülkelerinin çoğunda karşılık bulmuş, klasik ceza muhakemesine alternatif usullerin benimsenmesi ve geliştirilmesi oldukça yaygınlaşmıştır¹⁶⁷. Örneğin bu usullerden ceza emri (penal/criminal order) Çek Cumhuriyeti (1994), Fransa (2002), Macaristan (1896), Hollanda (2008), Polonya (1997), İsveç (1948), İsviçre (2011); hızlandırılmış/basitleştirilmiş/kısaltılmış/özet yargılama usulü (Accelerated/Simplified/Abbreviated/Summary Trial Proceedings) Çek Cumhuriyeti (2002), Almanya (1993), Macaristan (1998), Polonya (2007), Slovakya (2002), İspanya (1988-2002); iddia pazarlığı (plea bargaining) Çek

¹⁶⁵ **Bejatovic, Stanko** (2013) “*Forms of Simplified Procedure - a Key Characteristic of Criminal Procedure Reforms in the Region*”: Jovanović, Ivan/Stanišavljević, Mirosljub, (Ed.) Simplified Forms of Procedure in Criminal Matters-Regional Criminal Procedure Legislation and Experiences in Application, *Belgrade*, s. 12-13. (11-31)

¹⁶⁶ <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/54370cd3-0c43-4bd5-93b6-36ac3095473d.pdf> (s.e.t. 25.04.2021)

¹⁶⁷ **Dušek, Libor/Montag, Josef** (2017) “*The Trade-offs of Justice: A Theory of the Optimal Use of Alternative Criminal Procedures*”, s. 8.
Erişim: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2812559 (s.e.t. 06.09.2021)

Cumhuriyeti (2012), Fransa (2004), Almanya (2009), Macaristan (1999), Polonya (2003), Slovakya (2005) gibi pek çok ülkede kabul edilmiştir¹⁶⁸.

Sonuç olarak, Frank Sander'in ortaya attığı “çok kapılı adliye binası” teorisi¹⁶⁹, iddia pazarlığının yanında pek çok farklı modelle Avrupa üye devletlerinde ceza hukuku alanında da uygulamaya konulmuştur¹⁷⁰. “Çok kapılı ceza adaleti”¹⁷¹ olarak adlandırılan bu yaklaşım dünya çapındaki modern ceza adaleti sistemlerinde bir arada var olan çözüm mekanizmalarını ifade etmektedir. Ceza adaletinin bu çeşitli kapıları, özellikleri, yaygınlıkları ve sonuçları bakımından farklılık gösterse de her biri zengin ve karmaşık ceza adaleti sisteminin farklı durumlarda işlerlik kazanabilecek usulleridir¹⁷².

Aynı ülkede birden fazla alternatif yöntemin benimsenmesi yaygın bir tercihtir. Örneğin İtalya’da 1989’da yürürlüğe giren kanunda, özel yargılama usulleri başlığı altında, bu kapsamda sayılabilecek beş farklı usule yer verilmiştir. İtalya’da 1930 yılından beri yürürlükte olan ve Rocco Kanunu olarak da adlandırılan Ceza Muhakemesi Kanunu, yerini 22 Eylül 1988 tarihinde kabul edilen ve 24 Ekim 1989’da yürürlüğe giren yeni Ceza Muhakemeleri Kanunu’na bırakmıştır¹⁷³. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve mücadeleci modelden esinlenen¹⁷⁴ bu yeni kanunda, davaların hızlandırılması ve kısaltılması amacıyla

-
- ¹⁶⁸ Dušek/Montag, s. 7 (Tablo 1: Alternative criminal procedures in selected European countries)
- ¹⁶⁹ Sander, Frank E. A.(1976) "The Multi-Door Courthouse", Barrister, C. 3, S. 3, (18-42) Erişim:<https://heinonline.org/HOL/PrintRequest?collection=journals&handle=hein.journals/barraba3&id=168&print=section&div=33&ext=.pdf&format=PDFsearchable&submit=Print%2FDownload> (s.e.t. 28.08.2021)
- ¹⁷⁰ Coscas Williams, Béatrice/Alberstein, Michal (2019) “A Patchwork of Doors: Accelerated Proceedings in Continental Criminal Justice Systems”, Bar Ilan University Faculty of Law Research Paper, No. 19-22, s. 4, 16. (1-36) Erişim: <https://ssrn.com/abstract=3468305> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3468305> (s.e.t. 27.08.2021)
- ¹⁷¹ Dancig-Rosenberg, Hadar/Tali, Gal (2019) "Multi-Door Criminal Justice" New Criminal Law Review, C. 22, S. 4, s. 351. (347-358) Erişim:https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/bufcr22&div=24&g_sent=1&casa_to ken=&collection=journals (s.e.t. 27.08.2021)
- ¹⁷² Dancig-Rosenberg/Tali, s. 351.
- ¹⁷³ Soyaslan, Doğan (1996) “İtalyada Ceza ve Ceza Usul Hukukları Reformu Hareketi”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 45, S. 1, s. 65. (61-66); Fabri, Marco (2008), “Criminal Procedure And Public Prosecution Reform In Italy: A Flash Back”, International Journal for Court Administration, C. 1, S. 1, s. 7. (3-15) Erişim:https://www.researchgate.net/publication/285752953_Criminal_Procedure_and_Public_Prosecution_Reform_in_Italy_A_Flash_Back (s.e.t. 06.09.2021)
- ¹⁷⁴ Illuminati, Giulio (2005) “The Frustrated Turn to Adversarial Procedure in Italy (Italian Criminal Procedure Code of 1988)”, Washington University Global Studies Law Review, C. 4, S. 3, s. 571. (567-581)

rızaya dayalı alternatif usullerin teşvik edildiği ve bu kapsamda duruşma temelli klasik ceza muhakemesine alternatif olan dava pazarlığı-anlaşma (plea bargaining/patteggiamento applicazione della pena su richiesta delle parti), ceza kararnamesi (proceeding by penal decree/penal order/decreto penale), kısaltılmış yargılama (abbreviated trial/giudizio abbreviato), derhâl yargılama (immediate trial/giudizio immediato) ve hızlı (doğrudan) yargılama (direct trial/giudizio diretissima) olarak adlandırılabilen farklı usullere yer verildiği görülmektedir¹⁷⁵. Hırvatistan’da da İtalya’da olduğu gibi ceza uyuşmazlıklarının çözümünde iddia pazarlığı, özet yargılama, ceza kararnamesi, eyalet savcısının kovuşturmayı askıya alma hususundaki takdir yetkisi, adli kınama olarak isimlendirilebilecek beş farklı alternatif usul benimsenmiştir¹⁷⁶. Benzer şekilde çok sayıda ülkenin ceza adalet sisteminde birden fazla alternatif basit usule yer verilmiştir.

Ceza uyuşmazlıklarının çözümünün sadeleştirilmesine dair birbirleriyle yarışan değil birbirlerini tamamlayan farklı usullerin isimlendirilmesi ve düzenleniş biçimlerinin ülkeler arasında farklılıklar içermesi pek tabiidir. Ancak bu alternatif usullerin genel bazı ortak özelliklere sahip oldukları görülmektedir. Şöyle ki çağdaş ceza muhakemelerinde, genellikle toplum için daha az tehlike arz eden ve ciddi suçlara nazaran daha az maddi kaynak ve daha az zaman ayırmayı gerektiren önemsiz nitelikteki suçların bu pratik yöntemlerle çözülmesi hedeflenmektedir. Aynı zamanda bu suçlar toplumun suçluluk yapısında önemli bir yer tuttuğu yani kitlesel hale geldikleri için yargılamaların kısa sürede neticelendirilebilmesi, ceza adalet sistemlerinin etkinliğinin sağlanması açısından da önem arz etmektedir¹⁷⁷. Klasik ceza muhakemesine alternatif usullerin uygulanacağı suçların belirlenmesinde dikkate alınan bir diğer ölçüt uyuşmazlık konusuna dair delillerin oldukça açık olması yani ispat

Erişim: https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1214&context=law_globalstudies (s.e.t. 15.06.2021); **Coscas Williams/Alberstein**, s. 8.

¹⁷⁵ **Ambos/Heinz**, s. 36-37; **Fabri**, s. 8-14; **Manna, Adelmo/Infante, Enrico** (2000) *Criminal Justice Systems in Europe and North America*, European Institute for Crime Prevention and Control Affiliated with The United Nations, s. 20,21.

Erişim: http://old.heuni.fi/material/attachments/heuni/profiles/6Ku2crDQt/CJS_in_Italy.pdf (s.e.t. 06.09.2021)

¹⁷⁶ **Bubalovic, Tadija** (2013) “*Summary Proceedings in Croatian Criminal Legislation*”: Jovanović, Ivan/Stanišavljević, Mirosljub, (Ed.) *Simplified Forms of Procedure in Criminal Matters-Regional Criminal Procedure Legislation and Experiences in Application*, *Belgrade*, s. 289. (285- 286)

¹⁷⁷ **Bejatovic**, s.15.

sorununun olmaması ve uyuşmazlığın karmaşık nitelikte olmamasıdır. Zira bu usullerle cezai uyuşmazlığın kolaylıkla çözümü hedeflenmektedir¹⁷⁸.

Davaların çözümünün basitleştirilmesine dair reformlar başlatılırken, hukuk bilim adamları genellikle ceza muhakemesinin önemli ilkelerinden olan maddi hakikat ilkesi ve kanunilik ilkesinden ödün verilmesinden yakınmaktadır¹⁷⁹. Uyuşmazlığın kısa sürede çözülmesine dair özel usuller bir yandan sanığın makul sürede yargılanma hakkına hizmet ederken, diğer yandan hızlandırmanın doğal bir sonucu olarak sanığın ceza muhakemesine dair bazı haklarından tavizde bulunmasını gerektirmektedir¹⁸⁰. Bu nedenle alternatif usullerde sanığın çatışan menfaatleri arasında bir denge kurulması gerektiği ve sanığın temel haklarının bu basit usullerin tamamında aşılamayacak bir çizgi niteliğinde olduğunun kabul edilmesi gerektiği ifade edilmektedir¹⁸¹.

Ceza muhakemesinin sanığa güvence sağlayan temel ilkeleri, usul ekonomisi gerekçesiyle tamamen göz ardı edilemeyecektir. Bu sadeleştirilmiş usullerin uygulanması için bazı hallerde sanığın sarıh veya genellikle karara itiraz etmemek şeklinde gerçekleşen zımni rızası aranırken, bazı hallerde ise uyuşmazlığın çözümü sanık ile mağdur veya Cumhuriyet savcısı arasında gerçekleşen müzakerenin olumlu sonuçlanmasına bağlanmıştır. Sanığın kabulü, ceza muhakemesinin bazı temel ilkelerinden rızaya dayalı bir ayrılmaya imkân tanımaktadır. Örneğin, doğrudanlık, sözlü yargılama ve çelişme ilkesinin kapsamı, duruşmanın olmadığı basitleştirilmiş biçimlerde sınırlandırılmıştır¹⁸². Diğer bir deyişle bu

¹⁷⁸ **Bejatovic**, s. 14-15.

¹⁷⁹ **Thaman, Stephen C.** (2012) “*The Penal Order: Prosecutorial Sentencing As A Model For Criminal Justice Reform?*”: Erik Luna/Marianne Wade,(Ed.), *The Prosecutor in Transnational Perspective*, Oxford University Press, s. 157. (156-175) Erişim: <https://core.ac.uk/download/pdf/234183121.pdf> (s.e.t. 23.08.2021)

¹⁸⁰ **Eser, Albin** (1996) “*The Acceleration of Criminal Proceedings and the Rights of the Accused: Comparative Observations as to the Reform of Criminal Procedure in Europe*”, *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 3, s. 341, 342. (341-369) https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/maastje3&div=30&g_sent=1&casa_token=&collection=journals (s.e.t. 25.08.2021)

¹⁸¹ **Bejatovic**, s. 15; **Eser** (1996), 368, 369; **Greve, Hanne Sophie** “*The Role of Abbreviated Criminal Proceedings*”, Bergsmo, Morten (Ed.) (2017), *Abbreviated Criminal Procedures for Core International Crimes*, Torkel Opsahl Academic EPublisher, s. 264-265. (241-266) <https://www.toaep.org/ps-pdf/9-bergsmo> (s.e.t. 25.08.2021)

¹⁸² **Vojislav Djurdjić** “*Fundamental Principles of Criminal Procedure Law and Forms of Simplified Proceedings in Criminal Matters*”: Jovanović, Ivan/Stanišavljević, Miroljub,(Ed.) (2013) *Simplified Forms of Procedure in Criminal Matters-Regional Criminal Procedure Legislation and Experiences in Application*, Belgrade, s. 64. (60-71)

özel usullerin sağladığı bazı imtiyazlar karşılığında fail adil yargılanma hakkına uygun tam bir yargılamadan feragat eder¹⁸³. Ancak zikredildiği üzere sanığa ait asgari hakların korunması gerekmektedir.

Alternatif usullerin klasik ceza muhakemesinden daha az karmaşık nitelikte olması da bu usullerin ortak bir özelliğidir. Muhakeme süreçlerini basitleştirmek için kullanılan farklı yöntemler söz konusudur. Bu yöntemler, belirli aşamaların veya adımları atlanması, sürelerin kısaltılması ve temel güvenceler ihlal edilmeksizin yargılamaların daha az resmî hale getirilmesi şeklinde sıralanabilecektir¹⁸⁴. Ancak söz konusu yöntemlerin tamamı klasik ceza muhakemesine göre daha pratik niteliktedir.

Klasik ceza muhakemesine alternatif muhakeme usullerinin mevzuatlara yansımaları hususunda temel iki farklı usul söz konusudur. Özel muhakeme kurallarının ceza muhakemesine dair genel kanundan ayrı bir kanunla eksiksiz bir şekilde düzenlenen türlerinin yanında özel usule genel kanunda yer verilerek sadece klasik muhakeme kurallarından ayrılan yönlerinin düzenlendiği türleri de mevcuttur. Bu ikinci durumda klasik usul, basitleştirilmiş yargılamalarda da kullanılmakta, sadece basit usule mahsus hallerde ise genel usulden ayrılma söz konusu olmaktadır¹⁸⁵.

Klasik ceza muhakemesine alternatif usuller isim ve özellikleri bakımından ülkeler arasında farklılıklar içermektedir. Ancak pek çoğu açısından ortak kabul edilebilecek bazı özellikler yukarıda zikredilmiştir. Çalışmamızın bu başlığında klasik ceza muhakemesine alternatif usullerin incelenmesini, ülkelere göre değil, müesseselerin tipik bazı özellikleri ve isimlendirilmelerini dikkate alarak tasnif etmeyi tercih ettik. Böylece klasik ceza yargılamasına alternatif olan özel usullerin kendi içindeki ortak bazı özelliklerine dikkat çekmeyi ve farklı ülke uygulamalarına aynı başlık altında yer vermenin sağlayacağı mukayese kolaylığından istifade etmeyi amaçlamaktayız.

¹⁸³ **Iván, Júlia/Fazekas, Tamás** (2019) Trial Waiver Systems in Hungary (Towards a rights-based approach to trial waiver systems), s. 3.
Erişim:https://www.fairtrials.org/sites/default/files/publication_pdf/20190513_Trial_Waivers_Hungary_Final.pdf (s.e.t. 07.09.2021)

¹⁸⁴ **Bejatovic**, s. 15.

¹⁸⁵ **Bejatovic**, s. 16.

Mukayeseli hukuk örneklerinin incelenmesine, cezai uyuşmazlığın çözümünde ceza muhakemesinin maddi gerçeğe ulaşılmasına dair gayesini koruyan ancak muhakeme süreçlerinin ve bilhassa kovuşturma evresinin basitleştirilmesi veya hızlandırılması ile yargılamaların daha kısa sürede neticelendirilmesini amaç edinen kısaltılmış özel muhakeme usullerinin incelenmesi ile başlayacağız. İkinci başlıkta ise ceza muhakemesinin basitleştirilmesine dair alternatif usullerden olan ceza kararnamesini, uygulamasının yaygınlığı, farklı uygulama biçimlerinin fazlalığı ve savcılık makamının daha kuvvetli olan rolünü gözeterek ayrı bir başlık altında inceleyeceğiz. Pek çok ülkede hem kısaltılmış özel muhakeme usullerine hem de ceza kararnamesi uygulamalarına birlikte yer verildiğini görmekteyiz.

Son başlıkta iddia pazarlığına dair yabancı ülke örnekleri incelenmiştir. İnceleme konumuzun mahiyetini gözeterek uzlaştırma ve soruşturma evresine mahsus sair alternatif usullerin mukayeseli hukuktaki örnekleri ise çalışmamız kapsamına alınmamıştır.

6.2. Ceza Muhakemesi Sürecinin Kısaltılmasına Dair Özel Muhakeme Usulleri

Kanun koyucular, tüm ceza uyuşmazlıklarının aynı usulle çözülmesi yerine, kaynaklar ve amaçlar arasındaki dengeyi gözeterek haksızlığın ve müeyyidesinin derecesi, ispatının kolay veya zor olması gibi ölçütleri nazara alarak bazı suçların yargılamasının genel muhakeme kurallarından farklı özel hükümlere göre gerçekleştirilmesini tercih edebilirler. Özel muhakeme usullerinin bir türü olan bu yöntemlerin benimsenmesinin farklı amaçları vardır. Bazı hallerde suçla daha etkin mücadele edilebilmesi için özel usuller benimsenirken bazı hallerde ise suçüstü hallerine mahsus yargılama usulleri düzenlenebilmektedir. Son dönemde ise ceza adalet sistemlerinde gecikmelere yol açan iş yüküyle mücadele amacıyla, önemsiz görülen bazı suçlar açısından özel muhakeme usullerinin benimsenmesi yönündeki eğilim hız kazanmıştır.

Ceza adalet sistemlerindeki terakümün giderilmesine dair ortak amaca sahip olan özel muhakeme usullerinin bazılarında muhakeme süreçlerinin hızlandırılması, bazılarında ceza muhakemesine dair birtakım aşamaların atlanması, bazılarında ise muhakemeye dair

kimi işlemlerden vazgeçilmesi tercih edilerek ceza uyumsuzluklarının daha süratli bir şekilde neticelendirilmesi sağlanmaya çalışılmaktadır¹⁸⁶.

Ceza muhakemesinin kısaltılmasına dair özel usullerin incelenmesine geçmeden evvel bu kurumun benzer kurumlardan olan temel farklarının belirtilmesi faydalı olacaktır. İlk olarak, yargılamanın kısaltılmasına dair özel yargılama usulleri yargılamanın hızlandırılmasına dair kurallardan farklılık içermektedir. Yargılamaların hızlandırılmasına dair hükümlerle, suçun işlenmesinden sanık hakkındaki mahkeme kararının kesinleşmesi arasındaki klasik muhakeme işlemlerine dair sürelerden tasarruf edilmektedir. Örneğin Almanya’da olduğu gibi bazı hukuk sistemlerinde ilk duruşmadan kararın açıklanmasına kadar tüm usul işlemlerinde bir zaman yoğunlaştırması ve kesintisizlik uygulanmaktadır. Ancak bazı sistemlerde ise bu kavram hızlandırılmış bir ana duruşma ile ceza verilmesine dair usulleri veya suçüstü hallerine mahsus yargılama usullerini ifade etmek için kullanılmaktadır¹⁸⁷. Kanaatimizce bu ikinci halde yargılamaların hızlandırılmasına dair usul, bir özel yargılama usulüdür. Zira bilhassa suçüstü hallerine dair süreleri hızlandıran, muhakeme aşamalarını farklılaştıran veya bu aşamalardan tasarruf eden hızlandırılmış muhakeme örneklerine sıklıkla rastlanılmaktadır. Örneğin, İtalya’da “*giudizio direttissimo*” olarak adlandırılan usul suçüstü halleri gibi delillerin açık olduğu hallere hasredilmiş bir özel muhakeme usulüdür¹⁸⁸. Bu usul özet yargılamaların farklı bir türüdür. Yine ilerleyen bölümlerde ayrı başlık altında inceleneceği üzere 23.03.2005 tarihli ve 5320 sayılı Kanun’un 18. maddesi ile yürürlükten kaldırılan 08.06.1936 tarihli ve 3005 sayılı Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanunu’nda düzenlenen usul, suçüstü hallerine dair hızlandırılmış muhakemenin hukukumuzdaki tipik bir örneğidir¹⁸⁹. Bu özel usul sayesinde, suçüstü halinde delillerin daha açık olması nedeniyle suçun kanıtlanmasının sağladığı kolaylıktan istifade edilerek, bazı muhakeme işlemlerinden tasarruf edilmesi ile failin daha çabuk cezalandırılması ve suçüstü nedeniyle bozulan toplumsal düzenin daha hızlı şekilde yeniden sağlanması amaçlanmaktadır¹⁹⁰.

186

Djurdjić, s. 63.

187

Bubalovic, s. 285-286.

188

Ambos/Heinze, s. 48.

189

Değirmenci (Basit Yargılama), s. 37.

190

Çolak (1998), s. 62.

Ceza muhakemesinin kısaltılmasına dair özel muhakeme usulleri kısaltılmış (abbreviated), özet (summary), basitleştirilmiş (simplified), acil (urgent) gibi farklı terimlerle ifade edilmektedir¹⁹¹. Aşağıda inceleyeceğimiz farklı ülke uygulamalarından da anlaşılacağı üzere bu terimlere konu düzenlemeler bilhassa amaçları ve kapsadıkları suçlar açısından benzerlikler içermesine rağmen ortak tek bir modelin ifadesi için kullanılmamaktadırlar. Yani ülkeler arasındaki farklılıklar isim farklılığından öte sistem farklılığı da içermektedir. Ancak, kanaatimizce bu usuller geniş anlamda ceza muhakemesi süreçlerinin kısaltılması ve basitleştirilmesine dair özel usuller arasında olan iddia pazarlığı ve ceza kararnamesi kurumlarından bazı yönleriyle ayrılmaktadır. Aşağıda ülke örnekleri incelenecek olan özel muhakeme usulleri muhakeme süjeleri arasında bir pazarlık barındırmadığı gibi savcının cezayı belirlediği veya çok aktif bir rol üstlendiği ceza kararnamesi mahiyetinde de değildir. Bu usullerin genellikle kovuşturma evresinin daha kısa sürede neticelendirilmesine yönelik bazı hükümler içerdiği görülmektedir.

Zikredilen özel muhakeme usulleri, genel muhakeme kurallarının gereksiz görülen bazı formalitelerinden taviz verilmesi, sanığa sağlanan yargılama usulüne dair bazı teminatların sınırlandırılması, yargılamanın belirli aşamalarının veya bölümlerinin atlanması ve muhakeme işlemleri için daha kısa veya kesin süreler belirlenmesi gibi yöntemlerle oluşturulan basitleştirilmiş modellerdir. Uyuşmazlıkların klasik ceza muhakemesine nazaran daha basit, daha hızlı ve daha az maliyetle çözülmesine olanak tanıyan bu özel yargılama biçimleri, genellikle küçük veya orta ciddiyetteki suçlar için kabul edilmektedir¹⁹². Yukarıda zikredildiği üzere bu modellerin çoğunda kapsama alınan uyuşmazlıkların karmaşık nitelikte olmaması, delillerin açık olması yani ispat sorununun bulunmaması tercih edilmektedir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin R (87) 18 sayılı tavsiye kararında da işaret edildiği üzere klasik ceza muhakemesine alternatif usuller, ülkelerin kendi anayasal ilkeleri ve hukuki örfleri çerçevesinde benimsenmektedir. Bu itibarla özünde aynı amaca yönelmiş alternatif usuller, uygulama biçimleri açısından bazı benzerlikler içerse de birbirlerinden

¹⁹¹ Bubalovic, s. 285.

¹⁹² Bubalovic, s. 286; Gilliéron, Gwladys (2019) “Comparing Plea Bargaining and Abbreviated Trial Procedures”, K. Brown, Darryl/ Turner Jenia Iontcheva/Weisser, Bettina (Ed.), The Oxford Handbook of Criminal Process, s. 705.

farklıdır. Konumuz açısından faydalı olması amacıyla bu alternatif usullere dair farklı ülke örneklerini aşağıda inceleyeceğiz.

Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 417 ilâ 420. maddelerinde hızlandırılmış yargılama (hızlı/seri muhakeme) ismiyle özel bir usule yer verilmiştir. Bu usul soruşturma evresini değil, yalnızca yargılamayı kısaltmaktadır. Davanın hızlandırılmış yargılamaya uygun olup olmadığı soruşturma evresinde belirlenir ve en geç soruşturma tamamlandıktan sonra savcılık, hızlandırılmış yargılama işlemlerini talep edebilir¹⁹³. Bu seri yargılama usulünün özellikle sabit ikametgâhı olmayan veya başka eyalet ya da ülkelerden gelmiş kişiler hakkında uygulandığı ifade edilmektedir¹⁹⁴.

Hızlandırılmış yargılamanın uygulanması için uyuşmazlık konusunun basit olması veya delil durumu açısından ispatının açık olması nedeniyle hemen muhakeme yapılmasının mümkün olması gerekmektedir. Savcı bu hususu değerlendirerek mahkemeden yazılı veya sözlü olarak, hızlı muhakeme yapılarak karar verilmesini talep edecektir. Bu muhakemede bir seneden fazla hapis cezasına veya güvenlik tedbirine hükmedilemeyecektir. Hızlı yargılama talebinin mahkemece kabul edilmesi halinde duruşma en geç altı hafta içinde yapılmalıdır. Mahkemeye yazılı olarak iddianame sunulmamışsa, iddia duruşmanın başlangıcında sözlü olarak açıklanır ve ana hatlarıyla duruşma tutanağına geçirilir. En az altı aydan fazla hapis cezasına hükmedilmesinin beklendiği hallerde, müdafii bulunmayan şüpheliye, bir müdafî tayin edilmelidir. Talebe konu uyuşmazlık hızlı muhakemeye elverişli değilse, mahkeme başlangıçta veya duruşmada hüküm tefhim edilinceye kadar hızlı muhakeme talebini reddedebilecektir. Talebin reddi halinde, sanığın suçu işlediği konusunda yeterli şüphe varsa, son soruşturmanın açılmasına karar verilir. Son soruşturmanın açılması kararı verilmemesi ve hızlı muhakeme talebinin de reddi halinde, yeni bir iddianame düzenlenmesinden sarfinazar edilebilir. Hızlı yargılamada delillerin toplanmasına dair bazı istisnai ve pratik düzenlemelere kanunun 420. maddesinde yer verilmiştir¹⁹⁵. Buna göre tanık, bilirkişi veya sanık gibi kimselerin dinlenmesi yerine, daha önce alınmış olan ifade

¹⁹³ Ambos/Heinze, s. 42-43; Erdem, Mustafa Ruhan/Şentürk, Candide (2019) “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Kurum Olarak Seri Muhakeme Yöntemi (CMK m.250)”, Ceza Hukuku Dergisi, S. 41, s. 577. (573-601); Yenisey, Feridun/Oktar, Salih (2015) Alman Ceza Muhakemesi Kanunu, 2. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, s. 467.

¹⁹⁴ Erdem/Şentürk (2019), s. 578.

¹⁹⁵ Yenisey/Oktar, s. 467-470.

tutanağının veya beyanlarının içeriğini oluşturan bir belgenin okunması ile yetinilebilecektir. Yine resmî makamlar tarafından, sunulan belge ve yapılan açıklamaların da okunması yeterli görülmektedir. Ancak duruşmada hazır bulundukları takdirde, sanık, müdafii ve savcılığın buna rıza göstermeleri gerekmektedir¹⁹⁶.

Hızlandırılmış yargılama usulünün hırsızlık, mala zarar verme gibi basit nitelikteki suçlarda hızla karar verilmesini sağlamakla adalete olan güveni artırdığı ve daha ağır suçların yargılaması için mahkemelere zaman kazandırdığı belirtilmektedir¹⁹⁷. Hızlandırılmış yargılama bu faydasının yanında kovuşturma evresini kısaltması ve basit suçlara özgü olması yönleriyle basit yargılama usulü ile benzerlik göstermektedir. Ancak, duruşmaya yer verilmesi ve ceza indirimi içermemesi gibi bazı açılardan ise basit yargılama usulünden farklıdır¹⁹⁸.

İtalyan ceza adalet sisteminde birden fazla model söz konusudur. İlk model İtalyan Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 438 ilâ 443. maddelerinde düzenlenen kısaltılmış yargılama (abbreviated trial/giudizio abbreviato) usulüdür¹⁹⁹. Bu usulde, müebbet hapis cezasını gerektiren suçlar dışında, suçun ağırlığına bakılmaksızın sanık suçlu bulunduğu takdirde alacağı nihai hapis cezasının üçte bir oranında azaltılması karşılığında duruşma hakkından vazgeçmeyi talep etmektedir. Suç ve cezanın kapsamı konusunda herhangi bir anlaşma söz konusu değildir. Hâkim soruşturma dosyasına göre suçu tespit edecek ve cezayı belirleyecektir²⁰⁰. Yeterli delil bulunmaması halinde dava beraatle sonuçlanabilecektir. Mahkemece verilecek karara karşı sadece sınırlı bir itiraz mümkündür. “*Giudizio abbreviato*” usulünde dava yargılama hâkimi tarafından değil, ön soruşturma hâkimi tarafından değerlendirildiği için bu usulün bir “*yarı yargılama usulü*” olduğu ifade

¹⁹⁶ **Atalay, Ayşe Özge** (2020) “*Türk Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Usulü ve Mukayeseli Hukuktaki Benzer Usuller*”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 19, S. 2, s. 710. (653-732); **Yenisey/Oktar**, s. 769-770; **Aygörmez, Gülsün A./Korkmaz, Mehmet** (2021) Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulü Muhakeme Stratejileri, 1. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, s. 56, 57.

¹⁹⁷ **Atalay**, s. 710.

¹⁹⁸ **Atalay**, s. 711.

¹⁹⁹ <https://www.altalex.com/documents/news/2014/05/28/procedimenti-speciali-giudizio-abbreviato> (s.e.t. 19.08.2021)

²⁰⁰ **Illuminati**, s. 579.

edilmektedir²⁰¹. “*Giudizio abbreviato*” usulünün 2005 yılındaki uygulamasının yüzde %15 oranında olduğu belirtilmektedir²⁰².

İtalya’daki ikinci model derhâl yargılama (*immediate trial/giudizio immediato*) modelidir. Derhâl yargılamaya dair düzenlemelere İtalya Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 453 ilâ 458. maddelerinde yer verilmiştir²⁰³. Bu usul savcının, sanık aleyhine yeterli ve açık delil olduğu kanaatine vardığı hallerde uygulanabilmektedir²⁰⁴. Usule göre yüklenen suçun sanığa önceden bildirilmesi, savcının soruşturmaya başlamasından itibaren yüz seksen gün²⁰⁵ içinde talepte bulunması gibi bazı şartlar aranmaktadır. Mahkeme ise beş gün içinde taleple ilgili karar vermektedir²⁰⁶. Sanığın da suçsuzluğuna inandığı hallerde, ön duruşma hakkından feragat ederek bu usulün uygulanmasını talep etme imkânı vardır²⁰⁷.

Üçüncü model ise hızlı²⁰⁸ (doğrudan) yargılama (*direct trial/giudizio direttissimo*)dır²⁰⁹. İtalya Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 449 ilâ 452. maddelerinde düzenlenmiştir. Bu usul failin suçüstü yakalanıp tutuklandığı veya sorgu sırasında itirafta bulunduğu hallerde uygulanmaktadır²¹⁰. Gerçeğin bulunması için soruşturmanın devamına gerek görülmeyen bu ilk halde savcı, ön duruşma olmaksızın, tutuklamanın onaylanması ve yargılamanın hemen gerçekleştirilmesi için kırk sekiz saat içinde sanığı duruşma hâkimi huzuruna çıkarabilir. Hâkim tutuklamayı onaylamazsa dosya Cumhuriyet savcısına iade edilir; hâkim tutuklamayı onaylarsa, dava görülür. *Giudizio direttissimo* kapsamında yargılanmaya izin veren bir başka durum da, sanığın savcıya tam bir itirafta bulunmasıdır. Bu durumda Cumhuriyet savcısı, davalıyı otuz gün içinde doğrudan hâkime sevk edebilir²¹¹. Bu usulde tanıkların bildirilmesi ve celbi sözlü olarak yapılabilir. Sanığa, savunmasını hazırlamak için on günü aşmayan bir süre talep etme hakkı olduğu konusunda bilgilendirme yapılır. Doğrudan yargılama yapılması gereken suçun, bu yargılamanın şartlarının

²⁰¹ Ambos/Heinze, s. 45.

²⁰² Illuminati, s. 567.

²⁰³ <https://www.altalex.com/documents/news/2013/11/28/giudizio-immediato> (s.e.t. 19.08.2021)

²⁰⁴ Coscas Williams/Alberstein, s. 27.

²⁰⁵ <https://www.altalex.com/documents/news/2013/11/28/giudizio-immediato> (s.e.t. 19.08.2021)

²⁰⁶ Erdem/Şentürk, s. 579.

²⁰⁷ Coscas Williams/Alberstein, s. 27.

²⁰⁸ Erdem/Şentürk, s. 579.

²⁰⁹ <https://www.altalex.com/documents/news/2013/10/25/giudizio-direttissimo> (s.e.t. 19.08.2021)

²¹⁰ Ambos/Heinze, s. 48-49; Coscas Williams/Alberstein, s. 28.

²¹¹ Coscas Williams/Alberstein, s. 28; <https://www.altalex.com/documents/news/2013/10/25/giudizio-direttissimo> (s.e.t. 19.08.2021)

bulunmadığı diğer suçlarla bağlantılı olması halinde, yargılamayı ciddi şekilde tehlikeye atmadıkça, diğer suçlar hakkında ve diğer sanıklar hakkında ayrı ayrı işlem yapılır. Davaların birlikte görülmesi zaruri ise, her hâlükârda olağan yargılama yapılacaktır²¹².

İspanya'da da hızlı yargılama (fast-track trial) isimli bir usule yer verilmiştir. Bu usulün uygulanabilmesi için suç en fazla beş yıl (hapis cezası durumunda) veya 10 yılı (hapis dışı cezalarda) geçmemeli; suçüstü hali bulunmalı (delito flagrante) veya suç katalog olarak sayılan suçlardan (aile içi veya cinsiyete dayalı şiddet, tehdit ve cebir kullanmadan veya kullanarak hırsızlık, araç hırsızlığı, trafik suçları, halk sağlığına karşı suçlar, fikri ve sınai suçlar²¹³) olmalı; davanın delilleri basit ve net olmalıdır. Bu usulde kolluk tarafından alınan bazı önlemler ve hazırlanan rapor söz konusudur. Hâkim bu tedbirlerin ve raporun yeterli olduğuna kanaat getirirse kısaltılmış yargılamanın uygulanmasına karar verebilecektir. İddianamenin savcılık tarafından hazırlanmasının ardından sanık, derhâl veya başvuruyu müteakip beş gün içinde savunma yapabilir ve hâkim duruşma tarihi belirler. Bu duruşma, üç gün içinde verilmesi gereken ve temyiz edilebilecek bir kararla tamamlanmaktadır²¹⁴.

Arnavutluk Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 400 ilâ 402. maddelerinde doğrudan (direct) yargılama, 403 ilâ 406. maddelerinde ise kısaltılmış (abbreviated) yargılama usulüne yer verilmiştir²¹⁵. Doğrudan yargılama usulü şüphelinin tek hâkim tarafından yargılanan bir suçtan dolayı suçüstü hâlinde tutuklanması veya şüpheli hakkında ev hapsi, geçici tutuklama ya da akıl hastanesine geçici olarak yerleştirme tedbirlerinin uygulanması hallerinde uygulanabilmektedir. Bu usule göre şüphelinin tutuklanmasından itibaren kırk sekiz saat içinde savcı, tutuklamanın tasdikine dair talebi ile şüpheli hakkında doğrudan yargılanma usulünün uygulanmasına dair talebini mahkemeye sunmaktadır. Tutuklamanın hukuka uygun görülmesi ve başkaca soruşturmaya gerek olmaması halinde mahkemece doğrudan yargılanma usulü uygulanarak yargılama 30 gün içinde gerçekleştirilecek, aksi halde, talep

²¹² <https://www.altalex.com/documents/news/2013/10/25/giudizio-direttissimo> (s.e.t. 19.08.2021)
²¹³ **Aebi, Marcelo F./Balcells, Marc** (2008), “*The Prosecution Service Function within the Spanish Criminal Justice System*”, *European Journal on Criminal Policy and Research*, C. 14, S. 2, s. 323. (311-331) DOI:10.1007/s10610-008-9069-4
Erişim: https://serval.unil.ch/resource/serval:BIB_576CB2A19702.P001/REF (s.e.t. 29.09.2021)
²¹⁴ **Ambos/Heinze**, s. 43-44; **Değirmenci** (Basit Yargılama), s. 42; **Aebi/Balcells**, s. 322, 323.
²¹⁵ Bkz. https://www.legislationline.org/download/id/8236/file/Albania_CPC_1995_am2017_en.pdf (s.e.t. 24.08.2021)

savcıya iade edilecektir. Ancak ikinci durumda sanık ve savcının muvafakat vermesi halinde mahkemece doğrudan yargılamaya geçilebilecektir.

Kısaltılmış yargılama usulü de mahkemece re'sen uygulanmamakta sanığın veya müdafinin talebi üzerine uygulanabilmektedir. Mahkeme, toplanan delillerle davanın neticelendirilebileceği sonucuna varırsa, savcının görüşünü aldıktan sonra kısaltılmış yargılamayı uygulayabilecektir. Savcı görüşünün olumlu olması şartı aranmamaktadır, ancak olumsuz görüş mahkemede gerekçelendirilmelidir. Talebin kabul edilmemesi halinde sanık nihai kararlar birlikte bu hususa da itiraz etme hakkına sahiptir. Mahkemece kısaltılmış yargılamanın uygulanması halinde, ön soruşturma aşamasında toplananlar dışında başka delil toplanmaksızın karar verilmelidir. Ön soruşturma sırasında toplanan delillerin kullanılabilirliği tereddüt olması veya yargılamada yeni delillerin alınması gerekliliği halinde, kısaltılmış yargılama talebi kabul edilmez. Mahkeme kısaltılmış yargılama talebini kabul ettiğinde, tarafları nihai görüşlerini sunmaya davet eder ve kararını verir. Bu usul yargılamayı basitleştirmekte ve yargılama süresini kısaltmaktadır. Sanık için de mahkûmiyet kararında üçte bir oranında indirim sağladığı için avantajlıdır²¹⁶.

6.3. Ceza Kararnamesi

Ceza muhakemesi hukukunda modern bir müessese olarak kabul edilen ceza kararnamesi/emri (penal/criminal order), usul kanunlarına Alman hukukunun tesiri ile girmiştir. Kökeni 1555 yılında Roma hukukundan etkilenilerek kabul edilen “*reichskammergerichtsordnung*” olarak görülen müessesenin modern anlamdaki ilk düzenlemesine 1846 yılında Prusya’da polis suçları alanında rastlanılmaktadır²¹⁷. Bu ilk uygulamanın 1830 ve 1831 Polonya ayaklanması sırasında, siyasi karışıklıklardan kaynaklı

²¹⁶ **Shkreli, Yrfet** (2016) “*The Pre-trial Phase in a Criminal Proceeding: Ideas for an Effective Process within a Reasonable Time*”, Mediterranean Journal of Social Sciences MCSER Publishing, Rome- Italy, C. 7, S. 6, s. 108. (105-112)

Erişim: <https://www.mcser.org/journal/index.php/mjss/article/view/9578> (s.e.t. 24.08.2021);

Kurushi, Klodian (2016), “*Abbreviated Trial*”, Mediterranean Journal of Social Sciences MCSER Publishing, Rome-Italy, C. 7, S. 3, s. 235, 236. (235-239).

Erişim: <https://www.mcser.org/journal/index.php/mjss/article/view/9047> (s.e.t. 24.08.2021);

Naim Mëçalla Jorgen Mëçalla (2017) “*Some Legal Aspects of Abbreviated Trial in Albania*”, European Journal of Multidisciplinary Studies, C. 2, S. 7, s. 144,145. (144-149)

Erişim: https://journals.euser.org/files/articles/ejms_sep_dec_17_nr_2/Naim.pdf (s.e.t. 24.08.2021)

²¹⁷ **Önder**, s. 19; **Karagülmez**, s. 29.

küçük ceza davalarının hızla ortadan kaldırılmasına dair ihtiyacın sonucunda kabul edildiği değerlendirilmektedir.²¹⁸.

Ceza kararnamesi günümüzde sadece Almanya’da değil İtalya, Fransa, Hırvatistan, Finlandiya, Hollanda, İskoçya, Norveç ve İsviçre gibi ülkeler tarafından da tercih edilmektedir. Yunanistan, Temmuz 2019’da bu usulü benimseyen son ülkedir²¹⁹. Kıta Avrupası hukuk sisteminde yaygın olarak kullanılan ceza kararnamesi, savcılık makamının aktif olduğu, rızaya dayalı, kovuşturmayla alternatif bir muhakeme usulüdür. İsviçre’de ilke olarak mahkemeye getirilebilecek davaların % 90’ından fazlası ceza emriyle çözülmektedir. Bu oran Almanya’da yaklaşık %25, Fransa’da ise %12’dir²²⁰. Hırvatistan’da 2019 yılındaki ceza kararnamesi talebi, yetişkinlere yönelik toplam suç isnatlarının %38,5’ini oluşturmaktadır²²¹.

Ceza kararnamesi ile sanığa ceza verilerek uyuşmazlığın neticelendirilmesi bazı ülkelerde salt bir savcılık kararı niteliğindeyken, bazı ülkelerde ise savcılık tarafından verilen kararın hukuki sonuç doğurması hâkim veya mahkemenin onayına tabi kılınmıştır²²². Her iki durumda da savcılık makamının güçlendirildiği ve klasik iddia makamı yetkisinin ötesinde hükme aktif katılımının söz konusu olduğu görülmektedir. Bu durum nedeniyle savcılık makamı, rızaya dayalı alternatif muhakeme usullerinin zafer yürüyüşündeki afiş/sancak taşıyıcısına benzetilmiştir²²³.

²¹⁸ **Enescu, Raluca** (2019) “*Penal Orders and the Risk of Wrongful Convictions*” , Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice, C. 7, S. 2, s. 7 (3–20) Erişim: <https://boap.uib.no/index.php/BJCLCJ/article/view/2981/2919> (s.e.t. 06.06.2021); **Thaman** (2012), s. 159.

²¹⁹ **Enescu** (2019), s. 10.

²²⁰ **Gilliéron** (2019), s. 717.

²²¹ **Durdevic, Zlata/Bonacic, Marin/Pleic, Marija** (2021) “*Rule of Law Concerns in the Croatian Penal Order Procedure Linked to Deprivation of Liberty, Judicial Control, Admissibility of Evidence and Procedural Rights*”, Journal of Law, Social Sciences and Humanities, C. 37, S. 1, s. 58. (57-82.) Erişim: <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/pravni-vjesnik/article/view/13884/9151> (s.e.t. 05.11.2021)

²²² **Yavuz, Hakan A.** (2020) Ceza Muhakemesinde Kovuşturmayla Alternatif Yöntemler, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 147.

²²³ **Thaman** (2012), s. 156.

Modern ceza muhakemesi sistemlerinde kabul edilen ceza kararnamelerine dair düzenlemeler, ülkeler arasında farklılıklar içerse de bu usule dair bazı temel ortak özelliklerin şu şekilde sıralanması mümkündür²²⁴:

- Ceza kararnameleri haksızlık içeriği açısından diğer suçlara nispeten önemsiz sayılabilecek nitelikteki suçlar açısından kabul edilmektedir. Kural olarak yaptırım açısından özgürlükten yoksun bırakma sonucu doğurmaması gerektiği kabul edilmekte ise de günümüzde birçok ülkede hapis cezası gerektiren suçlar bakımından da ceza kararnamesi verilebilmesi tercih edilmektedir. Örneğin; Almanya’da bir, Hırvatistan ve Lüksemburg’da beş, Hollanda’da altı, Polonya’da beş yıla kadar hapisle cezalandırılabilen suçlarda ceza kararnamesi uygulamaları söz konusudur²²⁵.

- Ceza kararnamesinin uygulanmasına dair tercih yetkisi münhasıran savcılara aittir. Bu uygulamanın tercihi için savcının failin eyleminin ceza kararnamesi kapsamındaki suçlardan olduğuna ve suçun sübutuna dair yeterli delil bulunduğuna kanaat getirmesi ile gerçeğe ulaşılması için klasik yargılamaya ihtiyaç duymaması gerekmektedir²²⁶. Bazı ülkelerde savcı ceza kararnamesi ile klasik usulde dava açmak arasında serbestken bazı ülkelerde ise belirlenmiş bazı suç tiplerinde ceza kararnamesine başvurulması zorunlu tutulmuştur²²⁷.

- Failin ceza kararnamesine itirazı üzerine gerçekleştirilen yargılamalar dışında yani itirazının bulunmadığı hallerde cezanın verilmesinden önce mahkemede savcı ile sanık arasında çelişmeli ve doğrudan bir muhakeme söz konusu olmamaktadır.

- Suçun hukuki vasıflandırılmasına ve cezanın miktarına savcı tarafından karar verilmektedir.

- Ceza kararnamesine konu hükmün hukuki sonuç doğurabilmesi için hâkimin onayının arandığı hallerde, hâkim ceza kararnamesinin şartlarını değiştirememekte, sadece

²²⁴ **Thaman** (2012), s. 162.

²²⁵ **Ambos/Heinze**, s. 49; **Thaman** (2012), s. 162; **Kruk, Ewa** (2019) “*Penal Order Proceedings as a Manifestation of Permissible Simplification of Certain Procedural Institutions*”, *Roczniki Nauk Prawnych*, s. 76. (71-88) <https://ojs.tnku.pl/index.php/rnp/article/view/7008/6837> (s.e.t. 31.08.2021)

²²⁶ **Enescu** (2019), s. 12.

²²⁷ **Yavuz** (2020), s. 185.

sanıkta olduğu gibi, bu kararnameyi onaylamakta veya reddetmektedir. Norveç, Litvanya, İskoçya, Hollanda gibi bazı ülkelerde ise zikredilen mahkeme onayı olmaksızın savcı tarafından tanzim edilen ceza kararnamesi, sadece itiraza uğramaması koşuluyla, hüküm niteliği kazanmaktadır²²⁸.

Zikredilen bu ortak özelliklerden sonra bazı ülkelerin ceza kararnamesi düzenlemeleri incelenecektir.

Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 407 ilâ 412. maddelerinde ceza kararnamesine dair temel hükümler düzenlenmiştir²²⁹. Söz konusu düzenlemeler uyarınca savcılık yaptığı soruşturmaya göre mahkemeden duruşma yapılmaksızın ceza kararnamesiyle müeyyide belirlenmesine dair yazılı talepte bulunabilir. Savcılık tarafından belirlenen yaptırımın geçerliliği, hâkim veya mahkemece onaylanması koşuluna bağlıdır. Ceza kararnameleri ile para cezası, müsadere, sürücü belgesinin geri alınması, bazı mesleklerin ifasının yasaklanması gibi yaptırımların yanında sanığın müdafinin bulunması halinde, infazı tecil edilmek şartı ile bir seneye kadar hürriyeti bağlayıcı cezaya da birlikte veya tek başına hükmedilebilmektedir. Ceza kararnamesinde yer alması gereken hususlar 409. maddede zikredilmektedir.

Hâkim, sanık hakkında yeterli derecede kuvvetli şüphe olmadığı kanaatine varırsa, ceza kararnamesi verilmesi istemini reddedecek, ceza kararnamesi verilmesinde sakınca görmemesi halindeyse savcılığın talebine uyarak duruşmasız şekilde yani sanığı dinlemeksizin yargılamayı sonlandırabilecektir. Hâkim eğer duruşmasız karar vermeyi sakıncalı görüyorsa veya ceza kararnamesi verilmesi talebindeki hukuki nitelendirmeden ayrılmak veya talep edilenden başka bir müeyyide belirlemek isterse ceza kararnamesi ile karar vermeyerek duruşma açabilmektedir. Sanığın hakkındaki ceza kararnamesine iki hafta içinde itiraz hakkı vardır. Ceza kararnamesine konu yaptırım ve itirazın mahiyetine göre itiraz dosya üzerinden neticelendirilmekte veya duruşma açılarak karar verilmektedir. İtirazda bulunulmaması halinde ise kararname kesin hüküm niteliği kazanmaktadır²³⁰.

²²⁸ Thaman (2012), s. 193.

²²⁹ Yenisey/Oktar, s. 456-463.

²³⁰ Yenisey/Oktar, s. 456-463; Aygörmez/Korkmaz, s. 55, 56.

İtalyan ceza muhakemesi sisteminde bazı suçlar bakımından savcı tarafından ceza kararnamesi talep edilebilmektedir. Bu usul İtalyan Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 459 ilâ 464. maddelerinde düzenlenmiştir²³¹. Sadece hafif suçlar bakımından ve savcının ceza kararnamesinin faydalı olacağına inandığı hallerde uygulanabilmektedir. Ceza kararnamesinin uygulanmasına karar verilen hallerde savcı hâkimden doğrudan şüphelinin cezalandırılmasını istemektedir. Hâkim ise duruşmasız olarak tarafların yokluğunda dosyadaki mevcut deliller üzerinden karar vermektedir. Ceza kararnamesinin uygulanması halinde verilen ceza yarısına kadar indirilmektedir. Sanığın 15 gün içinde yapacağı itirazla ceza kararnamesine karşı koyarak duruşma açılmasını talep edebilmesi mümkündür. İtiraz edilmemesi durumunda karar uygulanabilir hale gelecektir. Ceza kararnamesi ile mahkûmiyet 1988 tarihli kanunla getirilmiş yeni bir usul olmayıp eski kanun döneminde de para cezası gerektiren küçük suçlarda ceza kararnamesi uygulanabilmekteydi. 1988 tarihli yeni kanun ceza kararnamesini savcının başlatmasını ve cezadaki indirimi düzenlemiştir²³². Ceza kararnamesinin içeriğinde bulunması gereken hususlara 460. maddede yer verilmiştir. Maddeye göre ceza kararnamesi, sanığın kimlik bilgileri, kararnameye konu suç, cezanın indirilmesi de dâhil olmak üzere kararnamenin dayandığı olgusal ve yasal nedenlerin özeti, itiraz imkânı ve sonuçları, itiraz edilmemesi halinde hükmün uygulanacağı, avukat yardımından istifade edebileceği ile kararnameyi veren hâkimin imzasını içermelidir. İtiraz üzerine sanığa ceza kararnamesine konu cezadan daha fazla ceza verilmesi mümkündür²³³.

Hollanda'da, Almanya ve İtalya'daki modellerden farklı olarak ceza kararnamesine dair savcılık yetkilerinin daha kuvvetli olduğu görülmektedir. Tüm suç soruşturmalarının yaklaşık %30'u bu usulle neticelendirilmektedir. Hollanda'da 2008 yılından itibaren uygulanan ceza kararnamesi modeli ile savcılık makamına mahkemenin müdahalesi olmadan ceza verme yetkisi tanınmıştır. Yukarıda zikredildiği üzere Hollanda'da bazı ülke modellerinin aksine hapis cezası gerektiren suçlarda da ceza kararnamesinin uygulanması mümkündür. Savcılık makamı ceza kararnamesi yoluyla, yüz seksen saat ücretsiz çalışma,

²³¹ <https://www.altalex.com/documents/news/2014/05/08/procedimento-per-decreto> (s.e.t. 18.08.2021)

²³² **Pizzi, William T./Marafioti, Luca** (1992) “*The New Italian Code of Criminal Procedure: The Difficulties of Building an Adversarial Trial System on a Civil Law Foundation*”, Yale Journal of International Law, C. 17, S. 1, s. 21. (1-40)
Erişim: <https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1585&context=yjil> (s.e.t. 30.09.2021)

²³³ <https://www.altalex.com/documents/news/2014/05/08/procedimento-per-decreto> (s.e.t. 18.08.2021)

eğitim programına zorunlu katılım, para cezası, sürücü belgesinin geri alınması gibi cezalar verebilmektedir. Ancak savcılık makamının hapis cezası vermesi mümkün değildir. Ceza kararnamesi verilmeden evvel şüphelinin ifadesinin alınması zorunludur. Yine çalışma cezası gibi bazı cezaların verilmesinde şüphelinin rızası da aranmaktadır. Şüphelinin ceza kararnamesine itiraz hakkı bulunmaktadır. İtiraz üzerine savcı ceza kararnamesini geri çekebileceği gibi iddianame ile dava da açabilir. Dava üzerine mahkeme ceza kararnamesi ile bağlı olmaksızın karar verecektir. Bu karar aleyhine istinaf ve temyiz yolu açıktır²³⁴.

İsviçre’de 2011 yılında tüm kantonlarda uygulanmak üzere kabul edilen Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 352 ilâ 356. maddelerinde²³⁵ de ceza kararnamesine ilişkin hükümlere yer verilmiştir²³⁶. İkrar veya sair şekillerde şüphelinin sorumluluğunun tespit edilebildiği hallerde adli para cezalarında 180 günü, hapis cezalarında ise 6 ayı geçmemesi koşuluyla şüpheli hakkında ceza kararnamesi verilebilmektedir. Bu cezaların yanında araç kullanmaktan yasaklanma, bazı faaliyetlerde bulunamama, müsadere gibi tedbirlere de hükmedilebilmektedir²³⁷. Ceza kararnamesi verilmeden evvel şüphelinin savcılıkça dinlenmesi zorunlu değildir²³⁸.

Ceza kararnamesinde yer verilecek hususlara 353. maddede yer verilmiştir. Maddeye göre kararnamede düzenleyen makamın ve şüphelinin adı, işlenen fiil ve oluşturduğu suç ile karşılığında verilen müeyyide, ceza ertelenmesi veya şartla tahliyenin uygulanmamasının kısa gerekçesi, ödenmesi gereken masraf ve zararlar, el konulan eşya veya mal varlığından müsadere edilen veya edilmeyenlere dair detaylar, kararnameye itiraz imkânının bulunduğu ve itiraz edilmesinin sonuçları, kararnamenin düzenlenme yeri ve tarihi ile düzenleyen kişinin imzası yer almalıdır. Ayrıca özel hukuka dair taleplerin kabul edilmesi halinde

²³⁴ **Yavuz, Hakan A.** (2016) “Hollanda Savcılık Kurumu Üzerine Notlar”, Akademik Teklif Hukuk ve İdari Bilimler Dergisi, C. 3, S. 5, s. 99-100. (84-103); **Şık, Hüseyin** (2019) “Bazı Ülkelerde Savcılık Kurumu”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Y. 7, S. 14, s. 435. (397-461)

²³⁵ Maddeler için bkz.
<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/48/Switzerland/show> (s.e.t. 21.08.2021)

²³⁶ **Enescu, Raluca** (2020) “Penal Orders and The Role Of Prosecutors In Switzerland”, Journal of Legal Studies, C. 26, S. 40/2020, s. 120. (125–141) ISSN 2457-9017; Online ISSN 2392-7054. Web: publicatii.uvvg.ro/index.php/jls.

²³⁷ **Enescu** (2020), s. 129; **Gilliéron** (2019), s. 717.

²³⁸ **Gilliéron, Gwladys** (2013) “Wrongful Convictions In Switzerland: A Problem Of Summary Proceedings” University of Cincinnati Law Review, C. 80, S. 4, s. 1162. (1113-1165) <https://scholarship.law.uc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1136&context=uclr> (s.e.t. 21.08.2021)

bunlara da kararnamede yer verilecektir. Kabul edilmeyen talepler açısından ise ayrıca hukuk davası açılması mümkündür.

Ceza kararnamesi, karara itiraz hakkı bulunan kimselere derhâl yazılı olarak bildirilecektir. İtiraz usulü, 354. maddede düzenlenmiştir. İtiraz süresi on gündür. Şüpheli, suçtan etkilenen diğer kimseler, kantonun savcılık ofisi veya İsviçre Başsavcılığı itiraz hakkına sahiptir. Şüpheli dışındaki kimselerin itirazının gerekçeli olması gerekmektedir. İtiraz edilmemesi halinde kararnama kesin hüküm haline gelecektir. İtirazda bulunulması halinde ise 355. madde uyarınca savcı tarafından itirazın değerlendirilmesine yönelik ek deliller toplanacaktır. İtirazda bulunan kişi, tebligat yapılmasına rağmen itirazın değerlendirilmesi amacıyla yapılan çağrıya mazeretsiz olarak uymazsa itirazdan vazgeçmiş sayılmaktadır. İtiraz üzerine toplanan ek delillerle yapılan inceleme neticesinde savcı dört farklı karar verebilecektir. Bu kararlar; itiraz edilen ceza kararnamesinin aynen uygulanması, soruşturmanın terkedilmesi, yeni bir ceza kararnamesi verilmesi veya ilk derece mahkemesinde suçlamada bulunulmasıdır.

Savcı tarafından itiraza konu ceza kararnamesinin aynen uygulanmasına karar verilmesinin sonuçları 356. maddede düzenlenmiştir. Maddeye göre bu halde savcı, duruşma açılması için dosyayı derhâl ilk derece mahkemesine gönderecektir. Bu durumda, özet ceza kararnamesi, iddianame yerine geçmektedir. İlk derece mahkemesi tarafından özet ceza kararnamesinin geçerliliğine veya reddine karar verecektir. İtiraz sahibinin mazeretsiz olarak duruşmaya katılmaması veya duruşmada temsil edilmemesi halinde itirazdan vazgeçtiği kabul edilmektedir. İtirazın kabulü ile ceza kararnamesinin iptaline karar verilmesi halinde dosya yeni bir soruşturma yapılması için savcılığa geri gönderilecektir.

İsviçre’de ceza davalarının %90’dan fazlasının ceza kararnamesiyle neticelendiği belirtilmektedir²³⁹. Ancak bu usul, soruşturmanın gerekli titizlikte olmadığı, kararnamenin herhangi bir kontrol olmaksızın (mahkeme kararı gibi) savcı kararına dayandığı, iddia makamının şüphelinin masumiyeti halinde itiraz edeceği düşüncesiyle hareket edebileceği,

itiraz süresinin kısa olduğu ve itirazın yazılı olması gerektiği gibi bazı yönlerden eleştirilmekte ve hatalı kararlara sebebiyet verebileceği ifade edilmektedir²⁴⁰.

6.4. İddia Pazarlığı

İddia pazarlığı, ithama konu suç ve uygulanacak ceza hakkındaki cezai uyumsuzluğun savcı ile şüpheli arasındaki müzakere ve anlaşmaya dayalı bir yöntemle çözüme kavuşturulması usulüdür. Savcı ile sanık arasındaki bu pazarlıkta taraflar bir sözleşme yapar gibi bazı taahhütlerde bulunurlar. Şüpheli, suçunu ikrar etmeyi ve işbirliği yapmayı; savcı ise şüphelinin daha az ceza alması veya hiç ceza almamasına dönük iddiada bulunmayı taahhüt eder²⁴¹.

Kökeni mücadeleci ceza hukuku sisteminin uygulandığı İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri olan iddia pazarlığı Avustralya, Kanada, Nijerya, Yeni Zelanda, Güney Afrika, Hindistan²⁴² gibi Anglo-Sakson hukuk sisteminin benimsendiği diğer ülkelerde de uygulama alanı bulmuştur²⁴³. Son dönemde ise Almanya, İtalya ve Fransa gibi Kıta Avrupası hukuk sisteminin uygulandığı pek çok ülkede bu yönteme benzer farklı usuller benimsenmiş²⁴⁴, uluslararası ceza mahkemelerinde dahi uygulanmıştır²⁴⁵. Avrupa İnsan

²⁴⁰ Gilliéron (2013), s. 1162, 1165; Enescu (2020), s. 135-137.

²⁴¹ Bacaksız, Pınar (2008) “İddianame Pazarlığı”, Ceza Hukuku Dergisi, C. 3, S. 7, s. 153. (151-170)
²⁴² Hindistan modeli için bkz. Yaşar, Yusuf (2021) Ceza Muhakemesi Sisteminde Seri Muhakeme Usulü Üzerine Bir İnceleme, 1. Baskı, Ankara, Astana Yayınları, s. 96-100.

²⁴³ Kaşlı, s. 47; Turner, Jenia Iontcheva (2017) “Plea Bargaining and International Criminal Justice”, *The University of the Pacific Law Review*, C. 48, S. 2, s. 221. (219-246) Erişim: <https://scholarlycommons.pacific.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1025&context=uoplawreview> (s.e.t. 23.08.2021).

²⁴⁴ Turner (2017), 233; Kaşlı, s. 66; Töngür, Ali Rıza/Çetintürk, Ekrem (2020) “Ceza Adalet Sisteminde İkrarın Önemi”, Prof. Dr. Mehmet Emin Artuk’a Armağan, Mahmut Koca (Ed.), Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 1053. (1041-1067); Koç, Ziya (2020) “Karşılaştırmalı Hukuk ve Uluslararası Mahkeme Kararları Işığında Seri Muhakeme Usulüne Farklı Bir Bakış: Masum Kişilerin Cezalandırılması Tehlikesi”, Ceza Hukuku Dergisi, Y. 15, S. 43, s. 609. (607-663) (Aynı sayfanın 9. dipnotunda Kara Avrupası’ndaki bu sistemlerin Amerikan savcı sanık pazarlığının karma bir çeşidi olduğu ve bu nedenle hibrit sistemler olarak adlandırıldığı ifade edilmektedir.)

²⁴⁵ Turner (2017), s. 226; Burens, Laura (2013) “Plea Bargaining in International Criminal Tribunals The end of truth-seeking in International Courts?”, *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik*, s. 327. (322-333) http://www.zis-online.com/dat/artikel/2013_7-8_762.pdf (s.e.t. 14.08.2021); Cryer, Robert/Friman, Hakan/ Robinson, Darryl/Wilmshurst, Elizabeth (2007) *An Introduction to International Criminal Law And Procedure*, Cambridge University Press, s. 384-386; Tezcan, Durmuş/Erdem, Mustafa Ruhan/Önok, R. Murat (2021) *Uluslararası Ceza Hukuku*, 6. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 421.

Hakları Mahkemesi kararında da bu usulün geniş uygulama alanına işaret edilmektedir²⁴⁶. Ülkemizde de iddia pazarlığından esinlenilerek bir taslak hazırlanmış ve görüşe sunulmuş, ancak bu taslak tasarı halini almamıştır²⁴⁷.

246

AİHM, Natsvlshvili ve Togonidze/Gürcistan, B.N: 9043/05, T: 29.04.2014:
“...62. Gürcistan’daki iddia pazarlığı sistemine benzer cezai usullerin varlığına ilişkin Avrupa Konseyi’ne üye otuz devlet hakkında yapılan araştırmada, Azerbaycan, Yunanistan ve Türkiye’de buna eşdeğerde bir mekanizmanın bulunmadığı görülmüştür. Az sayıda ülke, (Avusturya, Danimarka ve Portekiz) yasal bir kavram olarak hukuk sistemlerine iddia pazarlığını dahil eden bir mevzuatı olmamakla birlikte, uygulamada iddia pazarlığına veya benzer diğer usullere aşınadır.

63. Avusturya, Belçika ve Liechtenstein’da ceza yargılamasının son bulmasına yol açan, iddia pazarlığına benzer unsurlar ihtiva eden usuller bulunmaktadır; Almanya, Birleşik Krallık (İngiltere ve Valler), Bosna Hersek, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Fransa, İspanya, İsviçre, İtalya, Macaristan, Malta, Moldova, Montenegro, Polonya, Romanya, Rusya, Sırbistan, Slovakya Slovenya, Ukrayna ise ceza mahkûmiyeti ile sonuçlanan iddia pazarlığı usulleri ortaya koymuştur.

64. Buna ek olarak, Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Montenegro, Rusya ve Sırbistan’da davalının yetkililerle işbirliği yapması ve ceza davasının çözülmesine katkıda bulunması halinde daha hafif bir ceza alma, aleyhindeki suçlamaların düşürülmesi veya ceza davasının sonlandırılması imkanı vardır.

65. Avrupa Konseyi üye devletlerinde iddia pazarlığı çoğunlukla ceza pazarlığı biçiminde yapılmaktadır; Almanya, Birleşik Krallık, Bosna Hersek, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Fransa, İspanya, İsviçre, İtalya, Karabağ, Macaristan, Malta, Moldova, Romanya, Rusya, Sırbistan, Slovakya, Slovenya ve Ukrayna’da durum böyledir. Isnat pazarlığı Birleşik Krallık, İspanya, İsviçre, Macaristan, Sırbistan ve Slovenya’da bulunmaktadır. Araştırma, ceza pazarlığının Avrupa Konseyi üye devletlerinde isnat pazarlığından daha yaygın bir uygulama olduğunu göstermektedir. Bu, yasallık ilkesinin savcılığa isnatları değiştirmeye veya hafifletmeye yönelik daha az takdir alanı bırakmasıyla yakından ilgilidir...”

247

“MADDE 20- Ceza Muhakemesi Kanununa 250 nci maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmiştir.

‘Basit yargılama

Madde 250- (1) Üst sınırı beş yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlarla ilgili olarak Cumhuriyet savcısı tarafından basit yargılama usulü uygulanabilir.

(2) Cumhuriyet savcısı veya kolluk, şüpheliyi, basit yargılama usulü ve basit yargılama sonucunda verilebilecek yaptırımlar hakkında bilgilendirir ve hakkında bu usulün uygulanmasını isteyip istemediğini sorar.

(3) Bu usulün uygulanabilmesi için;

a) Suçun şüpheli tarafından işlendiği hususunda yeterli şüphe bulunması,

b) Şüphelinin işlediği iddia edilen fiili gerçekleştirdiğini Cumhuriyet savcısının huzurunda kabul etmesi,

c) Şüphelinin kasıtlı bir suçtan mükerrir veya itiyadî suçlu ya da suçu meslek edinen kişilerden olmaması,

d) Şüphelinin bu yargılama usulünü kabul etmesi, şarttır.

(4) Cumhuriyet savcısı, şüpheli hakkında basit yargılama usulünün uygulanmasını yazılı olarak görevli mahkemeden talep eder. Soruşturma evrakına eklenen talep yazısında üçüncü fıkrafta belirtilen şartların gerçekleştiği açıkça belirtilir.

(5) Mahkeme, üçüncü fıkraftaki şartların gerçekleştiğine kanaat getirmesi durumunda; aşağıdaki yaptırımlardan birine veya birkaçına hükmeder:

a) Suç için kanunda öngörülen cezanın alt sınırının yarısını geçmemek kaydıyla bir yıla kadar hapis cezası.

b) Suçun karşılığında seçimlik ceza olarak hapis ve adli para cezası öngörülmesi halinde, yüzseksen güne kadar adli para cezası.

İddia pazarlığı, bu geniş uygulama alanının yanında uygulandığı bazı ülkelerin ceza adalet sistemlerinde de önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde 20. yüzyılın başlarında tüm mahkûmiyetlerin %50'si, 1960'larda %80'i ve günümüzde ise %95'inden fazlası iddia pazarlığı ile neticelenmektedir²⁴⁸. İngiltere'de ise bu oran kraliyet mahkemelerinde (crown court) %58, sulh mahkemelerinde (magistrate court) ise %88 oranındadır. Bu yüksek oranlar anılan ülkelerde iddia pazarlığının ceza adalet

c) Karşılığında hapis ve adli para cezasının birlikte öngörüldüğü suçlarda, (a) bendi hükmüne göre sadece hapis cezası.

d) Yukarıdaki bentlere göre hükmolunan hapis cezasının ertelenmesi.

e) Otuz günden az ve yediyüzotuz günden fazla olmamak üzere, belirlenen gün karşılığında kamuya yararlı bir işte çalışma.

f) Otuz günden az ve bir yıldan fazla olmamak üzere, belirlenen bir süreyle bir konut veya bölgede denetim ve gözetim altında bulundurulma.

g) Otuz günden az ve bir yıldan fazla olmamak üzere, belirlenen bir süreyle belirli yer ve bölgelere gitmeme.

h) Otuz günden az ve bir yıldan fazla olmamak üzere, belirlenen bir süreyle, belirli mercilere düzenli olarak başvurma.

ı) Suçun işlenmesi suretiyle ortaya çıkan zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi.

i) Otuz günden az ve bir yıldan fazla olmamak üzere, belirlenen bir süreyle, suçun işlenmesiyle bağlantılı meslek veya sanatın icrasının yasaklanması.

j) Otuz günden az ve bir yıldan fazla olmamak üzere, belirlenen bir süreyle, suçun işlenmesiyle bağlantılı ehliyet veya ruhsatın geri alınması.

(6) Mahkeme kararını dosya üzerinden verir. Ancak, gerek görmesi halinde faili dinleyebilir. Mazeretsiz olarak gelmeyen fail, basit yargılama usulünden vazgeçmiş sayılır ve genel hükümlere göre soruşturma yapılması amacıyla dosya Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir.

(7) Mahkemenin, yüklenen fiilin fail tarafından işlendiğine veya üçüncü fıkradaki şartların gerçekleştiğine kanaat getirmemesi durumunda genel hükümlere göre soruşturma yapılması amacıyla dosya Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir.

(8) Beşinci fıkra hükmüne göre hükmolunan ceza sonuç ceza olup, bu cezada herhangi bir sebeple artırım veya indirim yapılamaz.

(9) Hükmolunan yaptırımın sonradan ortaya çıkan ve sanığın elinde olmayan şartlar sebebiyle yerine getirilmesinin imkânsızlaşması veya önemli ölçüde güçleşmesi durumunda, yaptırım değiştirilebilir.

(10) Hükümlü, hakkında hükmolunan beşinci fıkranın (e), (f), (g), (h) ve (ı) bentlerindeki yaptırımların gereğini yerine getirmemekte ısrar etmesi halinde, on günden iki aya kadar disiplin hapsiyle cezalandırılır.

(11) Basit yargılama usulünün herhangi bir sebeple uygulanamaması durumunda, bu maddede düzenlenen usulün uygulanması amacıyla sanığın yüklenen fiili gerçekleştirdiğini kabul etmesine ilişkin beyanı delil olarak kullanılmaz. Buna ilişkin bilgi ve belgeler Cumhuriyet savcısı tarafından dosyadan çıkartılır.

(12) Uzlaştırma kapsamına giren suçlarda, dosyanın uzlaştırmaya gönderilmemesi veya uzlaştırmanın başarısız olması durumunda basit yargılama usulü uygulanabilir.' ”

[https://kgm.adalet.gov.tr/DUYURULAR/ceza-](https://kgm.adalet.gov.tr/DUYURULAR/ceza-alternatif%20%C3%A7%C3%B6z%C3%BCm%20y%C3%B6ntemleri.pdf)

[alternatif%20%C3%A7%C3%B6z%C3%BCm%20y%C3%B6ntemleri.pdf](https://kgm.adalet.gov.tr/DUYURULAR/ceza-alternatif%20%C3%A7%C3%B6z%C3%BCm%20y%C3%B6ntemleri.pdf) (s.e.t. 09.06.2021)

Turner (2017), s. 221; Thaman, Stephen C. (2007), “Plea-Bargaining, Negotiating Confessions and Consensual Resolution of Criminal Cases”, Katharina Boele-Woelki & Sjef van Erp (Ed.), General Reports of the XVIIIth Congress of the International Academy of Comparative Law, s. 971.(951-1011)

Erişim:<https://scholarship.law.slu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1244&context=faculty> (s.e.t. 23.08.2021)

sistemine yardımcı olmanın ötesinde bizzat sistemin kendisi haline geldiğini göstermektedir²⁴⁹. Bu iki ülke dışındaki çok sayıda ülkede de iddia pazarlığı uygulamasının önemli oranlara ulaştığı görülmektedir. Örneğin, Rusya’da 2010 yılında hırsızların %69,2’si ve uyuşturucu suçlularının %59’u toplamda ise hükümlülerin %63,6’sı²⁵⁰ iddia pazarlığına başvurmuştur. Yine Gürcistan’da mahkûmiyetlerin %52’si²⁵¹ (2008), Moldova’da mahkûmiyetlerin %44 (2010)’ü²⁵² iddia pazarlığıyla elde edilmektedir.

İngilizce “*plea bargaining*” olarak ifade edilen müessese, öğretimizde; itham-iddia-itiraf-ceza-iddianame-savcı ve sanık-dava-yargılama-kovuşturma pazarlığı gibi çok farklı şekillerde isimlendirilmektedir²⁵³. Biz bu kavramların hangisinin isabetli olduğuna dair tartışmalardan arî olarak incelememiz kapsamında iddia pazarlığı kavramını kullanmayı tercih edeceğiz.

Zikredildiği üzere iddia pazarlığı, artan iş yükünün de etkisiyle, ceza adalet sistemlerindeki alternatif arayışların bir neticesi olarak yaygın bir uygulama alanı bulmuştur. Düzenlenme amaçları benzer olsa da bu usulün uygulamasına dair kurallar ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bu itibarla kesin bir tanımının yapılması da oldukça zordur. Ancak bu usulün genel özelliklerinden yola çıkarak kapsayıcı genel bir tanımla iddia pazarlığının, yargılama öncesinde, sırasında veya sonrasında; iddia ve savunma arasında gerçekleştirilen; sanığın suçunu itiraf etmesi, savcılıkla işbirliği yapması ve başta mahkemede yargılanma hakkı olmak üzere bazı haklarından feragat etmesi karşılığında; savcının da sanık hakkındaki bazı suçlamalardan vazgeçmesi veya hükmedilecek cezanın türü ya da miktarında sanık lehine tavizler vermesi şeklinde neticelenen bir anlaşma olarak tanımlanması mümkündür²⁵⁴.

²⁴⁹ Kaşlı, s. 67.

²⁵⁰ Solomon, Peter H. (2012) “*Plea Bargaining Russian Style*”, Demokratizatsiya, Washington, C. 20, S. 3, s. 289. (282-299).
https://demokratizatsiya.pub/archives/20_3_UV4U1383U8830621.pdf (s.e.t. 01.09.2021)

²⁵¹ Solomon, s. 290.

²⁵² Hriptievschi, Nadejda (2012) Effective Criminal Defence in Eastern Europe (Bulgaria-Georgia-Lithuania-Moldova-Ukraine), Cape, Ed/Namoradze, Zaza (Ed.), s. 279. (s.e.t. 31.08.2021)
https://www.unodc.org/documents/congress/backgroundinformation/NGO/Open_society_foundation/Eastern_Europe_Effective_Criminal_Defence.PDF

²⁵³ Kaşlı, s. 35-38; Balo, Yusuf Solmaz/Çetintürk, Ekrem (2013) “*Amerika Birleşik Devletleri Ceza Hukuku Uygulamasında Savcı-Sanık Pazarlığı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 17, S. 2, s. 1247. (1243-1292)

²⁵⁴ Kaşlı, s. 41; Balo/Çetintürk, s. 1247; Cheesman, Samantha J., (2014) “*A Comparative Analysis of Plea Bargaining and the Subsequent Tensions with an Effective and Fair Legal Defence*”, University

İddia pazarlığı, suçlamanın niteliği ve sayısı ile ceza ve olayın pazarlık konusu yapılmasına göre farklı şekillerde gerçekleşebilmektedir²⁵⁵. Suçun niteliğinin basite indirgenmesi veya suçlama sayısının azaltılması yoluyla sanık lehine tavizde bulunarak sanığın itirafı kabul etmesiyle anlaşmanın sağlanması mümkündür. Bu uygulamada savcı suçlamayı değiştirme veya bitirme hususunda takdir yetkisine sahiptir. Sanıklar açısından çekici olan bu yetki suçun mağduru açısından ise oldukça tartışmalıdır. Diğer bir alternatif ise cezanın türü ve miktarı üzerinde pazarlık yapılmasıdır. Bu pazarlık neticesinde bazı uygulamalarda ceza nihai olarak savcı tarafından belirlenebilmekteyken bazı uygulamalarda ise cezaya dair aralık belirlenerek nihai miktarın tespiti hâkimin takdirine bırakılmaktadır. Sanık suçu kabul ederek klasik yargılamadan da vazgeçmenin karşılığında daha az ceza alma imkânına kavuşmaktadır²⁵⁶. Pek yaygın kullanımı olmasa da savcının sanık aleyhine kullanabileceği delillerin pazarlık konusu yapılabildiği usul ise vaka pazarlığı olarak adlandırılmaktadır²⁵⁷.

İddia pazarlığı, konusu dışında mahkemeyi bağlayıcılığı açısından da ikili bir tasnifle incelenmektedir. Buna göre bazı hallerde savcı ile sanık arasındaki anlaşmanın uygulanması için hâkim sadece usul açısından dosyayı inceleyerek kararını vermekte cezayı değiştirememektedir. Bazı hallerde ise hâkimin uygun bulmaması halinde cezayı değiştirme yetkisi söz konusudur²⁵⁸.

İncelenen farklı formların tamamında, sürece katılan taraflara klasik ceza muhakemesinin dışında roller tanımlanmıştır. Ancak bu türlerin ortak özelliği sürecin egemen gücünün iddia makamı olan savcı olmasıdır. Bazı hallerde savcının takdir hakkı kısıtlyken bazılarında ise oldukça geniştir. Müzakerenin başlatılmasında ve teklifin içeriğinin hazırlanmasında görevli olan iddia makamının teklif öncesinde soruşturma dosyasını ikmal etmesi, sürecin başarısı açısından oldukça önemlidir²⁵⁹. Savunma tarafı olan

of Szeged Faculty of Law and Political Science, s. 158. <https://core.ac.uk/download/pdf/33467466.pdf> (s.e.t. 31.08.2021)

²⁵⁵ Kaşlı, s. 69; Balo/Çetintürk, s. 1248.

²⁵⁶ Kaşlı, s. 69-70.

²⁵⁷ Kaşlı, s. 71.

²⁵⁸ Kaşlı, s. 72.

²⁵⁹ Kaşlı, s. 75.

sanık ise itirafı ve işbirliği ile lehine alacağı tavizlerle muhakemeyi sona erdirebilme seçeneğini kullanabilecektir.

İddia pazarlığı sürecinde mağdurun rolü ise iddia ve savunma makamlarına nispeten oldukça zayıftır. Bu husus aynı zamanda iddia pazarlığı usulüne yöneltile eleştirilerden biridir. ABD’de mağdurun sürece iki şekilde katılabilme olanağı söz konusudur. Mağdur, pazarlık sürecinde savcı ile görüşebileceği gibi anlaşmanın onaylanmasından önce mahkemeye beyanda da bulunabilecektir²⁶⁰.

İddia ve savunma arasındaki müzakere ile hazırlanan anlaşma metni hâkimin onayı ile geçerlilik kazanmaktadır. Hâkim, sanığın mahkeme huzurunda yargılanmak yerine itirafta bulunarak anlaşma yapmayı tercih etmesine dair iradesinin sıhhatini ve sanığın yeterli hukuki destek alıp almadığı hususlarını tespiti çalışmalıdır²⁶¹.

İddia pazarlığının klasik yargılamaya nazaran bilhassa muhakeme ekonomisi alanında pek çok avantaja sahip olduğu değerlendirilmektedir. Şöyle ki savcı ve sanığın anlaşmasına dayalı bu usul, klasik muhakemeye nazaran daha hızlı ve kesin çözüm sağlamakta, uyuşmazlığın çözümü için harcanan zaman ve kaynaktan büyük ölçüde tasarruf edilmektedir. Makul sürede yargılanma hakkına hizmet eden bu hızlı süreç, failin daha kısa sürede cezalandırılmasını sağlamasıyla cezanın caydırıcılık etkisini de kuvvetlendirmekte ve nihayetinde ceza adalet sisteminin etkinliğini artırmaktadır. Usul ekonomisine dair bu olumlu yanlarının yanında iddia pazarlığı organize ve uluslararası suçlarla mücadele açısından da faydalı olabilmektedir. Zira fail kendi alacağı cezayı azaltmak ve hatta cezadan kurtulmak maksadıyla itirafta bulunmakta ve savcılıkla işbirliğine girilerek örgüt hakkında bilgiler vermektedir. Sanığın gerek bireysel gerekse örgütlü suçlardaki itiraf ve işbirliği ispat hukuku açısından da kolaylıklar getirmekte bu durum ise soruşturma makamlarının işlerini kolaylaştırmaktadır. İddia pazarlığı sanık açısından da doğrudan bazı avantajlara sahiptir. Öncelikle suçun niteliğine göre sanık, mağdur ve hatta toplum açısından aleni yargılamanın doğuracağı bazı sakıncaları önleyebilecektir. Yine iddia pazarlığı uzun süreli tutukluluğa dair sorunları da çözebilecek mahiyettedir. İtirafta bulunarak yargılama hakkından feragat

²⁶⁰ **Yapar, Mehmet Emin** (2013) Ceza Muhakemesinde İddia Pazarlığı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 153.

²⁶¹ **Kaşı, s. 78.**

eden sanık kısa sürede hakkındaki kesin ceza hükmünü elde edebileceğinden tutuklama tedbirinin uygulanma alanı daralmış olacaktır²⁶².

Zikredilen avantajlarının yanında iddia pazarlığı hakkında çok sayıda eleştiri bulunmaktadır. Kişinin daha az ceza alabilmek adına adil yargılanma hakkına uygun şekilde mahkeme önünde yargılanma hakkından feragat ettiği, iddia pazarlığının ikrara dayalı olarak uyuşmazlığı mahkûmiyet kararı ile sonlandırdığından maddi gerçeğin araştırılmasını engellediği ve bu nedenle masum kişilerin cezalandırılabilmesine yol açtığı, cezanın belirlenmesi açısından adaletsizliklere yol açabildiği, sanığın daha az ceza almasının cezanın caydırıcılık etkisini azalttığı, gizli yürütülen pazarlık sürecinin yargılamaya nispeten oldukça az bir şeffaflıkla ilerlediği ve pazarlık sürecini reddederek mahkeme önünde yargılanan sanığın mahkemede ikrarda bulunması durumunda iddia pazarlığına nispeten çok daha fazla ceza ile cezalandırılmasının adil olmadığı bu müessesenin aleyhindeki bazı görüşlerdir²⁶³.

İddia pazarlığına dair bazı temel bilgilere yer verdikten sonra bu usulün farklı uygulama örneklerinden de kısaca bahsedilmesinin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

İddia pazarlığına dair ülke örneklerinin incelenmesine ilk olarak ABD’den başlamayı isabetli bulmaktayız. Zira bu kurumun anavatanı ABD olarak kabul edilmektedir. Kurumun ilk uygulamalarının 19. yüzyılda olduğu, alkol bulundurma ve satmanın yasaklandığı 1920’lerde bu yasağın yoğun şekilde ihlal edilmesi karşısında daha çok dosyaya bakarak daha çok gelir elde etme imkânına sahip olan savcılarının sıklıkla iddia pazarlığı kurumuna

²⁶² Kaşlı, s. 49-56; Balo/Çetintürk, s. 1274-1277; Dušek/Montag, s. 5.

²⁶³ Kaşlı, s. 56-63; Balo/Çetintürk, s. 1277-1283; Dušek/Montag, s. 5; Cheesman, 232-234; Schulhofer Stephen J. (1992) “Plea Bargaining as Disaster”, The Yale Law Journal, C. 101, S. 8, s. 1992.(1979-1992) Erişim: <https://digitalcommons.law.yale.edu/ylj/vol101/iss8/10/> (s.e.t. 30.06.2021); Alschuler, Albert W. (2017), “A Nearly Perfect System For Convicting The Innocent”, Albany Law Review, University of Chicago Public Law & Legal Theory Paper Series, S. 612, s. 919.(919-940) https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2052&context=publ_ic_law_and_legal_theory (s.e.t. 21.08.2021); Frankenberg, Kiyomi v. (2012) “Plea Bargaining In Major German Corporate Criminal Proceedings - An Empirical Study Negotiated Judgements”, Revista da Faculdade de Direito da Universidade de São Paulo, s. 451, 452. (449-462). <https://www.revistas.usp.br/rfdusp/article/download/67953/70561/89385> (s.e.t. 30.08.2021) Boyne, Shawn Marie (2016) “Procedural Economy in Pre-trial Procedure: Developments in Germany and the United States, in Comparative Criminal Procedure”, s. 343. (219-257) <https://gould.usc.edu/why/students/orgs/ilj/assets/docs/24-2-Boyne.pdf> (s.e.t. 30.08.2021) Turner, Jenia Iontcheva (2006) “Judicial Participation in Plea Negotiations: A Comparative View”, The American Journal of Comparative Law, C. 54, S. 1, s. 204-213. (199-267) Erişim: <https://www.jstor.org/stable/20454489> (s.e.t. 03.10.2021)

başvurdukları ifade edilmektedir. 1960'lardan sonra da hızla artan iş yüküyle mücadelede iddia pazarlığı yeniden önem kazanmıştır. ABD Anayasa Mahkemesi 1970 ve 1971'de verdiği kararlarla bu usulü desteklemiştir²⁶⁴.

ABD'deki iddia pazarlığının bir diğer önemi ise günümüzdeki mahkûmiyetlerin %95'inden fazlasının bu usulle elde edilmesidir. ABD'de ceza adalet sisteminin baskın usulü olan iddia pazarlığı pek çok ülke açısından da emsal niteliği kazanmıştır.

ABD'de iddia pazarlığına dair eyaletler arasında farklı uygulamalar söz konusudur. Bazı eyaletlerde ciddi şiddet suçları ile cinsel saldırı suçlarında iddia pazarlığına izin verilmemektedir. Yine iddia pazarlığında suçun türü veya sayısının anlaşma konusu yapılmasına izin verilmeyen ya da bazı ciddi suçlar açısından iddia pazarlığıyla ceza indiriminin kabul edilmediği eyaletler vardır. Ancak bu istisnalar dışında kural, iddia pazarlığının tüm suçlar bakımından uygulanmasıdır. Ceza indirimi açısından da sabit bir oran belirlenmemiştir. Federal suçlarla ilgili olarak yapılan bir araştırmada tüm suçlar bakımından ortalama ceza indiriminin % 35 civarında olduğu belirtilmektedir²⁶⁵.

İddia pazarlığı sanığın ikrarı ile bazı haklarından feragat etmesine, savcının ise suçlama ve cezalandırma açısından sanık lehine tavizler vermesine dayanmaktadır. Pazarlık süreci savcı ve müdafî arasında yürütülmekte, bazı eyaletlerdeki istisnalar dışında hâkim ve mağdur²⁶⁶ kural olarak sürece katılmamaktadır²⁶⁷. Pazarlık genellikle yargılama başlamadan önce yapılırsa da, bazı modellerde yargılama ve hatta sonrasında da yapılabilmektedir²⁶⁸. Savcı ve müdafî arasındaki anlaşmanın geçerliliği, yargılamayı yapacak olan mahkemenin onayına tabidir. Anlaşma sağladıktan sonra, sanık suçu kabul etmek ve bazı haklarından feragat etmek amacıyla mahkeme huzuruna çıkacaktır. Mahkemece sanığa bilgilendirmede bulunulduktan sonra ikrarının iradi olduğuna kanaat getirilmesi gerekmektedir²⁶⁹.

²⁶⁴ **Yapar**, s. 126-128.

²⁶⁵ **Balo/Çetintürk**, s. 1263.

²⁶⁶ **Yapar**, s. 136.

²⁶⁷ **Balo/Çetintürk**, s. 1255.

²⁶⁸ **Balo/Çetintürk**, s. 1262.

²⁶⁹ **Balo/Çetintürk**, s. 1264.

İtalya’da iddia pazarlığı (patteggiamento applicazione della pena su richiesta delle parti), Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 444 ilâ 448. maddelerinde düzenlenmiştir²⁷⁰. İtalyan iddia pazarlığı ile ABD’de genel olarak kullanılan versiyonunun muhakeme ekonomisine dair amaçları aynı olsa da iki sistemin kuralları ve sonuçları oldukça farklıdır. ABD modelinin aksine İtalya’da savcıların suçlamaların sayısını veya türünü azaltarak pazarlık yapma yetkileri söz konusu değildir. Savcıların, sanığın iddianamede yer alan suçlamalara göre alacağı cezasında en fazla üçte bir oranında indirim yapmasına izin verilmektedir. İndirim yapılması neticesindeki cezanın beş yılı geçmesi mümkün değildir. Pornografi, pedofili suçları ve örgütlü suçlara dair bazı haller ile bazı mükerrirler bu usulün kapsamı dışında tutulmuştur²⁷¹.

İtalya sisteminde süreç hem sanık hem de savcı tarafından başlatılabilmektedir. Sanığın anlaşma talebinin savcı tarafından kabul edilmesi gerekmektedir. Savcılığın muvafakat göstermemesi halinde denetime tabi olacak bu kararı gerekçelendirmesi lazımdır. Yine gösterilen muvafakat makul gerekçeler dışında geri alınamayacaktır. İtalya iddia pazarlığında taraflar ceza üzerinde anlaşarak hâkime başvurumaktadırlar. Tarafların bu anlaşması sanığın suçu ikrar ettiği anlamına gelmemektedir. Bu itibarla hâkim tarafların anlaşmasına bağlı olmayacak, sanığın suçsuz olup olmadığını diğer bir ifadeyle sanık hakkında beraat kararı verilmesi gerekip gerekmediğini değerlendirecektir. Hâkim, sanığın anlaşmaya dair talebinin veya rızasının sıhhatini doğrulamakla da yükümlüdür. Son olarak, sanığa karşı isnat edilen olayların hukuki niteliği ile ağırlaştırıcı ve hafifletici koşulların uygulanırlığını da gözden geçirerek yanlışlık bulunursa, pazarlık anlaşması reddedilmeli ve bunun yerine olağan yargılama yapılmalıdır. Hâkimin uygun gördüğü cezayı teklif etmesi veya bu cezaya hükmetmesi ise mümkün değildir²⁷².

Alman Ceza Muhakemesi Kanunu’nun “*mahkeme ile muhakeme süjeleri arasındaki anlaşma*” başlıklı 257c maddesinde²⁷³ yer verilen hüküm anlaşması, iddia pazarlığına benzer

²⁷⁰ <https://www.altalex.com/documents/news/2013/12/19/applicazione-della-pena-su-richiesta-delle-parti> (s.e.t. 23.08.2021)

²⁷¹ **Ambos/Heinze**, s. 66; **Fabri**, s. 13; **Yaşar, Yusuf**, s. 101.

²⁷² **Iovene, Federica** (2013) “*Plea Bargaining and Abbreviated Trial in Italy*”, Warwick School of Law Research Paper No. 2013/11, Jackie Hodgson(Ed.), Special Plea Bargaining Edition, s. 4-6
Erişim: <https://ssrn.com/abstract=2286705> - <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2286705> (s.e.t. 15.06.2021)

²⁷³ **Yenisey/Oktar**, s. 337-339.

bir kurum olarak gösterilebilir. 2009 yılında yapılan düzenlemeyle yasal zemine kavuşturulan hüküm anlaşması 1970'lerden beri mahkemeler tarafından çoğunlukla gizlice uygulanarak geliştirilen bir usuldür. Henüz yasal bir düzenlemenin olmadığı 2005 yılında Federal Alman Mahkemesi Daireler Kurulu yasaklayıcı bir hüküm olmadığından bahisle Anayasal sınırlara riayet edilmesi koşuluyla hüküm anlaşmasının yapılabileceğine işaret etmiştir. 2013 yılında ise 257c maddesinin Anayasaya aykırı olduğu iddiası Alman Anayasa Mahkemesi tarafından bu usulün mahkemenin maddi gerçeğin araştırılmasına dair görevini kaldırmadığı, ikrarın maddi gerçeğe uygunluğunun mahkemece denetleneceği gerekçesiyle reddedilmiştir²⁷⁴.

Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 257c maddesinde hüküm anlaşmasının hangi suçlarda mümkün olduğuna dair bir düzenlemeye yer verilmemiş, mahkemece uygun görülecek hallerde tüm ceza davalarında bu usulün uygulanabileceği belirtilmiştir. Yapılan çalışmalarda anlaşmanın en çok ekonomi, çevre ve uyuşturucu suçlarında gerçekleştiği tespit edilmiştir²⁷⁵. Alman hüküm anlaşması, muhakemenin içeriği ile hükmün içeriği ve sonuçlarına ilişkin hususlarda bir anlaşmaya olanak tanımaktadır. Sanığın kusuru, güvenlik tedbirleri, muhakeme şartları ve kanun yolları ise anlaşmanın konusu olamamaktadır. Cezanın miktarı üzerinde ne kadar pazarlık yapılabileceğine dair sarıh bir hüküm de yoktur. Ancak hüküm anlaşmasına dair teklifle sonuç cezanın değil, hükmedilebilecek cezaya dair alt ve üst sınırların belirtilmesi ve teklife konu cezanın indirim oranının olağan cezanın %20-30'unu aşmaması gerektiği belirtilmektedir²⁷⁶. Alman sisteminde de İtalya'da olduğu gibi sanık hakkındaki suçun niteliğinin veya sayısının pazarlıkla azaltılmasının olanaklı olmadığını görmekteyiz. İkrarın, Alman hüküm anlaşmasının temel bir unsuru olduğu mezkûr maddede açıkça düzenlenmiştir²⁷⁷. Ancak AYM kararına da konu olduğu üzere söz konusu ikrar, mahkemenin maddi gerçeği araştırma yükümlülüğünü ortadan kaldırmamaktadır²⁷⁸.

²⁷⁴ **Ekici Şahin, Meral** (2020) “Yargılamayı Hızlandıran Bir Model Olarak Alman Ceza Muhakemesi Hukukunda Hüküm Anlaşması”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 1, s. 304. (303-320); **Gilliéron** (2019), s. 712; **Turner** (2006), s. 217; **Koç**, s. 639, 640.

²⁷⁵ **Gilliéron** (2019), s. 714.

²⁷⁶ **Ekici Şahin**, s. 309.

²⁷⁷ **Töngür/Çetintürk**, s. 1056.

²⁷⁸ **Koç**, s. 634.

Hüküm anlaşmasının başlatılmasında kural olarak teklif mahkemeden gelmektedir. Ancak iddia ve savunma tarafının da bu teklifte bulunması mümkündür. Mağdurun anlaşmayı kabul etmemesi sonuç doğurmayacaktır. Ancak görüşlerini dile getirerek savcı ve mahkemenin kanaatini etkilemeye çabalaması mümkündür. Hüküm anlaşması duruşmada aleni şekilde gerçekleştirilir. Anlaşmanın hazırlığı için duruşmada veya duruşma arasında gerçekleştirilen müzakerelerin belgelendirilmesi gereklidir²⁷⁹. Görüldüğü üzere Alman hüküm anlaşmasında, iddia pazarlığı modellerinin genelinin aksine, soruşturma değil kovuşturma evresinde yapılan bir anlaşma söz konusudur.

Tarafların anlaşmaya varması durumunda bu anlaşma savcı ve maddi gerçeğin ortaya çıkartılmasına dair bazı istisnalar dışında mahkeme açısından bağlayıcı mahiyettedir. Ancak istinaf ve temyiz incelemesi yapan merciler bu anlaşma ile bağlı değildir. Sanık açısından da bu anlaşmanın bağlayıcılığı söz konusu değildir. Yani sanık ikrarını geri çekerek suçsuz olduğu iddiasıyla anlaşmadan vazgeçebilecektir²⁸⁰. Anlaşmanın sağlanamadığı tüm hallerde sanığın itirafı sonraki yargılamada delil olarak kullanılamayacaktır. Ancak sonraki yargılamada aynı hâkimin görev yapabilmesi nedeniyle bu kuralın uygulanmasına şüpheyile yaklaşıldığı, kuralın işlevsiz kalacağı ifade edilmektedir²⁸¹.

Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer alan “suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma” olarak isimlendirilen usul de iddia pazarlığı örneği olarak gösterilebilecektir. Bu usule seri muhakeme usulüne dair CMK'nın 250. maddesinin gerekçesinde²⁸² de işaret

²⁷⁹ **Ekici Şahin**, s. 312.

²⁸⁰ **Ekici Şahin**, s. 313-315.

²⁸¹ **Gilliéron** (2019), s. 714.

²⁸² “...1960'lı ve 1970'li yıllardaki köklü değişikliklerle “maslahata uygunluk” ilkesinden daha geniş bir biçimde istifade edilmeye başlanan Alman hukukunda, günümüzde Alman Ceza Usul Kanununun 257c maddesinde yer alan şekliyle “mahkeme ve muhakeme sùjeleri arasında anlaşma” adı altında, sanığın suçu kabul etmesi durumunda uygulanan bir muhakeme usulü bulunmaktadır. Kıta Avrupası hukuk sisteminde yer alan İtalya ve Fransa'da da bu kurum bulunmaktadır. Söz konusu kurumun, “suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma” ismiyle Ceza Usul Kanununun 495-7 ilâ 495-16 maddeleri arasında yer aldığı Fransa'da, soruşturma konusu eylemi gerçekleştirdiğini ve usulün uygulanmasını kabul eden şüpheli çoğunlukla aynı gün içinde mahkemeye sevk edilmekte ve geleneksel bir yargılama yapılması durumunda alması muhtemel asgari cezaya oranla daha düşük bir yaptırımla karşılaşmaktadır. Söz konusu usul, Fransa'da, beş yıla kadar hapis cezası gerektiren suçlar bakımından uygulanabilmektedir. Maddeyle, Ceza Muhakemesi Kanununun mülga 250 nci maddesi yeniden düzenlenerek, benzer bir muhakeme usulüne ceza adalet sistemimizde de yer verilmesi öngörülmektedir...”

<https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=256570&pkanunnumaras=7188> (s.e.t. 24.04.2021)

edilmektedir. Fransız CMK'sının 495/7-16. fıkralarında düzenlenen anılan usulün uygulanabilmesi ikrarı gerektirdiği için sübuta dair muhakeme süreci kısalmaktadır. Bu faydasının yanında ceza indirimi sayesinde de failin topluma hızla kazandırılmasına hizmet etmektedir. Usulün kapsamı ilk başta sadece cünha niteliğindeki fiillerle sınırlandırılmışken 2011 ve 2018 yıllarında yapılan değişikliklerle Kanunda zikredilen cinsel saldırı gibi bazı suçlar dışında oldukça genişletilmiştir. Suçun usulün kapsamında olması halinde, Fransız iddia pazarlığının uygulanabilmesi için şüphelinin on sekiz yaşını doldurmuş olması ve isnat konusu eylemi ve hukuki vasıflandırmasını kabul etmesi gerekmektedir²⁸³.

Anılan şartların sağlanması halinde Cumhuriyet savcısı re'sen veya şüpheli ya da müdafinin talebi üzerine bu usule başvurabilecektir. Faili huzuruna davet eden Cumhuriyet savcısı, isnat konusu suça dair hapis cezasının yarısından fazla olmamak ve her halde üç yılı geçmemek üzere belirlediği ve bireyselleştirdiği ceza teklifinde bulunacaktır. Adli para cezaları açısından ise ceza indirimi düzenlenmemiştir. Bu ceza teklifi ile şüphelinin ikrarının müdafii huzurunda gerçekleştirilmesi zorunlu tutulmuştur. Şüphelinin teklif hakkında hemen karar vermesi zorunlu olmayıp, müdafii ile mahsus ortamda görüşmesi veya on günlük bir düşünme süresi istemesi hakları bulunmaktadır. Teklifin kabul edilmesi durumunda savcı teklifi onaylanarak hüküm verilmesi için yetkili mahkemeye sunacaktır²⁸⁴.

Mahkemece, şüpheli ve müdafinin katılımının zorunlu, Cumhuriyet savcısının katılımının ise ihtiyari olduğu, suçun mağdurunun da davet edildiği aleni bir duruşma yapılacaktır. Hâkim, isnat konusu eylemlerin sübutu ve hukuki nitelendirilmesi ile usulün kapsamında kalıp kalmadığını, kabule dair fail beyanının samimiyeti ve kabulün müdafii huzurunda yapılıp yapılmadığını değerlendirecektir. Bu değerlendirme neticesinde mahkemece teklifin onaylanmasına dair bir kararname tanzim edilebileceği gibi usule dair koşulların oluşmaması, olayın mahiyeti, sanığın veya mağdurun durumu ya da kamu menfaatinin olağan yargılama usulünün uygulanmasını gerektirmesi hallerinde ret kararı da

²⁸³ Yetimoğlu, M. Ezgi (2019) “Türk ve Fransız Ceza Muhakemesi Hukuklarında Seri Muhakeme Usulüne Karşılaştırmalı Bakış”, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 18, S. 1, s. 23-25. (17-58)

²⁸⁴ Yetimoğlu, s. 28, 29.

verebilecektir. Ret kararı aleyhine kanun yolu düzenlenmemişken kararnameye karşı istinaf yoluna başvurulması mümkündür²⁸⁵.

7. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN TARİHİ GELİŞİMİ

7.1. Genel Olarak

Ceza uyuşmazlıklarının makul süre içinde çözüme kavuşturulması, ceza adalet sistemlerinin temel amaçlarından biridir. Zira suçla bozulan toplum düzeninin yeniden sağlanması muhakemenin hızla neticelenmesini gerektirir. Bu nedenle gerek 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda gerekse 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda davaların kısa sürede neticelendirilmesi amacına dönük tedbirler alınmıştır.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yargılamaların kesintisiz şekilde yürütülmesi yani tek oturumda neticelendirilmesi ilke olarak benimsenmiş ve bu kapsamda farklı düzenlemelere yer verilmiştir. Ancak, bu kanunda eski ceza mevzuatımızda yer alan sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesi, meşhut suçların muhakemesi usulü ve şahsi davaya dair özel yargılama usullerine yer verilmemiştir. Yine önödeme ile ceza adalet sistemimizin yeniliklerinden olan uzlaştırma ve kamu davasının açılmasının ertelenmesi usullerinin kapsamı da dar tutulmuştur. Ancak süreç içinde yargı makamlarının artan iş yükü karşısında uyuşmazlıkların daha kısa sürede neticelendirilebilmesi amacıyla mevzuat değişiklikleri yapılarak hem alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına dair mevcut müesseselerin kapsamı genişletilmiş hem de yeni muhakeme usulleri benimsenmiştir²⁸⁶. Bu kapsamda son düzenleme olan 7188 sayılı Kanun'la, seri muhakeme ve basit yargılama usulleri kabul edilmiş, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumunun uygulama alanı genişletilmiştir.

İnceleme konumuz olan basit yargılama usulünün ceza adalet sistemindeki yerinin daha iyi ortaya konulabilmesi açısından, ceza adalet sistemimiz için önemli bir iş yükü oluşturan kitlesel suçların çözümü için mülga mevzuatımızda düzenlenen alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına dair öz bilgilere yer verilmesinin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

²⁸⁵ Yetimoğlu, s. 29-31.

²⁸⁶ Koca (2020), s. 175.

Bu kapsamda öncelikle basit yargılama usulüyle olan yakın ilişkisi nedeniyle 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nda düzenlenen sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesi ile 2003 tarihli Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı’nın 268 ilâ 273. maddelerinde düzenlenen ceza kararnamesine dair tasarı maddelerini inceleyeceğiz. Akabinde hızlandırılmış yargılama usulü olan ve mukayeseli hukukta da pek çok emsali bulunan 3005 sayılı Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanunu’nda düzenlenen usulü; son başlıkta ise soruşturma evresi açısından iş yükünü azalttığı ifade edilebilecek olan şahsi davaya dair düzenlemeleri değerlendireceğiz. Mer’i hukukumuzdaki düzenlemeler çalışmamızın üçüncü bölümünde ayrı bir başlıkta incelenecektir.

7.2. Sulh Ceza Hâkiminin Ceza Kararnamesi

1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nun hususi muhakeme usulleri başlıklı yedinci kitabının sulh hâkimlerinin ceza kararnameleri başlıklı birinci faslında, 386 ilâ 391. maddelerinde ceza kararnamesine dair düzenlemelere yer verilmiştir²⁸⁷. Sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesine dair bu düzenlemeler, bazı değişikliklere uğrasa da 1412 sayılı Kanun’un kabul edildiği 1929 yılından, ilga edildiği 2005 yılına kadar oldukça uzun bir süre yürürlükte kalmıştır.

Sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesine dair söz konusu hükümlerle, suç ve suçlu sayısındaki artıştan kaynaklı iş yükünün hafifletilmesi amacıyla, bazı basit suçlarda emek ve zaman tasarrufu sağlayacak klasik ceza muhakemesine alternatif bir özel muhakeme hedeflenmiştir²⁸⁸. Düzenlemenin belirtilen bu amacı, inceleme konumuz olan basit yargılama usulü açısından da bütünüyle geçerlidir. Yine her iki müessese uygulanma biçimleri açısından bazı benzerlikler de içermektedir. Bu itibarla ceza kararnamesinin kapsamı, uygulanma biçimi ve ceza kararnamesine karşı koymaya dair temel hususlara bu başlık altında yer vermenin yanında ilerleyen başlıklarda da yeri geldikçe bu bilgilerden istifade edeceğiz.

²⁸⁷

https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc007/kanuntbmmc007/kanuntbmmc00701412.pdf (s.e.t. 24.04.2021)

²⁸⁸

Önder, s. 3; Karagülmez, s. 29.

Sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesinin kapsamı, CMUK'un 386. maddesi ile belirlenmiştir. “*Duruşma yapılmaksızın verilecek ceza kararnameleri*” başlığını taşıyan bu madde zaman içinde değişikliklere uğramıştır. Madde 1929 tarihli ilk halinde “*Sulh mahkemelerinin vazifesi dâhilinde bulunan ve kabahat nevinden olan suçlara sulh hâkimi duruşma yapmaksızın bir ceza kararnamesiyle karar verebilir.*”

Bu ceza kararnamesile ancak hafif para cezasına veya nihayet üç aya kadar hafif hapis ve icabında muayyen bir meslek ve sanatın icrasının tatiline hüküm verilebilir.” şeklinde iken 05.03.1973 tarihli ve 1696 sayılı Kanun'un 49. maddesi²⁸⁹ ile kenar başlığıyla birlikte değiştirilmiştir. Değişikliğe dair madde gerekçesine²⁹⁰ de yansıdığı üzere artan suçlar karşısında ceza kararnamesinin uygulama alanını genişletmek amacıyla yapılan bu değişiklikle, ceza kararnamesi ile müsadereye de hükmedilebilmesi; hafif para cezasına, üç aya kadar hafif hapse, bir meslek ve sanatın icrasının tatiline ve müsadereye ayrı ayrı, birlikte veya bunlardan birkaçına karar verilebilmesi ve ceza kararnamesiyle verilen hafif hapis cezasının para cezasına çevrilebilmesi imkânı tanınmıştır²⁹¹. Ancak yaptırımlara dair kavram genişletilse de ceza kararnamesine konu suçun kabahat olan vasfında bir değişikliğe gidilmemiştir²⁹².

1696 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikten yaklaşık sekiz yıl sonra 07.01.1981 tarihli ve 2369 sayılı Kanun'un 10. maddesi ile 386. maddenin ilk iki fıkrası yeniden değiştirilerek

²⁸⁹ “MADDE 49.- Aynı Kanunun 386 ncı. maddesi aşağıda yazılı olduğu şekilde değiştirilmiştir:
Duruşmasız ceza kararnameleri :

Madde 336. - Sulh mahkemelerinin görevi dâhilinde bulunan ve kabahat nevinden olan suçlara sulh hâkimi duruşma yapmaksızın bir ceza kararnamesi ile karar verebilir.

Bu ceza kararnamesi ile ancak hafif para cezasına veya nihayet üç aya kadar hafif hapis veya bir meslek ve sanatın icrasının tatiline veya müsadereye yahut bunlardan birkaçına veya hepsine hükmedilebilir.

Ceza kararnamesiyle hükmedilecek hafif hapis cezası yerine «Cezaların infazı hakkında Kanun» gereğince para cezası da hükmolunabilir.”

²⁹⁰ “Sulh hâkiminin ceza kararnamesi ile ceza tâyin etmesi bulgun dünyada ufak tefek suçların cezalandırılmasında gitgide alanı genişliyen bir metottur. Bu bakımdan kanunun 386 ncı maddesinin 2 ncı fıkrası hükmü değiştirilmek suretiyle sulh hakiminin ceza kararnamesiyle ceza tâyin etmesi yetkisi genişletilmiştir.”

https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d03/c026/mm__03026134ss0671.pdf s. 11 (s.e.t. 24.04.2021)

²⁹¹ **Yurtcan, Erdener** (1978) Ceza Yargılaması Yasası 1973 Değişikliği, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, s. 101, 102.

²⁹² **Karagülmez**, s. 183.

ağır para cezaları da madde kapsamına alınmıştır²⁹³. Bu değişikliğe kadar ceza kararnamelerinin kapsamı, kabahat türünden suçlarla sınırlı iken değişiklikle birlikte madde sadece para cezasını gerektiren cürümleri de kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir²⁹⁴.

Görüldüğü üzere kanun koyucunun her iki değişiklikteki iradesi de ceza kararnamesinin kapsamını genişletmeye yönelik olmuştur. Maddede, 07.01.1981 tarihli ve 2369 sayılı Kanun’la yapılan değişiklikten sonra 1412 sayılı CMUK yürürlükten kaldırılana kadar tekrar bir değişiklik yapılmamıştır.

Mezkûr 386. maddede ceza kararnamesinin kapsamına dair iki kanuni sınırlama söz konusudur. Öncelikle cürüm veya kabahat teşkil eden eylemin sulh ceza mahkemesinin görevinde olması gerekmektedir. Sulh ceza mahkemelerinin görevine dair düzenlemeye ise 825 sayılı Ceza Kanununun Mevkii Meriyete Vazına Müteallik Kanun’un 29. maddesinde yer verilmiştir. Sulh ceza mahkemelerinin görevinden yola çıkılan bu sınırlama ile cezaya dair sınırlara bakılmaksızın sulh ceza mahkemesi görevinde kalmayan suçlar doğrudan ceza kararnamesinin kapsamı dışında bırakılmıştır.

İkinci sınırlama ise suç tipine göre değil nihai yaptırım miktarına göredir. Mülga 765 sayılı TCK’nın 1. maddesinde suçlar, cürüm veya kabahat olarak ikiye ayrılmıştır. Kanunun 11. maddesinde ise cürüm ve kabahatlere özgü cezalar düzenlenmiştir. İşte bu ayrım esas alınarak 386. maddede ceza kararnamesi ile hafif veya ağır para cezasına; netice olarak üç aya kadar hafif hapis cezasına; bir meslek ve sanatın icrasının tatiline veya müsadereye yahut

²⁹³ Madde gerekçesi: “386 ncı maddenin birinci ve ikinci fıkralarında yapılan değişiklikle Ceza Kararnamesi konusu olan suçlar, ağır para cezasını gerektiren suçlara da teşmil edilmiştir. Para cezalarının hafif veya ağır olmalarının infazda herhangi bir ayrımı gerektirmemesi ve 2248 sayılı Kanunla değiştirilen Ceza Kanununun Mevkii Meriyete Vazına Müteallik 825 sayılı Kanunun 29 ncü maddesi uyarınca sulh ceza mahkemelerinin yalnız para cezasını gerektirmeleri şartı ile cürümlere ilişkin davalara da bakacakları gözönüne alınarak bu maddenin kapsamı genişletilmiştir.” https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MGK_/d01/c002/mgk_01002032ss0091.pdf s. 2. (s.e.t. 24.04.2021)

²⁹⁴ “Duruşmasız ceza kararnameleri:
Madde 386 – (Değişik: 5/3/1973 - 1696/49 md.) (Değişik birinci ve ikinci fıkralar: 7/1/1981 - 2369/10 md.): Sulh mahkemelerinin görevi içinde bulunan suçlara sulh hakimi, duruşma yapmaksızın bir ceza kararnamesi ile karar verebilir.
Bu ceza kararnamesi ile ancak hafif veya ağır para cezasına veya nihayet üç aya kadar hafif hapis veya bir meslek ve sanatın icrasının tatiline veya müsadereye yahut bunlardan bir kaçına veya hepsine hükmedilebilir.
Ceza kararnamesiyle hükmedilecek hafif hapis cezası yerine ‘Cezaların infazı hakkında Kanun’ gereğince para cezası da hükmolunabilir.”

bunlardan birkaçına veya hepsine hükmedilebileceği düzenlenerek ceza kararnamesine dair ikinci bir sınırlama getirilmiştir²⁹⁵. Bu ikinci sınırlama uyarınca kanunda azami haddi itibarıyla daha ağır ceza düzenlense dahi sadece 386. maddede belirlenen sınırlar dâhilinde ceza verilmesi kanaati olan hallerde ceza kararnamesi düzenlenebilecektir. Kanun koyucu ceza kararnamesini sulh ceza mahkemesinin görevine giren suçlara hasrederek eylem açısından, sonuç ceza olarak maddede zikrettiklerine hasrederek ise yaptırım açısından sınırlandırarak ceza kararnamesini ufak haksızlıklara ve hafif müeyyidelere özgülemiştir²⁹⁶. Bu yaklaşım mukayeseli hukuk örneklerindeki genel tercihle de uyum içerisindedir.

1412 sayılı CMUK'un 386. maddesinin birinci fıkrasında sulh ceza hâkiminin, görevi içinde bulunan suçlarda duruşma yapmaksızın ceza kararnamesi ile karar verebileceği düzenlenmiştir. Böylece ceza kararnamesinin uygulanması mahkemenin takdirine bırakılmıştır. Ceza kararnamesine karar verilmesinde savcının talepte bulunmasının gerekli olup olmadığı hususunda ise görüş ayrılıkları söz konusudur. Bazı yazarlar ceza kararnamesi verilmesinin savcının talebine bağlı olduğu kanaatindeyken²⁹⁷ bazı yazarlar ise savcının talebine gerek olmadığı kanaatinde²⁹⁸.

Kanunun 387. maddesinde ise duruşma yapılmaksızın ceza verilmesinin mahzurlu görülmesi halinde mahkemece duruşma günü tayin edileceği belirtilmekle mahkeme takdirine dair bir düzenlemeye yer verilmiştir. Hangi hallerde duruşmaya gereksinim duyulacağına dair herhangi bir sarıh ölçüte ise yer verilmemiştir. Öğretide, dosyadaki delillerin yeterli bulunmaması, sanığın duruşmada bizzat görülmesinin istenilmesi gibi haller duruşma yapılması gerekliliği için emsal gösterilmiştir²⁹⁹.

Mahkemece ceza kararnamesine hükmedilecek hallerde bu kararnamede bulunacak hususlar CMUK'un 388. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre ceza kararnamesinde, sanığa verilen ceza ve bu cezanın ertelenip ertelenmediği, işlenen suç, uygulanan kanun maddeleri, sübut delilleri, kararnameye karşı tebliğ tarihinden itibaren sekiz gün içinde sulh

²⁹⁵ Ağır para cezaları cürümler için; hafif hapis, hafif para, bir meslek ve sanatın icrasının tatili cezaları ise kabahatler için düzenlenen yaptırım türleridir.

²⁹⁶ **Çağlayan, M. Muhtar** (1981) Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Cilt III, 1. Bası, Ankara, Olguç Matbaası, s. 499.

²⁹⁷ **Önder**, s. 60.

²⁹⁸ **Karagülmez**, s. 45.

²⁹⁹ **Önder**, s. 85-86.

mahkemesine itiraz imkânı bulunduğu hususlarına yer verilmelidir. Bunların yanında ceza muhakemesinin genel kuralları uyarınca yargılama giderleri, hâkim ve kâtibin isim ve imzasına da kararnamede yer verilmelidir³⁰⁰. Ceza kararnamesiyle mahkûmiyet kararı dışında beraat veya düşme gibi sair kararların verilemeyeceği ifade edilmektedir³⁰¹.

Ceza kararnamesine karşı sanığın itiraz hakkı 388. maddede düzenlenmiştir. Buna göre sanık ceza kararnamesine sekiz gün içinde itirazda bulunabilecektir. Bu süre içinde itiraz edilmeyen ceza kararnameleri kesinleşecektir. İtirazın sonuçlarına ise 390. maddede yer verilmiştir. Maddenin orijinal halinde hükmedilen cezalar arasında ayırım yapılmaksızın itiraz üzerine duruşma yapılacağı kuralı benimsenmiştir. Ancak madde 05.03.1973 tarihli ve 1696 sayılı Kanun'un 50. maddesi ve 07.01.1981 tarihli ve 2369 sayılı Kanun'un 11. maddesiyle değişikliklere uğramıştır. Buna göre ceza kararnamesiyle hafif hapis cezasına hükmedilmişse itiraz üzerine duruşma yapılacaktır. Hâkim itiraz üzerine vereceği hükümde önceki kararı ile bağlı değildir. Maddenin son fıkrasında ise ceza kararnamesiyle hafif veya ağır para cezasına ya da muayyen bir meslek veya sanatın tatiline veya müsadereye yahut bunlardan birkaçına veya hepsine hükmedilmişse itirazın duruşma yapılmaksızın asliye mahkemesi başkan veya hâkimi tarafından 301, 302 ve 303. madde hükümlerine göre inceleneceği düzenlenmiştir.

Söz konusu değişikliklerle benimsenen itiraz üzerine duruşma yapılmaksızın karar verilmesine dair sistem doktrinde yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. Kunter'e göre, 1973 değişikliği sanığa sağlanması gerekli taban kurallara³⁰² ve muhakemesiz ceza olmaz ilkesine aykırı olup, sistemi altüst etmiştir. Sanığın karşı koymasına rağmen duruşmasız yargılama ile mahkûm edilmesi sonucunu doğuran bu düzenleme Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırıdır³⁰³. Nihayet, söz konusu maddenin son fıkrası, AYM'nin 22.10.2004 tarih ve 25621 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 30.06.2004 tarihli ve E:2001/481,

³⁰⁰ **Önder**, s. 96; **Karagülmez**, s. 201; **Güner, Abdullah** (1953) “*Sulh Hâkimlerinin Ceza Kararnameleri*”, Adalet Dergisi, Y. 44, S. 10, s. 1203 (1198-1206); **Bengü, Cemil Halit** (1945) “*Sulh Yargıcının Ceza Kararnamesi*”, Y. 36, S. 3, Adliye Dergisi, s. 193 (183-203).

³⁰¹ **Karagülmez**, s. 125-126; **Bengü**, s. 193.

³⁰² Avrupa Konseyinin Bakanlar Komitesinin “*sanığın yokluğunda yapılan sorsoruşturmada izlenecek ilkeler*” hakkındaki 21 Mayıs 1975 tarihli ve 75 (11) sayılı kararı için bkz. **Kunter, Nurullah** (1977) “*Sanığın Yokluğunda Yapılan Sorsoruşturmada Uygulanacak Taban Kurallar*”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 43, S. 1-4, (339-365).

³⁰³ **Kunter** (1989), s. 812.

K:2004/91 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Ancak iptal kararının bir yıl sonra yürürlüğe girmesi kabul edildiğinden 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 01/06/2005 tarihinde yürürlüğe girmesiyle iptal kararı etkisiz kalmıştır.

İtirazın reddi başlıklı 391. maddede ise sanığın mazereti olmaksızın duruşmaya gelmemesi ve bir müdafî de göndermemesi halinde itirazın incelenmeksizin reddolunacağı düzenlenmiştir.

İcra ve İflas Kanunu'nun mülga 352/a maddesinde³⁰⁴ de ceza kararnamesine dair düzenlemeye yer verilmiştir. Bu düzenlemede sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesine dair CMUK'un ilgili hükümlerine yollamada bulunulmakla birlikte bazı ayrıksı hükümlere de yer verilmiştir. Örneğin, İİK'nın 352/a maddesindeki düzenlemede ceza kararnamesinin kapsamı, CMUK'un aksine sonuç cezadan değil, suç için öngörülen cezanın üst sınırından yola çıkılarak belirlenmiştir. Ceza kararnamesine itiraz üzerine yapılacak işlemler açısından da CMUK'un 390. maddesine yollamada bulunulmamış, İİK'nın 352/a maddesinde itiraz usulü özellikle düzenlenmiştir. Son bir farklılık ise borcun ödenmesi halinde cezanın bütün sonuçlarıyla birlikte düşeceği hususuna ceza kararnamesinde yer verilmesi gerekliliğinin düzenlenmesidir.

5271 sayılı yeni Ceza Muhakemesi Kanunu, nitelikleri özetle belirtilen sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesine dair düzenlemelere yer vermemiştir. Bu tercih öğretide

304

“CEZA KARARNAMESİ:

Madde 352/a - Bu Kanunda yazılı olup cezasının üst sınırı altı aya kadar hafif hapis veya yalnızca hafif veya ağır para cezası veya bunlardan biri veya ikisi olan suçların failleri hakkında duruşma yapılmaksızın ceza kararnamesiyle karar verilebilir.

Şikâyet dilekçesini veya dava beyanını alan icra mahkemesi, işin ceza kararnamesiyle sonuçlandırılabilceği kanısına varırsa 349 uncu madde hükmünü uygulamaz. Bu takdirde Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 386 ncı maddesinin ikinci fıkrası, 387, 388, 389 uncu maddeleri ve 390 ıncı maddenin birinci ve ikinci fıkraları ile 391 inci maddesi hükümleri uygulanır. İcra mahkemesi, şikâyet konusu ile ilgili dosyayı, sanığın nüfus kayıt örneğini ve sabıka kaydını getirtir.

Hâkim, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 388 inci maddesinin birinci fıkrasında belirtilen hususlara ek olarak borcun ödenmesi halinde 354 üncü maddeye göre bütün sonuçlarıyla birlikte cezanın düşeceği hususunu ceza kararnamesine yazar.

Hafif hapis cezası içeren ceza kararnamesine itiraz halinde bu Kanun hükümlerine göre yargılama yapılır.

Ceza kararnamesiyle sadece para cezasına hükmolunduğu hallerde itiraz, icra mahkemesinin yargı çevresinde bulunduğu ağır ceza mahkemesi başkanı tarafından incelenir. İtiraz dilekçesinin verilmesi, aleyhine itiraz olunan ceza kararnamesinin yerine getirilmesini durdurur. Hakim evrak üzerinde yapacağı inceleme sonucunda itirazı yerinde görürse itiraz konusu hakkında karar verir. İtiraz üzerine verilen kararlar kesindir.”

eleştiriye uğramıştır³⁰⁵. Nihayetinde yasanın yürürlüğünden yaklaşık 15 yıl geçtikten sonra bu müessesenin pek çok özelliğini benimseyen basit yargılama usulü kabul edilmiştir. Sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesi ile basit yargılama usulü, nispeten hafif nitelikteki suçlara hasredilmeleri, duruşma içermemeleri, uygulanmalarının mahkeme takdirinde olması, itirazda bulunulması ile duruşma açılması gerekliliği açılarından benzer müesseselerdir. Ancak basit yargılama usulünün kapsamı belirlenirken ölçüt olarak mahkûmiyete konu netice ceza değil suç tipine dair düzenlemede belirtilen yaptırımın türü ve üst sınırının esas alınması, tarafların savunma ve beyanlarının yazılı olarak alınmasının öngörülmesi ve dörtte bir oranında indirimde yer verilmesi açılarından her iki müessese farklılık göstermektedir. Basit yargılama usulüne dair ilerleyen başlıklarda sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesine dair mülga hükümler ile içtihatlar ve öğreti görüşlerinden istifade edilecektir.

7.3. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısında Yer Verilen Ceza Kararnamesi

Bakanlar Kurulu'nca 03/12/2002 tarihinde kararlaştırılarak 07/03/2003 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunulan 1/535 esas sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı'nın özel yargılama usulleri başlıklı beşinci kitabının ikinci kısmının ikinci bölümünde 268 ilâ 273. maddelerinde ceza kararnamesine dair düzenlemelere yer verilmiştir³⁰⁶. Söz konusu hükümler, ceza kararnamesi ile ilgili bir düzenleme yapılması

³⁰⁵ **Yenisey, Feridun** (2013) “Ceza Muhakemesi Süjelerinin İradelerinin Ceza Muhakemesinin Yürüyüşüne Etkisi Sorunu”, MARUHAD, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, C. 19, S. 2, s. 456. (453-470)

³⁰⁶ “Duruşmasız ceza kararnameleri
Madde 268- Sulh ceza mahkemelerinin görevi içinde bulunan suçlar hakkında Cumhuriyet savcısının istemiyle veya re'sen duruşma yapılmaksızın ceza kararnamesi ile karar verilebilir.
Ceza kararnamesiyle ancak hafif veya ağır para cezasına veya en çok altı aya kadar hafif hapis veya bir meslek veya sanat veya ticaretin icrasının durdurulmasına veya müsadereye veya suç nedeniyle mülkiyetin Devlete geçmesine ya da bunlardan birine veya birkaçına hükmedilebilir.
Hafif hapis cezası yerine, 13/7/1965 tarihli ve 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun gereğince para cezasına hükmolunabilir.
Onsekiz yaşını doldurmamış çocuklar hakkında ceza kararnamesiyle karar verilemez.
Duruşma yapılmamasının sakıncalı görülmesi
Madde 269- Sulh ceza hâkimi, duruşma yapılmaksızın ceza verilmesini sakıncalı görürse, duruşma için uygun bir tarih belirler.
Kararnamede yer alması gereken hususlar
Madde 270- Ceza kararnamesi, verilmiş olan cezadan başka suç olarak yüklenen fiili, uygulanan kanun maddelerini, ispat araçlarını ve kararnamenin tebliği tarihinden itibaren yedi gün içinde sulh ceza mahkemesine verilecek bir dilekçe veya bu hususta bir tutanak düzenlenmesi için zabıt kâtibine yapılacak bir beyan ile itiraz edilebileceğini, aksi hâlde ceza kararnamesinin yerine getirileceğini de içerir. Zabıt kâtibinin düzenlediği tutanak hâkim tarafından onaylanır.

uygun görülmediği gerekçesiyle Adalet Komisyonu görüşmelerinde Tasarı metninden çıkarılmıştır.

Tasarıdaki düzenlemelerin CMUK'un sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesine dair hükümler üzerine inşa edildiği anlaşılmaktadır. Bu yönüyle inceleme konumuz olan basit yargılama usulü ile de benzerlikler içermektedir. Bu başlık altında tasarıdaki hükümler hakkında öz bilgiler vererek bazı hükümlerini mukayeseli şekilde değerlendireceğiz.

Düzenleme gerekçesinde, ceza kararnamesiyle hafif suçlar için kovuşturma evresinin hızlandırılması sayesinde mahkemelere diğer davalarda kullanılmak üzere zaman sağlanmasının amaçlandığı ifade edilmektedir. Almanya, İsviçre, Polonya ve İtalya'da uygulanan bu usulle birkaç saat içinde onlarca kararname çıkarılabildiği belirtilmektedir³⁰⁷. Bu itibarla ceza kararnamesine dair tasarının amacının, hem sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesi hem de basit yargılama usulü ile benzer olduğu anlaşılmaktadır.

Duruşmasız ceza kararnameleri başlıklı 268. maddede sulh ceza mahkemelerinin görevi içinde bulunan suçlar hakkında Cumhuriyet savcısının istemiyle veya re'sen duruşma yapılmaksızın ceza kararnamesi ile karar verilebileceği düzenlenmiştir. Sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesi için savcının talepte bulunmasının gerekli olup olmadığı hususundaki görüş ayrılıklarının bu hükümde nazara alındığı anlaşılmaktadır.

Ceza kararnamesinin kapsamı hem sulh ceza mahkemesinin görevi ile hem de mahkûmiyete dair karar türleri ile sınırlandırılmıştır. Ceza kararnamesiyle ancak hafif veya

Sanık, süre bitmeden önce itirazından vazgeçebilir.

İtiraz edilmeyen ceza kararnamelerinin kesinleşmesi

Madde 271- Yedi günlük süre içinde itiraz edilmeyen ceza kararnameleri kesinleşir.

Ceza kararnamesine itiraz

Madde 272- Ceza kararnamesine itiraz edildiğinde, duruşma açılır. İtiraz, süresi içinde yapılmamışsa veya itiraz edenin buna hak ve yetkisi yoksa, duruşma açılmaz ve itiraz reddedilir. Bu karara karşı acele itiraz yoluna gidilebilir.

Sanık hazır bulunmasa da duruşma avukatının huzuruyla yürütülür.

Duruşma sonunda verilen hüküm, itiraz edilen ceza kararnamesinin içerdiği yaptırımlardan daha ağır olamaz.

İtirazın reddi

Madde 273- Sanık, mazereti olmaksızın duruşmaya gelmez ve bir avukat da göndermezse incelemeye gerek olmaksızın, itiraz reddolunur.

İtiraz süresini geçirmesinden dolayı eski hâle getirme istemi kabul edilmiş olan sanığın duruşmaya gelmemesi nedeniyle istemi reddolunmuşsa buna karşı bir daha eski hâle getirme istenemez.”

<https://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-0535.pdf> (s.e.t. 01.05.2021)

268. madde gerekçesi için bkz. <https://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-0535.pdf> (s.e.t. 01.05.2021)

ağır para cezasına veya en çok altı aya kadar hafif hapis veya bir meslek veya sanat veya ticaretin icrasının durdurulmasına veya müsadereye veya suç nedeniyle mülkiyetin Devlete geçmesine ya da bunlardan birine veya birkaçına hükmedilebilecek, hafif hapis cezası yerine, 13/07/1965 tarihli ve 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun gereğince para cezasına hükmolunabilecektir.

Ceza kararnamesinin çocuklar hakkında uygulanıp uygulanamayacağına dair tartışmalara da tasarıda son verilmiştir. 268. maddenin son fıkrasında on sekiz yaşını doldurmamış çocuklar hakkında ceza kararnamesiyle karar verilemeyeceği açıkça düzenlenmiştir.

Tasarının 269. maddesinde, sulh ceza hâkiminin, duruşma yapmaksızın ceza verilmesini sakıncalı görmesi halinde, duruşma için uygun bir tarih belirleyeceği yani ceza kararnamesine hükmedilmeyeceği düzenlenmiştir. Ceza kararnamesinin uygulanmasını mahkeme takdirine bırakan bu hüküm CMUK'un 387. maddesi ve basit yargılama usulüne dair CMK'nın 251. maddesinin bir ve altıncı fıkraları ile benzer yöndedir.

Kararnamede yer alması gereken hususlara 270. maddede yer verilmiştir. Bu düzenleme CMUK'un 388. maddesiyle uyum içerisindedir. Buna göre ceza kararnamesi, verilmiş olan cezayı, suç olarak yüklenen fiili, uygulanan kanun maddelerini, ispat araçlarını ve itiraz usulünü içermelidir.

Tasarı'nın 271. maddesi uyarınca yedi günlük süre içinde itiraz edilmeyen ceza kararnameleri kesinleşecektir. 272. maddede ise ceza kararnamesine itiraza dair hususlar düzenlenmiştir. Buna göre ceza kararnamesine itiraz edildiğinde duruşma açılacaktır. Bu hüküm de hem sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesi hem de basit yargılama usulü ile aynı mahiyettedir. Zira bu itiraz mahiyeti itibarıyla bir duruşma talebi niteliğindedir. Duruşma açıldığında sanık hazır bulunmasa da duruşma avukatının huzuruyla yürütülebilecektir. Duruşma sonunda verilen hükmün itiraz edilen ceza kararnamesinin içerdiği yaptırımlardan daha ağır olamayacağı düzenlenmiştir. Cezanın aleyhe değiştirilmemesine dair isabetli bulduğumuz bu kural oldukça önemlidir. Zira bu kurala CMUK'ta sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesinde yer verilmemişti. İlerleyen başlıklarda inceleneceği üzere basit yargılama usulünde de benzer bir düzenleme kabul edilmemiştir. Tasarının 272. maddesinin gerekçesinde, kişilerin ceza kararnamelerine itiraz hâlinde hukuki güvence altında

bulundurulmaları ve itiraz haklarını da çekinmeden kullanmalarının sağlanmasının amaçlandığı vurgulanmıştır.

273. maddede ise itirazın reddine dair hususlar düzenlenmiştir. Buna göre sanık, mazereti olmaksızın duruşmaya gelmez ve bir avukat da göndermezse incelemeye gerek olmaksızın itiraz reddedilecektir. Bu hüküm CMUK'un 391. maddesi ile aynı doğrultudadır.

Görüldüğü üzere tasarıdaki düzenleme sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesi ile yakın benzerlikler içermektedir. Ancak metin Adalet Komisyonu görüşmelerinde çıkarılmıştır. Komisyon raporunda metnin neden benimsenmediğine dair bir açıklama bulunmamaktadır. Ancak CMK'nın yürürlüğünden yaklaşık 15 yıl sonra basit yargılama usulünün kabulüyle tasarıya konu hükümlerle benzer bir kurum ihdas edilmiştir.

7.4. Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanununda Düzenlenen Özel Usul

Şüphelinin suçüstü yakalanmasının sağladığı ispat kolaylığı, muhakemeye dair bazı evrelerin basitleştirilmesi veya kısaltılması ya da bazı aşama ve bölümlerin atlanmasıyla muhakemenin daha hızlı gerçekleştirilmesine imkân tanır. Bu kolaylık İngiltere, Fransa, İtalya gibi bazı ülkelerde suçüstü hallerine mahsus özel muhakeme kurallarının benimsenmesine yol açmıştır³⁰⁸.

23.03.2005 tarihli ve 5320 sayılı Kanun'un 18. maddesi ile yürürlükten kaldırılan 08.06.1936 tarihli ve 3005 sayılı Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanunu'nda düzenlenen usul, hukukumuzda suçüstü hallerine dair bir hızlandırılmış muhakeme örneğidir³⁰⁹. Bu muhakeme sayesinde, suçüstü halinde delillerin daha açık olması nedeniyle suçun kanıtlanmasının sağladığı kolaylıktan istifade edilerek, bazı muhakeme işlemlerinden tasarruf edilmesi ile failin daha çabuk cezalandırılması ve suç nedeniyle bozulan toplumsal düzenin daha hızlı şekilde yeniden sağlanması amaçlanmaktadır³¹⁰. Hızla yapılan bu muhakeme, yıldırım muhakemesi adıyla anılmaktadır³¹¹.

³⁰⁸ Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 1198.

³⁰⁹ Değirmenci (Basit Yargılama), s. 37.

³¹⁰ Çolak (1998), s. 62; Taner, M. Tahir (1936) "Ağır Cezalı Olmıyan Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Kanun Layihası Hakkında", İÜHF, C. 2, s. 1-3. (1-41)

³¹¹ Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 1198.

3005 sayılı Kanun'da yer verilen koşullar oluşmamasına rağmen 1412 sayılı Kanun'un Ek 1. maddesi, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu, 7129/4389 sayılı Bankalar Kanunu gibi yirmiden fazla kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde yer verilen atıflarla suçüstü muhakemesinin uygulama alanı oldukça genişletilmiştir³¹². Doktrinde eleştirilen³¹³ bu genişletme 3005 sayılı Kanunu, suçüstü yargılamasına dair bir düzenlemenin ötesinde seri ceza yargılaması kanunu haline dönüştürmüştür³¹⁴.

3005 sayılı Kanun, 1938, 1939, 1951 ve 1989 yıllarında değişikliklere uğramıştır. 1938 yılında 1 ve 9. maddeleri değiştirilerek ağır ceza mahkemesi görevinde olan suçlar da 3005 sayılı Kanun kapsamına alınmıştır. 1939 yılında Kanun'un 4. maddesi değiştirilmiş, 1951 tarihli değişikle ise Kanun'un 6 ve 13. maddeleri yürürlükten kaldırılarak Cumhuriyet savcısının tutuklama yetkisine son verilmiştir. 1980 tarihinde yapılan değişiklikle yine Kanun'un kapsamına dair 1. maddede değişiklik gerçekleştirilmiştir³¹⁵.

Meşhut, kavram olarak “*tanıklı-görünen*” anlamlarına gelmektedir³¹⁶. Terim olarak karşılığı ise 1412 sayılı Kanun'un 127. maddesinde belirlenmiştir. Maddenin üçüncü fıkrasına göre “*işlenmekte olan suç*”, meşhut suçtur. Dördüncü fıkarda meşhut suç sayılan hallere yer verilmiştir. Buna göre “*henüz işlenmiş olan suç, suçun işlenmesinden hemen sonra zabıta veya suçtan zarar gören şahıs ya da başkaları tarafından kovalanarak yakalanan kimsenin işlediği suç ile suçun pek az önce işlendiğini gösteren eşya veya izlerle yakalanan kimsenin işlediği suç*” da meşhut suç sayılmıştır³¹⁷.

³¹² Çolak (1998), s. 95.

³¹³ Erem, Faruk/Altıok, Akın (1965), “Bankalar Kanunu ve 3005 sayılı Kanun”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 3, S. 2, s. 292. (291-292)

³¹⁴ Çolak (1998), s. 79.

³¹⁵ Çolak (1998), s. 79.

³¹⁶ Çolak (1998), s. 2.

³¹⁷ Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 1199.

3005 sayılı Kanun'da düzenlenen bu mahsus usulün uygulanabilmesi için dört şart aranmaktadır³¹⁸:

1- Suç meşhut olarak işlenmelidir.

2- Şüphelinin suçu işlediği sırada veya pek az sonra yakalanmış olması gerekmektedir.

3- Suç, cürüm veya kanunda zikredilen kabahatlerden olmalıdır. Kanunun üçüncü maddesinde siyasi suçlar ve özel muhakeme usullerine tabi suçlar ile takibi izne bağlı olan suçlar hakkında bu usulün uygulanamayacağı düzenlenmektedir.

4- Suçun kanunun birinci maddesinde zikredilen yerlerde işlenmesi lazımdır. Bu maddeye göre ağır cezalı cürümlerde ağır ceza mahkemesinin vazife gördüğü yerlerdeki belediye sınırları içinde, ağır ceza mahkemelerinin vazifeleri dışındaki cürümlerde ise asliye teşkilatı olan yerlerdeki belediye sınırları içinde ve panayırlarda işlenmelidir.

3005 sayılı Kanun'un 4. maddesinde³¹⁹ yıldırım muhakemesinde uygulanacak başlangıç soruşturması için, suçun ağır cezalı olup olmadığına göre yapılan ikili bir belirleme söz konusudur. Ağır cezalı olmayan işlerde kolluk, yakalanan şüpheliyi topladığı deliller ve düzenleyeceği tutanakla birlikte vakit geçirmeksizin aynı günde Cumhuriyet

³¹⁸ **Kunter** (1989), s. 828-830; **Taner, M. Tahir** (1950) Ceza Muhakemeleri Usulü, 1. Baskı, Duygu Matbaası, İstanbul, s. 333.

³¹⁹ “Madde 4 – (Değişik: 20/12/1939 - 3749/1 md.) Ağır cezalı cürümler dışında meşhut bir suç işlendiği zaman zabıta, yakalanan şahsı tanzim edeceği zabıt varakası ve elde edeceği maddi sübut delilleriyle birlikte vakit geçirmeksizin aynı günde Cumhuriyet Müddeiumumiliğine teslim eder. Zabıt varakası yakalanan şahsın kim olduğunu, sübut delili olacak maddelerin ve izlerin neden ibaret bulunduğunu ve şahitlerin hüviyetlerini ihtiva eder. Şikayet veya şahsi dava yoluyla takip edilen suçlarda şikayet edildiğinin zabıt varakasına yazılması ve şikayet edenin bu varakayı imzalaması lazımdır. Cumhuriyet Müddeiumumisi yakalanan şahsı sorguya çektikten sonra amme davasını açmağa lüzum görür ve umumi hükümlere göre takibat yapılmasını zaruri kılacak sebepler mevcut bulunmazsa duruşma yapılmak üzere maznunu iddianame ile o gün vazifeli mahkemeye gönderir. Bundan evvelki fıkralarda, delillerin tesbitine mütaallik olmak üzere zabıtaya verilmiş olan vazife, ağır ceza mahkemesinin vazifesine giren meşhut cürümlerde münhasıran Cumhuriyet Müddeiumumisi aittir. Cumhuriyet Müddeiumumisi ağır ceza mahkemesinin vazifesine giren meşhut cürümlerde şahitlerin ifadelerini zabtettikten ve yakalanan şahsı da sorguya çektikten ve lüzum göreceği diğer tahkikatı da yaptıktan sonra amme davası açmağa lüzum görür ve umumi hükümlere tevfi kan takibat yapılmasını zaruri kılacak sebepler mevcut bulunmazsa duruşma yapılmak üzere maznunu iddianame ile vazifeli mahkemeye gönderir. Cumhuriyet Müddeiumumisinin tahkikatı fasılasız yapması ve işi azami üç gün içinde mahkemeye tevdi etmesi lazımdır.”

savcılığına teslim etmelidir. Anılan maddenin ikinci fıkrasına göre bu tutanak yakalanan şahsın kimliği, sübut delili olacak maddelerin ve izlerin neden ibaret bulunduğu ve şahitlerin kimlik bilgilerini içermelidir. Savcı yakalanıp getirilen kimseyi derhâl sorguya çekerek, suçun 3005 sayılı Kanun kapsamında kaldığına kanaat getirirse ve başka bir araştırmaya da gerek görmezse, aynı gün iddianame ile sanığı yetkili mahkemeye sevk edecektir. Böylece muhakeme sürecindeki kısa soruşturma, ilk soruşturma ve duruşma hazırlığı devreleri atlanarak başlangıç soruşturmasından doğruca duruşmaya geçilmiş olmaktadır³²⁰.

Kanun'un 7. maddesinde zikredildiği üzere kolluk tutanağında veya sorgu sırasında tespit edilen ya da mahkemece gerekli görülen tanıklar ile bilirkişi, Cumhuriyet savcısının emri üzerine kolluk tarafından mahkemede hazır bulundurulacaktır.

Ağır cezalı işlerde ise kolluk olayı hemen Cumhuriyet savcısına bildirerek, olay yerine gidecek, sanığı yakalayacak, delillerin muhafazasına dair acele tedbirleri alacaktır. Olay yerindeki delillerin tespiti ve tanıkların ifadelerinin alınması işlemleri Cumhuriyet savcısı tarafından gerçekleştirilecektir. Yakalanan kimsenin sorguya çekilmesine müteakiben genel hükümlere göre kovuşturma yapılmasını gerektirecek sebeplerin olmaması ve dava açılmasına gerek görülmesi hallerinde duruşma yapılmak üzere iddianame ile sanığı o gün yetkili mahkemeye gönderecektir. Ağır cezalı olmayan suçlarda olduğu gibi ağır cezalı işlerde de kısa soruşturma, ilk soruşturma ve duruşma hazırlığı devrelerinden tasarruf edilmektedir³²¹.

Her iki halde de Cumhuriyet savcısının kısa soruşturma yapmayı gerek görmesi mümkündür. 1412 sayılı Kanun sistematığında hazırlık soruşturmasının şüphelinin tespit edilmesiyle başlayan kısmı, kısa soruşturma devresi olarak kabul edilmektedir. Bu devrede suçun isnadından sonra ancak dava henüz açılmadan önce yapılması gerekli görülen işlemler gerçekleştirilmektedir³²². Yıldırım muhakemesinde kısa soruşturma, ağır cezalı olanlarda üç gün içinde, diğerlerinde ise aynı gün tamamlanmalıdır³²³.

³²⁰ Kunter (1989), s. 831.

³²¹ Kunter (1989), s. 832.

³²² Kunter (1989), s. 642.

³²³ Kunter (1989), s. 832.

Yıldırım muhakemesinde mahkemece kural olarak genel muhakeme kuralları uygulanabilecek olmakla birlikte, ayrıksı hükümlere 3005 sayılı Kanun'un 9 ilâ 15. maddelerinde yer verilmiştir. Öncelikle klasik usulde duruşma hazırlığı, duruşma ve sonuç çıkarma devrelerinden oluşan son soruşturma safhası mezkûr Kanun'un uygulandığı hallerde duruşma hazırlığı devresini içermemektedir. Zira duruşma hazırlığı devresine dair işlemler suçüstü hallerinde önsoruşturma safhasında yapılmaktadır³²⁴.

Kanun'un 9. maddesine göre suçüstü hallerine dair yargılama, görevli mahkemece diğer işlere tercih edilerek sanığın duruşmasına başlanacaktır. 15. maddede ise görevli mahkemenin çalışamaması hallerinde hangi mahkemelerin görevli olacağı düzenlenmiştir.

Duruşmanın bir celsede bitirilmesi gerekmektedir. Ancak maddi gerçeğe ulaşılması açısından bilirkişi atanması veya yeni tanıklar dinlenilmesinden kaynaklı zorunluluklar nedeniyle işin bir celsede karara bağlanması mümkün olmazsa, duruşma, bu imkânsızlığı doğuran eksikliklerin en çabuk tamamlanması için gerekli süreye göre başka bir güne ertelenebilecektir³²⁵.

Ağır ceza mahkemesinin vazifesine giren meşhut cürümlerde mahkemenin, genel hükümlere göre yargılama yapılmasını gerekli görmesi halinde ise evrak Cumhuriyet savcılığına gönderilebilecektir. Davanın kabule şayan olmadığına dair bu gönderme kararının işin esasına girmeden evvel verilmesi gerekmektedir³²⁶.

Duruşmada suçun 3005 sayılı Kanun kapsamında olmadığı iddiasında bulunulması mümkündür. Bu iddia üzerine veya re'sen yapılacak değerlendirmede yargılamaya konu suçun anılan Kanun kapsamında olmadığı kanaatine varılırsa duruşmaya genel hükümlere göre devam edilecektir. Ancak bu şekilde duruşmanın devamına kanuni sebeplerle imkân olmazsa evrakın Cumhuriyet savcılığına geri verilmesine karar verilecektir. Yargılama sonucunda verilecek karar ve kanun yolları açısından genel hükümler geçerlidir³²⁷.

³²⁴ Çolak (1998), s. 155.

³²⁵ Çolak (1998), s. 156.

³²⁶ Kunter (1989), s. 833; Çolak (1998), s. 157.

³²⁷ Çolak (1998), s. 161-162.

3005 sayılı Kanun ile düzenlenen bu usul, suçun meşhut olması ve failin yakalanması ile delillerin hemen toplanmasının sübut açısından sağladığı kolaylık nedeniyle, bazı usul aşamaları ve süreler üzerinde tasarruf sağlayarak yargılamaların hızlandırılması amacındadır. Ancak doktrinde bu usulün sanığa savunmasını hazırlama imkânını vermediği iddia olunarak hakkaniyete uygun bir yargılamadan söz etmenin kolay olmadığı yolunda eleştiri getirilmektedir³²⁸.

5271 sayılı CMK’da suçüstü hallerine mahsus bir yargılama usulüne yer verilmemiştir. Ancak kanunun muhtelif maddelerinde suçüstü³²⁹ ve tutuklu işler açısından³³⁰ soruşturmanın etkinliği ve yargılamanın hızla görülmesi amacına yönelik bazı düzenlemeler söz konusudur. Kanaatimizce bu istisnai hükümler yerine bütüncül bir yaklaşımla suçüstü halleri ile tutuklu işlere dair mahsus yargılama usullerinin benimsenmesi isabetli olacaktır. Delillerin açıklığından da istifade edilebilecek bu hallerde suça karşı kısa sürede tepki verilmesi sayesinde cezanın caydırıcılığı daha etkin hale gelebilecektir. Ayrıca tutuklu yargılamaların sürelerinin kısılması da sağlanabilecektir.

³²⁸ Kunter (1989), s. 833.

³²⁹ Örneğin, CMK’nın 91/4. maddesinde “Suçüstü hâllerıyla sınırlı olmak kaydıyla; kişi hakkında aşağıdaki bentlerde belirtilen suçlarda mülki amirlerce belirlenecek kolluk amirleri tarafından yirmi dört saate kadar, şiddet olaylarının yaygınlaşarak kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasına yol açabilecek toplumsal olaylar sırasında ve toplu olarak işlenen suçlarda kırk sekiz saate kadar gözaltına alınma kararı verilebilir. Gözaltına alma nedeninin ortadan kalkması hâlinde veya işlemlerin tamamlanması üzerine derhâl ve her hâlde en geç yukarıda belirtilen sürelerin sonunda Cumhuriyet savcısına, yapılan işlemler hakkında bilgi verilerek talimatı doğrultusunda hareket edilir. Kişi serbest bırakılmazsa yukarıdaki fıkralara göre işlem yapılır. Ancak kişi en geç kırk sekiz saat, toplu olarak işlenen suçlarda dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Bu fıkra kapsamında kolluk tarafından gözaltına alınan kişiler hakkında da gözaltına ilişkin hükümler uygulanır.”

118/2. maddesinde “Suçüstü veya gecikmesinde sakınca bulunan hâller ile yakalanmış veya gözaltına alınmış olup da firar eden kişi veya tutuklu veya hükümlünün tekrar yakalanması amacıyla yapılan aramalarda, birinci fıkra hükmü uygulanmaz.”,

163. maddesinde “Suçüstü hâli ile gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, Cumhuriyet savcısına erişilemiyorsa veya olay genişliği itibarıyla Cumhuriyet savcısının iş gücünü aşıyorsa, sulh ceza hâkimi de bütün soruşturma işlemlerini yapabilir.” düzenlemelerine yer verilmiştir.

³³⁰ Örneğin, CMK’nın 43/1. Maddesinde “Tutuklu işlerde tanıklar için zorla getirme kararı verilebilir.”, 331/2-3. maddesinde “Soruşturma ile tutuklu işlere ilişkin kovuşturmaların ve ivedi sayılacak diğer hususların tatil süresi içinde ne suretle yerine getirileceği, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenir.

Tatil süresince bölge adliye mahkemeleri ile Yargıtay, yalnız tutuklu hükümlere ilişkin veya Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanunu gereğince görülen işlerin incelemelerini yapar.” düzenlemelerine yer verilmiştir.

7.5. Şahsi Dava

Suçların soruşturulmasına dair iddia faaliyetleri, kural olarak devlet tarafından toplum adına yürütülür. Devlet bu kamusal iddia görevini yerine getirmek üzere özel makamlar kurar. Genel olarak savcılık adıyla anılan bu makamların ceza adalet sistemimizdeki karşılığı Cumhuriyet savcılığıdır. CMUK’da kamusal iddia görevi Cumhuriyet savcılarına verilmekle birlikte onlara hasredilmemiştir. İlk olarak kamu davasına müdahale sayesinde kamusal iddia makamının yanında suçun mağduru da ferdi iddia hakkı kazanabilir. İkinci yol ise iddia faaliyetinin bizzat suçun mağduru tarafından gerçekleştirilebildiği şahsi davadır³³¹. Belirli suçlarda iddia makamını suçtan zarar gören şahsın tek başına oluşturması³³² esasına dayanan şahsi dava CMUK’un 344 ilâ 364. maddelerinde düzenlenmiştir.

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nun 344. maddesinde şahsi davanın kapsamına giren suçlara yer verilmiştir³³³. Bu suçlar topluma nazaran kişiyi daha yakından ilgilendiren, kişisel zararın ön plana çıktığı suçlardır³³⁴. Bu nedenle bu suçlara dair davaların suçtan zarar gören kimse tarafından açılması ve takibine olanak sağlanmıştır. Ancak Kanun’un 347. maddesinde düzenlendiği üzere Cumhuriyet savcısının da bu suçlarda dava açması veya davaya katılması mümkündür³³⁵.

³³¹ **Yurtcan, Erdener** (1977) Şahsi Dava, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, s. 2.

³³² **Kunter** (1989), s. 210.

³³³ “Aşağıda yazılı hallerde önce Cumhuriyet Müddeiumumisinin iştirakini tahrike hacet olmaksızın zarar gören kimse şahsi dava açmak suretiyle suçu doğrudan doğruya takip edebilir:

1 – Ceza Kanununun 191 inci maddesinin son fıkrasında yazılı tehdit.

2 – Ceza Kanununun 193 üncü maddesinin birinci fıkrasında yazılı haneye taarruz.

3 – Ceza Kanununun 195 ve 197 nci maddelerinde yazılı gayrın sırrını ifşa.

4 – Ceza Kanununun 456 ncı maddesinin son fıkrasında ve 459 uncu maddesinin bir numarasında yazılı müessir fiiller.

5 – (Değişik: 11/5/1988 - 3445/16 md.) Ceza Kanununun 480 ve 482 nci maddelerinde yazılı hakaret ve sövme, (şu kadar ki, bu suçlar Ceza Kanununun 164 ve 166 ncı maddelerinde yazılı mahiyette olursa veya neşir yoluyla veya radyo ve televizyon veya benzeri kitle haberleşme araçlarıyla işlenmişse usulüne göre Cumhuriyet savcılığı tarafından takip olunur.)

6 – Ceza Kanununun 516 ncı maddesinin birinci fıkrasında ve 518 inci maddesinde yazılı izar ve tahrip.

7 – Ticaret Kanununun 64 ve 65 inci maddelerinde yazılı gayrı kanuni rekabet.

8 – Hususi nizamlar ve kanunlarda yazılı edebi ve sınai mülkiyetlere ve güzel sanatlar mülkiyetine mütaallik suçlar.”

³³⁴ **Yurtcan** (1977), s. 61.

³³⁵ **Yurtcan** (1977), s. 147.

Şahsi davanın açılmasına dair kurallara, CMUK'un 350. maddesinde yer verilmiştir. Madde uyarınca şahsi dava, bir tutanak düzenlenmek üzere zabıt kâtibine yapılacak bir beyanla sözlü şekilde veya mahkemeye verilecek dilekçeyle yazılı şekilde açılabilecektir. Yazılı dilekçenin ve beyanın şekli koşulları açısından CMUK'un 163. maddesinin ikinci fıkrasında iddianame için gösterilen şartlara uygun olması gerekliliği aranmıştır. Buna göre sanığın açık kimliği, isnat olunan suçun neden ibaret olduğu, suçun kanuni unsurlarıyla uygulanması gereken kanun maddeleri, deliller ve duruşmanın yapılacağı mahkeme gösterilmelidir.

Şahsi davanın açılması üzerine söz konusu dilekçe veya tutanak, tayin edilecek süre içinde beyanda bulunmak üzere sanık, malen sorumlu ve bilgi edinmesi açısından Cumhuriyet savcısına tebliğ edilecektir. Cevaplarının bildirilmesi veya sürenin geçmesinden sonra sulh veya asliye hâkimi duruşmanın açılmasına veya davanın reddine karar verir. Davanın açılması halinde yargılama kamu davasına dair ceza muhakemesi hükümlerine göre gerçekleştirilecektir. 354. madde uyarınca şahsi davacı bu davada Cumhuriyet savcısı gibi dinlenecek ve Cumhuriyet savcısına tebliği gereken her karar şahsi davacıya da tebliğ olunacaktır. Yargılamada tanık ve bilirkişilerin tayin ve daveti mahkeme görevinde olmakla birlikte; davacı, sanık ve varsa malen sorumlu tarafından da davet hakkı kullanılabilecektir.

Şahsi davada sanık tek başına veya vekili ile birlikte duruşmaya katılabileceği gibi sadece vekili ile temsil edilmesi de mümkündür. Mahkeme lüzumu halinde davacının ve sanığın bizzat hazır bulunmalarını emredebilir ve sanığın zorla getirilmesine karar verebilir.

Şahsi davacı hakkında ise zorla getirme kararı verilemeyecektir. Çünkü davacı davasını neticelendirmek zorunda değildir. 361. madde uyarınca davacı, 765 sayılı Kanun'un 460 ve 489. maddeleri saklı kalması kaydıyla, hükmün tefhimine kadar davasından vazgeçebilir.

Davacı, bizzat duruşmaya gelmez veya bir müdafî tarafından temsil edilmez ya da mahkeme bizzat emretmesine rağmen herhangi bir celsede bulunmaz yahut mahkemece şahsi davadan vazgeçmiş sayılacağı ihtarını da içermesi koşuluyla bir hususta verilen süreye

riayet etmezse şahsi davasından vazgeçmiş sayılacaktır³³⁶. Vazgeçilen bir şahsi davanın yeniden açılması ise mümkün değildir.

Sanığın mahkûm edilmesi halinde, davacının şahsi hak talebinde bulunmuş olması halinde bu konu hakkında da karar verilecektir. Ancak şahsi hak talebine konu zararın varlığı ve miktarına ait incelemenin duruşmanın uzamasına veya hükmün ertelenmesine neden olacağı anlaşılırsa mahkeme şahsi hak talebi açısından davacının hukuk mahkemesine müracaat edebileceğine karar vererek sadece ceza hükmünü vermekle yetinebilir.

Şahsi dava üzerine verilen karar aleyhine davacı, kamu davasında verilen kararlar aleyhine Cumhuriyet savcısının başvurabildiği kanun yollarına başvurabilecektir.

Yukarıda özetle zikredilen şahsi dava kurumu bazı değişikliklere uğrasa da 1412 sayılı Kanun'un yürürlüğünden ilga edilmesine kadar geçen sürede varlığını korumuştur. Bu kurum lehine ve aleyhine pek çok görüş ileri sürülmüştür³³⁷. Bu görüşlerden biri de şahsi davanın Cumhuriyet savcısının işini azalttığı yönündedir. Yurtcan'a göre, 1412 sayılı Kanun'un gerekçesinde de belirtildiği üzere toplumsal tesiri ve zararı az olan bazı suçlarda savcılarının vazifesinin azaltılması ile diğer önemli suçlara ayıracakları vaktin artırılması amaçlanmıştır. Suçla mücadelede kişilere yetki tanınmaması toplumsal gerçekliğin göz ardı edilmesi demektir³³⁸. Kunter ise işlerinin hafifletilmesi gerekçesiyle savcılık makamının varlık nedeninin göz ardı edilmemesi gerektiğini savunmaktadır³³⁹.

Şahsi davaya 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer verilmemişse de mer'i hukukumuzda İİK'nın 349. maddesinde düzenlenen yargılama usulü de şahsi dava mahiyetindedir. Yine 5941 sayılı Çek Kanunu'nun 5. maddesi ile de İcra ve İflas Kanunu'ndaki yargılama usulüne yollamada bulunulmuştur. Görüldüğü üzere suçtan zarar gören kimsenin mali kaybına konu çok sayıda suç açısından soruşturma evresi atlanmış ve bu suçlarda savcılık tarafından açılacak iddianame yerine münhasıran suçtan zarar gören

³³⁶ Yurtcan (1977), s. 177-180.

³³⁷ Yurtcan (1977), s. 292-307; Ömeroğlu, Ömer (1999) "Türk Ceza Yargılamasında Şahsi Dava ve Gerekliği Sorunu" (Doktora), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 13-24.

³³⁸ Yurtcan (1977), s. 302.

³³⁹ Kunter, Nurullah (1948) "Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi İçin Hazırlanan Öntasarının Beşinci Kitaba Mütcellik Maddeleri Hakkında Mütalaalar", İÜHF, C. 14, S. 3-4, s. 572-573. (567-584); Benzer yönde: Ömeroğlu, s. 24.

kimse tarafından verilecek bir şikâyet dilekçesi ile kovuşturma evresine geçilmesi benimsenmiştir. O halde şahsi davanın bir türü olan bu usulün halen hukukumuzda önemli bir karşılığı olduğu söylenebilecektir. Nitekim 2019 yılında İcra ve İflas Kanunu uyarınca 184.639, Çek Kanunu uyarınca ise 178.934 suçtan dava açılmıştır³⁴⁰.

İKİNCİ BÖLÜM

BASİT YARGILAMA USULÜ

1. GENEL OLARAK

7188 sayılı Kanun’la Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 251 ve 252. maddelerinin yeniden düzenlenmesiyle kabul edilen basit yargılama usulü, ceza uyuşmazlıklarının klasik muhakeme kuralları dışındaki usullerle çözülmesine dair yaklaşımın bir örneğidir. Soruşturma evresine dair ayrıksı bir düzenlemeye yer verilmeyen bu usul, kovuşturma evresine alternatif duruşmasız yargılama öngörmektedir.

Basit yargılama usulü başlıklı 251. maddede bu usulün uygulanmasına dair şartlar ve uygulanma biçimine dair kurallar düzenlenmiştir³⁴¹. 252. maddede ise basit yargılama

³⁴¹

“Madde 251 – (1) Asliye ceza mahkemesince, iddianamenin kabulünden sonra adli para cezasını ve/veya üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlarda basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verilebilir. (Ek cümle:8/7/2021-7331/23 md.) 175 inci maddenin ikinci fıkrası uyarınca duruşma günü belirlendikten sonra basit yargılama usulü uygulanmaz. (2) Basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verildiği takdirde mahkemece iddianame; sanık, mağdur ve şikâyetçiye tebliğ edilerek, beyan ve savunmalarını on beş gün içinde yazılı olarak bildirmeleri istenir. Tebligatta duruşma yapılmaksızın hüküm verilebileceği hususu da belirtilir. Ayrıca, toplanması gereken belgeler, ilgili kurum ve kuruluşlardan talep edilir.

usulünde verilen hükme itiraz ve itiraz üzerine duruşmalı olarak yapılacak yargılamaya dair kurallara yer verilmiştir³⁴². Çalışmamız kapsamında hem bu iki maddeyi hem de ceza muhakemesine dair kronolojik süreci gözeterek konuların incelenme sırasını tespit ettik. Bu kapsamda öncelikle basit yargılama usulünün soruşturma evresine olan dolaylı etkisi değerlendirilmiştir.

İkinci başlıkta sırasıyla, basit yargılama usulünün uygulanabilmesi için gerekli olan iddianamenin kabul edilmiş olması, yargılamanın asliye ceza mahkemesi tarafından yapılması; suçun adli para cezasını ve/veya üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektirmesi; failde yaş küçüklüğü, akıl hastalığı ile sağır ve dilsizlik hallerinin bulunmaması; suçun soruşturma veya kovuşturmasının izne ya da talebe bağlı olmaması; suçun basit yargılama usulü kapsamına girmeyen başka bir suçla birlikte işlenmiş olmaması

(3) Beyan ve savunma için verilen süre dolduktan sonra mahkemece duruşma yapılmaksızın ve Cumhuriyet savcısının görüşü alınmaksızın, Türk Ceza Kanununun 61 inci maddesi dikkate alınmak suretiyle, 223 üncü maddede belirtilen kararlardan birine hükmedilebilir. Mahkûmiyet kararı verildiği takdirde sonuç ceza dörtte bir oranında indirilir.

(4) Mahkemece, koşulları bulunması hâlinde; kısa süreli hapis cezası seçenek yaptırımlara çevrilebilir veya hapis cezası ertelenebilir ya da uygulanmasına sanık tarafından yazılı olarak karşı çıkılmaması kaydıyla hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir.

(5) Hükümde itiraz usulü ile itirazın sonuçları belirtilir.

(6) Mahkemece gerekli görülmesi hâlinde bu madde uyarınca hüküm verilinceye kadar her aşamada duruşma açmak suretiyle genel hükümler uyarınca yargılamaya devam edilebilir.

(7) Basit yargılama usulü, yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, sağır ve dilsizlik hâlleri ile soruşturma veya kovuşturma yapılması izne ya da talebe bağlı olan suçlar hakkında uygulanmaz.

(8) Basit yargılama usulü, bu kapsama giren bir suçun, kapsama girmeyen başka bir suçla birlikte işlenmiş olması hâlinde uygulanmaz.”

342

“Basit yargılama usulünde itiraz

Madde 252 – (1) 251 inci madde uyarınca verilen hükümlere karşı itiraz edilebilir. Süresi içinde itiraz edilmeyen hükümler kesinleşir.

(2) İtiraz üzerine hükmü veren mahkemece duruşma açılır ve genel hükümlere göre yargılamaya devam olunur. Taraflar gelmese bile duruşma yapılır ve yokluklarında 223 üncü madde uyarınca hüküm verilebilir. Taraflara gönderilecek davetiyede bu husus yazılır. Duruşmadan önce itirazdan vazgeçilmesi hâlinde duruşma yapılmaz ve itiraz edilmemiş sayılır.

(3) Mahkeme, ikinci fıkra uyarınca hüküm verirken, 251 inci madde kapsamında basit yargılama usulüne göre verdiği hükümle bağlı değildir. Ancak, itirazın sanık dışındaki kişiler tarafından yapıldığı hâllerde 251 inci maddenin üçüncü fıkrası uyarınca yapılan indirim korunur.

(4) İtiraz üzerine verilen hükmün sanık lehine olması hâlinde, bu hususların itiraz etmemiş olan diğer sanıklara da uygulanma olanağı varsa bu sanıklar da itiraz etmiş gibi verilen kararlardan yararlanır.

(5) İkinci fıkra uyarınca verilen hükümlere karşı genel hükümlere göre kanun yoluna başvurulabilir.

(6) Birinci fıkradaki itirazın, süresinde yapılmadığı veya kanun yoluna başvuru hakkı bulunmayan tarafından yapıldığı mahkemesince değerlendirildiğinde dosya, 268 inci maddenin ikinci fıkrası uyarınca itirazı incelemeye yetkili olan mercie gönderilir. Mercii bu sebepler yönünden incelemesini yapar ve kararını gereği için mahkemesine gönderir.”

ve mahkemece basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verilmesine dair şartlar incelenmektedir.

Üçüncü olarak basit yargılama usulünün uygulanma şekline dair CMK'nın 251. maddesi kapsamında sırasıyla, iddianamenin taraflara tebliği, sanığa haklarının hatırlatılması, taraflara verilen on beş günlük sürenin niteliği ve yeterliliği, duruşma yapılmaksızın hüküm verilebileceğine dair ihtarin mahiyeti, toplanması gereken belgelerin talep edilmesi ve bu kapsamda basit yargılama usulünde yeni delil elde edilip edilemeyeceği sorunu, basit yargılama usulünde bilirkişi görevlendirilmesi ile son olarak delillerin ortaya konulması ve tartışılması hususları incelenmiştir.

Dördüncü başlıkta, basit yargılama usulünde Cumhuriyet savcısı, müdafî ve vekilin rolü ile katılma hakkı değerlendirilmiştir. CMK'nın 251. maddesinde söz konusu hususlarda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu başlıklarda uygulamada ortaya çıkabilecek sorunların çözümü için öneriler getirilmektedir.

Basit yargılama usulünde sonuç çıkarma devresinin, basit yargılama usulünün uygulanma şekline dair kısımdan ayrı olarak, müstakil bir başlık altında beşinci bölümde incelenmesi tercih edilmiştir. Bu kapsamda basit yargılama usulünde delillerin değerlendirilmesi, mahkûmiyet kararı ve bu kararın tekerrüre esas alınması, mahkûmiyet dışı hükümler, kararda itiraz usulü ve sonuçlarına yer verilmesine dair gereklilik, hükme karşı kanun yollarına başvurulamaması ve hükmün kesinleşmesi alt başlıklar halinde değerlendirmektedir.

Son başlık ise basit yargılama usulünde itiraza ilişkindir. İtirazın hukuki niteliği, itiraz edebilecek kimseler, itirazın süresi ve şekli, itirazdan vazgeçilmesi, itirazın incelenmesi; itiraz üzerine yargılamanın aynı mahkemece yapılmasının isabetli olup olmadığı, sanığın sorgusu yapılmadan hüküm verilip verilemeyeceği, itiraz üzerine yapılan yargılamada önceki hükümle bağlı olunmaması, duruşma açılarak yapılan yargılamada verilecek hükmün yayılma etkisi ve aleyhe değiştirme yasağı karşısındaki durumu ile hükme karşı kanun yolları ayrı ayrı incelenmektedir.

2. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN SORUŞTURMA EVRESİNE ETKİSİ

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 2. maddesinin birinci fıkrasının (e) bendinde soruşturma, “*Kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evre*” olarak tanımlanmaktadır. Aynı fıkranın (f) bendinde ise “*İddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evre*” kovuşturma olarak tanımlanmıştır.

İddianamenin kabulüne dair CMK’nın 175. maddesinin birinci fıkrasına göre iddianamenin kabulüyle kamu davası açılmış olacak ve kovuşturma evresi başlayacaktır. Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise mahkemenin iddianamenin kabulünden sonra duruşma gününü belirleyeceği ve duruşmada hazır bulunması gereken kişileri çağıracağına dair duruşma hazırlığı devresi düzenlemelerine yer verilmiştir³⁴³.

Basit yargılama usulüne dair 251. maddenin birinci fıkrasındaki düzenlemeyle, 175. maddenin ikinci fıkrasındaki usule alternatif bir özel muhakeme yöntemi kabul edilmiştir. Asliye ceza mahkemelerine hasredilen bu özel usulün uygulanması, bazı objektif şartların yanında mahkemece uygun görülmesi şartına tabi kılınmıştır. Ancak CMK’nın 251 ve 252. maddelerinde basit yargılama usulünün soruşturma evresine tesirine dair herhangi bir norma yer verilmemiştir.

Zikredilen maddelerde basit yargılama usulü kovuşturma evresine alternatif bir muhakeme usulü olarak düzenlenmiş ise de kanaatimizce bu usulün soruşturma evresine tesir eden bir takım dolaylı sonuçları söz konusudur. Zira basit yargılama usulünün objektif şartlarının oluşmasından sonra asliye ceza mahkemesince bu usulün uygulanmasının tercih edilmesi, soruşturmada delillerin yeterince toplanıp toplanmadığı, mahkemece duruşma açılarak toplanması gereken delil olup olmadığı ile doğrudan ilgilidir. Ayrıca, kanaatimizce 251. maddenin üçüncü fıkrasında yer verilen dörtte bir oranındaki sanık lehine indirim, soruşturma evresinde delillerin tam olarak toplanmasını çok daha önemli kılmıştır. Basit yargılama usulüne tabi suçların önemsiz görülmemesi ve bu suçlara dair soruşturmanın etkili

³⁴³

Soyaslan (CMH), s. 401.

şekilde yapılması aksi hallerde iddianamenin iadesi müessesesinin işletilmesi bu usulü uygulanabilir kıldığı gibi adil yargılanma hakkının ihlalini de engellemiş olacaktır³⁴⁴.

Basit yargılama usulünün kabul edildiği 17.10.2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanun'un 20. maddesiyle, CMK'nın iddianamenin iadesine dair 174. maddesinin birinci fıkrasının (b), (c) ve (d) bentlerinde de değişiklik yapılmıştır³⁴⁵. Bu değişikliğin (b) bendine ilişkin olanının irdelenmesini inceleme konumuz açısından faydalı görmekteyiz. Kanun koyucu düzenleme gerekçesinde, davaların makul bir sürede bitirilebilmesi ve kesintisizlik ilkesine uygun olarak gerekli delillerin soruşturma evresinde toplanması gerektiğine işaret etmekte ve 174. maddenin birinci fıkrasının (b) bendine yer verilen “*Suçun sübûtuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil*” ibaresinin mahkemelerin iade yetkisini sınırladığını, mutlak olmamakla birlikte suçun sübutuna etki edebilecek deliller toplanmadan açılan iddianamelerin iade edilemediğini, Yargıtay içtihatlarının da bu yönde geliştiğini belirterek bu ibarenin “*Suçun sübûtuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil*” olarak değiştirilmesi ile ceza muhakemesi hukuku çerçevesinde belirlenecek suçun sübutuna doğrudan etki edecek delillerin toplanmasının sağlandığını ifade etmektedir³⁴⁶.

Yargıtay'ın değişiklik öncesi kararları incelendiğinde, CMK'nın 174. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde yer verilen düzenlemeye dair yorumunun, iddianamenin iadesi sebeplerinin uygulanırlığını daralttığını görmekteyiz³⁴⁷. Nitekim Yüksek Mahkeme,

³⁴⁴ **Gökçen/Balcı/Alşahin/Çakır**, s. 647.

³⁴⁵ “İddianamenin iadesi

Madde 174 – (Değişik: 25/5/2005 - 5353/27 md.)

(1) Mahkeme tarafından, iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde soruşturma evresine ilişkin bütün belgeler incelendikten sonra, eksik veya hatalı noktalar belirtilmek suretiyle;

a) 170 inci maddeye aykırı olarak düzenlenen,

b) (Değişik:17/10/2019-7188/20 md.) Suçun sübûtuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen,

c) (Değişik:17/10/2019-7188/20 md.) Önödemeye veya uzlaştırmaya ya da seri muhakeme usulüne tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde önödeme veya uzlaştırma ya da seri muhakeme usulü uygulanmaksızın düzenlenen,

d) (Ek:17/10/2019-7188/20 md.) Soruşturma veya kovuşturma yapılması izne veya talebe bağlı olan suçlarda izin alınmaksızın veya talep olmaksızın düzenlenen,

İddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verilir.”

³⁴⁶ Bkz. 7188 sayılı Kanun'un 20 nci maddesi gerekçesi.

(<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss105.pdf>) (s.e.t. 02.05.2021)

³⁴⁷ **Meraklı, Serkan** (2013) “İddianamenin İadesi Kurumunun Ceza Muhakemesi Kanunu Bakımından Değerlendirilmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 15, Özel S. , s. 1647. (1595-1652); **Yıldırım, Erkan** (2020) “Son Düzenlemeler Özelinde İddianamenin İadesi Kurumu”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 11, S. 42, s. 189. (173-202)

tanıkların ifadesinin alınmamış olmasını³⁴⁸, akıl hastalığına dair sağlık raporu alınmamasını³⁴⁹, kendisine ulaşamayan şüphelinin savunmasının alınmamasını³⁵⁰ iddianamenin iadesi sebebi olarak değerlendirmemiştir. CMK'nın 170. maddesinin ikinci

348

Yargıtay 18. CD, E: 2019/8626, K: 2019/15512, T: 05.11.2019: "...Müştekilerin olay günü evlerinin avlusuna girerek kapılarına vurup iddianamede belirtilen suçlara konu sözleri söyleyen şüphelinin müştekilerin komşularının müdahale etmesi ile evlerinin önünden uzlaştırıldığını beyan etmelerine rağmen, olaya müdahale ederek bilgi ve görgüsü olduğu belirtilen müştekilerin komşuların tespiti ile beyanların temin edilmeyip, bu suretle atılı suçların sübutuna mutlak derecede etkisi bulunan deliller toplanmadan, eksik soruşturma ile... gerekçesiyle iddianamenin iadesine karar vermiştir. Bu karara itiraz edilmesi üzerine Burhaniye Ağır Ceza Mahkemesinin 16/05/2018 tarihli ve 2018/687 değişik iş sayılı kararı ile itirazın reddine karar verilmiştir.

CMK'nın 170/2. maddesine göre kamu davası açılabilmesi için soruşturma aşamasında toplanan delillere göre suçun işlendiğine dair yeterli şüphe bulunması gerekir. Cumhuriyet Savcısı, soruşturma sonucunda elde edilen delilleri değerlendirerek kamu davası açmayı gerektirir nitelikte yeterli şüphe olup olmadığını takdir edecektir.

Somut olayda, şüpheli hakkında isnad edilen suçlardan dolayı toplanan delillere göre kamu davası açılması için yeterli şüphenin mevcut olduğu, olaya ilişkin bilgi ve görgüsü olduğu belirtilen komşuların kimlik bilgilerinin tespit edilerek beyanlarının alınmamasının atılı suçların sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil niteliğinde olmaması ve iddianame konusu olmayan mala zarar verme suçuna ilişkin yargılama aşamasında suç duyurusunda bulunabileceğinin anlaşılması karşısında, iddianamenin iadesi kararı ve bu karara itiraz üzerine merciin itirazın reddi kararı hukuka aykırıdır..." (UYAP)

349

Yargıtay 8. CD, E: 2015/8955, K: 2015/17589, T: 25.05.2015: "...5271 sayılı CMK.nun 170/2. maddesi uyarınca, soruşturma evresi sonunda toplanan delillerin suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturmaması durumunda Cumhuriyet Savcısı tarafından iddianame düzenleneceği belirtilmiş, aynı yasanın 174. maddesinde ise hangi hallerde iddianamenin iade edilebileceği sınırlı olarak sayılmıştır. Soruşturma sırasında alınan beyanlarda, akıl hastası olduğundan kuşku duyulan şüpheli hakkında, TCK.nun 32. maddesi kapsamında rapor aldırılmaması, CMK.nun 174. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenen iddianamenin iadesi sebepleri arasında yer almadığı gibi, söz konusu raporun, aynı fıkranın (b) bendinde belirtilen, suçun sübutuna etki edecek delillerden de olmadığı ve yargılama sırasında gerekli görülmesi halinde mahkemece istenmesinin olanaklı bulunması karşısında, Doğubayazıt 2. Asliye Ceza Mahkemesinin şüphelinin cezai ehliyetinin bulunup bulunmadığı yönünden rapor alınmadığından bahisle iddianamenin iadesi kararına karşı yapılan itirazın kabulü yerine yazılı şekilde reddine karar verilmesi, Yasaya aykırı ve Adalet Bakanlığı'nın Kanun Yararına Bozma istemine dayalı Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının ihbarname içeriği bu itibarla yerinde görüldüğünden Doğubayazıt Ağır Ceza Mahkemesinin 09.02.2015 gün, 2015/50 değişik iş sayılı kararının CMK.nun 309. maddesi gereğince (bozulmasına)..." (UYAP)

350

Yargıtay 18. CD, E: 2018/2166, K: 2018/14456, T: 06.11.2018: "...Birçok Yargıtay kararında da belirtildiği üzere, şüphelinin savunmasının alınmasını zorunlu kılan açık bir hükme CMK'nın 170 ve 174. maddelerinde yer verilmemiştir. Ancak bu durum her koşulda savunma alınmadan dava açılabilirliği şeklinde yorumlanmamalıdır. Şüphesiz kendisine ulaşamayan şüpheli hakkında, toplanan deliller kamu davası açılması için yeterli şüphe oluşturunca, Cumhuriyet Savcısı savunma almadan dava açabilecektir. İncelenen dosyada, şüphelinin kollukça düzenlenen 31.07.2017 tarihli tutanağa göre gemi kaptanı olduğunun tespit edildiği, fotokopisinin aynısıdır şerhiyle onaylı gemi mürettebat listesinde şüphelinin gemi kaptanı olarak yer aldığı anlaşılmaktadır.

Ceza Muhakemesi Hukuku'nun temel amacı olan maddi gerçeğe ulaşılmasıdır. İddianamede belirtilen suç vasfı değerlendirildiğinde, suçun takibinin şikâyete bağlı olmadığı ve uzlaşma ile önödeme hükümlerinin uygulanma imkânının bulunmadığı, dosya kapsamındaki kanıtların kamu davası açılması için yeterli şüphe oluşturduğu tartışmasızdır. Şüphelinin ifadesi veya savunması dosya içerisindeki bu deliller karşısında suçun sübutuna mutlak etki eden bir kanıt niteliği de taşımamaktadır. Dolayısıyla şüphelinin ifadesinin alınmasında bu fıkra açısından da bir zorunluluk bulunmamaktadır...." (UYAP)

fıkrasında yer verilen “yeterli şüphe” kavramından yola çıkılan bu kararlarda “suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut delil” kavramının dar yorumlandığı, mevcut delillerle yeterli şüpheye ulaşılan hallerde davanın açılabilmesine işaret edildiği görülmektedir³⁵¹. Oysa duruşmanın kesintisiz şekilde tek celsede gerçekleştirilmesine dair ceza muhakemesi ilkesi nazara alındığında soruşturma evresinde mevcut tüm delillerin toplanması, kovuşturma evresine delil toplama işi bırakılmaması gerekmektedir³⁵².

İddianamenin iadesine dair 174. maddenin birinci fıkrasının (b) bendiyle amaçlanan, mahkemenin iddianame içeriğinden veya soruşturma dosyasından mevcudiyetini tespit ettiği suçun sübutuna doğrudan etki edecek tüm delillerin toplanarak kovuşturmaya geçilmesinin sağlanmasıdır. Cumhuriyet savcılığınca iddianame tanzimi için yeterli şüphe oluşsa da mevcut olan tüm deliller toplanmalı, delil toplama işi mahkemeye bırakılmamalıdır. Tüm çabalara rağmen delillerin toplanamaması ise iddianamenin iadesi sebebi olarak değerlendirilemeyecektir³⁵³.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 174. maddesinde düzenlenen iade sebeplerinden bilhassa maddenin birinci fıkrasının (b) bendine yer verilen “suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen” ibaresinin içtihatlarla yansıyacak yorumu, lekelenmeme ve makul sürede yargılanma hakkının yanında basit yargılama usulünün uygulanabilirliği açısından da önem arz etmektedir. 7188 sayılı Kanun’la gerçekleştirilen değişikliğe konu mülga ve mer’i ibareler arasında çok önemli bir fark olmadığını değerlendirmekteysek de³⁵⁴, Yargıtay’ın güncel tarihli kararında 7188 sayılı Kanun’la

³⁵¹ **Yargıtay 18. CD, E: 2019/8626 K: 2019/15512, T: 05.11.2019:** “...CMK’nın 170/2. maddesine göre kamu davası açılabilmesi için soruşturma aşamasında toplanan delillere göre suçun işlendiğine dair yeterli şüphe bulunması gerekir. Cumhuriyet Savcısı, soruşturma sonucunda elde edilen delilleri değerlendirerek kamu davası açmayı gerektirir nitelikte yeterli şüphe olup olmadığını takdir edecektir.

Somut olayda, şüpheli hakkında isnat edilen suçlardan dolayı toplanan delillere göre kamu davası açılması için yeterli şüphenin mevcut olduğu, olaya ilişkin bilgi ve görgüsü olduğu belirtilen komşuların kimlik bilgilerinin tespit edilerek beyanlarının alınmamasının atılı suçların sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil niteliğinde olmaması ve iddianame konusu olmayan mala zarar verme suçuna ilişkin yargılama aşamasında suç duyurusunda bulunabileceğinin anlaşılması karşısında, iddianamenin iadesi kararı ve bu karara itiraz üzerine merciin itirazın reddi kararı hukuka aykırıdır...” (UYAP)

³⁵² **Öztürk, Bahri** (2016) “Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılama Yükümlülüğü”, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 15, S. 1, s. 416. (413-428)

³⁵³ **Özbek/Doğan/Bacaksız** (CMH), s. 467.

³⁵⁴ Aynı yönde görüş için bkz. **Özbek/Doğan/Bacaksız** (CMH), s. 467.

yapılan değişikliğe önem atfedildiği görülmektedir. Yargıtay'ın önceki dar yorumundan isabetli olarak vazgeçtiği söz konusu kararda “*Kişilerin Lekelenmeme Hakkı*” ve “*Eksiksiz Soruşturma ve Tek Celsede Duruşma*” ilkeleri uyarınca, Cumhuriyet savcılarının makul sürede bütün delilleri toplamaları gerekliliğine işaret edilmektedir³⁵⁵. Öğretide de değişikliğe konu ibarenin geniş bir alanı ifade ettiği ve tek celse esasının yolunu tekrar açacak kadar etkili olduğu belirtilmektedir³⁵⁶.

Netice olarak etkin bir soruşturma yürütülerek mevcut tüm delillerin toplanması sayesinde, yargılama makamı ispat açısından duruşma açılmasına gerek görmeyerek basit yargılama usulünü uygulayabilecektir.

Basit yargılama usulünde iddianamenin içeriği açısından herhangi bir fark bulunmamaktadır. Kanaatimizce şüphelinin lehine ve aleyhine olan tüm delilleri toplamakla ve haklarını korumakla yükümlü olan Cumhuriyet savcısının iddianamede basit yargılama

355

Yargıtay 6. CD, E: 2020/129, K: 2020/245, T: 30.01.2020: “...5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 170/3. maddesinde iddianamede nelerin gösterileceği, aynı Kanunun 174/1. maddesinde ise iddianamenin hangi hâllerde iadesine karar verileceğinin belirtildiği, anılan Kanunun 170/2. maddesi gereğince; ‘Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluştuyorsa; Cumhuriyet Savcısı, bir iddianame düzenler.’ hükmü gereğince, soruşturma evresi sonunda toplanan delillerin suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturmada durumunda, Cumhuriyet Savcısının kamu davası açması gerekeceği, Ancak ‘Yeni Türk Ceza Adalet Sistemi’nde benimsenen, ‘*Kişilerin Lekelenmeme Hakkı*’ ile ‘*Eksiksiz soruşturma ve Tek Celsede Duruşma*’ prensipleri uyarınca, soruşturmayı yürüten Cumhuriyet Savcılarının makul sürede bütün delilleri toplamaları, sadece mahkûmiyetle sonuçlanacağını değerlendirdikleri hususları dava konusu yapmaları, beraatla sonuçlanacağını değerlendirdikleri eylemleri dava konusu yapmamaları gerektiği, bu kapsamda 5271 sayılı Kanunun 170 ve 174. madde hükümleri ile iddianamenin iadesi kurumuna yer verildiği, 5271 sayılı Kanunun ‘İddianamenin İadesi’ başlıklı 174. maddesinin 1-b bendinde yer alan ‘b) Suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen’ şeklindeki hükmün ise, 24.10.2019 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanununun 20. maddesi ile ‘b) Suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen,’ şeklinde değiştirildiği, yapılan bu değişiklikle suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut delillerin yargılamanın makul bir sürede bitirilebilmesi için duruşma başlamadan önce toplanması gerektiği, suçun sübutuna doğrudan etki edecek delillerin ise olayın oluş şekline göre ceza muhakemesi hukuku çerçevesinde belirleneceğinin anlaşılması karşısında, itirazın reddi yerine yazılı şekilde kabulüne karar verilmesinde isabet görülmediğinden bahisle 5271 sayılı CMK’nin 309. maddesi uyarınca anılan kararın bozulması Dairemizden istenilmiştir.

356

Kanun yararına bozma istemine dayanan Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının gönderme yazısı, incelenen dosya içeriğine göre yerinde görüldüğünden, kabulü ile Aksaray 1. Ağır Ceza Mahkemesinin 15/11/2019 tarihli ve 2019/1499 değişik iş sayılı kararının, 5271 sayılı CMK’nin 309/4-a maddesi gereğince bozulmasına...” (UYAP)

Öztürk, Bahri (2020) “7188 sayılı Kanunla Getirilen Ceza Muhakemesi Hukukuna İlişkin Yeni Düzenlemelere Toplu Bakış”, Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer 102 Yaşında/Tebliğler, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 118.

usulünün uygulanması yönünde talepte bulunması mümkündür. Ancak bu talep mahkeme açısından bağlayıcı olmayacaktır.

3. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN UYGULANABİLİRLİK ŞARTLARI

3.1. Genel Olarak

Basit yargılama usulünün uygulanabilirliğine ilişkin temel ölçütlere CMK'nın 251. maddesinde yer verilmiştir. Bunlardan bazıları suçun vasfına ilişkin objektif ölçütler iken, bazıları sanığın şahsına ait kusurluluğu etkileyen haller, diğer bir kısmı ise yargılama makamının değerlendirmesi ve takdirine bağlı ölçütlerdir. Çalışmamız kapsamında basit yargılama usulünün uygulanabilmesi için aranan tüm şartlar, ayrı başlıklar halinde irdelenmektedir.

Maddenin bir, yedi ve sekizinci fıkralarında basit yargılama usulünün uygulanacağı suçlara dair objektif sınırlar çizilmiştir. Buna göre basit yargılama usulünün uygulanabilirliği için kovuşturma evresine geçilmiş olması (f.1) ve iddianameye konu suçun;

- Yargılamasının asliye ceza mahkemesince yapılıyor olması (f.1),
- Adli para cezası ve/veya üst sınırı iki yıl ya da daha az süreli hapis cezası ile cezalandırılması (f.1),
- Soruşturulması veya kovuşturulmasının izne ya da talebe bağlı olmaması (f.7),
- Basit yargılama usulü kapsamına girmeyen başka bir suçla birlikte işlenmiş olmaması (f.8)

Gerekmemektedir.

Mezkûr maddenin yedinci fıkrasında ise yaş küçüklüğü, akıl hastalığı ile sağır ve dilsizlik hallerinde basit yargılama usulünün uygulanması yasaklanmaktadır. Kusurluluğu etkileyen bu hallerde, faillerin özel durumları sebebiyle delillerin duruşmada tartışılmasının

ve taraf beyanlarının bizzat hâkim tarafından alınmasının gerekli görüldüğü gerekçesiyle³⁵⁷ basit yargılama usulünün uygulanamayacağı düzenlenmiştir.

Basit yargılama usulüne dair objektif şartlarının sağlanması ve kusurluluğu etkileyen hallerin de olmaması durumunda aranacak son ölçüt, mahkemece basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verilmesi diğer bir deyişle duruşma açılmasının gerekli görülmemesidir. Zira basit yargılama usulün uygulanmasını tercih etmek mahkemenin takdirindedir. Kanun koyucu, her somut olayda duruşma açılmasının gerekip gerekmediğini gözetemeyeceği için duruşma gerekliliğine dair tercihi isabetli olarak hâkime bırakmıştır. Bu kapsamda, mahkemece basit yargılama usulünün tercih edilmesinden sonra gerekli görülmesi hâlinde hüküm verilinceye kadar her aşamada bu usulden vazgeçilmesine ve duruşma açılarak genel hükümler uyarınca yargılamaya devam edilmesine de imkân tanınmıştır.

Basit yargılama usulünün uygulanabilirliğine dair şartları incelerken öncelikle yargılama ve suça dair objektif şartları, akabinde kusurluluğu etkileyen hallerin bulunmamasına dair sanığa ilişkin koşulu, son olarak ise mahkemenin bu usulün uygulanmasına dair takdir yetkisinin kullanımında gözetilmesi gerektiğini düşündüğümüz halleri ayrı başlıklar altında değerlendirmeyi tercih etmekteyiz.

3.2. Kovuşturma Evresine Geçilmiş Olması

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 175. maddesinin birinci fıkrasında iddianamenin kabulüyle kamu davasının açılmış olacağı ve kovuşturma evresinin başlayacağı; ikinci fıkrasında ise mahkemenin iddianamenin kabulünden sonra duruşma gününü belirleyeceği ve duruşmada hazır bulunması gereken kişileri çağıracağı düzenlenmiştir. Yine CMK'nın 2. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinde kovuşturma evresinin iddianamenin kabulüyle başladığı ifade edilmiştir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 251. maddesinin ilk fıkrasında yer verilen “*iddianamenin kabulünden sonra*” ibaresi ile basit yargılama usulünün kovuşturma evresine

³⁵⁷

Bkz. 7188 sayılı Kanun'un 24. maddesi gerekçesi.
<https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=256570&pkanunnumaras=7188> (s.e.t. 13.09.2021)

özgü bir usul olduğu vurgulanmıştır³⁵⁸. Klasik kovuşturmayla alternatif olarak düzenlenen ve duruşmasız yargılama içeren bu usulün uygulanıp uygulanmayacağı hususunda asliye ceza mahkemesince karar verilmesinin zaman bakımından ön koşulu kovuşturma evresinin başlamış olmasıdır. Bu başlangıç mahkemece iddianamenin kabulü kararı verilmesiyle olabileceği gibi, 174. maddenin dördüncü fıkrası uyarınca 15 günlük sürenin sonunda iddianamenin iade edilmemesi nedeniyle kabul edilmiş sayılmasıyla da olabilecektir³⁵⁹. Yine doğrudan dava açılan haller ile görevsizlik veya yetkisizlik kararları üzerine gelen dosyalar açısından da diğer şartların sağlanması halinde asliye ceza mahkemesince basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verilebilecektir³⁶⁰.

3.3. Yargılamanın Asliye Ceza Mahkemesince Yapılıyor Olması

Anayasanın “*Mahkemelerin kuruluşu*” başlıklı 142. maddesinde “*Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.*” hükmü yer almaktadır. CMK’nın 3. maddesiyle de mahkemelerin görevlerinin kanunla belirleneceği düzenlenerek Anayasal hüküm tekrar edilmiştir.

Ceza mahkemelerinin görevine dair temel kurallar, 26.09.2004 tarihli ve 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun’la düzenlenmiştir. Bu kanunun 8. maddesine göre ceza mahkemeleri asliye ceza ve ağır ceza mahkemeleri ile özel kanunlarla kurulan diğer ceza mahkemelerinden oluşmaktadır. Asliye ceza mahkemesinin görevi ise aynı kanunun 11. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller saklı kalmak üzere, sulh ceza hâkimliği ve ağır ceza mahkemelerinin görevleri dışında kalan dava ve işlere asliye ceza mahkemelerince bakılacaktır.

Mezkûr maddede zikredilen özel kanunlarla kurulan mahkemeler, çocuk mahkemeleri, çocuk ağır ceza mahkemeleri, fikri ve sınai haklar ceza mahkemeleri ile icra mahkemeleridir. Çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemelerinin kuruluş, görev ve yargı

³⁵⁸ Koca (2020), s. 181; Değirmenci (Basit Yargılama), s. 45; Karakehya/İnce Tunçer, s. 113.114; Kaşka, s. 140; Aygörmez/Korkmaz, s. 65; Kızılarlan, s. 1947; Yılmaz/Apiş, s. 88.

³⁵⁹ Kaşka, s. 140; Aygörmez/Korkmaz, s. 65.

³⁶⁰ Koca (2020), s. 181, 182.

çevrelerine dair düzenlemelere, 03.07.2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) 25, 26 ve 27. maddelerinde yer verilmiştir.

22.12.2016 tarihli ve 6769 sayılı Sınâi Mülkiyet Kanunu'nun 156. maddesinin birinci fıkrasında³⁶¹ ise fikri ve sınâi haklar ceza mahkemesinin kuruluş ve görevine dair ayrıntılı hükümler yer almaktadır. 05.12.1951 tarihli ve 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 76. maddesinin birinci fıkrasında³⁶² da 6769 sayılı Kanun'a atıf yapılarak fikri ve sınâi haklar ceza mahkemeleri görevli kılınmıştır.

İcra ve İflas Kanunu'nun 346. maddesinde³⁶³, aynı kanunun 331/1, 332, 333/a, 335, 337/a, 338/1, 342 ve 345/b maddelerinde düzenlenen hapis ve/veya adli para cezası gerektiren icra suçları ile 338/2, 339, 340, 341, 343 ve 344. maddelerinde düzenlenen ve disiplin hapsi veya tazyik hapsi yaptırımına bağlanan eylemlere bakmakla görevli mahkeme, icra mahkemesi olarak belirlenmiştir. İcra mahkemeleri bu hallerde icra ceza mahkemesi olarak görev yapacaktır³⁶⁴. Yine, 14.12.2009 tarihli ve 5941 sayılı Çek Kanunu'nun 5.

³⁶¹ “Bu Kanunda öngörülen davalarda görevli mahkeme, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi ile fikri ve sınai haklar ceza mahkemesidir. Bu mahkemeler, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak, tek hâkimli ve asliye mahkemesi derecesinde Adalet Bakanlığınca lüzum görülen yerlerde kurulur. Bu mahkemelerin yargı çevresi, 26/9/2004 tarihli ve 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun hükümlerine göre belirlenir. Fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi kurulmamış olan yerlerde bu mahkemenin görev alanına giren dava ve işlere, o yerdeki asliye hukuk mahkemesince; fikri ve sınai haklar ceza mahkemesi kurulmamış olan yerlerde bu mahkemenin görev alanına giren dava ve işlere, o yerdeki asliye ceza mahkemesince bakılır.”

³⁶² “Bu Kanunun düzenlediği hukuki ilişkilerden doğan dava ve işler ile bu Kanundan kaynaklanan ceza davalarında görevli mahkeme, Sınâi Mülkiyet Kanununun 156 ncı maddesinin birinci fıkrasında belirtilen mahkemelerdir.”

³⁶³ “Görev ve birleştirilme yasağı: Madde 346 – (Değişik: 31/5/2005-5358/18 md.) Bu Kanun hükümlerine göre disiplin veya tazyik hapsine icra mahkemesi karar verir. İcra mahkemesinin görevine giren bu işler, diğer mahkemelerde görülen ceza davaları ile birleştirilemez. Bu Bapta yer alan suçlarla ilgili davalara, icra mahkemesinde bakılır.”

³⁶⁴ **Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E: 2017/12-373, K: 2018/319, T: 21.02.2018:** “... Uyuşmazlık, icra yargılamasında hukuk ve ceza arasındaki ilişkinin niteliğindedir.

...Gerçekten de icra mahkemeleri, icra dairelerinin işlemlerinin doğruluğunu ve kanuna uygun olup olmadığını denetlemek ve kanunla kendisine verilen diğer icra işlerine bakmak üzere; icra dairelerinin üstünde, icra dairesini devamlı gözetim ve denetim altında bulunduran bir özel mahkeme olarak kurulmuştur (Arslan, R./Tanrıver, S.: Yargı Örgütü Hukuku, Ankara 1996, s.33).

.... icra mahkemesi hem hukuki ve hem de cezai işlere bakar. Bu kapsamda ayrı ‘icra hukuk’ ve ‘icra ceza’ mahkemeleri bulunmamaktadır. İcra mahkemelerinin yargılama usulü hukuka ilişkin dava ve şikâyetler bakımından İcra ve İflas Kanunu'nun 17 ve 18'inci maddelerinde düzenlenmiş ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ‘basit yargılama usulü’ne ilişkin düzenlemelerine de atıf yapılmıştır. İcra mahkemelerinde görülecek ceza yargılaması sırasında uygulayacağı usul ise yine aynı Kanunun 346 ilâ 354'üncü maddeleri arasında düzenlenmiştir.

Bütün bu düzenlemelerde de icra hukuk ve icra ceza mahkemesi şeklinde bir görev farklılığından söz edilmemiştir. Farklılık sadece aynı mahkemenin farklı sıfatlarla hareket etmesine dayalıdır ve bu

maddesinde düzenlenen “karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme” suçunda görevli mahkeme icra ceza mahkemesi olarak belirlenmiştir³⁶⁵.

Ceza muhakemesinde mahkemelerin görevine dair bu kısa açıklamadan sonra inceleme konumuz olan basit yargılama usulünün uygulanmasında görevli kılınan mahkemeyi tespit ederek kanun koyucunun düzenlemeye dair tercihinin yerindeliğini değerlendireceğiz.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 251. maddesinin birinci fıkrasında yer verilen “Asliye ceza mahkemesince, iddianamenin kabulünden sonra adli para cezasını ve/veya üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlarda basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verilebilir.” düzenlemesinde açıkça belirtildiği üzere basit yargılama usulü, asliye ceza mahkemelerine hasredilmiş özel bir muhakeme usulüdür³⁶⁶. Bu nedenle CMK’nın 251. maddesinde cezalarından yola çıkılarak belirlenen suçlardan olsa da asliye ceza mahkemesinin görevli olmadığı, yargılamanın özel görev düzenlemesi veya birleştirme nedeniyle ağır ceza, çocuk, çocuk ağır ceza, fıkri ve sınaî haklar ceza veya icra mahkemelerinde yapıldığı suçlarda basit yargılama usulü uygulanamayacaktır. Diğer bir

farklılık usul hukuku bakımından ancak "iş bölümü" farklılığı olarak ifade edilebilir (aynı yönde HGK, 13.03.2015 gün ve 2013/12-1711 E., 2013/1024 K.).

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 1'inci maddesinde belirtildiği şekilde, mahkemelerin görevinin ancak kanunla düzenleneceği ve göreve ilişkin kuralların kamu düzeninden olduğu; öte yandan görevin bir dava şartı (HMK m.114/1-c) niteliğinde bulunduğu tartışmasızdır. Göreve ilişkin dava şartı yokluğu her aşamada gözetilir ve bu husus davanın usulden reddini gerektirir (HMK m.115/1). Ancak, yukarıda vurgulanan anayasal düzenleme de dikkate alındığında, aynı icra mahkemesinin farklı sıfatlarla yargılama yapması bir görev ilişkisi şeklinde değerlendirilemez. Bu hâliyle aynı mahkemenin farklı sıfatlarla yapacağı yargılama bakımından Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun görevsizliğe ilişkin 20'nci maddesi hükmü de uygulanamaz.

UYAP uygulamalarının da Anayasa'nın ve kanunun önüne geçemeyeceği sabittir; sırf UYAP'taki teknik gereklilikler nedeniyle kanunla düzenlenmemiş bir görev ilişkisinin mevcudiyeti kabul edilemez. Yukarıdan beri açıklanan yasal düzenlemeler ve gösterilen ilkeler çerçevesinde, doğrudan doğruya İcra ve İflas Kanunu ile bir özel mahkeme olarak kurulan icra mahkemelerinin hukuk ve ceza işlerine ayrı görevler hâlinde değil sadece ayrı esas defterleri kayıtları üzerinden ve farklı sıfatlarla bakması gerektiği sonucuna varılmıştır. Somut olaya dönüldüğünde İcra ve İflas Kanunu'nun 89/IV'üncü tazminat ve 338'inci maddesi maddesindeki cezalandırma taleplerinin bir arada ileri sürülmesi hâinde yargılamanın icra mahkemesince ve icra ceza esas defteri üzerinden, diğer bir ifade ile icra ceza mahkemesi hâkimliği sıfatıyla yapılması gerekir (aynı yönde HGK, 11.03.1972 gün ve 1970/İİD-496 E., 1972/162 K.)...” (UYAP)

³⁶⁵ “...Bu suçtan dolayı açılan davalar icra mahkemesinde görülür ve İcra ve İflas Kanununun 347, 349, 350, 351, 352 ve 353 üncü maddelerinde düzenlenen yargılama usulüne ilişkin hükümler uygulanır...”

³⁶⁶ **Karakehya/İnce Tunçer**, s. 116; **Kezer, Ahmet** (2019) 30 Soru ve Yanıtta Seri Muhakeme Usulü ve Basit Yargılama Usulü, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 105.

deyişle CMK'nın 251. maddesinde belirtilen suçlar, ancak yargılamanın asliye ceza mahkemesince yapılıyor olması halinde basit yargılama usulüne tabidir.

Bu hususta Yargıtay'ın güncel kararlarında karşılaşılan hatalar ile uygulamada tereddüt oluşturabilecek bazı hususları aşağıda inceleyeceğiz.

Yargıtay kararlarını incelediğimizde basit yargılama usulünün sadece asliye ceza mahkemelerine özgü bir özel muhakeme usulü olduğu hususunun gözden kaçırıldığını görmekteyiz. . Örneğin, Yargıtay'ın 3, 4, 10 ve 12. ceza dairelerine ait kararlarda³⁶⁷ TCK'nın 7. ve CMK'nın 251. maddeleri uyarınca dosyanın “*Basit Yargılama Usulü*” yönünden değerlendirilmesi gerekliliği ile ağır ceza mahkemesi kararları bozulduğu anlaşılmaktadır. Bu kararlarda gerekçe olarak atıf yapılan AYM'nin iptal kararını ayrı bir başlık altında değerlendirileceğimiz için bozma ilamlarının bu açıdan isabetli olup olmadığını bu başlık altında tartışmayacağız. Ancak söz konusu ilamlarda, ağır ceza mahkemesi kararlarının, basit yargılama usulünün uygulanıp uygulanmayacağının değerlendirilmesi gerektiğinden bahisle bozulmasının isabetli olmadığı kanaatindeyiz. Bu kararlarda basit yargılama usulünde görevli mahkemeye dair herhangi bir açıklama da söz konusu değildir. Bozma kararları ve bunlara ilişkin ilk derece mahkemesi ilamları incelendiğinde, suçun hukuki niteliğinin değişmesi³⁶⁸, davaların birleştirilerek açılması³⁶⁹ veya kovuşturma evresinde

³⁶⁷ **Yargıtay 3. CD, E: 2020/5689, K: 2020/12589, T: 05.10.2020:** “...Sanığın yargılama konusu eyleminin, 5237 sayılı TCK'nin 86/2. maddesi kapsamında yer alan 'basit kasten yaralama' suçuna ilişkin olduğu, bahse konu suç yönünden kanunda öngörülen ceza miktarının 'dört aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezası'na ilişkin olduğu anlaşılmakla....maddi ceza hukuku anlamında sanık lehine sonuç doğurmaya elverişli olduğundan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Büyük Dairesinin(Scoppola v İtalya (No: 3 – GC), No: 126/05, 22 Mayıs 2012) kararında belirtildiği üzere, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 'Kanunsuz ceza olmaz' başlıklı 7. maddesi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 'Suç ve cezalara ilişkin esaslar' başlıklı 38. maddesi ile TCK'nın 7. ve CMK'nın 251. maddeleri uyarınca dosyanın “*Basit Yargılama Usulü*” yönünden değerlendirilmesinde zorunluluk bulunması...”; **Aynı Dairenin E: 2020/5289, K: 2020/11745, T: 24.09.2020; Yargıtay 4. CD, E: 2016/12092, K: 2020/10443, T: 17.09.2020 ve aynı Dairenin E: 2016/11429, K: 2020/9977, T: 14.09.2020; Yargıtay 10. CD, E: 2019/9040, K: 2021/8407, T: 01.07.2021; ve aynı Dairenin E: 2020/6259, K: 2020/5665, T: 15.09.2020 ve aynı Dairenin E: 2020/11879, K: 2021/378, T: 04/01/2021; Yargıtay 12. CD, E: 2019/7832, K: 2020/4661, T: 15/10/2020 ve aynı Dairenin E: 2020/356, K: 2020/4540, T: 14.09.2020 kararları. (UYAP)**

³⁶⁸ Değişen suç vasfına göre kullanmak için uyuşturucu madde bulundurma suçundan yapılan yargılamalar için bkz. **Yargıtay 10. CD, E: 2019/9040, K: 2021/8407, T: 01.07.2021; Aynı Dairenin E: 2019/9047, K: 2021/8403, T: 01.07.2021;** Değişen suç vasfına göre reşit olmayanla cinsel ilişki suçundan yapılan yargılama için bkz. **Yargıtay 14. CD, E: 2017/698, K: 2021/2767, T: 06.04.2021. (UYAP)**

³⁶⁹ **Yargıtay 6. CD, E: 2021/14917, K: 2021/8750, T: 17.05.2021. (UYAP)**

birleştirilmesi nedeniyle bozmaya konu kararların ağır ceza mahkemesince verildiğini görmekteyiz.

Her ne kadar bu usulün asliye ceza mahkemelerine hasredilmesini uygun bulmasak da kanun koyucunun görev hususundaki açık düzenlemesi karşısında Yargıtay'ın anılan bozma ilamlarının hatalı olduğunu değerlendirmekteyiz. Ayrıca bağlantı nedeniyle birlikte görülen davalarda, CMK'nın 251. maddesinin sekizinci fıkrasında yer verilen “*Basit yargılama usulü, bu kapsama giren bir suçun, kapsama girmeyen başka bir suçla birlikte işlenmiş olması hâlinde uygulanmaz.*” düzenlemesi de gözden kaçırılmamalıdır.

Çocuk mahkemesinde veya çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde asliye ceza mahkemelerince çocuk mahkemesi sıfatıyla yapılacak yargılamalarda da basit yargılama usulünün uygulanması mümkün olmayacaktır. 251. maddenin yedinci fıkrasında açıkça “*yaş küçüklüğü*” halinde basit yargılama usulünün uygulanamayacağı belirtilmiştir. Fıkradaki bu yasaklamada suçun işlendiği zamanın mı yoksa basit yargılama usulünün uygulanacağı zamanın mı esas alınması gerektiği hususunda tereddüt söz konusudur³⁷⁰. Bu tereddüdün irdelenmesini 251. maddenin yedinci fıkrasındaki yasaklamaları inceleyeceğimiz ilerleyen başlığa bırakmakla birlikte, “*yaş küçüklüğü*” halinde suça sürüklenen çocuk, 5395 sayılı Kanun'un 17. maddesinin üçüncü fıkrasındaki³⁷¹ istisna dışında, her hâlükârda çocuk mahkemesince yargılanacağından basit yargılama usulünün uygulanamayacağını, bu nedenle zikredilen istisna dışında bu tartışmanın önemli olmadığını düşünmekteyiz. Ancak mahkemeler bakımından görevin kamu düzeninden olması ve basit yargılama usulü açısından görevli mahkemenin asliye ceza mahkemesi olduğuna ilişkin sarih hüküm bulunmasına rağmen Yargıtay 3³⁷² ve 10³⁷³. ceza dairelerinin güncel içtihatlarında çocuk

³⁷⁰ **Değirmenci** (Basit Yargılama), s. 43.

³⁷¹ “*Davaların birlikte yürütülmesinin zorunlu görülmesi hâlinde, genel mahkemelerde, yargılamanın her aşamasında, mahkemelerin uygun bulması şartıyla birleştirme kararı verilebilir. Bu takdirde birleştirilen davalar genel mahkemelerde görülür.*”

³⁷² **Yargıtay 3. CD, E: 2020/20263, K: 2020/12419, T: 01.10.2020:** “...Suça sürüklenen çocuğun yargılama konusu eyleminin, 5237 sayılı TCK'nin 86/2. maddesi kapsamında yer alan ‘*Basit Kasten Yaralama*’ suçuna ilişkin olduğu, bahse konu eylem yönünden öngörülen ceza miktarının ‘*dört aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezası*’na ilişkin olduğu anlaşılmakla; 5271 sayılı CMK'nin 251. maddeleri uyarınca dosyanın ‘*Basit Yargılama Usulü*’ yönünden değerlendirilmesinde zorunluluk bulunması...” Benzer şekilde **aynı Dairenin, E: 2020/2412, K: 2020/11783, T: 24.09.2020 kararı.** (UYAP)

³⁷³ **Yargıtay 10. CD, E: 2020/6103, K: 2020/3975, T: 22.09.2020; Aynı dairenin E: 2020/5759, K: 2020/4753, T: 01/10/2020; E: 2020/6098, K: 2020/3977, T: 22.09.2020 kararları.** (UYAP)

mahkemeleri kararları basit yargılama usulünün değerlendirilmesi açısından bozulmaktadır. Yukarıda zikrettiğimiz üzere kanun koyucunun düzenlemeye dair takdirinin isabetli olmadığını değerlendirmekle birlikte, mer'î hukuk karşısında anılan bozma ilamlarının hatalı olduğu kanaatindeyiz.

Yargıtay ceza dairelerinin güncel kararlarının bazılarında basit yargılama usulünün yaş küçüklüğü halinde uygulanamayacağına işaret edilerek, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın lehe yasa değerlendirmesine dayalı bozma talepleri kabul edilmemektedir³⁷⁴. Ancak hem bu kararların³⁷⁵ hem de Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı görüşünün istikrarlı olmadığını görmekteyiz³⁷⁶. Yine kararlarda basit yargılama usulünün yaş küçüklüğü olan suçlar hakkında uygulanmayacağı gerekçesine dayanılmasını da isabetli bulmamaktayız. Failin karar tarihinde on sekiz yaşını ikmal ettiği dosyalarda basit yargılama usulünün asliye ceza mahkemesi dışındaki yargı mercilerinde uygulanamayacağı gerekçesine dayanılması gerektiği kanaatindeyiz.

Yine çocuk mahkemelerinde olduğu gibi fikri ve sınâî haklar ceza mahkemesinin kurulmadığı yerlerde, fikri ve sınâî haklar ceza mahkemesinin görevine giren dava ve işlere asliye ceza mahkemelerince bakılacaktır. Ancak bu asliye ceza mahkemeleri, fikri ve sınâî haklar ceza mahkemesi sıfatıyla yargılama yapacak ve aynı yerdeki diğer asliye ceza

³⁷⁴ **Yargıtay 8. CD, E: 2020/7655, K: 2021/1003, T: 26.01.2021:** "...CMK'nın 251/7. maddesi uyarınca "basit yargılama usulü yaş küçüklüğü olan suçlar hakkında uygulanmaz" hükmü gereğince 25.05.1997 doğumlu olan suçta sürüklenen çocuk hakkında uygulanması mümkün olmadığından tebliğnamedeki bozma düşüncesine iştirak edilmemiştir..." (UYAP)

³⁷⁵ **Yargıtay 10. CD E: 2020/16269 K: 2021/790, T: 21.01.2021 kararında** "...CMK'nın 251/7. maddesi gereğince basit yargılama usulü yaş küçüklüğü halinde uygulanmayacağından tebliğnamenin bu yöndeki bozma düşüncesine iştirak edilmemiştir..." şeklinde hüküm kurulmuş ve **Aynı Dairenin E: 2020/16778, K: 2021/415, T: 14.01.2021** sayılı kararında basit yargılama usulünün değerlendirilmesi gerekliliği bozma nedeni yapılmamışken, yine **aynı Dairenin E: 2020/11127, K: 2021/377, T: 14.01.2021** kararında ise "...TCK'nın 7. maddesi ile CMK'nın 251. maddesi hükümleri gözetilmek suretiyle sanık lehine olan uygulamanın belirlenerek yerine getirilmesi ve gereği için dosyanın, "Basit Yargılama Usulü" yönünden yeniden değerlendirilmesinde zorunluluk bulunması..." şeklinde lehe yasa bozması yapılmıştır. (UYAP)

³⁷⁶ **Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Tebliğname No: 2016/18280, T: 29/09/2020:** "...Hükümden sonra 5271 sayılı CMK'nın 251. Maddesiyle ilgili olarak Anayasa Mahkemesince kısmi iptal kararı verilmiş ise de; eldeki dosyada yargılamanın çocuk mahkemesinde yapılmış olması, CMK'nın 251. Maddesinde düzenlenen basit yargılama usulünün ancak asliye ceza mahkemesinde uygulanabileceğinin öngörülmüş olması, çocuk mahkemeleri ile asliye ceza mahkemeleri arasındaki ilişkinin görev ilişkisi olması sebebi ile işbu dosyada basit yargılama usulünün uygulanamayacak olması sebebi ile Anayasa Mahkemesinin iptal kararının CMK 251. Madde uygulamasına etkisi dikkate alınmadan yapılan incelemede..." (UYAP)

mahkemeleri ile arasındaki ilişki iş bölümü değil görev ilişkisi olacaktır³⁷⁷. Bu itibarla, asliye ceza mahkemelerinin fikri ve sınaî haklar ceza mahkemesi sıfatıyla görev yapması, bu mahkemelerin özel kanunla kurulmuş ceza mahkemesi vasfını ortadan kaldırmayacaktır. Kanaatimizce, açıklanan nedenlerle fikri ve sınaî haklar ceza mahkemesinde veya asliye ceza mahkemesinin bu sıfatla görev yaptığı hallerde, basit yargılama usulünün uygulanma olanağı bulunmamaktadır.

Özel yetkili mahkemeler bakımından dikkat edilmesi gereken bir husus da 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu³⁷⁸ ve Basın Kanunu³⁷⁹ gibi bazı kanunlardaki

377

Yargıtay 19 CD, E: 2015/15855, K: 2019/5318, T: 06.03.2019: “...5846 sayılı Kanun’un 76/1 maddesi gereğince, ‘Bu Kanun’un düzenlediği hukuki ilişkilerden doğan dava ve işler ile bu Kanundan kaynaklanan ceza davalarında görevli mahkeme, Sınai Mülkiyet Kanunu’nun 156 ncı maddesinin birinci fıkrasında belirtilen mahkemelerdir.’ hükmü gereğince;

6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu’nun 156/1 maddesi uyarınca, “Bu Kanunda öngörülen davalarda görevli mahkeme, fikri ve sınaî haklar hukuk mahkemesi ile fikri ve sınaî haklar ceza mahkemesidir. Bu mahkemeler, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak, tek hâkimli ve asliye mahkemesi derecesinde Adalet Bakanlığınca lüzum görülen yerlerde kurulur. Bu mahkemelerin yargı çevresi, 26/9/2004 tarihli ve 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun hükümlerine göre belirlenir. Fikri ve sınaî haklar hukuk mahkemesi kurulmamış olan yerlerde bu mahkemenin görev alanına giren dava ve işlere, o yerdeki asliye hukuk mahkemesince; fikri ve sınaî haklar ceza mahkemesi kurulmamış olan yerlerde bu mahkemenin görev alanına giren dava ve işlere, o yerdeki asliye ceza mahkemesince bakılır.” hükmü ve Hâkimler Savcılar Kurulunun 31/05/2018 gün ve 839 sayılı kararıyla,

Fikri ve Sınai Haklar Ceza Mahkemeleri Konusunda;

I-Fikri ve sınaî haklar ceza mahkemesinin kurulu bulunduğu yerlerde belirlenen yargı çevrelerini kapsayacak şekilde fikri ve sınaî haklar ceza mahkemelerinin faaliyetlerini devam ettirdiği, (Örneğin Ankara Fikri ve Sınai Haklar Ceza Mahkemesinin yargı çevresinin kurulduğu yerin mülki hudutlarını kapsayacak şekilde belirlenmesi nedeniyle, Ankara ilçelerindeki (Ankara Batı Adliyesi dâhil) bu mahkemenin görev alanına giren dava ve işlere, Ankara’nın ilçelerindeki asliye ceza mahkemelerinin değil, Ankara Fikri ve Sınai Haklar Ceza Mahkemesinin bakacağı ve bu şekilde faaliyetini devam ettireceği),

II- Fikri ve Sınai Haklar Ceza Mahkemesi kurulmadığı ve yargı çevresinin bu mahkemelerin bulunduğu mahallere bağlanmadığı yerlerde,

1-Bir asliye ceza mahkemesi olan yerlerde bu mahkemenin,

2-İki asliye ceza mahkemesi bulunan yerlerde 1 numaralı asliye ceza mahkemesinin,

3-İkiden fazla asliye ceza mahkemesi bulunan yerlerde ise 3 numaralı asliye ceza mahkemesinin bakmasına karar verilmiş bulunduğundan, görevsizlik kararı verilip dosyanın görevli mahkemeye gönderilmesi gerekirken yargılamaya devam edilerek yazılı şekilde hüküm kurulması...” bozma nedeni yapılmıştır. Benzer şekilde **aynı Dairenin E: 2015/14082, K: 2018/2214, T: 28.02.2018 kararı.** (UYAP)

378

“Yetkili merciler

MADDE 17 – (1) (Mülga: 28/3/2013-6455/66 md.)

(2) Bu Kanun kapsamına giren suçlar dolayısıyla açılan davalar, Adalet Bakanlığının teklifi üzerine Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenen asliye ceza mahkemelerinde görülür. Ancak bu suçlarla bağlantılı olarak resmî belgede sahtecilik suçunun işlenmesi halinde, görevli mahkeme ağır ceza mahkemesidir.”

379

“Görevli mahkemeler ve yargılama usulü

düzenlemelerle aynı yer asliye ceza mahkemeleri arasında iş bölümü yapılmasının basit yargılama usulünün uygulanması açısından engel teşkil etmeyeceğidir. Zira bu hallerde dava asliye ceza mahkemesince görülmekte, mahkemenin sıfatında herhangi bir değişiklik gerçekleşmemektedir. Bu mahkemeler genel mahkemelerin bir dairesi olarak çalışırlar ve bağımsız bir yapıları söz konusu değildir³⁸⁰.

Anayasanın 148. maddesinin altı ve yedinci fıkraları³⁸¹ uyarınca Yüce Divan sıfatıyla görev yaptığında AYM ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 90. maddesi³⁸² uyarınca görev yaptığında Yargıtay ceza dairesi veya ağır ceza mahkemesi de özel ceza mahkemesi statüsündedir. Bu mahkemelerdeki kovuşturma, izne tabi olduğundan basit yargılama usulünün uygulanması zaten söz konusu olamayacaktır. Ancak 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 93. maddesindeki düzenleme inceleme konumuz açısından önemlidir. Bu maddeye göre hâkim ve savcıların kişisel suçlarına dair kovuşturma ilgilinin görev yaptığı yerin bağlı olduğu bölge adliye mahkemesinin bulunduğu yerdeki ağır ceza mahkemesinde; Adalet Bakanlığı merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlardaki hâkim ve savcılar için ise Ankara ağır ceza mahkemesinde yapılacaktır. Örneğin, bir hâkim veya Cumhuriyet savcısının hakaret suçundan yargılanması bu ağır ceza mahkemelerince gerçekleştirilecektir. Kanun koyucu 251. maddede asliye ceza mahkemelerini açıkça zikrettiği için bu yargılamada, diğer şartları haiz olsa dahi basit yargılama usulü uygulanamayacaktır.

Madde 27- Basılmış eserler yoluyla işlenen veya bu Kanunda öngörülen diğer suçlardan dolayı açılan davalardan, ağır ceza işlerinden olanlar ağır ceza mahkemelerinde, diğerleri asliye ceza mahkemelerinde görülür.

Bir yerde ağır ceza veya asliye ceza mahkemesinin birden fazla dairesi bulunması halinde bu davalar iki numaralı mahkemede görülür.

Basılmış eserler yoluyla işlenen veya bu Kanunda öngörülen diğer suçlara ilişkin davalar acele işlerden sayılır.”

³⁸⁰ **Centel/Zafer**, s. 672.

³⁸¹ “Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay (...) (5) Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hakimler ve Savcılar Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar. Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar.”

³⁸² “Son soruşturma mercileri: Madde 90 – Haklarında son soruşturma açılmasına karar verilenlerden ; birinci sınıfa ayrılmış olanlarla ağır ceza mahkemeleri heyetine dahil bulunan hakim ve Cumhuriyet savcılarının, son soruşturmaları Yargıtayın görevli ceza dairesinde görülür. Birinci fıkra dışındaki hakim ve savcılarının son soruşturmaları, yargı çevresi içinde bulundukları ağır ceza mahkemesinde yapılır.”

Kanaatimizce, basit yargılama usulünün uygulanmasının asliye ceza mahkemesine hasredilmesi yerine, bu usule tabi suçların kapsamının belirlenmesi ile yetinilmesi daha isabetli olurdu. Zira bilhassa fikri ve sınaî haklar ceza mahkemesinde bu usulün uygulanabilirliği söz konusu olmalıdır. Yine kendine özgü pratik yargılama kuralları olsa da icra ceza mahkemesinde de basit yargılama usulünün uygulanabilirliği değerlendirilmelidir. Ayrıca yukarıda belirtilen örnekte olduğu gibi kişisel bir suç nedeniyle ağır ceza mahkemesinde yapılacak yargılamada (hâkim ve Cumhuriyet savcısı olan) sanık hakkında basit yargılama usulünün uygulanamaması, 251. maddenin üçüncü fıkrasının son cümlesinde düzenlenen dörtte bir indirim nedeniyle, sanık aleyhine eşitsizlik doğuran bir düzenleme niteliğinde olmuştur. Zikrettiğimiz üzere düzenlemeyi bu yönüyle isabetli bulmamaktayız. Yapılacak kanun değişikliğiyle 251. maddenin birinci fıkrasında yer alan “asliye ceza mahkemesi” ibaresinin madde metninden çıkartılması doğru olacaktır³⁸³.

3.4. Suçun Adli Para Cezasını ve/veya Üst Sınırı İki Yıl veya Daha Az Süreli Hapis Cezasını Gerektirmesi

3.4.1. Genel Olarak

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 251. maddesinin birinci fıkrasında basit yargılama usulünün adli para cezasını ve/veya üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlarda uygulanabileceği düzenlenmiştir. Böylece CMUK’da düzenlenen ceza kararnamesinin aksine, basit yargılama usulünün kapsamı belirlenirken ölçüt olarak mahkûmiyete konu netice ceza değil, suç tipine dair düzenlemede belirtilen yaptırımın türü ve üst sınırı esas alınmıştır.

Basit yargılama usulüne dair düzenlemede suç için öngörülen soyut yaptırımdan hareket edildiği için öncelikle yaptırım kavramı ve türlerine kısaca değinmekte fayda görmekteyiz. Yaptırım, kişilerin riayet etmesi gereken davranış normlarına aykırı hareket etmeleri nedeniyle katlanmak zorunda kaldıkları hukuki sonuçlardır³⁸⁴. Türk Ceza

³⁸³ Aynı yönde görüş için bkz. **Kaymaz, Seydi** (2021) “*Anayasa Mahkemesinin Basit Yargılama Usulüne İlişkin İptal Kararları ile İptal Kararlarından Sonra Basit Yargılama Usulünün Uygulanmasında Yaşanan Sorunlara İlişkin Bazı Değerlendirmeler*”, C. 16, S. 178, s. 1109. (1099-1111)

³⁸⁴ **Soyaslan** (Genel Hükümler), s. 95; **Özgenç**, s. 34; **Özbek/Doğan/Bacaksız** (TCH), s. 663; **Hafızoğulları/Özen**, s. 426.

Kanunu’nda yaptırımlar, cezalar ve güvenlik tedbirleri olarak iki temel ayrıma tabi tutulmuştur. Ceza, suç teşkil eden fiili kusurlu iradesiyle işleyenler hakkında devlet tarafından uygulanan, suçluyu yeniden sosyalleştirmek ve bozulan toplum düzenini yeniden sağlamak amacını taşıyan yaptırım olarak tanımlanabilir³⁸⁵. Güvenlik tedbirleri ise kişinin kusuruna bakılmaksızın işlediği suç nedeniyle kişi veya suçun konusu ya da suçun işlenmesinde kullanılan araç hakkında uygulanan koruma ve iyileştirme amaçlı yaptırımlardır³⁸⁶.

Türk Ceza Kanunu’nun 45. maddesinde cezalar, hapis ve adli para cezaları olarak iki üst başlığa ayrıldıktan sonra, 46. maddesinde hapis cezaları infaz süresi ve koşulları bakımından³⁸⁷ ağırlaştırılmış müebbet, müebbet ve süreli hapis cezaları olarak sınıflandırılmıştır. TCK ve diğer özel kanunlarda düzenlenen bir suç için müeyyide olarak sadece hapis veya sadece adli para cezası belirlenebileceği gibi hapis cezasının adli para cezası ile seçenek olarak ya da bu cezaların her ikisinin birlikte düzenlenmesi de mümkündür. Bu itibarla incelememizi bu ihtimalleri gözeterek detaylandıracağız.

Çalışmamız açısından önemli olan süreli hapis cezaları, hükmedilen cezanın bir yıl veya daha az süreli olması halinde kısa süreli, aksi halde ise uzun süreli hapis cezası olarak tanımlanmıştır. Süreli hapis cezaları bakımından kısa ve uzun süreli şeklinde bir ayrıma gidilmesinin nedeni, kanunun diğer bazı hükümlerinde kısa süreli hapis cezalarının infazı açısından farklı düzenlemelere yer verilmesidir³⁸⁸. Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımların düzenlendiği TCK’nın 50. maddesi ve kısa süreli hapis cezası ertelenmiş kişiler hakkında 53. maddenin birinci fıkrasının uygulanmayacağına dair aynı maddenin üçüncü fıkrası bu konudaki temel hükümlerdir. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 110. maddesinin birinci fıkrasında ise doktrinde³⁸⁹ “*çok kısa süreli*” olarak adlandırılan ve sadece infaz açısından önem taşıyan yeni bir sınıflandırma

³⁸⁵ Koca/Üzülmez, s. 561; Soyaslan (Genel Hükümler), 556, 557; Artuk, M. Emin/Gökçen, Ahmet/Alşahin M. Emin/Çakır, Kerim (2020) Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 824; Öztürk/Erdem, s. 484; Birtek, s. 453.

³⁸⁶ Soyaslan (Genel Hükümler), 558; Özgenç, s. 927; Özen (2019), s. 797; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 955; Hafızoğulları/Özen, s. 454.

³⁸⁷ Özgenç, s. 710.

³⁸⁸ Koca/Üzülmez, s. 573, 574.

³⁸⁹ Soyaslan (Genel Hükümler), s. 586.

yapılarak altı ay veya daha az süreli hapis cezaları için özel infaz usulüne yer verilmişti³⁹⁰. Ancak bu düzenleme, 14.04.2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanun'un 50. maddesi ile değiştirilmiştir. Değişiklik sonrasında maddenin ilk fıkrası ile kasten işlenen suçlarda toplam bir yıl altı ay, taksirle öldürme suçu hariç olmak üzere taksirle işlenen suçlarda ise toplam üç yıl veya daha az süreli hapis cezaları için hafta sonu ve geceleri infaz usulü düzenlenmiştir. Aynı maddenin iki ve üçüncü fıkralarında ise konutta infaz usulünün kapsamına yer verilmektedir.

Türk ceza hukukunda benimsenen ikinci yaptırım türü ise adli para cezasıdır. Adli para cezası belirli haksızlık seviyesine ulaşmayan suçlarda hapis cezasının olumsuz etkilerinden kaçınılması amacıyla münhasıran veya hapis cezasına seçenек bir yaptırım türü olarak düzenlenmiştir³⁹¹. TCK, bazı istisnalar dışında mülga TCK'nın benimsemiş olduğu klasik para cezası sistemini terk ederek gün para cezası sistemini tercih etmiştir³⁹². Adli para cezasına dair temel düzenlemeye TCK'nın 52. maddesinde yer verilmiştir. Maddeye göre adli para cezası, beş günden az ve kanunda aksine hüküm bulunmayan hallerde yedi yüz otuz günden fazla olmamak üzere belirlenen tam gün sayısının, bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ile çarpılması suretiyle hesaplanan meblağın hükümlü tarafından Devlet Hazinesine ödenmesidir.

Basit yargılama usulünün kapsamına dair yapacağımız değerlendirmeler açısından önemli olduğu için adli para cezalarının infazına da kısaca değinmemiz gerekmektedir. Adli para cezalarının infazı, TCK'nın 52, 5275 sayılı Kanun'un 106 ve Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmeliğin 39. maddelerine göre gerçekleştirilmektedir. 6545 sayılı Kanun'un 81. maddesi ile mezkûr 106. maddenin üçüncü fıkrasında yapılan değişiklik uyarınca hükümlünün, adli para cezasını ödememesi halinde, Cumhuriyet savcısının kararı ile ödenmeyen kısma karşılık gelen gün miktarı hapis cezasına çevrilerek, hükümlünün iki saat çalışması karşılığı bir gün olmak üzere kamuya

³⁹⁰ “(1) Hükmi veren mahkeme veya hükümlü başka bir yerde bulunuyorsa o yerde bulunan aynı derecedeki mahkeme, altı ay veya daha az süreli hapis cezasının;
a) Her hafta cuma günleri saat 19.00'da girmek ve pazar günleri aynı saatte çıkmak suretiyle hafta sonları,
b) Her gün saat 19.00'da girmek ve ertesi gün saat 07.00'de çıkmak suretiyle geceleri, Ceza infaz kurumlarında çektirilmesine karar verebilir.”

³⁹¹ Özgenç, s. 882.

³⁹² Koca/Üzülmez, s. 637.

yararlı bir işte çalıştırılmasına karar verilecektir. Hükümlünün bu karara da uymaması durumunda çalıştığı günler hapis cezasından mahsup edilerek kalan kısmın tamamı açık ceza infaz kurumunda yerine getirilerek infaz tamamlanacaktır.

Bu açıklamalardan sonra çalışmamız kapsamında basit yargılama usulünün uygulanacağı suçların tespitinde, TCK'nın 61. maddesinin dokuzuncu fıkrasında yer verilen düzenlemeyi³⁹³ gözetmek açısından, hapis cezasına seçenек olan adli para cezaları ve hapis cezası ile birlikte öngörülen adli para cezalarını³⁹⁴, sadece adli para cezası gerektiren suçlardan ayrı olarak hapis cezaları başlığı altında tasnif ve tespit edeceğiz.

3.4.2. Sadece Adli Para Cezasını Gerektiren Suçlar

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 251. maddesinin birinci fıkrası uyarınca, sadece adli para cezasını gerektiren tüm suçlarda basit yargılama usulü uygulanabilecektir. Bu suçlara dair CMK'nın pek çok maddesinde ayrıksı düzenlemelere yer verilmiştir. Bu düzenlemelerin nedeninin, sadece adli para cezasını gerektiren suçların kanun koyucu tarafından diğer suçlardan daha hafif nitelikte görülmesi olduğu söylenebilecektir. Sadece adli para cezasını gerektiren suçlarda tutuklama kararı verilememesi (CMK m. 100/4), sanığın yokluğunda duruşma yapılabilmesi (CMK m. 195), ilk derece mahkemelerinden verilen hükümlere ilişkin her türlü bölge adliye mahkemesi kararlarına karşı temyiz yolunun kapalı olması (CMK m. 286/2-e) hükümleri görüşümüzü destekler nitelikteki düzenlemelerdir. Benzer şekilde TCK'nın 75. maddesinde uzlaşma kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, yalnız adli para cezasını gerektiren veya kanun maddesinde öngörülen hapis cezasının yukarı sınırı altı ayı aşmayan suçlar için önödeme usulünün uygulanacağı düzenlenmiştir.

Türk Ceza Kanunu'nda sadece adli para cezasını gerektiren suç tipi oldukça azdır. Bunlar, çevrenin taksirle kirletilmesi (m. 182/1-1. cümle), adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs (m. 288) ve muhafaza görevini kötüye kullanmanın taksirle işlenmesi (m. 289/3) suçlarıdır. TCK'da salt adli para cezası yaptırımına yer verilen suç tipi bu derece sınırlı iken

³⁹³ “Adli para cezasının seçimlik ceza olarak öngörüldüğü suçlarda bu cezaya ilişkin gün biriminin alt sınırı, o suç tanımındaki hapis cezasının alt sınırından az; üst sınırı da, hapis cezasının üst sınırından fazla olamaz.”

³⁹⁴ Hapis cezası ile adli para cezasının birlikte düzenlendiği hallerde hapis cezasının alt ve üst sınırının dikkate alınması gerekmektedir.

özel kanunlarda adli para cezasının tek yaptırım türü olarak belirlendiği çok sayıda suç tipi vardır. Yine özel kanunlarda sadece ağır para cezasını gerektirdiği belirtilen bazı suç tipleri halen varlığını korumaktadır³⁹⁵.

298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, 657 sayılı Harita Genel Müdürlüğü ile İlgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun, 805 sayılı İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanun, 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu, 1264 sayılı Madeni Ufaklık ve Hatıra Para Bastırılması Hakkında Kanun, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu, 2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu, 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu, 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu, 5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun, 5187 sayılı Basın Kanunu, 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun, 5253 sayılı Dernekler Kanunu, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, 5429 sayılı Türkiye İstatistik Kanunu, 5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu, 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun, 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu, 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu 6831 sayılı Orman Kanunu, 5941 sayılı Çek Kanunu, 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri Bitki Sağlığı Gıda ve Yem Kanunu, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun, 6475 sayılı Posta Hizmetleri Kanunu, 6493 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun, 6750 sayılı Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu, 7126 sayılı Sivil Savunma Kanunu, 7269 sayılı Umumi Hayata

³⁹⁵

04.11.2004 tarihli ve 5252 sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük Ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunun 5 inci maddesi uyarınca kanunlarda öngörülen “ağır para” cezaları, “adli para” cezasına dönüştürülmüştür.

Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun'da sadece adli para cezasını gerektiren suçlara yer verilmiştir.

991 sayılı Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü İşçileri Emekli Sandığı İle Askeri Fabrikalar Tekaüt ve Muavenet Sandığının Sosyal Sigortalar Kurumuna Devri Hakkında Kanun, 1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu, 3780 sayılı Milli Korunma Kanunu, 4250 sayılı İspirto ve İspirtolu İçkiler İnhisarı Kanunu, 6023 sayılı Türk Tabipleri Birliği Kanunu'nda ise ağır para cezası yaptırımları içeren suçlara yer verilmiştir.

3.4.3. Üst Sınırı İki Yıl veya Daha Az Süreli Hapis Cezasını ve/veya Birlikte ya da Seçimlik Olarak Adli Para Cezasını Gerektiren Suçlar

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 251. maddesinde üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezası ile birlikte veya seçimlik olarak adli para cezasını gerektiren suçlarda basit yargılama usulünün uygulanabileceği düzenlenmiştir. Münhasıran adli para cezası ile tecziyesi öngörülen suçlar gibi üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasına ilişkin suçlarda da ceza kanunlarında bazı istisnai düzenlemelere gidilmiştir. Örneğin; CMK'nın 75/5, 81/1, 100/4, 286/2-d maddeleri ile TCK'nın 71/2. maddesinde üst sınırı iki yıl veya daha az süreli olan hapis cezalarına ilişkin özel düzenlemelere yer verilmiştir. Bu düzenlemelerde de üst sınırı iki yıl veya daha az hapis cezası gerektiren suçların daha fazla cezayı gerektirenlerle nispeten hafif nitelikte olduğu kabulünden hareket edildiği kanaatindeyiz. CMK'nın 231 ve TCK'nın 50 ve 51. maddelerinde ise netice yaptırımından yola çıkılarak belirlemeler yapılmıştır.

Cezaya dair sınırların tespitinde suçun ağırlaştırıcı ya da hafifletici nitelikli hallerine dair artırım veya indirimlerin gözetilip gözetilmeyeceği hususunda 251. maddede herhangi bir belirleme yapılmamıştır. Doktrinde farklı görüşlere yol açan bu eksiklik uygulamada da ciddi sorunlara neden olabilecektir.

Tartışmaları derinleştirmeden evvel nitelikli hal kavramına kısaca değinmenin faydalı olacağı kanaatindeyiz. Suçun nitelikli unsurları, suçun temel şeklinde ilave edilen ve cezanın artırılması veya indirilmesini gerektiren suçun objektif tipikliğine yani maddi

unsuruna ait haller olarak tanımlanmaktadır³⁹⁶. Nitelikli hal kavramı, mülga 765 sayılı TCK sistematüğinde benimsenen hafifletici ve ağırlaştırıcı sebep kavramlarının her ikisine birden karşılık gelmektedir. TCK’da bazı nitelikli haller için orana göre artırım veya indirim belirlenmişken bazıları açısından ise cezanın alt ve üst sınırların açıkça belirlenmesi tercih edilmiştir. Ancak bu düzenleme biçiminden yola çıkılarak nitelikli haller arasında ayırım yapılması ile orana göre artırım düzenlenen hallerin ağırlaştırıcı sebep, cezaların bizzat belirlendiğı hallerin ise nitelikli hal olarak adlandırılması kanunun sistematüğü ile bağdaşmamaktadır³⁹⁷.

Zikredilen kısa bilgiler çerçevesinde doktrindeki tartışmalardan ve sorunun çözümünde benzer normlara dair uygulamadan istifade edilebileceğı kanaatindeyiz. Doktrindeki yazarlardan bir kısmı orana göre artırım veya indirim öngörülen nitelikli hallerin dikkate alınmaması gerektiğı kanaatindedir. Değirmenci’ye göre, sürelerin hesabında nitelikli hallerin dikkate alınacağı yönünde bir düzenleme yapılmadığı için, alt ve üst sınırlar için ayrıca ceza düzenlendiğı haller dışında, suçun temel şeklinin cezası dikkate alınmalıdır³⁹⁸. Karakehya/İnce Tunçer, İçer, Babayiğit/Karacan, Aldemir ve Alkan da aynı kanaattedir³⁹⁹.

Koca da, ceza miktarında orana göre artırım veya indirim öngörülen nitelikli hallerin, yargılama neticesinde belirlenecek somut cezaya bağı olduğunu ifade ederek basit yargılama usulünün kapsamının tespitinde dikkate alınmaması gerektiğini savunmaktadır⁴⁰⁰.

Yılmaz/Apiş ve Kaşka ise suçun alt ve üst sınırlarına dair cezaların açıkça belirlendiğı veya belirli oranda artırım öngörüldüğü nitelikli haller arasında ayırım

³⁹⁶ Koca/Üzülmez, s. 143; Özgenç, s. 226; Özen (2019), s. 542.

³⁹⁷ Koca/Üzülmez, s. 143.

³⁹⁸ Değirmenci (Basit Yargılama), s. 43.

³⁹⁹ Karakehya/İnce Tunçer, s. 118; İçer, s. 9; Babayiğit, Beşir/Karacan, Abdullah Enes (2020) “Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulleri”, Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 16, s. 885. (851-907); Aldemir, Hüsnü (2020) Ceza Yargılamasında Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulleri, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 303; Alkan, s. 141.

⁴⁰⁰ Koca (2020), s. 179.

yapılmaksızın, cezanın üst sınırının iki yılı geçmesi durumunda basit yargılama usulünün uygulanmaması gerektiği kanaatinde⁴⁰¹.

Mezkûr iki farklı görüşün dışında Tulay/Doğan, 5235 sayılı Kanun'un 14. maddesindeki düzenlemenin basit yargılama usulü açısından kıyasen uygulanması ve cezanın bağımsız olarak belirlendiği veya orana göre artırım öngörüldüğü nitelikli haller dikkate alınmaksızın temel cezanın gözetilmesi gerektiğini ifade etmektedir⁴⁰².

Görüldüğü üzere öğretide görüş birliği bulunmamaktadır. Sorunun çözümünde benzer normlar ve bunlara dair görüşlerden de istifade edilebileceği kanaatindeyiz. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 47/3, 75/5, 81/1, 100/4, 125/3, 150/3, 171/2, 196/2, 234/1-a-3, 239/1, 253/1-c, 272/3-b, 286/2-d, 286/2-g; TCK'nın 11, 12, 15, 66/4, 71/2, 75/1; 5235 sayılı Kanun'un 12; 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 19/2 ve 21. maddelerinde, CMK'nın 251. maddesi ile benzer düzenlemeler söz konusudur. TCK'nın 15⁴⁰³, 66/3⁴⁰⁴ ve 5235 sayılı Kanunun 14.⁴⁰⁵ maddesindeki belirlemeler nedeniyle ilgili maddelerin uygulamasında herhangi bir tereddüt söz konusu değildir. Ancak inceleme konumuz olan 251. maddede olduğu gibi herhangi bir belirlemenin yapılmadığı diğer düzenlemelerdeki sürelerin hesaplanmasında, suçun cezayı artıran veya azaltan nitelikli halleri ile neticesi sebebiyle ağırlaşan hallerine dair oransal hesaplamaların dikkate alınıp alınmayacağı hususu tartışmalıdır. Bu tartışma çok sayıda yargı kararına da konu olmuştur.

Yargıtay kararları incelendiğinde sorunun çözümünde istikrar olmadığı anlaşılmaktadır. Yargıtay 17. Ceza Dairesi'nin 03.12.2019 tarihli kararı⁴⁰⁶, 2. Ceza

⁴⁰¹ Yılmaz/Apiş, s. 88; Kaşka, s. 142.

⁴⁰² Tulay/Doğan, s. 355.

⁴⁰³ “Soruşturma koşulu olan cezanın hesaplanması

Madde 15- (1) Miktarının soruşturma koşulu oluşturduğu hallerde ceza, soruşturma evresinde ileri sürülen kanuni ağırlaştırıcı nedenlerin aşağı sınırı ve kanuni hafifletici nedenlerin yukarı sınırı göz önünde bulundurularak hesaplanır.”

⁴⁰⁴ “(3) Dava zamanasını süresinin belirlenmesinde dosyadaki mevcut deliller itibarıyla suçun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli halleri de göz önünde bulundurulur.”

⁴⁰⁵ “Mahkemenin görevinin belirlenmesi

Madde 14- Mahkemelerin görevlerinin belirlenmesinde ağırlaştırıcı veya hafifletici nedenler gözetilmeksizin kanunda yer alan suçun cezasının üst sınırı göz önünde bulundurulur.”

⁴⁰⁶ Yargıtay 17. CD, E: 2019/13145, K: 2019/15272, T: 03.12.2019: “...5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 142/2-h maddesinde düzenlenen hırsızlık suçu için öngörülen cezanın alt sınırı beş yıl olup zorunlu müdafii görevlendirilmesinde suçun nitelikli halleri göz önünde bulundurulamayacağından, mahkemece, hükümlü O... K... 'a zorunlu müdafii görevlendirilmeden yargılamaya devam olunarak hüküm kurulmasında isabetsizlik bulunmamaktadır. Bu nedenle

Dairesi'nin 13.02.2020 tarihli kararı⁴⁰⁷ ve bu kararların dayanağı olarak gösterilen YCGK'nın 2.11.2016 tarihli, E:2016/950, K:2016/436 karar sayılı ilamında⁴⁰⁸, sanığa CMK'nın 150. maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca zorunlu müdafii görevlendirilmesinde temel cezanın gözetilmesinin gerekli olduğuna, cezanın belirli bir oranda artırılmasını

ihbarnamede hükmün kanun yararına bozulması istemini içeren düşünce yerinde görülmemiştir...” (UYAP)

407 **Yargıtay 2. CD, E: 2019/13181, K: 2020/2602, T: 13.02.2020:** “...Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 22.11.2016 gün, 2016/950 Esas ve 2016/436 Karar sayılı kararında da belirtildiği gibi 5237 sayılı TCK'nun 142/2-h, 143. maddeleri gereğince cezalandırılması istemiyle yargılanan sanığa, 5271 sayılı CMK'nun 150/3. maddesi uyarınca zorunlu müdafii atanmasına gerek olmadığı gözetilerek, hırsızlık suçuna ilişkin tebliğnamedeki bozma düşüncesine iştirak edilmemiş...” (UYAP)

408 “...5271 sayılı CMK'nun 150/3. maddesinde alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturmada şüpheli veya sanığa müdafii görevlendirilmesinin zorunlu olduğu hükme bağlandığından, şüpheli veya sanığa zorunlu müdafii görevlendirilmesinde temel cezanın gözetilmesi gerekli olup, hapis cezasının belirli bir oranda artırılmasını öngören nitelikli haller dikkate alınmayacaktır. Kanun koyucunun iradesinin, alt sınırı beş yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren suçlarda, cezada belirli bir oranda artırım öngören nitelikli hallerin de bu madde kapsamında dikkate alınması gerektiği yönünde olması halinde, bu hususu açıkça düzenleyeceği kuşkusuzdur. Nitekim kanun koyucu TCK'nun 66/3. maddesinde, dava zamanasını süresinin belirlenmesinde suçun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hallerinin göz önüne alınması gerektiğini açıkça hüküm altına almıştır. Bununla birlikte, 5237 sayılı TCK'nda suçun nitelikli hali için, beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren bağımsız bir yaptırımın öngörüldüğü veya hapis cezasının beş yıldan fazla olacak şekilde ‘...az olamaz’ ibaresiyle temel cezanın yeniden belirlendiği durumlarda şüpheli veya sanığa CMK'nun 150/3. maddesi uyarınca zorunlu müdafii görevlendirilmesi gerektiği hususunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır.

Öte yandan bu kabul, 5271 sayılı CMK'nun 149/1. maddesindeki ‘Şüpheli veya sanık, soruşturma ve kovuşturmanın her aşamasında bir veya birden fazla müdafii yardımından yararlanabilir; kanunî temsilcisi varsa, o da şüpheliye veya sanığa müdafii seçebilir’ ve aynı Kanunun 150/1. maddesindeki ‘Şüpheli veya sanıktan kendisine bir müdafii seçmesi istenir. Şüpheli veya sanık, müdafii seçebilecek durumda olmadığını beyan ederse, istemi halinde bir müdafii görevlendirilir’ şeklindeki düzenlemeler göz önünde bulundurulduğunda, şüpheli veya sanığın savunma hakkının kısıtlanması sonucunu da doğurmayacaktır.

Bu itibarla, savunmasını bizzat yapacağını beyan eden ve kendisine müdafii atanması talebinde bulunmayan sanığın, gece vakti işlediği iddia olunan, herkesin girebileceği bir yerde bırakılmakla birlikte kilitlenmek suretiyle ya da bina veya eklentileri içinde muhafaza altına alınmış olan eşya hakkında hırsızlık suçu için 5237 sayılı TCK'nun 6545 sayılı Kanunun 62. maddesiyle değişik 142/2-h maddesinde temel cezanın alt sınırının beş yıl hapis olarak öngörülmesi ve cezanın belirli bir oranda artırılmasına ilişkin TCK'nun 143. maddesinde düzenlenen nitelikli halin, 5271 sayılı CMK'nun 150/3. maddesi uyarınca zorunlu müdafii görevlendirilmesinde esas alınması gereken hapis cezasının hesaplanmasında dikkate alınmayacağı cihetle, yerel mahkemece sanığa zorunlu müdafii görevlendirmeksizin yargılamaya devam edilip hüküm kurulmasında bir isabetsizlik bulunmadığı kabul edilmelidir...” (UYAP)

öngören nitelikli hallerin dikkate alınmayacağına hükmedilmiştir. Yargıtay 16. Ceza Dairesi⁴⁰⁹ ve 13. Ceza Dairesi⁴¹⁰ ise aksi yönde kararlar vermiştir.

409

Yargıtay 16. CD, E: 2019/10729, K: 2019/8087, T: 19.12.2019: “...CMK'nın 150/3 maddesine göre; şüpheli veya sanığın talebi olup olmadığına bakılmaksızın, özel avukatı olup olmadığı da ayrıca araştırılmaksızın alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı yapılan soruşturma veya kovuşturmada bir müdafî görevlendirilmek zorundadır. Şüpheli veya sanığın talebi olmasa, hatta kendisine hukuki yardımda bulunması için görevlendirilen avukatı istemese ve reddetse bile, iddia veya yargılamaya konu suçun cezasının alt sınırının beş yıldan fazla olması halinde zorunlu müdafîlik uygulama alanı bulacak ve bu durumda şüpheli veya sanığın yanında avukat bulunmaksızın yapılan tasarruflar hukuka aykırı kabul edilecektir.

Acaba CMK'nın 150/3 maddesinde düzenlenen ve zorunlu müdafinin atanması için gerekli olan beş yıllık hapis cezasının tespitinde sadece suçun temel şekline mi bakılacak yoksa suçun nitelikli halleri ve ağırlaştırıcı nedenleri de beş yıllık cezanın belirlenmesinde dikkate alınacak mıdır?

Suç genel teorisinde suça etki eden nedenler, suçun temel şeklini düzenleyen suç tipindeki kanuni unsurların dışında kalan ve ona eklenen özel fiili nedenler veya şahsi nedenlerdir. Bu bağlamda suça etki eden nedenler, doktrinde çeşitli ayrımlara tabi tutulmaktadır: Ağırlatıcı-hafifletici nedenler, genel-özel nedenler, kanuni-takdiri nedenler, fiili-shahsi nedenler gibi. Suça etki eden nedenlerden cezanın artırılmasını gerektiren nedenler ağırlatıcı nedenler iken; indirilmesini gerektirenler hafifletici nedenlerdir.

Ceza adalet sistemimizde 'bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekillerinin aynı suç sayılacağı' ilkesini benimsemiştir (TCK md. 43/1, 3. cümle). Bu itibarla, aynı suç sayılan bir suçun nitelikli halinin ve benzer şekilde fiilin ağırlaştırıcı neden altında işlenen şeklinin CMK'nın 150/3 maddesinde belirlenen ve zorunlu müdafî atanması için gerekli olan beş yıllık sürenin belirlenmesinde esas alınması gerektiği kuşkusuzdur. Nitekim Dairemiz; 16/01/2018 tarihli ve 2017/3415 E. - 2018/495 K. sayılı kararında, özellikle bölge adliye mahkemelerinin hangi kararlarının temyize tabi olduğu veya kesin olduğunu gösteren 5271 sayılı CMK'nın 286. maddesinin 2/a-b bentleri kapsamında 'temyiz edilebilirlik sınırı' belirlerken, suçun sadece temel şeklini esas almamış nitelikli hal ve ağırlaştırıcı nedenleri de gözönünde bulundurmuştur.

5271 sayılı CMK'nın zorunlu müdafîlik sistemini, istisna olmaktan çıkarak adeta kural haline getirecek şekilde zorunlu müdafîlik sisteminin uygulama alanını genişletmesi, özellikle Dairemizin 16.01.2018 tarih ve 2017/3415 E. - 2018/495 K. sayılı ilamında “temyiz edilebilirlik sınırı belirlenirken suçun temel şeklinde belirlenen cezanın değil nitelik hal ve ağırlaştırıcı nedenler de gözönünde bulundurularak istenilen sonuç cezanın esas alınması” gerektiğine yönelik gerekçesi, gerçekten de pratik olarak bakıldığında, suç isnadı altında olan bir birey için önemli olan hususun; hakkında istenen hapis cezasının alt veya üst sınırının uzunluğu olması olup bu alt ve üst sınırın uzunluğunun ister cezanın temel şeklinden kaynaklansın isterse suçun nitelikli hali veya ağırlaştırıcı nedeninden kaynaklansın belirtilen sonucun değişmeyeceği, aksi durumun kabulü yani, CMK'nın 150/3 maddesinde düzenlenen 'beş yıllık sınırının' belirlenmesinde ağırlaştırıcı neden veya nitelikli hal uygulanması sebebiyle üst sınırın beş yılın üstüne çıkması durumunda zorunlu müdafî atanmasının gerekmediğini kabul etmenin sanıkların 'savunma haklarının kısıtlanması ve bunun sonucunda adil yargılanma' hakkından mahrum edeceği, bunun da adalete erişim hakkını sınırlayacağı apaçık ortadadır.

Bu nedenlerle, silahlı terör örgütü üyesi olmak suçlarının 3713 sayılı TMK'nın 3. maddesinde düzenlenen mutlak terör suçlarından olması, aynı Kanunun 5. maddesi kapsamında mutlak terör suçlarında her halükarda 3713 sayılı TMK'nın 5. maddesinin herhangi bir takdir hakkı olmaksızın uygulanmasının zorunlu olduğu, bu kapsamda 'silahlı terör örgütü üyesi olmak suçlarında cezanın alt sınırın beş yıldan fazla olduğu' nazara alındığında, sanık hakkında, 'silahlı terör örgütü üyesi olmak' suçundan yapılan yargılama sırasında, CMK'nın 150/3 maddesi gereğince isteğine bağlı olmaksızın hatta açıkça müdafî istemediğini beyan etse bile müdafî görevlendirme zorunluluğu bulunmaktadır...” (UYAP)

410

Yargıtay 13. CD, E: 2020/5826, K: 2020/6444, T: 29.06.2020: “...28.06.2014 tarihli 6545 sayılı Yasa ile değişik 5237 sayılı TCK'nın 142/2-h ve 143. maddelerinde öngörülen suçun gerektirdiği cezanın alt sınırı dikkate alınarak, 5271 sayılı CMK'nın 150/3 ve 196/2. maddeleri uyarınca sanık H.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 16.01.2018 tarihli ve E: 2015/6-1, K: 2018/5 sayılı kararında ise CMK'nın uzlaştırmaya dair 253. maddesinin birinci fıkrası (c) bendinde yer verilen “Mağdurun veya suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması koşuluyla, suça sürüklenen çocuklar bakımından ayrıca, üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlar” düzenlemesindeki suçların tespitinde tüm nitelikli hâller dikkate alınarak uygulama yapılması gerektiğine hükmedilmiştir⁴¹¹.

411

E.'na zorunlu müdafii atanması gerektiği gözetilmeden, sanık müdafinin hazır bulunmadığı duruşmada sanığın savunması alınarak aynı Kanunun 188/1 ve 289/1-e maddesine aykırı davranılması suretiyle savunma hakkının kısıtlanması, Bozmayı gerektirmiş...” (UYAP)

“...Uyuşmazlık konusunda sağlıklı bir çözüme ulaşılabilmesi açısından TCK'nun 143. maddesindeki düzenlemenin uzlaşma hükümlerinin uygulanmasında dikkate alınıp alınmayacağının değerlendirilmesi gerekmektedir.

765 sayılı Kanunun sisteminde, suçun temel şekline göre cezanın artırılmasını veya azaltılmasını gerektiren hususlara "ağırlaştırıcı sebepler" ve "hafifletici sebepler" denilmekte iken 5237 sayılı Kanunda, suçun temel şekline göre cezanın artırılmasını veya azaltılmasını gerektiren nedenler nitelikli hâl olarak düzenlenmiştir. Bunun sonucu olarak da nitelikli hâller yalnızca daha ağır cezayı veya cezada artırımı gerektirmemekte, kanunda daha az cezayı gerektiren nitelikli hâller de yer almaktadır. (İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 12. bası, Ankara, 2016, s. 205; Mahmut Koca- İlhan Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 9. Bası, Ankara, 2016, s.134 vd.) 5237 sayılı TCK'nun bazı maddelerinde suçun nitelikli hâli için, bağımsız yaptırım öngörülmüş iken (örneğin TCK'nun 94/2-3, 102/2, 103/2, 106/2, 109/2, 142/1-b maddelerinde olduğu gibi), bazı maddelerinde suçun temel şekli için belirlenen cezanın belli oranlarda artırılması yöntemi tercih edilmiş (TCK'nun 86/3, 102/3, 103/3-4, 109/3, 143. maddelerinde olduğu gibi), bazılarında ise suçun nitelikli hâlleri için hem bağımsız bir ceza öngörülmüş (TCK'nun 102/2, 103/2, 109/2, 142/2-b maddeleri) hem de aynı maddenin müteakip fıkralarında yer alan nitelikli hâller için cezanın belirli bir oranda artırılması esaslı kabul edilmiştir. (TCK'nun 102/3, 103/3-4, 142/2-son maddelerinde olduğu gibi)

Kanunda, suçun nitelikli hâlleri için bazı maddelerde bağımsız bir ceza öngörülmesi, bazılarında ise cezanın belirli bir oranda artırılması esasının kabulü, sistematik olmayıp uygulamada bir takım zorluklara neden olsa da, bu tercih bütünüyle kanun koyucunun takdirindedir. Ancak, kanun koyucunun bu tercihi, benzer konularda farklı bir uygulamaya yol açmamalıdır. Bağımsız yaptırım öngören nitelikli hâller yönünden, uzlaşma açısından, nitelikli halin cezasının alt sınırı dikkate alınıp, artırım veya indirim öngören maddelerde ise bu artırım veya indirim nazara alınmaksızın, suçun temel şeklinin cezasının nazara alınması eşitsizlik ve adaletsizliğe yol açabilecektir. Bu nedenle, nitelikli hâller açısından Kanun koyucunun tercih ettiği yaptırım sistemi nazara alınmaksızın, ister bağımsız bir yaptırım öngörülmüş olsun, isterse belirli bir oran dâhilinde artırım yöntemi tercih edilmiş olsun, uzlaşma hükümlerinin uygulanmasında tüm nitelikli hâller dikkate alınarak uygulama yapılmalıdır.

Bu açıklamalar ışığında somut olay değerlendirildiğinde;

Uzlaşma teklifinin reşit olmayan sanığın kanuni temsilcisine yapılması gerekmekte ise de; sanığın eylemine uyan bina veya eklentileri içinde muhafaza altına alınmış eşya hakkında hırsızlık suçunun suç tarihi itibarıyla TCK'nun 142. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası olarak yaptırım altına alındığı, suçun gece vakti işlenmiş olması nedeniyle aynı Kanunun 143. maddesi uygulandığında temel ceza üçte birine kadar artırılacağından yaptırımın asgari iki yıl bir gün hapis cezası olarak belirlenebileceği göz önüne alındığında, geceleyin nitelikli hırsızlık suçu için öngörülen cezanın alt sınırının iki yılı aşması nedeniyle sanık hakkında uzlaşma hükümlerinin uygulanma imkânı bulunmadığından Özel Dairenin onama kararı isabetli olup Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı itirazının reddine karar verilmelidir...” (UYAP)

Yargıtay kararlarında kanun yoluna başvuruya ilişkin hükümlerin yorumunda da benzer bir ihtilaf söz konusudur. Yargıtay 14. Ceza Dairesi 14.07.2020 tarihli kararında⁴¹² CMK'nın 286/2-g maddesine göre on yıl veya daha az hapis cezasını veya adli para cezasını gerektiren suçlardan ilk derece mahkemesince verilen beraat kararlarının nitelikli haller nazara alınmaksızın tespit edileceğine işaret etmektedir. Yargıtay 16. Ceza Dairesi ise aksi görüştedir. Daire aksi kabulün sanıkları mahkeme kararlarına karşı etkin hukuki denetim mekanizmalarının sağlanması hakkında mahrum edeceğini vurgulamaktadır⁴¹³.

İncelenen yargı kararlarından her düzenlemenin kendi esası içinde değerlendirildiği, CMK'nın bütününe şamil bir yorum yapılmadığı anlaşılmaktadır. Bu kararlarda aynı normun Daireler tarafından halen farklı uygulandığı, içtihadı birleştirme yoluna da gidilmediği görülmektedir. Kanaatimizce bu karmaşanın nedeni TCK'nın 15 ve 66/3. maddeleri ile 5235 sayılı Kanun'un 14. maddesindeki belirlemelerin genel bir düzenleme halini almamasıdır. Kanun bazı normlar açısından sürenin tespitinde nitelikli hallerin değerlendirilmesini bazıları açısından ise değerlendirilmemesini emretmekte, ancak çok daha fazla norm açısından ise sessiz kalmaktadır.

⁴¹² **Yargıtay 14. CD, E: 2020/4780, K: 2020/3260, T: 14.07.2020:** “...Sanık hakkında cinsel saldırı suçundan gerçekleştirilen yargılama sonucunda atılı suçtan beraatine dair ilk derece mahkemesince verilen kararlar ilgili yapılan başvuru üzerine istinaf incelemesini yapan Bölge Adliye Mahkemesince anılan hükmeye yönelik istinaf başvurusunun esastan reddine dair kurulan hüküm temyiz edilmiş ise de, müsnet suçu düzenleyen 5237 sayılı TCK'nın 102/1-c.1 maddesinde yer alan hapis cezasının ağırlaştırıcı haller nazara alınmaksızın üst sınırının on yıl olması ve 5271 sayılı CMK'nın 286/2-g. maddesine göre üst sınırı on yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren suçlarla ilgili ilk derece mahkemesince verilen beraat kararlarına ilişkin istinaf başvurusunun esastan reddine dair kurulan hükümlerin kesin olup temyiz edilememesi karşısında, vaki temyiz isteminin CMK'nın 298. maddesi gereğince reddine...” (UYAP)

⁴¹³ **Yargıtay 16. CD, E: 2017/3415, K: 2018/495, T: 16.01.2018:** “...temyiz edilebilirlik sınırının belirlenmesinde ağırlaştırıcı neden veya nitelikli hal uygulanması sebebiyle üst sınırın on yılın üstüne çıkması durumunda hükmün temyiz edilemeyeceğinin kabul etmenin sanıkların “mahkeme kararlarına karşı etkin hukuki denetim mekanizmalarının sağlanması” hakkında mahrum edeceği, bunun da adalete erişim hakkını sınırlayacağı apaçık ortadadır. Bu nedenlerle, silahlı terör örgütü üyesi olmak suçlarının 3713 sayılı TMK'nın 3. maddesinde düzenlenen mutlak terör suçlarından olması, aynı yasanın 5. maddesi kapsamında mutlak terör suçlarında her halükarda 3713 sayılı TMK'nın 5. maddesinin herhangi bir takdir hakkı olmaksızın uygulanmasının zorunlu olduğu, bu kapsamda ‘silahlı terör örgütü üyesi olmak suçlarında cezanın üst haddinin 10 yıldan fazla olduğu’ nazara alındığında, sanık hakkında, ‘silahlı terör örgütü üyesi olmak suçundan ilk derece mahkemesince verilen beraat kararına karşı istinaf başvurusunun esastan reddine dair kararına’ karşı temyiz kanun yolunun açık olduğu kabul edilerek ‘verilen kararın kesin olup temyiz isteminin reddine ilişkin ek kararın onanması’ gerektiği yönündeki Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının tebliğnamedeki görüşüne iştirak edilmemiştir...” **Yargıtay 16. CD, E: 2018/3777, K: 2020/2915, T: 15.06.2020 kararı** da aynı yöndedir. (UYAP)

Kanaatimizce 251. maddede düzenlenen üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçların tespitinde cezanın indirilmesini veya artırılmasını gerektiren nitelikli hallerin veya neticesi sebebiyle ağırlaşan hallerinin dikkate alınıp alınamayacağı hususunun yapılacak bir kanun değişikliği ile sarıh bir şekilde belirlenmesi uygulamada oluşacak tereddütlerin giderilmesi açısından önemli bir gerekliliktir. Mevcut durumda basit yargılama usulü açısından sorunun çözümünde maddenin lafzı, CMK sistematığındeki yeri, düzenleniş amacı gibi hususlar nazara alınarak neticeye ulaşılmalıdır.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 251. maddesinde suçun nitelikli hallerinin dikkate alınması gerektiğine dair TCK’nın 15 ve 66/3. maddelerinde olduğu gibi bir düzenleme veya 5235 sayılı Kanun’un 14. maddesindeki gibi aksi yönde bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu itibarla öncelikle, hem farklı yöndeki bu kanuni tercihler hem de basit yargılama usulüne dair hükmün istisnai nitelikte olduğunu gözettiğimizde 5235 sayılı Kanun’un 14. maddesinin kıyasen uygulanamayacağını değerlendirmekteyiz⁴¹⁴.

Sorunun çözümü açısından basit yargılama usulünün genel ve madde gerekçesinde zikredilen düzenleniş amacına baktığımızda bu usulün amacı, basit suçlarla ağır suçlar arasında bir ayırım yapılması, belirli bir yaptırım ağırlığına kadar olan suçlar bakımından kovuşturma evresinde duruşma açmaksızın dosya üzerinden yargılamanın tamamlanabilmesine olanak tanınması, bu şekilde ağır suçların yargılanmasına daha fazla vakit ve emek ayrılmasına imkân sağlanması ve yargılamanın hızlandırılması ile yargının iş yükünün azaltılması şeklinde ifade edilmektedir. Bu gerekçeden kanun koyucunun basit yargılama usulü kapsamına aldığı suçları, diğerlerine nazaran daha hafif nitelikte gördüğü anlaşılmaktadır.

Kanaatimizce basit yargılamanın daha önemsiz nitelikteki suçlara hasredilmiş olması nazara alınarak, orana göre artırım veya indirim gerektirenler ile cezanın alt ve üst sınırının açıkça belirlendiği nitelikli veya neticesi sebebiyle ağırlaşan haller aralarında ayırım yapılmaksızın iki yıllık üst haddin tespitinde dikkate alınmalıdır. Böylece bağımsız bir ceza

⁴¹⁴

Şahin, İsmail (2021) “Suçun Nitelikli Hallerine Dair Ceza Artırım Veya İndirimlerinin Basit Yargılama Usulünün Uygulanabilirliğine Etkisi”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Y. 9, S. 17, s. 449. (429-455)

düzenlenen nitelikli haller ile cezanın belirli bir oranda artırılmasını düzenleyen nitelikli haller arasında haklı bir izahı bulunmayan bir eşitsizliğe de yol açılmamış olacaktır⁴¹⁵.

Yargıtay 4. Ceza Dairesi kararlarında da nitelikli hallerin nazara alınarak, alenen hakaret suçunun basit yargılama usulü kapsamında değerlendirilmediğini görmekteyiz⁴¹⁶. Nitekim TCK'nın 125. maddesinin birinci fıkrasında hakaret suçunun üç aydan iki yıla kadar hapis cezası veya adli para cezası ile cezalandırılacağı düzenlenmiştir. Aynı maddenin dördüncü fıkrasında ise hakaretin alenen işlenmesi halinde cezanın altıda biri oranında artırılacağı hükmüne yer verilmiştir. Kararda dördüncü fıkradaki nitelikli halin gözetildiği ve cezanın üst haddinin iki yılın üzerine çıkması nedeniyle basit yargılama usulünün uygulanamayacağına karar verildiği anlaşılmaktadır.

Kanaatimizce Yargıtay kararı isabetlidir. Aksi görüşün kabulü halinde örneğin konut dokunulmazlığının ihlali suçundan 116. maddenin birinci fıkrası uyarınca üst haddten belirlenen iki yıl hapis cezası, 119. maddede düzenlenen nitelikli hallerin gerçekleşmesi durumunda bir kat oranında artırılması ile dört yıla çıkacak olmasına rağmen basit yargılama usulüne tabi olacakken, 116. maddenin son fıkrasında düzenlenen suçun gece vakti işlenmesine dair nitelikli halde üst sınır 3 yıl olmasına rağmen basit yargılama usulü uygulanamayacaktır. Bu karmaşa kanun koyucunun sistematik olmayan tercihlerinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, suçun gece vakti işlenmesi hali TCK'nın 143. maddesinde oransal artırım sebebi iken 116/3 ve 149/1-h maddelerinde ise cezanın alt ve üst sınırlarının ayrıca tespit edildiği cezayı artıran nitelikli haller olarak düzenlenmiştir. Suçun silahla işlenmesine dair nitelikli hal açısından da benzer bir uyumsuzluk söz konusudur.

Bu soruna dair görüşümüzü belirttikten sonra basit yargılama usulünün kapsamı açısından, üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını ve/veya birlikte veya seçimlik olarak adli para cezasını gerektiren suçların tespitinin faydalı olacağı kanaatindeyiz. Türk Ceza Kanunu'nda anılan kapsamda kalan suçlar şu şekilde sıralanabilecektir:

⁴¹⁵ Şahin (2021), s. 450, 451.

⁴¹⁶ Yargıtay 4. CD, E: 2016/15360, K: 2020/11759, T: 14.10.2020: "...Sanık M...'in gerçekleştirdiği iddia edilen hakaret eyleminden dolayı mahkûmiyet hükmü kurulması halinde, eylemin alenen hakaret kapsamında kalacağı düşünülerek basit yargılama usulü uygulaması dışında olduğu kabul edilerek dosya görüldü..."; aynı Dairenin E: 2017/20861, K: 2020/20229 T: 16.12.2020. (UYAP)

Kasten yaralama (m. 86/2), taksirle yaralama (m. 89/1), insan üzerinde deney (m. 90/4-1.cümle), organ veya doku ticareti (m. 91/2-6), terk (m. 97/1), yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi (m. 98/1), çocuk düşürtme (m. 99/2-2. cümle), çocuk düşürme (m. 100/1), cinsel taciz (m. 105/1-çocuklara karşı işlenmesi hariç), tehdit (m. 106/1), konut dokunulmazlığının ihlali (m. 116/1-2), iş ve çalışma hürriyetinin ihlali (m. 117/1), sendikal hakların kullanılmasının engellenmesi (m. 118/1), haksız arama (m. 120/1), dilekçe hakkının kullanılmasının engellenmesi (m. 121/1), kişilerin huzur ve sükûnunu bozma (m. 123/1), haberleşmenin engellenmesi (m. 124/1), hakaret (m. 125/1-2-3), haksız fiil nedeniyle veya karşılıklı hakaret (m. 129/1-2-3), kişinin hatırasına hakaret (m. 130/1-2), kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması (m. 133/2), verileri yok etmeme (m. 138/1), hırsızlık suçunda daha az cezayı gerektiren haller (m. 144/1), hırsızlık suçunun konusunu oluşturan malın değerinin azlığı (m. 145/1), kişinin bir hukuki ilişkiye dayanan alacağını tahsil amacıyla tehdit veya cebir kullanması (m. 150), ibadethane ve mezarlıklara zarar verme (m. 153/2), güveni kötüye kullanma (m. 155/1), bedelsiz senedi kullanma (m. 156/1), dolandırıcılığın bir hukuki ilişkiye dayanan alacağı tahsil amacıyla işlenmesi (m. 159/1), kaybolmuş veya hata sonucu ele geçmiş eşya üzerinde tasarruf (m. 160/1), taksirli iflas (m. 162/1), karşılıksız yararlanma (m. 163/1-2), bilgi vermeme (m. 166/1), genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması (m. 170/2), genel güvenliğin taksirle tehlikeye sokulması (m. 171/1), tehlikeli maddelerin izinsiz olarak bulundurulması veya el değiştirmesi (m. 174/3), akıl hastası üzerindeki bakım ve gözetim yükümlülüğünün ihlali (m. 175/1), inşaat veya yıkımla ilgili emniyet kurallarına uymama (m. 176/1), hayvanın tehlike yaratabilecek şekilde serbest bırakılması (m. 177/1), işaret ve engel koymama (m. 178/1), trafik güvenliğini tehlikeye sokma (m. 179/2-3), çevrenin kasten kirletilmesi (m. 181/1), çevrenin taksirle kirletilmesi (m. 182/1), gürültüye neden olma (m. 183/1), zehirli madde katma (m. 185/2), zehirli madde imal ve ticareti (m. 193/1), sağlık için tehlikeli madde temini (m. 194/1), bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma (m. 195/1), usulsüz ölü gömülmesi (m. 196/1), parada sahtecilik (m. 197/3), kıymetli damgada sahtecilik (m. 199/2-3), resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyan (m. 206/1), açığa imzanın kötüye kullanılması (m. 209/1), resmi belge hükmünde belgeler (sağlık mesleği mensuplarının gerçeğe aykırı belge düzenlemesi- m. 210/2-1.cümle), suçu ve suçluyu övme (m. 215), halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama (m. 216/2-3), kanunlara uymamaya tahrik (m. 217), görev sırasında din hizmetlerini kötüye kullanma (m. 219/1-2-3), hayâsızca hareketler (m. 225/1), müstehcenlik (m. 226/1), birden çok evlilik- hileli evlenme- dinsel tören (m. 230/1-

2-3), çocuğun soybağını değiştirme (m. 231/2), kötü muamele (m. 232/1-2), aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali (m. 233/1-2-3), çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (m. 234/1-2-3), fiyatları etkileme (m. 237/1), mal veya hizmet satımından kaçınma (m. 240/1), bilişim sistemine girme (m. 243/1-2-3), zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması(m. 256/1), görevi kötüye kullanma (m. 257/1-2), kamu görevlisinin ticareti (m. 259/1), kamu görevinin terki veya yapılmaması (m. 260/1), kişilerin malları üzerinde usulsüz tasarruf (m. 261/1), kamu görevinin usulsüz olarak üstlenilmesi (m. 262/1), özel işaret ve kıyafetleri usulsüz kullanma (m. 264/1-2), suç üstlenme (m. 270/1), yalan tanıklık (m. 272/1), yargı görevi yapanı, bilirkişiyi veya tanığı etkilemeye teşebbüs (m. 277/1-2.cümle), suçu bildirmeme (m. 278/1-2-3), kamu görevlisinin suçu bildirmemesi (m. 279/1), sağlık meşleği mensuplarının suçu bildirmemesi (m. 280/1), tutuklu, hükümlü veya suç delillerini bildirmeme (m. 284/1-2-3), gizliliğin ihlali (m. 285/5), ses veya görüntülerin kayda alınması (m. 286/1), genital muayene (m. 287/1), adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs (m. 288/1), muhafaza görevini kötüye kullanma (m. 289/1-2-3-4), resmen teslim olunan mala elkonulması ve bozulması (m. 290/1), başkası yerine ceza infaz kurumuna veya tutukevine girme (m. 291/1), hükümlü veya tutuklunun kaçması (m. 292/1), muhafızın görevini kötüye kullanması (m. 295/1-2), devletin egemenlik alametlerini aşağılama (m. 300/2), Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama (m. 301/1), halkı askerlikten soğutma (m. 318/1), Devletin güvenliğine ve siyasi yararlarına ilişkin bilgileri açıklama (m. 329/3-ilk fiil), Devlet sırlarından yararlanma Devlet hizmetlerinde sadakatsizlik (m. 333/4), yasaklanan bilgileri açıklama (m. 336/3-ilk fiil), yabancı devlet bayrağına karşı hakaret (m. 341/1).

Bu suçlara ilaveten, temel hali basit yargılama usulü kapsamında olmamasına rağmen cezada oransal indirim gerektiren nitelikli hallerin basit yargılama usulü kapsamında kaldığı suçlara, kullanma hırsızlığına dair TCK'nın 146. maddesi ile belgede sahtecilik suçlarında daha az cezayı gerektiren hale dair 211. maddesi örnek verilebilecektir. Bu maddelerde yer alan indirim oranının üst haddinin suçun temel hali için düzenlenen cezanın üst haddine uygulanmasıyla elde edilecek sonuç ceza miktarının iki yıldan fazla olmaması halinde bu suçlar açısından da basit yargılama usulü uygulanacaktır. Örneğin, hırsızlık suçunun basit haline dair 141. madde ile kullanma hırsızlığına dair 146. maddenin birinci fıkrasının ilk cümlesinin birlikte uygulandığı haller basit yargılama usulü kapsamındadır.

TCK’da düzenlenen mezkûr suçların yanında özel kanunlarda düzenlenen çok sayıda suç tipinde de basit yargılama usulü uygulanabilecektir⁴¹⁷. Söz konusu düzenlemelerin

417

237 sayılı Taşıt Kanunu, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, 431 sayılı Hilâfetin İlgasına ve Hanedanı Osmaninin Türkiye Cumhuriyeti Memaliki Haricine Çıkarılmasına Dair Kanun, 854 sayılı Deniz İş Kanunu, 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Kanunu, 1136 sayılı Avukatlık Kanunu, 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu, 2279 sayılı Ödünç Para Verme İşleri Kanunu, 2531 sayılı Kamu Görevlerinden Ayrılanların Yapamayacakları İşler Hakkında Kanun, 2565 sayılı Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, 2699 sayılı Umumi Mağazalar Kanunu, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, 2827 sayılı Nüfus Planlaması Hakkında Kanun, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 2872 sayılı Çevre Kanunu, 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu, 2920 sayılı Türk Sivil Havacılık Kanunu, 2933 sayılı Madalya ve Nişanlar Kanunu, 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu, 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu, 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu, 3082 sayılı Kamu Yararının Zorunlu Kıldığı Hallerde Kamu Hizmeti Taşıyan Özel Teşebbüslerin Devletleştirilebilmesi Usul ve Esasları Hakkında Kanun, 3091 sayılı Taşınmaz Mal Zilyedliğine Yapılan Tecavüzlerin Önlenmesi Hakkında Kanun, 3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu, 3224 sayılı Türk Dışhekimleri Birliği Kanunu, 3458 sayılı Mühendislik ve Mimarlık Hakkında Kanun, 3573 sayılı Zeytinciliğin Islahı ve Yabancılarının Aşılattırılması Hakkında Kanun, 3621 sayılı Kıyı Kanunu, 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu, 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu, 3780 sayılı Milli Korunma Kanunu, 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun, 4083 sayılı Seferberlik ve Savaş Haline İlişkin Harp Sanayi Faaliyetinin Yürütülmesi Hakkında Kanun, 4108 sayılı Kanun, 4250 sayılı İspirto Ve İspirtolu İçkiler İnhisarı Kanunu, 4358 sayılı Kanun, 4473 sayılı Yangın, Yersarsıntısı, Seylap Veya Heyelan Sebebiyle Mahkeme ve Adliye Dairelerinde Ziyaa Uğrayan Dosyalar Hakkında Yapılacak Muamelelere Dair Kanun, 4654 sayılı Memleket İçi Düşmana Karşı Silahlı Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu, 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Ve Toplu Sözleşme Kanunu, 4922 sayılı Denizde Can ve Mal Koruma Hakkında Kanun, 5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun, 5072 sayılı Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları İle İlişkilerine Dair Kanun, 5143 sayılı Türk Silahlı Kuvvetlerinde İlk Nasıp İstihkakına İlişkin Kanun, 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu, 5187 sayılı Basın Kanunu, 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun, 5201 sayılı Harp Araç ve Gereçleri ile Silâh, Mühimmat ve Patlayıcı Madde Üreten Sanayi Kuruluşlarının Denetimi Hakkında Kanun, 5202 sayılı Savunma Sanayii Güvenliği Kanunu, 5253 sayılı Dernekler Kanunu, 5300 sayılı Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu, 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun, 5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu, 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, 5681 sayılı Matbaalar Kanunu, 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu, 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, 5941 sayılı Çek Kanunu, 6023 sayılı Türk Tabipleri Birliği Kanunu, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, 6132 sayılı At Yarışları Hakkında Kanun, 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar İle Diğer Aletler Hakkında Kanun, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, 6197 sayılı Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanun, 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun, 6269 sayılı Kimyagerlik ve Kimya Mühendisliği Hakkında Kanun, 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu, 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu, 6343 sayılı Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği ile Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun, 6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu, 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu, 6415 sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun, 6493 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun, 6831 sayılı Orman Kanunu, 7126 sayılı Sivil Savunma Kanunu, 7201 sayılı Tebligat Kanunu.

fazlalığı mevzuatımızda özel kanunlarda suç tiplerine yer verilmesi alışkanlığının olumsuz bir sonucudur.

3.4.4. Yaptırıma Dair Belirlemenin Yerindeliği

7188 sayılı Kanun'un genel gerekçesi⁴¹⁸ ile 251. maddenin gerekçesinde ⁴¹⁹ yer verilen açıklamalardan, kanun koyucunun basit yargılama usulü kapsamına aldığı suçlar ile bunlar için verilecek cezaları, diğerlerinden daha hafif nitelikte gördüğü sonucuna ulaşılmaktadır. Zira gerekçede ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçlar ile bir ay hapis cezası öngörülen suçlar⁴²⁰ için uygulanan yargılama usulünün aynı olduğundan yakınılmakta ve basit yargılama usulünün kabulü ile mahkemelere yaptırımı daha ağır olan suçların yargılaması açısından yeterli zaman ve imkânın sağlandığı ifade edilmektedir. Yukarıda zikredildiği üzere kanun koyucunun bu tercihi, CMK'da bilhassa koruma ve güvenlik tedbirleri ile kanun yollarına başvurma imkânı bakımından benimsenen hafif-ağır (önemli-önemsiz) suç ayrımının bir yansımasıdır.

Basit yargılama usulünün hafif-ağır suç ayrımı açısından incelenmesinde; ceza kararnamesi, uluslararası metinler ile AİHM ve AYM'nin bazı kararlarında yer verilen hafif-ağır suç sınıflandırmasına dair açıklamalardan istifade ederek 251. maddedeki belirlemenin yerindeliğini tartışacağız.

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 386. maddesinde ceza kararnamesinin kapsamına dair iki belirlemeye yer verilmişti. İlk olarak, maddeyle ceza kararnamesine hükmetme yetkisi sulh ceza mahkemelerine hasredildiğinden, kararnamelere konu suçların

⁴¹⁸ “Belirli bir yaptırım ağırlığına kadar olan suçlar bakımından kovuşturma evresinde duruşma açmaksızın dosya üzerinden yargılamanın tamamlanabilmesine, ancak itiraz üzerine duruşma açmak suretiyle yargılamaya devam edilmesine imkân tanıyan “basit yargılama usulü” adıyla yeni bir usul kabul edilmektedir. Böylelikle, önemli veya daha ağır suçların kovuşturulması için yargılama makamlarına yeterli zaman ve imkân sağlanmakta, suçla etkin mücadele ile birlikte yargılama süreçleriyle ilgili temel hak ve özgürlüklerin korunmasını sağlayan adımlar atılmaktadır.”

⁴¹⁹ “Ceza yargılaması sistemimizde tek bir yargılama usulü öngörülmüş olup, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçlar bakımından uygulanan yargılama usulü ile bir ay hapis cezası öngörülen suçlar için uygulanan yargılama usulü aynıdır. Başka bir ifadeyle, basit suçlarla ağır suçlar arasında bir ayrım yapılmadan, duruşma açmak suretiyle aynı yargılama usulünün tüm prosedürlerinin uygulanması kabul edilmiştir. Bu durum, ağır suçların yargılanmasına daha az vakit ve emek ayrılmasına sebebiyet vermektedir.”

⁴²⁰ Gerekçede yer verilen bu ibare ile cezanın alt sınırına işaret edildiği kabul edilmelidir. Zira hukukumuzda üst sınırı bir ay olan herhangi bir hapis cezası yaptırımı belirlenmemiştir.

kapsamı da sulh ceza mahkemesinin görevine giren suçlarla sınırlandırılmıştır. Sulh ceza mahkemelerinin görevine dair düzenlemeye ise 825 sayılı Ceza Kanununun Mevkii Meriyete Vazına Mûteallik Kanun'un 29. maddesinde yer verilmiştir.

İkinci olarak ceza kararnamesiyle verilebilecek sonuç cezaların tür ve miktarlarının azami hadleri belirlenerek ceza kararnamesinin nihai uygulama alanı tespit edilmiştir. CMUK'un 386. maddesinin orijinal halinde bu yaptırımlar hafif para cezası veya nihayet üç aya kadar hafif hapis cezası ve icabında muayyen bir meslek ve sanatın icrasının tatili olarak belirlenmişken, 05.03.1973 tarihli ve 1696 sayılı Kanun'un 49. maddesi ve 07.01.1981 tarihli ve 2369 sayılı Kanun'un 10. maddesiyle ceza kararnamelerinin kapsamının genişletilmesi yönünde değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler uyarınca ceza kararnamesiyle ağır para cezasına ve müsadereye de hükmedebilme imkânı ile hafif hapis cezası yerine para cezasına hükmedilme olanağı tanınmıştır. Netice olarak kanun koyucunun hem eyleme hem de yaptırıma göre bir sınırlama getirerek ceza kararnamesini ufak haksızlıklara ve hafif müeyyidelere hasrettiği anlaşılmaktadır⁴²¹.

Hafif suç-ağır suç ayırımına uluslararası belgelerde de yer verilmiştir. Örneğin, AKBK'nin 87/18 sayılı Tavsiye Kararında hafif nitelikte suçlar için suç olmaktan çıkarma yoluna gidilmesi veya bu suçların çözümünde ceza kararnamesi, mahkeme dışı anlaşmalar ve sadeleştirilmiş usullerin benimsenmesi önerilmektedir. Yine, AİHS'ye Ek 7 Nolu Protokolün 2. maddesinin ikinci fıkrasında kanunla belirlenmiş hafif nitelikli suçlar bakımından mahkûmiyet kararının yüksek bir mahkeme tarafından yeniden incelenmesini sağlama hakkının istisnalara tabi tutulabileceği hükmü yer almaktadır. Protokolün açıklayıcı raporunun 21. paragrafında, bir suçun hafif nitelikte olup olmadığına karar verilmesinde hapis cezası ile cezalandırılıp cezalandırılmadığı önemli bir ölçüt olarak belirtilmiştir⁴²².

Anayasa Mahkemesi'nin CMUK'un 386. maddesinde düzenlenen ceza kararnamesine dair somut norm denetimi yoluyla önüne gelen davalarda verdiği bazı kararlar, duruşmalı yargılama hakkının yanında hafif-ağır suç ayırımı ve dolayısıyla basit

⁴²¹ Çağlayan, s. 499.

⁴²²

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c96fd> (s.e.t. 08.05.2021)

yargılama usulünün kapsamı açısından da aydınlatıcı niteliktedir. Anayasa Mahkemesi 30.06.2004 tarihli ve E: 2004/92, K: 2004/36 sayılı kararı⁴²³ ile CMUK'un 386. maddesinde düzenlenen ceza kararnamesinin basit sayılabilecek suçları kapsadığına işaret ederek Anayasa'nın 2, 11 ve 36. maddelerine aykırı olmadığına karar vermiştir. Yüksek Mahkeme 01.07.2004 tarihli ve E: 2004/93, K: 2004/11 sayılı kararında⁴²⁴ ise İİK'nın 352/a⁴²⁵ maddesi

⁴²³ “...Ceza yargılamasının amacı, uyuşmazlıklarda uygulanacak yaptırımın yargısal bir kararla belirlenmesidir. Anayasa'nın 141. maddesinin birinci fıkrasında, “mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır” denilmekte ise de, nüfus sayısı ve kimi suçlardaki artış nedeniyle aynı maddenin son fıkrasında yer alan, ‘davaların en az giderle ve olabildiğince hızlı biçimde sonuçlandırılacağı’na ilişkin kural da gözetilerek ceza yargılamasının duruşmalı olarak yapılması ilkesinden nitelikleri yönüyle basit sayılabilecek suçlarda vazgeçilerek evrak üzerinde yapılacak incelemeyle sonuca varılması kabul edilmiştir. Ceza yargılamasında önemli olan, yargılama merciileri yönünden gerçeği araştırma olanağının ortadan kaldırılmamasıdır.

Ayrıca, Yasa'nın 388. maddesi gereğince yapılacak tebligatla sanık sonradan da olsa suçlamadan haberdar olmakta, 390. madde ile de ceza kararnamesi ile hafif hapis cezasına hükmedilmesi halinde yapılacak itiraz üzerine duruşmalı olarak yargılanabilmektedir.

Açıklanan nedenlerle, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 386. maddesinde yer alan bu kural Anayasa'nın 2., 11. ve 36. maddelerine aykırı değildir...” <https://www.anayasa.gov.tr> (s.e.t. 01.09.2021)

⁴²⁴ “...Anayasa'nın 13. maddesi, temel hak ve hürriyetlerin özlerine dokunulmaksızın kanunla sınırlanabilmesinin ilke ve koşullarını belirtmekte; 36. maddesi, herkesin iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahip olduğuna işaret etmekte; 38. maddesi, suçların ve karşılığı olan ceza ve tedbirlerin kanunla tanımlanıp belirleneceğini göstermekte, 141. ve 142. maddeleri de, yargılama yöntemlerinin kanunla düzenleneceğini amir bulunmaktadır. Bu arada Anayasa'nın 141. maddesinin dördüncü fıkrasında “Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.” denilmek suretiyle usul ekonomisi gereğine açıkça işaret edilmiştir.

Bu durum karşısında, suç ve suçlu sayısının artması, çeşitli yargılama işlemlerinin çoğu kez uzun zaman alması ve kimi durumlarda bir kısım işlemlerin sanık da dahil olmak üzere ilgilileri zaman ve kaynak kaybı suretiyle ek külfete maruz kılması gibi sebeplerin doğurduğu ihtiyacı karşılamak üzere, çeşitli ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de, temel hak ve özgürlüklerin ihlâl edilmemesi koşuluyla, şekli ve çözümünü basit, yaptırımı da kısmen hafif olan bazı suçlara ilişkin yargılamanın duruşmalı olarak yapılmasına gerek görülmeyerek, evrak üzerinde inceleme sonucu hükme varılmasında; hakimnin duruşma yapmaksızın ceza tertibini sakıncalı görmesi durumunda duruşma açması gerekliliği, ceza kararnamesine karşı kanun yoluna başvurma (karşı koyma) hakkının varlığı ve bu hakkın hafif hapsi içeren ceza kararnamesine karşı kullanılması halinde duruşma açıp yapma zorunluluğu da gözetildiğinde, itiraz konusu kurallarda Anayasa'nın 13. ve 36. maddelerine aykırılık görülmemiştir....” <https://www.anayasa.gov.tr> (s.e.t. 01.09.2021)

⁴²⁵ “Madde 352/a - (Ek madde: 17/07/2003 - 4949 S.K./100. md.)

Bu Kanunda yazılı olup cezasının üst sınırı altı aya kadar hafif hapis veya yalnızca hafif veya ağır para cezası veya bunlardan biri veya ikisi olan suçların failleri hakkında duruşma yapılmaksızın ceza kararnamesiyle karar verilebilir.

Şikayet dilekçesini veya dava beyanını alan icra mahkemesi, işin ceza kararnamesiyle sonuçlandırılabilmesi kanısına varırsa 349 uncu madde hükmünü uygulamaz. Bu takdirde Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 386 ncı maddesinin ikinci fıkrası, 387, 388, 389 uncu maddeleri ve 390 uncu maddenin birinci ve ikinci fıkraları ile 391 inci maddesi hükümleri uygulanır. İcra mahkemesi, şikayet konusu ile ilgili dosyayı, sanığın nüfus kayıt örneğini ve sabika kaydını getirir.

Hakim, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 388 inci maddesinin birinci fıkrasında belirtilen hususlara ek olarak borcun ödenmesi halinde 354 üncü maddeye göre bütün sonuçlarıyla birlikte cezanın düşeceği hususunu ceza kararnamesine yazar.

Hafif hapis cezası içeren ceza kararnamesine itiraz halinde bu Kanun hükümlerine göre yargılama yapılır.

kapsamında olan suçların şekli, çözümü basit ve yaptırımını da kısmen hafif olduğuna işaret ederek, ilk dört fıkrasını incelediği maddeyi Anayasa'ya aykırı görmemiştir. Ancak 30.06.2004 tarihli ve E: 2001/481, K: 2004/91 sayılı kararında⁴²⁶ ise ceza kararnamesiyle hükmedilebilecek cezalar arasında bir tasnif yapılmış ve para cezalarının ödenmemesi halinde hapis cezasına çevrilmelerini nazara alınarak bu cezalarda da hafif hapis cezasını içeren ceza kararnamelerinde olduğu gibi itiraz üzerine duruşma açılması adil yargılanma ve savunma hakkı açısından zorunlu görülmüş ve 390. maddenin 2369 sayılı Kanun'la değiştirilen son fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline karar verilmiştir.

Anayasa Mahkemesi ceza kararnamesi dışında başka kararlarında da hafif-ağır suç ayırımını tartışmıştır. 1412 sayılı Kanun'un 305. maddesinin ikinci fıkrasının birinci bendinin iptalinin istenildiği davada verilen 23.7.2009 tarihli ve E: 2006/65, K: 2009/114 sayılı iptal kararında⁴²⁷ önemli-önemsiz suç ayırımına dair tespitlere yer verilmiştir. Bu kararda

Ceza kararnamesiyle sadece para cezasına hükmolunduğu hallerde itiraz, icra mahkemesinin yargı çevresinde bulunduğu ağır ceza mahkemesi başkanı tarafından incelenir. İtiraz dilekçesinin verilmesi, aleyhine itiraz olunan ceza kararnamesinin yerine getirilmesini durdurur. Hakim evrak üzerinde yapacağı inceleme sonucunda itirazı yerinde görürse itiraz konusu hakkında karar verir. İtiraz üzerine verilen kararlar kesindir.”

426

“...Değişen ve gelişen toplum koşulları nedeniyle çağdaş devletlerde, basit suçlarda, cezanın hafif ve ispatın kolay olduğu bazı hallerde ceza kararnamesi veya benzeri adlarla hâkimlerin ve hatta idarenin ceza vermesinin ve bunu kabul etmeyen kişinin de yargıya başvurmaya olanak sağlanmasının gittikçe yaygınlaşan bir suç ve ceza politikası haline geldiği görülmektedir. Ceza kararnamesine itiraz edilmesi halinde ise, duruşma yapılması ve o duruşmada sanığın da hazır bulunabilmesi veya bir müdafî gönderebilmesi, adil yargılanma ve savunma hakkının doğal sonucudur.

Olağan yasa yolu olan itiraz, mahkemelerin son karar niteliğinde olmayan ve temyiz edilemeyen kararlarına karşı kabul edilmiş bir yasa yoludur. İtiraz üzerine inceleme, kural olarak evrak üzerinde ve duruşmasız yapılır. Ancak, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 390. maddesinde ceza kararnamelerinin özelliği gereği farklı bir düzenleme yapıldığı görülmektedir. Bu maddenin birinci fıkrasında, ceza kararnamesi ile hafif hapis cezasına hükmedilmişse itiraz üzerine duruşma yapılacağı öngörülmüştür. Bu durumda genel usul kurallarının uygulanacağı açıktır. Maddenin üçüncü fıkrasında ise, diğer ceza ve yaptırımlar yönünden bu olanak ortadan kaldırılarak itirazın duruşma yapılmaksızın evrak üzerinden karara bağlanması kabul edilmiştir. Bu düzenlemeden, ceza kararnamesiyle hükmedilebilecek hafif hapis dışındaki ceza ve yaptırımların, özgürlüğü bağlayıcı ceza kadar önemli görülmediği anlaşılmakta ise de, para cezalarının ödenmemesi halinde hapis cezasına çevrilmesi, ayrıca, bunlara cezalandırma amacıyla hükmedilmesi, bu ceza ve yaptırımlara muhatap olan ve bunu kabul etmeyerek itiraz hakkını kullanan sanıklara hafif hapis cezasını içeren ceza kararnamelerinde olduğu gibi duruşma açılarak adil yargılanma ve savunma hakkının tanınmasını zorunlu kılmaktadır.

Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kural, Anayasa'nın 36. maddesine aykırıdır. İptali gerekir...”
<https://www.anayasa.gov.tr> (s.e.t. 01.09.2021)

427

“...İtiraz konusu kuralda, ceza mahkemelerince sonuç olarak hükmedilen ikimilyar liraya kadar adli para cezalarına ilişkin hükümlerin temyiz edilemeyeceği belirtilmektedir. Söz konusu kuralla, verilen cezanın doğrudan ya da kısa süreli hapis cezasından çevrilen adli para cezası olup olmadığı dikkate alınmaksızın, yalnızca sonuç olarak hükmedilen ceza miktarını esas alınmıştır. Yasakoyucunun ceza mahkemelerinden verilen kararların bir kısmına temyiz yolunu kapatmadaki amacının tüm kararların

doğrudan para cezası yaptırımına tabi bazı suçlar önemsiz sayılabilecek suçlar kategorisi içerisinde mütalaa edilirken, hapisten çevrilen adli para cezaları ise bu kapsamda görülmemiştir. Yine kanun yollarına dair CMK'nın 286. maddesinin ikinci fıkrasının (d) bendinin Anayasaya aykırı bulunduğu 27.12.2018 tarihli ve E: 2018/71, K: 2018/118 sayılı kararda hürriyeti bağlayıcı ceza yaptırımını içeren suçların hafif nitelikte olduğunun söylenemeyeceği belirtilmektedir⁴²⁸.

Bireysel başvurular üzerine verilen bazı kararlarda da benzer tespitler söz konusudur. Anayasa mahkemesi idari para cezalarına ilişkin itirazları az önemli davalar arasında görmüştür.

Yargıtay incelemesine tabi tutulması durumunda Yargıtayın iş yükünün artacağı ve sonuçta yargılamanın yavaşlayacağı düşüncesi olduğu açıktır. Bir başka ifade ile yasakoyucu, önemsiz sayılabilecek bazı suçlardan ötürü verilen kararlara karşı temyiz yoluna başvurulmasına yasa ile sınır getirmiştir. Ceza adalet sisteminde 'önemsiz sayılabilecek suçlar' kategorisi içerisinde mütalaa edilebilmeleri mümkün bulunan doğrudan para cezası verilmesini gerektiren suçlar için öngörülen temyiz edilebilme sınırının, paranın bugünkü satın alma gücü karşısında adalet duygusunu rencide edecek veya hukuk devleti kavramıyla bağdaşmayacak sonuçlara yol açacak boyutta bulunmaması nedeniyle, itiraz konusu kuralın doğrudan hükmedilen adli para cezaları yönünden Anayasa'nın 2., 36., 141. ve 142. maddelerine aykırı bir yönü bulunmamaktadır.

Buna karşılık, hapis cezasını gerektiren suçları ve dolayısıyla da bu suçlardan ötürü verilen adli para cezalarını 'önemsiz' olarak kabul etmek mümkün değildir. Nitekim, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Ek 7 numaralı protokolünün 2. maddesinde iki dereceli yargılanma hakkının istisnası olarak gösterilen 'az önemli suçlar' ya da 'hafif suçlar' tabirinin, aynı Sözleşme'nin maddeye ilişkin açıklamasında suçun cezasının hapis cezasını gerektirip gerektirmeyeceğine bakılarak saptanması gerektiğinin ifade edilmesi karşısında, itiraz konusu kuralla getirilen düzenlemenin hapis cezasından çevrili adli para cezaları bakımından adil yargılanma hakkıyla bağdaşmadığı açıktır.

Diğer taraftan, hapisten çevrilen adli para cezalarına ilişkin mahkumiyet kararlarının mevzuatımızda hükümlü bakımından dolaylı olarak hak yoksunluğu sonucunu doğurabilecek suçlara ilişkin olması durumunda, sanıkların bu kararları temyiz edememesi hakkaniyete aykırı bir takım sonuçlara da yol açabilecektir. Örneğin hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik veya güveni kötüye kullanma suçlarında, malın değerinin azlığı, etkin pişmanlık veya diğer cezai indirim nedenlerinin uygulanması sonucunda, sonuç olarak hükmedilecek hapisten çevrili adli para cezalarının temyiz edilebilirlik sınırının altında kalma olasılığı mevcuttur. Bu durumda, temyiz sınırının altında kalan hapisten çevrili bir adli para cezasına mahkum olan kişi devlet memuru olamayacak, milletvekili seçilemeyecek veya bir siyasi partiye üye olamayacaktır. Kişi hakkında böylesi ağır sonuçlar doğurabilecek bir suçtan dolayı verilecek mahkumiyet kararını önemsiz veya hafif saymaya olanak bulunmadığı gibi, korunan hukuki yarar ve yasakoyucuya tanınan takdir yetkisi birlikte değerlendirildiğinde, söz konusu düzenlemenin adalet ve hakkaniyet ilkeleriyle de bağdaşmadığı açıktır.

Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kuralla yalnızca sonuç olarak hükmedilen adli para cezası esas alınarak, hapisten çevrili adli para cezalarının nitelikleri ve kişi bakımından sonuçları göz ardı edilerek, bunları da kapsayacak biçimde temyiz yoluna getirilen parasal sınır, Anayasa'nın 2. ve 36. maddelerine aykırıdır. Kuralın iptali gerekir...” <https://www.anayasa.gov.tr> (s.e.t. 01.09.2021)

“...Hükmün denetlenmesini talep etme hakkının ceza yargılaması sonucu verilen bütün hükümlere karşı bu denetimi talep etme imkânı tanınmasını zorunlu kılan bir yönü bulunmamaktadır. Bu bakımdan hafif nitelikteki suçlara ilişkin mahkûmiyetlerin kesin olması, hükmün denetlenmesini talep etme hakkına yönelik orantılı bir sınırlama olarak nitelendirilebilir. Ancak hürriyeti bağlayıcı ceza yaptırımını içeren suçların hafif nitelikte olduğu söylenemez...” <https://www.anayasa.gov.tr> (s.e.t. 01.09.2021)

Az önemli suçlardan sayılan bazı suçlar⁴²⁹ veya kabahatler⁴³⁰ için yasa yolunun kapatılması veya temyiz incelemesinin duruşmasız olarak gerçekleştirilmesinin⁴³¹ anayasal hakları ihlal etmediğine hükmedilmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin de hafif-ağır suç ayırımına dair içtihatları bulunmaktadır. Mahkeme, Bayar ve Gürbüz/Türkiye kararında 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezası öngören suçun hafif suçlar kapsamında olmadığına işaret etmektedir⁴³². Hem AİHM hem de AYM kararlarında hafif veya önemsiz suçlara dair tespitlerde duruşmalı yargılanma, temyiz hakkı gibi ihlal iddialarına konu ceza muhakemesi hak ve ilkelerinin gözetildiği anlaşılmaktadır.

Netice olarak, basit yargılama usulü kapsamına alınan suçların hafif ve kitlesel suçlardan olduğu kanaatindeyiz. Basit yargılama usulünün kapsamının çok geniş olduğu, bu kadar farklı suçta basit yargılama usulünün uygulanmasının sanığın temel güvencelerini ihlal ettiği, adil yargılama hakkından ödün verildiğine dair görüşe⁴³³ iştirak etmiyoruz. Aksine kapsamın TCK ile sınırlandırılmamasını yani özel kanunlarda düzenlenen suçlar açısından da basit yargılama usulünün uygulanmasını isabetli görmekteyiz. Zira 6136 sayılı Kanun'da olduğu gibi özel kanunlarda düzenlenmekle birlikte kitlesel sayılabilecek nitelikte çok sayıda suç söz konusudur.

⁴²⁹ **Tufan Şahin Başvurusu, AYM, B.N: 2012/799, T: 26.03.2013.** "...Ceza adalet sistemi üzerinde sonuçları dikkate alındığında 'az önemli suçlar' kategorisi içerisinde mütalaa edilmesi mümkün suçlar yönünden temyiz sınırı öngörülmesinin ve kanunda belirlenen sınırının, adalet duygusunu rencide edecek veya hukuk devleti kavramıyla bağdaşmayacak sonuçlara yol açacak boyutta bulunmaması nedeniyle anayasal hakları ihlal etmediği açıktır..." <https://www.anayasa.gov.tr> (s.e.t. 01.09.2021)

⁴³⁰ **Ali Öz Başvurusu, AYM, B.N: 2013/2624, T: 31.03.2016.** "...Somut olayda 'az önemli davalar' kriteri altında 'kabahat' niteliğinde bulunan idari para cezasına karşı itirazı inceleyen İdare Mahkemesinin kararının kesin olması, dolayısıyla karara karşı temyiz yolu öngörülmemesinin adalet duygusunu rencide edecek veya hukuk devleti kavramıyla bağdaşmayacak sonuçlara yol açacak boyutta bulunmaması nedeniyle anayasal hakları ihlal etmediği açıktır..." <https://www.anayasa.gov.tr> (s.e.t. 01.09.2021)

⁴³¹ **Ersin Ekmekçi ve Sinan Ekmekçi Başvurusu, AYM, B.N: 2013/6068, T: 18.11.2015.** "...Ancak 'duruşmalı yargılama hakkı' her türlü yargılamanın mutlaka duruşmalı yapılması gerektiği anlamına gelmez. Adil yargılama ilkelerine uyulmak şartıyla usul ekonomisi ve iş yükünün azaltılması gibi amaçlarla bazı yargılamaların duruşmadan istisna tutulması ve duruşma yapılmaksızın karara bağlanması anayasal hakların ihlalini oluşturmaz. Özellikle ilk derece mahkemeleri önünde duruşmalı yargılama yapıp karar verildikten sonra kanun yolu incelemesinin, tarafların iddia veya savunmaları yazılı olarak alındıktan sonra dosya üzerinden yapılması hâlinde adil yargılanma hakkının ihlalinden söz edilemez..." <https://www.anayasa.gov.tr> (s.e.t. 01.09.2021)

⁴³² **AİHM, Bayar ve Gürbüz/Türkiye, B.N: 37569/06, T: 27.11.2012:** [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22documentcollectionid2%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]}) (s.e.t. 08.05.2021)

⁴³³ **Taşkın, Şaban Cankat** (2020) Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulü, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 141.

Yine sanığın basit yargılama usulünde verilen hükme itiraz ederek klasik yargılamaya gitme imkânı korunmuştur. Bu itibarla suçun düzenlendiği yerin önemli olmadığı kanaatindeyiz.

3.5. Yaş Küçüklüğü, Akıl Hastalığı ile Sağır ve Dilsizlik Hallerinin Bulunmaması

Kusur, failin haksızlık teşkil eden fiili nedeniyle hakkındaki kınama yargısı olarak tanımlanmaktadır⁴³⁴. Kusurluluğu etkileyen haller ise kusurun unsurları olan algılama ve irade yeteneğini etkileyerek kusuru tamamen kaldıran veya azaltan hallerdir⁴³⁵.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 251. maddesinin yedinci fıkrasında kusurluluğu etkileyen hallerden olan yaş küçüklüğü ve akıl hastalığı ile sağır ve dilsizlik durumlarında basit yargılama usulünün uygulanamayacağı düzenlemesine yer verilmiştir. Düzenlemenin nedeni madde gerekçesinde “*faillerin özel durumları sebebiyle elde edilen delillerin duruşmada tartışılmasının ve taraf beyanlarının bizzat hâkim tarafından alınmasının gerekli olması*” şeklinde ifade edilmektedir. Doktrinde, basit yargılama usulünde verilen hükme itiraz edilmemesinin sanığın adil yargılanma hakkına dair güvencelerden vazgeçmesi anlamına geldiği ve bu nedenle sanığın aydınlatılmış rızasının gerekli olduğu savunularak yaş küçüklüğü ve akıl hastalığı ile sağır ve dilsizlik hallerinde sanıkların aydınlatılmış rızalarının olamayacağı gerekçesiyle düzenlemenin yapıldığı belirtilmektedir⁴³⁶. Kusurluluğu etkileyen mezkûr hallere dair kısa açıklamalara yer verdikten sonra bu kanuni tercihin isabetli olup olmadığına dair kanaatimizi bildireceğiz.

Türk Ceza Kanunu’nun 6. maddesinin birinci fıkrası (b) bendinde çocuk “*henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişi*” olarak ifade edilmiştir. Çocuk Koruma Kanunu’nun 3. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde de bu tanıma benzer şekilde “*daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi*” çocuk olarak tanımlanmıştır. TCK’nın 31. maddesinde ise çocukların kusur yeteneği ve yaş küçüklüğünün ceza sorumluluğuna etkisine dair düzenlemelere yer verilmiştir. Yaş küçüklüğünün kusuru kaldırması veya azaltmasına

⁴³⁴ Koca/Üzülmez, s. 312.

⁴³⁵ Koca/Üzülmez, s. 318.

⁴³⁶ Karakehya/İnce Tunçer, s. 135.

dair düzenlemelerde, kişinin algılama ve irade yeteneğinin yaşı ilerlemesi ile gelişeceği düşüncesinden hareket edilmektedir⁴³⁷.

Mezkûr 31. maddede çocuklar üç grup halinde tasnif edilerek kusur yetenekleri ve ceza sorumlulukları açıkça düzenlenmiştir. Maddenin ilk fıkrasında fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocuklar, ikinci fıkrasında on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olanlar, üçüncü fıkrasında ise on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış çocuklara ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir⁴³⁸.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 251. maddesinde bu üç grup çocuk arasında herhangi bir ayırım gözetilmeksizin yaş küçüklüğü halinde basit yargılama usulünün uygulanması yasaklanmıştır. Ancak bu yasak açısından suçun işlendiği zamanın mı yoksa basit yargılama usulünün uygulanacağı zamanın mı esas alınması gerektiği madde metninden anlaşılamamaktadır⁴³⁹. Basit yargılama usulünün amacı ve ceza muhakemesinde yaş küçüklüğüne sonuç bağlanan diğer düzenlemelerin birlikte değerlendirilmesiyle bu sorunun çözülebileceği kanaatindeyiz.

Türk Ceza Kanunu'nun genel hükümler kitabında yer verilen ve çocuklara ilişkin mahsus düzenlemeler içeren 31, 50/3, 51/1, 53, 58/5, 66/2, 68/2 gibi maddelerinin işlerliği açısından failin “*fiilin işlediği sıradaki*” yaşına önem verildiği açıkça düzenlenmiştir.

⁴³⁷ Soyaslan (Genel Hükümler), s. 417; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 609, 610; Özgenç, s. 457; Hafızogulları/Özen, s. 414.

⁴³⁸ “Yaş küçüklüğü
Madde 31- (1) Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.

(2) (Değişik: 29/6/2005 – 5377/5 md.) Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur. İşlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı hâlinde, bu kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan onbir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz.

(3) (Değişik: 29/6/2005 – 5377/5 md.) Fiili işlediği sırada onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde onsekiz yıldan yirmidört yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların üçte biri indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası oniki yıldan fazla olamaz.”

⁴³⁹ Değirmenci (Basit Yargılama), s. 43.

TCK'nın 37/2 ve 38/2. maddeleri lafzından da kusur yeteneği olmayan kişilerin suçun işlenmesinde araç olarak kullanılması veya çocukların suça azmettirilmeleri açısından suçun işlendiği anın önemli olduğu anlaşılmaktadır. Yine özel hükümler kitabı açısından da gerek fail gerekse mağdurun çocuk olup olmadığının tespitinde fiilin işlendiği zaman dikkate alınacak, yargılama esnasında yaşı ne olduğuna bakılmayacaktır⁴⁴⁰.

Çocuk Koruma Kanunu hükümlerinin uygulanmasında suç tarihinin mi yoksa işlemin yapıldığı tarihin mi önemli olduğu hususunda sarıh bir düzenleme bulunmamaktadır. Öğretide, aksine düzenleme bulunmadıkça ceza hukukuna ait hükümlerde fiilin işlendiği, ceza muhakemesine ait hükümlerde ise işlemin yapıldığı zamanın gözetilmesi gerektiği ifade edilmektedir⁴⁴¹. Kanunun 7. maddesinde koruyucu ve destekleyici tedbir kararının uygulanması açısından sarıh bir düzenleme getirilerek, tedbirin uygulanmasının on sekiz yaşı doldurulmasıyla kendiliğinden sona ereceği düzenlenmiştir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'na baktığımızda, çocuk kavramının tanımlanmadığını, muhtelif maddelerinde “*yaş küçüklüğü*”, “*on sekiz yaşı doldurulması*” ve “*çocukluk*” tabirlerine yer verildiğini görmekteyiz⁴⁴². Bu maddelerden bazılarında failin suç tarihindeki yaşı gözetilerek TCK'nın 31. maddesindeki yaş küçüklüğü hali dikkate alınmıştır. Örneğin; CMK'nın 102/5, 223/3-a, 253/1-c maddeleri. Diğer bazı maddelerde ise yargılama esnasındaki yaşına önem verilmiştir. Örneğin; CMK'nın 45/2, 150/2, 185, 234/2 maddeleri. Suçun işlendiği tarihe değil ceza muhakemesi işlemlerinin icra edileceği tarihe önem verilen bu maddelerle, ilgili muhakeme işlemlerinin yapıldığı anda fail, mağdur veya tanığın küçük olan yaşı nedeniyle korunması gerekli görülerek ayrıksı düzenlemeler tercih edilmiştir. Örneğin CMK'nın 150. maddesinin ikinci fıkrasında yer verilen “*Müdafii bulunmayan şüpheli veya sanık; çocuk, kendisini savunamayacak derecede malul veya sağır ve dilsiz ise, istemi aranmaksızın bir müdafii görevlendirilir*” hükmünde önemli olan çocuğun yargılama

⁴⁴⁰ Akbulut, Berrin (2013) “*Ceza Mevzuatında Çocuk ve Çocukların Yakalanması, Gözaltına Alınması*”, MARUHAD, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, C. 19, S. 2, s. 548, 549. (541-586); Dönmez, Burcu (2020) Çocuk Yargılaması-Ceza Muhakemesi Hukukunda Çocuklara Özel Soruşturma ve Kovuşturma Kuralları, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 48, 49.

⁴⁴¹ Akbulut, Berrin (2013), s. 563.

⁴⁴² Akbulut, Berrin (2013), s. 559.

faaliyeti esnasındaki yaşıdır⁴⁴³. Yargıtay Ceza Genel Kurulu⁴⁴⁴ ile özel ceza dairelerinin⁴⁴⁵ bu husustaki içtihatları istikrarlıdır. Benzer şekilde CMK'nın 45/2, 185⁴⁴⁶ ve 234/2⁴⁴⁷.

443 Akbulut, Berrin (2013), s. 560; Dönmez, s. 166.

444 YCGK, E: 2013/3-690, K: 2014/199, T: 22.04.2014: "...TCK'nun 6/1-b maddesi gereğince 18 yaşını doldurmamış olan kişinin çocuk olduğu kabul edilmiş olup, hakkında soruşturma ve kovuşturma yapılan sanığın 18 yaşından küçük olması durumunda CMK'nun 150/2. maddesi gereğince istemi aranmaksızın müdafii görevlendirilmelidir. Fakat sorgu veya ifade tarihinde sanığın 18 yaşını doldurması durumunda ise CMK'nun 150/1. maddesi gözetilerek müdafii görevlendirilmesini isteyip istemediği sorulmalı, sanığın müdafii görevlendirilmesi hususunda talebi olması halinde müdafii görevlendirilmeli, talebi yoksa müdafii görevlendirilmesine gerek olmadan ifade veya sorgusu yapılmalıdır.

Kamu davası açıldığında 18 yaşını doldurmamış bulunan sanık hakkında müdafii tayin edilmemiş ise de; sorgusunun yapıldığı tarihte 18 yaşını tamamlamış olan ve CMK'nun 147. ve 191. maddelerindeki hakları hatırlatılan sanık avukat istemediğini ve savunmasını kendisinin yapacağını beyan etmiştir. Sağır, dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede malul olduğu da ileri sürülmemiştir. Sorgusu sırasında onsekiz yaşını doldurmuş bulunan sanık, kendini savunacak durumda bulunduğu ve müdafii tayin edilmesini de talep etmediğinden, CMK'nun 150/2. maddesi gereğince müdafii tayininde zaruret bulunmamaktadır.

Bu itibarla, hayati tehlike geçirmeye neden olacak şekilde silahla kasten yaralama suçundan yargılanan, sorgusunun yapıldığı tarihte 18 yaşından büyük olan ve müdafii görevlendirilmesi hususunda da talebi olmayan sanığa müdafii görevlendirilmemesinde hukuka aykırılık bulunmadığından, yerel mahkemenin direnme gerekçesi isabetli olup dosyanın incelenmek üzere Özel Daireye gönderilmesine karar verilmelidir..." (UYAP)

445 Yargıtay 2. CD, E: 2019/10261, K: 2019/11898, T: 02.07.2019: "...Suça sürüklenen çocuğun 16/10/2011 tarihli yakalamalı olarak duruşmada alınan ifadesinde, müdafii istemediğini belirttiği gibi 18 yaşını doldurmuş olması nedeniyle zorunlu müdafii atanmasının da gerekli olmadığı halde, mahkemenin talebi üzerine barodan atanmış olan zorunlu müdafii Av. P...Y.. 'nin, yokluğunda verilen 11/06/2015 tarihli kararı temyiz etmiş ise de, anılan müdafinin suça sürüklenen çocuk hakkında verilen mahkumiyet hükmünü temyize yetkisi bulunmadığı ve gerekçeli karar tebliğ edilen suça sürüklenen çocuğun da hükmü temyiz etmediği anlaşıldığından hükmü temyize yetkisi bulunmayan suça sürüklenen çocuk müdafinin temyiz isteminin, 1412 sayılı CMUK'nın 317. maddesi uyarınca reddine..." (UYAP)

Yargıtay 13. CD, E: 2013/24195, K: 2014/17287, T: 13.05.2014: "...Mahkeme tarafından tensip ile birlikte sanığa 5271 sayılı CMK'nın 150/2. maddesi uyarınca müdafii atandığı, yakalama emri üzerine savunmanın alındığı 18.12.2012 tarihi itibarıyla 18 yaşını ikmal etmiş olan suça sürüklenen çocuğun dosyada atanmış müdafiiye rağmen müdafii istemediğini beyan ederek müdafii atanmasına rıza göstermediği, hükmün suça sürüklenen çocuğun yokluğunda ve suça sürüklenen çocuk müdafinin yüzüne karşı verilip, suça sürüklenen çocuk müdafinin hükmü temyiz etmemesi nedeniyle kesinleştiği anlaşılmakla, müdafii ile suça sürüklenen çocuk arasında hukuken geçerli bir müdafilik ilişkisi kalmadığından müdafie yapılan tefhimin usulsüz olup, suça sürüklenen çocuğun 06.05.2013 tarihinde öğrenme üzerine hükmü süresinde temyiz ettiği kabul edilerek..." (UYAP)

446 Yargıtay 6. CD, E: 2017/1425, K: 2020/169, T: 27.01.2020: "...01/08/1997 doğumlu sanık U... Ö... 'ın 18 yaşını doldurmuş olduğu gözetilmeksizin, 5271 sayılı CMK'nın 185. maddesine aykırı olarak, 28/12/2015 ve 11/02/2016 tarihli oturumlar ile hükmün kurulduğu 08.03.2016 tarihli oturumun açık yerine kapalı yapılması ve hükmün kapalı oturumda tefhim edilmesi suretiyle aleniyet ilkesine aykırı davranılması..." (UYAP)

447 Yargıtay 6 CD, E: 2013/25591, K: 2014/633, T: 20.01.2014: "...Mağdur ...'un, karar tarihi olan 04.04.2013 gününde 18 yaşını doldurmuş olduğu, hükmün zorunlu vekil tarafından 11.04.2013 tarihinde temyiz edilmesinden sonra, yakınının temyiz başvurusundan 02.05.2013 havale tarihli dilekçesiyle vazgeçtiği anlaşıldığından, mahkeme tarafından görevlendirilen ancak hükmü temyiz yetkisi bulunmayan Avukat ...'ın temyiz isteminin, 5320 sayılı Yasanın 8/1. maddesi yollamasıyla 1412 sayılı CMUK'nın 317. maddesi gereğince tebliğnameye aykırı olarak reddine..." (UYAP)

Yargıtay 12. CD, E: 2014/923, K: 2014/17243, T: 08.09.2014: "...Mağdur F. T... 'ın 13.10.1993 doğumlu olup, suç tarihinde 18 yaşını ikmal etmediği nazara alındığında, kovuşturma aşamasında

maddeleri açısından da önemli olan suçun işlendiği tarih değil muhakeme işleminin yapıldığı andır. Yargıtay ceza daireleri arasında on sekiz yaşını ikmal eden fail hakkında sosyal inceleme raporu alınıp alınmayacağı hakkında ise içtihat birliği bulunmadığını görmekteyiz. Bazı daireler 18 yaşın ikmal edilmesi halinde sosyal inceleme yaptırılmasının imkânsız olduğu ve dosyaya katkı sağlamayacağını savunmaktayken⁴⁴⁸ diğer bazı daireler⁴⁴⁹ ise aksi görüştedir.

Kanaatimizce, CMK'nın 251. maddesinin gerekçesi, TCK'nın 32. maddesine doğrudan atıf yapılmaması ve basit yargılama usulünde düzenlenen dörtte bir oranındaki indirim ile CMK'nın incelenen maddelerinin uygulanış biçimi nazara alındığında “yaş küçüklüğü” açısından suç tarihinin değil basit yargılama usulünün uygulanma tarihinin esas alınması gerekmektedir⁴⁵⁰. Ancak basit yargılama usulünün sadece asliye ceza mahkemelerinde uygulanacağına dair yukarıda incelenen 251. maddenin birinci fıkrasında

mağdura CMK'nın 234/2. maddesi uyarınca Baro tarafından zorunlu vekil atanması gerektiği halde vekil atanmadığı; ancak, mağdurun ifadesinin alındığı 16.02.2012 tarihli duruşma ve inceleme tarihi itibarıyla 18 yaşını doldurmuş olduğu anlaşıldığından, gerekçeli karar mağdura tebliğ edilip, tebligat parçası ile temyiz etmesi halinde vereceği temyiz dilekçesi dosyaya eklendikten ve ek tebliğname düzenlendikten sonra gönderilmek üzere dosyanın Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına tevdiine, 08.09.2014 tarihinde oybirliğiyle karar verildi...” (UYAP)

⁴⁴⁸ **Yargıtay 3. CD, E: 2020/15373, K: 2020/19929, T: 22.12.2020:** “...Suç tarihi itibarıyla suça sürüklenen çocuğun 15-18 yaş arasında bulunduğu, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 35/1-3 maddesi gereğince sosyal inceleme raporu aldırılması, sosyal inceleme yaptırılmaması halinde ise bunun gerekçesinin kararda gösterilmesi gerektiği belirtilmiş ise de; suça sürüklenen çocuğun temyiz inceleme tarihi itibarıyla 18 yaşını ikmal ettiği anlaşılmakla, belirtilen eksikliğin telafisinin suça sürüklenen çocuğun yaşı itibarıyla imkânsız bulunduğu ve dosyaya bir katkı sağlamayacağı anlaşıldığından, bozma nedeni yapılmamıştır...”; **Yargıtay 6. CD, E: 2016/7029, K: 2019/2685, T: 07.05.2019, (UYAP)**

⁴⁴⁹ **Yargıtay 2. CD, E: 2021/4289, K: 2021/9480, T: 17.05.2021:** “...Dairemizce de benimsenen Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 20.11.2018 tarihli ve 2016/6-986 E., 2018/554 K. sayılı içtihadında belirtildiği üzere 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 35. maddesi ve Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmeliğin 20 ve 21. maddeleri uyarınca; fiil işlendiği sırada 15-18 yaş grubu içerisinde bulunan suça sürüklenen çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığının takdiri bakımından, mahkemece sosyal inceleme raporu alınmadan veya alınmaması durumunda gerekçesi kararda gösterilmeden yazılı şekilde hüküm kurulması, 2-Suçta sürüklenen çocuğa CMK'nın 150/2. maddesi uyarınca atanan zorunlu müdafinin görevinin hüküm kesinleşinceye kadar devam edeceği gözetilmeden, hükmün açıklanması için yapılan yargılamada 18 yaşını ikmal etmiş olduğu anlaşılan suça sürüklenen çocuğa duruşma günü için tebligat usulüne uygun olarak duruşmaya gelmediği takdirde yokluğunda duruşmaya devam edilerek hükmün açıklanacağına dair ihtaratlı çıkartıldığı halde, suça sürüklenen çocuk müdafisine duruşma günü tebliğ edilmeyerek savunma hakkının kısıtlanması...”; **Yargıtay 8. CD, E: 2019/20506, K: 2020/20397, T: 24.12.2020. (UYAP)**

⁴⁵⁰ **Karakehya/İnce Tunçer**, s. 136; **Yılmaz/Apiş**, s. 96; **Babayiğit/Karacan**, s. 891; **Alkan**, s. 146; Basit yargılama usulünün uygulanabilmesi için suç tarihinde 18 yaşın ikmal edilmiş olması gerektiğine dair aksi görüş için bkz. **Aygörmez/Korkmaz**, s. 67.

yer verilen hüküm uyarınca, çocuk mahkemelerinde ve çocuk mahkemesi sıfatı ile yargılama yapan mahkemelerde bu usul uygulanamayacağından “yaş küçüklüğü” açısından öngörülen bu düzenleme sadece ÇKK’nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında düzenlenen halde davanın birlikte yürütülmesinin zorunlu görülmesi nedeniyle birleştirilerek yargılamanın asliye ceza mahkemesinde yapılması durumunda önem kazanacaktır. Bu halde asliye ceza mahkemesinde görülecek davada suça sürüklenen çocuğun basit yargılama usulünün uygulandığı andaki yaşına bakılmalıdır.

Netice olarak muhakeme işleminin yapıldığı esnada on sekiz yaşını ikmal etmiş kimseler hakkında sair şartların ve mahkeme kanaatinin oluşması halinde basit yargılama usulünün uygulanabilmesi mümkündür. Ancak failin “işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin” bulunup bulunmadığının tespiti açısından duruşma açılmasında fayda görülen hallerde basit yargılama usulünün uygulanmaması yönünde karar verilmelidir.

Yargıtay’ın bazı kararlarında aksi yönde hüküm verildiğini görmekteyiz. Yargıtay 8. Ceza Dairesinin 23.02.2021 tarihli ve E: 2020/10397, K: 2021/2746 sayılı ilamında “...CMK’nın 251/7. maddesi uyarınca “basit yargılama usulü yaş küçüklüğü olan suçlar hakkında uygulanmaz” hükmü gereğince 17.01.1999 doğumlu olan suça sürüklenen çocuk hakkında uygulanması mümkün olmadığından tebliğnamedeki bozma düşüncesine iştirak edilmemiştir...” şeklinde karar verilmiştir⁴⁵¹. Karara konu yargılama (Denizli) çocuk mahkemesince gerçekleştirildiği için basit yargılama usulünün uygulanamayacağına dair kararın neticesi doğru ise de gerekçesinin hatalı olduğunu değerlendirmekteyiz. Zira karar tarihinde suça sürüklenen çocuk on sekiz yaşını ikmal ettiğinden hakkında basit yargılama usulünün uygulanabileceğini değerlendirmekteyiz.

Doktrinde suçu işlediği zaman on sekiz yaşını doldurmamış olan kişilerin yargılama esnasında on sekiz yaşını ikmal etmeleri nedeniyle haklarında basit yargılama usulünün

⁴⁵¹ Benzer şekilde aynı Dairenin E: 2020/7655, K: 2021/1003 T: 26.01.2021: “...CMK’nın 251/7. maddesi uyarınca ‘basit yargılama usulü yaş küçüklüğü olan suçlar hakkında uygulanmaz’ hükmü gereğince 25.05.1997 doğumlu olan suça sürüklenen çocuk hakkında uygulanması mümkün olmadığından tebliğnamedeki bozma düşüncesine iştirak edilmemiştir...””; Benzer şekilde Yargıtay 3. CD, E: 2020/22324 , K: 2020/14039 , T: 20/10/2020: “...5271 sayılı CMK’nın 251/7. maddesi uyarınca yaş küçüklüğü halinde basit yargılama usulü uygulanamayacağından; tebliğnamenin (2) numaralı bozma düşüncesine iştirak edilmemiştir...” (UYAP)

uygulanmasının ceza adaletsizliğine yol açabileceği ileri sürülmüştür⁴⁵². Bu görüşe iştirak edememekteyiz. Zira yaş küçüklüğü nedeniyle yapılan indirim ile basit yargılama usulünde düzenlenen indirimin amacı farklıdır. Hatta kanaatimizce bu görüşün aksine küçükler hakkında basit yargılama usulünün uygulanmamasının ceza indiriminden yararlanamayacak olmaları nedeniyle adaletsizliklere yol açacağı iddia edilebilecektir.

Ceza kararnamesine dair düzenlemelere baktığımızda ise yaş küçüklüğü halinde ceza kararnamesinin uygulanmasına dair doğrudan bir yasaklama olmadığı, doktrin ve uygulamada bu hususta farklı kanaatler olduğu görülmektedir. Yargıtay, 11 yaşını bitirmiş ancak 15 yaşını tamamlamamış olan çocuklar hakkında ceza kararnamesine hükmedilemeyeceğine karar vermiştir⁴⁵³. Doktrinde de ağırlıklı görüş, çocukların yargılanmalarına dair özel kuralların bulunduğu ve bu kuralların ceza kararnamesi ile bağdaşmadığı, çocuğun işlediği filin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğinin olup olmadığının ve çocuk hakkında ceza yerine çocuklara özgü tedbirlerin uygulanıp uygulanmayacağının tespiti için hâkimin çocuğu bizzat görmesinin gerekeceği düşüncesiyle 15 yaşını ikmal etmemiş çocuklar hakkında ceza kararnamesi uygulanamayacağını savunmaktaydı⁴⁵⁴.

⁴⁵² **Değirmenci** (Basit Yargılama), s. 43; Aksi yönde görüş için bkz. **Yıldız, Ali Kemal** (2020) “Seri Muhakeme ve Basit Yargılamada Avukatlık” Erişim:<https://tv.barobirlik.org.tr/WatchE/4374> (s.e.t. 05.10.2021)

⁴⁵³ **Yargıtay 2. CD, E: 1999/5783, K: 1999/6299, T: 12.05.1999:** “...2253 sayılı Kanunun geçici 2. maddesinde, çocuk mahkemesi kurulmamış olan yerlerde ‘... küçükler tarafından işlenen suçlara ait soruşturma ve kovuşturma bu kanunda yazılı usullere göre görevli mahkeme ve Cumhuriyet Savcılığınca yapılır. Şu kadar ki küçükler hakkında bu kanunda gösterilen tedbir ve cezalar uygulanır’ 42. maddesinde ‘Diğer Kanunların bu kanuna aykırı hükümleri küçük suçlular hakkında uygulanmaz.’ 18. maddesinde, ‘bu kanunda hüküm bulunmayan hallerde Ceza Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanır.’ Hükümleri yer almakta olup inceleme konusu ile ilgili bu kurallarla birlikte kanunun bütününe bakıldığında, küçükler tarafından işlenen suçlarla ilgili davaların yargılama ile sonuçlandırılması esasını öngördüğü, Kanunun 12 maddesindeki ceza verme veya tedbir uygulama, 10. maddesindeki tedbirlerden uygun olanın takdiri, bu amaçlarla 20. madde çerçevesinde yapılacak incelemenin kapsam ve içeriği, Kanunun 9. maddesinde düzenlenen büyüklerle birlikte işlenen suçlarda izlenecek yöntem, 38. maddesindeki şartlı erteleme gibi hususların çözümünün hâkimin karar öncesi gerekli ve yeterli bir araştırma yapmasına bağlı olup yargılama gereğinin doğal sonucu olduğu tespit edilmekte, hüküm öncesinde gerekli olan araştırma ve değerlendirmenin buna dayandırılması olgusu da, küçükler hakkında yargılama yapmadan hüküm kurulmasının mümkün olmadığı, dolayısıyla haklarında ceza kararnamesi düzenlenemeyeceği sonucunu ortaya koymaktadır...” (UYAP)

⁴⁵⁴ **Kantar, Baha** (1957) Ceza Muhakemeleri Usulü, Ankara, Güzel Sanatlar Matbaası, s. 469; **Yokuş Sevük, Handan** (2004) “Çocuk Yargılamasında Ön Ödeme ve Sulh Ceza Hakiminin Ceza Kararnamesi” Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 52, s. 161. (66-88); **Bengü**, s. 185; **Karagülmez**, s. 88.

Doktrindeki diğer görüş ise 11-15 yaş arasındaki çocuklar hakkında da dosya kapsamının hâkim tarafından yeterli görülmesi halinde ceza kararnamesi verilebileceğini, bu uygulamanın çocukları duruşmaya çıkmaktan koruyacağı kanaatindeydi⁴⁵⁵.

15 ilâ 18 yaş arasındaki çocuklar hakkında ceza kararnamesi verilip verilemeyeceği hususunda da görüş birliğinin olmadığını görmekteyiz. 07.08.2003 tarihinde 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'da yapılan değişiklikten önce Yargıtay, bu yaş aralığındaki kişiler hakkında ceza kararnamesi uygulanmasını mümkün görmekteyken⁴⁵⁶, değişiklikten sonra on sekiz yaşını tamamlamayan kişiler hakkında ceza kararnamesi ile hüküm kurulamayacağına karar vermiştir⁴⁵⁷.

Öğretide ise bu konuda farklı görüşler söz konusudur. İlk görüş 15 yaşını bitirmekle birlikte 18 yaşını ikmal etmemiş olanlar hakkında ceza kararnamesi verilebileceğini savunmaktadır⁴⁵⁸. Diğer görüş ise aksi kanaattedir⁴⁵⁹. 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev Ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'da yapılan değişiklikle bu çocuklar hakkında da çocuk mahkemelerinin görevli olduğu belirtildiğinden bu mahkemeye özgü yargılama usulünün 15-18 yaş arasındaki çocuklara da uygulanması gerekliliği nedeniyle bu çocuklar hakkında ceza kararnamesi verilemeyecektir⁴⁶⁰.

2003 tarihli Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı'nın 268. maddesi dördüncü fıkrasında ise 18 yaşından küçükler hakkında ceza kararnamesi verilemeyeceği açıkça belirtilmiştir⁴⁶¹. CMK'nın 251. maddesinde yaş küçüklüğü halinde basit yargılama usulünün

⁴⁵⁵ Önder, s. 269.

⁴⁵⁶ Karagülmez, s. 93.

⁴⁵⁷ Yargıtay 2. CD, E: 2006/7193, K: 2006/15761, T: 02.10.2006: "...Yargıtay 2.Ceza Dairesinin 18.02.2004 gün ve 2004/2900-2682 sayılı kararında da belirtildiği üzere, 07.08.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4963 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin kanun'un 8.maddesi ile 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 6.maddesindeki '15' yaş ibaresi '18' olarak değiştirilmiş olup, 15-18 yaş arasındaki küçüklerin de, anılan Kanun kapsamına alındığı cihetle, kayden 19.10.1987 doğumlu olup, suçun işlendiği 29.12.2004 tarihinde 18 yaşını tamamlamadığı anlaşılan sanığın 2253 sayılı Kanun hükümlerine tabi olduğu ve hakkında ceza kararnamesi ile hüküm kurulamayacağının gözetilmemesinde..." (UYAP)

⁴⁵⁸ Önder, s. 268; Karagülmez, s. 91

⁴⁵⁹ Kantar, s. 469; Yokuş Sevük, s. 85.

⁴⁶⁰ Yokuş Sevük, s. 85.

⁴⁶¹ "Onsekiz yaşını doldurmamış çocuklar hakkında ceza kararnamesiyle karar verilemez."

uygulanması kanunda açıkça yasaklanarak ceza kararnamesine dair tartışmaların benzerinin basit yargılama usulü hakkında ortaya çıkması engellenmiştir.

Basit yargılama usulünün uygulanmasının mümkün olmadığı kusurluluğu etkileyen hallerden ikincisi ise akıl hastalığıdır. Akıl hastalıkları, kusur yeteneğinin unsurları olan algılama ve irade yeteneğini etkileyen psikolojik bozukluklardır⁴⁶².

Türk Ceza Kanunu'nun 32. maddesinde akıl hastalığının kusur yeteneğine etkisi düzenlenmiştir. Maddenin ilk fıkrasında akıl hastalığı nedeniyle kişinin işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin önemli derecede azalmış olması halleri düzenlenerek, bu hallerde kişiye ceza verilmeyeceği ancak güvenlik tedbirine hükmolunacağı belirtilmiştir. İkinci fıkrada ise birinci fıkraya atıf yapılarak, birinci fıkradaki derecede olmamakla birlikte işlediği fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği azalmış olan kişinin ceza sorumluluğu hüküm altına alınmıştır.

Sanıkta bulunan akıl hastalığının yargılama konusu eylem açısından kusur yeteneğine etkisine dair hukuki belirlemenin, gerekirse bilirkişi incelemesine başvurarak, hâkim tarafından yapılacak olması⁴⁶³ nedeniyle bu düzenlemenin isabetli olduğu kanaatindeyiz. Benzer gerekçelerle CMUK'ta akıl hastaları hakkında ceza kararnamesi verilemeyeceği kabul edilmekteydi⁴⁶⁴.

Sanığın sağır ve dilsiz olması basit yargılama usulünün uygulanabilmesini engelleyen haller arasında sayılmıştır. Sağır ve dilsizlik, TCK'nın 33. maddesinde düzenlenmiştir. Madde gerekçesinde işitme ve konuşma yeteneği gelişmeyen kişilerin algılama yeteneklerinin de yeterince gelişmediğine işaret edilmektedir⁴⁶⁵. Maddede sağır ve dilsizliğin kusur yeteneğine ve ceza sorumluluğuna etkisi, yaş küçüklüğüne ilişkin hükümlere atıf yapılarak belirlenmiştir. Bu hükümlerde sağır ve dilsizler yaş ölçütüne göre on beş yaşını doldurmamış, on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış, on sekiz yaşını doldurmuş olup da yirmi bir yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler olarak

⁴⁶² Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 621; Özgenç, s. 446.

⁴⁶³ Koca (2020), s. 180; Akbulut, Berrin (2020), s. 634.

⁴⁶⁴ Bengü, s. 186; Karagülmez, s. 94.

⁴⁶⁵ Madde gerekçesi.

üç gruba ayrılmıştır. Düzenlemeden failin yirmi bir yaşını tamamlaması halinde sağır ve dilsizliğin ceza sorumluluğuna herhangi bir etkisinin olmadığı, normal kişiler gibi cezalandırıldığı anlaşılmaktadır. Bu halde ancak akıl hastalığına dair hükümler çerçevesinde değerlendirme yapılabilmesi mümkündür⁴⁶⁶. Oysa 765 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 58. maddesinin son fıkrasındaki düzenlemede sağır ve dilsizlerin yaşı ne olursa olsun isnat yeteneklerinin tam olmadığı kabul edilerek cezada indirim öngörülmekteydi⁴⁶⁷.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 251. maddesinde sağır ve dilsizlik ifadesi kullanılmışsa da TCK’nın 33. maddesine doğrudan bir atıfta bulunulmadığı için basit yargılama usulünün yirmi bir yaşını tamamlamış olan sağır ve dilsizler hakkında uygulanıp uygulanamayacağı hususunda bir tereddüt söz konusu olabilecektir. Seri muhakemeye dair 250. maddede de benzer yasaklama için kanuni bir belirleme yapılmamıştır. Ancak Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliğinin 7. maddesinde yer verilen “*Suç, seri muhakeme usulü kapsamında olsa bile Türk Ceza Kanununda yer alan; yaş küçüklüğü (madde 31), akıl hastalığı (madde 32) veya sağır ve dilsizlik (madde 33) hâllerinde bu usul uygulanmaz.*” düzenlemesi ile tereddütler engellenmeye çalışılmıştır.

Basit yargılama usulü açısından tereddüdün giderilmesinde sağır ve dilsizliğe sonuç bağlanan CMK’nın 150/2⁴⁶⁸, 202/2⁴⁶⁹, 223/3-a⁴⁷⁰, 239/2.⁴⁷¹ maddelerindeki düzenlemelerin birlikte değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 150/2. maddesi uyarınca yapılacak müdafî görevlendirmesinde sağır ve dilsiz olan sanığın 21 yaşını ikmal edip etmediği önemli değildir. Bu yaş ölçütüne bakılmaksızın tüm sağır ve dilsizler müdafî yardımından istifade ettirilmektedir⁴⁷². CMK’nın 239/2. maddesi uyarınca sağır ve dilsiz olan mağdura vekil

⁴⁶⁶ Soyaslan (Genel Hükümler), s. 421.

⁴⁶⁷ Koca/Üzülmüş, s. 324, 325.

⁴⁶⁸ “Müdafî bulunmayan şüpheli veya sanık; çocuk, kendisini savunamayacak derecede malul veya sağır ve dilsiz ise, istemi aranmaksızın bir müdafî görevlendirilir.”

⁴⁶⁹ “Engelli olan sanığa veya mağdura, duruşmadaki iddia ve savunmaya ilişkin esaslı noktalar, anlayabilecekleri biçimde anlatılır.”

⁴⁷⁰ “Sanık hakkında; a) Yüklenen suçla bağlantılı olarak yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya sağır ve dilsizlik hali ya da geçici nedenlerin bulunması... Hallerinde, kusurunun bulunmaması dolayısıyla ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir.”

⁴⁷¹ “Mağdur veya suçtan zarar görenin çocuk, sağır ve dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede akıl hastası olması halinde avukat görevlendirilmesi için istem aranmaz.”

⁴⁷² Yargıtay 22. CD, E: 2015/6020, K: 2015/8594, T: 08.12.2015. (UYAP)

görevlendirilmesi açısından da herhangi bir yaş şartı aranmayacaktır⁴⁷³. Yine tercüman görevlendirilmesine dair CMK'nın 202/2. maddesinde de önemli olan yaş değil sanık veya mağdurun engelliliğidir. Bu düzenlemelerin ortak yanı muhakemeye ilişkin olmalarıdır. CMK'nın 223/3. maddesinde zikredilen sağır ve dilsizlik hali ise TCK'nın 33. maddesi nazara alınarak tespit edilecektir⁴⁷⁴. Zira bu düzenleme muhakemeye ilişkin olmayıp, sanığın kusurluluğunu etkileyen hali nedeniyle hakkında verilecek hükmü düzenlemektedir.

Basit yargılama usulünde önemli olan failin yargılama esnasında kusurluluğunu etkileyen bir hal içinde bulunmamasıdır. Bu usul, duruşmasız yargılama içerdiğinden failin beyanının bizzat mahkemece alınması gerekli görülerek söz konusu yasaklama getirilmiştir. Bu itibarla, 251. maddedeki yasağın yaş şartı aranmaksızın tüm sağır ve dilsizleri kapsar şekilde anlaşılması, yani basit yargılama usulünün tüm sağır ve dilsizler hakkında uygulanamaması gerektiği kanaatindeyiz⁴⁷⁵. Doktrinde TCK'nın 33. maddesine uygun yorumla 21 yaşın dikkate alınması gerektiği de savunulmaktadır⁴⁷⁶.

Basit yargılama usulünün küçükler, akıl hastaları ile sağır ve dilsizler için uygulanmaması isabetli bir tercihtir. Zira bu usul sanıklar açısından daha az güvencelidir. Ayrıca bu sanıkların işlediği fiil açısından algılama ve irade yeteneklerinin olup olmadığının tespit edilmesi açısından mahkemece bizzat gözlemlenmeleri gerekmektedir. Bu nedenle gerekli güvencelerin sağlanması ile bu dezavantajlı kimseler hakkında da basit yargılama usulünün uygulanması gerektiği yönündeki görüşe⁴⁷⁷ iştirak etmemekteyiz.

Düzenlemede dikkat çeken bir husus da CMK'nın 150. maddesinde kullanılan “*kendisini savunamayacak derecede malul*” kavramının 251. maddede tercih edilmemesidir. Bu geniş kavram yerine sadece bu kavramın kapsamında kalan akıl hastaları kavramı tercih edilmiştir. Oysa madde gerekçesinde zikredilen “*faillerin özel durumları*” ifadesi “*kendisini savunamayacak derecede malul*” kimseler açısından da geçerlidir. Okuma-yazma bilmeyen,

⁴⁷³ Yargıtay 3. CD, E: 2014/6822, K: 2014/31786, T: 30.09.2014. (UYAP)

⁴⁷⁴ Yargıtay 13. CD, E: 2015/5825, K: 2016/8511, T: 09.05.2016: “...Suç tarihi itibari ile 21 yaşını doldurmuş olduğu anlaşılan sanık hakkında 5237 sayılı TCK'nın 33. maddesi gereğince indirim yapılamayacağına gözetilmemesi...” (UYAP)

⁴⁷⁵ Aynı yönde görüş için bkz. Karakehya/İnce Tunçer, s. 136.

⁴⁷⁶ Aygörmez/Korkmaz, s. 67; Tulay/Doğan, s. 357.

⁴⁷⁷ Karakehya/İnce Tunçer, s. 138.

ileri derecede yaşı, ciddi fiziki engeli bulunan⁴⁷⁸ kişiler bu kapsamdadır. CMK'nın 150. maddesi uyarınca müdafî atanacak “*kendisini savunamayacak derecede malul*” kimseler hakkında da bu usulün uygulanamaması yönünde düzenleme yapılmasının isabetli olacağı kanaatindeyiz. Mevcut durumda ise kendisini savunamayacak derecede malul kimseler hakkında basit yargılama usulünün mahkeme takdiri ile uygulanmaması gerektiği kanaatindeyiz.

1412 sayılı Kanun'un ceza kararnamesine dair düzenlemelerinde kusurluluğu etkileyen hallere ilişkin açık bir yasaklama bulunmamakla birlikte aynı kanunun 387. maddesinde “*duruşma yapmaksızın ceza tertibini mahzurlu görülmesi*” halinde duruşma günü tayin edileceği belirtilmekteydi. Yukarıda belirtildiği üzere bu husus akıl hastalığı açısından sorun olmasa da çocuklar ile sağır ve dilsizler açısından uygulama ve öğretide tartışma konusu olmuştur. Bu yönüyle kanun koyucunun tereddüde yol açmayacak şekilde konuyu düzenlemesini belirttiğimiz eksikliklere rağmen isabetli bulmaktayız.

3.6. Suçun Soruşturma veya Kovuşturmasının İzne ya da Talebe Bağlı Olmaması

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 251. maddesinin yedinci fıkrasında “*soruşturma veya kovuşturma yapılması izne ya da talebe bağlı olan suçlar*” hakkında basit yargılama usulünün uygulanamayacağı düzenlenmiştir. Madde gerekçesinde bu daraltmanın nedeni “*soruşturma veya kovuşturma yapılması izne ya da talebe bağlı olan suçlar hakkında faillerin özel durumları sebebiyle elde edilen delillerin duruşmada tartışılmasının ve taraf beyanlarının bizzat hâkim tarafından alınmasının gerekli olması*” şeklinde izah edilmeye çalışılmıştır.

478

Yargıtay 15. CD, E: 2017/36123, K: 2019/10163, T: 17.10.2019: “...Sanık savunması ve tanık anlatımları ile sanığın temyiz dilekçesi ekinde sunduğu sağlık kurulu özürlü raporuna göre; sanığın, %90 oranında görme engelli olduğunun anlaşılması karşısında; 5271 sayılı CMK'nın 150/2. maddesi gereğince kendisini savunamayacak derecede malul olan sanığın savunması sırasında zorunlu müdafii hazır bulundurulmaksızın, yargılamaya devam edilip hüküm kurulmak suretiyle savunma hakkının kısıtlanması...” (UYAP)

Mezkûr fıkra da zikredilen izin ve talep, ceza muhakemesine ilişkin şartlardandır. Soruşturma ve kovuşturma şartları olarak da adlandırılan bu muhakeme şartlarının gerçekleşmemesi halinde ceza muhakemesinin yürümesi mümkün olmayacaktır.

İzin, Cumhuriyet savcılığının talebi üzerine, somut olayda soruşturma yapılması veya kamu davası açılmasının yetkili makamlarca uygun görülmesidir. Soruşturma yapılması ve davanın açılmasının yetkili makamların kamu menfaati ölçütünde yapacakları bu değerlendirmeye tabi kılınması, kamu davasının mecburiliği ilkesini zayıflatan bir şarttır⁴⁷⁹.

Doktrindeki bazı yazarlarca⁴⁸⁰ izin, aktif ve pasif izin olarak ikiye ayrılmaktadır. Aktif izinde suç değil, failin niteliği önemlidir ve fail yaptığı görev nedeniyle korunmak istenmektedir. Görev yönünden sağlanan bu korumanın istisnası aktif iznin verilmesidir. Memur yargılaması bakımından aranan izin şartı aslında memurluk dokunulmazlığıdır. Kişinin üstlendiği kamu görevine bağlı olan bu dokunulmazlık kalkmadan yani hakkında izin verilmeden ceza muhakemesi yapılamayacaktır. Pasif izin ise belirli suçların soruşturulması veya kovuşturulmasının yetkili makamların bunda kamu yararı görmesine bağlanmasıdır⁴⁸¹.

Kamu görevlisi dokunulmazlığının bulunmaması⁴⁸² veya izin şartı olarak adlandırılan ve faile bağlı olan ceza muhakemesi şartı, Anayasanın 129/son⁴⁸³ maddesinde “*Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idari merciin iznine bağlıdır.*” şeklinde düzenlenmiştir. 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun, 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu, 1136 sayılı Avukatlık Kanunu, 1512 sayılı Noterlik Kanunu, 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu

⁴⁷⁹ Centel/Zafer, s. 732; Şahin/Göktürk (CMH I), s. 63.

⁴⁸⁰ Yenisey/Nuhoğlu, s. 618.

⁴⁸¹ Yenisey/Nuhoğlu, s. 618.

⁴⁸² Yenisey/Nuhoğlu, s. 621.

⁴⁸³ “*Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idari merciin iznine bağlıdır.*”

gibi çok sayıda düzenlemede izin müessesesine yer verilmiştir⁴⁸⁴. Bu düzenlemeler uyarınca, hâkim ve Cumhuriyet savcıları, avukatlar, noterler gibi görevliler hakkında soruşturma izni verilmemesi bir muhakeme engelidir⁴⁸⁵.

Mezkûr hükümlerle şüpheli hakkında bazı suçlardan dolayı dava açılabilmesi yetkili merciin iznine bağlanmıştır. Örneğin yaptırım miktarı nedeniyle basit yargılama usulünün uygulanabileceği görevi kötüye kullanma suçunda yetkili merci izni olmaksızın fail hakkında dava açılmayacaktır. Ancak CMK'nın 332/2. maddesindeki gibi istisnai hükümlerin varlığı halinde izin şartı aranmayacak ve basit yargılama usulü de uygulanabilir hale gelecektir.

İznin failin sıfatına bakılmaksızın fiile özgüldüğü TCK'nın 299/3, 301/4, 305/3 ve 306/5. maddelerinde yazılı suçlardan dolayı muhakeme yapılması için Adalet Bakanının izni gerekmektedir. Bu hallerde de izin olmaksızın ceza muhakemesi yürütülemeyecektir.

Talep ise bazı suçlarda yetkili makamın Cumhuriyet savcısından dava açılmasını istemesidir. Talep üzerine dava açılması zaruri olup talebin geri alınması da mümkün değildir⁴⁸⁶. Türk Ceza Kanunu'nun 12 ve 13. maddelerinde bazı suçlardan dolayı yargılama yapılması Adalet Bakanının talebine bağlı kılınmıştır. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 162.⁴⁸⁷, 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun 115.⁴⁸⁸ maddelerindeki düzenlemelerde de Tasarruf Mevduatı ve Sigorta Fonu ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun başvuruları, talep dava şartı olarak düzenlenmiştir⁴⁸⁹. Bu itibarla TCK ile 5411 ve 6362 sayılı

⁴⁸⁴ Öztürk/Tezcan/Erdem ve diğerleri, s. 54.

⁴⁸⁵ Şahin/Göktürk (CMH I), s. 66.

⁴⁸⁶ Yenisey/Nuhoğlu, s. 596.

⁴⁸⁷ “Yazılı başvuru ve müdahale

Madde 162 — Bu Kanunda belirtilen suçlara ilişkin soruşturma ve kovuşturma yapılması, Kurum veya Fon tarafından Cumhuriyet başsavcılığına yazılı başvuruda bulunulmasına bağlıdır. Bu başvuru muhakeme şartı niteliğindedir. Ancak, 160 ıncı maddenin üçüncü fıkrasında belirtilen suçtan dolayı soruşturma ve kovuşturmalar Kurumun veya Fonun yazılı bildirimi üzerine veya gecikilmesinde sakınca görülen hallerde re'sen Cumhuriyet savcılarınca yapılır ve Kurum ve Fon haberdar edilir. Bu fıkra uyarınca yapılan soruşturmalar neticesinde açılan kamu davalarında, Kurumun veya Fonun başvuruda bulunması hâlinde, bunlar başvuru tarihinde müdahil sıfatını kazanırlar.”

⁴⁸⁸ “Yazılı başvuru ve özel soruşturma usulleri

MADDE 115 – (1) Bu Kanunda tanımlanan veya atıfta bulunulan suçlardan dolayı soruşturma yapılması, Kurul tarafından Cumhuriyet başsavcılığına yazılı başvuruda bulunulmasına bağlıdır. Bu başvuru muhakeme şartı niteliğindedir.”

⁴⁸⁹ Öztürk/Tezcan/Erdem ve diğerleri, s. 54.

Kanunların anılan hükümleriyle işaret edilen suçlarda basit yargılama usulünün uygulanması mümkün değildir.

Soruşturma veya kovuşturma yapılması izne ya da talebe bağlı olan suçlar hakkında basit yargılama usulünün uygulanmamasını gerektiren bir neden olmadığı kanaatindeyiz⁴⁹⁰. Zira CMK'nın 174. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendinde soruşturma veya kovuşturma yapılması izne veya talebe bağlı olan suçlarda izin alınmaksızın veya talep olmaksızın düzenlenen iddianamenin Cumhuriyet başsavcılığına iadesine karar verileceği açıkça düzenlenmiştir. Bu hüküm, izin ve talep koşulu gerçekleşmeyen dosyalarda kovuşturma evresine geçilmesini engelleyecek, CMK'nın 223/8. maddesi uyarınca verilecek durma kararlarına lüzum bırakmayacaktır.

İddianamenin iadesi sebebi olarak kabul edilen zikredilen hususun basit yargılama açısından da yasaklayıcı bir şart olarak kabul edilmesini isabetli bulmamaktayız. Madde gerekçesinde belirtilen “*faillerin özel durumları*” ifadesi, basit yargılama usulünün uygulanmamasının neden tercih edildiğine dair doyurucu bir izah içermemektedir. İzin veya talep şartının gerçekleşmesinden sonra faillerin hangi özel durumlarının basit yargılamaya mâni olacağı açıklanmamıştır. Doktrinde izin ve talebe bağlı suçlara dair kovuşturmaların görece daha önemli görülmesi nedeniyle bu düzenlemenin yapıldığı iddia edilmektedir⁴⁹¹. Yukarıda açıkladığımız nedenlerle bu yaklaşımın da söz konusu düzenlemeyi isabetli kılmayacağı kanaatindeyiz. Ayrıca hukuki mahiyetlerini gözettiğimizde 251. maddenin yedinci fıkrasında kusurluluğu etkileyen haller ile soruşturma ve kovuşturma şartına dair hallerde basit yargılama usulünün uygulanamayacağı hususunun birlikte düzenlenmesi de isabetli olmamıştır.

3.7. Suçun Basit Yargılama Usulü Kapsamına Girmeyen Başka Bir Suçla Birlikte İşlenmiş Olmaması

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 251. maddesinin sekizinci fıkrası uyarınca basit yargılama usulü, bu kapsama giren bir suçun, kapsama girmeyen başka bir suçla birlikte

⁴⁹⁰ Aynı yönde görüş için bkz. **Yıldız, Ali Kemal** (2020) “*Seri Muhakeme ve Basit Yargılamada Avukatlık*” Erişim:<https://tv.barobirlik.org.tr/WatchE/4374> (s.e.t. 05.10.2021)

⁴⁹¹ **Kızılarlan**, s. 1946.

işlenmiş olması hâlinde uygulanamayacaktır. Madde gerekçesinde fıkranın amacının uygulamada yaşanabilecek sorunların önüne geçmek olduğu belirtilmektedir⁴⁹². Ancak, kanaatimizce basit yargılama usulünün uygulanabilirliğini daraltan bu objektif sınırlama açısından “birlikte işlenmiş suç” kavramının nasıl anlaşılacağı hususu, gerekçenin aksine uygulamada önemli bir soruna yol açacaktır. Benzer bir sorun 26.06.2009 tarihli ve 5918 sayılı Kanun’un 8. maddesiyle ceza muhakemesinde uzlaştırma kurumunun düzenlendiği CMK’nın 253. maddesinin üçüncü fıkrasına yapılan cümle ilavesi ile de oluşmuştu. Söz konusu ekleme ile uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işlenmiş olması hâlinde uzlaşma hükümlerinin uygulanmayacağı kuralı getirilmiştir⁴⁹³. Bu ilave cümlede geçen ve CMK’da tanımlanmayan⁴⁹⁴ “birlikte işlenmiş suçlar” ibaresi, Yargıtay kararları ve öğretide tereddütlere yol açmıştır.

Farklı uygulamalar nedeniyle söz konusu cümleye 17.10.2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanunun 26. maddesiyle “*aynı mağdura karşı*” ibaresi eklenmiştir. Uzlaştırmanın uygulanma alanını genişleten bu ekleme⁴⁹⁵, “*uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen başka bir suçla birlikte ‘aynı mağdura karşı’ işlenmiş olması hâlinde uzlaştırma hükümlerinin uygulanmayacağı kabul edilmektedir. Böylelikle farklı mağdurlara karşı işlenen suçlar bakımından bu kısıtlama kaldırılmakta ve uzlaştırma kapsamında olması halinde diğer mağdurların şüpheliyle uzlaşabilmelerine imkân tanınmaktadır*”⁴⁹⁶ şeklinde gerekçelendirilmiştir.

Kanun koyucu 7188 sayılı Kanun’un 26. maddesiyle CMK’nın 253. maddesindeki tereddütleri gidermesine rağmen aynı Kanun’un 24. maddesiyle düzenlediği basit yargılama usulüne dair hükümlerde aynı tercihte bulunmamıştır. Bu durumun uzlaştırma ve basit

⁴⁹² “Maddenin sekizinci fıkrasıyla, uygulamada yaşanabilecek sorunların önüne geçmek amacıyla basit yargılama usulü kapsamına giren bir suçun, kapsama girmeyen başka bir suçla birlikte işlenmesi halinde bu usulün uygulanmayacağı düzenlenmektedir.”

⁴⁹³ Madde gerekçesi: “Uygulamada çıkan bir takım tereddütleri gidermek amacıyla, uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçu işlemek amacıyla ya da bu suçla birlikte işlenmiş olması halinde de uzlaştırma yoluna gidilemeyeceği açıkça düzenlenmiştir.”
<https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkunlarno=72065&pkunnumarasi=5918> (s.e.t. 15.04.2021)

⁴⁹⁴ **Değirmenci** (Uzlaştırma), s. 175.

⁴⁹⁵ **Değirmenci** (Uzlaştırma), s. 181.

⁴⁹⁶ Madde gerekçesi.

<https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkunlarno=72065&pkunnumarasi=5918> (s.e.t. 15.04.2021)

yargılama usulünün farklılıklarından kaynaklı bilinçli bir tercih mi yoksa unutulma mı olduğunun tespiti için “birlikte işlemiş suçlar” ibaresinin basit yargılama usulü açısından irdelenmesi gerekmektedir⁴⁹⁷. Bu incelemede uzlaştırmaya dair içtihat ve öğreti görüşlerinden yola çıkılacaktır.

Yargıtay içtihatları incelendiğinde konunun farklı açılardan tartışıldığı görülmektedir. İlk olarak yalnızca eylemler arasında bağlantı bulunması, suçların birlikte işlendiğinin kabulü için yeterli görülmemiştir⁴⁹⁸. Yargıtay muhtelif kararlarında eylemler arasında zaman, mekân ve irade birliği olması gerektiğini, aksi halde eylemler arasında bağlantının varlığı kabul edilse de suçların birlikte işlenmiş sayılamayacaklarına hükmetmiştir⁴⁹⁹. Suçların birlikte işlenip işlenmediğinin tespitinde mağdurlarının esas

⁴⁹⁷ **Babayiğit/Karacan**, s. 892. Yazarlar, kanun koyucunun tercihinin bilinçli olduğunu, uzlaştırmanın mahiyeti itibarıyla aynı mağdura karşı işlenmenin birlikte işlenme açısından önem kazandığını ifade etmektedir. Bazı yazarlar ise basit yargılama ve uzlaştırmanın mahiyetleri farklı ise de uzlaştırmadaki sorunların basit yargılama açısından da ortaya çıkmasının muhtemel olduğunu, bu nedenle “aynı mağdura karşı” ibaresinin 251. maddeye eklenmesinin daha yerinde olabileceğini ifade etmektedir. **Yılmaz/Apiş**, s. 97.

⁴⁹⁸ **Yargıtay 4. CD, E: 2018/7983, K: 2019/1023, T: 24.01.2019**: “...Somut olayda, sanığın katılana önce telefonda hakarete bulunduğu, bu olaydan bir saat sonra ise katılanın yanına giderek tehditte bulunduğu ileri sürülmüş, yargılama sırasında hakaret suçundan beraat kararı verilmiş, tehdit suçundan ise mahkûmiyet hükmü kurulmuştur. Her iki olayın meydana geliş biçimi, meydana geldiği yerler ve olaylar arasındaki zaman aralığı nazara alındığında eylemler arasında bağlantı olduğu ancak birliktelik bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bu halde suçlar birlikte işlenmediğinden CMK'nın 253. maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesinde yer alan ‘Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işlenmiş olması halinde uzlaştırma hükümleri uygulanmaz’ şeklindeki düzenlemenin sanık yönünden uygulanma imkanı da bulunmamaktadır...” (UYAP)

Yargıtay 4. CD, E: 2018/760, K: 2018/4171, T: 01.03.2018: “...Suçların birlikte işlenip işlenmediği hususunun, suçlar arasında bağlantı bulunup bulunmadığı hususundan farklı olduğu kuşkusuzdur. ‘Bağlantılı suç’ kavramına, CMK'nın 8 vd. maddelerinde değinilmiş, ‘birlikte işlenme’ kavramı ise CMK'nın 253. maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesinde kullanılmıştır. İşlenen suçlar arasında bağlantı bulunması bu suçların birlikte işlendiği anlamına gelmemektedir. Aksinin kabulü CMK'nın 8. maddesinin ikinci fıkrasındaki “Suçun işlenmesinden sonra suçluyu kayırma, suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirme fiilleri de bağlantılı suç sayılır.” şeklindeki düzenlemeye aykırı olacaktır....sanığın önce mağdur C... O....'ı tehdit ettiği, daha sonra olay yeri olan apartmandan ayrıldığı, yaklaşık 50 metre ileride sanığın kolluk görevlileri tarafından yakalandığı, orada da sanığın görevi yaptırmamak için direnme eylemini gerçekleştirdiği, eylemlerin gerçekleştirildiği yerler ve zaman dilimi dikkate alındığında, sanığın eylemleri arasında bağlantı bulunduğu ancak eylemlerin birlikte gerçekleştirilmediği belirlenmiştir. Tüm bu açıklamalar nazara alındığında; sanığın eylemlerini gerçekleştirdiği yerler ve zaman dilimi dikkate alınarak, eylemler arasında bağlantı bulunduğunun ancak eylemlerin birlikte gerçekleştirilmediğinin anlaşılması karşısında, CMK'nın 253. maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesinde yer alan ‘Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işlenmiş olması halinde uzlaştırma hükümleri uygulanmaz’ şeklindeki yasal düzenlemenin somut olayda uygulanma olanağının bulunmadığı gözetilmeden...” (UYAP)

⁴⁹⁹ **Yargıtay 8. CD, E: 2017/15959, K: 2019/6532, T: 08.05.2019**: “...CMK'nın 253/3. maddesindeki ‘birlikte işlenmiş’ kavramının suçların aynı zaman ve mekan birliği içerisinde işlenmesi koşulunun

alınması açısından da farklı kararlar söz konusudur. Yargıtay'ın bazı ceza dairelerinin aynı mağdura yönelik olmayan eylemlerin birlikte işlenmiş olmayacağına dair kararları varken⁵⁰⁰, YCGK suçların birlikte işlendiğinin kabulü için mağdurun aynı olmasının gerekmediğine karar vermiştir⁵⁰¹.

yanında sanığın aynı irade birliği içerisinde işlediği suçları kapsayacağının kabulü karşısında..." (UYAP)

Yargıtay 4. CD, E: 2018/4424, K: 2018/15161, T: 20.09.2018: "...Somut olay irdelendiğinde; mağdur E. B.'ün 13/02/2018 tarihinde, eşi olan şüphelinin kendisini 11/02/2018 tarihinde darp ettiğini ve şikayetçi olmadığını beyan ederek kolluğa müracaatta bulunduğu, şüpheli A. B.'ün 14/02/2018 tarihinde alınan ifadesinde atılı suçlamayı kabul etmediği, mağdur E. B.'ün 15/02/2018 tarihinde yeniden kolluğa müracaat ederek 13/02/2018 tarihli şikayetini öğrenen şüphelinin kendisini "çocuğunu elinden alırım seni gebertirim" şeklinde tehdit etmeye başladığını beyan ettiği görülmektedir. Mağdur beyanlarında şüphelinin eşe karşı kasten yaralama ve tehdit eylemlerinin aynı zaman diliminde gerçekleştiğine dair bir iddia veya anlatım yer almamaktadır. Bu nedenle şüphelinin tehdit eylemini ayrı zaman diliminde, eşe karşı kasten yaralama suçu nedeniyle mağdurun kolluğa müracaatından sonra gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır. Tüm bu açıklamalar nazara alındığında; şüphelinin eylemlerini gerçekleştirdiği zaman dilimi dikkate alınarak, eylemler arasında bağlantı bulunduğu ancak eylemlerin birlikte gerçekleştirilmediğinin anlaşılması karşısında..." (UYAP)

Yargıtay 4. CD, E: 2019/3274, K: 2019/13628, T: 12.09.2019: "...Sanık ve mağdurun aşamalarındaki savunma ve ifadeleri tüm yönleriyle irdelenip değerlendirildiğinde, tartışmanın gece boyunca devam ettiği, tehdit ve yaralama eylemlerinin meydana geliş biçimi, meydana geldiği yer, olaylar arasındaki zaman aralığı nazara alındığında, eylemler arasında birliktelik bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu halde, uzlaştırma kapsamına giren tehdit suçu, bu kapsama girmeyen ve kanun yararına bozma talebine de konu edilmeyen eşe karşı yaralama suçuyla birlikte işlendiğinden, CMK'nın 253. maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesinde yer alan 'Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işlenmiş olması halinde uzlaştırma hükümleri uygulanmaz' şeklindeki düzenleme nedeniyle, sanığın işlediği kabul edilen tehdit suçu yönünden uzlaştırma hükümlerinin uygulanması mümkün değildir..." (UYAP)

500 **Yargıtay 15. CD, E: 2018/3012, K: 2018/9643, T: 18.12.2018:** "...Sanıkların iştirak halinde sahte olan saatlerin altın olduğu yönünde katılan ...'yı inandırıp 3500 TL'sini aldıkları, akabinde 13.03.2013 tarihinde bu defa aynı hile kapsamında katılan ...'i inandırıp 1940 TL'sini aldıkları ve birbirinden bağımsız katılanları bu şekilde farklı zamanlarda dolandırdıkları, Cumhuriyet Başsavcılığı 2017/1321 sayılı 18/09/2017 hakim havale tarihli uzlaştırma raporuna göre taraflar arasında uzlaşmanın sağlanamadığı anlaşılmakla, mahkemenin kabul ve uygulamasında isabetsizlik bulunmamıştır...." (UYAP)

501 **YCGK, E: 2018/3-112, K: 2018/635, T: 13.12.2018:** "...kanun koyucunun kullanmış olduğu her sözcüğün özel bir anlamı ve amacının bulunduğu bu bağlamda CMK'nın 253. maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesindeki düzenleme yönünden suçların farklı mağdurlara yönelik işlenmesi durumunda Kanundaki bu sınırlayıcı düzenlemenin uygulanamayacağına ilişkin bir çıkarımın, hâkimin kanunu amaçlarına uygun olarak ve kanunun lafzından uzaklaşmadan yorumlamasına ilişkin hukukun temel ilkelerine aykırılık oluşturacağı gibi hâkimlerin kanunlara unsur ekleyip, unsur çıkaracak şekilde içeriksel olarak kanunu değiştirme yetkilerinin de bulunmadığı hususları birlikte değerlendirildiğinde; sanık İ. E.'in mağdur N. K.'e yönelik tehdit suçu ile inceleme dışı davanın mağduru O. Ç.'e yönelik silahla nitelikli kasten yaralama suçlarını zaman ve mekan birliği içerisinde birlikte işlediği, sanığın işlediği TCK'nın 106/1. maddesinin 1. cümlesinde düzenlenen tehdit suçu her ne kadar Yerel Mahkeme karar tarihinden sonra 02.12.2016 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6763 sayılı Kanun'un 34. maddesi ile uzlaşma kapsamına sokulmuş ise de; bu suçun uzlaştırma kapsamına girmeyen silahla nitelikli kasten yaralama suçu ile "birlikte" işlenmiş bulunması ve suç tarihinin de 14.12.2012 olup 09.07.2009 tarihinden sonra olması karşısında, suç

Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işlenmiş olması hâlinde uzlaşma hükümlerinin uygulanmayacağına dair hüküm Anayasa Mahkemesi'nin denetimine de tabi olmuştur. Somut norm denetimi yoluyla yapılan başvuru üzerine AYM hükmün Anayasaya aykırı olmadığına karar vermiştir⁵⁰².

Öğretide ise sorunun çözümü hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bazı yazarlarca, suçların birlikte işlenmiş sayılacağına belirlenmesinde bileşik suç ve aynı veya farklı türden fikri içtima hükümlerinden istifade edilebileceği, buna göre aynı mağdura karşı aynı anda işlenen suçların birlikte işlendiğinin kabul edilmesi gerektiği savunulmuştur⁵⁰³. Birlikte işlenen suç kavramına dair diğer bir görüş ise suçlar arasında zaman ve yer birlikteliği çerçevesinde geniş bağlantı veya amaç birliği bulunması halinde bu suçların birlikte işlenen suçlar olduklarının kabulünün gerektiğini savunmaktadır⁵⁰⁴. Bazı yazarlar da

502 tarihinde yürürlükte bulunan 5271 sayılı CMK'nın 5918 sayılı Kanun'la değişik 253/3. maddesi uyarınca tehdit suçu yönüyle uzlaşma hükümlerinin uygulanması mümkün değildir..." (UYAP)

AYM, E: 2013/20, K: 2013/50, T: 03.04.2013: "...Ceza hukukunun, toplumun kültür ve uygarlık düzeyi, sosyal ve ekonomik yaşantısıyla ilgili bulunması nedeniyle suç ve suçlulukla mücadele amacıyla ceza ve ceza muhakemesi alanında sistem tercihinde bulunulması devletin ceza siyaseti ile ilgilidir. Bu bağlamda ceza hukukuna ilişkin düzenlemeler bakımından kanun koyucu Anayasa'nın temel ilkelerine ve ceza hukukunun ana kurallarına bağlı kalmak koşuluyla, soruşturma ve yargılamaya ilişkin olarak hangi yöntemlerin uygulanacağı, toplumda belli eylemlerin suç sayılıp sayılmaması, suç sayıldıkları takdirde hangi çeşit ve ölçülerdeki ceza yaptırımlarıyla karşılanmaları gerektiği, hangi hâl ve hareketlerin ağırlaştırıcı ya da hafifletici öge olarak kabul edileceği gibi konularda takdir yetkisine sahiptir.

Uzlaşma kurumu, uyuşmazlığın yargı dışı yolla ve fakat adli makamlar denetiminde çözümlenmesini amaçlayan bir yöntemdir. Uzlaşma; bu kapsama giren suçlarda, fail ve mağdurun suçtan doğan zararın giderilmesi konusunda anlaşmalarına bağlı olarak, devletin de ceza soruşturması veya kovuşturmasından vazgeçmesi ve suçun işlenmesiyle bozulan toplumsal düzenin barış yoluyla yeniden tesisini sağlayıcı nitelikte bir hukuksal kurumdur. Uzlaşma ile şüpheli veya sanık işlediği suçun sorumluluğunu kabul edip üstlenerek, suçun sonuçlarını da gidererek toplumla yeniden bütünleşme olanağını elde etmekte, ayrıca devlet, yaptırım uygulamak yönünden katlanacağı birçok masraftan da kurtulmuş olmaktadır.

İtiraz konusu kural uyarınca uzlaşma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işlenmiş olması halinde, uzlaşma kapsamına alınmamış olması anayasal sınırlar içinde kanun koyucunun takdirindedir.

Öte yandan, kanun koyucu, farklı hukuksal konumda olan kişileri farklı yaptırımlara tabi tutabilir. Ceza hukukunda kanun önünde eşitlik ilkesinin uygulanması da kuşkusuz, aynı suçu işleyen tüm suçluların kimi özellikleri göz ardı edilerek her yönden aynı kurallara bağlı tutulmalarını gerektirmemektedir. Uzlaştırma kapsamına giren suçlar, bu kapsama girmeyen suçlara göre daha hafif niteliktedir. Bu nedenle, uzlaştırma kapsamına giren bir suçu işleyen kişi ile uzlaştırma kapsamındaki bir suçu bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işleyen kişi aynı hukuksal konumda değildir. Bu nedenle, kanun koyucunun takdir yetkisi kapsamında ve farklı hukuksal konumda bulunan kişiler hakkında farklı usulün uygulanmasını öngören itiraz konusu kuralda, hukuk devleti ve eşitlik ilkesine aykırılık bulunmamaktadır..." <https://www.anayasa.gov.tr> (s.e.t. 01.09.2021)

Yenisey/Nuhoglu, s. 856; Öztürk/ Tezcan/ Erdem ve diğerleri, s. 64.

Yerdelen, Erdal/Özbek, Mustafa Serdar/Altuntaş, Şeyda/Boz, Burak/Erdem, Dilek Özge/Yılmaz, Berna Ayşen (2018) Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 160.

kanun koyucunun mağdur noktasında bir ayırım yapmayarak “birlikte işlenen” suçlara uygulanmak üzere bu hükmü ihdas ettiği görüşündedir⁵⁰⁵.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 253. maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesinde yer alan hükmün, uzlaştırmanın asıl amacı ile örtüşmediğinden kaldırılması gerektiği de savunulmaktadır. Zira uzlaştırma açısından getirilen bu yasağın altındaki bakış açısı, uzlaştırmaya tabi olmayan suç açısından soruşturma ve kovuşturmaya devam edilmesi gerekliliği nedeniyle dosyanın uzlaştırma sayesinde sistem dışına çıkarılamayacağı, bu nedenle iş yükünü azaltmayacağı hatta dosyanın bölünmesi nedeniyle iş yükünün bazı hallerde artabileceği düşüncesidir⁵⁰⁶.

7188 sayılı Kanun’un 26. maddesi ile yapılan değişikliğin uzlaştırmaya dair farklı karar ve görüşleri sonlandıracağı kanaatindeyiz. İnceleme konumuz açısından durumu değerlendirdiğimizde ise uzlaştırmaya dair görüşlerden istifade edilebileceğini ancak basit yargılama usulü ile uzlaştırmanın mahiyetlerindeki farklılık nedeniyle sorunun çözümünde aynı ölçütlerin mutlak geçerli olmayacağını düşünmekteyiz.

Basit yargılama usulü, duruşmasız bir yargılama içerdiğinden birlikte görülmesi gereken davaların yargılama usulü açısından bölünmesi mümkün olmayacaktır. Bu yönüyle basit yargılama usulüne tabi bir suçun, tabi olmayan diğer bir suçla birlikte işlenmesi halinde bu usulün uygulanmayacağına dair yasaklamanın basit yargılama usulünün doğal bir sonucu olduğu kanaatindeyiz. Ancak, bu usulün uygulanmasının sanık lehine getirdiği ceza indirimi de nazara alındığında birlikte işlenme kavramının nasıl anlaşılması gerektiğinin tespiti önem kazanmaktadır. Doktrinde basit yargılama usulünün uygulanmasının zorunlu olmayıp hâkimin takdirine bırakılması nedeniyle 251. maddenin sekizinci fıkrasında “*aynı mağdura karşı*” ölçütüne yer verilmemesinin uygulamada önemli olmayacağı⁵⁰⁷ mahkemelerin birlikte işlenme ölçütünü geniş anlamda değerlendirerek genel yargılama usulünün uygulanmasına karar verecekleri⁵⁰⁸ savunulmaktadır. Biz uzlaştırmaya dair yukarıda

⁵⁰⁵ **Ekici Şahin, Meral/Yemenici, Kürşat** (2018) “6763 sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler Işığında Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma”, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 13, S.1, s. 476. (445-507)

⁵⁰⁶ **Çetintürk**, s. 620.

⁵⁰⁷ **Değirmenci** (Basit Yargılama), s. 45.

⁵⁰⁸ **Karakehya/İnce Tunçer**, s. 129.

belirttiğimiz tartışmalar ile bağlantıya dair özetle inceleyeceğimiz bilgilerden istifade ederek bu sorunun cevabını arayacağız.

Bağlantı, CMK'nın 8 ilâ 11. maddelerinde düzenlenmiştir. Kanunun 8. maddesi uyarınca, bir kimsenin birden fazla suçtan sanık olması (sübjektif bağlantı) veya bir suçta her ne sıfatla olursa olsun birden fazla sanık bulunması (objektif bağlantı) hallerinde dar anlamda bağlantı söz konusudur⁵⁰⁹. Maddenin ikinci fıkrasında suçun işlenmesinden sonra suçluyu kayırma, suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirme fiillerinin de bağlantılı suç sayılacağı düzenlenmiştir.

Geniş anlamda bağlantı ise kanunun 11. maddesinde⁵¹⁰ düzenlenerek hâkime birleştirme hususunda takdir hakkı verilmiştir. Birden fazla kişinin birbiri aleyhine suç işlemesi, bir suçun ispatının diğer suçun unsuruna veya cezasına tesir etmesi gibi hallerde geniş bağlantı var sayılır⁵¹¹.

Bağlantının varlığı, muhakemelerin birleştirilmesi veya nispi muhakeme yapma ya da bekletici mesele kabul etmeyle sonuçlanabilir. Birleştirme kararıyla, aralarında bağlantı bulunan muhakemelerin fayda veya gerek görülmesi ve olanak da bulunması halinde birlikte gerçekleştirilmesine karar verilir⁵¹². Birleştirme maddi gerçeğe ulaşılmasında, çelişkili kararların engellenmesinde, tanık dinlenmesi ve keşif icrası gibi bazı muhakeme işlemlerinin tekrarının önlenmesinde fayda doğurabilecektir⁵¹³. Birleştirme kural olarak ihtiyaridir. Ancak kanun koyucunun bazı hallerde birleştirme yasağı veya mecburiyeti düzenlemesi mümkündür.

Yargıtay, “birlikte işlenen suç” kavramının bağlantı kavramından farklı olduğuna işaret etmektedir. Kanaatimizce de birlikte işlenme kavramı, “bağlantı” kavramının kapsamında ondan daha dar bir içeriğe sahiptir. Zira birlikte işlenme kavramı için içtihatlarda zaman, mekân ve irade birliği aranmaktayken bu hallerin bulunmadığı,

⁵⁰⁹ **Özbek/Doğan/Bacaksız** (CMH), s. 514; **Yenisey/Nuhoğlu**, s. 152.

⁵¹⁰ “Mahkeme, bakmakta olduğu birden çok dava arasında bağlantı görürse, bu bağlantı 8 inci maddede gösterilen türden olmasa bile, birlikte bakmak ve hükme bağlamak üzere bu davaların birleştirilmesine karar verebilir.”

⁵¹¹ **Yenisey/Nuhoğlu**, s. 152.

⁵¹² **Özbek/Doğan/Bacaksız** (CMH), s. 515, 516.

⁵¹³ **Yenisey/Nuhoğlu**, s. 154, 155.

mağdurunun farklı kişiler olduğu ve hatta taraflardan hiçbirinin aynı olmadığı hallerde bile bağlantıdan bahsedilebilecektir.

İlerleyen bölümlerde ayrı başlık altında detaylı olarak inceleneceği üzere basit yargılama usulünün uygulanması için objektif koşulların varlığı yanında bu usulün uygulanmasının mahkeme tarafından da tercih edilmesi gerekmektedir. Maddi gerçeğe ulaşılması açısından davaların birlikte görülmesinin faydalı olacağının değerlendirildiği hallerde mahkemece basit yargılama usulüne tabi olan dava ile bu usule tabi olmayan davanın birlikte görülmesine karar verilebileceği gibi Cumhuriyet savcılığınca davaların birleştirilerek açılabilmesi de mümkündür. Birlikte görülmesinde fayda umulmayan hallerde ise davalar tefrik edilecektir. Bu itibarla öncelikle basit yargılama usulü açısından getirilen ve içeriği tartışmalı olan bu objektif sınırlamaya madde metninde yer verilmesinin gerekli olmadığı kanaatindeyiz. Mevcut durumda ise 253. maddedeki benzer düzenleme için geliştirilen ölçütlerden istifade edilerek, aralarında zaman, mekân ve irade birliği olan suçların birlikte işlendiğinin kabulü ile sorunun çözülebileceğini değerlendirmekteyiz.

Yargıtay kararlarında da benzer yönde değerlendirmeler yapıldığı anlaşılmaktadır. Yargıtay 4. Ceza Dairesi 19.01.2021 tarihli ve E: 2017/20283, K: 2021/1403 sayılı kararında; aralarında zaman birliği olmaması nedeniyle silahla tehdit suçu ile mal varlığına yönelik zarara uğratacağına ilişkin tehdit suçunun birlikte işlenmediğine işaret ederek, TCK'nın 106/1-2. cümlesinde düzenlenen tehdit eylemi nedeniyle basit yargılama usulüne dair değerlendirme yapılması gerekliliğine işaret etmiştir⁵¹⁴. Aynı Daire'nin 16.12.2020 tarihli ve E: 2017/20861, K: 2020/20229 sayılı ilamında ise zaman, mekân ve irade birliği

514

Yargıtay 4. CD, E: 2017/20283, K: 2021/1403, T: 19.01.2021: “...tüm dosya kapsamından silahla tehdit suçu ile mal varlığına yönelik zarara uğratacağına ilişkin tehdit suçunun birlikte işlenmediği...”; Yargıtay kararına konu olayda ilk derece mahkemesinin olaya dair kabulü şu şekildedir (**Kırıkhan 3. Asliye Ceza Mahkemesi, E: 2014/676, K: 2015/208, T: 01.04.2015**): “...Sanığın mağdurun oğlu olduğu, olay tarihinde sanığın babasının evine geldiği ve babası ile ailevi nedenlerden dolayı tartıştıkları aksi sabit olmayan sanık savunmasına göre mağdurun sanığın annesine küfür etmesi üzerine sanığın ele geçirdiği bıçak ile mağdurun üzerine yürüyerek "seni öldürürüm" şeklinde mağdurun hayatına karşı bir saldırı gerçekleştireceğinden bahisle tehdit ettiği, ayrıca aynı gün mağdurun sanığın üzerine kapıyı kilitleyip evden gitmesi üzerine sanığın mağduru cep telefonu ile arayarak gelip kapıyı açmasını istediği gelmediği takdirde mağdurun mal varlığına zara vereceğinden bahisle tehdit ettiği sanığın tüm dosya kapsamı ile uyumlu ikrara yönelik savunması ve mağdurun hazırlık aşamasındaki beyanı birlikte değerlendirildiğinde sanığın üzerine atılı silahla tehdit ve sair tehdit suçunu işlediği sabit görülmekle cezalandırılmasına karar verilmiştir...” (UYAP)

olan suçların birlikte işlendiğine hükmedilmiştir⁵¹⁵. 4. Ceza Dairesi 03.11.2020 tarihli ve E: 2017/298, K: 2020/14811 sayılı ilamında ise kasten yaralama ve silahla tehdit suçlarının mağdurlarının farklı olduğuna dikkat çekerek suçların birlikte işlenmediği belirtilmektedir⁵¹⁶.

3.8. Mahkemece Basit Yargılama Usulünün Uygulanmasına Karar Verilmesi

3.8.1. Genel Olarak

Önceki başlıklarda basit yargılama usulünün uygulanması açısından takdire bağlı olmayan yani objektif nitelikte olan şartlar incelenmişti. Bu başlıkta ise mahkemece duruşma açılması gerekli görülmeyle basit yargılama usulünün tercih edilmesine dair şartı inceleyeceğiz.

CMK'nın 251. maddesi birinci fıkrasının ilk cümlesinde “*Asliye ceza mahkemesince, iddianamenin kabulünden sonra adli para cezasını ve/veya üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlarda basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verilebilir.*” düzenlemesine yer verilmiştir. Bu hükümde “*karar verilebilir*” ibaresi kullanılarak, iddianamenin kabul edilmesinden yani kovuşturma evresine geçilmesinden

⁵¹⁵ **Yargıtay 4. CD, E: 2017/20861, K: 2020/20229, T: 16.12.2020;** “...5271 sayılı CMK'nın 251/1 maddesinde düzenlenen basit yargılama usulüne tabi olan tehdit suçunun, bu usule tabi olmayan ve temyiz dışı alenen hakaret suçu ile birlikte işlendiği, aynı Yasanın 251/8. fıkrasında düzenlenen “basit yargılama usulü, bu kapsama giren bir suçun, kapsama girmeyen başka bir suçla birlikte işlenmiş olması halinde uygulanmaz.” hükmü uyarınca tehdit suçu yönünden AYM'nin 25.06.2020, 2020/16, 2020/33; R.G. 19.08.2020, Sayı:31218 ile yayınlanan kararının uygulanma olanağının olmadığı belirlenerek yapılan incelemede...”:Yargıtay kararına konu olayda ilk derece mahkemesinin olaya dair kabulü şu şekildedir (**Düzce 5. Asliye Ceza Mahkemesi, E: 2014/1042, K: 2015/396, T: 14.04.2015**) “...olay tarihinde resmi evli olan sanık ile eşi olan mağdur arasında çıkan tartışmada, sanığın mağdura yönelik olarak eline aldığı silah vasfında görülen bıçak ile “keserim seni ” demek suretiyle objektif olarak muhatapta korku oluşturmaya elverişli şekilde hayat ve vücut bütünlüğüne yönelik olarak silahla tehdit ettiği, daha sonra elindeki bıçağı bir kenara bırakarak yumrukla ve silah olarak kullanılmaya elverişli görülen ütü ile vurmak suretiyle mağdur eşini basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek şekilde kasten yaraladığı...” (UYAP)

⁵¹⁶ **Yargıtay 4. CD, E: 2017/298, K: 2020/14811, T: 03.11.2020;** “...suç tarihine göre, silahla tehdit ve yaralama suçlarının mağdurlarının farklı olduğu ve birlikte işlenmediği...”;Yargıtay kararına konu olayda ilk derece mahkemesinin olaya dair kabulü şu şekildedir (**Salihli 2. Asliye Ceza Mahkemesi, 07.06.2016, E: 2016/42, K: 2016/448**)“...H. Ç. ve E. Ç.'nin katılan sanık M. S.'ı dosya arasında bulunan adli muayene raporunda belirtildiği üzere basit tıbbi müdahale ile giderilebilir şekilde yaraladıkları, katılan sanık M. S.'in da müşteki N:'ye ve katılan sanıklar H. Ç. ve E. Ç.'e hitaben "o... çocukları Allah belanızı versin" diyerek hakarete bulunduğu, katılan sanık E.'in cebindeki bıçağı çıkararak bu sırada olay yerinde bulunan hastane güvenlik görevlisi müşteki H. A.'e "sen kim oluyorsun" diyerek silahtan sayılan ve ele geçirilemeyen bıçak ile tehditte bulunduğu, bu suretle katılan sanıkların üzerlerine atılı suçları anlatılan şekilde işledikleri...” (UYAP)

sonra, objektif şartlar sağlansa dahi, basit yargılama usulünün uygulanıp uygulanmayacağı asliye ceza mahkemesinin takdirine bırakılmıştır. Yine mahkemece bu usulün uygulanmasına karar verildikten sonra gerekli görülmesi hâlinde hüküm verilinceye kadar her aşamada duruşma açmak suretiyle genel hükümler uyarınca yargılamaya devam edilebileceği de maddenin altıncı fıkrasında açıkça düzenlenmiştir.

08/07/2021 tarihli ve 7331 sayılı Kanun'un 23. maddesiyle mezkûr birinci fıkraya *"175 inci maddenin ikinci fıkrası uyarınca duruşma günü belirlendikten sonra basit yargılama usulü uygulanmaz"* cümlesi eklenmiştir. 7188 sayılı Kanun'un Adalet Komisyonu Raporu'nda da duruşma günü verilen dosyalarda *duruşma günü belirlendikten sonra* da basit yargılama usulünün uygulanmayacağı gerekçesine⁵¹⁷ yer verilmişti. 7331 sayılı Kanunla yapılan bu açık düzenlemeyle, duruşma günü belirlendikten yani sanık hakkında genel hükümlere göre yargılama yapılmasına karar verildikten sonra basit yargılama usulünün uygulanamamasının amaçlandığı anlaşılmaktadır⁵¹⁸. Kanaatimizce bu düzenlemenin,

⁵¹⁷ <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss105.pdf> s. 29 (s.e.t. 10.05.2021) *"...Geçici 5 inci maddenin gerekçesi "1/1/2020 tarihi itibarıyla söz konusu usuller uygulanmaya başlandığında, kovuşturma evresine geçilerek duruşma günü verilen dosyalar olacağı gibi duruşma açılan veya hüküm vermek suretiyle istinaf veya temyiz aşamasında olan dosyalar da olacaktır. Bu durumda genel hükümlere göre kovuşturma evresine başlanan dosyaların yine genel hükümlere göre sonuçlandırılması gerekmektedir. Tüketilmiş evreler bakımından bu usullerin uygulanması söz konusu olmayacaktır. Bu nedenle, uygulayıcı hâkim ve savcıların tereddüt yaşamamaları amacıyla belirtilen hususa ilişkin geçici bir düzenleme yapmak suretiyle, seri muhakeme usulü ile basit yargılama usulünün uygulanmaya başlandığı tarih itibarıyla kovuşturma evresine geçilmiş, hükme bağlanmış olmakla istinaf veya temyiz aşamasına geçmiş ya da kesinleşmiş dosyalarda bu usullerin uygulanmayacağı açıkça düzenlenmektedir."* şeklindedir.

⁵¹⁸ <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss274.pdf> (s.e.t. 23.09.2021) *"Madde 23- Basit yargılama usulü; asliye ceza mahkemesinde görülen, adli para cezasını ve/veya üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlar bakımından duruşma yapılmaksızın yazılı beyan ve savunma esasına dayanan, bazı yargılama prosedürlerinin uygulanmasından vazgeçilmesi nedeniyle yargı mercilerine emek ve vakit tasarrufu sağlayan alternatif bir yargılama usulüdür. Asliye ceza mahkemesince, iddianamenin kabulünden sonra dosya kapsamı itibarıyla yargılamaya konu olayların karmaşık olup olmaması, çözümünde hukuki ve olgusal herhangi bir sorunla karşılaşılıp karşılaşılması, tanık dinlemenin, keşif yapmanın ya da bilirkişi raporu almanın zorunlu olup olmaması gibi hususlar değerlendirilerek, basit yargılama usulünün uygulanıp uygulanmayacağı takdir edilecektir. Bu takdir basit yargılama usulünün uygulanmaması yönünde gerçekleşirse genel hükümlere göre yargılamaya başlanacak ve duruşma günü belirlenecektir. Maddeyle, 5271 sayılı Kanunun 251 inci maddesinin birinci fıkrasına hüküm eklemek suretiyle, iddianamenin kabulünden sonra 175 inci maddenin ikinci fıkrası gereğince duruşma gününün belirlenmesi durumunda basit yargılama usulünün uygulanamayacağı açıkça düzenlenmektedir. Basit yargılama usulü ancak iddianamenin kabulünden sonra ve fakat duruşma günü belirlenmeden önce uygulanabilecek bir usuldür. Düzenlemeyle, duruşma günü belirlendikten, başka bir ifadeyle sanık hakkında genel hükümlere göre yargılama yapılmasına karar verildikten sonra, artık basit yargılama usulüne dönülmesinin mümkün olmayacağı hüküm altına alınmaktadır."*

yürürlüğünden önce duruşma günü verilen ancak henüz duruşma yapılmamış dosyalar açısından uygulanmaması gerekmektedir.

Zikredilen düzenlemeler uyarınca iddianamenin kabulünden sonra mahkemece basit yargılama usulünün uygulanması veya uygulanmaması hususunda bir değerlendirme yapılacaktır. Bu usulün uygulanmamasına kanaat getirilen hallerde CMK'nın 175/2. maddesi uyarınca duruşma günü belirlenerek, duruşmada hazır bulunması gereken kişiler çağrılacaktır. Aksi halde ise 251. maddede öngörülen kurallara göre basit yargılama usulünün uygulanmasına başlanacaktır.

Mezkûr madde ve gerekçesinde hâkimin basit yargılama usulünün tercihinde hangi ölçütlerden istifade edebileceğine dair herhangi bir açıklama bulunmamaktadır⁵¹⁹. CMUK'un ceza kararnamesine dair 387. maddesinde⁵²⁰ de benzer bir düzenlemeye yer verilmişti. Bu hükümde duruşma yapmaksızın ceza verilmesinin sakıncalı görülmesi halinde duruşma günü tayin edileceği belirtilmiş, ancak hangi hallerde duruşmasız ceza tertibinin sakıncalı olduğuna dair bir ayrıntıya yer verilmemişti⁵²¹. Öğretide, duruşma yapmaksızın ceza verilmesinin sakıncalı olduğu hallere dair bazı fikirler ileri sürülmüştür. Önder'e göre; talepte gösterilen delillerin yeterli bulunmaması veya işin tali kısımlarının aydınlatılmasının gerekmesi, fiilin toplumsal infiale yol açacak mahiyette olması, sanığın cezasının ertelenmesi için duruşmada bizzat görülmesinin istenilmesi hallerinde duruşma açılması gerekmektedir⁵²². Bu ölçütlerin bazıları basit yargılama usulü açısından da geçerlidir.

Basit yargılama usulünde kanun koyucu duruşma yapılmasından vazgeçmekle vakit ve emek tasarrufunda bulunarak yargının iş yükünün hafifletilmesini ve ağır suçların yargılanmasına daha fazla vakit ve emek ayrılmasını hedeflemiştir⁵²³. Ancak duruşma,

⁵¹⁹ Bu durum öğretide eleştirilmektedir. Bkz. **Yenisey/Nuhoğlu**, s. 881; **Taner, Fahri Gökçen** (2021) Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 534.

⁵²⁰ *“Duruşma yapılmamasının mahzurlu görülmesi:*
Madde 387 – Sulh hakimi evvel emirde duruşma yapmaksızın ceza tertibini mahzurlu görürse işin duruşması için bir gün tayin eder.”

⁵²¹ **Önder**, s. 85.

⁵²² **Önder**, s. 85-86.

⁵²³ Madde gerekçesi.

kovuşturma evresinde maddi gerçeğe ulaşılması amacına dair en önemli faaliyettir⁵²⁴. Bu nedenle basit yargılama usulünün tercih edilip edilmeyeceği, ceza muhakemesine hâkim olan ilkelerin tümü göz önüne alınarak belirlenmelidir. Madde gerekçesinde zikredilen usul ekonomisi ilkesi ve makul sürede yargılanma hakkı ile ceza muhakemesine egemen başta duruşmalı yargılanma olmak üzere maddi gerçeğin araştırılması ilkesi, adil yargılanma ve hukuki dinlenilme hakkı gibi diğer hak ve ilkeler arasındaki somut olaydaki denge gözetilerek bu usulün uygulanıp uygulanmayacağına dair tercihte bulunulmalıdır. Zira yargılamanın basit, kolay ve ucuz olmasına dair usul ekonomisi ilkesi yargılamanın amacı olmayıp adaletli bir yargılamanın araçlarından biridir⁵²⁵.

Hâkime tanınan tercih hakkı, maddi ve şekli ceza hukukunda yargılama makamının takdirine bırakılan diğer hallerde olduğu gibi denetime olanak verecek şekilde ve somut gerekçeleri de gösterilmek suretiyle kullanılmalıdır.

Doktrinde, dosya içerisindeki delillerin sanığın suçu işleyip işlemediği hususundaki vicdani kanaate ulaşılması açısından yeterli görülmediği, vicdani kanaatin oluşması için ayrıca delil ikamesine ihtiyaç duyulan hallerde basit yargılama usulünün uygulanmaması gerektiği savunulmaktadır⁵²⁶. Ancak biz bu görüşlere iştirak edemiyoruz. Zira duruşmasız yargılamanın mahiyetine uygun düştüğü ölçüde mahkemenin delil toplayabilmesine engel herhangi bir kısıtlama söz konusu değildir. Kaldı ki ilerleyen bölümlerde detaylandırılacağı üzere 251. maddenin ikinci fıkrası uyarınca tarafların sunacakları beyan ve savunmalar ile mahkemece toplanacak belgeler de delil mahiyetindedir. Bu deliller de duruşmada tartışılmaksızın hükme esas alınabilmektedir.

Kanaatimizce 251. maddenin üçüncü fıkrasında sanık lehine düzenlenen dörtte bir oranındaki ceza indirimi nedeniyle basit yargılama usulünün tercihi asıl, uygulanmaması ise istisna mahiyetindedir. Yani yargılamanın duruşmasız yapılmasında sakınca görülmeyen her durumda basit yargılama usulü tercih edilmelidir. İspat hukukuna dair bir ihtiyaçtan veya

⁵²⁴ **Karakehya, Hakan** (2008) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesi(Adil Yargılanma Hakkı) Bağlamında Ceza Muhakemesinde Duruşma, Ankara, Savaş Yayınevi, s. 43; **Öztürk/Tezcan/Erdem ve diğerleri**, s. 632.

⁵²⁵ **Yılmaz, Ejder** (2008) “*Usul Ekonomisi*”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 57, S. 1, s. 246. (243-274)

⁵²⁶ **Koca** (2020), s. 182; **Değirmenci** (Basit Yargılama), s. 45; **Karakehya/İnce Tunçer**, s. 127; **Alkan**, s. 143.

muhakeme sürecine katılan tarafların hak ve menfaatlerinin korunması gerekliliği gibi ilerleyen başlıklarda incelenecek hallerden kaynaklanan nedenlerle basit yargılama usulü tercih edilmediğinde ise bu husus denetime olanak verecek şekilde gerekçelendirilmelidir⁵²⁷. Zira şartlar oluşmasına rağmen hatalı şekilde basit yargılama usulünün uygulanmaması, kanun yolu denetiminde ileri sürülebilecektir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi farklı yargı kollarına dair içtihatlarında hangi hallerde duruşma yapılmayabileceğine dair bazı ölçütler geliştirmiştir. Ceza yargılamasının niteliğine uygun düştüğü derecede bu ölçütlerden istifade edilebilecektir. Söz konusu kararlarda inandırıcılık sorunu taşımayan, karmaşık olmayan, olaylarla ilgili hiçbir tartışmanın bulunmadığı teknik davalar ile mahkemelerin tarafların sunduğu görüşlere ve diğer belgelere dayanarak adil ve makul bir biçimde karar verebilecekleri davalar için duruşma yapılmasının gerekli olmayabileceğine işaret edilmiştir⁵²⁸.

Duruşma gereksiniminin her somut davada farklı şekillerde tezahür edebileceği muhakkak olmakla birlikte, uygulamaya da yardımcı olmak açısından ceza muhakemesinin temel ilkelerinden ve ceza kararnamesine dair yargı kararlarından istifade ederek mahkemece hangi hallerde basit yargılama usulünün uygulanmasına veya uygulanmamasına karar verilmesi gerektiği üzerinde detaylı bir inceleme yapılmaya çalışılmıştır.

Bu başlık altında öncelikle ceza muhakemesinin temel ilkeleri ışığında tarafların basit yargılama usulünün tercihinine dair taleplerinin mahkemece nasıl değerlendirilmesi gerektiğini, akabinde ise ispat ve yargılama hukukunun gerekliliklerinin basit yargılama usulünün uygulanabilirliğine etkisini değerlendirmekteyiz.

⁵²⁷ Farklı yönde görüş için bkz. **Kaymaz** (2021), s. 1109. Yazara göre, mahkemenin basit yargılama usulünü neden uygulamadığını tensip tutanağında tartışması tavsiye edilir ise de bu eksiklik hükmün bozulmasına yol açmamalıdır. Zira basit yargılama usulünün mahkemece her halde tartışılması gerekliliğine yer verilmemiştir.

⁵²⁸ **Aziz Ağırılı Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/1377, T. 25.3.2015; Mehmet Emin Şimşek Başvurusu, AİHM, Başvuru No: 5488/05, T. 28.2.2012.** <https://www.anayasa.gov.tr> (s.e.t. 01.09.2021)

3.8.2. Taraf Taleplerinin Mahkeme Takdirine Etkisi

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 251. maddesi uyarınca basit yargılama usulünün uygulanabilmesi için aranan objektif şartların sağlanması halinde, yargılama makamı dava dosyasının bütünü kapsamında bir değerlendirme yaparak basit yargılama usulünün uygulanması veya uygulanmamasına karar verecektir. Yargılama makamının değerlendirmesine tabi kılınan bu konuda, ceza muhakemesine katılan diğer tarafların görüşünün alınması gerekli görülmemiştir⁵²⁹. Ayrıca diğer muhakeme sùjelerinin menfi ya da müspet yöndeki taleplerinin mahkemece nasıl değerlendirilmesi gerektiğı hususunda bir düzenleme de bulunmamaktadır. Kanaatimizce, 251. maddenin üçüncü fıkrasındaki ceza indirimi, 252. maddede düzenlenen basit yargılama usulünde itiraza dair hükümler ve basit yargılama usulünün düzenleniş amacının ceza muhakemesinin temel ilkeleriyle birlikte değerlendirilmesi neticesinde bu sorunun cevabına ulaşılması mümkündür.

Kanun koyucu, 251. maddenin üçüncü fıkrasında basit yargılama usulüne göre yapılan yargılamada mahkûmiyet kararı verildiğı takdirde sonuç cezada dörtte bir oranında indirim yapılacağını düzenlemiştir. 252. maddenin üçüncü fıkrasında ise asliye ceza mahkemesinin itiraz üzerine duruşma açarak vereceğı hükümde, basit yargılama usulüne göre verdiği hükümle bağılı olmadığı, ancak itirazın sanık dışındaki kişiler tarafından yapıldığı hâllerde 251. maddenin üçüncü fıkrası uyarınca yapılan indirimin korunacağı belirtilmektedir. Her iki düzenleme de basit yargılama usulüne göre verilecek kararlara sanık tarafından yapılacak itirazları en aza indirmek gayesindedir. Zira yargılamanın hızlandırılması ile yargının iş yükünün hafifletilmesinin amaçlandığı belirtilen basit yargılama usulünün hedefine ulaşmasındaki en önemli unsur bu özel muhakeme usulüne göre verilecek hükme taraflarca itiraz edilmemesidir. Çünkü bu karara itiraz edilmesi halinde mahkemece duruşma açılarak genel hükümlere göre yargılamaya devam olunacaktır. Bu halde de yargılamayı kısaltması öngörülen basit yargılama usulü tam aksi yönde netice vererek yargılamayı daha da uzatacaktır.

İlerleyen başlıklarda basit yargılama usulü ceza muhakemesi ilkeleri çerçevesinde detaylı bir incelemeye tabi tutularak bu ilkelerle çelişen yönlerinin neler olduğu

açıklanacaktır. Ancak bu başlık altında ceza muhakemesi süjelerinin ve bilhassa sanık ve müdafinin bu usule dair menfi veya müspet taleplerinin kovuşturmanın temel ilkeleri karşısındaki durumunu özetle belirtmek istiyoruz.

Basit yargılama usulünün en temel özelliği, bu usulde duruşma yapılmaksızın gerçekleştirilecek bir muhakemeyle hükme ulaşılmasıdır. Oysa duruşma, ceza muhakemesinde tarafların savunma veya beyanlarını açıklayıp delillerin tartışılmasına aktif katılım sağlayarak hukuki dinlenilme haklarını hayata geçirdikleri temel faaliyettir. Yargılama makamı açısından ise delillerle vasıtasız (doğrudan doğruya) temas edilerek maddi gerçeğe ulaşılmaya çalışılan en önemli safhadır⁵³⁰.

Duruşmadan feragat edilerek yargılama yapılması özellikle cezalandırılma tehdidi ile karşı karşıya olan sanık açısından önemle değerlendirilmelidir. Zira ceza muhakemesi sanığın suçlu mu yoksa suçsuz mu olduğunun tespiti için yürütüldüğünden, sanık muhakemenin varlık nedenidir⁵³¹. Çağdaş ceza muhakemesi hukukunda sanık suçun objesi değil, belli hak ve yükümlülükleri olan ve muhakemenin gidişine yn verebilen bir muhakeme süjesi olarak kabul edilmiřtir⁵³². Soruşturmada iddia makamı, duruşma hazırlığında yargılama makamı etkinken, duruşmada ise savunma makamı muhakeme sürecine etkin bir şekilde katılarak meramını anlatabilmekte ve iddia makamı ile silahların eşitliği ilkesine uygun olarak karşılıklı tezlerini sunarak yargılama makamının kanaatini etkilemeye alıřmaktadır⁵³³. Sanığın en temel hakkı olan savunma hakkı kapsamında; isnadı öğrenme, meramını anlatma, soru sorma, mdafı yardımından istifade etme, aleni yargılanma, kanun yoluna başvurma gibi çok sayıda hakkı bulunmaktadır. Ancak basit yargılama usulünde duruşma olmaması nedeniyle bu hakların büyük bir bölümü farklı usulle kullanılmakta, temelde duruşmaya bağlı olan aleniyet ve sözlülük gibi ilkeler ise işlerlik kazanamamaktadır. Sanık, tebliğ aldığı iddianameden öğrendiği isnada karşı savunmasını yazılı olarak hazırlayarak mahkemeye sunmakta, hukuki dinlenilme hakkını yazılı olarak kullanabilmektedir.

⁵³⁰ Karakehya, s. 43.

⁵³¹ şahin/Göktürk (CMH I), s. 137; ztrk/Tezcan/Erdem ve diğerleri, s. 244.

⁵³² ztrk/Tezcan/Erdem ve diğerleri, s. 138; Yenisey/Nuhoğlu, s. 85.

⁵³³ şahin/Göktürk (CMH II), s. 111.

Doktrinde⁵³⁴ “*her sanığın derdini anlatabilmesi, ne istediğini söyleyebilmesi, hiç veya gereği gibi dinlenilmeden mahkûm edilememesi, öne sürülen iddiaları ve aleyhine olan delilleri çürütebilmesi ve bu sayede muhakemenin gidişine etki edebilmesi*” olarak tanımlanan meram anlatma (hukuki dinlenilme) ilkesinin basit yargılama usulünde genel hükümlere nazaran daha az güvenceli olduğu söylenebilecektir. Sanığın savunmasını sadece yazılı yapacak olması ve müştekiye soru sormaması nedeniyle çelişmeli yargılamanın sağlanamaması gibi nedenler temel noksanlıklardır.

Kanaatimizce, sanık tarafından basit yargılama usulünün uygulanmaması yönünde sarih bir talepte bulunulması halinde mahkemece bu usul tercih edilmemelidir. Zira aksi karar, sanığın başta hukuki dinlenilme hakkı olmak üzere savunma hakkının diğer unsurlarını kısıtlayacak ve mahkûm olan sanık tarafından çok büyük ihtimalle itiraz yoluna gidileceğinden basit yargılama usulünün amacı ile de bağdaşmayacaktır.

Sanık duruşmalı yargılanma talebini iddianamenin kabulü ile basit yargılama usulüne göre karar verilmeye kadar herhangi bir aşamada mahkemeye bildirebilir. Mahkemece henüz basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verilmemişse 251/1. madde uyarınca bu usulün uygulanmaması yönünde; basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verilmesinden sonra talepte bulunulması halinde ise 251/6. madde uyarınca bu özel usulden vazgeçilerek duruşma açılması suretiyle yargılamaya devam edilmesi yönünde karar verilmelidir.

Basit yargılama usulünün kendi lehine ve aleyhine olan yönlerini değerlendirerek başlangıçta bu usulün uygulanmaması tercihinde bulunan sanığın iradesine itibar edilmelidir. Zira basit yargılama usulünün uygulanmasını kabul etmesinin sanık açısından en büyük avantajı ceza indirimidir. Bunun dışında sanık duruşma stresinden kurtulmak için de bu tercihte bulunabilir. Ancak tüm bu faydalarına rağmen açık bir beyanla bu usulü kabul etmeyen sanık hakkında ısrarla bu usulde yargılama yürütülmesi doğru olmayacaktır. Zaten sanığın, mahkûmiyet kararı üzerine yapacağı itirazla duruşma açılmasını sağlama imkânı söz konusudur.

Sanık gibi müdafii tarafından da basit yargılama usulünün uygulanmaması yönünde talepte bulunulması mümkündür. Ancak bu hususta müdafinin özel olarak yetkilendirilmiş olması gerektiği kanaatindeyiz. Zira YCGK'nın 22.10.2019 tarihli ve E: 2015/12-225, K: 2019/616 sayılı kararında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının kabul edilmemesine dair müdafii beyanı için özel yetki aranacağı belirtilmektedir⁵³⁵. Kanaatimizce 251. maddede başlangıçta taraf rızasına dair somut bir şart aranmasa da her iki kurum arasında benzerlik söz konusudur. Çünkü hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının basit yargılama usulünde olduğu gibi sanık açısından lehe ve aleyhe sonuçları söz konusudur. Bu itibarla özel yetki bulunması koşuluyla sanık müdafinin basit yargılama usulünün uygulanmamasına dair talepte bulunmasının mümkün olacağı ve itirazın sonuçları açısından ise sanık talebine dair yukarıdaki açıklamalarımızın geçerli olacağı kanaatindeyiz.

Ceza kararnamesine dair uygulamada da benzer tartışma söz konusu olmuştur. Bazı yazarlarca sanığın ceza kararnamesine karşı itirazda bulunabileceği tahmin edilmekteyse iş uzatılmaksızın itiraz mekanizması işlemeden duruşma açılması gerektiği ifade edilmiştir. Ancak bu görüşe ceza kararnamesini işlevsiz kılacağı gerekçesi ile karşı çıkmıştır⁵³⁶.

Kanaatimizce yukarıda da ifade ettiğimiz gerekçelerle sanığın basit yargılama usulünün uygulanmamasına dair sarıh beyanda bulunması halinde, halen usul ekonomisi gerekçe kılınarak duruşma açılmaması isabetli olmayacaktır. Sanığın açık bir beyanının olmadığı hallerde ise “itiraz edebilir” şeklindeki soyut düşünceyle hareket edilmesini doğru

⁵³⁵ “...sanığın hükmün açıklanmasının geri bırakılmasını kabul etmediğine dair beyanının niteliği itibarıyla şahsa sıkı surette bağlı bir hak ve yetki olması, bu nedenle ancak vekâletnamede bu hususta özel bir yetkinin bulunması hâlinde sanık müdafisi tarafından bu hak ve yetkinin kullanılabilmesi, uyuşmazlık konusu olayda müdafiiye verilen vekâletnamede sanık hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasını talep etme konusunda yetki bulunmasına rağmen anılan bu kurumun uygulanmasını kabul etmeme konusunda müdafinin yetkilendirilmemesi, şahsa sıkı sıkıya bağlı haklarda hakkın devredilemeyeceğine dair kurala ancak yasal düzenleme ile istisna getirilmesi mümkün olup, CMK'nın 231. maddesinin altıncı fıkrasının (c) bendinde müdafinin değil sanığın kabul etmemesi hâlinde, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilemeyeceğinin düzenlenmesi ve aynı Kanun'da, duruşmalarda sanığı temsil eden sanık müdafisinin sanık adına hükmün açıklanmasının geri bırakılmasını kabul edip etmediğine dair beyanda bulunabileceğine ilişkin bir usul kuralının yer almaması karşısında, müdafinin, sanık adına hükmün açıklanmasının geri bırakılmasını kabul etmediğine dair beyanda bulunamayacağı ve söz konusu beyanın bizzat sanık ya da bu konuda açıkça yetkilendirilen müdafii tarafından verilebileceği sonucuna ulaşılmalıdır...” (UYAP)

⁵³⁶ Önder, s. 85; Karagülmez, s. 188.

bulmamaktayız. Zira mahkûmiyet kararı verilen her durumda itiraz ihtimali söz konusudur. Bu ihtimale herhâlde itibar etmek basit yargılama usulünü uygulanamaz kılacaktır.

Katılan ve vekilinin basit yargılama usulünün uygulanmamasına dair talepte bulunması halinde ise kanaatimizce farklı bir değerlendirme yapılmalıdır. Çünkü her ne kadar özel muhakeme usulünden kaynaklı bir indirim olsa da basit yargılama usulünün uygulanması sanık hakkında hükmedilecek cezadan dörtte bir oranında indirim yapılmasını gerekli kılmaktadır. Eğer diğer koşullar oluşmuşsa, sadece katılan veya vekilinin bu hükmün uygulanmaması yolundaki talebinin mahkemenin kanaatine tesir etmemesi gerektiği kanaatindeyiz. Ayrıca katılan veya vekilinin olası itirazına istinaden yeniden yargılama yapılacak olması bu halde dikkate alınmamalıdır. Zira itirazın sanık dışındaki kişiler tarafından yapıldığı hâllerde 251. maddenin üçüncü fıkrası uyarınca yapılan indirim korunacağından yargılamanın uzayabileceği endişesi sanığın bu indirimden istifadesini engellememelidir.

Kanaatimizce, Cumhuriyet savcısı da sanık hakkında basit yargılama usulünün uygulanması veya uygulanmaması yönünde talepte bulunabilecektir. Bu talep iddianamenin kabulünden sonra gerçekleşebileceği gibi talebe iddianamede yer verilmesi de mümkündür. Katılan ve vekilinin benzer mahiyetteki beyanında olduğu gibi basit yargılama usulünün uygulanmamasına dair talep mahkeme açısından önem ifade etmemelidir. Bu usulün uygulanmasına dair talep ise öngörülen indirim nedeniyle sanığın lehine olduğundan aksi yöndeki mahkeme kararları için haklı gerekçe bulunmalıdır.

Uygulamada tereddüt oluşturabilecek olan muhakeme süjelerinin anılan menfi talepleridir. Zira kanaatimizce sanık lehine dörtte bir indirim sağlanması nedeniyle, objektif şartların olduğu her dosyada basit yargılama usulünün uygulanması esastır. Mahkeme, bu usulün uygulanıp uygulanmayacağı her durumda re'sen değerlendirerek bilhassa ispat hukukunun mâni olmaması halinde bu usulü tercih etmelidir. Belirtildiği üzere sadece sanık ve müdafinin menfi yöndeki sarîh tercihinin itibar edilerek basit yargılama usulünün uygulanmaması yoluna gidilmelidir.

3.8.3. İspat Açısından Duruşma Yapılmasının Gerekli Görülmesi

Ceza muhakemesinin konusu, geçmişe yaşandığı iddia edilen bir olayın gerçekten yaşanıp yaşanmadığı, yaşanmışsa meydana geliş şekli ve ilgili kişilerin tespiti ile olayın ceza hukukundaki sonuçlarının belirlenmesidir⁵³⁷. Bu amaçla olaylar mahkeme huzurunda deliller vasıtasıyla yeniden canlandırılarak maddi gerçeğe ulaşılmaya çalışılır ve hâkimin hükmünde sabit gördüğü hususlar ispat edilmiş, sabit görmedikleri ise sübut bulmamış olur⁵³⁸.

Her ne kadar CMUK'un 214. maddesindeki düzenlemeye CMK'da açıkça yer verilmemiş ise de ceza muhakemesi sistemimizde kovuşturma evresinde de maddi gerçeğin re'sen araştırılması ilkesi varlığını korumaktadır⁵³⁹. Bu ilke uyarınca mahkeme, iddia makamınca soruşturma evresinde toplanan deliller ile tarafların ileri sürdüğü delillerin yanında re'sen araştırma yaparak sanığın lehine veya aleyhine olan delillere bizzat ulaşmaya çalışacaktır⁵⁴⁰.

Maddi gerçeğin araştırılmasında, delil serbestisi ve delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkeleri geçerlidir. Delil serbestisi ilkesi uyarınca hukuka uygun yollarla elde edilen her şey delil⁵⁴¹ olarak kullanılabilir, delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkesi uyarınca da hâkim bu delilleri serbestçe değerlendirerek hükme varır. Nitekim CMK'nın 217. maddesinde "*Hâkim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir. Bu deliller hâkimin vicdanî kanaatiyle serbestçe takdir edilir. Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir.*" denilmekle her iki ilke açıkça düzenlenmiştir.

Ceza muhakemesine dair zikredilen ilkeler basit yargılama usulü açısından da geçerlidir. Ancak basit yargılama usulünde duruşma yapılmaması nedeniyle bu ilkeler farklı

⁵³⁷ Şahin/Göktürk (CMH II), s. 32.

⁵³⁸ Yenisey/Nuhoğlu, s. 525; Centel/Zafer, s. 829; Özbek/Doğan/Bacaksız (CMH), s. 583.

⁵³⁹ Öztürk/Tezcan/Erdem ve diğerleri, s. 336; Özbek/Doğan/Bacaksız (CMH), s. 67; Centel/Zafer, s. 783.

⁵⁴⁰ Centel/Zafer, s. 836.

⁵⁴¹ Delil türlerine dair farklı tasnifler olsa da genel olarak delillerin beyan, belge ve belirti delilleri olarak üç temel başlıkta incelenmektedir. Beyan delilleri: tanık, sanık ve diğer kişilerin beyanı; belge delilleri: yazılı belgeler, şekil veya ses tespit eden belgeler; belirti delilleri ise tabii ve suni belirtiler olarak alt başlıklara ayrılmaktadır. (Yenisey/Nuhoğlu, s. 536; Şahin/Göktürk (CMH II), s. 36.)

şekillerde işlerlik kazanabilecektir. Zira CMK'nın genel sisteminde, maddi sorunun çözümü için duruşma yapılması gerekmektedir. Duruşma, delillerin ikame edilerek tartışılmasına, iddia ve savunmaların karşılıklı olarak dile getirilmesine olanak tanıyan, vicdani kanaatin olduğu devre olarak konumlandırılmıştır⁵⁴². Duruşmada egemen olan sözlülük, alenilik (açıklık), bağlılık, yüze karşılık, doğrudan doğrualık ve kesintisizlik (yoğunluk-kesiksizlik) ilkeleri⁵⁴³ de CMK'nın çeşitli maddelerinde somutlaşmaktadır. Bu ilkeler yargılama, iddia ve savunma makamları açısından farklı kolaylık ve güvenceler içermektedir. Örneğin, CMK'nın 192, 201, 209, 210/2, 215, 216, 217 vb. maddelerinde somutlaşan sözlülük ilkesi uyarınca ispat açısından önem taşıyan her hususun duruşmada konuşularak ortaya konulup tartışılması gerekmektedir⁵⁴⁴. Sözlülük ilkesi sayesinde yargılama makamının vicdanına doğrudan hitap etme imkânı kazanacak olan sanık, savunmasının dinlendiğini görerek muhakemenin dürüstlüğüne inanacaktır⁵⁴⁵. Muhakemeye katılanların sözlü iletişimi, diyalektik yönüyle maddi gerçeğe ulaşılması açısından da büyük katkı sağlayacaktır⁵⁴⁶.

Duruşmaya egemen ilkelerden alenilik ise Anayasa'nın 141. maddesi⁵⁴⁷, İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin 10. maddesi⁵⁴⁸, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesi⁵⁴⁹ ile CMK'nın 182. maddesinde düzenlenmektedir. Kanun'un 183 vd. maddelerinde bu ilkenin uygulanış şekli ve istisnalarına yer verilmiştir. Yine ÇKK'nın 4.

542 Feyzioğlu (2015), s. 271.

543 Feyzioğlu (2015), s. 272.

544 Şahin/Göktürk (CMH II), s. 117.

545 Feyzioğlu (2015), s. 273.

546 Şahin/Göktürk (CMH II), s. 117.

547 “D. Duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması

Madde 141 – Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir.

Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur.”

548 “Madde: 10 Herkes, haklarının, vecibelerinin veya kendisine karşı cezai mahiyette her hangi bir isnadın tesbitinde, tam bir eşitlikte, dâvasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından nasafetle ve açık olarak görülmesi hakkına sahiptir.”

549 “MADDE 6 Adil yargılanma hakkı 1. Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar aleni olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veya aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir.”

maddesi ile Basın Kanunu'nun 20 ve 21. maddelerinde de bu ilkeye dair düzenlemeler söz konusudur. İlkenin yaptırımını ise CMK'nın 289. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinde ve TCK'nın 285. maddesinde düzenlenmiştir. Aleniyet ilkesi insanları gizli yargılamalardan koruyarak adil yargılamayı gerçekleştirmekle mahkemelere güven sağladığı için demokratik sistemlerin vazgeçilmez ilkelerindendir⁵⁵⁰. Bu ilke yargılamanın adil olup olmadığını taraflar ve tüm toplum açısından denetlenebilir kılması nedeniyle yargılama makamını daha dikkatli olmaya sevk edecektir. Yine hüküm de aleni olarak açıklanacağı için hâkimin vicdani kanaate ulaşmasında ve bunu gerekçelendirmesinde daha titiz davranmasını sağlayacaktır⁵⁵¹.

Basit yargılama usulünün kabul edilmesiyle ceza muhakemesi kanunumuzun temel sistemine alternatif bir “*duruşmasız muhakeme*” usulü getirilmiştir. Bu alternatif uygulama, delillerin elde ediliş biçimi ve tartışılması açısından getirdiği farklılıklarla başta sanık savunması olmak üzere tüm taraf beyanlarının yazılı olarak temini, tarafların toplanmasını istedikleri veya mevcut delilleri yazılı olarak sunabilmeleri⁵⁵², tanık dinlenilememesi, teşhis ve yüzleştirme işlemlerinin olmaması gibi çok sayıda ayırksı durum ortaya çıkarmıştır.

Ceza muhakemesinin en az emek harcanarak en kısa zamanda neticelendirilmesi makul sürede yargılanma ve usul ekonomisi ilkeleri açısından arzulanan bir neticedir. Ancak bu neticeye ulaşırken muhakemenin temel gayesi olan maddi gerçeğin elde edilmesinden taviz verilmesi söz konusu olmamalıdır. Mahkemelerce basit yargılama usulünün uygulanabileceği bazı hallerde somut olaya dair vicdani kanaatin oluşması için duruşma açılması zaruri görülebilir. Nitekim kanun koyucu 251. maddede hâkime basit yargılama usulünün tercihinde takdir hakkı sunarken bu hususu gözetmiştir. Basit yargılama usulünün uygulanmaması gereken bu hallerin tahdidi şekilde sayılması mümkün değilse de incelememiz kapsamında uygulamaya yardımcı olmak açısından delillerin elde ediliş biçimi ve duruşma arasındaki ilişkiden yola çıkarak basit yargılama usulünün uygulanmaması gereken hallere dair tespitler yapacağız.

⁵⁵⁰ Yenisey/Nuhoğlu, s. 742.

⁵⁵¹ Feyzioğlu (2015), s. 279.

⁵⁵² Basit yargılama usulünde tarafların delil toplanması talebinde bulunamayacakları yönündeki aksi görüş için bkz. Yenisey/Nuhoğlu, s. 882.

3.8.3.1. Tarafların Duruşmada Dinlenilmesi Gerekliliği

Sanık, mağdur veya tanık tarafından uyuşmazlık konusu maddi olaya ilişkin mahkeme huzurunda yapılan açıklamalar beyan delili olarak ifade edilmektedir. Bu delillerin elde ediliş şekillerine dair CMK’da ayrıntılı düzenlemeler söz konusudur. Beyan delili, bu yönü ile ceza muhakemesinde sözlülük ve doğrudan doğruyalık ilkelerinin temel görünüm biçimidir. Zira yargılama makamı, beyanı sunan kişinin o andaki ruh halini, mimiklerini, tepkilerini, ses tonunu ve tavırlarını da gözlemleyerek kanaat sahibi olur⁵⁵³.

Kanun koyucunun basit yargılama usulünü düzenleyerek oluşturduğu “*duruşmasız yargılama*” nedeniyle sanık ve mağdurun savunma ve beyanı sözlü olarak değil CMK’nın 251/2. maddesinde düzenlendiği üzere yazılı şekilde elde edilebilecektir. Bu hüküm uyarınca asliye ceza mahkemesince basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verildiği takdirde iddianame; sanık, mağdur ve şikâyetçiye tebliğ edilerek, beyan ve savunmalarını yazılı olarak bildirmeleri istenecektir. Yine duruşma olmaması nedeniyle bu usulde tanık dinlenilmesi imkânı da olmayacaktır.

Mahkeme iddianamenin kabulünden sonra somut dosyaya göre tarafların beyanlarının yazılı alınmasının yeterli olmayacağı, sözlü olarak alınması gerektiği kanaatinde ise basit yargılama usulünün uygulanmaması yönünde tercihte bulunacak ve duruşma günü belirleyecektir. Başlangıçta basit yargılama usulünün uygulanması yönünde tercihte bulunan mahkemenin 251. maddenin ikinci fıkrası uyarınca tarafların yazılı olarak beyanlarını aldıktan sonra duruşma gereksinimi duyması halinde de basit yargılama usulünün uygulanmasından vazgeçerek genel yargılamaya dönme imkânı vardır. Mahkemenin değerlendirmesine tabi olan bu hallerin örneklendirilmesi mümkün ise de her somut olayda farklılık gösterebilecek olması nedeniyle sınırlandırılması mümkün değildir. Takdire bağlı bu hallerin dışında CMK’da taraf beyanlarının bizzat duruşmada temin edilmesinin arandığı hususi düzenlemeler de söz konusudur. İncelememiz kapsamında bu kanuni zorunluluk hallerini ve basit yargılama usulünün uygulanmaması gereken diğer bazı

halleri savunma hakkı, çelişmeli muhakeme ve silahların eşitliği gibi ceza muhakemesine egemen temel ilkeler ışığında değerlendirileceğiz.

3.8.3.1.1. Mağdurun Dinlenilmesine Dair Özel Düzenlemeler

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 251. maddesinin yedinci fıkrasında “*yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, sağır ve dilsizlik*” hâllerinde basit yargılama usulünün uygulanmayacağı düzenlenmiştir. Kanun koyucu madde metninde bu halleri açıkça sanığa hasretmemişse de madde gerekçesini⁵⁵⁴ gözettiğimizde bu yasağın sadece sanığı kapsadığı kanaatindeyiz⁵⁵⁵. Kusurluluğu etkileyen bu hallerin bulunması halinde, sanığın savunmasının bizzat duruşmada alınması gerekli görülmüştür.

Mezkûr hükümde küçüklük veya akıl hastalığı ya da sağır ve dilsizlik hallerinin mağdurda bulunması halinde basit yargılama usulünün uygulanıp uygulanmayacağına dair bir düzenlemeye yer verilmemiştir. CMK’da bu özel durumların bulunması halinde mağdurun hem korunması hem de beyanının en iyi şekilde temin edilmesi amacıyla, bazı hususi hükümlere yer verilmiştir. Zira muhakeme konusu maddi olay nedeniyle haksızlığa uğradığı iddia olunan kişi olan mağdurun beyanı, ceza muhakemesi açısından büyük önem taşımaktadır⁵⁵⁶. Suç nedeniyle haksızlığa uğramış bulunan mağdur aynı zamanda olayın tanığıdır.

Mağdurun beyanının tespitine dair düzenlemeler CMK’nın 233 vd. maddelerinde yer almaktadır. İncelememiz açısından önemli olan, bazı mağdurların özel durumları gözetilerek haklarında daha korunaklı hükümlere yer verilen düzenlemelerdir. Bu düzenlemelerin tamamında ceza yargılaması sistemi duruşma üzerine inşa edilmiştir. Şöyle ki, CMK’nın 234 ve 239. maddelerinin ikinci fıkraları uyarınca, mağdurun çocuk, sağır ve dilsiz, meramını ifade edemeyecek derecede malûl veya kendini savunamayacak derecede akıl hastası olması ve vekilinin de bulunmaması hallerinde kendisine istemi aranmaksızın vekil

⁵⁵⁴ Madde gerekçesinde faillerin özel durumları sebebiyle elde edilen delillerin duruşmada tartışılmasının ve taraf beyanlarının bizzat hâkim tarafından alınmasının gerekliliği nedeniyle basit yargılama usulünün uygulanmasının mümkün olmadığından bahsedilmektedir.

<https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkunlarno=256570&pkunnumaras=7188> (s.e.t. 21.04.2021)

⁵⁵⁵ Aksi yönde görüş için bkz. **Dönmez**, s. 219.

⁵⁵⁶ **Yenisey/Nuhoğlu**, s. 536.

görevlendirilecektir. Yine, CMK'nın 236. maddesinin birinci fıkrasında mağdurun tanık olarak dinlenmesi halinde, yemin hariç, tanıklığa ilişkin hükümlerin uygulanacağı belirtildikten sonra, üçüncü fıkrasında mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdurun tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulacağı düzenlenmiştir. Aynı maddenin dördüncü fıkrasında ise Cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından ifade ve beyanının özel ortamda alınması gerektiği değerlendirilen çocuk veya mağdurların ifade ve beyanlarının özel ortamda uzmanlar aracılığıyla alınacağı düzenlenmiştir. CMK'nın tanıkların dinlenmesi başlıklı 52. maddesinin üçüncü fıkrasının (a) bendinde de mağdur çocukların dinlenilmesi esnasında görüntü veya seslerin kayda alınmasının zorunlu olduğu belirtilmektedir. CMK'daki bu hükümler dışında Tanık Koruma Kanunu'nun 4. maddesinde, CMK'nın 236. maddesi uyarınca tanık olarak dinlenen suç mağdurlarının tanık koruma tedbiri kapsamına alınacak kişiler arasında olduğu düzenlemesine yer verilmiştir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'ndaki anılan hükümlerle dezavantajlı (kırılgan) grupta yer aldığı düşünülen mağdurların muhakeme sürecinde kendilerini psikolojik olarak güvende hissetmeleri, örselenmelerinin engellenmesi ve beyanları en sağlıklı şekilde aktarmaları amaçlanmaktadır. Bu nedenle kanaatimizce, kendisine zorunlu olarak vekil atanan ve beyanının alınmasına dair bazı ayrıksı düzenlemelere gidilen mağdur grubunun taraf olduğu davalarda basit yargılama usulünün uygulanmasıyla 251. maddenin ikinci fıkrasına göre bu kişilerin beyanlarının yazılı olarak alınması isabetli olmayacaktır. İşlenen suçun niteliği ne olursa olsun on sekiz yaşından küçük bir kimsenin veya ifadesine itibar edilebilecek bir akıl hastasının yazılı beyanına değer verilerek bununla yetinilmesi mümkün görülmemelidir. Bu kimselerin beyanlarına itibar edilip edilemeyeceği, başkalarının yönlendirmesi ile ifade verip vermeyeceği hususlarının tespiti için beyanlarının alınması esnasında uzman yardımından istifade edilmesi ve hatta bu hususta rapor alınması da gerekebilecektir⁵⁵⁷.

557

Yargıtay 6. CD, E: 2012/1568, K: 2012/9519, T: 02.05.2012: “...Kendisini beden ve ruh bakımından savunamayacak durumda olan mağdur ...'ın duruşmada dinlenmesi sırasında psikoloji, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişinin bulundurulmadığı gibi, Selçuk Üniversitesinin raporuna göre mağdur da hafif düzeyde zekâ geriliğinin olduğunun belirtilmesi karşısında; beyanlarına itibar edilip edilemeyeceği, başkalarının yönlendirmesi ile ifade verip vermeyeceği konularında rapor alınması ve

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 236. maddesinin ikinci fıkrasında çocuk mağdurlar ile işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş mağdurun, maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunluluk halleri dışında, aynı suça ilişkin soruşturma veya kovuşturmada tanık olarak bir defa dinlenebileceği belirtilmektedir. Düzenlemeyle bu kişilerin mağduru oldukları olayı defalarca anlatmalarının oluşturacağı stres ve acı önlenmek istenmiştir⁵⁵⁸. Bu itibarla zorunlu görülme hallerinde çocuk mağdurun soruşturmada alınan beyanına dair kayıtların dinlenilmesi, işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulan mağdurun ise beyanının okunması ile yetinilebilecektir⁵⁵⁹.

Beyanının alınmasına gerek görülme de, duruşmadan haberdar edilme, kamu davasına katılma, belge örneği isteme, dosya inceleme, delillerin toplanmasını talep etme, avukat atanmasını isteme ve kanun yollarına başvurma haklarıyla donatılan mağdurun varsa kanuni temsilcisi ile atanacak zorunlu vekile iddianame tebliği gerekecektir. Ayrıca, küçük ile yasal temsilcisinin atanan vekilden haberdar edilmeleri de bir gerekliliktir.

Kanaatimizce mağdurun on sekiz yaşını doldurmamış, sağır veya dilsiz, akıl hastası veya meramını ifade edemeyecek derecede malûl olması ya da işlenen suçun etkisiyle psikolojisinin bozulması hallerinde basit yargılama usulünün uygulanamayacağının maddede açıkça düzenlenmesi daha isabetli olacaktır.

Yukarıda anılan mahsus durumlar olmasa da mahkemece mağdurun duruşmada dinlenilmesi amacıyla basit yargılama usulünün uygulanmaması tercih edilebilir. Dosyadaki delil durumu itibarıyla mahkemede vicdani kanaatin oluşumu açısından mağdurun tanık olarak dinlenilmesinin gerekli görülmesi mümkündür⁵⁶⁰. Bu ihtiyaç başlangıçta doğabileceği gibi sanık ve mağdurun yazılı beyanlarının alınmasından sonra da doğabilir.

sonucuna göre karar verilmesi gerektiği gözetilmeden eksik soruşturma ile hüküm kurulması..." (UYAP)

⁵⁵⁸ Şahin/Göktürk (CMH I), s. 127.

⁵⁵⁹ Şahin/Göktürk (CMH I), s. 130, 131.

⁵⁶⁰ **Yargıtay 6. CD, E: 2013/32563, K: 2017/2281, T: 13.06.2017:** "...olayın tek tanığı olan mağdur Y. A.'ya herhangi bir teşhis işlemi yaptırılmadığı anlaşılmakla, mağdur Y. A.'nın meçhul ya da gaip olup olmadığı tespit edilip sonucuna göre mahkemeye celbi sağlanarak sanık O. A.'ın ifadesi ile çelişen yönler açıklattırılıp usulüne uygun teşhis işlemi yaptırılmadan eksik soruşturma ile yetinilerek yeterli, kesin, inandırıcı kanıtların nelerden ibaret olduğu açıklanıp tartışılmadan genel geçişli ifadeler kullanılıp, eksik soruşturma ile yetinilerek duruşmaya devamlı yerinde ve yeterli olmayan gerekçeyle sanıklar hakkında iddianamede 2. olay olarak belirtilen 12.03.2006 günü H. Elektrik adlı işyerinden yağma suçundan yazılı şekilde mahkumiyet hükmü kurulması..." (UYAP)

Mahkemece, mağdurun soruşturma aşamasında beyanının hiç ya da gereği gibi alınmaması, sanığın yazılı beyanı üzerine mağdura sorularak aydınlatılması gereken hususların ortaya çıkması⁵⁶¹, mağdurun soruşturma beyanı ile yazılı beyanı arasında esaslı çelişki bulunması⁵⁶² gibi hallerde maddi gerçeğe ulaşmak amacıyla duruşma açılmasının gerekli görülmesi mümkündür. Sanığın haksız tahrik iddiasında bulunması durumunda olayın mağdurdan sorulması gerekebilir⁵⁶³. Bu hallerde basit yargılama usulü uygulanmamalı, yargılama genel hükümlere göre gerçekleştirilmelidir.

3.8.3.1.2. Tanık Dinlenilmesinin Gerekli Olması

Tanık, ceza muhakemesine konu maddi olay hakkında beş duyusu ile algıladığı hususları ifadesi ile aktaran üçüncü kimsedir. Olay hakkındaki bu bilgisi bizzat olayın algılanması şeklinde olabileceği gibi, başka kişilerden duyulması şeklinde dolaylı yollardan da olabilecektir⁵⁶⁴. Tanık beyanı, maddi olayları bizzat açıklığa kavuşturabilmesi nedeniyle ceza muhakemesindeki en önemli delil kaynaklarından⁵⁶⁵. Bu delilin elde edilmesi için duruşma açılması gerektiğinden basit yargılama usulü kapsamına giren dosyalarda tanık delili bulunması durumunda bu usul çoğunlukla tercih edilemeyecektir.

⁵⁶¹ **Yargıtay 13. CD, E: 2016/19174, K: 2018/12318 T: 25.09.2018:** “...Sanığın aşamalarda değişmeyen savunmalarında, mağdurun kız arkadaşı olduğunu, kendisi cezaevine girince mağdurun babasının kendilerini ayırmak istediğini, bu nedenle böyle bir şikâyetle bulunduğunu, kimsenin elinden telefonunu alarak kaçmadığı yönündeki beyanı, sanık babası M. K.'ın 02.06.2015 hâkim havale tarihli dilekçesinde mağdurun bildirmiş olduğu telefon numarasından adına kayıtlı ancak oğlu tarafından kullanılmakta olan numaraya gönderilen mesaj içeriklerinin yazıldığı dilekçe göz önünde alındığında; öncelikle sanığın savunması doğrultusunda mağdurun duruşmada dinlenilmesi ve belirtilen hususun sorulması...” (UYAP)

⁵⁶² **Yargıtay 13. CD, E: 2012/1202, K: 2013/12407, T: 30.04.2013:** “...Mağdurun soruşturma aşamasındaki beyanı ile kovuşturma sırasındaki beyanı arasında, çalınan para miktarı ve eylemden sonra sanığın 80 TL'yi müştekiye geri vermesi sırasında gerçekleşen olaylar yönünden çelişkiler bulunması karşısında; müştekinin beyanları arasında çelişki giderilmeden ve 5237 sayılı TCK'nın 168/1 ya da koşullarının gerçekleşmesi durumunda aynı Yasanın 168/4 maddesi yollaması ile 168/1. maddesinin uygulanıp uygulanmayacağı karar yerinde değerlendirilmeden yazılı şekilde hüküm kurulması...” (UYAP)

⁵⁶³ **Yargıtay 3. CD, E: 2019/11266, K: 2019/19983, T: 06.11.2019:** “...Sanığın, mağdurun kendisinden sigara ve ateş istediğini, bu nedenle aralarında tartışma geçtiğini, mağdurun kendisine küfür ettiğini iddia etmesi karşısında, olayın çıkış sebebi ve gelişiminin mağdurdan sorulması, önceki beyanı okunarak varsa çelişkilerin giderilmesi ve sonucuna göre sanık hakkında 5237 sayılı TCK'nın 29. maddesinde düzenlenen haksız tahrik hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağının tartışılması gerekirken...” (UYAP)

⁵⁶⁴ **Centel/Zafer**, s. 283; **Şahin/Göktürk** (CMK II), s. 38.

⁵⁶⁵ **Soyaslan** (CMH), s. 457; **Hakeri/Ünver**, s. 254.

Tanık delili olan dosyalarda basit yargılama usulünün uygulanıp uygulanamayacağına dair ikili bir ayrım yapılması gerektiği kanaatindeyiz. Bu ayrımda tanık beyanının önemi ve tanığın yeniden dinlenilme imkânının olup olmadığı ölçütlerinden hareket edilebilecektir. İlk olarak CMK'nın 210. maddesinde yer verilen amir hüküm nedeniyle olayın delilinin, bir tanığın açıklamalarından ibaret olması halinde, bu tanığın duruşmada mutlaka dinlenilmesi gereklidir. Daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanağın veya yazılı bir açıklamanın okunması dinleme yerine geçmeyecektir. 210. maddedeki bu halde basit yargılama usulünün uygulanması mümkün değildir⁵⁶⁶.

210. maddenin istisnası sayılabilecek düzenlemeye 211. maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerinde yer verilmiştir. Düzenlemelerden ilki tanığın ölmesi veya akıl hastalığına tutulması ya da bulunduğu yerin araştırmalara rağmen öğrenilememesidir. Bu durumlarda tanığın dinlenmesi yerine, daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanağın okunması ile yetinilecektir. İkinci hal ise tanığın duruşmada hazır bulunmasının, hastalık, malûllük veya giderilmesi olanağı bulunmayan başka bir nedenle belli olmayan bir süre için olanaklı olmaması halidir. Bu durumda tanık, naip hâkim tarafından dinlenebilecek veya önceki beyanının okunması ile yetinilebilecektir. 211. maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerindeki bu tespitlerin dosyaya yansımından sonra basit yargılama usulünün uygulanmasına dair mahkemece bir takdirde bulunulabilecektir. Ancak ölüm dışındaki haller mahkemece yaptırılacak ve uzun sürebilecek tahkikatla tespit edilebileceğinden uygulamada genellikle basit yargılama usulüne dair değerlendirmenin yapıldığı safhada bu bilgiler dosyada yer almayacağından duruşma açılmış olacaktır.

211. maddenin (c) bendinde ise ifadesinin önem derecesi itibarıyla duruşmada hazır bulunması gerekli sayılmayan tanığın dinlenmesi yerine, daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanaklar ile kendilerinin yazmış olduğu belgelerin okunabileceği düzenlenmiştir. Bu bentte düzenlenen halde basit yargılama usulünün uygulanabileceğini

566

Yargıtay 2. CD, E: 2020/7274, K: 2021/8284, T: 14.04.2021: “...Sanık ...'in aşamalarda alınan savunmalarında suçlamayı kabul etmemesi ve atılı suçu işlediğine dair tanık ...'ın beyanı ve teşhisi haricinde başkaca delil bulunmaması karşısında, 5271 sayılı CMK'nın 210/1. maddesinde yer alan 'olayın delili, bir tanığın açıklamalarından ibaret ise, bu tanık duruşmada mutlaka dinlenir. Daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanağın veya yazılı bir açıklamanın okunması dinleme yerine geçemez' şeklindeki düzenleme uyarınca tanık ...'ın bilinen tüm adreslerinden ve adres kayıt sisteminde bulunan yerleşim yeri adresinden araştırılarak duruşmaya çağırılması, sanık ...'e yüklenen suçu oluşturan olayların aydınlatılması için tanığın duruşmada dinlenilmesi...” (UYAP)

değerlendirmektedir. Tanığın dinlenilmesinin maddi gerçeğe ulaşmak bakımından önemi yoksa sırf soruşturma aşamasında dinlenilmesi nedeniyle duruşma açarak yeniden dinlenilmesine gerek bulunmamaktadır.

3.8.3.1.3. Sanığın Sorgusu veya Ek Savunmasının Tespiti İçin Dinlenilmesi

Sanık savunmasının tespitini amaçlayan sorgu işlemi, duruşmada yapılan önemli işlerdendir⁵⁶⁷. Maddi olayı doğrudan doğruya bilen kişi olduğu için sanığın beyanı, özellikle de ikrarı, olaya dair vicdani kanaatin oluşmasında önemli bir yere sahiptir⁵⁶⁸. Sorgunun usulüne dair ayrıntılı hükümlere CMK'nın 147 ve 191 vd. maddelerinde yer verilmektedir.

Sanığın isnadı öğrenme, susma, müdafî yardımından istifade etme, delillerin toplanmasını isteme gibi savunmaya dair temel haklarını kullanabileceği bir işlem olan sorgu işlemi esnasında sanıkla vasıtasız şekilde iletişim kuran mahkeme sanığın savunmasını tespit ederek maddi olaya dair bilgiler almanın yanında sanığın kişiliği, sosyal ve ekonomik durumu hakkında bilgi sahibi olmaktadır.

Duruşmasız yargılama usulü olan basit yargılama usulünde sorguda sözlülük değil yazınlık ilkesi geçerlidir. Diğer bir deyişle genel usulde duruşmada sözlü olarak elde edilmekle beyan delili olan sanık savunması; basit yargılama usulünde savunmanın ancak yazılı olarak sunulabilmesi nedeniyle belge delili niteliğinde olacaktır. Ancak mahkemece iddianamenin kabulüne müteakiben veya yazılı beyanların alınmasından sonra yapılacak değerlendirmede çeşitli nedenlerle, sanığın sorgulanması için duruşma açılması yönünde tercihte bulunulması mümkündür.

Somut dosyanın niteliğine göre maddi olayın çözümü açısından savunmanın sözlü olarak alınmasına ihtiyaç duyulabilir. Nitekim sanığa duruşmada sorulacak sorularla maddi olayın aydınlatılması çok daha kolay olacaktır. Bu şekilde sanığın aşamalarındaki beyanları arasındaki çelişkinin giderilmesi de mümkün olacaktır. Yine soruşturma evresinde müdafî

⁵⁶⁷ Yenisey/Nuhoğlu, s. 771.

⁵⁶⁸ Şahin/Göktürk (CMH II), s. 37; Centel/Zafer, s. 272.

hazır bulunmaksızın kollukça alınan ifadesi sanığa okunarak bu beyanının doğrulanması ve hükme esas alınması sağlanabilecektir⁵⁶⁹.

Sanığın duruşmada sorgulanmasına ihtiyaç duyulabilecek bir diğer neden ise sanığın “kendisini savunamayacak derecede malul” olmasıdır. CMK’nın 251. maddesinin yedinci fıkrasındaki istisnalar arasında yer verilmese de madde gerekçesinde zikredilen “faillerin özel durumları” bu kişiler açısından da geçerlidir. Nitekim CMK’nın 150. maddesinin ikinci fıkrasında kendisini savunamayacak derecede malul olan kişiler açısından zorunlu müdafilik sistemi benimsenmiştir. Yukarıda da zikredildiği üzere bu tabir akıl hastalarının yanında, okuma-yazma bilmeyen, ileri derecede yaşlı, ciddi fiziki engeli bulunan kişileri de kapsamaktadır. Kanaatimizce bu gibi hallerde sanığın özel durumu nedeniyle savunmasının duruşmada müdafii huzurunda alınması doğru olacaktır.

Sanığın yargılama sürecinde mahkemece gözlemlenerek kişiliği ve işlenen suçun sanık üzerindeki etkisi hakkında kanaate varılması, sanığın sosyal ve ekonomik durumu hakkında bilgi edinilmesi cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesi açısından önemli bir etkidir. TCK’nın 22/6, 50, 51/1-6, 52/2-4, 62/2 ile CMK’nın 231/6. maddelerinde bu hususlara doğrudan vurgu yapılmaktadır. Mahkemece sanığın kişiliği, pişmanlığı ve yeniden suç işleyip işlemeyeceği hakkında kanaat edinilmesi ile cezanın amacına uygun olarak en doğru şekilde belirlenmesinde, duruşma oldukça önemli bir rol üstlenir. Zira hâkim sorgusunu sözlü olarak yaptığı sanığı vasıtasız şekilde gözlemler, ona sorduğu sorularla maddi olayın yanında sanığın kişiliği hakkında da bilgi edinir. Basit yargılama usulünde duruşma olmaması nedeniyle yargılama makamı sadece dosya kapsamındaki yazılı delillerden bu kanaate ulaşmaya çalışacaktır. Bu nedenle kanaatimizce somut dosyada sanık hakkında kanaate ulaşılamaması halinde basit yargılama usulünün uygulanmaması yönünde tercihte bulunulabilecektir.

Duruşma açılmasını gerektirebilecek diğer bir hal ise CMK’nın 226. maddesi uyarınca ek savunma alınması gerekliliğidir. Bu madde uyarınca suçun hukukî niteliğinin değişmesi, cezanın artırılması veya cezaya ek olarak güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını gerektirecek hâllerin ortaya çıkması durumunda sanığa savunma hakkı tanınması

⁵⁶⁹ CMK m. 148/4: “Müdafî hazır bulunmaksızın kollukça alınan ifade, hâkim veya mahkeme huzurunda şüpheli veya sanık tarafından doğrulanmadıkça hükme esas alınmaz.”

gerekecektir. Ek savunma verilmesini gerektirir hal, suç basit yargılama usulü kapsamı dışına taşıyorsa bu usulün terk edilerek duruşma açılması zorunludur. Ancak yeni eylemin de basit yargılama kapsamında olması mümkündür. Bu hallerin niteliğine göre, sanığın savunmasının yazılı olarak alınması veya duruşma açılarak yargılamaya devam edilmesi hususu mahkemece takdir edilecektir. Yazılı savunmanın yeterli olacağı kanaatine varılan hallerde izlenecek usule dair 251. maddede bir hüküm yer almasa da kanaatimizce maddenin ikinci fıkrası kıyasen uygulanabilecektir. Bu madde uyarınca mahkemece ek savunmaya konu husus sanığa tebliğ edilerek, beyanını on beş gün içinde yazılı olarak bildirmesi istenmelidir. Böylece sanığa, değişen ancak yine basit yargılama usulü kapsamında kalan isnat için bu usulde öngörülen güvence sağlanmış olacak, aynı zamanda sanığın dörtte bir oranındaki indirimden istifade etmesi olanağı da korunacaktır. Sanığın ek savunması alınmaksızın hüküm kurulması ise doğru olmayacaktır.

Doktrinde de, ek savunma gerektiren halin 251. maddenin birinci fıkrasında yer alan sınırlar içerisinde bir ceza aralığına tekabül etmesi ve basit yargılama usulünün uygulanamayacağı haller kapsamına girmemesi halinde, CMK'nın 226. maddesi uyarınca ek savunma istenmesi mecburi ise de bunun için duruşma açılıp genel hükümlerle devam etmeye gerek olmadığı görüşü savunulmaktadır⁵⁷⁰.

Sanığın soruşturma evresinde beyanının hiç alınmadığı haller de söz konusu olabilir. Bu durumlarda sanık hakkında yakalama kararı olsun⁵⁷¹ veya olmasın basit yargılama usulü uygulanmamalıdır.

3.8.3.1.4. Tercüman Gerekmesi

Ceza muhakemesinde tercüman görevlendirilmesine dair düzenlemeye CMK'nın 202. maddesinde yer verilmiştir. Maddeye göre sanık veya mağdur, meramını anlatabilecek ölçüde Türkçe bilmemesi halinde, mahkeme tarafından atanan tercüman aracılığıyla duruşmadaki iddia ve savunmaya ilişkin esaslı noktalar tercüme edilecektir. Yine

⁵⁷⁰ Yılmaz/Apiş, s. 95.

⁵⁷¹ Çolak, Haluk (2021) Teori ve Uygulamada Basit Yargılama Usulü, 1. Baskı, Ankara, Bilge Yayınevi, s. 277.

engelli olan sanığa veya mağdura, duruşmadaki iddia ve savunmaya ilişkin esaslı noktalar, anlayabilecekleri biçimde anlatılacaktır.

Mezkûr düzenlemeler uyarınca sanık veya mağdurun Türkçe bilmemesi ya da engeli nedeniyle tercüman atanması gerektiğinden bu hallerde basit yargılama usulünün uygulanması doğru olmayacaktır. Yukarıda belirtildiği üzere 251. maddenin yedinci fıkrasında sağır ve dilsiz mağdurlar açısından yasaklama getirilmemiştir. Ancak kanaatimizce ilgili bölümde zikrettiğimiz gerekçelerin yanında bu kimselerin beyanlarının tercüman vasıtası ile alınması da gerekeceğinden basit yargılama usulünün uygulanması mümkün değildir.

Mezkûr 202. maddenin dördüncü fıkrasında ise sanığa, sözlü savunmasını kendisini daha iyi ifade edebileceğini beyan ettiği başka bir dilde yapabilme olanağı tanınmıştır. Sanığın talebine bağlı olan bu durumda tercüman görevlendirilmesi ve dolayısıyla basit yargılama usulünün uygulanmamasına dair talebi olumlu değerlendirilmelidir.

3.8.3.2. Keşif İcrasının Gerekmesi

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 83. maddesinde düzenlenen keşif, yargılama makamının, maddi olayın duruşma salonuna getirilemeyen kısımları hakkında beş duyu oranı ile gözlem yaparak bizzat bilgi edinmesine olanak tanıyan delil elde etme yöntemidir⁵⁷². CMK'nın 84. maddesine göre kovuşturmada yapılacak keşfin icrasında sanık, mağdur, müdafii ve vekil de hazır bulunabilecektir.

Mahkemece somut dosyada keşif icrası gerekli görülmeğe ise basit yargılama usulü tercih edilmemelidir. Zira ceza muhakemesinin maddi gerçeğe ulaşılmasına dair temel amacı, basit yargılama usulünün uygulanması için göz ardı edilemeyecektir.

3.8.3.3. Sanığın Tutuklu Olması

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 100. maddesinin dördüncü fıkrasında sadece adli para cezasını gerektiren suçlarda veya vücut dokunulmazlığına karşı kasten işlenenler hariç

⁵⁷²

Yenisey/Nuhoğlu, s. 650, 651.

olmak üzere hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemeyeceği düzenlenmiştir. Tutuklama yasağına dair bu düzenleme ile basit yargılama usulünün kapsamı birlikte değerlendirildiğinde sadece istisna tutulan suç tipi olan kasten yaralama suçunun basit yargılama usulü kapsamında kaldığı anlaşılmaktadır. Ancak, TCK'nın 86/2-3. maddesine mahsus bu halde, tutuklu sanık hakkındaki ceza yargılamasının basit yargılama usulüne göre gerçekleştirilmesi uygun olmayacaktır.

Sanığın başka suçtan tutuklu veya hükümlü olması halinde de kanaatimizce basit yargılama usulü uygulanmamalıdır. Zira CMK'nın 35, 176, 196 vb. bazı maddelerinde yer verilen tutukluların yargılanmasına mahsus düzenlemelerin gözettiği amacın işlerliği, basit yargılama usulünde mümkün değildir.

4. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN UYGULANMASI

4.1. Genel Olarak

Basit yargılama usulünün uygulanma şekline dair kurallar, uygulanabilirlik şartları ile birlikte CMK'nın 251. maddesinde düzenlenmiştir. Maddede basit yargılama usulüne dair muhakeme işlemlerine oldukça öz bir şekilde yer verilmiştir. Kanun koyunun bu tercihi uygulamada bazı tereddütler meydana getirecek ise de kanaatimizce basit yargılama usulünün duruşmasız yargılama niteliğine uygun düşen CMK'nın diğer tüm hükümlerinin bu usul açısından da uygulanması mümkündür. Aksi yorumun ceza muhakemesinin temel ilkeleri ile bağdaşması söz konusu değildir.

Basit yargılama usulünün uygulanabilirliğine dair objektif şartlar ile mahkemenin bu usulün uygulanmasına dair takdir hakkı geçmiş başlıklarda incelenmiştir. Bu başlık altında taraflara iddianamenin tebliği, tarafların savunma ve beyanlarını sunmaları, bu süreçteki taraf hakları, mahkemece yapılabilecek sair işlemler ile Cumhuriyet savcısı ile müdafî ve vekilin basit yargılama usulündeki yetki ve yükümlülükleri ayrı ayrı incelenecektir.

4.2. İddianamenin Taraflara Tebliği

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 175. maddesi uyarınca iddianamenin kabulüyle, kamu davası açılmış olur ve kovuşturma evresi başlar, mahkemece duruşma günü belirlenerek, duruşmada hazır bulunması gereken kişiler çağrılır. CMK'nın 176. maddesi

uyarınca ise taraflara yapılacak bu çağrıda sanığa iddianame de tebliğ edilecektir⁵⁷³. Duruşma hazırlığı devresinde yapılan iddianamenin tebliğine dair bu işlem, sanığa hakkındaki isnadın bildirildiği ilk işlemdir. İddianamenin tebliği ile sanık, hakkında isnat olunan fiili ve Cumhuriyet savcılığının fiile dair hukuki değerlendirmesini öğrenmekte ve duruşmaya kadar savunmasını hazırlama imkânına kavuşmaktadır.

İsnadın bildirilmesi ilkesi, ceza muhakemesinin temel ilkelerindendir. Bu ilke AİHS'nin 6/3-a maddesinde adil yargılama hakkının bir unsuru olarak “*Kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek*” şeklinde düzenlenmiştir. Temel amacı sanığın savunma hakkını kullanmasını temin etmek olan isnadın bildirilmesi kuralına aykırı bir yargılamanın adil olduğu kabul edilemeyecektir⁵⁷⁴. CMK'nın 147, 176, 191 ve 225. maddeleri isnadı öğrenme hakkına dair düzenlemeler içermektedir.

Basit yargılama usulünde isnadın bildirilmesine dair düzenlemeye 251. maddenin ikinci fıkrasında yer verilmiştir. Düzenlemeye göre basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verildiği takdirde mahkemece iddianame; sanık, mağdur ve şikâyetçiye tebliğ edilecektir. Bu tebliğde taraflardan beyan ve savunmalarını on beş gün içinde yazılı olarak bildirmeleri istenecek ve duruşma yapılmaksızın hüküm verilebileceği hususu belirtilecektir.

Basit yargılama usulünde duruşma olmadığı için isnadın bildirilmesi sadece iddianamenin tebliği ile sağlanmaktadır. Bu nedenle genel usul, sanık açısından daha güvencelidir. Zira genel usulde iddianamenin tebliğine ek olarak CMK'nın 147/1-b⁵⁷⁵ ve 191/2-b⁵⁷⁶ maddeleri de mahkemeye isnadı bildirme görevini yüklemektedir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda isnadın bildirilmesi yükümlülüğü savunma hakkı kapsamında düzenlenmiştir. Kanunda 251. madde dışında, iddianamenin mağdur veya

⁵⁷³ 08.07.2021 tarihli ve 7331 sayılı Kanun'un 20. maddesiyle fıkraya eklenen cümle uyarınca iddianame tebliğinin yanında iddianameye ilişkin bilgiler ve duruşma tarihi; telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi iletişim bilgilerinin dosyada bulunması hâlinde bu araçlardan yararlanılmak suretiyle de bildirilecek ancak çağrı kâğıdına bağlanan sonuçlar bu durumda uygulanmayacaktır.

⁵⁷⁴ **Feyzioğlu, Metin** (2004) “*Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 6/3-A Uyarınca İsnadın Bildirilmesi ve Türk Hukuku*”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 55, s. 104.

⁵⁷⁵ “b) Kendisine yüklenen suç anlatılır.”

⁵⁷⁶ “b) İddianame veya iddianame yerine geçen belgede yer alan suçlamanın dayanağını oluşturan eylemler ve deliller ile suçlamanın hukuki nitelendirmesi anlatılır.”

müştekiye tebliğine dair amir bir hüküm bulunmamaktaydı. Bu nedenle mağdur veya müşteki sanık hakkındaki isnadı ancak CMK'nın 191/3-b maddesi uyarınca yapılacak anlatım esnasında veya iddianame örneğini alarak ya da duruşmada dinlenilmeleri esnasında yapılacak anlatımla öğrenebilmekteydiler. Ancak, bu durum 08/07/2021 tarihli ve 7331 sayılı Kanun'un 21. maddesiyle CMK'nın 233. maddesi birinci fıkrasına eklenen “Kovuşturma evresine geçildiğinde çağrı kâğıdına iddianame eklenir. Ayrıca, iddianameye ilişkin bilgiler ve duruşma tarihi; telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi iletişim bilgilerinin dosyada bulunması hâlinde bu araçlardan yararlanılmak suretiyle de bildirilir.” düzenlemesiyle değiştirilmiştir. Söz konusu düzenlemeyle iddianamenin mağdur veya şikâyetçiye de tebliğ edilmesinin gerekli görülmesini mağdur hakları açısından isabetli bulmaktayız. Nitekim bu düzenlemeden evvel kabul edilen basit yargılaması usulünde de mağdur veya müştekiye iddianame tebliğ edilmesi zorunlu kılınmıştır. Bu usulde duruşma olmadığından mağdur veya müştekinin kamu davasına katılma ve delil toplanmasını isteme⁵⁷⁷ gibi haklarını kullanabilmesi ve beyanını sunması için iddianame tebliğ edilerek bilgilendirme yapılmaktadır.

4.3. Sanığa Haklarının Hatırlatılması

Ceza muhakemesinin aktif bir süjesi olan sanık, savunma hakkı ile bağlantılı olarak çok sayıda hakka sahiptir⁵⁷⁸. Bunlardan biri de ifade ve sorguda haklarını öğrenebilmesidir. CMK'nın bu konudaki temel normları 147.⁵⁷⁹ maddesi ile 191. maddenin üçüncü fıkrasının

⁵⁷⁷ Öğretide savunma hakkı açısından eksikliğe neden olmamak için CMK'nın 177. maddesine benzer bir düzenleme yapılması önerisinde bulunmaktadır. **Taner, F. Gökçen**, (2021), s. 534.

⁵⁷⁸ **Şahin/Göktürk** (CMH I), s. 138

⁵⁷⁹ “İfade ve sorgunun tarzı

Madde 147 – (1) Şüphelinin veya sanığın ifadesinin alınmasında veya sorguya çekilmesinde aşağıdaki hususlara uyulur:

a) Şüpheli veya sanığın kimliği saptanır. Şüpheli veya sanık, kimliğine ilişkin soruları doğru olarak cevaplandırmakla yükümlüdür.

b) Kendisine yüklenen suç anlatılır.

c) Müdafî seçme hakkının bulunduğu ve onun hukukî yardımından yararlanabileceği, müdafîin ifade veya sorgusunda hazır bulunabileceği, kendisine bildirilir. Müdafî seçecek durumda olmadığı ve bir müdafî yardımından faydalanmak istediği takdirde, kendisine baro tarafından bir müdafî görevlendirilir.

d) 95 inci madde hükmü saklı kalmak üzere, yakalanan kişinin yakınlarından istediğine yakalandığı derhâl bildirilir.

e) Yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanunî hakkı olduğu söylenir.

f) Şüpheden kurtulması için somut delillerin toplanmasını isteyebileceği hatırlatılır ve kendisi aleyhine var olan şüphe nedenlerini ortadan kaldırmak ve lehine olan hususları ileri sürmek olanağı tanınır.

g) İfade verenin veya sorguya çekilenin kişisel ve ekonomik durumu hakkında bilgi alınır.

(c) bendindeki⁵⁸⁰ düzenlemelerdir. Bu maddelerdeki kuralların çoğunluğu duruşmalı yargılamaya özgüdür.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 251. maddesinin ikinci fıkrasında basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verilmesi halinde mahkemece iddianamenin sanığa tebliğ edilerek, savunmasını on beş gün içinde yazılı olarak bildirmesinin isteneceği düzenlenmiştir. Sanığın savunmasının tespitine dair bu işlem, ceza muhakemesi açısından klasik anlamda bir sorgu değildir⁵⁸¹. Zira CMK'nın 147 ve 191. maddelerinde zikredilen sorgunun, sözlülük ve doğrudanlık ilkeleri basit yargılama usulünde işlerlik kazanmamaktadır. Yine bu usulde sanığa soru sorulması imkânı da söz konusu değildir. Bu itibarla basit yargılama usulündeki bu işlem sanığın savunmasının yazılı olarak tespitiyle sınırlıdır. Ancak kanaatimizce sorguya dair bazı hakların basit yargılama usulü açısından da işlerlik kazanması gerekmektedir.

Kanaatimizce ceza muhakemesine dair temel haklardan olan 147. maddenin birinci fıkrasının (c) bendindeki müdafii yardımından istifade hakkı, (e) bendinde düzenlenen susma hakkı ve (f) bendinde düzenlenen delil toplanmasını isteme ve delil bildirme hakkı basit yargılama usulü açısından da uygulanabilecek niteliktedir. Bu nedenle sanığa yapılacak tebliğde bu hakların da bildirilmesi gerekmektedir. Yargıtay'ın yerleşmiş içtihatlarında sanığa CMK'nın 147. maddesindeki haklarının hatırlatılmaması, savunma hakkının kısıtlanması olarak kabul edilerek bozma kararı verilmektedir⁵⁸².

h) İfade ve sorgu işlemlerinin kaydında, teknik imkânlardan yararlanılır.

i) İfade veya sorgu bir tutanağa bağlanır. Bu tutanakta aşağıda belirtilen hususlar yer alır:

1. İfade alma veya sorguya çekme işleminin yapıldığı yer ve tarih.

2. İfade alma veya sorguya çekme sırasında hazır bulunan kişilerin isim ve sıfatları ile ifade veren veya sorguya çekilen kişinin açık kimliği.

3. İfade almanın veya sorgunun yapılmasında yukarıdaki işlemlerin yerine getirilip getirilmediği, bu işlemler yerine getirilmemiş ise nedenleri.

4. Tutanak içeriğinin ifade veren veya sorguya çekilen ile hazır olan müdafii tarafından okunduğu ve imzalarının alındığı.

5. İmzadan çekinme hâlinde bunun nedenleri.”

⁵⁸⁰ “c) Sanığa, yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanunî hakkı olduğu ve 147 nci maddede belirtilen diğer hakları bildirilir”

⁵⁸¹ **Ersoy, Uğur** (2020) “Ceza Muhakemesinde In Absentia Duruşma Yapılması ve Mahkûmiyet Kararı Verilmesi Üzerine Bazı Düşünceler”, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 1, s. 72. (52-86); **Karakehya/İnce Tunçer**, s. 142, 160.

⁵⁸² **Yargıtay 3. CD, E: 2020/1778, K: 2020/5685, T: 03.06.2020**: “...5271 sayılı CMK'nin 147. maddesindeki hakları hatırlatılmadan yargılamaya devam edilerek hüküm kurulması suretiyle sanığın savunma hakkının kısıtlanması...” (UYAP)

Müdafî yardımından yararlanma hakkı AİHS'nin 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının asgari unsurlarındandır⁵⁸³. CMK'nın 149 ilâ 156. maddelerinde müdafî seçimi, görevlendirilmesi, görev ve yetkilerine dair hükümler düzenlenmiştir. 147. maddenin birinci fıkrasının (c) bendinde ise sanığa sorgusundan önce, müdafî seçme hakkının bulunduğu ve onun hukukî yardımından yararlanabileceği, müdafîin ifade veya sorgusunda hazır bulunabileceği, müdafî seçecek durumda olmadığı ve bir müdafî yardımından faydalanmak istediği takdirde, kendisine baro tarafından bir müdafî görevlendirileceği hususlarının bildirilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Kanaatimizce basit yargılama usulünün uygulamasında da sanığın kendi seçeceği veya talebi üzerine 150. maddenin birinci fıkrası uyarınca atanacak olan müdafîin yardımından istifade etmesi mümkündür.

Susma hakkı, Anayasanın 38. maddesinin beşinci fıkrasıyla güvence altına alınmış bir haktır. Fıkraya göre, hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz. Bu hakkın sanığa bildirilmesi gerekliliği CMK'nın amir hükmüdür. Basit suçlarda sanığa haklarının hatırlatılmasına gerek olmadığı iddia edilmiş ise de böyle bir istisnanın hakkın özünü zedeleyebileceği vurgulanmıştır⁵⁸⁴.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 147. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendi uyarınca sanığa sorgusunda, şüpheden kurtulması için somut delillerin toplanmasını isteyebileceği hatırlatılarak, kendisi aleyhine var olan şüphe nedenlerini ortadan kaldırmak ve lehine olan hususları ileri sürmek olanağı tanınacaktır. Yine CMK'nın 177. maddesinde sanığın savunma delillerinin toplanması talebine dair usul düzenlenmiştir. Bu hükümlerin basit yargılama usulünde uygulanırlığına dair farklı görüşler ileri sürülmüştür. Doktrindeki bazı

Yargıtay 3. CD, E: 2016/18631, K: 2017/10980, T: 18.09.2017: "...5271 sayılı CMK'nın 147. maddesindeki hakları hatırlatılmadan, "sanık eski kimliği ve yasal hakları altında huzura alındı" denilmesi ile yetinilerek, yargılamaya devamla hüküm kurulması suretiyle sanığın savunma hakkının kısıtlanması..." (UYAP)

Yargıtay 5. CD, E: 2013/11480, K: 2016/4443, T: 29.04.2016: "...CMK'nın 147. maddesindeki hakları hatırlatılmadan sorgusunun yapılması suretiyle, aynı Kanunun 191/3. maddesine aykırı davranılarak savunma hakkının kısıtlanması..." (UYAP)

⁵⁸³ AİHS 6/3-C: "Kendisini bizzat savunmak veya seçeceği bir müdafînin yardımından yararlanmak; eğer avukat tutmak için gerekli maddî olanaklardan yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görüldüğünde, resen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmek"

⁵⁸⁴ Yenisey/Nuhoglu, s. 641.

yazarlar basit yargılama usulünde mahkemenin delil toplanmasına imkân tanınmadığını savunmaktadırlar⁵⁸⁵. Bazı yazarlar ise mahkemeye bilgi ve belge toplama yetkisi verilmişken sanığa delil toplanmasını isteme hakkı verilmediğini belirtmektedir⁵⁸⁶.

Kanaatimizce basit yargılama usulünde mahkemece delil toplanmayacağına dair herhangi bir kısıtlayıcı düzenleme söz konusu değildir. Kaldı ki taraf beyanları da birer delildir. Yine sanığın basit yargılama usulünde delil toplanmasını isteme hakkı da söz konusudur. Ancak sanık bu hakkını sadece yazılı olarak kullanabilecek ve yine toplanmasını talep ettiği deliller de duruşma dışında toplanabilecektir. Maddi gerçeğe ulaşılması açısından gerekli görülen delillerin temini için duruşma açılması gerekmektediryse basit yargılama usulü terk edilecektir. Madde gerekçesinde yer verilen “*Bununla birlikte yazılı beyan ve savunmalarını bildirmeleri için de on beş günlük süre verilecektir. Mahkemenin bu süreçte toplanması gereken delilleri de ilgili kurum ve kuruluşlardan talep ederek dosyayı tekemmül ettirmesi gerekmektedir*” açıklamaları da bu görüşümüzü destekler niteliktedir.

Sanığın basit yargılama usulü uyarınca savunmasını yazılı olarak yapması onu yukarıda zikredilen asgari haklardan mahrum bırakmamalıdır. Bu hakların sanığa hatırlatılması da gereklidir. Ancak sanığın özünü tam olarak idrak etmesi koşuluyla bu hakları kullanıp kullanmaması kendi hür iradesine tabidir⁵⁸⁷. Sanığın, bu hakları kendisine sarıh şekilde hatırlatıldıktan sonra avukat talebinde bulunmaksızın, susma hakkını da kullanmadan yazılı savunmasını vermesi onun müdafii yardım talebinin olmadığı ve susma hakkını da kullanmadığına dair örtülü bir vazgeçme beyanıdır⁵⁸⁸.

4.4. Taraflara Verilen Sürenin Niteliği ve Yeterliliği

Ceza muhakemesi işlemlerinin yapılması ihtiyarı veya zorunluluğu için muhakeme süjelerine tanınan zaman aralığı, “süre” olarak tanımlanmaktadır⁵⁸⁹. Kanun, tarafların yasa yollarına başvuruları, şikâyet gibi bazı hallerde sürenin yukarı haddini tayin ederek muhakeme işleminin yapılabileceği son zamanı belirler. Belirlenen bu süreye riayet

⁵⁸⁵ Karakehya/İnce Tunçer, s. 143; Değirmenci (Basit Yargılama), s. 46; Kızıllarslan, s. 1949.

⁵⁸⁶ Yenisey/Nuhoğlu, s. 882.

⁵⁸⁷ Yenisey/Nuhoğlu, s. 643.

⁵⁸⁸ Yenisey/Nuhoğlu, s. 644.

⁵⁸⁹ Yenisey/Nuhoğlu, s. 117.

edilmemesi halinde ise hak düşer⁵⁹⁰. Örneğin, temyiz yoluna süresinde başvurulmaması halinde temyize başvuru hakkı, süresinde şikâyetle bulunulmaması halinde şikâyet hakkı düşecektir. Yine 5187 sayılı Basın Kanunu’nda da dava süreleri açısından detaylı hak düşürücü süreler düzenlenmiştir. CMK’nın 176. maddesinde olduğu gibi bazı hallerde ise belirlenen süre muhakeme işleminin yapılamayacağı zamanı gösterir. Her iki halde de süreye riayet edilmemesinin usul hukuku açısından yaptırım söz konusudur.

Ceza Muhakemesi Kanunu bazı hallerde riayet edilmemesini müeyyideye bağlamadığı, düzenleyici mahiyette süreler tayin etmiştir. CMK’nın 232/3⁵⁹¹, 268/2⁵⁹² gibi bazı maddelerinde düzenlenen süreler muhakemenin uzamaması amacına matuf, hak düşürücü olmayan düzenleyici mahiyetteki sürelerdir.

Basit yargılama usulünde, sanık, mağdur ve şikâyetçiye beyan ve savunmalarını yazılı olarak bildirmeleri için iddianamenin tebliğinden itibaren 15 günlük süre verilmiştir. Kanaatimizce bu sürenin düzenleyici mahiyette olduğunun kabulü gerekmektedir⁵⁹³. Zira muhakeme süjelerinin haklarının korunması ve maddi gerçeğe ulaşma amacı nazara alındığında, bu süre geçse de hüküm verilinceye kadar sunulacak dilekçelerin mahkemece dikkate alınması gerekmektedir. Söz konusu süre hak düşürücü mahiyette olmadığından eski hale getirme talebi ve koşulları da aranmamalıdır⁵⁹⁴.

Sanığın savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olması, AİHS’nin 6. maddesinin üçüncü fıkrasının (b) bendinde düzenlenen asgari sanık haklarındandır. CMK’nın 176. maddesinin dördüncü fıkrasında çağrı kâğıdının tebliğiyle duruşma günü arasında en az bir hafta süre bulunması gerekliliğine yer verilerek duruşmalı yargılama açısından bu hakka dair asgari bir zaman belirlenmiştir. 190. maddenin ikinci fıkrasında da 176. maddedeki bu süreye uyulmaması halinde duruşmaya ara verilmesini isteme hakkı olduğunun sanığa hatırlatılması gerektiği düzenlenmiştir. Mahkemeler duruşmalı yargılama açısından davanın zorluğunu ve dosya kapsamını nazara alarak bu

⁵⁹⁰ Yenisey/Nuhoğlu, s. 117.

⁵⁹¹ “Hükmün gerekçesi ve varsa karşı oy gerekçesi, tümüyle tutanağa geçirilmemişse açıklanmasından itibaren en geç onbeş gün içinde dava dosyasına konulur.”

⁵⁹² “Kararına itiraz edilen hâkim veya mahkeme, itirazı yerinde görürse kararını düzeltir; yerinde görmezse en çok üç gün içinde, itirazı incelemeye yetkili olan mercie gönderir.”

⁵⁹³ Aynı yöndeki görüş için bkz. Çolak (2021), s. 145.

⁵⁹⁴ Karşı görüş için bkz. Aygörmez/Korkmaz, s. 79.

asgari sürenin üzerinde süreler belirleyebilecektir⁵⁹⁵. Zira hakaret suçunun isnat edildiği bir dosya ile kasten öldürme suçunun isnat edildiği bir dosya kapsamı açısından aynı olmayacağı için sanığın bu iki isnat karşısında savunmasını hazırlanması için gereken süreler de aynı olmayacaktır.

Açıklanan nedenlerle kanaatimizce basit yargılama usulü açısından tanınan 15 günlük sürenin de güvence mahiyetinde asgari bir süre olarak kabulü gerekmektedir. Bu sürenin dosya kapsamına göre mahkeme tarafından daha uzun belirlenmesi veya tarafların talebi üzerine uzatılması mümkün görülmelidir.

4.5. Taraflara Yapılan İhtarın İçeriği ve Niteliği

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 251. maddesinin ikinci fıkrasında, taraflara yapılacak tebligatta duruşma yapılmaksızın hüküm verilebileceği hususunun belirtilmesi gerektiği düzenlenmiştir. CMK'nın 43/1⁵⁹⁶, 145/1⁵⁹⁷, 176/2⁵⁹⁸ ve 195/1.⁵⁹⁹ maddelerindeki benzer düzenlemelerde de çağrı kâğıdına eklenmesi gerekli kılınan bazı ihtarlar yer verilmiştir.

Duruşma yapılmaksızın hüküm verilebileceği hususuna dair bilgilendirmenin, tarafların savunma ve beyanlarını bu ihtimali dikkate alarak hazırlamaları amacına yönelik olduğunu değerlendirmekteyiz. Bu ihtar olası hak ihlali iddialarını önlemek amacındadır. Sanığa bu bildirimde bulunulmamasının sonuçlarının değerlendirilmesinde ise ikili bir ayrıma gidilmesini gerekli görmekteyiz.

Öncelikle, basit yargılama usulünde verilecek karara itiraz edilmesi üzerine hükmü veren mahkemece duruşma açılarak genel hükümlere göre yargılamaya devam olunacaktır.

⁵⁹⁵

Karakehya, s. 97.

⁵⁹⁶

“Tanıklar çağrı kâğıdı ile çağrılır. Çağrı kâğıdında gelmemenin sonuçları bildirilir. Tutuklu işlerde tanıklar için zorla getirme kararı verilebilir. Karar yazısında bu yoldan getirilmenin nedenleri gösterilir ve bunlara çağrı kâğıdı ile gelen tanıklar hakkındaki işlem uygulanır.”

⁵⁹⁷

“İfadesi alınacak veya sorgusu yapılacak kişi davetiye ile çağrılır; çağrılma nedeni açıkça belirtilir; gelmezse zorla getirileceği yazılır.”

⁵⁹⁸

“Tutuklu olmayan sanığa tebliğ olunacak çağrı kâğıdına mazereti olmaksızın gelmediğinde zorla getirileceği yazılır.”

⁵⁹⁹

“Suç, yalnız veya birlikte adli para cezasını veya müsadereyi gerektirmekte ise; sanık gelmese bile duruşma yapılabilir. Bu gibi hâllerde sanığa gönderilecek davetiyede gelmese de duruşmanın yapılacağı yazılır.”

Mahkeme bu yargılama neticesinde hüküm verirken, basit yargılama usulüne göre verdiği hükümle bağlı olmaksızın yeniden bir hüküm tesis edecektir. Bu ilk halde ihtarda bulunulmamış olmasının bir sonucu olmayacaktır.

Basit yargılama usulünde verilen mahkûmiyet kararına itiraz edilmemesi halinde ise ikinci ihtimal söz konusudur. Bu halde karar ancak olağanüstü kanun yolu olan kanun yararına bozma talebi ile denetlenebilecektir. Kanaatimizce bu denetimde bildirimde bulunulmaması hususu tek başına bozma nedeni yapılmalıdır. Zira benzer şekilde 195. maddenin birinci fıkrasının ikinci cümlesindeki amir hükme uyulmaması, Yargıtay'ın istikrar kazanmış kararlarında savunma hakkının kısıtlanması nedeni olarak kabul edilmektedir⁶⁰⁰.

4.6. Toplanması Gereken Belgelerin İlgili Kurum ve Kuruluşlardan Talep Edilmesi

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 251. maddesinin ikinci fıkrasında taraflara savunma veya beyanlarını sunmaları için iddianameyi tebliğe çıkaran mahkemenin toplanması gereken belgeleri de ilgili kurum ve kuruluşlardan talep edeceği düzenlenmiştir. Metinde yer verilen “belge” ibaresinin bilinçli bir tercih mi olduğu yoksa maddenin yazımındaki özensizlikten mi kaynaklandığı, basit yargılama usulünde mahkemece delil toplanmasının mümkün olup olmadığı hususları tartışma konusudur.

Madde gerekçesine baktığımızda düzenlemenin amacının “*Mahkemenin bu süreçte toplanması gereken delilleri de ilgili kurum ve kuruluşlardan talep ederek dosyayı tekemmül*

600

Yargıtay 19. CD, E: 2018/6450, K: 2020/552, T: 29.01.2020: “...Sanığın üzerine atılı 5809 sayılı Kanun'un 56/4. maddesi göndermesiyle 63/10. maddesine aykırılık suçunun alt ve üst sınırı itibarıyla sadece adli para cezasını gerektiren suçlardan olması karşısında, sanığa gönderilecek ve içerisinde iddianamenin yer aldığı duruşma davetiyesi üzerinde ‘gelmediği takdirde yokluğunda yargılamaya devam edileceği’ ihtarata yazılı davetiye’nin usulüne uygun tebliğ edilmesi şartıyla sanığın yokluğunda da duruşmaya devam edilmesi gerekmektedir.

Ancak uyumsuzluğa konu somut ceza dava dosyasında, içinde iddianamenin yer aldığı duruşma günü davetiyesinin üzerinde her ne kadar CMK’nın 195. maddesi uyarınca ihtarata yazılmış ise de, tebligatın bila tebliğ iade edilmiş olması karşısında usulünce yeniden tebligat yapılmaması suretiyle sanığın savunma hakkının ihlal edildiği anlaşılmakla...” (UYAP)

Yargıtay 8. CD, E: 2018/7912, K: 2019/4154, T: 25.03.2019: “...sanığa duruşmaya gelmemesi durumunda duruşmanın yapılacağı ibaresinin yer aldığı bir davetiye’nin tebliğ edilmediği ve sanık sıfatıyla sorgusu yapılmayan sanık hakkında mahkûmiyet hükmü kurulamayacağı gözetilmeksizin, yazılı şekilde savunma hakkının kısıtlanması suretiyle mahkûmiyetine karar verilmesinde...” (UYAP)

ettirmesi gerekmektedir.” şeklinde açıklandığını görmekteyiz. Bu yönüyle düzenlemenin kaleme alınış biçiminin hatalı olduğu kanaatindeyiz. Zira maddede “belge” gerekçede ise “delil” tabirine yer verilmiştir. Esasen düzenlemenin amacının mahkemece delillerin başlangıçta toplanması ile basit yargılama usulünde dosyanın ivedi neticelendirilmesi amacına vurgu yapmak olduğunu değerlendirmekteyiz.

Kanaatimizce, CMK’nın delillerin toplanması ve delil toplanma talebinin reddi konularındaki hükümleri duruşmasız niteliğine uygun düştüğü ölçüde basit yargılama usulünde de uygulanacaktır. Diğer bir deyişle 251. maddenin ikinci fıkrasının son cümlesindeki mahsus düzenleme olmasa da maddi gerçeğin araştırılması kapsamında basit yargılamanın niteliğine uygun düştüğü ölçüde her türlü delil toplanabilecek, duruşma açılmasının gerekmesi halinde ise genel yargılamaya geçilecektir.

Maddede belirtilen belge, somut olayı tespit eden insan yapımı ispat aracı olarak tanımlanabilecektir⁶⁰¹. Duruşma olmadığından beyan deliline başvurulamayacak ise de mahkemece belge delillerinin yanında belirti delilleri de toplanabilecektir. Belirti delilleri olaydan geriye kalan her türlü iz ve eseri ifade eder⁶⁰². Belirti, parmak izi gibi kişiye özgü olabileceği gibi tabanca, bıçak, taş, sahte para gibi suçtan kullanılan eşyalar veya olaya dair fren izi gibi suçun meydana getirdiği izler de olabilir⁶⁰³. Yargı kararlarına da konu olduğu üzere bazı hallerde bu izlerin mahkemece bizzat gözlemlenmesi gerekmektedir. Mahkemece dosya kapsamında gerekli görülmesi ve işin mahiyetine göre imkân bulunması halinde belirti delilleri adli emanet gibi muhafaza edildiği yerlerden getirtilerek incelenmeli ve bu inceleme tutanağa bağlanmalıdır. Bu itibarla, yukarıda zikrettiğimiz üzere basit yargılama usulünde mahkemece delil toplanamayacağına dair görüşlere⁶⁰⁴ iştirak edemeyerek, mezkûr düzenlemedeki ibarenin “*toplanması gereken delilleri*” kapsar şekilde anlaşılması gerektiğini değerlendirmekteyiz.

Mahkemece bu safhada gerçekleştirilecek bir diğer önemli işlem ise sanığın kişiliği, sosyal ve ekonomik durumu hakkında bilgi edinilmesi amacıyla tahkikat yaptırılmasıdır. Bu

⁶⁰¹ Şahin/Göktürk (CMH II), s. 61.

⁶⁰² Şahin/Göktürk (CMH II), s. 63.

⁶⁰³ Yenisey/Nuhoğlu, s. 560.

⁶⁰⁴ Aygörmez/Korkmaz, s. 70.

tahkikat neticesinde elde edilecek veriler, TCK'nın 50/1. maddesinde “*suçlunun kişiliği, sosyal ve ekonomik durumu*”, 52/2-4. maddesinde “*kişinin ekonomik ve diğer şahsi halleri*”, 51/6. maddesinde “*hükümlünün kişiliği ve sosyal durumu*”, 62/6. maddesinde “*failin sosyal ilişkileri, cezanın failin geleceği üzerindeki olası etkileri*”; CMK'nın 231/6-b maddesinde “*sanığın kişilik özellikleri*” hakkında yapılacak değerlendirme açısından oldukça önemlidir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 147/1-g ve 191/3-a maddelerinde belirtildiği üzere sanığın sorgusunda kişisel ve ekonomik durumu hakkında bilgi alınmalıdır. Yine CMK'nın 209/1. maddesinde sanığın kişisel ve ekonomik durumuna ilişkin bilgilerin yer aldığı belgenin duruşmada anlatılması gerekliliği düzenlenmektedir. İki düzenleme birlikte değerlendirildiğinde CMK'nın sanığın kişisel ve ekonomik durumu hakkında hem kendisinden bilgi alınmasını hem de tahkikat yaptırılmasını amaçladığı anlaşılmaktadır. Ancak basit yargılama usulünde duruşma olmadığı için bu bilgiler sadece yaptırılacak tahkikatla elde edilebilecektir. Bu yönüyle sanık hakkındaki tahkikatın önemi basit yargılama usulünde çok daha fazladır.

4.7. Bilirkişi Görevlendirilmesi

Hukuki konularda uzman olan hâkimin bu uzmanlığı, bilim ve tekniğin gelişmesine paralel olarak karmaşılaşan uyuşmazlıklara dair her konuda karar verebilmesi için yeterli olmamaktadır. Bu halde hâkim uyuşmazlığın çözümü için uzmanlardan yardım istemek durumundadır⁶⁰⁵. Bilirkişi, çözümü uzmanlık bilgisi veya teknik ya da özel bilgiyi gerektiren hallerde maddi meseleyi inceleyerek görüş sunan uzman kişidir⁶⁰⁶.

Bilirkişilik, temel olarak CMK'nın 62 ilâ 73. maddelerinde düzenlenmiştir. Bunun dışında sair pek çok maddede de bilirkişiliği dair bazı kurallara yer verilmiştir. Ayrıca, bilirkişilerin nitelikleri, eğitimi, seçimi ve denetimine ilişkin usul ve esasların belirlenmesi ile bilirkişilik için etkin ve verimli bir kurumsal yapı oluşturulması amacıyla 03.11.2016 tarihli ve 6754 sayılı Bilirkişilik Kanunu kabul edilmiştir.

⁶⁰⁵ Şahin/Göktürk (CMH II), s. 75.

⁶⁰⁶ Yenisey/Nuhoğlu, s. 228; Soyaslan (CMH), s. 475.

Basit yargılama usulüne dair düzenlemelerde bilirkişilik hakkında herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Kanaatimizce maddi gerçeğe ulaşılması açısından bilirkişi incelemesine ihtiyaç duyulduğunda duruşma açılması da gerekmeyen hallerde basit yargılama usulü terk edilmeksizin bilirkişi raporu tanzim ettirilmelidir. Örneğin TCK'nın 179/3. maddesinde düzenlenen parada sahtecilik⁶⁰⁷, 187/1. maddesindeki zehirli madde imal ve ticareti yapma⁶⁰⁸ gibi suçlarda başkaca bir gereklilik yoksa duruşma yapmaksızın dosya üzerinden bilirkişi incelemesi yaptırılabilir. Doktrinde, taksirli suçlarda kusurluluk şeklinin belirlenmesi, görüntü karşılaştırması yaptırılması, kriminalistik veya balistik inceleme yaptırılmasının basit yargılama usulünde de mümkün olduğu belirtilmektedir⁶⁰⁹. Esasen bu işlemlerin soruşturma evresinde ikmal edilmesi, aksi halde iddianamenin iade edilmesi gerekmektedir. Kovuşturmada tamamlanacağı hallerde ise işin karmaşık olup olmadığı değerlendirilerek basit olmayan hallerde duruşma açılması tercih edilmelidir.

4.8. Delillerin Ortaya Konulması ve Tartışılması

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 206 ilâ 218. maddelerinde delillerin ortaya konulması ve tartışılmasına dair hükümlere yer verilmiştir. Bu maddelere konu kurallar, yargılamanın duruşmalı olarak gerçekleştirileceği kabulü üzerine inşa edilmiştir. Örneğin, 209 ilâ 214. maddelerde duruşmada anlatılacak veya okunacak ifade, belge ve sair delillere dair düzenlemelere yer verilmiştir. Yine, 217. maddede katı bir kural konularak sadece duruşmaya getirilmiş ve tartışılmış delillerin mahkeme kararına dayanak olabileceği belirtilmektedir.

Delillerin tartışılmasına dair CMK'nın 215 ve 216. maddeleri de duruşmalı yargılamada işlerlik kazanacak kurallar içermektedir. CMK'nın 215. maddesinde suç ortağının, tanığın veya bilirkişinin dinlenmesinden ve herhangi bir belgenin okunmasından

⁶⁰⁷ **Yargıtay 8. CD, E: 2016/8169, K: 2016/10236, T: 07.11.2016:** "...Suça konu paranın sahte olup olmadığı ve ifsal kabiliyeti bulunup bulunmadığının tespiti açısından, CMK'nın 73. maddesi uyarınca T.C. Merkez Bankası Banknot Matbaası Genel Müdürlüğü Sahte Banknot ve Efektif İnceleme Komisyonu merkez veya taşra biriminden inceleme ve değerlendirme raporunun aldırılması yerine, soruşturma aşamasında alınan ön tespit raporuyla yetinilerek eksik araştırma ile yazılı şekilde hüküm kurulması..." (UYAP)

⁶⁰⁸ **Yargıtay 20. CD, E: 2017/6122, K: 2018/120, T: 10.01.2018:** "...Sahte olduğu iddia edilen ilaç ve orijinalinin birlikte gönderilerek ilacın sahte olup olmadığı hususunda bilirkişi raporu alınması gerekirken eksik kovuşturma ile yazılı şekilde hüküm kurulması..." (UYAP)

⁶⁰⁹ **Çolak (2021), s. 149.**

sonra bunlara karşı bir diyecekleri olup olmadığının katılana veya vekiline, Cumhuriyet savcısına, sanığa ve müdafisine sorulacağı düzenlenmiştir. CMK'nın 216. maddesinde ise ortaya konulan delillerle ilgili tartışmadaki söz sırası ve cevap hakkı ile hükümden önce son sözün hazır bulunan sanığa verilmesi gerekliliğine yer verilmiştir.

Basit yargılama usulünde duruşma yapılmayacağından delillerin duruşmada okunmasına ve tartışılmasına dair zikredilen bu kuralların işlerliği söz konusu olmayacaktır. Ancak tarafların dosyadan edindiği deliller hakkında, hüküm verilinceye kadar yazılı olarak beyanda bulunmaları pekâlâ mümkündür. Yine 206. maddenin ikinci fıkrası ile 207. maddede olduğu gibi uygulanması duruşma ön koşuluna bağlı olmayan ceza muhakemesi kuralları basit yargılama usulünde de geçerlidir. Zira delil elde etme yasakları gibi düzenlemeler, modern ceza muhakemesinin temel kurallarıdır. Bu kurallar açısından basit yargılama usulü ile genel yargılama usulü arasında fark oluşturulması düşünülemeyecektir.

Delillerin tartışılmasında iddia makamının rolüne dair, 251. maddenin üçüncü fıkrasında mahsus bir düzenlemeye yer verilmiştir. Madde uyarınca basit yargılama usulüne göre karar verilmeden evvel Cumhuriyet savcısının görüşü alınmayacaktır. Bu hüküm, duruşmada verilecek kararların, Cumhuriyet savcısı, duruşmada hazır bulunan müdafî, vekil ve diğer ilgililer dinlendikten; duruşma dışındaki kararların ise, Cumhuriyet savcısının yazılı veya sözlü görüşü alındıktan sonra verileceğine dair CMK'nın 33. maddesinin bir istisnasıdır. Bu istisna bilhassa Cumhuriyet savcısının esas hakkındaki mütalaası alınmaksızın karar verilmesi nedeniyle hükmün kolektifliğinin bir istisnası mahiyetindedir. Zira ceza muhakemesi sürecinde iddia makamının mütalaaları yoluyla tezlerini ileri sürmesi, çelişmeli yargılama ilkesini hayata geçirmektedir. Cumhuriyet savcılığının bu görüşleri, yargılama makamının senteze ulaşmasında yol gösterici niteliktedir. Bu görüşlerin sonuncusu olan, iddia makamının maddi ve hukuki sorunun çözümüne dair esas hakkındaki mütalaası hem çelişmeli muhakeme hem de savunma hakkı açısından oldukça önemli bir kuraldır. Bu mütalaada sanığın mahkûmiyetine karar verilmesinin talep edilmesi halinde ayrıca uygulanması istenilen hükümlerin de açıkça belirtilmesi gerekmektedir⁶¹⁰. Esas

hakkındaki mütalaa ve içeriğine dair bu kurallara riayet edilmemesi Yargıtay kararlarında bozma nedeni yapılmaktadır⁶¹¹.

Basit yargılama usulünde duruşmanın olmaması nedeniyle Cumhuriyet savcısının sözlü görüşüne başvurulamayacağı gibi 251. maddenin üçüncü fıkrasında zikredilen açık düzenleme nedeniyle yazılı görüşü de alınmaksızın karar verilecektir. Basit yargılama usulünde kovuşturma evresinde savcılık makamı pasif konumda bırakılmıştır. Bu tercih duruşmasız yargılamanın zorunlu bir sonucu olsa da delillerin çelişmeli şekilde tartışılarak maddi gerçeğe ulaşılması açısından bir eksikliktir.

5. BASİT YARGILAMA USULÜNDE CUMHURİYET SAVCISI, MÜDAFİ VE VEKİLİN ROLÜ İLE KATILMA HAKKI

5.1. Cumhuriyet Savcısının Rolü

Ceza muhakemesinde kamusal iddia makamını Cumhuriyet savcısı temsil eder. Soruşturmada en etkin rolü üstlenen bu makamın, iddianamenin kabulü ile başlayan kovuşturma evresinde de kamu davasının yürütülmesi kapsamında çeşitli vazifeleri vardır. Bu vazifelerin önemlilerinden biri de duruşmaya katılmasıdır. 5520 sayılı Ceza Muhakemesi

⁶¹¹ **YCGK, E: 2013/746, K: 2014/282, T: 27.05.2014:** “...Kamusal iddia makamını temsil eden Cumhuriyet savcısının esas hakkındaki mütalaasını yargılama konusu olan tüm suçlar yönünden açıklaması ve bu mütalaanın mahkûmiyet yönünde olması durumunda uygulanması talep edilen kanun ve maddelerini de kapsamayı zorunlu olduğundan, somut olayda Cumhuriyet savcısının esas hakkındaki görüşünde silahla tehdit suçuna ilişkin herhangi bir beyanda bulunmaması ve bu suçtan yerel mahkemeye mahkûmiyet hükmü kurulması nedeniyle sanığın savunma hakkının sınırlandığı kabul edilmelidir. Bu nedenle, yerel mahkemeye Cumhuriyet savcısından esas hakkında mütalaa alınmadan sanık hakkında silahla tehdit suçundan mahkûmiyet hükmü kurulmasında ve bu hükmün Özel Dairece onanmasına karar verilmesinde isabet bulunmamaktadır. Cumhuriyet savcısının esas hakkındaki mütalaasını yargılama konusu olan tüm suçlar yönünden açıklaması ve bu mütalaanın mahkûmiyet yönünde olması durumunda uygulanması talep edilen kanun ve maddelerini de kapsamayı zorunlu kabul edildiğinden, Cumhuriyet savcısının sanığın da bulunduğu 28.05.2015 tarihli celsede esas hakkında mütalaa olarak açıkladığı ancak yukarıda izah edildiği şekilde suç isimleri ve uygulanması istenen kanun maddelerini içermeyen mütalaasıyla birlikte sanığın son savunması alınarak mahkûmiyet hükmü kurulması suretiyle savunma hakkının kısıtlanması...” (UYAP)

Yargıtay 16. CD, E: 2017/2491, K: 2017/5658, T: 20.12.2017: “...Cumhuriyet savcısının esas hakkındaki mütalaasını yargılama konusu olan tüm suçlar yönünden açıklaması ve bu mütalaanın mahkûmiyet yönünde olması durumunda uygulanması talep edilen kanun ve maddelerini de kapsamayı zorunlu kabul edildiğinden, Cumhuriyet savcısının sanığın da bulunduğu 28.05.2015 tarihli celsede esas hakkında mütalaa olarak açıkladığı ancak yukarıda izah edildiği şekilde suç isimleri ve uygulanması istenen kanun maddelerini içermeyen mütalaasıyla birlikte sanığın son savunması alınarak mahkûmiyet hükmü kurulması suretiyle savunma hakkının kısıtlanması...” (UYAP)

Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un Geçici 3, Geçici 9 ve Geçici 11. maddeleriyle asliye ceza mahkemelerinde yapılan duruşmalar açısından 2011 yılından itibaren bu vazifeye ara verilmişse de 01.09.2020 itibarı ile bu istisna uygulama son bulmuştur.

Basit yargılama usulünde duruşma olmadığından Cumhuriyet savcısı kamu davasını yürütmeye dair asli vazifesini genel usulden farklı icra edecektir. 251. maddenin üçüncü fıkrasında basit yargılama usulünde Cumhuriyet savcısının görevine dair somut bir düzenlemeye yer verilmiştir. Düzenlemeye göre taraflara beyan ve savunmaları için verilen süre dolduktan sonra mahkemece duruşma yapılmaksızın ve “*Cumhuriyet savcısının görüşü alınmaksızın*”, Türk Ceza Kanunu'nun 61. maddesi dikkate alınmak suretiyle, 223. maddede belirtilen kararlardan birine hükmedilebilecektir. Düzenlemeyle basit yargılama usulünde kamusal iddia makamının esas hakkındaki mütalaasının alınmaması yönünde tercihte bulunulmuştur. Duruşmasız yargılamanın bir neticesi olan hükmün kolektifliğinin bir istisnası mahiyetindeki bu tercih delillerin çelişmeli şekilde tartışılarak maddi gerçeğe ulaşılması açısından bir eksikliktir. Basit yargılama usulünün uygulanmasında pasif konumda olan iddia makamı, bu usulde verilecek hükme karşı itiraz hakkını kullanarak yargılamanın genel hükümlere göre icra edilmesini sağlayabilecektir.

Basit yargılama usulünün uygulanmasında aktif rolü olmayan Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresinde mevcut tüm delillerin toplanması, taraf beyanlarının usule uygun şekilde alınması gibi etkin soruşturma işlemleriyle bu usulü mahkeme açısından tercih edilebilir kılmalıdır. Yine, Cumhuriyet savcısının iddianamede basit yargılama usulünün uygulanması yönünde talepte bulunması mümkündür.

5.2. Müdafî ve Vekilin Rolü

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesi üçüncü fıkrasının (c) bendinde kendisini bizzat savunmak veya seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanmak, eğer avukat tutmak için gerekli maddî olanaklardan yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görüldüğünde re'sen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmek hakkı, sanığa ait asgari haklar arasında kabul edilmiştir. Düzenleme, sanığın müdafî yardımını olmaksızın kendini bizzat savunması, talebi üzerine atanacak müdafî

yardımla savunması ve adaletin yerine gelmesi için zorunluluk içeren hallerde re'sen atanacak müdafî yardımla savunmasını yapmasına dair üç farklı hali içermektedir⁶¹².

İlk olarak sanık adaletin selameti için zorunlu olmayan hallerde, müdafî olmaksızın kendisini bizzat savunmayı tercih edebilecektir⁶¹³. Ancak kanun koyucu, sanığın hususi hali veya isnat olunan eylemin ağırlığı ya da gerçekleştirilen ceza muhakemesi işleminin niteliği gibi nedenlerle bazı hallerde sanığın iradesine bırakmaksızın savunmada bir müdafî yardımından istifade edilmesini zorunlu görebilir. Sözleşmede düzenlenen bu ikinci hal, CMK'nın 74/2, 101/3, 150/2-3, 204 ve 247/4. maddelerinde yer verilen müdafî olmayan şüpheli veya sanığa re'sen müdafî atanacağına dair düzenlemelerle hukukumuzdaki karşılığını bulmuştur.

Sözleşmede güvence altına alınan bir diğer asli hal ise adaletin selameti açısından sanığın müdafî yardımı almasının zorunlu görülmediği hallerde ihtiyari olarak bir müdafî yardımından faydalanabilmesi hakkıdır. Sanık, isteğine bağlı olarak kendi seçeceği bir müdafî (ihtiyari seçilmiş müdafî) yardımından istifade edebileceği gibi kendisine mahkemeden ücretsiz olarak bir müdafî (ihtiyari atanmış müdafî) atanmasını talep etme hakkına da sahiptir⁶¹⁴. CMK'nın 147/1-c, 149 ve 150/1. maddeleri ihtiyari olarak müdafî seçimi veya atanmasını talep etmeye dair sözleşme hükmünün iç hukukumuzdaki karşılığına dair temel normlardır.

Basit yargılama usulünde müdafî yardımına dair herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Yukarıda zikredildiği üzere kanaatimizce basit yargılama usulünün uygulamasında sanığa iddianame tebliğiyle birlikte müdafî yardımından istifade hakkının hatırlatılması ve sanığın kendi seçeceği veya talebi üzerine atanacak olan müdafîin yardımından istifade etmesine olanak tanınması gerekmektedir. Zira sanık, sadece yazılı da olsa hazırlayacağı savunmasında veya basit yargılama usulün uygulanmasına dair sair hususlarda bir müdafî yardımına ihtiyaç duyabilecektir. Basit yargılama usulü sanık açısından avantaj olarak dörtte bir oranında indirim içermekle birlikte aynı zamanda sanığın yargılamaya dair bazı haklarından feragat etmesini gerektirmektedir. Bu itibarla bilhassa

⁶¹² Karakehya, s.100.

⁶¹³ Karakehya, s.101.

⁶¹⁴ Karakehya, s.106.

verilecek hükme rıza göstermek veya itiraz ederek duruşma açılmasını sağlamak hususundaki tercih açısından sanık bir müdafî yardımından istifade etmek isteyebilecektir. Yine yukarıda belirtildiği üzere meramını anlatamayacak derecede malul kişiler hakkında basit yargılama usulünün uygulanamayacağına dair bir yasaklama yoktur. Dosyada yapılacak değerlendirme uyarınca bu kişiler hakkında basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verilmesi halinde zorunlu olarak müdafî tayininde bulunulmalıdır.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 234 ve 239. maddelerinde mağdur, müşteki ve katılanın avukat yardımından istifadesine dair düzenlemelere yer verilmiştir. Öncelikle, bu kimselerin muhakeme süreçlerinde kendi seçecekleri bir vekil yardımından istifade etmeleri her halde mümkündür. Ancak kanunda istem aranmaksızın vekil görevlendirilecek bazı hallere yer verilmiştir⁶¹⁵. Yine bu mahsus haller bulunmasa da cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda avukat görevlendirilmesini talep hakkı bulunmaktadır. Mağdur veya müştekiye bu haklarının anlatılıp açıklanacağı ve bu hususun da tutanağa yazılması gerektiği 234. maddenin üçüncü fıkrasının amir hükmüdür. Bu itibarla kanaatimizce basit yargılama usulünde de iddianamenin tebliği ile birlikte bu hakların hatırlatılması isabetli olacaktır.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 251. maddesinin yedinci fıkrasında “*yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, sağır ve dilsizlik*” hâllerinde basit yargılama usulünün uygulanmayacağı düzenlenmesine rağmen mağdur veya müşteki hakkında benzer bir yasaklama tercih edilmemiştir. Mağdurun küçük, akıl hastası, sağır veya dilsiz ya da meramını ifade edemeyecek derecede malûl kimselerden olduğu dosyalarda basit yargılama usulünün uygulanmasının tercih edilmesi halinde bu kimselere zorunlu vekil ataması yapılacaktır. Yine mağdur veya müştekinin seçtiği vekilin yardımından istifade etmesi de mümkündür. Kanunda mağdur veya müştekinin talebi ile vekil atanmasının düzenlendiği haller cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlara hasredildiğinden

⁶¹⁵ CMK m. 234/2: “Mağdur, onsekiz yaşını doldurmamış, sağır veya dilsiz ya da meramını ifade edemeyecek derecede malûl olur ve bir vekili de bulunmazsa, istemi aranmaksızın bir vekil görevlendirilir.”

CMK m. 239/2: “Mağdur veya suçtan zarar görenin çocuk, sağır ve dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede akıl hastası olması halinde avukat görevlendirilmesi için istem aranmaz.” 239 uncu maddedeki düzenleme Tasarıya aitken, 234 üncü madde Adalet Komisyonu görüşmelerinde eklenmiştir. 234 üncü maddenin daha geniş bir içeriği sahip olduğu her iki madde arasındaki ibare farklılığının bilinçli bir tercih olmadığı, özensizlikten kaynaklandığı kanaatindeyiz.

basit yargılama usulü kapsamında bu ihtimalin işlerlik kazanması ise söz konusu olmayacaktır.

Uygulamada yaşanabilecek bir diğer sorun da basit yargılama usulünde vekâlet ücretine ilişkindir. Kanaatimizce, seçilmiş müdafî veya vekil lehine Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi nazara alınarak vekâlet ücretine hükmedilmesi gerekecektir. Tarifede basit yargılama usulü açısından ayrıca bir belirleme yapılmadığından asliye ceza mahkemelerine ilişkin ücretin ödenmesine karar verilmelidir. Ancak basit yargılama usulünün duruşmasız olması nazara alınarak ayrıca bir tarife belirlenmesinin uygun olacağı kanaatindeyiz.

5.3. Katılma Hakkı

Suçtan zarar görenin ve mağdurun kamu davasına katılarak kamusal iddia makamı olan Cumhuriyet savcısının yanında bireysel iddia makamı olarak yer alması, davaya müdahale veya davaya katılma olarak adlandırılmaktadır⁶¹⁶. Kamu davasına katılmaya dair düzenlemelere, CMK'nın 237 ilâ 243. maddelerinde yer verilmiştir. Kanunda suç bakımından sınırlama yapılmaksızın mağdurlara ilk derece mahkemesindeki kovuşturma evresinin her aşamasında hüküm verilinceye kadar kamu davasına katılma olanağı tanınmıştır. Katılma usulü ise CMK'nın 238. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre katılma, kamu davasının açılmasından sonra mahkemeye dilekçe verilmesi veya katılma istemini içeren sözlü başvurunun duruşma tutanağına geçirilmesi suretiyle olur. Duruşma sırasında ise şikâyeti belirten ifade üzerine, suçtan zarar görenden davaya katılmak isteyip istemediği sorulmalıdır. Katılma talebi üzerine Cumhuriyet savcısı, sanık ve varsa müdafinin dinlenmesinden sonra istemin uygun olup olmadığına mahkemece karar verilecektir.

Ceza Muhakemesi Kanunu katılmayı oldukça genişletmiştir. Oysa bazı yabancı ülke hukuk sistemlerinde bu hakkın sınırlandığı anlaşılmaktadır⁶¹⁷. Öğretide ceza muhakemesinde şahsi hak talebi mümkün olmadığından katılanın sadece cezalandırma isteyebileceği, katılmanın ceza muhakemesini uzatacağı ve şantaja yol açabileceği gerekçesiyle bu hakkın

⁶¹⁶ Centel/Zafer, s. 1006; Soyaslan (CMH), s. 498.

⁶¹⁷ Centel/Zafer, s. 1006; Yenisey/Nuhoğlu, s. 183.

sadece belirli suçlarda kabul edilmesi gerektiği savunulmaktadır⁶¹⁸. Yine güvenlik tedbirleri muhakemesi veya özel muhakemelerde kamu davasına katılmanın kabul edilmeyebileceğine dair görüşler söz konusudur⁶¹⁹.

Basit yargılama usulünde kamu davasına katılmaya dair ayrık bir herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Kanaatimizce, basit yargılama usulünde kamu davasına katılma imkânı vardır ve katılmaya dair tüm hükümler duruşmasız yargılamanın niteliğine uygun düştüğü şekilde basit yargılama usulünde de uygulanacaktır. Örneğin katılma talepleri ancak yazılı olarak iletilebilecektir. Yine CMK'nın 234/1-b maddesi gözetilerek, müştekiye iddianame tebliğ edilirken katılma hakkının bulunduğu, tutanak ve belgelerden örnek alabileceği gibi sair hakları yazılı olarak hatırlatılmalıdır. Aynı maddenin üçüncü fıkrasında düzenlenen “*Bu haklar, suçun mağdurları ile şikâyetçiye anlatılıp açıklanır ve bu husus tutanağa yazılır.*” hükmü niteliğine uygun şekilde basit yargılama usulü açısından da uygulanmalıdır.

Basit yargılama usulünde katılma zamanının uygulamada tereddütlere yol açabileceğini düşünmekteyiz. Şöyle ki, CMK'nın 237. maddesi birinci fıkrası uyarınca mağdur, suçtan zarar gören gerçek ve tüzel kişiler ile malen sorumlu olanlar, ilk derece mahkemesindeki kovuşturma evresinin her aşamasında hüküm verilinceye kadar şikâyetçi olduklarını bildirerek kamu davasına katılabilirler. Maddenin ikinci fıkrasında ise kanun yolu muhakemesinde davaya katılma isteğinde bulunulamayacağı kuralı getirilmiştir. Bu kuralın istisnası ise ilk derece mahkemesinde ileri sürülüp reddolunan veya karara bağlanmayan katılma isteklerinin, kanun yolu başvurusunda açıkça belirtilmesi halinde incelenip karara bağlanacak olmasıdır. Bu düzenleme uyarınca iddianamenin kabulü ile başlayan kovuşturma evresinde basit yargılama usulünün uygulanması suretiyle hükmün verildiği anın tespiti önem arz etmektedir.

251. maddenin 3, 4 ve 5. fıkraları basit yargılama usulünde verilecek hükme dair kuralları düzenlemektedir. Mezkûr 3. fıkra da zikredildiği üzere basit yargılama usulünde mahkemece CMK'nın 223. maddesinde belirtilen kararlardan birine hükmedilecektir. Bu hüküm, aleyhine 252. maddede zikredilen itiraz yoluna başvurulmaması halinde infazı kabil

⁶¹⁸ Yenisey/Nuhoğlu, s. 183, 184.

⁶¹⁹ Yenisey/Nuhoğlu, s. 183, 184.

bir nitelik kazanacaktır. İtiraz yoluna başvurulması halinde ise hükmü veren mahkemece duruşma açılarak genel hükümlere göre yargılamaya devam olunacaktır. Ancak, itirazın, süresinde yapılmadığı veya kanun yoluna başvuru hakkı bulunmayan kimse tarafından yapıldığı değerlendirildiğinde dosya, 268. maddenin ikinci fıkrası uyarınca itirazı incelemeye yetkili olan mercie gönderilecek, mercii bu sebepler yönünden incelemesini yaparak, kararını gereği için mahkemesine gönderecektir. İlerleyen bölümlerde inceleneceği üzere basit yargılama usulünde verilen hükme karşı yapılacak itirazın, karara dair bir denetim içermediğinden, sadece bir duruşma talebi mahiyetinde olduğunu değerlendirmekteyiz.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 237 ve 251. maddeleri lafzının birlikte değerlendirilmesinde basit yargılama usulünde ayrıksı bir düzenleme olmadığından 251. maddenin üçüncü fıkrasında zikredilen hüküm verilinceye kadar tarafların katılma talebinde bulunabilecekleri sonucu çıkmaktadır. Ancak basit yargılama usulünde verilen hükme yönelik “*itiraz*” kanun yolu olmayıp “*duruşma talebi*” mahiyetinde değerlendirildiğinde, kendisine yapılan tebligata rağmen katılma talebinde bulunmasa da müştekinin itiraz hakkına sahip olduğu, itiraz dilekçesinde veya itiraz üzerine duruşma açılarak genel hükümlere göre yürütülecek kovuşturmada katılma talebinde bulunabileceği kanaatindeyiz.

6. BASİT YARGILAMA USULÜNDE SONUÇ ÇIKARMA DEVRESİ

6.1. Genel olarak

Ceza muhakemesi, geçmişte yaşandığı iddia edilen bir olayın gerçekte meydana gelip gelmediği ve sanık tarafından gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin tespit edilmesi ile ceza hukukundaki sonuçlarının belirlenmesi amacına yönelir⁶²⁰. Bu amaç doğrultusunda uyuşmazlık hakkında mahkemece verilen nihai karar hüküm olarak adlandırılır⁶²¹. Hükmün konusunu iddianamede unsurları gösterilen suça ilişkin fiil ve fail oluşturur. Hükmün unsurları ise maddi ve hukuki mesele ile sonuç ve gerekçe olarak adlandırılmaktadır⁶²².

⁶²⁰ Centel/Zafer, s. 828.

⁶²¹ Centel/Zafer, s. 859.

⁶²² Yenisey/Nuhoğlu, s. 785.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin birinci fıkrasında ceza muhakemesindeki hüküm çeşitleri; beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi ve düşmesi olarak sayılmaktadır. Aynı maddenin son fıkrasında adlî yargı dışındaki bir yargı merciine yönelik görevsizlik kararının da kanun yolu bakımından hüküm sayılacağı düzenlenmiştir.

Basit yargılama usulüne dair CMK'nın 251. maddesinin üç, dört ve beşinci fıkraları bu usulün sonuç çıkarma devresine dair düzenlemelerdir. Üçüncü fıkra uyarınca, taraflara beyan ve savunmaları için tanınan sürenin dolmasıyla mahkemece deliller dosya üzerinden değerlendirilerek 223. maddede belirtilen kararlardan birine hükmedilebilecektir. Mahkemece bu safhada Cumhuriyet savcısının görüşüne başvurulmayacağı açıkça düzenlenmiştir. Yine aynı fıkra, mahkûmiyet kararı verilmesi halinde sonuç cezanın dörtte bir oranında indirilmesi gerekliliği düzenlenmiştir.

251. maddenin dördüncü fıkrasında TCK'nın 50 ve 51. maddeleri ile CMK'nın 231. maddesinin uygulanabilirliği ve şartlarına, beşinci fıkrasında ise hükme yönelik itirazın 252. maddede düzenlenen sonuçlarının taraflara bildirilmesi gerekliliğine yer verilmiştir. Basit yargılama usulünde sonuç çıkarma devresine dair mezkûr düzenlemelerin özellikle genel usulden ayrılan yönlerini mukayeseli şekilde ayrı başlıklarda inceleyeceğiz.

6.2. Delillerin Değerlendirilmesi

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 217. maddesinde yargılama makamının duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delilleri vicdanî kanaatiyle serbestçe takdir ederek karara ulaşacağı belirtilmektedir. Düzenleme uyarınca hukuka uygun yollardan elde edilen ve duruşmada ortaya konularak tartışılan delillerin olayı yansıtır yansıtmadığı hususunda hâkim vicdani kanaatiyle serbestçe karar verecektir. Bu vicdani muhasebe neticesinde bazı delillere diğerlerine nazaran daha fazla önem verilmesi bazılarına ise az veya hiç kıymet verilmemesi mümkündür. Önemli olan hangi delilin neden üstün tutulduğu veya neden kıymetsiz görüldüğü hususunun gerekçelendirilmesidir⁶²³.

⁶²³

Centel/Zafer, s. 828.

Mezkûr maddede delillerin ortaya konulması ve tartışılması ile bu delillerin hâkim tarafından değerlendirilerek hükme ulaşılmasında duruşmanın önemine işaret edilmekte, dosya üzerinden karar verilmesinin önüne geçilmektedir⁶²⁴. Yine yargılama makamının duruşma dışında edindiği ve herkesçe bilinen hususlardan olmayan kişisel bilgileri hüküm verirken değerlendirmeye alması yasaklanmaktadır⁶²⁵.

Ceza muhakemesinin duruşmasız gerçekleştirilmesi usulünü getiren basit yargılama usulünde ise deliller sadece yazılı şekilde elde edilebileceğinden bu delillerin duruşmalı yargılamadaki şekilde tartışılması söz konusu olmayacaktır. Duruşma olmadığından delillerin değerlendirilmesi ve hükmün verilmesi de duruşmasız şekilde yani dosya üzerinden gerçekleştirilecektir.

Basit yargılama usulünde delillerin değerlendirilmesi dosya üzerinden gerçekleştirilecek ise de genel usulde olduğu gibi basit yargılama usulünde de hâkim vicdani kanaatini serbestçe oluşturacaktır. Zira amacı maddi gerçeğe ulaşmak olan ceza muhakemesinde hiçbir delil hâkimi bağlayıcı nitelikte değildir.

Ceza muhakemesinde mahkeme maddi gerçeği araştırma ve muhakemeyi biçimlendirme yükümlülüklerinin gereği olarak ispat konusu hakkında lehe ve aleyhe olan tüm delillere ulaşarak vicdani kanaatini oluşturmaya çalışacaktır⁶²⁶. CMK'nın 217. maddesinde zikredildiği üzere vicdani kanaatin oluştuğu devre duruşma devresidir. Bu açıdan basit yargılama usulünde genel usulden farklı olarak yargılama kapsamındaki tüm işlemler ve değerlendirmeler dosya üzerinden yapıldığı gibi vicdani kanaat de yine duruşma dışında, dosyadaki delillerin değerlendirilmesiyle oluşacaktır. Ancak basit yargılama usulü uyarınca yapılan duruşmasız yargılamada vicdani kanaatin oluşmaması nedeniyle duruşma yapılmasına gerek duyulması halinde bu usulün terk edilmesi ile duruşma açılabilceği düzenlenerek adil yargılanma hakkı güvence altına alınmıştır.

Basit yargılama usulünün delillerin değerlendirilmesi ve vicdani kanaatin oluşumu açısından genel usulden ayrılan asli yönü yargılamanın duruşmasız gerçekleştirilmesidir. Bu

⁶²⁴ Yenisey/Nuhoğlu, s. 796.

⁶²⁵ Şahin/Göktürk (CMH II), s. 177.

⁶²⁶ Centel/Zafer, s. 829.

fark nedeniyle delillerin elde edilmesi ve tartışılmasına dair bazı hükümlerin basit yargılama usulünde işlerlik kazanması mümkün değilken CMK'nın 206/2-a, 217/2, 230/1-b ve 289/1-i maddelerinde düzenlenen hukuka aykırı olarak delil elde etme ve değerlendirme yasağı gibi bazı düzenlemeler açısından ise basit yargılama usulü ile genel usul arasında fark söz konusu değildir.

Basit yargılama usulünde elde edilen delillerin itiraz üzerine yapılan yargılamadaki durumu, incelenmesinde özellikle fayda gördüğümüz bir husustur. Zira CMK'nın 252. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, basit yargılama usulü sonucu verilen kararlara itiraz edilmesi halinde hükmü veren mahkemece itirazın süresinde ve başvuru hakkı olan kişi tarafından yapılıp yapılmadığı yönleri ile sınırlı bir inceleme yapılacaktır. Bu açılardan eksiklik bulunmaması halinde mahkemece sair herhangi bir değerlendirme yapılmayacak, duruşma açılarak genel hükümlere göre yargılamaya devam edilecektir. Maddenin üçüncü fıkrasında ise genel hükümlere göre yapılan bu yargılamada mahkemenin hüküm verirken 251. madde kapsamında basit yargılama usulüne göre verdiği hükümle bağlı olmadığı düzenlenmiştir. Madde gerekçesinde zikredildiği üzere itiraz üzerine yapılan duruşmalı yargılama neticesinde mahkeme, sanık hakkında daha hafif ceza verebileceği gibi daha ağır ceza da verebilecektir. Sadece itirazın mağdur, müşteki veya Cumhuriyet savcısı tarafından yapıldığı hallerde dörtte bir oranındaki indirimin korunacağı düzenlenmiştir. Zikredilen kurallarla basit yargılama usulünde verilen hükmün akıbeti düzenlemesine rağmen bu usulün uygulanması ile elde edilen delillerin duruşma açılarak genel hükümlere göre yürütülecek ceza muhakemesinde ne şekilde değerlendirileceğine dair bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Madde gerekçesinde de herhangi bir açıklama söz konusu değildir.

Seri muhakeme usulüne dair 250. maddenin onuncu fıkrasında⁶²⁷ ve uzlaştırmaya dair 253. maddenin yirminci fıkrasında⁶²⁸ delil değerlendirme yasaklarına yer verilmiştir. Yine CMK'nın 148. maddesinin dördüncü fıkrasında⁶²⁹ ve 210. maddesinin ikinci

⁶²⁷ “Seri muhakeme usulünün herhangi bir sebeple tamamlanamaması veya soruşturmanın genel hükümlere göre sonuçlandırılması amacıyla Cumhuriyet başsavcılığına gönderilmesi hâllerinde, şüphelinin seri muhakeme usulünü kabul ettiğine ilişkin beyanları ile bu usulün uygulanmasına dair diğer belgeler, takip eden soruşturma ve kovuşturma işlemlerinde delil olarak kullanılamaz.”

⁶²⁸ “Uzlaştırma müzakereleri sırasında yapılan açıklamalar, herhangi bir soruşturma ve kovuşturmada ya da davada delil olarak kullanılamaz.”

⁶²⁹ “Müdafi hazır bulunmaksızın kollukça alınan ifade, hâkim veya mahkeme huzurunda şüpheli veya sanık tarafından doğrulanmadıkça hükme esas alınamaz.”

fıkrasında⁶³⁰ da benzeri delil değerlendirme yasakları söz konusudur. Basit yargılama usulünde sanık tarafından verilen yazılı savunma veya mağdur ya da müşteki tarafından verilen yazılı beyan ile mahkemece toplanan sair deliller açısından benzer bir yasaklama söz konusu değildir. Kanaatimizce kanun koyucu basit yargılama usulünde elde edilen delillerin itiraz üzerine yapılacak yargılamada da kullanılabilmesini tercih etmiştir ve bu tercih yerindedir.

Basit yargılama usulünde verilen yazılı savunma veya beyanların bu usulünün terk edilmesi üzerine açılan duruşmadaki savunma ve beyanlarla çelişmesi halinde mahkemece uygulanacak usule dair sarıh bir düzenleme yoktur. CMK'nın 213. maddesinde aralarında çelişki bulunması halinde; sanığın, hâkim veya mahkeme huzurunda yaptığı açıklamalar ile Cumhuriyet savcısı tarafından alınan veya müdafinin hazır bulunduğu kolluk ifadesine ilişkin tutanakların duruşmada okunabileceği düzenlenmiştir. Ancak basit yargılama usulünde sunulan yazılı savunmalara dair bir hükme kanunda yer verilmemiştir.

Yargıtay'ın, basit yargılama usulüne ilişkin olmasa da taraf dilekçelerinde yer alan hususların mahkemece değerlendirilmesi ve varsa sözlü beyanları ile arasındaki çelişkinin giderilmesi gerekliliğine işaret ettiği çok sayıda kararı bulunmaktadır⁶³¹. Kanaatimizce, sanık, mağdur veya müştekinin basit yargılama usulündeki dilekçelerinin 213. madde kapsamında değerlendirilmesi ve yazılı beyanları ile duruşmadaki beyanları arasında çelişki

⁶³⁰ “Tanıklıktan çekinebilecek olan kişi, duruşmada tanıklıktan çekindiğinde, önceki ifadesine ilişkin tutanak okunamaz.”

⁶³¹ **Yargıtay 14. CD, E: 2016/6304, K: 2020/345, T: 13.01.2020:** “...Mağdurenin emniyette ve mahkeme huzurunda verdiği beyanları ile Cumhuriyet Savcılığı ve şikayetten vazgeçme dilekçesindeki beyanları arasında çelişki olduğunun anlaşılması karşısında, temin edilip dinlenmek suretiyle mevcut çelişkinin giderilmesinden sonra sanığın hukuki durumunun tayin ve takdiri gerekirken eksik araştırma ile yazılı şekilde hüküm kurulması...” (UYAP)

Yargıtay 12. CD, E: 2015/2979, K: 2016/1839, T: 11.02.2016: “... 22/02/2011 havale tarihli yazılı savunma dilekçesinde sanığın, yazlık ev yapabilmek için satın aldığı taşınmaza inşaat müsaadesi verilmediğini sonradan öğrendiğini, köyden ... lakaplı şahsın, kendisine ait taşınmaza musallat olduğunu tespit edince taşınmazını tel çit içine aldığını, platform üzeri kulübenin de taşınmazı satın aldığı anda mevcut olduğunu belirttiği, 01/02/2012 tarihli duruşmada verdiği ifadede ise, ahşap kulübeyi kendisinin yapmadığını, tarlaya bakması için görevlendirdiği ... isimli şahsın yaptığını, zeytin ağaçlarını kendisinin dikmediğini, beton direkler ve arasındaki tel örgülerin de taşınmazı satın aldığı anda mevcut olduğunu söylediği... sanığın ve ...'ın aşamalarındaki ifadeleri arasında mevcut çelişkilerin giderilmesi...” (UYAP)

Yargıtay 4. CD, E: 2012/32765, K: 2014/1999, T: 27.01.2014: “...Sanığın, gönderdiği hangi elektronik posta ya da postalarda yer alan, onur ve saygınlığı rencide edici nitelikteki hangi sözlerle katılana hakaret ettiği, sanığın 03.03.2010 tarihli dilekçesindeki savunmaları da irdelenerek gösterilmeden, yetersiz gerekçe ile mahkûmiyet hükmü kurulması...” (UYAP)

olması durumunda bu çelişkinin giderilmesi gerekmektedir. Yine basit yargılama usulünde savunma ve beyan delilleri yanında toplanan sair delillerin de CMK'nın 209. maddesi uyarınca duruşmada anlatılarak tartışılmasının sağlanması ile hükme esas alınması mümkündür.

6.3. Hüküm Verilmesi

6.3.1. Genel Olarak

Ceza yargılamasında duruşma devresinden sonra gelen sonuç çıkarma veya hüküm verme devresinde mahkemece uyuşmazlık hakkındaki sonuca ulaşılmaktadır. CMK'nın 231. maddesinin birinci fıkrasında, duruşma sonunda 232. maddede belirtilen esaslara göre duruşma tutanağına geçirilen hüküm fıkrasının okunarak gerekçesinin ana çizgileriyle anlatılması gerekliliği düzenlemiştir. Aynı kanunun 227 ilâ 232. maddelerinde hükmün oluşturulması için yapılan müzakere ve oylamanın esasları, hüküm fıkrasının içeriği ve hükmün gerekçesi ile açıklanmasına dair hususlara yer verilmiştir.

Mezkûr düzenlemelerdeki temel kabul, hükmün duruşmada açıklanacağı hususudur. Yani ceza muhakemesinde sonuç çıkarma devresi de bütünüyle duruşma üzerine kurgulanmıştır. Kanunun 223⁶³² ve 231.⁶³³ maddelerinde hükmün duruşmada açıklanacağı sarih şekilde düzenlenmiştir. Basit yargılama usulü ise duruşmasız yargılama olduğundan bu kuralların istisnası mahiyetinde düzenlemeler içermektedir.

Basit yargılama usulünde hükmün verilmesine dair düzenlemelere CMK'nın 251. maddesinin üç, dört ve beşinci fıkralarında yer verilmiştir. Üçüncü fıkroda; taraflara beyan ve savunma için verilen süre dolduktan sonra mahkemece duruşma yapılmaksızın ve

⁶³² “Duruşmanın sona ermesi ve hüküm

Madde 223 – (1) Duruşmanın sona erdiği açıklandıktan sonra hüküm verilir.”

⁶³³ “Hükmün açıklanması ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması

Madde 231 – (1) Duruşma sonunda, 232 nci maddede belirtilen esaslara göre duruşma tutanağına geçirilen hüküm fıkrası okunarak gerekçesi ana çizgileriyle anlatılır.

(2) Hazır bulunan sanığa ayrıca başvurabileceği kanun yolları, mercii ve süresi bildirilir.

(3) Beraat eden sanığa, tazminat isteyebileceği bir hâl varsa bu da bildirilir.

(4) Hüküm fıkrası herkes tarafından ayakta dinlenir...”

Cumhuriyet savcısının görüşü alınmaksızın, TCK'nın 61. maddesi dikkate alınmak suretiyle, 223. maddede belirtilen kararlardan birine hükmedilebileceği düzenlenmiştir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 251. maddesinin üçüncü fıkrasındaki düzenlemeyi, 231. maddeden ayıran temel husus, hükmün duruşma dışında verilecek olmasıdır. Mezkûr düzenlemede “*duruşma yapılmaksızın*” ibaresine yer verilmekle basit yargılama usulünün temel özelliği olan duruşmasız yargılama vasfı vurgulanmaktadır. Aynı düzenlemede “*hükmedilir*” yerine “*hükmedilebilir*” ibaresinin kullanılması ile mahkemece gerekli görülmesi hâlinde basit yargılama usulünde hüküm verilinceye kadar her aşamada duruşma açmak suretiyle genel hükümler uyarınca yargılamaya devam edilebileceğine işaret edilmiştir.

Üçüncü fıkradaki en önemli istisna ise basit yargılama usulünde mahkûmiyet kararı verildiği takdirde sonuç cezadan dörtte bir oranında indirim yapılacak olmasıdır. Bu indirimin niteliği aşağıda değerlendirilmiştir. Mezkûr düzenleme ile yollamada bulunan TCK'nın 61. maddesi uyarınca cezanın belirlenmesinin basit yargılama usulündeki önemi de ayrıca incelenmektedir.

251. maddenin dört ve beşinci fıkraları da hükme ilişkindir. Dördüncü fıkroda TCK'nın 50 ve 51. maddeleri ile CMK'nın 231. maddesinin beş vd. fıkralarının basit yargılama usulünde de uygulanabileceğine işaret edilmektedir. Fıkroda 231. maddenin 6. fıkrasının son cümlesi açısından ayrık bir tercihte bulunularak mahkemece sanık tarafından yazılı olarak karşı çıkılmaması kaydıyla hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebileceği düzenlenmiştir. Bu tercihin olası sakıncalarına aşağıda yer verilmektedir.

251. maddenin beşinci fıkrasında ise hükümde itiraz usulü ile itirazın sonuçlarının belirtileceği amir hükmüne yer verilmiştir. Bu düzenlemenin amacı ve önemi değerlendirilecektir.

6.3.2. Mahkûmiyet Hükümü

Mahkûmiyet kararı, CMK'nın 223. maddesinin beşinci fıkrasında düzenlenmiştir. Fıkra göre ceza muhakemesi neticesinde yüklenen suçu işlediği sabit görülen sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilir. Bu kararla fiilin sanık tarafından işlendiği tespit edilerek maddi mesele, fiilin suç teşkil ettiği tespit edilerek de hukuki mesele çözülür ve

ceza sorumluluğu olan sanığa uygulanacak yaptırım tespit edilir⁶³⁴. Basit yargılama usulüne dair CMK'nın 251. maddesinin üçüncü fıkrası ile anılan fıkraya atıfta bulunulmuştur. Bu açıdan basit yargılama usulü ile genel usulde verilen mahkûmiyet kararları arasında herhangi bir fark söz konusu değildir. Ancak basit yargılama usulünün duruşmasızlık niteliğinden ve bilhassa sanığın yargılama makamınca bizzat gözlemlenememesinden kaynaklanan bazı farklılıklar vardır. Bir diğer önemli farklılık ise basit yargılama usulünde verilecek mahkûmiyet kararları için dörtte bir oranında indirim yapılacağı olmasıdır. Bu başlık altında basit yargılama usulünde mahkûmiyet hükmünün oluşturulması aşamalarına ilişkin ayrık düzenlemeleri sırasıyla değerlendireceğiz.

Basit yargılama usulünde mahkûmiyete konu cezanın belirlenmesinde, Türk Ceza Kanunu'nun 61. maddesine atıfta bulunulmuştur. Cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesine dair düzenlemeleri içeren bu maddede kanun koyucunun suç tipleri için düzenlediği soyut cezaların hangi ilke ve yöntemlerle somutlaştırılacağı ile bu faaliyette fiil ve faile dair hangi ölçütlerin değerlendirileceği hükme bağlanmaktadır⁶³⁵. Bu düzenlemelerle hâkimlerin suçu ve suçluyu nazara alarak soyut cezayı somutlaştırmasına dair ölçütler belirlenmekle hem ceza hukukunun güvence fonksiyonunun sağlanması hem de cezanın genel ve özel önleme amacına uygun adil bir ceza tayin edilmesi amaçlanmıştır⁶³⁶. Kanaatimizce bu atıf olmasa da cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesine dair söz konusu madde doğrudan uygulanabilecektir. Zira seri muhakemenin aksine basit yargılama usulünde kısmi sapmalar dışında genel muhakemeye dair kurallar geçerlidir. Muhakemenin duruşmasızlığından kaynaklanan ayrık durumlar dışında tüm normlar niteliğine uygun düştüğü ölçüde basit yargılama usulünde de geçerlidir.

251. maddenin üçüncü fıkrasındaki anılan düzenlemenin kaleme alınış biçiminin özensizlik içerdiğini değerlendirmekteyiz. Şöyle ki 61. madde sadece mahkûmiyet kararı verilmesi halinde cezanın belirlenmesinde uygulanabilecek bir maddedir. Oysa düzenleme sanki 223. maddedeki tüm kararlarda uygulanacakmış gibi “...*Türk Ceza Kanununun 61 inci maddesi dikkate alınmak suretiyle, 223 üncü maddede belirtilen kararlardan birine*

⁶³⁴ Yenisey/Nuhoğlu, s. 805, 806.

⁶³⁵ Koca/Üzülmüş, s. 699.

⁶³⁶ Üzülmüş, İlhan (2006) “Yeni Ceza Kanununun Sisteminde Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi” Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 2006/3-4, s. 204. (203-235)

hükmedilebilir...” şeklinde yapılmıştır. Esasa müessir olmasa da metnin kaleme alınış biçimindeki bu özensizliğe dikkat çekilmesi gerekmiştir⁶³⁷.

Cezanın belirlenmesine dair 61. maddenin ilk fıkrasında yer verilen fiilin haksızlık içeriği ve failin kusurluluğuna dair yedi ölçüt⁶³⁸ nazara alınarak temel ceza tespit edildikten sonra müteakip fıkralar nazara alınarak sonuç ceza belirlenecektir. Ceza kararnamesinin aksine basit yargılama usulünde verilecek sonuç ceza açısından herhangi bir ceza sınırı düzenlenmemiştir. Sınır sadece usulün uygulanabilirliğinin yani kapsamının tespitinde suç için öngörülen cezanın üst sınırına ilişkindir⁶³⁹.

Sonuç cezanın belirlenmesinde dikkate alınacak en son husus TCK’nın 62. maddesi uyarınca yapılacak takdiri indirimdir. Doktrinde basit yargılama usulünde cezanın belirlenmesinde sadece 61. maddeye atıf yapıldığı gerekçesiyle 62. madde uyarınca takdiri indirim yapılamayacağı savunulmaktadır⁶⁴⁰. Bu görüşe katılamıyoruz. Zira 61. maddenin beşinci fıkrasında temel ceza üzerinden yapılacak indirimler arasında, teşebbüs, iştirak, zincirleme suç, haksız tahrik, yaş küçüklüğü, akıl hastalığı ve cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi sebeplere ilişkin hükümlerin yanı sıra takdiri indirim nedenleri de zikredilmektedir.

Türk Ceza Kanunu’nun 62. maddesi uyarınca failin geçmişi, sosyal ilişkileri, fiilden sonraki ve yargılama sürecindeki davranışları, cezanın failin geleceği üzerindeki olası etkileri gibi hususlar göz önünde bulundurularak failin cezasında takdiri indirim yapılabilecektir. Basit yargılama usulüne tabi suçlar açısından bu indirime ilişkin takdirin kullanılması, bu usulde duruşmanın bulunmayışı nedeniyle, genel kurallardan kısmi farklılık

⁶³⁷ Benzer yönde bkz. **Yılmaz/Apiş**, s. 91; **Karakehya/İnce Tunçer**, s. 150.

⁶³⁸ “Cezanın belirlenmesi

MADDE 61. - (1) Hakim, somut olayda;

a) Suçun işleniş biçimini,

b) Suçun işlenmesinde kullanılan araçları,

c) Suçun işlendiği zaman ve yeri,

d) Suçun konusunun önem ve değerini,

e) Meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığını,

f) Failin kast veya taksire dayalı kusurunun ağırlığını,

g) Failin güttüğü amaç ve saiki,

Göz önünde bulundurarak, işlenen suçun kanuni tanımında öngörülen cezanın alt ve üst sınırı arasında temel cezayı belirler.”

⁶³⁹ **Değirmenci** (Basit Yargılama), s. 43.

⁶⁴⁰ **Karakehya/İnce Tunçer**, s. 151.

içerecektir. Zira yargılama makamı faili bizzat gözlemleyemeyecek onun hakkındaki kanaate dosya içindeki bilgilerden ulaşmaya çalışacaktır. Bu kapsamda sanıkların sosyal ve ekonomik durumlarının ayrıntılı olarak tespiti basit yargılama usulünde ayrıca öneme sahiptir.

Basit yargılama usulünde verilen mahkûmiyet hükmünde sonuç ceza belirlendikten sonra bu cezada dörtte bir oranında indirim yapılacaktır⁶⁴¹. Bu maktu indirim, takdiri değil mecburidir. İndirimin nedenine dair madde gerekçesinde bir açıklamaya yer verilmemiştir. Doktrinde bu indirimin sanığın savunma hakkının sınırlandırılmasına, soru sorma, çelişmeli ve aleni yargılanma haklarından vazgeçmesine gösterdiği rızanın bir ödülü olarak öngörüldüğüne dair izlenim olduğu belirtilmektedir⁶⁴². Koca, söz konusu indirimin nedenine dair kanunda bir dayanak gösterilmediğini, basit yargılama usulünün ceza miktarı açısından hafif nitelikteki suçlarda uygulanabilecek olması nedeniyle bu indirimin etkisinin sınırlı olacağını, sanığın mahkûmiyet hükmüne itiraz etmemesiyle genel hükümlere göre yargılanma hakkından vazgeçmesi ve böylece adil yargılanma hakkının ihlali sonucunu doğuracağını ifade etmekte ve indirimin kanundan çıkartılması gerektiğini savunmaktadır⁶⁴³.

Mukayeseli hukuktaki bazı benzer usullerde de değişen oranlarda indirimlere yer verilmiştir. Örneğin, İtalya’da iddianame pazarlığı ve kısaltılmış yargılamada üçte bir, ceza kararnamesinde ise yarı oranına kadar indirim imkânı söz konusudur. Hukukumuz açısından değerlendirdiğimizde, basit yargılama usulündeki indirime benzer şekilde sadece seri muhakeme usulünde bir indirim söz konusudur. Seri muhakeme usulünün düzenlendiği CMK’nın 250. maddesinin dördüncü fıkrasındaki düzenleme uyarınca Cumhuriyet savcısı, TCK’nın 61. maddesinin birinci fıkrasına göre tespit edeceği temel cezadan yarı oranında indirim uygulamak suretiyle yaptırımını belirleyecektir. Bu iki yeni usulün kabulüne kadar söz konusu indirimler niteliği itibarıyla ceza muhakemesi sistemimize yabancıdır.

⁶⁴¹ Karakehya/İnce Tunçer, s. 152.

⁶⁴² Centel/Zafer, s. 1029; Balcı Murat, (2020) “Ceza Muhakemesi Hukukunun Temel İlkeleri Işığında Seri ve Basit Muhakeme Usulü”, Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer 102 Yaşında/Tebliğler, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 78; Kaymaz (2021), s. 1100.

⁶⁴³ Koca (2020), s. 184.

Anayasa Mahkemesi'nin 25.06.2020 tarihli ve E: 2020/16, K: 2020/33 sayılı; 14.01.2021 tarihli ve E: 2020/81, K: 2021/4 karar sayılı ilamlarında, ceza muhakemesi kurumu olmasına rağmen basit yargılama usulünde düzenlenen dörtte bir oranındaki indirimin fail lehine olmasından yola çıkılarak, kovuşturma evresine geçilmiş veya hükme bağlanmış ancak kesinleşmemiş dosyalarda lehe kanunun geçmişe yürüyeceği ilkesinin işlerlik kazanacağına hükmedilmiştir. Bu kararlar ayrı bir başlık altında incelenecektir.

251. maddenin dördüncü fıkrasında “*Mahkemece, koşulları bulunması hâlinde; kısa süreli hapis cezası seçenек yaptırımlara çevrilebilir veya hapis cezası ertelenebilir ya da uygulanmasına sanık tarafından yazılı olarak karşı çıkılmaması kaydıyla hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir.*” düzenlemesine yer verilmiştir. Her üç müessese de cezanın bireyselleştirilmesi aracıdır. Kanundaki sıralamadan bağımsız olarak sanığın en lehine olan, hükmün açıklanmasının geri bırakılması imkânı öncelikle değerlendirilmelidir⁶⁴⁴. Öğretide bu müesseselerin ceza miktarı açısından uygulanabilirliğinin tespitinde dörtte bir oranındaki indirim yapılmadan önceki ceza miktarının dikkate alınması gerektiği savunulmaktadır⁶⁴⁵. Ancak bu görüşe katılamıyoruz. Zira 251. maddenin üçüncü fıkrasında yer verilen “*sonuç ceza dörtte bir oranında indirilir.*” düzenlemesi ile TCK'nın 61. maddesinin beşinci fıkrasında zikredilen “*sonuç ceza*” ibaresine yollamada bulunulduğu kanaatindeyiz. Bu yollamanın nedeninin de dörtte bir oranındaki indirimin uygulanma sırasının belirlenmesi olduğunu değerlendirmekteyiz. Bu durum madde gerekçesinde⁶⁴⁶ “*Mahkûmiyet kararı verilmesi halinde ise, Türk Ceza Kanununun 61 inci maddesi hükümleri dikkate alınarak belirlenecek olan ceza üzerinden dörtte bir oranında indirim yapılarak sonuç cezanın belirleneceği kabul edilmektedir.*” şeklinde açıklanmıştır.

Mezkûr müesseselerin tercihinde, sanığın yargılama sürecinde mahkemece gözlemlenerek kişiliği ve işlenen suçun sanık üzerindeki etkisi hakkında kanaate varılması, sanığın sosyal ve ekonomik durumu hakkında bilgi edinilmesi önemli bir gerekliliktir. Bu gereklilik CMK'nın 231/6-b maddesinde “*sanığın kişilik özellikleri*”, TCK'nın 50/1.

⁶⁴⁴ Karakehya/İnce Tunçer, s. 155.

⁶⁴⁵ Kaşka, s. 149.

⁶⁴⁶

<https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=256570&pkanunnumaras=7188> (s.e.t. 02.09.2021)

maddesinde “suçlunun kişiliği, sosyal ve ekonomik durumu”, 51/6. maddesinde “hükümlünün kişiliği ve sosyal durumu” açısından mahkemece yapılacak değerlendirme için oldukça önemlidir. Mahkeme, dosya içeriği bilgiler ve yaptırılacak kolluk tahkikatından zikredilen hususlarda bilgi sahibi olmaya çalışacaktır.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 231. maddesinin beşinci fıkrasının son cümlesinde sanığın kabul etmemesi hâlinde, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilemeyeceği düzenlenmiştir⁶⁴⁷. Yargıtay içtihatlarına göre sanığa hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının sonuçlarının neler olduğu anlatıldıktan sonra, sanığın bu düzenlemenin uygulanmasını kabul edip etmediğine dair iradesi açık bir şekilde alınmalıdır⁶⁴⁸. Bu düzenlemenin amacı sanığın aklanmayı isteme hakkına saygı gösterilmesidir⁶⁴⁹. Yine söz konusu hükümle sanığa, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının özel hukuk ve idare hukuku alanındaki olumsuz sonuçları nedeniyle, bu kurumun uygulanmaması tercihinde bulunma imkânı da tanınmıştır.

Sanığa hükmün açıklanmasının geri bırakılmasını kabul edip etmeyeceğinin mahkemece sorulması gerekmektedir⁶⁵⁰. Ancak, basit yargılama usulü açısından farklı bir anlayış benimsenerek bu yükümlülük tersine çevrilmiş ve hakkında mezkûr maddenin uygulanmamasını isteyen sanığın yazılı olarak karşı çıkması gerekliliği getirilmiştir⁶⁵¹. Bu düzenlemenin, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmesini sanığın kabulü

⁶⁴⁷ Madde gerekçesi: “Uygulamada hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının verilmesiyle yargı yoluna müracaat halinde beraat edeceğini düşünen sanığın bu hakkı elinden alınmaktadır. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararları itiraza tabi olup; uygulamada itiraz mercii kararları şeklen incelemektedir. Her iki durumda da sanığın suçsuzluğunu ispat amacıyla kararı temyiz incelemesine götürmesi mümkün değildir. Bu sebeple sanığın, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına karşı olduğunu beyan etme ve dolayısıyla temyiz mahkemesinde beraat etme hakkının elinden alınmaması düşüncesiyle anılan hükmü ihdas eden madde eklenmiştir.”

⁶⁴⁸ **Yargıtay 3. CD, E: 2018/10455, K: 2019/5386, T: 14.03.2019:** “...Mağdurun sanıktan şikayetçi olmadığı olayda, adli sicil kaydı bulunmayan sanık hakkında, 5271 sayılı CMK'nin 231/6-c maddesi sanığın kabul etmemesi halinde hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilemez hükmü karşısında, sanığın CMK'nin 231. maddesinin uygulanmasına ilişkin açık bir beyanı bulunmadığı anlaşılmakla, sanıktan hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmesini kabul edip etmediği hususu açıkça sorulduktan sonra sanık hakkında CMK'nin 231. maddesinin uygulanıp uygulanmayacağına karar verilmesi gerektiğinin gözetilmemesi...” (UYAP)

⁶⁴⁹ **Taner, Fahri Gökçen** (2011) “Hükmün Açıklanmasının Ertelelenmesinin (Geri Bırakılmasının) Hukuki Niteliği ve Ertelemeyi Kabul Edip Etmediğinin Sanığa Duruşma Devresinin Sona Ermesinden Önce Sorulmasının Hukuka Aykırılığı Üzerine”, Ankara Barosu Dergisi, S. 2011/4, s. 295. (287-298); **Akyıldız, Anıl** (2020) “Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kurumuna İlişkin Sorunlar”, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVII, 2020/Özel Sayı, s. 77. (65-88.)

⁶⁵⁰ **Centel/Zafer**, s. 877.

⁶⁵¹ **Özen, Mustafa** (CMH), s. 1371.

koşuluna bağlayan 22.07.2010 tarihli ve 6008 sayılı Kanun'un 7. maddesiyle yapılan değişikliğin öncesine dönüş olduğu söylenebilecektir.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması hususunda herhangi bir bilgilendirme yapılmaksızın, bu hükmün uygulanması asıl kabul edilerek sanığa karşı çıkma külfeti yüklenmesi, aklanma hakkı açısından isabetli bir düzenleme değildir. Ancak basit yargılama usulünde itirazın sonuçları nazara alındığında bu tercihin sanığın aklanma hakkına veya hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına dair kararın ceza hukuku dışındaki sonuçlarının oluşturacağı olumsuzluklara sebebiyet vermeyeceği kanaatindeyiz. Zira basit yargılama usulünde verilen hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına dair karar, yapılacak itirazla doğrudan bertaraf edilebilmektedir. İtiraz üzerine mahkeme, hükmü denetime tabi kılmaksızın duruşma açarak eski hükümden bağımsız yeni bir hüküm oluşturmaktadır. Bu yeni hüküm açısından ise 231. maddenin altıncı fıkrasının son cümlesi uyarınca sanığın kabul beyanının mahkemece alınması gerekliliği söz konusu olacaktır.

Cezanın bireyselleştirilmesi araçlarından olan kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesine dair 50. maddenin birinci fıkrasının (f) bendinde kısa süreli hapis cezasının kamuya yararlı bir işte çalıştırmaya çevrilmesinde “gönüllü olmak koşulu” aranmıştır. Yargıtay içtihatlarında da sanığın rızasının alınmaması bozma nedeni yapılmaktadır⁶⁵². Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının uygulanabilmesine dair kabul şartının basit yargılama usulü açısından farklı uygulanmasına ilişkin düzenleme yapılmasına rağmen, 50. maddede zikredilen gönüllü olma koşulu açısından herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Kanaatimizce basit yargılama usulünde mahkemece sanığa kamuya yararlı bir işte çalıştırmaya gönüllü olup olmadığı başlangıçta veya sonradan yapılacak tebligatla sorulabilecektir. Sanığın bu hususta gönüllü olduğuna dair beyanı alınmaksızın söz konusu seçenek yaptırımın uygulanması mümkün değildir.

Cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesi açısından basit yargılama usulünde anılan hususlar farklılık içermektedir. Ancak mahkemece verilen mahkûmiyet kararının

652

Yargıtay 8. CD, E: 2019/13479, K: 2020/16208, T: 29.09.2020: “...Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımları düzenleyen Türk Ceza Kanunu'nun 50/1-f maddesinde, gönüllü olmak koşuluyla kamuya yararlı bir işte ücret ödenmeksizin çalıştırılmaya karar verilebileceği öngörülmesine rağmen, sanığın rızası alınmadan yazılı şekilde karar verilmesi...” (UYAP)

gerekçesinde bulunması gereken hususlar açısından basit yargılama usulünün genel usulle bir farkı olmadığı gözden kaçırılmamalıdır. Mahkemece CMK'nın 230. maddesinin birinci fıkrası⁶⁵³ nazara alınarak gerekçe oluşturulacaktır.

6.3.3. Mahkûmiyet Hükümünün Tekerrüre Esas Olması

Türk Ceza Kanunu'nun 58. maddesinde güvenlik tedbirleri bölümünde düzenlenen tekerrür, bir kişinin işlediği suçtan dolayı mahkûmiyetinin kesinleşmesi ile başlayan ve mahkûmiyete konu cezanın infaz edilmesinden itibaren belirli bir süreye kadar devam eden bir süreçte yeni bir suç işlemesi halidir⁶⁵⁴. Bu durumda kişi diğer suçlulardan daha tehlikeli kabul edildiği için yeni işlediği suç açısından adli para cezası ile hapis cezasının seçimlik olarak düzenlendiği hallerde hapis cezası tercih edilmekte ve cezanın özel infaz usulüne göre infazı ile denetimli serbestlik tedbiri uygulanması yoluna gidilmektedir. Tekerrür hükümlerinin uygulanamayacağı hallere ise TCK'nın 58. maddesinin dört⁶⁵⁵ ve beşinci⁶⁵⁶ fıkraları ile CMK'nın 272. maddesinin üçüncü fıkrasında⁶⁵⁷ yer verilmiştir.

Kanun koyucu, basit yargılama ve seri muhakeme usullerinin uygulanması ile verilen mahkûmiyet kararlarının tekerrüre esas alınmaması yönünde bir tercihte bulunmamıştır.

⁶⁵³ “(1) Mahkûmiyet hükümünün gerekçesinde aşağıdaki hususlar gösterilir:

a) İddia ve savunmada ileri sürülen görüşler.

b) Delillerin tartışılması ve değerlendirilmesi, hükme esas alınan ve reddedilen delillerin belirtilmesi; bu kapsamda dosya içerisinde bulunan ve hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin ayrıca ve açıkça gösterilmesi.

c) Ulaşılan kanaat, sanığın suç oluşturduğu sabit görülen fiili ve bunun nitelendirilmesi; bu hususta ileri sürülen istemleri de dikkate alarak, Türk Ceza Kanununun 61 ve 62 nci maddelerinde belirlenen sıra ve esaslara göre cezanın belirlenmesi; yine aynı Kanunun 53 ve devamı maddelerine göre, cezaya mahkûmiyet yerine veya cezanın yanı sıra uygulanacak güvenlik tedbirinin belirlenmesi.

d) Cezanın ertelenmesine, hapis cezasının adli para cezasına veya tedbirlerden birine çevrilmesine veya ek güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına veya bu hususlara ilişkin istemlerin kabul veya reddine ait dayanaklar.”

⁶⁵⁴ Koca/Üzülmez, s. 676; Öztürk/Erdem, s. 587.

⁶⁵⁵ “Kasıtlı suçlarla taksirli suçlar ve sırf askerî suçlarla diğer suçlar arasında tekerrür hükümleri uygulanmaz. Kasten öldürme, kasten yaralama, yağma, dolandırıcılık, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti ile parada veya kıymetli damgada sahtecilik suçları hariç olmak üzere; yabancı ülke mahkemelerinden verilen hükümler tekerrüre esas olmaz.”

⁶⁵⁶ “Fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış olan kişilerin işlediği suçlar dolayısıyla tekerrür hükümleri uygulanmaz.”

⁶⁵⁷ “Ancak;

a) Hapis cezasından çevrilen adli para cezaları hariç olmak üzere, sonuç olarak belirlenen üçbin Türk Lirası dâhil adli para cezasına mahkûmiyet hükümlerine,

b) Üst sınırı beşyüz günü geçmeyen adli para cezasını gerektiren suçlardan beraat hükümlerine,

c) Kanunlarda kesin olduğu yazılı bulunan hükümlere, Karşı istinaf yoluna başvurulamaz. Bu suretle verilen hükümler tekerrüre esas olmaz.”

İnceleme konumuz olan basit yargılama usulünün kendine has nitelikleri nedeniyle bu usulde verilen mahkûmiyet kararlarının tekerrüre esas alınmasının doğru olup olmadığı değerlendirilmelidir.

Ceza kararnamesine dair düzenlemelere baktığımızda, 1412 sayılı Kanun'da ceza kararnamesi ile verilen mahkûmiyet kararlarının tekerrüre esas alınmayacağına dair sarıh bir düzenlemeye yer verilmediğini görmekteyiz. Doktrin ve uygulamada ceza kararnameleri ile diğer mahkûmiyet kararları arasında tekerrüre esas olma açısından farklılık bulunup bulunmadığı konusunda farklı görüşler vardır. Önder'e göre tekerrür sebebiyle cezanın artırılmasına dayanak olan kusurun ağırlığının ceza kararnamesi ile tespit edilmesi mümkün olmadığından ceza kararnamesi ile verilen bir mahkûmiyet kararının tekerrüre esas alınmaması gerekmektedir⁶⁵⁸. Ancak mevcut hukuk kuralları, ceza kararnamesi ile mahkûmiyet hükmünü bir hüküm olarak kabul ettiği için bu hükümler tekerrüre de esas olacaktır. Karagülmez'e göre de hiçbir yasal engel düzenlenmediği için kesinleşmiş ceza kararnameleri koşulları varsa tekerrüre esas teşkil edecektir⁶⁵⁹. Yargıtay ise ceza kararnamelerinin temyize tabi olmamaları nedeniyle tekerrüre esas alınmadıklarına işaret etmektedir⁶⁶⁰. Kanaatimizce mülga kanunun 305. maddesindeki temyiz edilemeyecek nitelikteki kararlar tekerrüre esas alınamayacak iken ceza kararnamesi ile verilse de hafif hapis cezaları temyizi mümkün olduğundan tekerrüre esas niteliktedir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 250. maddesinde seri muhakeme usulünün uygulanması ile verilen mahkûmiyet kararlarının tekerrüre esas olmayacağı yönünde bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu nedenle adli sicile kaydedilecek olan mahkûmiyet hükmünün tekerrüre esas alınacağı belirtilmektedir⁶⁶¹.

⁶⁵⁸ Önder, s. 280.

⁶⁵⁹ Karagülmez, s. 338.

⁶⁶⁰ **YCGK, E: 2011/4-522, K: 2012/71, T: 28.02.2012:** “...Bu bilgiler ışığında somut olay değerlendirildiğinde; 1412 sayılı CYUY’de yer alan düzenlemelere göre ceza kararnamesi ile verilen ve usulüne uygun olarak kesinleşmiş bulunan mahkûmiyetlerin son karar niteliğinde bir hüküm olduğunda kuşku bulunmamakta ise de, genel yargılama kurallarından farklı ve kendine özgü istisnai bir yargılama yöntemi ile verilmiş olmaları, temyize tabi olmamaları nedeniyle tekerrüre esas alınmamaları, doğurduğu sakıncalar nedeniyle bu kuruma 5271 sayılı CYY’de yer verilmemesi, AİHM tarafından bu yöntemin adil yargılama ilkesine aykırı olduğuna karar verilmesi gibi hususlar gözönüne alındığında, ceza kararnamesi ile verilen mahkûmiyetlerin hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına engel oluşturmayacaklarının kabulü hakkaniyete uygun düşecektir...” (UYAP)

⁶⁶¹ İldırar, s. 195.

İnceleme konumuz olan basit yargılama usulünde verilen mahkûmiyet kararları açısından da ayrıksı bir düzenlemeye yer verilmediği için hükmün tekerrüre esas alınıp alınmayacağı, TCK'nın 58. maddesi uyarınca yapılacak değerlendirmeye göre saptanacaktır. CMK'nın 272. maddesinde yer verilen tekerrüre dair yasaklama ise inceleme konumuz açısından uygulanamayacaktır. Zira söz konusu maddede belirtilen yasaklama istinaf yoluna başvurulamayacak, verildiğinde kesin nitelikte olan kararlara ilişkindir⁶⁶².

Kanaatimizce 272. maddenin üçüncü fıkrasındaki düzenlemenin seri muhakeme ile basit yargılama usullerinde verilen ve itiraz yolları kullanılmaksızın kesinleşen kararlar açısından da benimsenmesi isabetli olacaktır. Zira söz konusu hükümler nitelikleri itibarıyla aynıdır. Bu açıdan basit yargılama usulünün uygulanmasıyla verilen, hapis cezasından çevrilen adlî para cezaları hariç, üçbin Türk Lirası dâhil adlî para cezasına mahkûmiyet hükümlerinin tekerrüre esas alınmaması gerektiği kanaatindeyiz.

Zikredilen adlî para cezası dışındaki mahkûmiyet kararları açısından ise kanaatimiz farklıdır. Her ne kadar duruşmasız yargılama neticesinde verilen bir hükmün tekerrüre esas olması bütünüyle eleştiri konusu yapılabilecek ise de bu hükmü ortadan kaldıran itiraz mekanizmasının sanık tarafından kullanılmaması ile hükme rıza gösterilmiş olduğu nazara alındığında düzenlemeye ilişkin tercihin kanun koyucunun takdir hakkı kapsamında kaldığını değerlendirmekteyiz.

6.3.4. Mahkûmiyet Dışı Hükümler

Mahkûmiyet dışındaki hükümler, beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi ve düşmesidir. Basit yargılama usulünde mahkemece dosya üzerinden yapılan değerlendirmede mahkûmiyet dışındaki bu kararlara hükmedilmesi de mümkündür. Bu açıdan basit yargılama usulü ile CMUK'daki ceza kararnamesi farklılık göstermektedir. Zira ceza kararnamesi ile ancak mahkûmiyet kararı verilebileceği, beraat veya düşme gibi sair kararların verilemeyeceği kabul edilmiştir⁶⁶³.

⁶⁶² Madde gerekçesi: “*Maddeyle, Ceza Muhakemesi Kanununun 272 nci maddesinin üçüncü fıkrasına eklenen hükümle, niteliği itibarıyla hafif olması nedeniyle istinaf kanun yolu kapalı olan mahkûmiyet hükümlerinin, tekerrüre esas alınmayacağı düzenlenmektedir.*”

⁶⁶³ Karagülmez, s. 125-126.

Doktrinde basit yargılama usulü ile yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması yani delil yetersizliği gerekçesiyle beraat kararı verilemeyeceği, mahkemede vicdani kanaatin oluşmadığı hallerde duruşma açılması gerektiği savunulmaktadır⁶⁶⁴. Bu görüşe katılamıyoruz. Kanaatimizce basit yargılama usulünde elde edilen delillerin vicdani kanaatin oluşumunda yeterli olması koşuluyla, mahkûmiyet, beraat veya sair kararlardan herhangi birine hükmedilmesi mümkündür⁶⁶⁵. Zira vicdani kanaat her zaman mahkûmiyet yönünde olmayacaktır. Mahkeme, mahkûmiyet kararı vermek ile duruşma açmak arasında bir tercihe sıkıştırılmamıştır. Vicdani kanaate ulaşılmasında basit yargılama usulünün yeterli olmaması durumunda ise hüküm verilinceye kadar her safhada bu usul terk edilerek re’sen duruşma açmak suretiyle genel hükümlere göre yargılamaya devam edilebilecektir. Önemli olan maddi ve hukuki sorunun çözümüne dair vicdani kanaate erişilmesidir.

6.3.5. Hükümde İtiraz Usulü ile İtirazın Sonuçlarının Belirtilmesi Gerekliliği

Anayasanın 40. maddesinin ikinci fıkrasında “Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.” düzenlemesine yer verilmiştir.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 34. maddesinin ikinci fıkrasında “Kararlarda, başvurulabilecek kanun yolu, süresi, mercii ve şekilleri belirtilir.”; 231. maddesinin ikinci fıkrasında “Hazır bulunan sanığa ayrıca başvurabileceği kanun yolları, mercii ve süresi bildirilir.”; 232. maddesinin altıncı fıkrasında ise “Hüküm fıkrasında, 223 üncü maddeye göre verilen kararın ne olduğunun, uygulanan kanun maddelerinin, verilen ceza miktarının, kanun yollarına başvurma ve tazminat isteme olanağının bulunup bulunmadığının, başvuru olanağı varsa süresi ve merciinin tereddüde yer vermeyecek şekilde açıkça gösterilmesi gerekir.” düzenlemelerine yer verilmiştir.

251. maddenin beşinci fıkrasında, mezkûr düzenlemelerle paralellik arz edecek şekilde basit yargılama usulüne dair hükümde itiraz usulü ile itirazın sonuçlarının belirtilmesi gerekliğine yer verilmiştir. Fıkarda itiraz usulünün yanında sonuçlarının da

⁶⁶⁴ Karakehya/İnce Tunçer, s. 159.

⁶⁶⁵ Aynı yönde görüş için bkz. Yıldız, Ali Kemal (2020) “Seri Muhakeme ve Basit Yargılamada Avukatlık” Erişim:<https://tv.barobirlik.org.tr/WatchE/4374> (s.e.t. 05.10.2021)

belirtileceğine yer verilmesi itirazın sanık lehine sonuçları olduğu gibi aleyhine sonuçlarının da bulunmasından kaynaklanmaktadır. Zira itiraz üzerine dörtte bir oranındaki ceza indiriminin uygulanamayacak olması itirazın sanık aleyhine en önemli sonucudur.

Sanığın itirazın sonuçları hakkında bilgilendirilmesi zorunluluğuna⁶⁶⁶ riayet edilmemesinin hukuki sonuçlarının ne olacağının tespiti önem arz etmektedir. Kanaatimizce kanun koyucunun itirazın sonuçlarının hükümde belirtilmesi gerekliliğine sarıh bir şekilde yer verdiği nazara alındığında, hükümde bu yönde eksiklik bulunan hallerde sanığın itirazı üzerine dörtte birlik indirimin korunması gerekecektir.

6.4. Hükme Karşı Olağan Kanun Yoluna Başvurulamaması

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 252. maddesinde basit yargılama usulünde verilen hükümler aleyhine başvurulabilecek itiraz yoluna ilişkin hususlar düzenlenmiştir. Bu itirazın niteliği, süresi, şekli ve sonuçları gibi hususları ilerleyen başlıklarda detaylı olarak inceleyeceğiz. Ancak bilhassa hukuki niteliğine dair tespitimizi özetle bu başlık altında zikretmemiz gerekmektedir. Kanaatimizce basit yargılama usulünde itiraz, itiraz kanun yolundan farklı olarak hükme değil basit yargılama usulünün uygulanmasına yönelik bir itirazdır. Bu başvuru duruşma talebi niteliğinde bir hukuki çaredir. Bu kanaatten yola çıkarak basit yargılama usulüne göre verilen kararlar için olağan kanun yollarına başvuru imkânının olup olmadığı ve kanun koyucunun bu konudaki tercihinin yerindeliliğini değerlendireceğiz.

Kanunun 251 ve 252. maddelerindeki düzenlemelerden basit yargılama usulünde verilen hükme karşı itiraz, istinaf ve temyiz kanun yollarına başvuru imkânının tanınmadığı sonucuna ulaşmaktayız. Kanun koyucu basit yargılama usulünde verilen hükme karşı olağan bir hukuki çare olarak sadece 252. maddedeki düzenlemeyi benimsemiştir. Yine basit yargılama usulünde verilen ve 273. maddenin üçüncü fıkrası uyarınca kesin nitelikte olan hükümlere karşı da sadece bu hukuki çareye başvuru imkânı söz konusudur. Zira basit yargılama usulünde itirazın konusu hükmün kendisi değil sadece yargılamanın duruşmasız olmasıdır. İtiraz üzerine gerçekleştirilecek duruşmalı yargılama neticesinde verilen karara

⁶⁶⁶

Madde gerekçesi: “Maddenin beşinci fıkrasıyla, basit yargılama usulü ile yapılan yargılama neticesinde verilecek olan hükümde itiraz usulü ile itirazın sonuçlarının belirtilmesinin zorunlu olduğu düzenlenmektedir.”

karşı ise 252. maddenin beşinci fıkrasında belirtildiği üzere genel hükümlere göre kanun yoluna başvurulabilecektir.

Basit yargılama usulünde verilen hükme karşı olağan kanun yolları olan itiraz, istinaf ve temyiz kanun yollarına başvuru imkânının kaldırılmasının isabetli olmadığını değerlendirmekteyiz. Zira yargılamanın basit yargılama usulüne göre duruşmasız olarak gerçekleştirilmesine itirazı olmayan sanığa hükme karşı kanun yoluna başvurma imkânı tanınmaması, madde gerekçesinde basit yargılama usulünün amacı olarak gösterilen usul ekonomisi ilkesi ile bağdaşmamaktadır. Bu yoksunluk aynı zamanda maddede düzenlenen dörtte bir oranındaki ceza indirimden sanığın istifade edememesi sonucunu da doğurmaktadır.

Kanun koyucu bu kabulü ile sanığa dörtte bir oranındaki ceza indirimini sadece duruşmasız yargılamayı kabul etmesi karşılığında değil aynı zamanda bu yargılamada verilen hükme karşı kanun yollarına başvurmaması karşılığında vermiştir. Bu yönüyle basit yargılama usulünde verilen hükmün sanığa yönelik ceza teklifi niteliğinde görüldüğü de söylenebilecektir. Kanun koyucunun tercihinin hem ilk derece mahkemelerinin iş yükünü hem de denetim makamlarının iş yükünü azaltılmış olacağı yönüyle savunulması mümkündür. Ancak kanaatimizce bu tercih aksi yönde sonuç doğurarak yargılamanın uzamasına da yol açabilecektir. Zira mahkûmiyet kararlarının pek çoğunda sanıkların dörtte bir oranındaki indirimi kaybedecek olmasına rağmen yasa yoluna başvurabilmek adına duruşmalı yargılamaya geçmeyi talep edebilecekleri kanaatindeyiz.

251. madde uyarınca verilen karara karşı olağan kanun yolları düzenlenmemişse de bu karar istinaf veya temyiz incelemesinden geçmeksizin kesinleştiğinden CMK'nın 309. maddesinde düzenlenen kanun yararına bozma ile 311 vd. maddelerinde düzenlenen şartların oluşması halinde ise yargılamanın yenilenmesine dair olağanüstü kanun yollarının uygulanma imkânı bulunmaktadır. Yine kanaatimizce dörtte bir oranındaki indirimden istifade etmek isteyen sanığın, basit yargılama usulünde verilen hükme itiraz etmeksizin 309. madde uyarınca kanun yararına bozma yolunu tercih etmesinin önünde bir engel de yoktur.

6.5. Hükümün Kesinleşmesi

Hüküm, ceza muhakemesinde uyuşmazlık konusuna dair maddi ve hukuki sorunu çözen nihai karardır. Ancak bu kararlar az sayıdaki istisnalar dışında kesinlik içermezler. Zira modern ceza muhakemesinde hükümlerin yeniden incelenmesiyle maddi ve hukuki sorunun çözümünde hata olup olmadığının tespiti için kanun yolları düzenlenmiştir. İşte hükümler ancak kanun yolu denetiminin sonuçlanması veya bu denetime başvuru hakkının kullanılmaması hallerinde kesinlik kazanırlar⁶⁶⁷. Hükümün kesinlik kazanması, toplum içindeki uyuşmazlığın çözülmesi demektir. Kesin hüküm hukuki açıdan olumlu ve olumsuz bazı sonuçlara yol açar. Olumlu etkisi bağlayıcılık olarak adlandırılırken; olumsuz etkisi ise kişinin aynı eylemden dolayı yeniden yargılanamamasını sağlayan önleme etkisi olarak adlandırılır⁶⁶⁸.

Geçmiş başlıklarda zikredildiği üzere basit yargılama usulünde verilen, kesin nitelikte olan adli para cezaları da dâhil, tüm hüküm türleri aleyhine başvuru yolu olarak sadece duruşma talebi niteliğindeki itiraz yolu öngörülmüştür. İtiraz başkaca bir işleme gerek olmaksızın duruşma açılmasını gerekli kılan ve hükmü ortadan kaldıran bir hukuki çare olarak düzenlenmiştir. Bu hukuki çare dışında, hükümün denetimine dair bir kanun yoluna ise yer verilmemiştir. Basit yargılama usulünde verilen hüküm, sadece buna karşı itiraz hakkının kullanılmaması halinde kesinlik kazanacak ve kesin hükmün olumlu ve olumsuz etkileri açısından diğer hükümlerle aynı sonuçları doğuracaktır. Yine itirazda bulunulmasına rağmen duruşmadan önce itirazdan vazgeçilmesi hâlinde itiraz edilmemiş sayıldığında da aynı sonuç gerçekleşecektir. Bu itibarla basit yargılama usulünde verilen hükmün geçici mahiyette olduğu, ancak itiraza uğramaması veya itirazdan vazgeçilmesi halinde kesin hüküm kuvvetini kazanacağı, duruşma açıldıktan sonra ise kesin hüküm otoritesini kaybedeceği anlaşılmaktadır⁶⁶⁹.

⁶⁶⁷ **Yurtcan, Erdener** (1987) Ceza Yargılamasında Kesin Hüküm, 2. Bası, İstanbul, Kazancı Hukuk Yayınları, s. 4.

⁶⁶⁸ **Yurtcan** (1987), s. 5.

⁶⁶⁹ **Önder**, s. 7.

7. BASİT YARGILAMA USULÜNDE İTİRAZ

7.1. Genel olarak

Özel bir muhakeme usulü olan basit yargılama usulü, CMK'nın 251 ve 252. maddelerinde düzenlenmiştir. 251. maddede, basit yargılama usulünün kapsamı, uygulanabilirliğine dair olumlu ve olumsuz şartlar, uygulanış biçimi ve bu usulde verilecek hükme dair hususlara yer verilmiştir. Basit yargılama usulünde itiraz başlıklı 252. maddede ise taraflardan birinin 251. maddenin uygulanmasıyla kurulan hükme karşı itiraz hakkı ve bu itirazın hüküm üzerindeki sonuçları ile itiraz üzerine mahkemece uygulanacak usul ve verilecek yeni hükme ilişkin hususlar düzenlenmiştir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 252. maddesindeki düzenlemenin CMUK'un ceza kararnamesine itiraza dair 388, 389, 390 ve 391. maddeleri ile benzerlik içerdiği göze çarpmaktadır. Kanun koyucu, ceza kararnamesine itirazın hukuki niteliğinden kaynaklı kavramsal tartışma ve önerileri dikkate almaksızın CMUK'la benzer şekilde “*itiraz*” kavramını kullanmayı tercih etmiştir. Bu tercihin doğru anlaşılması, salt bir kavram tercihinin ötesinde sonuçlar doğuracağı için, oldukça önemlidir. Bu itibarla incelememizin ilk başlığı basit yargılama usulünde itirazın hukuki mahiyeti olarak belirlenmiştir. Bu başlıkta 252. maddeyle düzenlenen itirazın özellikleri ile kanun yollarının ve bilhassa itiraz kanun yolunun özelliklerini mukayeseli şekilde değerlendirirken ceza kararnamesine itiraza dair tartışmalardan da istifade edilmiştir.

Hukuki niteliğe dair belirlememizin devamında itirazın süresi, itiraz hakkına sahip olanların kimler olduğu, itirazın usulü, itirazdan vazgeçilmesi, itiraz üzerine yapılacak yeni yargılamanın niteliği ve bu yargılamada uygulanacak ayrık hükümler, itiraz sonrasında verilecek yeni hükümde aleyhe değiştirme yasağının uygulanıp uygulanmayacağı ve bu hükmün yayılma etkisi ile hükme karşı kanun yolları ayrı konu başlıkları altında incelenmiştir.

7.2. İtirazın Hukuki Niteliği

Kanun koyucu, 252. maddenin birinci fıkrasında 251. madde uyarınca yani basit yargılama usulüne göre verilen hükümler aleyhine itiraz edilebileceğini düzenlemiştir. Maddede “*itiraz*” tabirinin kullanılması nedeniyle, ceza kararnamesine itirazda olduğu

gibi⁶⁷⁰, CMK'nın 267 ilâ 271. maddelerinde düzenlenen itiraz kanun yoluna yollamada mı bulunulduğu yoksa kanun yolları dışında kalan bu hukuki çarenin isimlendirilmesinde özensiz mi davranıldığı hususunda tereddütler ortaya çıkmıştır⁶⁷¹. Basit yargılama usulüne göre verilen hükme itirazın hukuki niteliğinin anlaşılması için öncelikle hukuki çare ve kanun yolları kavramları ile itiraz kanun yoluna dair genel bilgilere özetle yer verilmesini faydalı görmekteyiz.

Adli işlemlerin gözden geçirilerek varsa içerdiği haksızlıkların giderilmesini mümkün kılan yolların bütününe hukuki çareler denir. Hukuki çare terimi kanun yolu terimini de kapsayan bir üst kavramdır⁶⁷². Tüm kanun yolları birer hukuki çare iken her hukuki çare kanun yolu değildir. Örneğin CMK'nın 173. maddesi uyarınca kovuşturmayaya yer olmadığına dair karara yönelik sulh ceza hâkimliğine yapılacak itiraz, kanun yolu niteliği olmayan bir hukuki çare mahiyetindedir⁶⁷³.

Yargılama makamı tarafından verilen kararlardaki maddi ve hukuki hataların giderilmesi amacıyla düzenlenmiş denetim muhakemeleri, kanun yolları olarak adlandırılmaktadır⁶⁷⁴. Bu denetim mekanizmaları olağan-olağanüstü olarak temel bir tasnife tabi tutulmaktadır. Olağan kanun yolları henüz kesinleşmemiş kararlar aleyhine kabul edilmişken olağanüstü kanun yolları kesinleşmiş hükümlere karşı kabul edilmiştir. Olağan kanun yolları itiraz, istinaf, temyiz iken olağanüstü kanun yolları ise Yargıtay Cumhuriyet başsavcısının itirazı, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığının itirazı, kanun yararına bozma ve yargılamanın yenilenmesidir. Olağan kanun yolları ise kendi içinde asıl

⁶⁷⁰ **Kunter, Nurullah** (1953) “*Ceza Kararnamesine İtiraz Üzerine Yapılan Duruşma Sonunda Verilen Hüküm*”, İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 19, S. 1-4, s.1037-1040. (1036-1042); **Erem, Faruk** (1978) *Ceza Usulü Hukuku*, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, s. 567-568; **Gürelli, Nevzat** (1973) “*İtiraz Kanun Yolunun Türk Ceza Muhakemesi Hukukundaki Durumunun Eleştirisi*”, İÜHFM, C. 38, S. 1-4, s. 121. (115- 130); **Yüce, T. Tüfan** (1962) “*Ceza Muhakemeleri Usulünde İtiraz*”, Adalet Dergisi, Y. 53, S. 5-6, s. 492 (491-507); **Karagülmez**, s. 217; **Önder**, s. 135-136; **Bengü**, s. 198-199.

⁶⁷¹ **Ersoy, Uğur** (2020) “*Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinde İtiraz Kurumuna İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri*”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 28, S. 2, s. 866. (857-885); **Değirmenci** (Basit Yargılama), s. 47.

⁶⁷² **Erem** (1978), s. 546-547.

⁶⁷³ **Aydın, Devrim** (2006) “*Ceza Muhakemesi Kanunu'nda İtiraz*”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 65, s. 62. (61-72)

⁶⁷⁴ **Öztürk/Tezcan/ Erdem ve diğerleri**, s. 661; **Erdem, Mustafa Ruhan/Şentürk, Candide** (2018) *Ceza Muhakemesinde Kanun Yolları*, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 17.

derece (ikinci derece)-hukuki derece kanun yolları olarak ikili bir tasnife tabi tutulmaktadır. İtiraz ve istinaf asıl derece kanun yolları iken temyiz hukuki derece kanun yoludur⁶⁷⁵.

Kanun yollarıyla mahkeme kararları denetime tabi tutularak, hatalı kararlar nedeniyle bireylerin temel hak ve hürriyetlerinin, hukuken korunan yararlarının zarar görmemesi, içtihat birliğinin ve hukuk güvenliğinin sağlanması amaçlanır⁶⁷⁶. Kanun koyucu bu hususu CMK'nın 260. maddesinin gerekçesinde açıkça vurgulamaktadır⁶⁷⁷. Ayrıca, ceza mahkemesi kararlarının üst derece mahkemesince incelenmesi Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 14/5. maddesi⁶⁷⁸ ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ek 7 Nolu Protokol'ün 2. maddesi⁶⁷⁹ ile de güvence altına alınmıştır⁶⁸⁰.

İtiraz, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 268 ilâ 271. maddelerinde düzenlenen olağan ve asıl derece bir kanun yoludur. CMK, CMUK'un benimsediği adi ve acele itiraz ayırımına son vererek itiraza dair hükümleri yeknesak hale getirmiştir⁶⁸¹. Kural olarak tüm hâkim kararları ile kanunda belirtilen hallerde mahkeme kararları aleyhine başvurulabilecek itiraz kanun yolu, kararların hem maddi hem de hukuksal açıdan denetimini sağlamaktadır⁶⁸². 268. maddeye göre 7 günlük sürede yapılacak itiraz üzerine kararına itiraz edilen hâkim veya mahkeme, itirazı yerinde görerek kararını düzeltebilecek; yerinde görmezse en çok üç gün içinde, itirazı incelemeye yetkili olan mercie gönderecektir. İtirazı incelemeye yetkili merciler ise aynı maddenin üçüncü fıkrasında ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. İtiraz üzerine

⁶⁷⁵ Yenisey/Nuhoğlu, s. 885.

⁶⁷⁶ Gökçen/Balcı/Alşahin/Çakır, s. 650.

⁶⁷⁷ CMK 260/1. madde gerekçesi “Madde, birinci fıkrasında, insan hakları ve adil yargılama ilkesi bakımından büyük önem taşıyan bir hususu kural olarak açıklamaktadır: Hâkim ve mahkeme kararlarına karşı kanun yolları açık olup, bu konudaki başvurular ayrı bir hâkim veya mahkeme tarafından incelenecektir. Böylece, varsa, hukuka aykırılık veya yanlışlıkların giderilmesi, doğru ve adaletle uygun kararlarla, taraflarda ve toplumda güven duygusunun güçlendirilmesi amaçlanmıştır.”
⁶⁷⁸ “5. Bir suçtan ötürü mahkûm olan bir kimse, mahkûmiyetinin ve aldığı cezanın daha yüksek bir yargı yeri tarafından hukuka göre incelenmesini isteme hakkına sahiptir.”

⁶⁷⁹ “MADDE 2 Cezai konularda iki dereceli yargılanma hakkı
1. Bir mahkeme tarafından cezai bir suçtan mahkûm edilen her kişi, mahkûmiyet ya da ceza hükmünü daha yüksek bir mahkemeye yeniden inceletme hakkını haiz olacaktır. Bu hakkın kullanılması, kullanılabilme gerekçeleri de dahil olmak üzere, yasayla düzenlenir.
2. Bu hakkın kullanılması, yasada düzenlenmiş haliyle önem derecesi düşük suçlar bakımından ya da ilgilinin birinci derece mahkemesi olarak en yüksek mahkemede yargılandığı veya beraatini müteakip bunun temyiz edilmesi üzerine verilen mahkûmiyet hallerinde istisnaya tabi tutulabilir.”
⁶⁸⁰ Öztürk/ Tezcan/ Erdem ve diğerleri, s. 661; Yenisey/Nuhoğlu, s. 904.

⁶⁸¹ Özbek/Doğan/Bacaksız (CMH), s. 727, 728.

⁶⁸² Öztürk/ Tezcan/ Erdem ve diğerleri, s. 690; Yenisey/Nuhoğlu, s. 904.

inceleme merci tarafından yapılacak işlemler ve verilecek kararlar da 270 ve 271. maddelerde düzenlenmiştir.

İtiraza dair önemli bir husus da kanun yollarının aktarma, durdurma ve yayılma etkilerinin⁶⁸³ bu usulde farklılık içermesidir. CMK'nın 267. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca karara itiraz edilen hâkim veya mahkemenin, itirazı yerinde görmesi halinde kararındaki hataları kendisinin düzeltilmesi mümkündür. Aksi halde itirazı reddederek incelenmek üzere diğer yargı merciine gönderecektir. Bu halde kanun yolunun aktarma etkisi işlerlik kazanacaktır. Yine 268. madde uyarınca itiraz üzerine, kararın infazının otomatik durması söz konusu değildir. Ancak, karara itiraz edilen makam veya kararı inceleyecek merci tarafından, kararın yerine getirilmesinin geri bırakılması mümkündür. Son olarak ilerleyen bölümlerde inceleneceği üzere itirazda kararın yayılma etkisi açık şekilde düzenlenmediği için uygulanabilirliği tartışmalıdır.

Bu kısa açıklamalardan sonra kanaatimizi ve gerekçesini izah etmeden önce, basit yargılama usulünde itirazın hukuki niteliğine dair öğreti görüşlerini ve kanun koyucunun gerekçeye yansıyan muradını belirtmek isteriz.

Basit yargılama usulüne göre verilen hükme itirazın hukuki niteliği hususunda öğretide görüş birliği bulunmamaktadır. Ersoy'a göre CMK'nın 251 ve 252. maddelerinde düzenlenen itiraz kavramının, CMK'nın 267 ilâ 271. maddelerinde düzenlenen kanun yolu itiraz kurumu ile ilgisi bulunmamaktadır. Ersoy, bir hukuki çarenin aktarma ve erteleme etkilerinin ikisini bir arada barındırması halinde bunun niteliğinin kanun yolu; bu iki etkiyi birlikte barındırmaması halinde ise kanun yolu dışında hukuki çare olduğunu belirterek, basit yargılama usulünde verilen hükme yönelik itirazın aktarma ve erteleme etkisinin olmadığı gerekçesiyle kanun yolu dışı bir hukuki çare olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır⁶⁸⁴. Karakehya/İnce Tunçer de basit yargılama usulünde itirazın, takipsizlik

⁶⁸³ **Özbek/Doğan/Bacaksız** (CMH), s. 730; **Erdem/Şentürk** (2018), s. 41-46. (Kanun yoluna başvurunun aktarma, durdurma ve yayılma etkisi olarak adlandırılan temel üç tesiri söz konusudur. Davanın asıl davaya bakan ve sonuçlandıran yargı makamından başka bir yargılama makamına gönderilmesi aktarma etkisi, hakkında kanun yoluna başvuru kararların infazının durdurulması durdurma etkisi, hükmün kanun yolu denetiminde sanık lehine değişmesi halinde kanun yoluna başvurmeyen diğer sanıklara da uygulanabilirliği ise yayılma etkisi olarak özetlenebilecektir.)

⁶⁸⁴ **Ersoy**, s. 870.

kararına itirazda olduğu gibi, klasik anlamda bir itiraz olarak nitelendirilmesinin mümkün olmadığını ifade etmektedir⁶⁸⁵.

Aygörmez/Korkmaz, basit yargılama usulünde itirazda öngörülen itirazın hükme karşı olması, itiraz üzerine duruşma açılmasının zorunlu oluşu ve itiraz sonrasında verilecek hüküm açısından kendine özgü yapısı ile özel bir itiraz kanun yolu olduğunu, maddeyle itiraz kanun yoluna dair genel hükümlerden sapılarak özel bir düzenleme yapıldığını belirtmektedir. Ancak yazarlara göre bu duruma rağmen basit yargılama usulünde itirazda öngörülmemiş hususlarda itiraz kanun yoluna dair genel hükümler uygulanacaktır⁶⁸⁶.

Değirmenci, basit yargılama usulünde verilen hükme karşı itirazın kanun yolu itiraz olarak öngörüldüğü kanaatindedir. Düzenleme, CMUK'ta yer alan sulh hâkiminin ceza kararnamesindeki gibi, mahkemenin son kararlarına karşı itiraz kanun yoluna gidilemeyeceğinin bir istisnası mahiyetindedir⁶⁸⁷. Yazar, basit yargılama usulünde itirazda süre, kanun yoluna başvuru gibi bazı hususlarda itiraz kanun yoluna dair kuralların uygulanacağını ancak itiraz üzerine mahkemeye genel muhakeme usulüne dönme yükümlülüğünün getirilmesi nedeniyle düzenlemenin bazı açılardan da itiraz yolundan ayrıldığını belirtmektedir⁶⁸⁸.

Koca ise basit yargılama usulünde itirazın kanun yolu olan itiraz ile bir ilgisi bulunmadığını, sadece hükme karşı gelinerek duruşmalı muhakeme istenildiğini, itirazın duruşma isteği mahiyetinde olduğunu savunmaktadır⁶⁸⁹.

Öğretideki bu tereddütlerin kaynağı kanundaki özensizliktir. Kanaatimizce hem kavram hem de düzenleme biçimi açısından isabetli tercihlerde bulunulmamıştır. Şöyle ki, 252. maddenin gerekçesinde “*Maddenin birinci fıkrasıyla, basit yargılama usulü uygulanmak suretiyle verilen kararların itiraza tabi kararlardan olduğu ve süresi içinde itiraz edilmeyen kararların da kesinleşeceği düzenlenmektedir.*” açıklamasına yer verilmiştir. Aynı maddenin son fıkrasının gerekçesinde ise, itirazın süresinde yapılmadığı

⁶⁸⁵ Karakehya/İnce Tunçer, s. 165.

⁶⁸⁶ Aygörmez/Korkmaz, s. 72-75.

⁶⁸⁷ Değirmenci (Basit Yargılama), s. 47.

⁶⁸⁸ Değirmenci (Basit Yargılama), s. 47.

⁶⁸⁹ Koca (2020), s. 186.

veya kanun yoluna başvuru hakkı bulunmayan kimseler tarafından yapıldığı mahkemesince değerlendirildiğinde dosyanın, 268. maddenin ikinci fıkrası uyarınca itirazı incelemeye yetkili olan mercie gönderileceği, merciin ise işin esasına girmeksizin sadece bu sebepler yönünden incelemesini yaparak kararını gereği için mahkemesine iade edeceği açıklamalarına yer verilmiştir. Madde veya gerekçesinde itirazın süresi, usulü ve itiraz hakkı sahiplerine ilişkin bir düzenlemeye ise yer vermemiştir. Madde gerekçesinde basit yargılama usulü uygulanmak suretiyle verilen kararların itiraza tabi kararlardan olduğu vurgulanarak, âdetâ 267. maddeye örtülü bir yollamada bulunulmuştur. Çünkü 267. maddede ancak kanunda gösterilen hallerde mahkeme kararlarına karşı itirazın mümkün olduğu düzenlenmektedir.

Diğer açıdan bakıldığında ise basit yargılama usulünde itiraz üzerine, hükmü veren mahkemece altıncı fıkarda belirtilen şekli şartlar hariç bir değerlendirme yapılmaksızın duruşma açılarak genel hükümlere göre yargılamaya devam edileceği düzenlenmekle kanun yolu olan itirazın amaç ve sonuçlarından tamamen farklı bir tercihte bulunulduğu anlaşılmaktadır. Yine kanun yolu itirazın kademeli de olsa var olan aktarma etkisi, basit yargılama usulünde itirazda benimsenmemiştir. Böylece 252. maddede eksiklikler ve çelişkiler içeren karma bir usul ihdas edilmiştir.

Bu açıklamalardan sonra inceleme konumuz olan düzenlemeyi ele aldığımızda basit yargılama usulünde itiraz ile kanun yolu itirazın hukuki mahiyetlerinin aynı olmadığına dair kanaatimizi, her iki hukuki çare arasındaki farklılıkları aşağıdaki şekilde izah ederek temellendireceğiz.

1- Basit yargılama usulünde itiraz, yargılamanın duruşmasız gerçekleştirilmesine ve duruşmasız yargılamada verilen hükme karşı koyma mahiyetinde olup itiraz edenin tek taraflı iradesiyle sonuç doğuran bir duruşma talebi mahiyetindedir. Mahkeme, sadece itirazın süresinde olup olmadığı ve başvuranın itiraza hakkı bulunup bulunmadığını değerlendirebileceğinden, hükme dair herhangi bir değerlendirmede bulunmaksızın itiraz üzerine genel muhakeme kurallarına göre duruşmalı yargılama yapmak zorundadır.

Kanun yolu itiraz ise bir denetim muhakemesidir. İtiraz konusu karar inceleme makamı tarafından maddi olay ve hukukilik denetimine tabi tutulur.

2- Her iki usulde de itiraz, kararı veren mahkemeye yapılmaktadır. Kanun yolu itirazda mahkeme itirazı yerinde görmemesi halinde dosyayı itirazı incelemek üzere 268. maddede belirtilen diğer yargı makamlarına göndermektedir. Ancak basit yargılama usulündeki itiraz, sadece kararı veren mahkeme tarafından ve ancak süre ile başvuru hakkı açısından değerlendirilir. Mahkeme basit yargılama usulünde verdiği hükme dair herhangi bir denetim yapmaksızın yargılamaya genel hükümlere göre devam eder ve yeni bir hüküm verir.

3- Basit yargılama usulünde itirazın konusu, CMK'nın 223. maddesinde sayılan hükümlerden biridir. İtirazda bulunularak bu hükmün geçersiz kılınmasıyla yargılamanın genel kurallara göre gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır. İtiraz kanun yolu ise hâkim kararları ile kanunun gösterdiği hâllerde, mahkeme kararlarına karşı başvurulabilen hukuki çaredir.

4- Basit yargılama usulünde itiraz bu usulde verilen hükmü geçersiz kılar. Kanun koyucunun “*itiraz*” olarak adlandırdığı bu talep, itiraz sahibi muhakeme süjesinin tek taraflı irade beyanı ile mahkeme hükmünü geçersiz kıldığı için ceza muhakemesi sistemimizde emsali olmayan nevi şahsına münhasır bir düzenlemedir⁶⁹⁰. Mahkemece bu talep üzerine duruşma açılarak yapılan yargılama neticesinde, ilk hükümden bağımsız olarak yeni bir hüküm kurulacaktır.

Kanun yolu itirazda ise itiraza konu edilen karar denetime tabi tutulur. İtirazın reddine karar verilirse itiraza konu bu karar kesinlik kazanır. Kabule karar verilmesi halinde ise itiraz merci itiraz konusu hakkında karar verir. Tarafların tek taraflı irade beyanları ile itiraza konu kararı hükümsüz kılma yetkileri söz konusu değildir.

5- Basit yargılama usulünde itiraz bölünemez. Ancak kanun yolu itirazda hükmün bazı kısımlarına hasredilebilir.

6- Basit yargılama usulünde cezayı aleyhe değiştirme yasağı uygulanmazken, itirazda sarıh bir hüküm olmasa bile uygulanması gerektiği savunulmaktadır⁶⁹¹.

⁶⁹⁰

Önder, s. 135.

⁶⁹¹

Kaymaz, Seydi (2013) “*Ceza Muhakemesinde Aleyhte Değiştirme Yasağı (Prohibition Reformatio in Peius)*”, MARUHAD, C. 19, S. 2, Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, s. 1416-1417. (1397-1452)

Kanaatimizce basit yargılama usulünde itirazın hukuki mahiyeti itibarıyla bir olağan ya da olağanüstü kanun yolu olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. 252. maddede düzenlenen itiraz, duruşma isteği mahiyetinde bir hukuki çaredir⁶⁹². Bu hukuki çare, amacı, etkisi, inceleme merci ve usulü itibarıyla itiraz kanun yolundan oldukça farklıdır. Netice olarak basit yargılama usulünde itirazın kanun yolu dışı bir hukuki çare olduğunu ve itiraz kavramı yerine duruşma isteği⁶⁹³ kavramının tercih edilmesinin daha doğru olacağını değerlendirmekteyiz.

Kanaatimizce basit yargılama usulünde itiraza dair 252. madde özensiz düzenlenmiştir. Zira kanun koyucunun madde ile hukuki nitelikleri tamamen farklı olmasına rağmen basit yargılama usulündeki itirazın eksik kalan hükümlerini 267 vd. maddelerinde düzenlenen kanun yolu itiraz hükümlerine tabi olacağı düşüncesiyle hareket etmesi zikredilen tereddütlere yol açmıştır. Bu tereddütlerin giderilmesi açısından maddede değişiklik yapılarak hem bu hukuki çarenin ismi değiştirilmeli hem de uygulanmasına dair eksik hususlar düzenlenmelidir.

7.3. İtiraza Hakkı Olanlar

Basit yargılama usulünde verilecek hükme kimlerin itiraz edebileceği hususunda özel bir düzenleme söz konusu değildir. Ancak 252. maddenin son fıkrasındaki düzenlemeden itiraz başvurusunun “*kanun yoluna başvuru hakkı bulunan kimseler*” tarafından yapılabileceğinin kabul edildiğini anlamaktayız.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 260 vd. maddelerinde kanun yoluna başvuru hakkına dair düzenlemeler söz konusudur. Bu düzenlemeler uyarınca Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık, katılan, müdafî, vekil, sanığın yasal temsilcisi ve eşi, katılma isteği karara bağlanmamış veya reddedilmiş olanlar ile katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanlar kanun yoluna başvurma hakkına haizdir. Basit yargılama usulü açısından da bu kimselerin itiraz hakkı bulunduğu kabul edilmelidir.

⁶⁹² Kunter (1953), s. 1040; Önder, s. 136.

⁶⁹³ Kunter (1953), s. 1039; Bengü, s. 199; Önder, s. 136.

İtiraz hakkı açısından tereddüt oluşturabilecek iki halin olduğunu değerlendirmekteyiz. Bunlardan ilki katılma hakkı başlıklı bölümde de tartışma konusu yaptığımız mağdur ve müştekinin itiraz hakkıdır. CMK'nın 260. maddesinin ilk fıkrasında belirtildiği üzere katılanın kanun yollarına başvuru hakkı varken davaya katılma talebinde bulunmayan mağdur ve müştekilerin kanun yoluna müracaat hakları söz konusu değildir. Basit yargılama usulünde katılma hususunda ayrıksı bir düzenleme olmadığından 251. maddenin üçüncü fıkrası uyarınca hüküm verilinceye kadar tarafların katılma talebinde bulunabileceklerini değerlendirmekteyiz. Ancak bu hükme yönelik itirazın duruşma talebi mahiyetinde bir hukuki çare olduğunu değerlendirdiğimizde, kendisine yapılan tebligata rağmen katılma talebinde bulunmayan müştekinin de itiraz hakkına sahip olduğu ve bu itirazı ile birlikte veya itiraz üzerine duruşma açılarak genel hükümlere göre yürütülecek kovuşturmada katılma talebinde bulunabileceği kanaatindeyiz. Kanun koyucunun madde gerekçesinde yer verdiği *“itirazın mağdur, müşteki veya Cumhuriyet savcısı tarafından yapıldığı hallerde dörtte bir oranındaki bu indirim korunacaktır.”* ifadeleri de görüşümüzü destekler niteliktedir.

İkinci sorun ise sanık müdafinin itirazda bulunabilmesi için özel olarak yetkilendirilmesine gerek olup olmayacağıdır. Vekâletnamede özel yetki aranan hususların bazıları kanunda açıkça zikredilmekte iken bazıları ise yargı içtihatları ile belirlenmiştir. Kanun yoluna başvurudan vazgeçilmesi (CMK m. 266/2), sanığın duruşmadan bağışık tutulma talebinde bulunulması (CMK m. 196/1), hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının kabul edilmemesi⁶⁹⁴, koruma tedbirleri nedeniyle tazminat talebinde bulunulması⁶⁹⁵ gibi bazı hallerde vekâletnamede özel yetki bulunması gerekli görülmektedir. Kanaatimizce basit yargılama usulünde itirazın sadece sanık lehine değil aleyhine de sonuçlarının bulunduğu nazara alındığında ancak özel yetki bulunması koşuluyla sanık müdafinin basit yargılama usulünde verilen hükme itiraz edebileceğinin kabul edilmesi gerekmektedir.

⁶⁹⁴

YCGK, E: 2015/12-225, K: 2019/616, T: 22.10.2019. (UYAP)

⁶⁹⁵

Yargıtay 5. CD, E: 2019/6139, K: 2019/10214, T: 04.11.2019. (UYAP)

7.4. İtiraz Süresi

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 252. maddesinin birinci fıkrasında, basit yargılama usulüne göre verilen hükümlere karşı itiraz edilebileceği, süresinde itiraz edilmeyen kararların ise kesinleşeceği belirtilmektedir. Ancak 251 veya 252. maddelerde itiraz süresinin ne olduğuna dair herhangi bir belirleme yapılmamıştır. Bu belirsizlik doktrinde yazarların itirazın hukuki niteliğine dair kabullerinden kaynaklı farklı görüşlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Ersoy, 252. maddede düzenlenen itirazın kanun yolu itiraz (CMK 267-271) mahiyetinde olmadığını, kanun yolu dışında bir hukuki çare olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır⁶⁹⁶. Bu kabulden yola çıkan yazar, kanun yolu itiraz için 268. maddeyle öngörülen yedi günlük itiraz süresinin basit yargılama usulünde itirazda uygulanamayacağı ve bu usulün istisnai mahiyeti nedeniyle kıyas yapılmasının da mümkün olmadığı sonucuna ulaşmaktadır. Ersoy’a göre kanun koyucu dikkatsizliği nedeniyle süreye dair bir belirleme yapmamıştır. Hâkimin de itiraz süresini belirleyebilmesi mümkün değildir. Sorunun çözümü için kanun değişikliği ile sürenin belirlenmesi gerektiğini savunan yazar, yapılacak değişikliğe kadar itiraz için bir süre sınırının getirilmesinin ve bu süre geçtiğinden bahisle itirazın süresinde yapılmadığının kabulünün hak arama özgürlüğü ve adil yargılanma hakkını ihlal edeceğini belirterek, sorunun çözümü için itiraz süresinin ilerlemeye başlamadığının kabul edilmesi ile yapılan itirazların süre bakımından usulüne uygun bir itiraz olarak değerlendirilip işleme alınması gerektiğini savunmaktadır⁶⁹⁷.

Değirmenci, 252. maddede düzenlenen itirazı, “*itiraz kanun yolu*” olarak adlandırmakta, ancak bazı hallerde düzenlemenin genel itiraz yolundan ayrıldığını belirtmektedir. Değirmenci’ye göre itiraz süresi 268. maddenin ikinci fıkrasında düzenlenen yedi günlük süredir⁶⁹⁸. Doktrindeki ağırlıklı görüş de itiraz kanun yoluna dair yedi günlük sürenin uygulanacağı yönündedir⁶⁹⁹.

⁶⁹⁶ Ersoy, s. 870-871.

⁶⁹⁷ Ersoy, s. 870-871.

⁶⁹⁸ Değirmenci (Basit Yargılama), s. 47.

⁶⁹⁹ Taşkın, Şaban Cankat (Basit Yargılama), s. 3120; Aldemir, s. 326; Yılmaz/Apiş, s. 68; Kızıllarslan, s. 1951; Karakehya/İnce Tunçer, s. 168; Tulay/Doğan, s. 364.

Basit yargılama usulünde itirazın hukuki niteliği itibarıyla kanun yolu itirazdan farklı olduğunu, başvurunun tek taraflı irade beyanı ile sonuç doğuran nevi şahsına münhasır bir talep olduğunu ve duruşma talebi olarak adlandırılmasının isabetli olacağına dair kanaatimizi yukarıda belirtmiştik. Kanun koyucunun 252. maddenin tanzimindeki özensizliği, itiraz süresinin belirlenmesi açısından da bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kanun yolu dışında bir hukuki çare olarak düzenlendiğini anladığımız basit yargılama usulünde itiraz hükümleri açısından sürenin açıkça belirlenmemesi bir eksikliktir. Benzer bir kurum olan sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesine itiraza dair süre CMUK'un 388. maddesinde sekiz gün olarak açık bir şekilde belirlenmişti. Yine itiraz olarak adlandırılrsa da itiraz kanun yolundan farklı bir düzenleme olan CMK'nın 173. maddesinde de kovuşturmayaya yer olmadığına dair karara karşı yapılacak itirazın süresi on beş gün olarak açıkça belirlenmiştir.

Kanaatimizce kanun koyucunun 252. maddede itirazı, nitelik farklılığına rağmen, itiraz kanun yolu olarak değerlendirmesi neticesinde bu çelişkili durum ortaya çıkmıştır. Olması gereken, hukuki niteliği farklı olan basit yargılama usulünde itirazın 173. maddede olduğu gibi ayrıca düzenlenmesidir. Mevcut durumda ise 252. maddenin son fıkrasındaki yollama ve madde gerekçesindeki zikredilen açıklamalar nazara alındığında sarıh bir düzenleme olmasa da itiraz süresinin yedi gün olarak değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

7.5. İtiraz Şekli

Basit yargılama usulünde verilen hükme yönelik itiraza dair mahsus bir şekil şartı söz konusu değildir. Hükmü veren mercie verilecek bir dilekçe veya tutanağa geçirilmek ve hâkime onaylattırılmak koşulu ile zabıt kâtibine beyanda bulunmak suretiyle itirazda bulunulabilecektir.

Basit yargılama usulünde itirazın herhangi bir gerekçe içermesine gerek bulunmamaktadır. Sadece itiraz edildiğinin belirtilmesi kâfidir. Zira bu itiraz bir denetim değil duruşma talebi içermektedir. Yine itiraz üzerine basit yargılama usulünde verilen hüküm geçersiz hale gelip mahkemece duruşma açılarak bu hükümden bağımsız yeni bir hüküm kurulacağı için itirazda hükmün hatalı yönlerinin belirtilmesine gerek olmadığı gibi itirazın bölünmesi yani hükmün bazı yönlerine hasredilmesi de mümkün değildir.

7.6. Duruşmadan Önce İtirazdan Vazgeçilmesi

Denetim muhakemesine başvurma hakkı olan kimselerin bu haklarından kısmen veya tamamen vazgeçmeleri veya bu haklarını kullandıktan sonra başvurularını kısmen veya tamamen geri alabilmeleri mümkündür. Vazgeçme, süresi geçmemiş bir başvurunun yapılmayacağına dair açıklamayken geri alma yapılan başvurunun geçersiz sayılmasının istenilmesidir⁷⁰⁰. CMK'nın 266. maddesinde, CMUK'un 295. maddesinden farklı olarak sadece yapılan başvurunun geri alınması ve etkisi düzenlenmiştir. Bu nedenle ceza muhakemesi sistemimizde kanun yoluna başvurudan vazgeçmenin mümkün olup olmadığı hususunda doktrin ve uygulamada farklı görüşler ortaya çıkmıştır⁷⁰¹. Çalışmamızın kapsamı itibarıyla bu görüşleri tek tek incelemeksizin konumuz açısından önem taşıyan CMK'nın 252. maddesinin ikinci fıkrasının son cümlesindeki düzenlemenin mahiyetini tespitle yetinmekteyiz.

Mezkûr düzenlemede, duruşmadan önce itirazdan vazgeçilmesi hâlinde duruşma yapılmayacağı ve itiraz edilmemiş sayılacağı belirtilmektedir. Kanun koyucu, kanun yolu başvurusunun geri alınmasını 266. maddede⁷⁰² genel olarak düzenlenmesine rağmen basit yargılama usulünde itiraz başvurusunun geri alınmasına dair özel bir düzenlemeye yer verme gereği duymuştur. Bu düzenlemenin 266. maddeden ayrışması yönü 266. maddede “*mercii tarafından karar verilmeye kadar*” geri alma mümkünken 252. maddedeki bu özel hükümde ise duruşma icrasına kadar itirazın geri alınabileceğinin düzenlenmesidir. İtirazın asli gayesi duruşma açılması olduğu için mahkemece itiraz üzerine ara kararla duruşma günü belirlenerek taraflara bildirilecektir. İşte kanun koyucu bu safhada dahi duruşma yapılınca kadar itiraz başvurusunun geri alınabilmesi amacıyla bu özel hükmü ihdas etmiştir.

⁷⁰⁰ Öztürk/Tezcan/Erdem ve diğerleri, s. 682; Erdem/Şentürk (2018), s. 55.

⁷⁰¹ Yenisey/Nuhoğlu, s. 897; Öztürk/ Tezcan/ Erdem ve diğerleri, s. 683; Centel/Zafer, s. 898.

⁷⁰² “Başvurudan vazgeçilmesi ve etkisi

Madde 266 – (1) Kanun yoluna başvurulduktan sonra bundan vazgeçilmesi, mercii tarafından karar verilmeye kadar geçerlidir. Ancak, Cumhuriyet savcısı tarafından sanık lehine yapılan başvurudan onun rızası olmaksızın vazgeçilemez.

(2) Müdafinin veya vekilin başvurudan vazgeçebilmesi, vekâletnamede bu hususta özel yetkili kılınmış olması koşuluna bağlıdır.

(3) 150 nci maddenin ikinci fıkrası uyarınca, kendisine müdafî atanan şüpheli veya sanıklar yararına kanun yoluna başvurulduğunda veya başvuru kanun yolundan vazgeçildiğinde şüpheli veya sanık ile müdafîin iradesi çelişirse müdafîin iradesi geçerli sayılır.”

7.7. İtirazın Usulden İncelenmesi

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 252. maddesinin son fıkrasında basit yargılama usulünde verilen karara karşı yapılan itirazın usulden incelenmesine dair düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre hükmü veren mahkeme, itirazın süresinde yapılmadığı veya kanun yoluna başvuru hakkı bulunmayan kimse tarafından yapıldığını değerlendirdiği hallerde dosyayı, 268. maddenin ikinci fıkrası uyarınca itirazı incelemeye yetkili olan mercie gönderecektir. Bu durum madde gerekçesinde “*Maddenin ikinci fıkrasıyla, basit yargılama usulü sonucu verilen kararlara itiraz edilmesi halinde hükmü veren mahkemeye altıncı fıkra da belirtilen şekli şartlar hariç itiraz üzerinde herhangi bir değerlendirme yapılmaksızın duruşma açılarak genel hükümlere göre yargılamaya devam edileceği düzenlenmektedir.*” şeklinde izah edilmiştir. Anılan düzenlemeler ve madde gerekçesi basit yargılama usulünde itirazın hukuki mahiyeti açısından aslında duruşma talebi niteliğinde nevi şahsına münhasır bir hukuki çare olduğuna işaret etmektedir.

Atıfta bulunulan, 268. maddenin ikinci fıkrasında kararına itiraz edilen hâkim veya mahkemenin, itirazı yerinde görürse kararını düzeltereği; yerinde görmezse en çok üç gün içinde, itirazı incelemeye yetkili olan mercie göndereceği hükmüne yer verilmiştir. İtirazı inceleyecek merciler ise aynı maddenin üçüncü fıkrasında düzenlenmiştir.

Basit yargılama usulü sadece asliye ceza mahkemelerinde uygulanabileceğinden 268. maddenin ikinci fıkrasının (c) bendi işlerlik kazanacaktır. Hükme göre asliye ceza mahkemesi hâkimi tarafından verilen kararlara yapılacak itirazların incelenmesi, yargı çevresinde bulundukları ağır ceza mahkemesince gerçekleştirilecektir. Mercii, incelemesini itirazın süresinde yapıp yapılmadığı ve itiraz edenin hakkı bulunup bulunmadığı hususlarına hasrederek gerçekleştirecek ve kararını gereği için mahkemesine gönderecektir.

Yukarıda zikrettiğimiz üzere basit yargılama usulünde itiraz kanun yolu itirazdan farklıdır. Bu itibarla 268. maddeye yapılan bu kısmi yollama yerine 173. maddede olduğu gibi itiraz usulünün ayrıca düzenlenmesinin daha isabetli olacağı kanaatindeyiz.

7.8. İtiraz Üzerine Yapılacak Yargılamanın Aynı Mahkemede Gerçekleştirilmesi

Basit yargılama usulünde verilen hükme yönelik itirazın hukuki mahiyeti ile itiraz üzerine hükmü veren mahkemece yapılacak usuli denetim önceki başlıklarda incelenmiştir. Bu incelemeler esnasında tespit edildiği üzere niteliği itibarıyla bir duruşma talebi mahiyetinde olan itirazın süresinde olup olmadığı ve başvuranın hakkı bulunup bulunmadığı açılarından denetlenmesinden sonra hükmü veren mahkemece duruşma açılarak, genel hükümlere göre yargılamaya devam olunacaktır.

251. madde uyarınca basit yargılama usulünü uygulayan mahkeme ile itiraz üzerine genel hükümlere göre yargılamayı yürütecek mahkemenin aynı mahkeme olması doktrinde eleştiri konusu olmuştur. Bu görüşe göre her iki yargılamanın aynı asliye ceza mahkemesi tarafından yapılacak olması mahkemenin tarafsızlığı açısından ciddi bir endişeye neden olacaktır⁷⁰³. Bilhassa mahkûmiyet kararı verilen hallerde sanık basit yargılama usulünde kendini suçlu bulan mahkemenin tarafsızlığından şüphe duyabilecektir. Kanun yollarında da bozma üzerine aynı mahkemede yargılama yapılıyor oluşu düzenlemeye emsal olduğu iddia edilebilecek ise de basit yargılama usulünde itiraz üzerine yapılan yargılamada, kanun yolu incelemesinde olduğu gibi hukuka aykırılığın üst yargı merciinde tespit edildiği bir yargılama söz konusu değildir. Bu itibarla basit yargılama usulünde görüşünü belli eden hâkimin itiraz üzerine yapılacak yargılamada görev alması doğru değildir⁷⁰⁴.

İlerleyen başlıklarda ayrıca inceleneceği üzere 252. maddenin üçüncü fıkrası uyarınca basit yargılama usulünde itiraz üzerine genel hükümlere göre yapılacak yargılamada mahkeme 251. madde kapsamında basit yargılama usulüne göre verdiği hükümle bağlı olmaksızın yeniden hüküm kuracaktır. Bu düzenlemenin itiraz üzerine yapılacak yargılamanın hükmü veren mahkemece gerçekleştirilecek olması nedeniyle bu mahkemenin tarafsızlığını sağlamaya yönelik olduğu savunulabilir. Ancak kanaatimizce bu

⁷⁰³ Karakehya/İnce Tunçer, s. 170; Taner, F. Gökçen, (2021), s. 535; Alkan, s. 165.

⁷⁰⁴ Karakehya/İnce Tunçer, s. 170-171; Yaşar, Osman (2020) Ceza Muhakemesi Kanunu, 9. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 2462.

hüküm mahkemeye önceki hükmünden bağımsız karar verme hakkını tanımaktaysa da taraflar üzerinde mahkemenin tarafsızlığına dair tam bir düşünce oluşturamayacaktır.

7.9. İtiraz Üzerine Yapılacak Yargılamada Sanığın Sorgusu Yapılmadan Hüküm Verilebilmesi

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 252. maddesinin ikinci fıkrasının ilk cümlesinde, basit yargılama usulünde verilen hükme itirazda bulunulması üzerine hükmü veren mahkemece duruşma açılarak genel hükümlere göre yargılamaya devam olunacağı düzenlenmiştir. Önceki başlıkta incelendiği üzere mahkemenin duruşma açma kararı vermeden önce itiraz hakkında yapacağı değerlendirme, bu itirazın süresinde olup olmadığı ve başvurucunun itiraz hakkının bulunup bulunmadığı ile sınırlı bir usuli incelemeden ibarettir. İtiraz üzerine, bu şekli şartlar hariç, herhangi bir değerlendirme yapılmaksızın duruşma açılarak genel hükümlere göre yargılamaya devam edileceği madde gerekçesinde de vurgulanmaktadır.

Mezkûr düzenleme ile itiraz üzerine, özel ve duruşmasız bir muhakeme usulü olan basit yargılama usulünün terk edilerek duruşma açılması ve yargılamaya kanunun öngördüğü genel yargılama kurallarına⁷⁰⁵ göre devam olunmasının arzulandığı anlaşılmaktadır. Ancak bir sonraki cümlede bu kuraldan sapma söz konusudur. Zira itiraz üzerine duruşma açıldıktan sonra taraflar gelmese bile duruşmanın yapılacağı ve tarafların yokluğunda 223. madde uyarınca hüküm verilebileceği belirtilmektedir. Ayrıca taraflara gönderilecek davetiyede bu hususun yazılması da emredilmiştir.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nda yoklukta duruşma icrasını mümkün kılan haller sınırlı tutulmuştur. Ancak, CMK’nın 47, 193, 194, 195, 196, 200, 203, 204, 247 ve 248. maddelerinde düzenlenen istisnai hallerde sanığın yokluğunda duruşma yapılması imkânı söz konusudur⁷⁰⁶. 7188 sayılı Kanun’la CMK’da yapılan değişikliklerle inceleme konumuz

⁷⁰⁵ Madde metninde geçen “*genel hükümlere göre*” ibaresi ile kastedilenin genel yargılama kuralları olduğunun kabulü gereklidir.

⁷⁰⁶ **Özbek/Doğan/Bacaksız** (CMH), s. 564; **Karakehya**, s. 242; **Toroslu, Nevzat/Feyzioğlu, Metin** (2006) Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, Ankara, Savaş Yayınevi, s. 283.

olan basit yargılama usulüne dair 251 ve 252. maddeler ile istinaf yargılamasına ilişkin 282. maddede⁷⁰⁷ yapılan düzenlemelerle bu istisnalar genişletilmiştir⁷⁰⁸.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 193/2⁷⁰⁹ ve 195. maddelerindeki düzenlemeler inceleme konumuz açısından ziyadesiyle önemlidir. İlk olarak, 193. maddenin ikinci fıkrası uyarınca mahkemece sanık hakkında toplanan delillere göre mahkûmiyet dışında bir karar verilmesi gerektiği kanısına varılırsa, sorgusu yapılmamış olsa dahi, dava yokluğunda bitirilebilecektir. Maddenin değişiklik gerekçesinde sanık lehine bir düzenleme getirilerek davanın gereksiz yere uzamasının önlenmesinin amaçlandığı belirtilmektedir.

Sanığın yokluğunda duruşma başlıklı 195. maddede ise “*Suç, yalnız veya birlikte adli para cezasını veya müsadereyi gerektirmekte ise; sanık gelmese bile duruşma yapılabilir. Bu gibi hâllerde sanığa gönderilecek davetiyede gelmese de duruşmanın yapılacağı yazılır.*” düzenlemesine yer verilmiştir. Bu düzenleme hakkında uygulama ve doktrinde görüş ayrılıkları söz konusudur. Bazı yazarlara göre düzenleme yoklukta duruşma yapılmasına olanak tanısa da sanığın yokluğunda mahkûmiyet kararı verilmesine imkân vermemektedir. Şen’e göre 195. madde ve başlığında sanığın yokluğunda duruşma yapılabileceği ifade edilmesine rağmen, davanın bitirilebileceğinden yani hüküm verilebileceğinden bahsedilmemiştir⁷¹⁰. Ersoy ise 195. madde kapsamındaki suçlar açısından sanığın

⁷⁰⁷ “f) (Ek:17/10/2019-7188/28 md.) Sanık, müdafii, katılan ve vekilinin davetiye tebliğ edilmesine rağmen duruşmaya gelmemesi hâlinde duruşmaya devam edilerek sanığın sorgu tutanakları anlatılmak suretiyle dava yokluklarında bitirilebilir. Ancak, 195 inci madde hükümleri saklı kalmak üzere, sanık hakkında verilecek ceza, ilk derece mahkemesinin verdiği cezadan daha ağır ise, her hâlde sanığın dinlenmesi gerekir.”

⁷⁰⁸ Ersoy (Ceza Muhakemesinde In Absentia), s. 60; Çınar (2020), s. 64.

⁷⁰⁹ “Sanık hakkında, toplanan delillere göre mahkûmiyet dışında bir karar verilmesi gerektiği kanısına varılırsa, sorgusu yapılmamış olsa da dava yokluğunda bitirilebilir.”

⁷¹⁰ Şen, Ersan, Sanığın Yokluğunda Duruşma ve Hüküm, (<https://www.hukukihaber.net/sanigin-yoklugunda-durusma-ve-hukum-makale,5688.html>) (s.e.t. 15.05.2021): Yazar, CMK m. 195’in sanığın sorgusu yapılmayan hallerde yokluğunda hüküm verilmesine olanak tanımadığına da, kanaatini özetle şu şekilde açıklamaktadır: “...CMK m.195’in başlığı “Sanığın yokluğunda duruşma” olup, madde metninde de sanığın yokluğunda duruşmanın yapılabileceği ifade edilmiş, fakat davanın bitirilebileceğinden bahsedilmemiştir. Bugüne kadar uygulamada ve Yargıtay kararlarında, gerek mülga CMUK m.223/son ve 225/son hükümlerinin, gerekse de CMK m.193/2 ve 195’in sorgusu yapılmayan sanığın yokluğunda davanın bitirilebileceği şeklinde anlaşılmasının yasal dayanağını, CMK m.195 açısından bulabilmek mümkün değildir. Bizce CMK m.195’in izin verdiği yalnızca sanığın yokluğunda duruşmanın yapılabilmesi olup, buna ek olarak davanın da bitirilebilmesi değildir, bu maddeden hareketle sanığa gönderilen davetiyede gelmediği takdirde yokluğunda davanın bitirilebileceği değil, duruşmanın yapılacağı yazılabilir. Davetiyeye yazılan “duruşmanın yapılabileceğine” dair ibare ise, “davanın bitirilmesi” anlamına gelmez, çünkü kanun koyucu duruşmayı ve prosedürünü CMK m.182 ilâ m.222’de düzenlerken, kamu davasının sona erip hüküm verilmesini CMK m.223 ilâ 232’de ayrı başlık altında sıralamıştır. Bir başka ifade ile duruşma ile

yokluğunda duruşma yapılabilmesi mümkün ise de sanığın duruşmaya gelmemesinin savunma hakkından feragat ettiği şeklinde kabul edilerek yokluğunda mahkûmiyet kararı verilebileceği sonucuna ulaşamayacağı, kanun koyucunun davanın sanığın yokluğunda bitirilebileceğine dair sarıh bir düzenlemede bulunmadığını ifade etmektedir⁷¹¹.

Yargıtay⁷¹² ve doktrindeki bazı yazarlar ise 195. madde kapsamındaki suçlar açısından sorgusu yapılmamış olsa bile kendisine gönderilen davetiye ile yokluğunda

hüküm konuları birbirinden ayrı olup, Kanunda da ayrı başlıklar altında yer almıştır. Bu nedenle, CMK m.195’de geçen “duruşma yapılabilir” ibaresi, CMK m.193/2 ve 194/2’nin aksine davanın bitirilebileceği ve dolayısıyla hüküm verilebileceği anlamına gelmez....”

⁷¹¹ Ersoy (Ceza Muhakemesinde In Absentia), s. 69.

⁷¹² **Yargıtay 19. CD, E: 2019/32623, K: 2020/9176, T: 30.06.2020:** “...Kanun’un 195/1. maddesindeki ‘Suç, yalnız veya birlikte adli para cezasını veya müsadereyi gerektirmekte ise; sanık gelme bile duruşma yapılabilir. Bu gibi hâllerde sanığa gönderilecek davetiyede gelme de duruşmanın yapılacağı yazılır.’ şeklinde belirtilen ayrık durumlar dışında, sanığın sorgusu yapılmadan hüküm kurulmasının mümkün olmadığı...” (UYAP)

Yargıtay 3. CD, E: 2019/14210, K: 2019/18955, T: 21.10.2019: “...5271 sayılı CMK’nin 195. maddesine göre; suç, yalnız veya birlikte adli para cezasını veya müsadereyi gerektirmekte ise; sanık gelme bile duruşma yapılabilir. Bu maddedeki istisnai durumlar dışında sanığın savunması alınmadan mahkûmiyet hükmü kurulması mümkün değildir...” (UYAP)

Yargıtay 4. CD, E: 2019/4096, K: 2019/16302 T: 21.10.2019: “...5271 sayılı CMK’nın 191. maddesinde duruşmaya başlanmasına ilişkin kurallar ile sanığın sorgusunun nasıl icra edileceğine ilişkin hükümlere yer verilmiş, anılan Kanunun 193/1. maddesinde ise, kanunun ayrık tuttuğu haller saklı kalmak üzere, hazır bulunmayan sanık hakkında duruşma yapılamayacağı belirtilmiştir. Kanunun ayrık tuttuğu hallere ise 5271 sayılı Kanun’un 193/2 ve 195. maddelerinde yer verilmiştir. CMK’nın 195. maddesindeki düzenlemeye göre, suçun yalnız veya birlikte adli para cezasını veya müsadereyi gerektirmesi halinde, sanık gelme de duruşma yapılabilir, ancak maddenin uygulanabilmesi için iki koşulun bir arada bulunması gerekmektedir. Bunlardan ilki, suçun yaptırımın adli para cezası veya müsadereye ibaret bulunması, ikinci koşul ise, sanığa gönderilecek davetiyeye gelme de duruşmanın yapılacağı ihtarının yazılmış olmasıdır.

193. maddenin 2. fıkrasında ise, ‘sanık hakkında, toplanan delillere göre mahkûmiyet dışında bir karar verilmesi gerektiği kanısına varılırsa, sorgusu yapılmamış olsa da dava yokluğunda bitirilebilir’ hükmüne yer verilmiştir. Bu hükümler yüz yüze yargılama ilkesinin istisnasını oluşturmakta ise de, somut olayda uygulanma imkanı bulunmamaktadır. Sanığın duruşmada hazır bulunabilmesi, yükümlülük yönü olmakla birlikte öncelikle kendisi açısından bir hak olup, bu hak adil yargılanma hakkının temel unsurlarından birini oluşturmaktadır. Tarafı olduğumuz ve onaylamakla iç hukuk mevzuatına dahil ettiğimiz Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesinin “Adil yargılanma hakkı” başlıklı 6. maddesinin üçüncü fıkrasının (c) bendinde, sanığın en azından kendi kendini savunma hakkı bulunduğu belirtilmekle, mahkeme huzurunda doğrudan savunmasını yapabilmesi için duruşmada hazır bulunma hakkının varlığı da zımnen kabul edilmiştir. Kendisi yönünden hak olarak düzenlendiği kabul edilen bir hususta sanığın, bu hakkı ne şekilde kullanacağı konusunda hiçbir inisiyatifinin olmadığı kabulü halinde hakkın varlığından da söz edilemeyecektir. Nitekim, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin 12 Şubat 1985 tarihli Colozza ve Rubinat/İtalya ile 25 Kasım 1997 tarihli Zana/Türkiye kararlarında, sözleşmeyle garanti altına alınan bir hakkın kullanılmasından vazgeçilmesinin, bunun açıkça söylenmesiyle mümkün olabileceği belirtilmiş olup, buna göre sanığın duruşmada hazır bulunma hakkından feragat etmesi de ancak bu hususu açıkça söylemesiyle mümkün olacaktır.

Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 19/06/2012 gün ve 13/125-236 sayılı kararında da belirtildiği üzere, sanığın ceza yargılamasındaki en önemli haklarından biri yargılamanın her aşamasında gözönünde bulundurulması gereken savunma hakkıdır. Anayasa ve uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmış olan bu hakkın, herhangi bir nedenle sınırlandırılması olanaklı değildir. Nitekim 1412 sayılı

duruşma yapılabileceği ihtar edilen sanığın duruşmaya katılmaması halinde yokluğunda mahkûmiyet hükmünün de verilmesinin mümkün olduğunu kabul etmektedir⁷¹³. Bu görüşe göre düzenleme kapsamındaki suçlar açısından gıyabi yargılamayla birlikte gıyabi mahkûmiyet kararına da müsaade edilmiştir. Bu izin adil yargılanma hakkının temel unsurlarından olan savunma hakkının önemsiz görünen bazı suçlar açısından bir istisnası niteliğindedir. 195. maddenin işlerlik kazanabilmesinin ön şartı sanığa gelmese de yokluğunda duruşma yapılacağı hususunun ihtar edilmesidir. Yani aslında sanık duruşmadan haberdar edilmekte ve kendisine savunma hakkı tanınmakta ancak duruşmaya katılmayarak zımni şekilde bu hakkını kullanmamaktadır⁷¹⁴.

İnceleme konumuz olan basit yargılama usulüne baktığımızda hem 251 hem de 252. maddelerde sanığın yokluğunda duruşmaya dair istisnaların düzenlendiği anlaşılmaktadır. 251. maddedeki istisna basit yargılama usulünün temel özelliği olan duruşmasızlık niteliğinden kaynaklanmaktadır. Önceki başlıklarda incelendiği üzere basit yargılama usulünde sanığın savunmasının tespiti, yazılı beyanıyla gerçekleştirilmektedir. Doktrinde, bu usulün sanığın CMK'nın 147. maddesine uygun sorgusu yapılmadan mahkûmiyetine karar verilmesine olanak tanıdığı ve CMK'da benimsenen sistemde kabul edilemeyeceği ileri sürülmüştür⁷¹⁵. Kanaatimizce bir özel muhakeme usulü olarak benimsenen basit yargılama usulünde, sanığın savunmasının yazılı olarak temin edildiği ve 252. maddeyle düzenlenen itiraz üzerine duruşma açılmasının gerektiği gözetildiğinde CMK'nın genel

CMUK'nın 5320 sayılı Yasanın 8/1. maddesi uyarınca halen yürürlükte bulunan 308/8. maddesine göre de savunma hakkının kısıtlanması mutlak bozma nedenlerindendir.

Bu bilgiler ışığında uyumsuzluk konusu değerlendirildiğinde; sanık ... hakkında birden fazla kişi ile birlikte silahla tehdit ve hakaret suçlarından mahkûmiyetine karar verilen yargılama sırasında savunmasının alınmadığı anlaşılmıştır. Bu itibarla, CMK'nın 193/1. maddesinde yazılı olup, savunma hakkı yanında yargılama yönteminin temel ilkelerinden olan 'doğrudan doğrualık, vasıtasızlık ve yüzyüzelik' ilkelerinin gerçekleştirilmesi amaçlarına da yönelik bulunan; 'hazır bulunmayan sanık hakkında duruşma yapılamaz' hükmüne uyulmayarak, sanığın isnat edilen suçlardan mahkemece sorgusu yapıp, savunması alınmadan, mahkûmiyet hükümleri kurulması hukuka aykırıdır...' (UYAP)

⁷¹³ **Hakeri/Ünver**, s. 554, 555; **Taner, Fahri Gökçen** (2021), s. 317; **Yaşar, Osman**, s. 1817.

⁷¹⁴ Kanaatimizce 195. maddede 247/3. maddedeki gibi bir yasak bulunmadığını da gözettiğimizde yokluğunda duruşma yapılabileceği ihtar edilen sanık hakkında sorgusu yapılmamış olsa da adli para cezasına mahkûmiyet kararı verilebilecektir. Kanun hafif nitelikte gördüğü bu cezalara mahsus olarak sanığın yokluğunda duruşma ve hüküm verilebilmesini kabul etmiştir.

⁷¹⁵ **Ersoy** (Ceza Muhakemesinde In Absentia), s. 72.

yargılama kurallarından sapma gösteren söz konusu istisna, adil yargılanma hakkı açısından sorun doğurmayacaktır.

Basit yargılama usulünde ikinci ve daha önemli olan istisnaya ise 252. maddenin ikinci fıkrasında yer verilmiştir. Bu düzenleme sadece sanığın yokluğunda duruşmayı değil sorgusu yapılmamış olsa da sanık hakkında mahkûmiyet kararı da dâhil olmak üzere hüküm verilmesi imkânını getirmektedir. Sanığın sorgusu yapılmadan mahkûm edilmesine olanak tanıyan söz konusu düzenleme adil yargılanma ve savunma hakkı ile insan onurunun korunması gibi temel hak ve ilkeleri ihlal ettiği gerekçesiyle öğretide eleştirilmektedir⁷¹⁶.

Biz de basit yargılama usulü kapsamındaki suçlar için öngörülen ceza miktarları nazara alındığında söz konusu hükmün adil yargılanma hakkı ile bağdaşmadığı kanaatindeyiz. Ayrıca mezkûr hüküm ciddi bir çelişkiyi de barındırmaktadır. Bu çelişkiyi çok basit bir örnekle açıklayabiliriz. Basit yargılama kapsamında kalan iki farklı hakaret dosyasının birinde mahkemece tanık dinlenmesine gerek görüldüğünden bu usulün uygulanmaması tercih edilmiştir. Bu dosyada sanığın savunması alınmaksızın hakkında mahkûmiyet kararı verilemeyecektir. Sanık duruşmaya gelmese bile hakkında zorla getirme emri düzenlenecek hatta şartların oluşması halinde yakalama emri tanzim edilecektir. Bu şekilde sanığın sorgusu yapılacaktır. Diğer dosyada ise mahkemece basit yargılama usulünün uygulanması tercih edilmiş ancak bu usulde verilen hükme sanığın itirazı üzerine duruşma açılmıştır. Bu duruşmaya katılmayan sanık hakkında sorgusu yapılmamış olsa bile mahkûmiyet kararı verilebilecektir. Kanun koyucunun basit yargılama usulünde itiraz üzerine genel yargılama kurallarına dönüleceğine dair düzenlemesinden bu istisna ile sapması örnekte izah edilen eşitsizlik ve çelişkiyi meydana getirmiştir.

Netice olarak 252. maddenin ikinci fıkrasının ikinci cümlesindeki “*Taraflar gelmese bile duruşma yapılır ve yokluklarında 223 üncü madde uyarınca hüküm verilebilir.*” ifadesinin özellikle hapis cezası gerektiren suçlar açısından Anayasanın 36. maddesine aykırı olduğunu değerlendirmekteyiz. Her ne kadar sanığa bu hakkın tanındığı ancak sanığın duruşmaya gelmeyerek bu hakkın kullanımından zımnen feragat ettiği savunulabilecek ise de Anayasa ve AİHS ile güvence altında olan savunma hakkının kullanımından feragat

⁷¹⁶

Çınar (2020), s. 65; Ersoy (Ceza Muhakemesinde In Absentia), s. 73; Karakehya/ İnce Tunçer, s. 176; Taşkın, Şaban Cankat (Seri Muhakeme ve Basit Yargılama), s. 158.

edilmesinin ancak sanık tarafından açık bir şekilde bildirilmesi halinde kabul edilebileceği nazara alınmalıdır. Ayrıca düzenleme nedeniyle bahsettiğimiz şekilde bir eşitsizlik de meydana gelmiştir. Bu itibarla yapılacak kanun değişikliği ile söz konusu hükmün savunma hakkını ihlal etmeyecek şekilde yeniden düzenlenmesi için 252. maddenin ikinci fıkrasındaki “*Taraflar gelmese bile duruşma yapılır ve yokluklarında 223 üncü madde uyarınca hüküm verilebilir. Taraflara gönderilecek davetiyede bu husus yazılır.*” cümlelerinin madde metninden çıkarılması gerektiği kanaatindeyiz. Böylece, aynı fıkradaki “*İtiraz üzerine hükmü veren mahkemece duruşma açılır ve genel hükümlere göre yargılamaya devam olunur.*” kuralı da istisnasız olarak işlerlik kazanmış olacaktır.

7.10. İtiraz Üzerine Yapılacak Yargılamada Önceki Hükümle Bağlı Olunmaması

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 251. maddesinin üçüncü fıkrasının ilk cümlesinde, mahkemenin itiraz üzerine duruşma açarak gerçekleştirdiği muhakeme neticesinde hüküm verirken, 251. madde kapsamında basit yargılama usulüne göre verdiği hükümle bağlı olmadığı düzenlenmiştir. Böylece kanun yolları açısından “*bozmadan sonra serbestlik*⁷¹⁷” olarak adlandırılan kural tereddüde yer bırakmayacak şekilde benimsenmiştir. Madde gerekçesinde de bu husus “*Maddenin üçüncü fıkrasında, basit yargılama usulü uygulanarak verilen hükümlere itiraz edilmesi üzerine, mahkemenin itirazdan önce verdiği kararla bağlı olmaksızın genel hükümlere göre karar verebileceği hükmüne bağlanmaktadır. Buna göre mahkeme, sanık hakkında daha hafif ceza verebileceği gibi daha ağır ceza da verebilecek ve 251 inci maddenin üçüncü fıkrası uyarınca yapılan dörtte bir oranındaki indirimi uygulamayacaktır. Ancak, itirazın mağdur, müşteki veya Cumhuriyet savcısı tarafından yapıldığı hallerde dörtte bir oranındaki bu indirim korunacaktır. Böylelikle, basit yargılama usulünden umulan faydanın gerçekleşmesi öngörülmektedir.*” şeklindeki ifadelerle özellikle vurgulanmıştır.

Düzenleme uyarınca mahkemece basit yargılama usulünde verilen hükümden tamamen farklı bir hüküm kurulabileceği gibi, hükmün türü aynı olmakla birlikte içeriğinin

⁷¹⁷

Bu kural mahkemenin bozmaya uyduktan sonra vereceği ikinci hükümde serbest olması olarak ifade edilmektedir. **Yenisey/Nuhoglu**, s. 995.

farklılaştırılması da mümkündür⁷¹⁸. Örneğin basit yargılama usulünde mahkûmiyet kararı veren mahkeme itiraz üzerine yaptığı yargılamada sanığın beraatına hükmedebileceği gibi yine mahkûmiyetine hükmetmekle birlikte bu kararının içeriğini de değiştirebilecektir. Ancak mahkemenin yeni bir hüküm kurması gerektiği gözden kaçırılmamalıdır. Yani mahkemece eski hükme atıf yapılması mümkün değildir⁷¹⁹. Yine 231. maddenin 11. fıkrasında olduğu gibi kurulacak yeni hükmün gerekçesi açısından da ilk hükme atıf yapılması ile yetinilmesi mümkün değildir.

İtiraz üzerine yapılacak yargılamada, itirazın sanık dışındaki kişiler tarafından yapıldığı hâllerde 251. maddenin üçüncü fıkrası uyarınca yapılan indirimin korunacağı düzenlemesine yer verilmiştir. İtiraz üzerine yapılan yargılamada kurulacak mahkûmiyet hükümleri açısından ilk yargılamayla tek irtibat noktası olan bu düzenlemenin mahiyetini bir sonraki başlıkta ayrıntılı olarak değerlendireceğiz.

7.11. İtiraz Üzerine Verilecek Hükmün Aleyhe Değiştirme Yasağı Açısından İncelenmesi

Aleyhe değiştirme yasağı (reformatio in peius yasağı), sadece sanık lehine kanun yoluna başvuru olan yani sanık aleyhine başvurunun bulunmadığı hallerde, yeniden verilecek hükümdeki cezanın eski cezadan daha ağır olamaması kuralını ifade etmektedir⁷²⁰. Bu kuralla sanığın kanun yolu denetimine başvurduğunda aleyhine bir durum ortaya çıkacağından korkarak bu başvurudan vazgeçmesinin önlenmesi ve hak arama hürriyetinin etkin kullanımı amaçlanmaktadır⁷²¹. Aleyhe değiştirme yasağı, demokratik devlet ve

⁷¹⁸ Karakehya/İnce Tunçer, s. 176; Kızılarıslan, s. 1952.

⁷¹⁹ Yargıtay 8. CD, E: 2020/1697, K: 2020/16144, T: 28.09.2020: "...CMK.nun 231/11. maddesine göre hükmün açıklanmasına yönelik kararda; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 141/3, CMK.nın 34 ve 230. maddeleri ve Ceza Genel Kurulu'nun 18.11.2014 gün, 2013/8-830 Esas ve 2014/502 sayılı Kararı uyarınca hükmün gerekçesinde, iddia ve savunmada ileri sürülen görüşlerin yazılması, kanıtların tartışılarak değerlendirilmesi, hükme esas alınan ve reddedilen kanıtlar ile mahkemece ulaşılan kanaatin, sanığın suç oluşturduğu veya oluşturmadığı sabit görülen fiilin belirtilmesi ve bu fiilin nitelendirilmesinin yapılması suretiyle infazı kabil bir hüküm kurulması gerekirken, gerekçesiz olarak hükmün açıklanması geri bırakılan karara atıf yapılmak suretiyle hüküm kurulması... Bozmayı gerektirmiş..." (UYAP)

⁷²⁰ Yenisey/Nuhoğlu, s. 902, 903.

⁷²¹ Öztürk/Tezcan/Erdem ve diğerleri, s. 687; Çınar, Ali Rıza (2013) "Aleyhe Değiştirme Yasağı Kuralı", MARUHAD, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, s. 632. (603-666); Özbek, Veli Özer/Tepe, İlker (2014) "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Aleyhe Değiştirme (Reformatio In Peius) Yasağına İlişkin-Öğreti ve Uygulama Boyutlarıyla- Genel Bir Değerlendirme", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16 Özel Sayı, s. 3774. (3759-3797)

hukukun üstünlüğü ilkelerinin sonucu olarak görülmektedir⁷²². Kuralın negatif fonksiyonu ise yeniden hüküm verecek mahkemenin özgürce karar verme hakkına sınırlama getiriyor oluşudur⁷²³.

Aleyhe değiştirme yasağı, fiilin hukuksal niteliğinde değişiklik yapılmasına engel olmayıp sadece yaptırım bakımından geçerlidir. Bu kuralın uygulanmasında önceki ve sonraki yaptırım, mahkûmiyetin sonuçları da göz önünde bulundurularak tüm yönleriyle karşılaştırılmalıdır⁷²⁴.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Cumhuriyet savcısının sanık lehine başvurusu (m. 265), olağan yasa yollarından istinaf (m. 283) ve temyiz (m. 307/5) ile olağanüstü yasa yollarından kanun yararına bozma (m. 309/4-b) ve yargılamanın yenilenmesi (m. 323/2) yolları açısından aleyhe değiştirme yasağı kabul edilmiştir⁷²⁵. İtiraz kanun yolunda bu kuralın uygulanıp uygulanmayacağı ise doktrin ve yargı kararlarında ihtilaflıdır. Yargıtay⁷²⁶ ve bazı yazarlar⁷²⁷ itiraz kanun yolunda aleyhe değiştirme yasağının geçerli olmadığını kabul etmekte iken bazı yazarlar⁷²⁸ ise aksi kanaattedir.

Geçmiş bölümlerde belirttiğimiz üzere inceleme konumuz olan basit yargılama usulünde verilen hükme itiraz hukuki mahiyeti açısından kanun yolu itirazdan farklı bir hukuki çare niteliğindedir. Bu hukuki çare açısından kanun koyucu aleyhe değiştirme

⁷²² **Selçuk, Sami** (2011) “Yaptırım (Cezayı) ve Sonuçlarını Ağırlaştıramama Kuralı ve Ülkemizdeki Düzenlemeye ve Uygulamaya Eleştirel Bir Yaklaşım”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, C. 1, S. 7, s. 33-34. (1-47); **Çınar** (2013), s. 633.

⁷²³ **Özbek/Tepe**, s. 3775.

⁷²⁴ **Öztürk/ Tezcan/Erdem ve diğerleri**, s. 687.

⁷²⁵ **Çınar** (2013), s. 606.

⁷²⁶ **Yargıtay 12. CD, E: 2013/27999, K: 2015/9190, T: 28.05.2015**: “...5271 sayılı CMK’nın 283 ve 307/4. maddelerinde düzenlenen aleyhe bozma veya aleyhe değiştirme yasağının sadece davanın esasını çözümleyen hükümlerle sınırlı olarak istinaf veya temyiz yasa yolunda kabul edilmesi nedeniyle aleyhe bozma yasağının ve ceza bakımından kazanılmış hak ilkesinden itiraz mercii tarafından verilen kararlar açısından söz edilemeyeceği anlaşılmakla tebliğnamedeki görüşe iştirak edilmemiş olup...” (UYAP)

Yargıtay 18. CD, E: 2016/18576, K: 2017/2777, T: 14.03.2017: “...itiraz yasa yolunda aleyhe bozma yasağı kuralı söz konusu olmadığından itiraz mercii’nin ceza hesabının hatalı olduğu ve sanıkların aleyhine olacak şekilde bu eksikliği tespit etmesi doğru olmakla birlikte, itirazın kabulüne karar vererek gereği için dosyayı mahkemesine iade etmesi gerekirken, asıl mahkemenin yerine geçerek ceza miktarını düzeltmesi hukuka uygun olmamıştır...” (UYAP)

⁷²⁷ **Yenisey/Nuhoglu**, s. 903; **Soyer Güleç, Sesim** (2019) “Ceza Muhakemesi Hukukunda Aleyhe Değiştirme (Reformatio In Peius) Yasağı”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN’a Armağan, C.21, Özel Sayı, s. 705. (701-750)

⁷²⁸ **Kaymaz** (2013), s. 1416-1417.

yasağına dair düzenlemeye 252. maddenin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesinde yer vermiştir. Buna göre itirazın sanık dışındaki kişiler tarafından yapıldığı hâllerde 251. maddenin üçüncü fıkrası uyarınca yapılan indirim korunacaktır. Basit yargılama usulünde verilen hükme karşı sadece sanık tarafından yapılan lehe itirazlar açısından ise aleyhe değiştirme yasağına dair bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Kanun koyucunun bu tercihi basit yargılama usulünde verilen kararlara tüm taraflarca itiraz edilmemesini sağlamaya yöneliktir. Zira bu karara itiraz edilmesi, mahkemece duruşma açılarak genel hükümlere göre yargılamaya devam olunmasını zorunlu kıldığından kanun koyucunun odaklandığı usul ekonomisi ilkesine hizmet etmeyecektir.

Öncelikle sadece sanık itirazı halinde aleyhe değiştirme yasağının kabul edilmemesini değerlendireceğiz. Kanaatimizce duruşmasız yargılama neticesinde verilen hükme itiraz edilmemesinin bir karşılığı olarak sanığa verilen dörtte birlik indirim açısından bu yaklaşım doğrudur. Ancak her ne kadar bir kanun yolu olarak değerlendirilmese de basit yargılama usulünde verilen hükmün dörtte bir oranındaki indirim uygulanmadan önceki ceza miktarı, itiraz üzerine duruşma açılarak yapılan muhakeme sonunda verilecek hükümde aleyhe değiştirme yasağı kapsamında kabul edilmelidir. Zira aksi durum hak arama hürriyeti ile bağdaşmamaktadır.

Öğretide Ersoy da, aleyhe değiştirme yasağının adil yargılanma hakkını teminat altına aldığını, sanığı yargılamanın objesi değil süjesi haline getirdiğini, sanığın kanunun tanıdığı bir hukuki çareye başvurusu nedeniyle daha ağır bir hukuki duruma sokulmasının doğru olmayacağını ifade ederek aleyhe değiştirme yasağının uygulanmayacağına dair söz konusu düzenlemenin Anayasaya aykırı olduğunu savunmaktadır⁷²⁹. Taner de sanığın itirazı halinde dörtte bir oranındaki indirimden istifade edememesinin mahkemeye erişim hakkına ölçüsüz bir müdahale niteliğinde olduğunu, indirimli cezanın hak arama özgürlüğünden vazgeçme şartına tabi kılınamayacağını ifade etmektedir⁷³⁰.

Yazarların belirttiği Anayasaya aykırılık iddiasını biz de haklı görmekteyiz. Ancak dörtte birlik indirim sırf bu usulün uygulanmasını kabul etmesi yani verilen hükme itiraz etmemesi karşılığında sanığa sunulan bir ceza indirimidir. Bu indirimin aleyhe değiştirme

⁷²⁹

Ersoy, s. 875.

⁷³⁰

Taner, F. Gökçen (2021), s. 536.

yasağı kapsamında olmaması kanaatimizce isabetlidir. Aksi hâl hem bu usulden umulan amacın gerçekleşmesini imkânsız kılacak, hem de basit yargılama usulünün uygulanmasının mahkeme takdirine bırakılması nedeniyle bazı dolaylı eşitsizliklere sebebiyet verebilecektir. Ancak dörtte bir oranındaki bu indirim uygulanmadan önceki ceza miktarının aleyhe değiştirme yasağı kapsamında tutulmaması bizce de hak arama hürriyetinin açık bir ihlalidir. Bu nedenle aleyhe itiraz olmayan hallerde, dörtte birlik indirim hesaba katılmaksızın belirlenecek önceki cezadan daha ağır ceza verilemeyeceği sarîh bir şekilde düzenlenmelidir.

Basit yargılama usulünde aleyhe değiştirme yasağı açısından incelenmesi gereken diğer düzenleme ise CMK'nın 252. maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesinde yer verilen, itirazın sanık dışındaki kişiler tarafından yapıldığı hâllerde 251. maddenin üçüncü fıkrası uyarınca yapılan indirimin korunacağına dair hükümdür. Bu düzenlemede de bazı tereddütler söz konusudur.

İlk olarak, CMK'nın 283 ve 307. maddelerinde başvurunun “*yalnız sanık lehine*” olması halinde aleyhe değiştirme yasağının uygulanacağı belirtilmiştir. Yani bu düzenlemeler uyarınca sanığın hem lehine hem de aleyhine kanun yoluna başvurulmuş hallerde aleyhe değiştirme yasağı işlerlik kazanamayacaktır. 283. maddede “*yalnız*” ibaresinin olmaması uygulamada tereddütlere yol açınca 20/07/2017 tarihli ve 7035 sayılı Kanun'un 18. maddesiyle 283. maddeye bu ibare eklenmiştir⁷³¹. Benzer tereddüt 252. madde açısından da gündeme gelebilecektir. Maddede yalnız ibaresine yer verilmemesi nedeniyle, itirazın sanık dışındaki kişilerle birlikte sanık tarafından da yapılması halinde indirimin korunup korunmayacağı açık değildir⁷³².

Kanaatimizce, bu hükümle aleyhe değiştirme yasağının temel şartı olan “*sadece sanık lehine başvuru*” şartı tersine çevrilmiştir. Kanun koyucu duruşmasız yargılamada verilen hükme rıza göstererek itiraz etmeyen sanığı ödüllendirmek amacıyla diğer muhakeme süreçleri tarafından yapılan itirazdan olumsuz etkilenmemesini sağlamak için

⁷³¹ Madde gerekçesi: “*Madde ile, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 283 üncü maddesine "yalnız" ibaresinin eklenmesiyle istinaf kanun yoluna yalnız sanık lehine başvurulmuşsa yeniden verilen hükmün, önceki hükümle belirlenmiş olan cezadan daha ağır olamayacağı düzenlenmekte, böylelikle temyiz için öngörülen 307 nci maddenin dördüncü fıkrasıyla uyum sağlanması ve uygulamada oluşan tereddütlerin giderilmesi amaçlanmaktadır.*”

⁷³² Ersoy, s. 877.

dörtte bir oranındaki indirimi korumuştur. Ayrıca bu madde ile sanığın itirazının engellenmesinin yanında aynı zamanda sanık dışındaki kişilerce yapılacak itirazların da engellenmesi amaçlanmıştır. Zira söz konusu dörtte birlik indirim korunmasaydı sırf sanığın dörtte bir indirimden yararlanamamasını isteyen müşteki tarafça aleyhe itirazlarda bulunulacaktı. Bu nedenlerle sanığın ve diğer muhakeme süjelerinin birlikte itirazlarının olduğu hallerde söz konusu indirim korunmamalıdır.

Ersoy da, söz konusu düzenlemeyi mantıklı bir izahı olmadığını belirterek⁷³³ eleştirdikten sonra “*lehe değiştirme yasağı*” olarak adlandırdığı bu kuralla kanun koyucunun amacının itirazın sadece sanık dışındaki kişiler tarafından yapılması halinde söz konusu indirimi korumak olduğunu savunmaktadır⁷³⁴.

Yılmaz/Apiş ise maddede atipik bir cezayı ağırlaştırma yasağının düzenlendiğini⁷³⁵, sanığın tek başına veya diğer süjelerle birlikte itirazda bulunması halinde kuralın işlerlik kazanmayacağını yani indirimin korunmayacağını belirtmektedir⁷³⁶.

Düzenlemedeki ikinci sorun ise “*yapılan indirim korunur*” ifadesinin hangi anlama geldiğidir. Korunması gereken indirimin, somut dosyada basit yargılama usulünün uygulanması esnasında hükmedilen ceza hakkında dörtte bir oranında indirim yapılmasıyla indirilen ceza miktarı mı yoksa dörtte birlik soyut indirim oranı mı olduğu hususu tereddütlere yol açmıştır. Ersoy, indirimin korunması prensibi yerine aleyhe değiştirme yasağının kabul edilmesi gerektiğini, ancak bu değişiklik hayata geçirilinceye kadar söz konusu hükmün sanığın en lehine olacak şekilde yorumlanması gerektiğini ifade etmektedir⁷³⁷.

Bazı yazarlar ise indirimin korunması ile kastedilenin verilecek yeni hükümde de dörtte bir oranında indirim yapılması olduğunu belirtmektedir⁷³⁸.

⁷³³ Ersoy, s. 875.

⁷³⁴ Ersoy, s. 878.

⁷³⁵ Yılmaz/Apiş, s. 99.

⁷³⁶ Yılmaz/Apiş, s. 100.

⁷³⁷ Ersoy, s. 878.

⁷³⁸ Değirmenci (Basit Yargılama), s. 48; Yılmaz/Apiş, s. 99; Karakehya/İnce Tunçer, s. 178; İçer, 13.

Kanaatimizce mevcut durumda itiraz üzerine yapılan yargılamada verilecek mahkûmiyet hükmünden dörtte bir oranında indirim yapılması amaçlanmaktadır. Diğer bir deyişle düzenlemeyle basit yargılama usulünde indirime konu somut ceza miktarı değil indirim oranı korunmuştur. Bu husus madde gerekçesinde de “*itirazın mağdur, müşteki veya Cumhuriyet savcısı tarafından yapıldığı hallerde dörtte bir oranındaki bu indirim korunacaktır*” şeklinde ifade edilmektedir.

Düzenlemedeki bir diğer tereddüt ise basit yargılama usulünde verilen kararın mahkûmiyet dışındaki hükümlerden olması halinde ortaya çıkacaktır. Basit yargılama usulünde sanığın mahkûmiyetine hükmedilmese dahi mağdurun itirazı üzerine yapılacak yargılamada mahkeme önceki hükümle bağlı olmadığı için sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilmesi mümkündür. Bu halde mahkûmiyet kararında dörtte bir oranında indirim yapıp yapılmayacağı müphemdir. İçer, düzenlemenin lafzı gereğince söz konusu hükmün sadece basit yargılama usulünde mahkûmiyet kararı verilen hallerde geçerli olduğunu ifade etmektedir⁷³⁹.

Ersoy da bu belirsizliğe dair özel bir düzenleme getirilmesi gerektiğini savunarak mevcut durumda uygulamanın dörtte bir oranında indirim yapma yoluna gideceğini ifade etmektedir⁷⁴⁰.

Kanaatimizce de açık bir düzenleme yapılması isabetli olacaktır. Mevcut durumda ise söz konusu indirim sadece basit yargılama usulünde mahkûmiyet hükmü verilen hallerde korunmalıdır. Zira 251. maddenin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesinde “*Mahkûmiyet kararı verildiği takdirde sonuç ceza dörtte bir oranında indirilir.*” düzenlemesine, 252. maddenin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesinde ise “*Ancak, itirazın sanık dışındaki kişiler tarafından yapıldığı hâllerde 251 inci maddenin üçüncü fıkrası uyarınca yapılan indirim korunur.*” düzenlemesine yer verilmiştir. Maddedeki “*yapılan indirim*” ibaresi indirimin uygulandığı mahkûmiyet kararına işaret etmektedir. Ayrıca yukarıda zikredildiği üzere kanun koyucu duruşmasız yargılamada verilen hükme itiraz etmeyen sanığı ödüllendirmek amacıyla diğer muhakeme süjeleri tarafından yapılan itirazdan olumsuz etkilenmemesi için dörtte bir oranındaki indirimi korumuş, böylece aynı zamanda sanık dışındaki kişilerce yapılacak

⁷³⁹

İçer, s. 13.

⁷⁴⁰

Ersoy, s. 880.

itirazların da engellenmesi amaçlanmıştır. Ancak bu iki amaç ve indirim, mahkûmiyet kararı dışındaki hallerde geçerli olmayacaktır. Şöyle ki basit yargılama usulünde sanığın beraatine karar verilmesi halinde sanık, lehine olan bu karara zaten itiraz etmeyecektir. Ancak mağdur tarafça büyük ihtimalle itirazda bulunulacaktır. Bu itibarla mahkûmiyet dışındaki hükümler aleyhine yapılan itiraz üzerine genel hükümlere göre yapılacak yargılamada verilecek yeni hükümde indirim yapılması bu amaçlara fayda sağlamayacaktır.

Düzenleme hakkında zikredeğimiz son sorun maddede istinaf ve temyiz kanun yollarına dair aleyhe değiştirme yasağı kuralından farklı bir tercihte bulunularak itirazın sanık lehine mi yoksa aleyhine mi olduğun gözetilmeksizin, itiraz edene önem verilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu tercih bazı tereddütlere yol açabilecektir. Şöyle ki 252. maddedeki mezkûr hükümde itirazın “*sanık dışındaki kişiler*” tarafından yapıldığı hâllere sonuç bağlanmıştır. Oysa Cumhuriyet savcısının, sanığın eşinin veya kanuni temsilcisinin de sanık lehine başvuru hakları bulunmaktadır. İlk olarak sanığın eşi veya kanuni temsilcisi tarafından yapılacak itirazlarda indirimin korunup korunmayacağı akla gelmektedir. Kanaatimizce CMK’nın 262. maddesi birinci fıkrasının ikinci cümlesinde yer verilen “*Şüphelinin veya sanığın başvurusuna ilişkin hükümler, bunlar tarafından yapılacak başvuru ve onu izleyen işlemler için de geçerlidir.*” düzenlemesi uyarınca sanığın eşi veya kanuni temsilcisi tarafından yapılacak itirazın sanık itirazı gibi değerlendirilmesi ve indirimin korunmaması gerekmektedir.

Bu konudaki diğer bir tereddüt ise Cumhuriyet savcısının sanık lehine itirazında ortaya çıkabilecektir. Bu tereddüdün 265. maddeden yola çıkılarak giderilmesi mümkündür. CMK’nın 265. maddesinde Cumhuriyet savcısının, kanun yoluna sanık lehine başvurduğunda, yeniden verilen hükmün önceki hükümde tayin edilmiş olan cezadan daha ağır bir cezayı içermeyeceği düzenlenmiştir. Bu hüküm nedeniyle aleyhe değiştirme yasağı işlerlik kazanacaktır. Yine kanaatimizce maddede “*sanık lehine*” ibaresi yerine “*sanık dışındaki kişiler*” ibaresi tercih edildiğinden, Cumhuriyet savcısının sanık lehine itirazında dörtte bir oranındaki indirim korunmalıdır. Nitekim 252. maddenin gerekçesinde herhangi bir ayırım yapılmaksızın “*...itirazın mağdur, müşteki veya Cumhuriyet savcısı tarafından yapıldığı hallerde dörtte bir oranındaki bu indirim korunacaktır...*” açıklamalarına yer verilmiştir.

7.12. İtiraz Üzerine Verilecek Hükümün Yayılma Etkisi

Bağlantılı ceza muhakemesinde mahkemece görünüşte tek hüküm verilse de aslında her bir sanık ve onun yargılandığı suç sayısınca ayrı ayrı hükümler söz konusudur⁷⁴¹. Bu dosyalarda sanıklardan her biri, diğerinden bağımsız olarak kanun yoluna başvuru hakkına sahiptir. Kural olarak bir sanığın başvurusu diğer sanıklar hakkında verilen hükmü kapsamaz ve diğer sanıkların kanun yoluna başvurmaması halinde haklarındaki hüküm kesinleşir. Bu kesinleşme, davasız yargılama olmaz ilkesinin de bir sonucudur⁷⁴². Ancak kanun koyucu, CMK'nın 280/3 ve 306. maddelerinde bu kurala bir istisna getirmiştir. Lehe hükmün sirayeti⁷⁴³ veya kanun yoluna başvurunun yayılma⁷⁴⁴ ya da genişleme etkisi olarak isimlendirilen bu istisna uyarınca kanun yoluna başvuru neticesinde denetim makamınca verilecek hüküm, sanık lehine olması ve uygulanma olanağının da bulunması halinde kanun yolu başvurusunda bulunmayan diğer sanıklar hakkında da uygulanacaktır. Bu düzenlemelerle kanun yoluna başvurmayanların, başvuranlardan daha ağır şekilde cezalandırılmalarının doğuracağı adaletsizliğin önlenmesi ve aynı muhakemede birbiriyle çelişen kararların ortaya çıkmasının engellenmesi amaçlanmaktadır⁷⁴⁵.

252. maddenin dördüncü fıkrasında, basit yargılama usulü uyarınca verilen hükme yapılan itiraz üzerine verilen hükmün sanık lehine olması hâlinde, bu hususların itiraz etmemiş olan diğer sanıklara da uygulanma olanağı varsa bu sanıkların da itiraz etmiş gibi verilen kararlardan yararlandırılacağı düzenlenmiştir. Böylece, temyiz ve istinaf kanun yolları açısından kabul edilen yayılma etkisi basit yargılama usulündeki itiraz yolu açısından da kabul edilmiştir. Düzenlemenin uygulamadaki olası tereddütleri önleyeceği kanaatindeyiz. Zira lehe hükmün sirayetinin itiraz kanun yolunun tamamına şamil şekilde uygulanacağına dair bir hükme CMK'da yer verilmemiştir. Doktrinde Yenisey/Nuhoğlu tarafından, aynı tutuklama kararı ile aynı sebeple tutuklanan şüpheli veya sanıklardan birinin itirazı üzerine tutuklama kararının kaldırılması halinde başvuruda bulunmayan diğer şüpheli veya sanıkların da salıverme kararından faydalanması gerektiği savunulmaktadır⁷⁴⁶. Özen

⁷⁴¹ Toroslu/ Feyzioğlu, s. 359.

⁷⁴² Hakeri/Ünver, s. 770; YCGK, E: 2019/218, K: 2019/636, T: 05.11.2019. (UYAP)

⁷⁴³ Erem, Faruk (1963), "Bozmanın Sirayeti", Ankara Barosu Dergisi, S. 1, s. 5. (5-8).

⁷⁴⁴ Özbek/Doğan/Bacaksız (CMH), s. 703; Öztürk/ Tezcan/ Erdem ve diğerleri, s. 675.

⁷⁴⁵ Erem (1978), s. 6; Yenisey/Nuhoğlu, s. 913; Toroslu/Feyzioğlu, s. 359.

⁷⁴⁶ Yenisey/Nuhoğlu, s. 902.

de, CMK'nın 306. maddesi ile temyiz kanun yolu bakımından öngörülen yayılma etkisinin, itiraz kanun yolu bakımından kıyasen uygulanabileceğini ifade etmektedir⁷⁴⁷. İtiraz olunan karar hakkında verilen hükmün yayılma etkisinin bulunmadığı yönünde kanaatler de vardır⁷⁴⁸.

Yukarıda da izah olunduğu üzere basit yargılama usulünde itirazın mahiyeti CMK'nın 267 vd. maddelerinde düzenlenen kanun yolu itirazdan farklıdır. İtirazın temel işlevi, basit yargılama usulünde hükmü veren mahkemece duruşma açılarak yargılamaya devam olunmasını sağlamasıdır. Mahkemenin kendisi tarafından verilen karara dair bir denetimi veya karar düzeltme mahiyetinde bir incelemesi söz konusu değildir. 252. maddenin üçüncü fıkrasına göre mahkeme, 251. madde kapsamında basit yargılama usulüne göre verdiği hükümle bağlı olmaksızın yeni bir hüküm kurmaktadır.

Basit yargılama usulünde itirazın niteliğine dair bu farklılıklar bir tarafa bırakıldığında uygulamada tereddütlere neden olunmaması açısından basit yargılama usulünde lehe hükmün sirayetinin sarıh bir şekilde düzenlenmesi isabetli olmuştur. Zira her ne kadar bir kanun yolu denetimi olmasa da basit yargılama usulünde verilen karara itiraz edilmediğinde bu karar kesinleşmekte ve infaz kabiliyeti kazanmaktadır. Diğer sanığın itirazı üzerine verilecek yeni lehe hükmün kesinleşmesi üzerine aynı konumda olan sanıklar açısından ceza adaletsizliği doğacaktır. Düzenleme bu adaletsizliği giderecek olması açısından müspettir.

Düzenleme uyarınca yayılma etkisinin işlerlik kazanmasının iki koşulu vardır. İlk şart yeni hükmün basit yargılama usulünde verilen hükme göre sanık lehine olmasıdır. İkincisi ise, hükmün bu hususların itiraz etmemiş olan diğer sanıklara da uygulanma olanağının bulunmasıdır.

⁷⁴⁷ **Özen, Mustafa** (2011) Ceza Muhakemesi Hukukunda İtiraz Kanun Yolu, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 145.

⁷⁴⁸ **Erdem/Şentürk** (2018), s. 83; **Özdemir, Süleyman Emre** (2018) Ceza Muhakemesinde İtiraz Kanun Yolu, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 138.

Doktrinde farklı görüşler⁷⁴⁹ olsa da Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun çoğunlukla verdiği kararlarında⁷⁵⁰ temyizde lehe bozmanın sirayeti hususunda, önceki hükmü temyiz etmeyen veya temyiz istemi reddedilen, ancak lehe bozmadan faydalanan sanığın, bozmadan sonra yeniden kurulan hükmü temyize yetkisi bulunmadığı kabul görmektedir. İnceleme konumuz açısından da benzer bir yorum yapılabileceği kanaatindeyiz. Zira itiraz üzerine verilen hüküm ancak kesinleştiğinde yayılma etkisini gösterecektir. Hükmün diğer sanıklara sirayet ettirilmesine dair karara karşı da yeni bir temyiz veya itiraz hakkının tanınması isabetli olmayacaktır. Aksi halde lehe hüküm kesinleşmesine rağmen sirayet üzerine verilen hüküm kanun yolu denetimine gidebilecektir.

7.13. İtiraz Üzerine Verilen Hükme Karşı Kanun Yolları

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 252. maddesinin beşinci fıkrasında basit yargılama usulünde verilen hükme karşı itirazda bulunulması üzerine duruşma açılarak verilen yeni hükme karşı CMK'nın kanun yollarına dair düzenlemeleri uyarınca denetim başvurusunda bulunulabileceği düzenlenmiştir. Böylece itiraz üzerine genel hükümlere göre yargılamaya devam olunacağına dair aynı maddenin ikinci fıkrası ile uyum sağlanmıştır.

Denetim makamınca incelenecek karar, duruşma açılarak verilen karardır. Kanaatimizce basit yargılama usulünde verilen hüküm, itiraz üzerine geçersiz kaldığından bu hükümdeki hatalar son hükme tesir etmemesi koşuluyla kanun yolu denetiminin kapsamı dışında kalacaktır.

⁷⁴⁹

Erem (1978), s. 8.

⁷⁵⁰

YCGK, E: 2019/218, K: 2019/636, T: 05.11.2019; E: 2019/171, K: 2019/453, T: 21.05.2019. (UYAP)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASİT YARGILAMA USULÜNÜN BENZER KURUMLARLA VE ADİL YARGILANMA HAKKI İLE İLİŞKİSİ VE ZAMAN BAKIMINDAN UYGULANMASI

1. GENEL OLARAK

Ceza adalet sistemlerinin artan iş yükü ve ceza adaletine dair anlayışın değişmesi, uyuşmazlıkların klasik muhakeme süreçleri dışında neticelendirilmesine dair pek çok modelin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin R (87) 18 sayılı kararında da işaret edildiği üzere ceza adaletindeki gecikmelerin giderilmesine yönelik bu farklı modeller ülkelerin anayasal ilkeleri ve hukuki gelenekleri çerçevesinde şekillenmiştir. Mukayeseli hukuk ve tarihsel örneklerini ilk bölümde incelediğimiz alternatif yöntemlerin mer'î hukukumuzdaki örneklerine bu bölümün ilk başlığında yer verilmektedir.

İncelememiz kapsamında sırasıyla seri muhakeme usulü, uzlaştırma, kamu davasının açılmasının ertelenmesi ve önödeme kurumlarına dair genel bilgilere ve bu kurumların ceza

adalet sistemine olan katkılarına yer verilerek, basit yargılama usulü ile olan ilişkileri değerlendirilmiştir.

İkinci başlıkta basit yargılama usulü, adil yargılanma hakkına dair ilkeler bakımından incelenmektedir. Çalışmamızın kapsamını gözeterek söz konusu hak ve ilkelere dair ayrıntılı bilgilere yer vermeksizin, duruşmalı, aleni, makul sürede ve hakkaniyete uygun şekilde yargılanma; masumiyet karinesi, çelişmeli muhakeme ve silahların eşitliği ilkelerine uygun yargılanma; isnadı öğrenme, sorgu, savunma hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olma, kendisini bizzat savunma veya bir müdafî yardımından yararlanma; tanıkların dinlenilmesini ve sorgusunu isteme; tercüman yardımından yararlanma hakkı gibi ceza muhakemesine egemen hak ve ilkeler, basit yargılama usulü açısından değerlendirilmektedir.

Üçüncü başlıkla klasik ceza muhakemesine alternatif usullere dair Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında yer verilen ölçütler tespit edilmiş ve inceleme konumuz bu tespitler açısından değerlendirilmiştir. Bölümün dördüncü ve son başlığında ise basit yargılama usulünün zaman bakımından uygulamasına dair düzenleme ve Anayasa Mahkemesi'nin bu konudaki kararlarına yer verilmektedir.

2. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN HUKUKUMUZDAKİ BENZER KURUMLARLA İLİŞKİSİ

2.1. Genel olarak

7188 sayılı Kanun'la ceza muhakemesi sistemimize iki yeni özel usul ilave edilmiştir. Bunlardan ilki CMK'nın 250. maddesinin yeniden düzenlenmesiyle kabul edilen seri muhakeme usulü, diğeri ise CMK'nın 251 ve 252. maddelerinde düzenlenen ve inceleme konumuzu oluşturan basit yargılama usulüdür. Bu düzenlemelerle kanun koyucu nispeten önemsiz gördüğü bazı suçlara dair ceza muhakemesini daha kısa sürede neticelendirmeyi amaçlamıştır. Bu kurumların başarılı olması hem yargı mercilerinin iş yükünü azaltacak hem de suçla bozulan kamu düzeni daha hızlı şekilde yerine getirilecektir. Bu faydaların yanında yargılamanın ve hapis cezalarının uzunluğunun fail üzerindeki olumsuz etkilerinin de azalması söz konusu olacaktır.

Ceza muhakemesi sistemimizde benzer amaçlara dönük farklı kurumlar söz konusudur. İhdasında iş yükü ile mücadelenin ön plana çıktığı bu düzenlemeler aslında ceza adaletine dair anlayış değişiminin de birer örneği niteliğindedir. Bu başlık altında ceza adalet sistemimizdeki alternatif yöntemler ve bunların basit yargılama usulü ile olan ilişkisini değerlendirmek için sırasıyla seri muhakeme, uzlaştırma, kamu davasının açılmasının ertelenmesi ve önödeme kurumları incelenmektedir.

2.2. Seri Muhakeme Usulü

2.2.1. Genel olarak

7188 sayılı Kanun'un 23. maddesiyle Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 250. maddesi yeniden düzenlenerek ceza uyuşmazlıklarının alternatif yollarla çözümüne dair seri muhakeme usulü adını taşıyan yeni bir yöntem kabul edilmiştir. Bu usulün uygulanmasına dair usul ve esasların belirlenmesi amacıyla da 31.12.2019 tarihli ve 30995 (4. mükerrer) sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliği çıkarılmıştır.

Anayasa Mahkemesi'nin 31.03.2021 tarihli ve E: 2020/35, K: 2021/26 sayılı kararı ile 250. maddenin dokuzuncu fıkrasında yer alan “*talepte belirlenen yaptırım doğrultusunda...*” ibaresinin iptaline karar verilmiştir. Kanun koyucu bu iptal kararından sonra 14.07.2021 tarihli ve 31541 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 08.07.2021 tarihli ve 7331 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 22. maddesiyle CMK'nın 250. maddesinin dört, sekiz, dokuz, on bir ve on dördüncü fıkralarında ekleme ve değişiklikler gerçekleştirmiştir.

Seri muhakeme usulü, CMK'nın 250. maddesinde belirlenen katalog suçlardan yürütülen soruşturmada yeterli şüpheye ulaşan Cumhuriyet savcısının yaptığı teklifin şüpheli tarafından müdafisi huzurunda kabul edilmesi üzerine, Cumhuriyet savcısının talebiyle mahkemece teklife konu indirimli cezaya hükmedilmesini sağlayan bir özel muhakeme usulüdür⁷⁵¹. 7188 sayılı Kanun'un genel gerekçesi ve madde gerekçesinde bu

⁷⁵¹ Erdem/Şentürk (2019), s. 574; Ildırar, s. 18; Yılmaz/Apiş, s. 64; Centel/Zafer, s. 611; Alşahin, Mehmet Emin (2020) “Seri Muhakeme Usulü”, Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer 102 Yaşında/Tebliğler, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 81.

özel usulle belirli bir önem derecesinin altındaki suçlarda muhakeme sürecinin formalitelerden arındırılması ve kısaltılması, ceza adalet sistemini zorlayan iş yükü baskısının hafifletilmesi, suça hızlı ve etkili bir karşılık verilerek bozulan kamu düzeninin sağlanmasının amaçlandığı ifade edilmektedir⁷⁵². Bu amaçların yanında ceza teorisindeki değişimin sonucu olarak cezanın öç alma yerine genel ve özel önleme amaçlarının ön plana çıkması da seri muhakeme usulünün kabulünde etkili olmuştur. Bu usul son dönemde yaygınlaşan ve sanığın rızasıyla sorumluluğunu kabullenmesine olanak tanıyan müzakereli ceza adalet sisteminin bir örneğidir⁷⁵³.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 250. maddesinin ilk fıkrasında yer verilen “*seri muhakeme usulü uygulanır*” ibaresiyle bu usulün uygulanması Cumhuriyet savcısının takdirine bırakılmamış, şartların oluşması halinde şüpheliye teklifte bulunulması mecburi kılınmıştır. Aynı doğrultuda iddianamenin iadesine dair CMK’nın 174. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendindeki değişikliklerle, seri muhakeme usulüne tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde bu usul uygulanmaksızın düzenlenen iddianamenin iadesine karar verileceği düzenlenmiştir. Bu yönüyle seri muhakeme usulünün uygulanması ceza muhakemesi bağlamında olumlu bir muhakeme şartı haline getirilmiştir⁷⁵⁴. Kanunda düzenlenen şartların gerçekleşmesi durumunda bu usule başvurulması zaruri tutulmuştur.

Seri muhakeme usulünün hukuki niteliği hususunda doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı yazarlar seri muhakeme usulünün özel bir muhakeme usulü niteliğinde olduğunu ifade etmektedirler⁷⁵⁵. Bu usulün, mukayeseli hukuktaki örneklerden esinlenilen kendine özgü bir niteliğinin bulunduğu ve iddia pazarlığının hukukumuzdaki ilk adımı olduğu görüşü de savunulmaktadır⁷⁵⁶. Yavuz’a göre seri muhakeme usulü yargılamasız ceza olmaz ilkesinin bir istisnası olan ceza kararnamesi türlerinden biridir⁷⁵⁷. Zira ceza kararnamelerinin kovuşturmayaya alternatifliği, sürecin savcının kontrolünde gerçekleşmesi,

⁷⁵² 7188 sayılı Kanuna Dair (2/2215 nolu Kanun teklifi) Adalet Komisyonu Raporu, s. 8, 16. (<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss105.pdf>) (s.e.t. 22.05.2021)

⁷⁵³ Koç, s. 611, 612.

⁷⁵⁴ Karakehya/İnce Tunçer, s. 19.

⁷⁵⁵ İldırar, s. 23.

⁷⁵⁶ Sevdiren, s. 575; Yaşar, Yusuf, s. 15.

⁷⁵⁷ Yavuz (2020), s. 245.

yaptırıma dair belirlemenin şüpheli tarafından kabulü ve mahkeme onayı ile uygulanabilir hale gelmesi gibi özellikleri seri muhakeme usulünde de söz konusudur. Bu usul Cumhuriyet savcısı ile şüpheli arasındaki müzakereye dayalı bir pazarlığa değil, Cumhuriyet savcısı tarafından belirlenen yaptırımın şüpheli tarafından kabulü şeklinde gerçekleşen mutabakata dayanmaktadır. Değirmenci de seri muhakeme usulünün Cumhuriyet savcısının ceza kararnamesi olarak adlandırılabilceğini ifade etmektedir⁷⁵⁸.

Adalet Bakanlığı açıklamasına göre, seri muhakeme usulünün yürürlüğünden 12.03.2021 tarihine kadar Cumhuriyet başsavcılıklarınca düzenlenen taleplamelerden 75.853'ü mahkemelerce karara bağlanmıştır. Klasik yargılamada ortalama iki yıl sürecek uyuşmazlıkların, seri muhakeme usulüyle ortalama iki haftada neticelendirildiği bildirilmektedir⁷⁵⁹. 29.11.2021 tarihli açıklamada ise 2021 yılı başından beri 66 bin 838 dosyada seri muhakeme usulüne göre karar verildiği ifade edilmektedir⁷⁶⁰.

İnceleme konumuz olan basit yargılama usulü ile birlikte kabul edilen seri muhakeme usulünün kapsamı, uygulanma koşulları ve biçimi ile bu usulün basit yargılama usulüyle ilişkisi sırasıyla incelenmektedir.

2.2.2. Kapsamı

Seri muhakeme usulü, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 250. maddesinin birinci fıkrasında tahdidi şekilde sayılan suçlara hasredilmiş bir özel muhakemedir. Düzenleme uyarınca seri muhakeme usulünün uygulanacağı suçlar şu şekildedir:

“a) Türk Ceza Kanununda yer alan;

1. Hakkı olmayan yere tecavüz (madde 154, ikinci ve üçüncü fıkra),

2. Genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması (madde 170),

⁷⁵⁸ **Değirmenci, Olgun** (2020) “*Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü (CMK m.250)*”, Ankara Batı Adliyesi Dergisi, Y. 3, S. 2, s. 17. (16-22)

⁷⁵⁹ <https://basin.adalet.gov.tr/yargisal-surecler-sadelestirildi-yeni-usuller-olumlu-sonuc-verdi> (s.e.t. 23.03.2021)

⁷⁶⁰ <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/seri-muhakeme-ve-basit-yargilamada-bu-yil-yaklasik-270-bin-dosyada-karar-verildi/2433340> (s.e.t. 01.12.2021)

3. Trafik güvenliğini tehlikeye sokma (madde 179, ikinci ve üçüncü fıkra),
 4. Gürültüye neden olma (madde 183),
 5. Parada sahtecilik (madde 197, ikinci ve üçüncü fıkra),
 6. Mühür bozma (madde 203),
 7. Resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyan (madde 206),
 8. Kumar oynanması için yer ve imkan sağlama (madde 228, birinci fıkra),
 9. Başkasına ait kimlik veya kimlik bilgilerinin kullanılması (madde 268),
- suçları.

b) 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunun 13 üncü maddesinin birinci, üçüncü ve beşinci fıkraları ile 15 inci maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında belirtilen suçlar.

c) 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun 93 üncü maddesinin birinci fıkrasında belirtilen suç.

d) 13/12/1968 tarihli ve 1072 sayılı Rulet, Tilt, Langırt ve Benzeri Oyun Alet ve Makinaları Hakkında Kanunun 2 nci maddesinde belirtilen suç.

e) 24/4/1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun ek 2 nci maddesinin birinci fıkrasının (1) numaralı bendinde belirtilen suç.”

Zikredilen düzenlemeyle seri muhakeme usulündeki suçların kapsamı dar tutulmuş ise de yıllık 180 bin dosyanın seri muhakeme usulüyle çözülmesi hedefine yer verilmiştir⁷⁶¹. Seri muhakeme usulü istisnai nitelikte olduğundan zikredilen suçların kapsamının kıyas yoluyla genişletilmesi mümkün değildir⁷⁶². Bu itibarla Yönetmeliğin 5. fıkrasında yer

⁷⁶¹ <https://hhgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/yargida-seri-muhakeme-ve-basit-yargilama-donemi-basladi> (s.e.t. 19.06.2021)

⁷⁶² Karakehya/İnce Tunçer, s. 27.

verilen önödeme ve uzlaştırma kapsamındaki suçların seri muhakeme usulüne tabi olmadığına dair düzenleme anlamsız kalmaktadır. Ayrıca 250. maddede sayılan suçlar önödeme ve uzlaştırma kapsamında da değildir⁷⁶³.

Düzenlemenin gerekçesinde ve öğretide⁷⁶⁴ seri muhakeme usulünün vahamet arz etmeyen, basit suçlar açısından kabul edildiği savunulmaktadır. Ancak yukarıda zikredilen suçların tamamının yaptırımının hafif olduğunun söylenemeyeceği de ifade edilmektedir. Örneğin, 268. maddenin yollamada bulunduğu iftira suçunun cezası, 267. maddenin beş ve altıncı fıkraları uyarınca oldukça yüksek şekilde belirlenebilecektir⁷⁶⁵. Bu katalog suçlarda cezanın alt sınırdan belirleneceğine dair bir düzenlemeye de yer verilmemiştir.

2.2.3. Uygulanma Koşulları

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 250. maddesi ile Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliği'ni birlikte değerlendirdiğimizde seri muhakeme usulünün uygulanmasına dair şartları şu şekilde sıralayabiliriz⁷⁶⁶:

1- Suçun CMK'nın 250. maddesinde sayılan katalog suçlardan olması gerekmektedir. Yukarıda belirtildiği üzere kanun koyucu seri muhakeme usulünün kapsamını, soyut veya netice cezaya kıymet vermeksizin, sayma suretiyle belirlemiştir. Soruşturma konusu suçun maddede zikredilen suçlardan olması halinde seri muhakeme usulünün uygulanması mümkün ve gereklidir. Katalog suçların tekrar tekrar işlenmesi halinde her seferinde seri muhakeme usulünün uygulanma imkânı vardır. Failin mükerrir olması da bu duruma mâni görülmemiştir. Katalog suçların, yaygın olan suç tipleri de olduğu ileri sürülerek, tekrar işlenmesi halinde suçluların cesaretlendirilmemesi adına mükerrirler

⁷⁶³ Ildırar, s. 123.

⁷⁶⁴ Koç, s. 644; Baytaz, Abdullah Batuhan (2020) “Seri Muhakeme Usulü”, Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, C. 8, S. 2, s. 238. (227-273).

⁷⁶⁵ Karakehya/İnce Tunçer, s. 28; Centel/Zafer, s. 621; Sönmez, Ahmet Selçuk (2016) Türk Ceza Kanunu'nda İftira Suçu, 1. Baskı, Ankara, Hâkim Yayıncılık, s. 186-191.

⁷⁶⁶ Yavuz (2020), s. 248; Karakehya/İnce Tunçer, s. 25; Ildırar, s. 133; Ketizmen, Muammer (2021) “Yargı Yetkisinin Kullanılması Açısından Seri Muhakeme Usulü-Anayasanın 138. Maddesine Aykırılık Sorunu”, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 1, s. 233. (229-254).

hakkında bu usulün uygulanmaması⁷⁶⁷ veya Türk Ceza Kanunu’nun 75. maddesinin altıncı fıkrasında⁷⁶⁸ olduğu gibi bir yasaklama getirilmesi önerilmektedir.

2- Şüphelide yaş küçüklüğü ve akıl hastalığı ile sağır ve dilsizlik hâllerinin bulunmaması gerekmektedir. Yönetmeliğin yedinci maddesinin birinci fıkrasında, kanuna göre daha sarıh bir düzenleme yapılarak Türk Ceza Kanunu’nda yer alan; yaş küçüklüğü (m. 31), akıl hastalığı (m. 32) veya sağır ve dilsizlik (m. 33) hâllerinde bu usulün uygulanamayacağı belirtilmiştir.

3- Soruşturma evresinin tamamlanarak yeterli şüpheyne ulaşılmış olması gerekmektedir. 250. madde “*soruşturma evresi sonunda*” ibaresi ile başlamaktadır. Yönetmeliğin 5, 8 ve 10. maddelerinde de seri muhakeme usulünün uygulanması için soruşturma evresi sonunda kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak derecede delil elde edilmesinin gerekli olduğuna işaret edilmektedir. Soruşturma neticesinde kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma imkânının bulunmaması hâllerinde Cumhuriyet savcısı kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verecektir. Kanun koyucu, önödeme ve kamu davasının açılmasının ertelenmesine dair düzenlemelerde olduğu gibi isabetli şekilde, soruşturma ikmal edilmeden seri muhakeme usulünün uygulanmasına dair teklifte bulunulmamasını, maddi gerçeğe ulaşılması için delillerin toplanmasını istemiştir⁷⁶⁹. Ancak Yönetmelikte yer verilen yeterli şüpheyne ulaşılması ölçütüne Kanun’da da yer verilmesi yerinde olacaktır⁷⁷⁰.

4- Şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilmemelidir. Soruşturma sonunda kamu davasını açmaya yeter derecede şüphe oluşturacak delil elde edilmesi halinde, CMK’nın 171. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca uzlaştırma ve önödeme kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere üst sınırı üç yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilebilecektir. Seri muhakeme kapsamına alınan suçlardan bazıları da bu fıkra kapsamında kalan

⁷⁶⁷ Aygörmez Uğurlubay, Gülsün Ayhan/Haydar, Nuran/Korkmaz, Mehmet (2019) “*Seri Muhakeme Usûlüne İlişkin Sorunlar*”, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 2, s. 265. (255-306); Karakehya/İnce Tunçer, s. 30; Yavuz (2020), s. 253;

⁷⁶⁸ “*Bu fıkra kapsamındaki suçların beş yıl içinde tekrar işlenmesi hâlinde fail hakkında aynı suçtan dolayı önödeme hükümleri uygulanmaz.*”

⁷⁶⁹ Alşahin, s. 85; İldırar, s. 139.

⁷⁷⁰ İldırar, s. 139.

suçlardandır. Kanun koyucu, isabetli olarak, 171. maddenin iki ve devamı fıkralarındaki düzenlemenin 250. maddeden önce değerlendirilmesini istemiştir. Buna göre seri muhakeme usulünün uygulanması için herhangi bir sebeple kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmemiş olması gerekmektedir. Seri muhakeme usulünün teklif edildiği dosyada kamu davasının açılmasının ertelenmemesinin nedenine dair bir karar bulunmalıdır⁷⁷¹.

5- Şüpheliye ulaşılabilmesi gerekmektedir. Şüphelinin resmî mercilere bildirdiği, soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmaması veya yurt dışında olması ya da başka bir nedenle şüpheliye ulaşılamaması hâllerinde seri muhakeme usulü uygulanamayacaktır. Madde gerekçesinde, uzlaştırmaya ilişkin 253. maddenin altıncı fıkrasındaki düzenlemenin emsal alındığı belirtilmektedir.

Şüpheliye seri muhakeme usulünün uygulanmasının teklif edilmesi için yapılacak davetin şekline Yönetmeliğin 9. maddesinde yer verilmiştir. Buna göre davet; telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi iletişim araçlarından yararlanmak suretiyle de yapılabilir. Şüphelinin mazeretsiz olarak davete icabet etmemesi, resmî mercilere beyan edilmiş olup da soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmaması veya yurt dışında olması ya da başka bir nedenle şüpheliye ulaşılamaması hâlinde Cumhuriyet savcısı tarafından bu durum tutanağa bağlanır ve soruşturmaya genel hükümlere göre devam edilir. Seri muhakeme usulüne dair işlemlerin gecikmeksizin yürütülmesi amacına dönük bu düzenlemenin katı uygulaması, şüphelinin bu düzenlemenin indirim olanağından istifade edememesi sonucunu doğurabilecektir. Bu nedenle adli tebligat dışındaki yöntemlerin ulaşılamama olarak değerlendirilmemesi⁷⁷², şüpheliye geçici süre ulaşılamadığı veya şüphelinin mazeretinin olduğu hallerin göz ardı edilmemesi⁷⁷³ gerektiği ifade edilmektedir.

6- Şüphelinin seri muhakeme usulünün uygulanmasına dair teklifi kabul etmesi gerekmektedir. Bu kabul müdafii huzurunda gerçekleşmelidir. Yönetmeliğin 5, 10 ve 14. maddelerinde zikredildiği üzere kabul beyanı şüphelinin özgür iradesine dayanmalıdır. Seri muhakeme usulünün uygulanmasına ilişkin teklifin kabulü esnasında şüpheli müdafinin hazır bulunması ve kabul tutanağının Cumhuriyet savcısı, şüpheli ve müdafii tarafından

⁷⁷¹ Centel/Zafer, s. 612; Alşahin, s. 88.

⁷⁷² İldırar, s. 155.

⁷⁷³ Yavuz (2020), s. 259.

imzalanması, şüphelinin özgür iradesini sağlamaya yönelik düzenlemelerdir⁷⁷⁴. Şüpheli mahkeme tarafından hüküm kuruluncaya kadar seri muhakeme usulünün uygulanmasına yönelik iradesinden vazgeçebilecektir.

Şüphelinin, ceza indirimine rağmen seri muhakeme usulünün uygulanmasına dair teklifi reddederek genel hükümlere göre yargılanma hakkından istifade etmesi de tabii hakkıdır. Bu halde Cumhuriyet savcısı tarafından buna ilişkin tutanak düzenlenerek soruşturma dosyasına eklenecektir.

Şüphelinin kabul beyanı, aksi görüşler⁷⁷⁵ olmasına rağmen, suçu ikrara yönelik olmayıp usulün uygulanmasına ilişkindir⁷⁷⁶. Bu usulün kabulü veya reddi maddi olay açısından herhangi bir öneme sahip değildir. Kanun koyucu 250. maddenin onuncu fıkrasında seri muhakeme usulünün herhangi bir sebeple tamamlanamaması veya soruşturmanın genel hükümlere göre sonuçlandırılması amacıyla Cumhuriyet başsavcılığına gönderilmesi hâllerinde, şüphelinin seri muhakeme usulünü kabul ettiğine ilişkin beyanları ile bu usulün uygulanmasına dair diğer belgelerin, takip eden soruşturma ve kovuşturma işlemlerinde delil olarak kullanılamayacağını düzenleyerek bu hususu güvence altına almıştır.

7- İştirak hâlinde işlendiği iddia edilen suçlarda şüphelilerden tamamının seri muhakeme usulünün uygulanmasını kabul etmesi gerekmektedir⁷⁷⁷. Aksi halde CMK'nın 250. maddesinin on birinci fıkrası uyarınca seri muhakeme usulü uygulanamayacaktır. Düzenlemenin nedeni madde gerekçesinde açıklanmamıştır. Doktrinde, bu hükmün iştirak halinde işlenen suçlarda failleri ayrı usullerle yargılayıp, farklı cezalar verilmesinin adalet duygusunu zedeleyeceği⁷⁷⁸ ve iş yükünü artıracığı düşüncesi ile ihdas edildiği savunulmaktadır⁷⁷⁹.

8- Seri muhakeme usulüne tabi suçların, bu kapsama girmeyen başka bir suçla birlikte işlenmiş olmaması gerekmektedir. Bu şart, 7331 sayılı Kanun'la 251. maddenin on

⁷⁷⁴ Ildırar, s. 145.

⁷⁷⁵ Şahin/Göktürk (CMH II), s. 211; Kızılarıslan, s. 1924.

⁷⁷⁶ Yavuz (2020), 285; Karakehya/İnce Tunçer, s. 76; Ildırar, s. 145.

⁷⁷⁷ Baytaz, s. 244.

⁷⁷⁸ Karakehya/İnce Tunçer, s. 36; Ildırar, s. 147.

⁷⁷⁹ Yavuz (2020), s. 285; Baytaz, s. 239.

birinci fıkrasına eklenmiştir⁷⁸⁰. Bu eklemeyden önce, basit yargılama usulü için 251. maddenin sekizinci fıkrasında, uzlaştırma için 253. maddenin üçüncü fıkrasında yer verilen düzenlemelere seri muhakeme usulün açısından yer verilmemesi, uygulamada tereddüt ve zorluklara neden olabileceği gerekçesiyle eleştirilmekte ve benzer bir düzenleme yapılmasının yerinde olacağı belirtilmekteydi⁷⁸¹. Kanaatimizce de bu düzenleme yerinde olmuştur. Ancak suçların hangi hallerde “birlikte işlenmiş” sayılacağı tartışma konusu olabilecektir.

2.2.4. Uygulanma Biçimi

Seri muhakeme usulü kapsamında kalan bir suçtan yapılan soruşturmada suçun işlendiği hususunda yeterli şüpheye ulaşılması, kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmemesi ve şüphelide seri muhakemenin uygulanmasına engel kusurluluğu etkileyen hallerin bulunmaması halinde bu usulün uygulanması için teklifte bulunulmak üzere şüpheliye davette bulunulacaktır. Davetin şekli Yönetmeliğin 9. maddesinde düzenlenmiştir. Şüpheliye ulaşamaması veya davete icabet edilmemesi halinde soruşturmaya genel hükümlere göre devam edilecektir. Seri muhakeme usulünün uygulanmasını teklif etmek amacıyla şüpheli hakkında zorla getirme kararı verilemez ve yakalama emri düzenlenemez.

Davete icabet eden şüpheli, Cumhuriyet savcısı veya görevlendireceği kolluk görevlileri tarafından seri muhakeme usulü hakkında bilgilendirilecektir. Yönetmeliğin 10. maddesinde seri muhakeme usulünün uygulanması teklif edilmeden önce şüphelinin Cumhuriyet savcısı tarafından ayrıca bilgilendirilmesi gerekliliğine yer verilmiştir⁷⁸². Aynı maddede bilgilendirmenin içeriği de düzenlenmiştir⁷⁸³. Bu bilgilendirme esnasında müdafî

⁷⁸⁰ Madde gerekçesi: “Maddenin onbirinci fıkrasına eklenen hükümle, seri muhakeme usulü kapsamına giren bir suçun, kapsama girmeyen başka bir suçla birlikte işlenmesi halinde, bu usulün uygulanmayacağı düzenlenmek suretiyle uygulamada yaşanan sorunların önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.”

⁷⁸¹ Karakehya/İnce Tunçer, s. 30; Yavuz (2020), s. 254.

⁷⁸² Karakehya/İnce Tunçer, s. 48.

⁷⁸³ “...a) İsnat edilen eylem, eylemin oluşturduğu suç ile bu suçun seri muhakeme usulü kapsamına girdiği,
b) Kamu davasının açılması için yeterli şüphenin bulunduğu,
c) Özgür iradesiyle ve müdafî huzurunda kabul ettiği takdirde bu usulün uygulanacağı ve belirlenecek temel cezanın yarı oranında indirileceği,

bulunması zorunlu değildir. Ancak bu yönde düzenleme yapılması gerektiği belirtilmektedir⁷⁸⁴. Yine bilgilendirmenin mahkeme denetimine konu olması gerektiği⁷⁸⁵ ve bilgilendirme ile teklif arasında makul bir zaman diliminin olması gerektiği⁷⁸⁶ savunulmaktadır.

Bilgilendirmeden sonra şüpheliye seri muhakeme usulünün uygulanmasına dair teklifte bulunulacaktır. Bu teklif şüpheli hakkındaki yaptırım da kapsamaktadır. Doktrinde bazı yazarlara göre Cumhuriyet savcısı tarafından yapılan teklifin şüpheli tarafından kabul edilmesinden sonra somut cezanın belirlenmesi aşamasına geçilecektir. Şüpheli somut cezanın hangi ağırlıkta olacağını, teklifi kabul ederken bilmemektedir.⁷⁸⁷ Bizim de benimsediğimiz diğer görüşe göre Cumhuriyet savcısı şüpheliye teklifte bulunmadan önce yaptırımı belirlemeli yani şüpheli teklifi kabul ederken hakkındaki netice yaptırımı açık şekilde bilmelidir⁷⁸⁸.

Öğreti ve uygulamadaki tereddüdün kaynağı CMK'nın 250. maddesinin kaleme alınış şeklidir. Zira madde, üçüncü fıkra uyarınca teklif kabul edildikten sonra dört, beş ve altıncı fıkralar uyarınca yaptırımının belirleneceği izlenimini uyandırmaktadır. Yönetmelikteki sistematik de benzer şekildedir. Yönetmeliğin 10. maddesinin ikinci fıkrasında “*Seri muhakeme usulünün uygulanması Cumhuriyet savcısı tarafından şüpheliye teklif edilir; şüpheliye uygulanacak yaptırımların neler olduğu açıklanır*” düzenlemesine yer verildikten sonra, üçüncü fıkrada şüphelinin, teklifi müdafî huzurunda kabul etmesi hâlinde seri muhakeme usulünün uygulanacağı ifade edilmiştir. Maddenin beş, altı ve yedinci

ç) Cumhuriyet savcısı tarafından teklif edilen yaptırım hakkında talep doğrultusunda mahkemenin hüküm kuracağı, bu hükme karşı itiraz kanun yoluna başvurulabileceği,

d) Teklifin kabulünün ancak müdafî huzurunda gerçekleştirilebileceği, seçtiği bir müdafî yoksa istemi aranmaksızın kendisine bir müdafî görevlendirileceği,

e) Mahkeme tarafından hüküm kuruluncaya kadar her aşamada seri muhakeme usulünden vazgeçebileceği,

f) Mahkemece verilen hükmün adli siciline kaydedileceği,

g) Bu usulün uygulanmasını kabul etmediği takdirde genel hükümlere göre hakkında iddianame düzenlenerek kamu davası açılacağı,

ğ) Genel hükümlerin uygulanmasına geçilmesi halinde, seri muhakeme usulünü kabul ettiğine ilişkin beyanları ile bu usulün uygulanmasına dair diğer belgelerin, soruşturma ve kovuşturma işlemlerinde delil olarak kullanılamayacağı...”

⁷⁸⁴ Ildırar, s. 166.

⁷⁸⁵ Yavuz (2020), s. 264.

⁷⁸⁶ Yavuz (2020), s. 264.

⁷⁸⁷ Erdem/Şentürk (2019), s. 4; Kızılarıslan, s. 1930.

⁷⁸⁸ Karakehya/İnce Tunçer, s. 51; Yavuz (2020), s. 266.

fıkralarında ise yaptırımın belirlenmesine dair hususlar düzenlenmiştir. Gerek kanun gerekse Yönetmeliğin kaleme alınış biçiminden kaynaklı bu karışıklığın giderilmesi yerinde olacaktır⁷⁸⁹. Mevcut durumda ise şüpheliye yapılacak teklifte sadece muhtemel yaptırımlara yer verilmesinin yeterli olmayacağı, şüpheli hakkında uygulanması teklif edilecek sonuç yaptırımı ve bu yaptırım hakkında CMK'nın 231. maddesi ile TCK'nın 50 ve 51. maddelerinin uygulanıp uygulanmayacağına sarih şekilde yer verilmesi gerektiği kanaatindeyiz⁷⁹⁰.

Yaptırımın nasıl belirleneceği hususu CMK'nın 250. maddesinin dört, beş ve altıncı fıkralarında belirtilmektedir. Dördüncü fıkra 7331 sayılı Kanun'un 22. maddesiyle değişiklik yapılmıştır. Fıkra uyarınca Cumhuriyet savcısı, TCK'nın 61. maddesinin birinci fıkrasında belirtilen hususları göz önünde bulundurarak, suçun kanuni tanımında öngörülen cezanın alt ve üst sınırı arasında tespit edeceği temel cezadan ve koşulları bulunduğu takdirde zincirleme suça ilişkin hükümler uygulandıktan sonra belirlenen cezadan yarı oranında indirim uygulamak suretiyle yaptırımı belirleyecektir. Fıkra uyarınca yapılacak yarı oranındaki bu indirim takdiri değil mecburidir⁷⁹¹.

Maddenin ilk halinin gerekçesinde⁷⁹² cezanın belirlenmesinde TCK'nın 61. maddesinin sadece birinci fıkrasının gözetileceği diğer fıkralarının dikkate alınmayacağı belirtilmiştir. Ancak belirtilen değişiklikle zincirleme suça ilişkin hükümlerin de dikkate alınacağı düzenlenmiştir⁷⁹³. Cumhuriyet savcısına cezaya etki edecek tüm halleri dikkate

⁷⁸⁹ Ildırar, s. 167.

⁷⁹⁰ Yavuz (2020), s. 279; Ildırar, s. 169.

⁷⁹¹ Değirmenci (Seri Muhakeme), s. 21.

⁷⁹² “Seri muhakeme usulünde uygulanacak yaptırım Cumhuriyet savcısı tarafından belirlenecektir. Cumhuriyet savcısı, Türk Ceza Kanununun 61 inci maddesinin -diğer fıkralarını dikkate almaksızın- sadece birinci fıkrasına göre suçun kanuni tanımında öngörülen alt ve üst sınırlar arasında bir yaptırım belirleyebilecektir. Belirlediği bu yaptırımdan yarı oranında indirim yaparak sonuç cezayı belirleyecektir. Bunun dışında faile bir ceza önerisinde bulunulması mümkün olmayıp, bu yaptırımlar üzerinden başkaca bir indirim veya artırım yapılması da söz konusu olmayacaktır. Koşullarının bulunması halinde şüpheli hakkında belirlenen yaptırımın seçenek yaptırımlara çevrilmesi veya ertelenmesi ya da hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmesi de mümkün olabilecektir. Bu yetki de yine Cumhuriyet savcısı tarafından kullanılacaktır.”

⁷⁹³ Madde gerekçesi: “Maddeyle, 5271 sayılı Kanunun 250 nci maddesinin dördüncü fıkrasına hüküm eklemek suretiyle, seri muhakeme usulünde yaptırımın belirlenmesi bakımından koşulları bulunması halinde Türk Ceza Kanununun 43 üncü maddesinde yer alan zincirleme suça ilişkin hükümlerin uygulanabilmesine imkân sağlanmaktadır. Böylelikle, uygulamada zincirleme suçlarda seri muhakeme usulünün uygulanıp uygulanmayacağı konusunda yaşanan tereddütlerin giderilmesi amaçlanmaktadır. Buna göre, Türk Ceza Kanununun 61 inci maddesinin birinci fıkrasında belirtilen hususlar göz önünde bulundurularak suçun kanuni tanımında öngörülen cezanın alt ve üst sınırı

olarak cezayı belirleme yetkisi verilmemesi öğretide haklı olarak eleştirilmektedir⁷⁹⁴. Bu durumun şüphelinin aleyhine olacağı, seri muhakeme usulüne dair bilgilendirmeyi eksik kılacağı ve bu usulü tercih edilebilir olmaktan çıkaracağı iddia edilmekte; teşebbüs, iştirak, haksız tahrik, takdiri indirim gibi cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesine dair tüm düzenlemelerin dikkate alınması ile teklife konu yaptırımın klasik ceza muhakemesinde olduğu gibi belirlenmesi ve akabinde seri muhakeme usulünün uygulanması nedeniyle indirim yapılarak sonuç cezanın tespit edilmesi gerektiği savunulmaktadır⁷⁹⁵. Aksi yöndeki mevcut uygulama failin seri muhakeme usulünde klasik yargılamaya nazaran daha fazla cezalandırılmasına yol açabilecek niteliktedir.

Türk Ceza Kanunu'nun 61. maddesinin birinci fıkrasına göre temel ceza belirlendikten ve koşulları bulunduğu takdirde zincirleme suça ilişkin hükümler uygulandıktan sonra, seri muhakeme usulünün uygulanması nedeniyle bu cezada yarı oranında indirim yapılacaktır. Bu indirim takdiri değil mecburidir. Akabinde ise netice ceza hakkında CMK'nın 231 veya TCK'nın 50 ya da 51. maddelerinin uygulanıp uygulanmayacağı hususu belirlenecektir.

Yaptırım belirlendikten sonra şüpheliye teklifte bulunulacaktır. Teklif esnasında şüpheli müdafinin hazır bulunması gerekmektedir. Şüphelinin seçtiği bir müdafî bulunmaması halinde baro tarafından müdafî görevlendirilmesi talep edilmelidir. Şüphelinin teklifi değerlendirmek üzere süre istemesi halinde kendisine bir ayı aşmamak üzere makul bir süre verilecektir.

Yönetmeliğin 10. maddesinin sekizinci fıkrası uyarınca şüphelinin teklifi kabul etmesi hâlinde seri muhakeme usulü kabul tutanağı düzenlenecektir. Tutanakta, şüpheliye isnat edilen eylem, şüphelinin kabul beyanı, belirlenen sonuç ceza ve/veya güvenlik tedbiri ile uygulandığı takdirde hükmün açıklanmasının geri bırakılması, seçenek yaptırım veya hapis cezasının ertelenmesine ilişkin hususlar yer alır. Kabul tutanağı, Cumhuriyet savcısı

arasında temel ceza belirlenecek, koşulları bulunması halinde 43 üncü madde uyarınca zincirleme suça ilişkin artırım oranı uygulanacak ve akabinde sonuç cezadan yarı oranında indirim yapılacaktır.”

⁷⁹⁴ **Yaşar, Ercan** (2020) “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü”, Adalet Dergisi, 65. S. , s. 274. (255-299); **Yavuz** (2020), s. 269; **Aldemir**, s. 76; **Değirmenci** (Seri Muhakeme), s. 20.

⁷⁹⁵ **Yaşar, Ercan**, s. 274.

ve şüpheli ile müdafii tarafından imzalanacaktır. Şüphelinin teklifi reddetmesi hâlinde ise Cumhuriyet savcısı tarafından buna ilişkin tutanak düzenlenerek soruşturma dosyasına eklenecektir.

Şüphelinin teklifi müdafii huzurunda kabul etmesi halinde 250. maddenin sekizinci fıkrasına göre Cumhuriyet savcısı, şüpheli hakkında seri muhakeme usulünün uygulanmasını yazılı olarak görevli mahkemeden talep edecektir. Yönetmeliğin 10. maddesinin dokuzuncu fıkrasında şüphelinin, aynı gün mahkemeye yönlendirileceği düzenlenmiştir. Kanunun mezkûr maddesi ve Yönetmeliğin 12. maddesinde talep yazısında yer alması gerekli hususlar düzenlenmiştir. Hatta Yönetmeliğe ek örnek talepname oluşturulmuştur. Bu düzenlemelere göre talepname:

- 1- Şüphelinin kimliği ve müdafii,
- 2- Mağdur veya suçtan zarar görenlerin kimliği ile varsa vekili veya kanuni temsilcisi,
- 3- İsnat olunan suç ve ilgili kanun maddeleri,
- 4- İsnat olunan suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi,
- 5- Şüphelinin tutuklu olup olmadığı; tutuklanmış ise, gözaltına alma ve tutuklama tarihleri ile bunların süreleri,
- 6- İsnat olunan suçu oluşturan olayların özeti,
- 7- Cumhuriyet savcısı tarafından seri muhakeme usulünün uygulanmasının şüpheliye teklif edildiği ve şüphelinin müdafii huzurunda bu teklifi kabul ettiği,
- 8- Belirlenen ceza ve/veya güvenlik tedbirleri ile uygulanmış ise hükmün açıklanmasının geri bırakılması, hapis cezasına seçenek yaptırımlar veya hapis cezasının ertelenmesine ilişkin hususlar, yer alacaktır. Öğretide talepnameye yer alan bilhassa

Cumhuriyet savcısının takdirine bağlı yaptırıma dair hususların gerekçelendirilmesinin gerekli olduğu savunulmaktadır⁷⁹⁶.

Talepnamenin iletilmesinden sonra mahkemenin görevi başlamaktadır. Mahkemece hükmün kurulmasına kadar soruşturma aşamasının devam ettiği, hükmün verilmesiyle birlikte kovuşturmanın kanun yolu devresine geçildiği ifade edilmektedir⁷⁹⁷. Yavuz ise seri muhakeme usulünün yargılamasız ceza olmaz ilkesinin istisnası niteliğinde olduğunu, seri muhakemede kovuşturma evresinin olmadığını, mahkemece yapılan işlemlerin kendine has inceleme ve onay işleminden ibaret olduğunu savunmaktadır⁷⁹⁸.

Seri muhakeme usulünde katalog suçlarda görevli mahkeme asliye ceza mahkemesidir. Birden fazla asliye ceza mahkemesinin olduğu yerlerdeki görevli asliye ceza mahkemesi, Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından tespit edilmiştir⁷⁹⁹. Mahkemece talepnamenin değerlendirilmesine dair düzenlemelere, 250. maddenin sekizinci fıkrası ile Yönetmeliğin 13. maddesinde yer verilmiştir.

Yönetmeliğin 13. maddesinin ikinci fıkrasında, talepnamenin değerlendirilmesi ve eksik bulunması halinde Cumhuriyet başsavcılığına iadesine dair hususlar düzenlenmiştir. İddianamenin iadesine benzetilen⁸⁰⁰ bu düzenlemeye kanunda yer verilmemişti. Ancak bu eksiklik 7331 sayılı Kanun'un 22. maddesiyle, 250. maddenin sekizinci fıkrasına eklenen cümleyle giderilmiştir. Buna göre, sekizinci fıkra aykırı olarak düzenlendiği, belirlenen yaptırımda maddi hata yapıldığı, yaptırım hakkında CMK'nın 231 veya TCK'nın 50 ve 51. maddelerinin uygulanması için objektif koşulların gerçekleşmediği ya da teklif edilen cezanın mahiyetine uygun bir güvenlik tedbiri belirtilmediği anlaşılan talep yazısı, eksikliklerin tamamlanması amacıyla mahkemece Cumhuriyet başsavcılığına iade edilecek, Cumhuriyet savcısı tarafından eksiklikler tamamlandıktan ve hatalı noktalar düzeltildikten sonra talep yazısı yeniden düzenlenerek mahkemeye gönderilecektir.

⁷⁹⁶ Uğurlubay/Haydar/Korkmaz, s. 262; Karakehya/İnce Tunçer, s. 78; Yavuz (2020), s. 287.

⁷⁹⁷ Karakehya/İnce Tunçer, s. 82.

⁷⁹⁸ Yavuz (2020), s. 288.

⁷⁹⁹ Hâkimler ve Savcılar Kurulu Birinci Dairesinin 02/01/2020 tarihli ve 1 sayılı kararı için bkz. https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/files/02_01_2020%20tarihli%20ve%201%20say%C4%B1%C4%B1%20karar.pdf (s.e.t. 22.05.2021)

⁸⁰⁰ Karakehya/İnce Tunçer, s. 85.

Talepnamenin değerlendirilmesine dair aşamanın şüphelinin dinlenilmesinden önce mi sonra mı olacağı hususunda öğretide fikir birliği yoktur. Bazı yazarlara göre; talepnameye dair değerlendirmenin şüphelinin dinlenilmesinden sonra gerçekleştirileceğine ilişkin bir düzenleme olmadığından, eksiklik görülen hallerde şüpheli henüz dinlenilmeden talepnamenin iade edilmesi usul ekonomisi açısından daha uygun olacaktır⁸⁰¹. Kanaatimizce de talepteki eksiklik ikmal edilmeden şüpheli dinlenilmemelidir. Zira Cumhuriyet başsavcılığınca eksikliğin ikmal edilerek talepnamenin gönderilmesi halinde şüphelinin yeniden dinlenilmesi gerekecektir⁸⁰². Bazı yazarlar ise mevcut hükümlere göre şüphelinin dinlenilmesine müteakiben talepnamenin değerlendirilmesi gerektiği görüşündedir⁸⁰³.

Talepteki eksiklik görülmemesi veya eksikliğin ikmal edilmesi durumunda mahkemece şüphelinin dinlenilmesine geçilecektir. Şüphelinin dinlenilmesi ve akabinde mahkemece yapılacak değerlendirmeye dair hükümler 250. maddenin dokuzuncu fıkrası ile Yönetmeliğin 13 ve 14. maddelerinde düzenlenmiştir.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 250. maddesinin dokuzuncu fıkrasında yer alan “*talepte belirlenen yaptırım doğrultusunda...*” ibaresi AYM’nin 31.03.2021 tarihli ve E: 2020/35, K: 2021/26 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. İptal kararının gerekçesinde, mahkemenin özellikle vicdani kanaat çerçevesinde suçun sübutuna yönelik değerlendirme yapma yetkisinin kısıtlandığı, maddi gerçeğe ulaşma imkânının ortadan kaldırıldığı bu durumun masumiyet karinesini zedeleyeceği ifade edilerek talepte belirlenen yaptırım doğrultusunda hüküm kurma zorunluluğuna dair düzenlemenin Anayasa’nın 9, 138 ve 140. maddelerine aykırı görüldüğü belirtilmektedir⁸⁰⁴.

⁸⁰¹ Karakehya/İnce Tunçer, s. 86; Ildırar, s. 183.

⁸⁰² Karakehya/İnce Tunçer, s. 86; Yavuz (2020), s. 291.

⁸⁰³ Yavuz (2020), s. 290.

⁸⁰⁴ “...yeterli şüphe ile başlayan ceza muhakemesi sürecinde şüphelinin yenilmesi, Anayasa’nın 9., 138. ve 140. maddeleri çerçevesinde yargı yetkisini kullanan bağımsız bir mahkeme tarafından delillerin serbestçe tartışılarak vicdani kanaate göre karar verilmesiyle mümkündür. Bu yönüyle mahkemenin suçun fail tarafından işlendiğine yönelik en ufak bir kuşku kalmadan maddi gerçeğe ulaşması ve kesin mahkûmiyet hükmü kurması masumiyet karinesinin bir gereğidir. Bu şartlar sağlanmadan kişinin suçlu ilan edilmesi masumiyet karinesini zedeler.

54. Yukarıdaki tespitler ışığında itiraz konusu kural kapsamında talepte belirlenen yaptırım doğrultusunda hüküm kurma zorunluluğu getirilmek suretiyle Anayasa’nın 9., 138. ve 140. maddelerine aykırı olarak yetkisi kısıtlanan (bkz. §§ 43, 44) mahkeme tarafından verilen karara göre bir kimsenin gerçek anlamda suçluluğunun sübuta erdiği ileri sürülemez. Başka bir ifadeyle itiraz konusu kuralda yer alan “...talepte belirlenen yaptırım doğrultusunda...” ibaresiyle mahkemenin

Mezkûr iptal kararından sonra 7331 sayılı Kanun'un 22. maddesiyle 9. fıkrada değişiklik yapılmıştır. Düzenleme uyarınca mahkeme, şüpheliyi müdafii huzurunda dinledikten sonra üçüncü fıkradaki şartların gerçekleştiği, eylemin seri muhakeme usulü kapsamında olduğu ve dosyadaki mevcut delillere göre mahkûmiyet kararı verilmesi gerektiği kanaatine varırsa talep yazısında belirtilen yaptırımdan daha ağır olmamak üzere dört ilâ yedinci fıkra hükümleri doğrultusunda hüküm kuracak; aksi takdirde talebi reddederek soruşturmanın genel hükümlere göre sonuçlandırılması amacıyla dosyayı Cumhuriyet başsavcılığına gönderecektir. Şüphelinin mazeretsiz olarak mahkemeye gelmemesi halinde bu usulden vazgeçtiği kabul edilecektir⁸⁰⁵.

Hem 250. maddenin dokuzuncu fıkrasında hem de Yönetmeliğin 13. maddesinin birinci fıkrasında şüphelinin müdafii huzurunda dinlenilmesi gerekliliği düzenlenmesine rağmen dinlemenin mahiyetine dair bir açıklığa yer verilmemiştir. Yönetmelikte şüphelinin “seri muhakeme usulü ile ilgili olarak” dinleneceği belirtilmiştir. Doktrinde, şüpheli ve müdafinin mahkeme huzuruna çıkmasının duruşma olarak nitelendirilemeyeceği, mağdur veya başkaca kimsenin mahkeme huzurundaki bu faaliyette yer alamayacağı, şüphelinin suçu gerçekten işleyip işlemediğine dair mahkemece herhangi bir araştırmada

özellikle vicdani kanaat çerçevesinde suçun sübutuna yönelik değerlendirme yapma yetkisinin kısıtlanması, yargılamada yeterli şüphenin giderilerek maddi gerçeğe ulaşma imkânını ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla seri muhakeme usulünde mahkemece talepte belirlenen yaptırım doğrultusunda verilen karar nedeniyle suçluluğu hükmen sabit olmadan bir kişinin suçlu sayılması sonucu ortaya çıkabilir. Bu açıdan kuralda yer alan “...talepte belirlenen yaptırım doğrultusunda...” ibaresi masumiyet karinesini de zedeleyecek niteliktedir...”
https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2021/26?KararAramaRaporu=1&NormunMadd eNumarasi=250&NormunNumarasiAdlar_id=921&NormunTurler_id=4 (s.e.t. 14.10.2021)

⁸⁰⁵ Madde gerekçesi: “Maddenin dokuzuncu fıkrasında, Anayasa Mahkemesinin 31/3/2021 tarihli ve E: 2020/35; K: 2021/26 sayılı iptal kararı doğrultusunda düzenleme yapılmaktadır. Belirtmek gerekir ki, seri muhakeme usulünün uygulanmasında denetim fonksiyonunu icra eden ve neticesinde hüküm kuran mahkemenin görevi, talep yazısındaki kabul ile hukukî vasıflandırmanın somut olaya uygunluğunu denetlemektir. Yapılan düzenlemeye göre seri muhakeme usulünde talep yazısını alan mahkeme, fıkrada yer alan mevcut koşulların yanı sıra dosyadaki delillerin mahkûmiyet kararı verilmesine yeterli olduğu kanaatine varırsa, talep yazısında belirtilen yaptırımdan daha ağır olmamak üzere maddenin dört ilâ yedinci fıkralarında yer alan düzenlemeler kapsamında hüküm kuracaktır. Buna karşın mahkemenin, dosyadaki delilleri takdir etmek suretiyle mahkûmiyet dışında beraat veya düşme gibi bir karar verilmesi gerektiği kanaatine varması durumunda talebi reddetmesi gerekecektir. Mahkemenin, maddi gerçeğin araştırılması amacıyla soruşturmanın genişletilmesi, yeni delillerin toplanması, tanık dinlenmesi gibi yetkileri bulunmadığından, maddî hakikatin ortaya çıkarılabilmesini teminen böyle bir araştırma yapılmasına ihtiyaç duyduğu takdirde bu usulün uygulanmasına ilişkin talebi reddetmesi gerekecektir. Buna ilave olarak mahkeme, Cumhuriyet savcısının suça ilişkin hukukî vasıflandırmasıyla bağlı olmadığından, eylemin seri muhakeme kapsamında olmadığı kanaatine ulaşması halinde de talebi reddedecektir. Bu durumda soruşturmanın genel hükümlere göre sonuçlandırılması amacıyla dosyanın Cumhuriyet başsavcılığına gönderilmesi gerekmektedir.”

bulunulamayacağı, şüphelinin sadece seri muhakeme usulünün kapsamı ile sınırlı olarak dinlenebileceğini belirtilerek bu işlemin sorgu mahiyetinde olmadığı ancak sorguya dair yasak usullere ilişkin teminatların sağlanması gerektiği ifade edilmektedir⁸⁰⁶. Ketizmen, seri muhakeme usulünde Cumhuriyet savcısı tarafından mahkemenin şekli bir onayına tabi olarak verilen mahkûmiyet kararının mahkeme tarafından onaylanmasından sonra hüküm olarak kabul edilmekle hükmün tüm sonuçlarını doğurduğunu, bu durumun Anayasanın 9, 19, 38 ve 138. maddesine aykırı olduğunu belirtmektedir⁸⁰⁷. Bu eleştiriler iptal kararı ve sonrasında 7331 sayılı Kanun’la dokuzuncu fıkra yapılan değişikliklerden öncedir. Yeni düzenlemede mahkemece “*dosyadaki mevcut delillere göre mahkûmiyet kararı verilmesi gerektiği*” kanaatine ulaşılması gerektiği açıkça belirtilmiştir.

Mahkemece, isnat olunan suçun seri muhakeme usulü kapsamında olmadığı veya seri muhakeme usulüne dair teklifin müdafii huzuru ile şüpheli tarafından özgür iradeyle kabulüne ilişkin şartın gerçekleşmediği kanaatine varılması hâllerinde talepname reddedilerek, soruşturmanın genel hükümlere göre sonuçlandırılması için dosya Cumhuriyet başsavcılığına gönderilecektir. 7331 sayılı Kanun’la dokuzuncu fıkra yapılan değişiklik uyarınca dosyadaki mevcut delillere göre mahkûmiyet kararı verilememesi halinde de talepten reddi ile dosyanın Cumhuriyet başsavcılığına gönderilmesi gerektiği açıkça düzenlenmiştir. Madde gerekçesinde de belirtildiği üzere mahkemenin, dosyadaki delilleri değerlendirmesi neticesinde mahkûmiyet dışında bir karar verilmesi gerektiği kanaatine varması durumunda talebi reddetmesi gerekmektedir. Yine maddi gerçeğin araştırılması amacıyla soruşturmanın genişletilmesi, yeni delillerin toplanması, tanık dinlenmesi gibi yetkileri bulunmadığından, böyle bir araştırma yapılmasına ihtiyaç duyulan hallerde mahkemece seri muhakeme usulünün uygulanmasına ilişkin talebin reddedilmesi gerekecektir⁸⁰⁸.

Mahkeme, eylemin seri muhakeme usulü kapsamında olduğu, bu usulün şüpheliye kanunda öngörülen koşullar çerçevesinde teklif edildiği ve şüphelinin bu teklifi müdafii huzurunda özgür iradesiyle kabul ettiği, dosyadaki mevcut delillere göre de mahkûmiyet kararı verilmesi gerektiği kanaatine varırsa talep yazısında belirtilen yaptırımdan daha ağır

⁸⁰⁶ Karakehya/İnce Tunçer, s. 80-81; Yavuz (2020), s. 292; Ildırar, s. 186; Ketizmen, s. 246, 247.

⁸⁰⁷ Ketizmen, s. 251, 252.

⁸⁰⁸ <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss274.pdf>

olmamak üzere dört ilâ yedinci fıkra hükümleri doğrultusunda hüküm kuracaktır. Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı üzerine 7331 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikten önce mahkemeye yaptırımı değiştirme yetkisi verilmemişti⁸⁰⁹. Değişiklikle birlikte talep yazısında belirtilen yaptırımda sanık lehine değişiklik yapılabilmesine olanak tanınmıştır.

Mahkemece verilecek hüküm CMK'nın 223. maddesinin beş ve altıncı fıkraları kapsamında ceza veya güvenlik tedbirine mahkûmiyetin sonuçlarını doğuracak, adli sicile kaydedilecek, tekerrüre esas olacaktır. Bu hüküm, varsa mağdur ve suçtan zarar gören veya genel hükümlere göre katılma hakkını sahip olan kişilere tebliğ edilecektir. Böylece seri muhakeme usulüne dair süreçte yer alamayan bu kimseler neticeden haberdar olarak itiraz haklarını da kullanabilecektir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 250. maddesinin dokuzuncu fıkrasında seri muhakeme usulünün uygulanması ile verilecek mahkûmiyet hükmüne karşı itiraz edilebileceği düzenlenmiştir⁸¹⁰. 7331 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle itiraza konu hükmün itiraz mercii tarafından hangi şartlar bakımından inceleneceği hususu belirlenmiştir. Buna göre itiraz mercii, itirazı 250. maddenin üçüncü⁸¹¹ ve dokuzuncu⁸¹² fıkralarındaki şartlar yönünden inceleyebilecektir.

2.2.5. Basit Yargılama Usulü İle İlişkisi

Seri muhakeme ve basit yargılama usulleri 7188 sayılı Kanun'un ceza adalet sistemimize getirdiği iki önemli yeniliktir. Her iki usul de CMK'nın “*Özel Yargılama Usulleri*” başlıklı beşinci kitabın birinci kısmının “*Bazı Suçlara İlişkin Muhakeme*” başlıklı dördüncü bölümünde düzenlenmiştir. Düzenleme yerinin aynı olmasının ötesinde bu iki farklı usul pek çok benzer özelliğe sahiptir. Öncelikle bu özel muhakeme usulleri ortak

⁸⁰⁹ Karakehya/İnce Tunçer, s. 91; Yavuz (2020), s. 292; İldırar, s. 189.

⁸¹⁰ Yaşar, Ercan, s. 283.

⁸¹¹ “(3) Cumhuriyet savcısı tarafından seri muhakeme usulünün uygulanması şüpheliye teklif edilir ve şüphelinin müdafii huzurunda teklifi kabul etmesi hâlinde bu usul uygulanır.”

⁸¹² “(9) Mahkeme, şüpheliyi müdafii huzurunda dinledikten sonra üçüncü fıkradaki şartların gerçekleştiği, eylemin seri muhakeme usulü kapsamında olduğu ve dosyadaki mevcut delillere göre mahkûmiyet kararı verilmesi gerektiği kanaatine varırsa talep yazısında belirtilen yaptırımdan daha ağır olmamak üzere dört ilâ yedinci fıkra hükümleri doğrultusunda hüküm kurar; aksi takdirde talebi reddeder ve soruşturmanın genel hükümlere göre sonuçlandırılması amacıyla dosyayı Cumhuriyet başsavcılığına gönderir. Mazeretsiz olarak mahkemeye gelmeyen şüpheli, bu usulden vazgeçmiş sayılır.”

amaçlara sahiptir. 7188 sayılı Kanun'un genel gerekçesinde zikredildiği üzere ceza adalet sistemimizi zorlayan iş yükünün hafifletilmesi, suça hızlı ve etkili bir karşılık verilerek bozulan kamu düzeninin sağlanması bu iki usulün en temel hedefidir.

Bazı suçların klasik ceza muhakemesine alternatif yollarla çözülmesine dair modeller olan seri muhakeme ve basit yargılama usullerinin kapsamının belirlenmesinde farklı tercihlerde bulunulmuş ise de her iki usul de nispeten basit nitelikte kabul edilen suçlar için düzenlenmiştir. Seri muhakeme usulünde sayma suretiyle belirlenen kapsam basit yargılama usulünde ise soyut yaptırımdan yola çıkılarak tespit edilmiştir. Basit yargılama usulünün kapsamı seri muhakeme usulüne göre daha geniştir.

Basit yargılama usulü ancak iddianamenin kabulünden sonra yani kovuşturma evresinde uygulanabilecek bir usuldür. Soruşturma evresine dair genel kurallardan ayrılan bir yönü bulunmamaktadır. Seri muhakeme usulünde ise uyuşmazlığın soruşturmada çözülmesi amaçlanmaktadır. Bu açıdan basit yargılama usulünde yargılama makamı etkinken seri muhakeme usulünde Cumhuriyet savcısı aktif rol üstlenmektedir.

Seri muhakeme usulünün uygulanabilmesi için şüphelinin buna dair teklifi başlangıçta açıkça kabul etmesi gerekmektedir. Basit yargılama usulünün uygulanıp uygulanmayacağı ise mahkemenin takdirine bırakılmıştır. Ancak uyuşmazlığın basit yargılama usulü ile neticelendirilebilmesi bu usulde verilen hükme itiraz edilmemesini gerektirmektedir. Sanık veya diğer ilgililerin hükme itiraz etmemek şeklindeki iradelerinin zımni bir muvafakat niteliğinde olduğunu değerlendirmekteyiz. Her iki usulde de failin muvafakatinin sağlanması amacıyla ceza indirimleri düzenlenmiştir. Bu indirimler ceza vermekten kaçınma anlayışına uygundur. Seri muhakeme usulünde yarı oranında, basit yargılama usulünde ise dörtte bir oranında ceza indirimi söz konusudur.

Seri muhakeme usulünün uygulanmasında müdafii bulunmayan şüpheli için müdafii görevlendirmesi yapılması zorunludur. Zira ancak şüphelinin teklifi müdafii huzurunda kabul etmesi hâlinde seri muhakeme usulü uygulanacaktır. Basit yargılama usulünde ise zorunlu müdafii görevlendirilmesine yer verilmemiştir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 174. maddesinde seri muhakeme usulü uygulanmadan düzenlenen iddianamenin iade edileceği hükmüne yer verilmiştir. Basit

yargılama usulü ise iddianamenin kabulünden sonraki safhaya ilişkindir. Seri muhakeme usulünün kapsamına giren suçlardan bir kısmı aynı zamanda basit yargılama usulüne tabi suçlardır. Seri muhakeme usulüne dair teklifin kabul edilmemesi ya da başkaca bir nedenle bu usulün başarısız olması durumunda tanzim edilen iddianamenin kabulünden sonra basit yargılama usulünün uygulanması mümkündür.

Hem seri muhakeme usulünde hem de basit yargılama usulünde maddi gerçeğe ulaşılmasına dair ceza muhakemesinin temel amacı geçerliliğini korumaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı sonrasında 250. maddenin dokuzuncu fıkrasında yer verilen *“dosyadaki mevcut delillere göre mahkûmiyet kararı verilmesi gerektiği kanaatine varırsa”* ibaresiyle seri muhakeme usulüne dair bu husustaki tereddütler giderilmiştir. Basit yargılama usulü açısından ise bu usulün mahkeme takdirine bırakılması ve mahkemece gerekli görülen her durumda bu usulün terkedilerek yargılamaya genel hükümlere göre devam edilmesine olanak tanınması yoluyla maddi gerçeğe ulaşılmasına dair temel gaye muhafaza edilmiştir.

2.3. Uzlaştırma

2.3.1. Genel olarak

Fail-mağdur arabuluculuğu olarak da adlandırılan uzlaştırma, en yaygın onarıcı adalet uygulamalarındandır⁸¹³. Anglo-Amerikan kökenli olan ve Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde de yaygın şekilde benimsenen bu usulde, fail ve mağdur tarafsız bir uzlaştırmacının yardımıyla güvenli ve denetimli bir ortamda bir araya getirilerek uyuşmazlığın giderilmesine çabalanır⁸¹⁴.

⁸¹³ **Değirmenci** (Uzlaştırma), s. 73; **Özbek, Mustafa Serdar** (2018) *“Onarıcı Adalet Anlayışının Düşünsel Temeli”*, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı, 1. Baskı, Ankara, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayın-1, s. 9. (3-18); **Aşkın/Topuz/Bilge**, s. 40, 41.

⁸¹⁴ **Özbek, Mustafa Serdar**, s. 9; **Çetintürk**, s. 102, 112; **Akbulut, Berrin/Aksan Murat** (2019) Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 29; **Çakır, Kerim** (2018) *“Uzlaştırmanın Kapsamı ve Şartları”*, MARUHAD, C. 24, S. 1, s. 446. (446-452); **Değirmenci** (Uzlaştırma), s. 74.

Hukukumuzda fail-mağdur arabuluculuğunun esas ve usulüne dair düzenlemelere ilk olarak TCK'nın 73. maddesinin sekizinci fıkrası⁸¹⁵ ve CMK'nın 253 ilâ 255. maddelerinde yer verilmiştir. 06.12.2006 tarihli ve 5560 sayılı Kanun'la TCK'daki düzenleme yürürlükten kaldırılmış, CMK'nın 253 ve 254. maddelerinde kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. 17.10.2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanun'la uzlaştırmının uygulanacağı suçların sayısı artırılmış, uzlaştırma işlemleri için öngörülen süre uzatılmış ve uygulamadaki tereddütlerin giderilmesi için uzlaştırma kapsamına giren bir suçun bu kapsama girmeyen başka bir suçla birlikte işlenmesi halinde mağdurun aynı olması durumunda uzlaştırmının uygulanmayacağı sarıh bir şekilde düzenlenmiştir⁸¹⁶.

05.08.2017 tarihli ve 30145 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği ile uzlaştırmaya ilişkin usul ve esaslar ile uzlaştırma büroları ve Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı'nın çalışma usul ve esasları düzenlenmiştir. Ülkemizde uzlaştırmının fail ve mağdur ile topluma olan faydasının yanında ceza adalet sistemimizin iş yükünü azaltan önemli bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi haline geldiği söylenebilecektir⁸¹⁷.

2.3.2. Uygulanma Koşulları ve Biçimi

Uzlaştırmının koşulları dört başlık altında incelenebilecektir. Bunlar, suçun uzlaştırma kapsamında kalması, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe olması, tarafların

⁸¹⁵ “(8) Suçtan zarar göreni gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi olup, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı bulunan suçlarda, failin suçu kabullenmesi ve doğmuş olan zararın tümünü veya büyük bir kısmını ödemesi veya gidermesi koşuluyla mağdur ile fail özgür iradeleri ile uzlaştıklarında ve bu husus Cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından saptandığında kamu davası açılmaz veya davanın düşürülmesine karar verilir.”

⁸¹⁶ **Değirmenci** (Uzlaştırma), s. 135; **Ertuğrul, Hüseyin** (2020) “7188 sayılı Kanun Sonrası Uzlaştırma Kurumu Üzerine Değerlendirmeler”, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, Y. 5, S. 2020/2, s. 127-130. (119–138); Uzlaşma kapsamındaki bazı suçların uzlaşmaya müsait olmadığı görüşü için bkz. **Öztürk** (2020), s. 112.

⁸¹⁷ Fail mağdur uzlaştırmasının uygulanırılığının artırılması amacıyla önemli hukuk reformları gerçekleştirilmiştir. 2015 yılında 17.319 dosya uzlaşma ile sonuçlandırılmışken bu sayı 2020 yılında 219.630 olarak gerçekleşmiştir. 39.131 dosyada tarafların uzlaşmadıkları, 165.027 dosyada uzlaştırma teklifinin reddedildiği, 89.500 dosyada ise uzlaştırma işlemlerinin devam ettiği görülmektedir. Bu verilerden: uzlaştırma kapsamındaki 513.297 dosyadan 423.788'inin neticelendirildiği, bunlardan 219.630' unun bu alternatif usulle temizlendiği, 204.158 dosyada ise bu usulün başarısız olduğu, netice olarak uzlaştırmının, dosya temizleme oranının %51,8 olduğu sonucuna ulaşmaktayız. Yine 513.297 dosyayı kapsadığını gözettiğimizde uzlaştırmının fail ve mağdur ile topluma olan faydasının yanında ceza adalet sistemimizin iş yükünü azaltan önemli bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi haline geldiği söylenebilecektir. <https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr> (s.e.t. 17.08.2021)

uzlaştırma teklifini özgür iradeleriyle kabul etmeleri ve uzlaşma konusu edimin şüpheli tarafından yerine getirilmesidir⁸¹⁸.

Uzlaştırmanın kapsamı CMK'nın 253. maddesinin ilk üç fıkrasında belirlenmiştir. Bu belirlemeye göre, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar ile anılan maddenin birinci fıkrasının (b) bendinde katalog olarak sayılan suçlar⁸¹⁹ uzlaştırma kapsamındadır. Aynı fıkranın (c) bendinde mağdurun veya suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması koşuluyla, suça sürüklenen çocuklar bakımından üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlar için de uzlaştırma girişiminde bulunulması gerektiği düzenlenmiştir.

Mezkûr maddenin iki ve üçüncü fıkralarında ise kapsama dair olumsuz belirlemeler yapılmıştır. İkinci fıkra uyarınca soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olanlar hariç; diğer kanunlarda yer alan suçlarla ilgili olarak uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için, o kanunda açık hüküm bulunması gerekmektedir. Üçüncü fıkra ise cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda, uzlaştırma yoluna gidilemeyeceği düzenlenmiştir. Yine aynı fıkra da bir diğer daraltmaya yer verilmiştir. Uygulamada tereddütlere yol açan bu düzenleme uyarınca uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte aynı mağdura karşı işlenmiş olması hâlinde uzlaşma hükümleri uygulanmayacaktır. Kanun koyucu uzlaştırmanın kapsamını daraltan bu düzenlemedeki tereddütleri gidermek için 7188 sayılı Kanun'la metne “*aynı mağdura karşı*” ibaresini eklemiştir.

818

Centel/Zafer, s. 585.

819

“ b) Şikâyete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın, Türk Ceza Kanununda yer alan;

1. Kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç, madde 86; madde 88),

2. Taksirle yaralama (madde 89),

3. Tehdit (madde 106, birinci fıkra),

4. Konut dokunulmazlığının ihlali (madde 116),

5. İş ve çalışma hürriyetinin ihlali (madde 117, birinci fıkra; madde 119, birinci fıkra (c) bendi),

6. Hırsızlık (madde 141),

7. Güveni kötüye kullanma (madde 155),

8. Dolandırıcılık (madde 157),

9. Suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi (madde 165),

10. Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (madde 234),

11. Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç, madde 239), suçları.”

Soruşturma konusu suçun uzlaşmaya tâbi suçlardan olması halinde ikinci şart kamu davası açılması için yeterli şüphenin bulunmasıdır. 6763 sayılı Kanun’la yapılan değişiklikle maddeye eklenen bu şartla, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe sebeplerinin oluşması aranmış, dayanaktan veya yeterli delilden yoksun iddialar üzerine bu usule başvurulmasının engellenmesi amaçlanmıştır⁸²⁰. Bu kapsamda maddenin sekizinci fıkrasında uzlaşma teklifinde bulunulması veya teklifin kabul edilmesinin, soruşturma konusu suça ilişkin delillerin toplanmasına ve koruma tedbirlerinin uygulanmasına engel olmadığı düzenlenmiştir.

Zikredilen iki şartın gerçekleşmesi halinde, dosya her Cumhuriyet başsavcılığı bünyesinde kurulan ve yeteri kadar Cumhuriyet savcısı ile personel görevlendirilen uzlaştırma bürosuna gönderilecek ve büro tarafından uzlaştırmacı görevlendirilecektir. Görevlendirilen uzlaştırmacı, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene, uzlaşmanın mahiyeti ve uzlaşmayı kabul veya reddetmesinin hukukî sonuçlarını anlatarak uzlaşma teklifinde bulunacaktır. Uzlaştırmacı tarafından müzakerelerin yürütülmesine dair hususlar 253. maddede ve yönetmelikte detaylı olarak düzenlenmiştir. Gizli olarak yürütülen bu müzakereler neticesinde uzlaştırmacı raporunu tanzim ederek uzlaştırma bürosuna teslim edecektir.

Uzlaştırmanın gerçekleşmesinin üçüncü şartı, uzlaştırma önerisinin taraflarca kabul edilmesidir. Bu halde uzlaştırmacı tarafından tanzim edilecek rapor tarafların imzalarını ve ne suretle uzlaşıldığına dair ayrıntıları içerecektir. Tarafların beyanları özgür iradelerine dayanmalıdır. Tarafların uzlaşmaya dair özgür iradeleri 253. maddenin on yedinci fıkrası uyarınca Cumhuriyet savcısı tarafından denetlenecektir.

Son şart ise uzlaşmaya konu edimin yerine getirilmesidir. Onarıcı adaletin bir gereği olan bu edim mağdurun maddi ve manevi zararının giderilmesidir⁸²¹. Edimin, tek seferde veya sair şekillerde yerine getirilmesine dair alternatiflere ve sonuçlarına on dokuzuncu fıkarda yer verilmiştir. Düzenleme uyarınca, uzlaşma sonunda şüphelinin edimini def’aten

⁸²⁰ Madde gerekçesi için bkz. <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=204725&pkanunnumaras=6763> (s.e.t. 11.10.2021)

⁸²¹ Centel/Zafer, s. 590.

yerine getirmesi halinde, hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilecektir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik içermesi halinde ise 171. maddedeki şartlar aranmaksızın, şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilecektir. Muhakeme engeli olması nedeniyle muhakeme hukukunu ilgilendiren uzlaştırma kurumunun, faille devlet arasındaki ceza ilişkisini sona erdirmesine dair özelliği nedeniyle ise maddi ceza hukuku kurumu niteliğinde olduğu belirtilmektedir⁸²².

Kural olarak uzlaştırmının soruşturma evresinde neticelendirilmesi gerekmektedir. İddianamenin iadesinde dair CMK'nın 174. maddesi birinci fıkrasının (c) bendinde, uzlaştırmaya tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde bu usul uygulanmaksızın düzenlenen iddianamenin iadesine karar verileceği hususu düzenlenmiştir. Ancak 254. maddede düzenlendiği üzere kamu davası açıldıktan sonra kovuşturma konusu suçun uzlaşma kapsamında olduğunun anlaşılması halinde de bu usul uygulanacaktır. Bu halde dava dosyası uzlaştırma işlemlerinin 253. maddede belirtilen esas ve usule göre yerine getirilmesi için uzlaştırma bürosuna gönderilecektir. Uzlaşma gerçekleştiği takdirde, mahkeme, uzlaşma sonucunda sanığın edimini def'aten yerine getirmesi halinde davanın düşmesine; edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde ise sanık hakkında 231. maddedeki şartlar aranmaksızın hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verecektir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 255. maddesi uyarınca aralarında iştirak ilişkisi olsun veya olmasın birden çok kişi tarafından işlenen suçlarda, sadece uzlaşan kişi uzlaşmadan yararlanacaktır. Bu düzenleme uyarınca uzlaşan suç ortağı hakkında uzlaşmanın soruşturma veya kovuşturma evrelerinde gerçekleşmesine ve edimin def'aten yerine getirilip getirilmediğine göre kovuşturmaya yer olmadığı, kamu davasının açılmasının ertelenmesi, davanın düşmesi ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararları verilecektir.

822

Yerdelen, Erdal (2018) “*Uzlaştırmının Esasları ve Benzer Kurumlardan Farkları*”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı, 1. Baskı, Ankara, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayın-1, s. 21. (21-51).

Uzlaşmayan suç ortakları açısından ise soruşturma veya kovuşturmaya devam olunarak dava neticelendirilecektir⁸²³.

Uzlaşma sonucunda verilecek olan kovuşturmaya yer olmadığı, kamu davasının açılmasının ertelenmesi, davanın düşmesi ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararlarına karşı CMK’da düzenlenen genel kurallara göre kanun yollarına başvurulması mümkündür.

2.3.3. Basit Yargılama Usulü İle İlişkisi

Uzlaştırma ve basit yargılama usulü ceza uyumsuzluğunun klasik yargılama kuralları dışında çözülmesine dair usullerdir. Her iki usul ceza adalet sisteminin iş yükünün azaltılması ortak amacına sahiptir. Uzlaştırma bu faydasının yanında, onarıcı adalet kurumunun en yaygın uygulanma biçimlerindendir. Uzlaşma sayesinde fail işlediği suçun sorumluluğunu üstlenme, mağdur da zararının tazminini sağlama imkânını elde eder. Bu niteliklerin bulunmadığı basit yargılama usulünün onarıcı adalet yönünün bulunduğu söylenemeyecektir.

Her iki kurum ceza vermekten kaçınma anlayışının tezahürleridir. Zira basit yargılama usulünün uygulanmasıyla fail dörtte bir oranındaki ceza indiriminden istifade ederek daha az ceza alabilecektir. Uzlaşmanın sağlanması halinde de fail hakkında soruşturma evresinde kovuşturmaya yer olmadığı veya kamu davasının açılmasının ertelenmesi; kovuşturma evresinde ise davanın düşmesi veya hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilecektir.

Uzlaştırma ve basit yargılama usullerinin kapsamının belirlenmesinde farklı tercihler söz konusu ise de her iki usul nispeten basit nitelikte kabul edilen suçlar için düzenlenmiştir. Uzlaştırma, CMK’nın 253. maddesinde sayılan katalog suçların yanında soruşturulması ve kovuşturulması şikâyetle bağlı suçlar (cinsel dokunulmazlığa karşı olanlar dışında) hakkında uygulanabilecekken, basit yargılama usulünün adli para cezasını ve/veya üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlarda uygulanabileceği kabul edilmiştir.

⁸²³

Çelen, Ömer (2020) Bir İştirak Şekli Olarak Yardım Etme (Asli Fail-Yardım Eden Ayrımı), 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 453.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253. maddesi uyarınca uzlaştırma kural olarak soruşturma evresinde uygulanır. Bu amaçla CMK'nın 174. maddesinde uzlaştırma uygulanmadan düzenlenen iddianamenin iade edileceği hükmüne yer verilmiştir. CMK'nın 254. maddesi uyarınca ise kamu davası açıldıktan sonra kovuşturma konusu suçun uzlaşma kapsamında olduğunun anlaşılması halinde kovuşturma dosyası uzlaştırma işlemlerinin 253. maddede belirtilen esas ve usûle göre yerine getirilmesi için uzlaştırma bürosuna gönderilecektir. Yani bu halde kovuşturma evresinde uzlaştırmmanın uygulanması mümkündür. Basit yargılama usulü ise kovuşturma evresinde uygulanabilecek bir usuldür. Soruşturma evresinde uzlaştırma girişiminin başarılı olmaması nedeniyle dava açılan bir dosyada basit yargılama usulünün uygulanması mümkündür. Ancak uzlaştırma basit yargılama usulüne nazaran sanık lehine olduğundan uzlaştırmmanın uygulanmadığı dosyalarda veya kovuşturmada uzlaşmaya tabi olduğu anlaşılan dosyalarda basit yargılama usulünün uygulanması mümkün değildir. Öncelikle 254. madde uyarınca uzlaştırmmanın denenmesi gerekmektedir.

Basit yargılama usulünde yargılama makamı etkinken uzlaştırmada uzlaştırma bürosu tarafından görevlendirilen uzlaştırmacı ve Cumhuriyet savcısı aktif rol üstlenmektedir. Uzlaşmanın sağlanabilmesi, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görenin iradelerine bağlıdır. Uyuşmazlığın basit yargılama usulü ile neticelendirilebilmesi de bu usulde verilen hükme itiraz edilmemesi şeklindeki zımni bir muvafakati gerektirmektedir.

Uzlaştırma başvurulması ihtiyari değil zorunlu bir usuldür. Bu usul neticesinde maddi gerçeğe ulaşılması değil tarafların uzlaşmaları hedeflenir. Bir yargılama söz konusu değildir. Ancak basit yargılama usulünde maddi gerçeğe ulaşılmasına dair ceza muhakemesinin temel amacı geçerliliğini korumaktadır.

2.4. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi

2.4.1. Genel Olarak

Kamu davasının takdiriliği ilkesine yönelişin bir örneği olarak kamu davasının açılmasının ertelenmesi, Cumhuriyet savcısının soruşturma evresinde topladığı delillerle suçun işlendiği hususunda yeterli şüpheyi ulaşmasına rağmen iddianame düzenlenmesini

belirli bir süreyle tehir etmesidir⁸²⁴. Kanunda düzenlenen objektif ve sübjektif şartların gerçekleşmesine tabi bu erteleme, faili sanık ve hükümlü olmaktan koruyarak toplum içinde ıslahını sağlamayı hedeflediğinden aynı zamanda onarıcı adalet yaklaşımının bir ürünüdür. Yine bu müessese mahkemelerin iş yükünün azaltılması açısından da fayda sağlayabilecektir⁸²⁵.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi hukukumuzda ilk defa ÇKK'nın 19. maddesinde düzenlenmiştir. Akabinde ise 5560 sayılı Kanun'la CMK'nın 171. maddesinde yapılan değişiklikle bu kurumun uygulama alanına çocuk olmayanlar da alınmıştır. Ancak uygulanabilecek suçların kapsamının sınırlı tutulması nedeniyle beklenen itibarı görememiştir⁸²⁶. 17.10.2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanun'un 19 ve 33. maddeleriyle sırasıyla CMK'nın 171. ve ÇKK'nın 19. maddelerinde yapılan yerinde değişikliklerle bu müessesenin uygulanırlığının artırılması hedeflenmiştir⁸²⁷.

2.4.2. Uygulanma Koşulları ve Biçimi

Kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilebilmesi için CMK'nın 171. maddesinde düzenlenen objektif ve sübjektif şartların gerçekleşmesi gerekmektedir⁸²⁸. Öncelikle maddenin ikinci fıkrasında kurumun uygulanabileceği suçların kapsamı belirlenmiştir. Kapsama dair ilk sınırlama, suçun uzlaştırma ve önödeme kapsamında olmamasıdır. İkinci sınırlama ise suçun üst sınırı üç yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan olmasıdır. ÇKK'nın 19. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca on beş yaşını doldurmamış çocuklar bakımından hapis cezasının üst sınırına dair süre, beş yıl olarak uygulanacaktır. Üçüncü sınırlamaya ise CMK'nın 171. maddesinin altıncı fıkrasında yer verilmiştir. Fıkra göre; suç işlemek için örgüt kurmak, yönetmek veya örgüte üye olmak suçları ile örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar; kamu görevlisi tarafından görevi sebebiyle veya kamu görevlisine karşı görevinden dolayı işlenen suçlar; asker kişiler

⁸²⁴ Centel/Zafer, s. 599; Demirbaş (2021), s. 706; Töngür, Ali Rıza (2018) “Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kurumunun Yeniden Düzenlenmesi Gerekliği Üzerine”, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 17, S. 1, s. 28, 29. (27-49); Alan Akcan, Esra (2018) “Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi”, Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu, Adalet Bakanlığı Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı, s. 102. (101-118).

⁸²⁵ Alan Akcan, s. 102.

⁸²⁶ Töngür, s. 45; Alan Akcan, s. 102.

⁸²⁷ Öztürk (2020), s. 115.

⁸²⁸ Centel/Zafer, s. 600, 601.

tarafından işlenen askerî suçlar ve cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlarda kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilemeyecektir.

Suçun madde kapsamında kalması halinde Cumhuriyet savcısının toplanan delillerle şüpheli hakkında iddianame tanzim etmeye yeterli şüpheyne ulaşması gerekmektedir. Bu duruma maddenin ikinci fıkrasında yer verilen “*yeterli şüphenin varlığına rağmen*” ibaresi ile dikkat çekilmektedir.

Şüphelinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezasıyla mahkûm olmamış bulunması ile suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı ve Cumhuriyet savcısı tarafından tespit edilen zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi de maddenin üçüncü fıkrasının (a) ve (d) bentlerinde zikredilen objektif şartlardır.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesine dair sübjektif şartlara ise aynı maddenin (b) ve (c) bentlerinde yer verilmiştir. Bunlar kamu davasının açılmasının ertelenmesi halinde şüphelinin suç işlemekten çekineceğine dair kanaate ulaşılması ile kamu davasının açılmasının ertelenmesinin şüpheli ve toplum açısından kamu davası açılmasından daha yararlı görülmesidir.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 253. maddesinin on dokuzuncu fıkrasında ise 171. maddede zikredilen şartlar aranmaksızın kamu davasının açılmasının ertelenmesine dair bir düzenlemeye yer verilmiştir. Maddeye göre uzlaşma sonucunda mağdurun veya kamunun uğradığı zararın giderilmesine dair şüpheli ediminin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi hallerinde, 171. maddedeki şartlar aranmaksızın, şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilecektir⁸²⁹.

Erteleme süresi yetişkinler için beş, çocuklar içinse üç yıl olarak belirlenmiştir. Erteleme süresince zamanaşımı işlemeyecektir. Bu süre içinde şüphelinin kasıtlı bir suç işlemesi halinde, kovuşturmaya yer olmadığına kararı verilecek, kasıtlı bir suç işlenmesi halinde ise kamu davası açılacaktır.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesine ilişkin kararlar, mahsus bir sisteme kaydedilerek ancak bir soruşturma veya kovuşturmayla bağlantılı olarak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından istenmesi halinde, bu maddede belirtilen amaç için kullanılabilir. Suçtan zarar gören veya şüphelinin kamu davasının açılmasının ertelenmesine dair karara 173. madde hükümlerine göre itiraz hakkı söz konusudur.

Türk Ceza Kanunu'nun 191. maddesinde⁸³⁰ kamu davasının açılmasının ertelenmesine dair mahsus düzenlemelere yer verilmiştir. Bu düzenleme uyarınca kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak suçundan başlatılan soruşturmada şüpheli hakkında CMK'nın 171. maddesindeki şartlar aranmaksızın, beş yıl süreyle kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilecektir. CMK'daki düzenlemenin aksine şüpheli hakkında denetimli serbestlik tedbiri uygulanması gerekmektedir. Şüphelinin erteleme

830

“... (2) Bu suçtan dolayı başlatılan soruşturmada şüpheli hakkında 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 171 inci maddesindeki şartlar aranmaksızın, beş yıl süreyle kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilir. Cumhuriyet savcısı, bu durumda şüpheliyi, erteleme süresi zarfında kendisine yüklenen yükümlülüklerle uygun davranmadığı veya yasakları ihlal ettiği takdirde kendisi bakımından ortaya çıkabilecek sonuçlar konusunda uyarır.

(3) Ertelme süresi zarfında şüpheli hakkında asgari bir yıl süreyle denetimli serbestlik tedbiri uygulanır. Bu süre Cumhuriyet savcısının kararı ile üçer aylık sürelerle en fazla bir yıl daha uzatılabilir. Hakkında denetimli serbestlik tedbiri verilen kişi, gerek görülmesi hâlinde denetimli serbestlik süresi içinde tedaviye tabi tutulabilir.

(4) Kişinin, erteleme süresi zarfında;

a) Kendisine yüklenen yükümlülüklerle veya uygulanan tedavinin gereklerine uygun davranmamakta ısrar etmesi,

b) Tekrar kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alması, kabul etmesi veya bulundurması,

c) Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanması, hâlinde, hakkında kamu davası açılır.

(5) Ertelme süresi zarfında kişinin kullanmak için tekrar uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alması, kabul etmesi veya bulundurması ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanması, dördüncü fıkra uyarınca ihlal nedeni sayılır ve ayrı bir soruşturma ve kovuşturma konusu yapılmaz.

(6) Dördüncü fıkraya göre kamu davasının açılmasından sonra, birinci fıkra tanımlanan suçun tekrar işlendiği iddiasıyla açılan soruşturmalarda ikinci fıkra uyarınca kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilemez.

(7) Şüpheli erteleme süresi zarfında dördüncü fıkra belirtilen yükümlülüklerle aykırı davranmadığı ve yasakları ihlal etmediği takdirde, hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir.

(8) Bu Kanunun;

a) 188 inci maddesinde tanımlanan uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti,

b) 190 inci maddesinde tanımlanan uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma, suçtan dolayı yapılan kovuşturma evresinde, suçun münhasıran bu madde kapsamına girdiğinin anlaşılması hâlinde, sanık hakkında bu madde hükümleri çerçevesinde hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilir.

(9) Bu maddede aksine düzenleme bulunmayan hâllerde, Ceza Muhakemesi Kanununun kamu davasının açılmasının ertelenmesine ilişkin 171 inci maddesi veya hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin 231 inci maddesi hükümleri uygulanır...”

süresi zarfında; kendisine yüklenen yükümlülüklerle veya uygulanan tedavinin gereklerine uygun davranmamakta ısrar etmesi, tekrar kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alması, kabul etmesi veya bulundurması; uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanması hallerinde hakkında kamu davası açılacaktır.

Hukukumuzdaki düzenleniş biçimini özetle belirttiğimiz kamu davasının açılmasının ertelenmesi, faili aleni duruşmanın ve mahkûmiyet kararının sakıncalarından koruyan, mağdurun zararının giderilmesini sağlayan, Cumhuriyet savcılığı ve mahkemelerin iş yükünü azaltan bir kurumdur. Bu avantajlarının yanında cezalandırmanın amacına ulaşmasını engellediği, suça ilişkin kanıtların kaybolmasına yol açtığı ve kişinin suçsuzluğunu ispatlayabilme imkânının elinden alındığı gerekçeleriyle eleştiriye uğramıştır⁸³¹. 7188 sayılı Kanun’la yapılan değişiklikle şüphelinin de bu karara itiraz edebileceği açıkça düzenlendiğinden masumiyet karinesine aykırılığa dair eleştiri geçerliliğini yitirmiştir. Ancak beş yıllık erteleme süresi içinde delillerin kaybolması riski olduğundan mevcut deliller toplanmalı ve kaybolmasının önlenmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır⁸³².

2019 yılında toplam 75.498 şüpheli hakkında 82.454 dosyada, 93.152 suçtan kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmiştir. Bu suçlardan 92.282’si kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak suçuna ilişkindir⁸³³. 2019 yılında neticelenen soruşturma dosya sayısının 3.591.582 olduğunu gözettiğimizde, kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilen dosyaların neticelenen tüm soruşturmalar içindeki yeri % 2.29 oranındadır. Bu oran oldukça düşüktür. Ancak 7188 sayılı Kanun’la gerçekleştirilen değişiklikten sonra kamu davasının açılmasının ertelenmesinin uygulama alanı genişlemiş ve 2020 yılının ilk altı ayında 77.059 dosyada bu yönde karar verilmiştir⁸³⁴.

⁸³¹ Alan Akcan, s. 103-105.

⁸³² Centel/Zafer, s. 603; Alan Akcan, s. 104.

⁸³³

<https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1332020162854KDAE%2001.01.2019-31.12.2019.pdf> (s.e.t. 23.03.2021)

⁸³⁴

<https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2472020161630KADEK%2024.07.2020%20YAYINLANACAK%20VER%C4%B0.pdf> (s.e.t. 23.03.2021)

2.4.3. Basit Yargılama Usulü İle İlişkisi

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi ve basit yargılama usulü, ceza adalet sisteminin iş yükünün azaltılmasına dair ortak faydaları bulunan ancak mahiyetleri açısından pek çok farklılık içeren iki ceza muhakemesi kurumudur. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi, maslahata uygunluk ilkesinin tipik bir görünüm biçimi olarak Cumhuriyet savcısının aktif olduğu, soruşturma evresine özgü bir usuldür. Bu usul aynı zamanda onarıcı adalet anlayışının da bir ürünüdür. Basit yargılama usulü ise mahkemenin takdiri ile uygulanan kovuşturma evresine mahsus bir usuldür.

Klasik ceza muhakemesine alternatif olsa da basit yargılama usulünde maddi gerçeğe ulaşılmasına dair temel gayeden herhangi bir sapma söz konusu değildir. Ancak iddianame düzenlenmesi yerine kamu davasının açılmasının ertelenmesi usulünün uygulanabilmesi için yeterli şüphenin varlığı kâfidir. Zira bu usulle maddi gerçeğe dair sorunun nihai olarak çözümü hedeflenmemektedir. Erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmediği takdirde, kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilecek, kasıtlı bir suç işlenmesi halinde ise kamu davası açılacaktır.

Her iki usulün kapsamı nispeten basit nitelikte görünen suçlarla sınırlandırılmıştır. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi, uzlaştırma ve önödeme kapsamındaki suçlar ile maddenin altıncı fıkrasındaki suçlar dışında üst sınırı üç yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlarda uygulanabilecektir. Basit yargılama usulünün ise adli para cezasını ve/veya üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlarda uygulanabileceği kabul edilmiştir.

Basit yargılama usulünün uygulanması mahkemenin, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilmesi ise Cumhuriyet savcısının değerlendirme ve takdirine tabidir. TCK'nın 191 ve CMK'nın 253. maddelerindeki ayırksı hükümler dışında kamu davasının açılmasının ertelenmesi halinde şüphelinin suç işlemekten çekineceği ve bu kararın şüpheli ve toplum açısından kamu davası açılmasından daha yararlı olacağı kanaatine ulaşılması gerekmektedir. Basit yargılama usulü ise duruşma açılmaksızın maddi gerçeğe ulaşılabilceği değerlendirilen hallerde uygulanabilecektir.

Seri muhakeme usulünün aksine hem basit yargılama usulünde hem de kamu davasının açılmasının ertelenmesinde şüpheli veya sanığın bu usullerin uygulanmasına dair açık bir kabulü aranmamaktadır. Ancak her iki usulde de itiraz etmemek şeklinde gerçekleşen zımni bir muvafakatin varlığı söz konusudur.

Her iki kurum da ceza vermekten kaçınma anlayışına uygundur. Basit yargılama usulünde fail ceza indiriminden istifade ederek daha az ceza alabilecekken, kamu davasının açılmasının ertelenmesi halinde erteleme süresinde kasıtlı bir suç işlemeyen fail hakkında kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verileceğinden fail herhangi bir ceza almayacaktır.

2.5. Önödeme

2.5.1. Genel olarak

Hukukumuzda 765 sayılı TCK'nın 119. maddesiyle giren önödemeye, 5237 sayılı TCK'nın 75. maddesinde yer verilmiştir. Bu kurumla basit suçlara ayrılan emek ve zamandan tasarruf edilmesi ile yargının iş yükünün azaltılması amaçlanmaktadır. Aynı zamanda failin hapis cezasının olumsuz etkilerinden kurtularak topluma kazandırılması da önödemenin hedeflerindendir⁸³⁵. Önödeme kurumunun hukuki niteliğine dair öğretide farklı görüşler ileri sürülmüştür⁸³⁶. Bu görüşler: önödemenin devletle fail arasındaki sulh anlaşması olduğu, Cumhuriyet savcısının teklifinin kabul edilmesiyle kovuşturma evresi atlanarak infaz aşamasına geçildiğinden yargılamasız cezalandırma sonucunu doğurduğu, muhakeme engeli olduğu, savcının ceza kararnamesi olduğu, ceza değil idari yaptırım mahiyetinde olduğu yönündedir. İncelememiz kapsamında bu görüşleri zikretmekle yetinerek önödemenin mer'i mevzuatımızdaki kapsamı ve uygulanma şeklinden bahsedeceğiz.

⁸³⁵ Centel/Zafer, s. 572; Koca/Üzülmez, s. 777; Özbek, Veli Özer (2018) “Önödeme”, Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu, Adalet Bakanlığı Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı, s. 75. (75-88); Özen, Muharrem/Köksal, Atacan (2021) “Önödeme Ve Bazı Çözüm Önerileri”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 70, S. 2, s. 591. (589-621).
⁸³⁶ Centel/Zafer, s. 573-574; Koca/Üzülmez, s. 777-778; Yavuz (2020), s. 227-228.

2.5.2. Uygulanma Koşulları ve Biçimi

Türk Ceza Kanunu'nun 75. maddesinin birinci fıkrasında önödeme teklifinde bulunulacak suçların kapsamı belirlenmiştir. Düzenlemeyle öncelikle uzlaşma kapsamındaki suçlar önödemenin kapsamı dışında tutulmuştur. Bu tercih nedeniyle önödeme kurumu, uzlaşmanın oldukça gerisinde kalmıştır. Her iki kurumun birlikte muhafazası uzlaşmanın daha çok kişileri, önödemenin ise kamuyu ilgilendiren suçlar açısından uygulanabilmesi olarak izah edilmektedir⁸³⁷.

Suçun uzlaşma kapsamında kalmaması halinde ikinci şart, suç için düzenlenen cezanın türü ve miktarına ilişkindir. Buna göre önödeme yalnız adli para cezasını gerektiren veya kanun maddesinde öngörülen hapis cezasının yukarı sınırı altı ayı aşmayan suçlarda uygulanabilecektir. Hapis cezasının üst sınırına dair bu belirleme üç ay iken 24.11.2016 tarihli ve 6763 sayılı Kanun ile altı aya çıkarılmıştır. Kanun koyucu, önödemenin uygulamasını genişletmek amacıyla hem bu değişikliği gerçekleştirmiş hem de maddeye eklediği altıncı fıkrayla anılan ceza sınırlarına bağlı olmaksızın belirlediği katalog suçlarda⁸³⁸ da önödemenin uygulanacağını belirtmiştir.

İşlendiği iddia olunan suç, anılan suçlar kapsamında kalsa da Cumhuriyet savcılığınca öncelikle bu suça dair delillerin toplanması, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphenin oluşması gerekmektedir. Önödeme kamu davasına alternatif bir usul olduğundan

837

Özbek, Veli Özer, s. 76.

838

“(6) (Ek: 24/11/2016-6763/12 md.) Bu madde hükümleri;

a) Bu Kanunda yer alan;

1. Yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi (98 inci maddenin birinci fıkrası),

2. Genel güvenliğin taksirle tehlikeye sokulması (madde 171),

3. Çevrenin taksirle kirletilmesi (182 nci maddenin birinci fıkrası),

4. Özel işaret ve kıyafetleri usulsüz kullanma (264 üncü maddenin birinci fıkrası),

5. Suçu bildirmeme (278 inci maddenin birinci ve ikinci fıkraları),

suçları,

b) 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun 108 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan suç,

c) (Ek:17/10/2019-7188/16 md.) 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 74 üncü maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesinde yer alan suç,

d) (Ek:17/10/2019-7188/16 md.) 4/11/2004 tarihli ve 5253 sayılı Dernekler Kanununun 32 nci maddesinin birinci fıkrasının (d) bendinde yer alan suç,

bakımından da uygulanır. Bu fıkra kapsamındaki suçların beş yıl içinde tekrar işlenmesi hâlinde fail hakkında aynı suçtan dolayı önödeme hükümleri uygulanmaz.”

ancak yeterli şüpheye ulaşılan hallerde önödeme teklifinde bulunulmalı, aksi durumlarda ise kovuşturmayaya yer olmadığına kararı verilmelidir⁸³⁹.

Kural önödemenin soruşturma safhasında gerçekleştirilmesidir. Hem TCK'nın 75. maddesi hem de iddianamenin iadesinde dair CMK'nın 174. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde yer verilen önödemeye tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde bu usul uygulanmaksızın düzenlenen iddianamenin iadesine karar verileceği hükmü, bu duruma işaret etmektedir⁸⁴⁰. Önödeme kapsamında kalan bir suç hakkında kamu davası açma hususunda yeterli şüpheye ulaşan Cumhuriyet savcısı şüpheliye önödeme teklifinde bulunacaktır. İştirak halinde işlenen suçlarda önödeme hükmü tüm suç ortaklarına ayrı ayrı uygulanacaktır⁸⁴¹.

Önödeme teklifine göre Cumhuriyet savcılığınca yapılacak tebliğ üzerine, adlî para cezası maktu ise bu miktarı, değilse aşağı sınırını; hapis cezasının aşağı sınırının karşılığı olarak her gün için otuz Türk Lirası üzerinden bulunacak miktarı; hapis cezası ile birlikte adlî para cezası da öngörülmüş ise, hapis cezası için hesaplanacak miktar ile adlî para cezasının aşağı sınırını, soruşturma giderleri ile birlikte on gün içinde ödediği takdirde şüpheli hakkında kamu davası açılmayacaktır. Önödeme teklifine konu miktarın hesaplanmasında haksız tahrik, teşebbüs, yaş, takdiri indirim nedenleri dikkate alınmayacaktır⁸⁴². Hesaplanacak miktarın taksitlendirilmesi de mümkün kılınmıştır.

Kural önödemenin soruşturma evresinde gerçekleştirilmesiye de 75. maddenin iki ve üçüncü fıkralarında düzenlenen hallerde kamu davasının açılmasından sonra da önödemenin uygulanması mümkündür. Bu haller, özel kanun hükümleri gereğince işin doğrudan mahkemeye intikal etmesi, Cumhuriyet savcılığınca madde kapsamına giren suç nedeniyle önödeme işlemi yapılmadan dava açılması ve dava konusu fiilin niteliğinin değişmesi suretiyle madde kapsamına giren bir suça dönüşmesidir. Bu hallerde de maddenin birinci fıkrasında düzenlenen usule göre sanığın ödemesi gereken tutar hesaplanacaktır.

⁸³⁹ Centel/Zafer, s. 577; Özbek, Veli Özer, s. 78; Koca/Üzülmez, s. 782.

⁸⁴⁰ Özbek, Veli Özer, s. 82.

⁸⁴¹ Çelen, s. 452.

⁸⁴² Centel/Zafer, s. 580; Özbek, Veli Özer, s. 80.

Türk Ceza Kanunu'nun 75. maddesi uyarınca önödeme teklifine konu ödemenin gerçekleştirilmesi nedeniyle kamu davasının açılmaması veya ortadan kaldırılması, kişisel hakkın istenmesini, malın geri alınmasını ve müsadereye ilişkin hükümlerin uygulanmasını etkilememektedir.

Anılan maddenin birinci ve altıncı fıkralarında önödeme açısından tekerrür düzenlemelerine yer verilmiştir. Buna göre birinci fıkra kapsamındaki suçlar açısından taksirli suçlar hariç olmak üzere, önödemeye bağlı olarak kovuşturmaya yer olmadığına veya kamu davasının düşmesine karar verildiği tarihten itibaren beş yıl içinde önödemeye tabi bir suçu işleyen faile teklif edilecek önödeme miktarı yarı oranında artırılacaktır. Altıncı fıkra ise aynı fıkra kapsamındaki suçların beş yıl içinde tekrar işlenmesi hâlinde fail hakkında aynı suçtan dolayı önödeme hükümleri uygulanmayacağı düzenlenmiştir. Şüpheli veya sanığın ödemede bulunması nedeniyle verilen kovuşturmaya yer olmadığına dair kararlar ile düşme kararları, bunlara mahsus bir sisteme kaydedilerek, bir soruşturma veya kovuşturmayla bağlantılı olarak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından istenmesi hâlinde, zikredilen tekerrürün tespiti amacıyla kullanılabilir.

Alternatif uyuşmazlık çözüm yolları arasında gösterilen önödeme ile 2019 yılında 36.551 soruşturma dosyası neticelendirilmiştir⁸⁴³. Aynı dönemde 19.905 dosyada önödemeye uyulmaması nedeniyle kamu davası açılmıştır. Önödeme kapsamındaki toplam dosya sayısı ise 96.499 olarak belirlenmiştir. 2019 yılında toplam soruşturma dosyası sayısı ise 5.086.550, neticelenen dosya sayısı ise 3.591.582 olarak gerçekleşmiştir. Önödeme ile neticelenen soruşturma dosyalarının, neticelenen tüm soruşturmalar içindeki yeri %1,01 oranındadır. Bu itibarla ceza uyuşmazlıklarının çözümünde önödemenin yaygın olmayan bir alternatif çözüm yolu olduğu söylenebilecektir.

2.5.3. Basit Yargılama Usulü İle İlişkisi

Ceza uyuşmazlığının klasik yargılama kuralları dışında çözülmesine dair usullerden olan önödeme ve basit yargılama, ceza adalet sisteminin iş yükünün azaltılmasına dair ortak

843

<https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1132020154652%C3%96N%20%C3%96DEME%202019.pdf> (s.e.t. 17.08.2021)

amaçlara sahiptir. Ancak bu amaç dışında, basit yargılama usulünde maddi gerçeğe ulaşılmasına dair temel gayeden herhangi bir sapma söz konusu değilken önödeme usulünde maddi gerçek aranmamakta, teklifinde bulunulabilmesi için yeterli şüpheyne ulaşılması kâfi görölmektedir⁸⁴⁴.

Ceza vermekten kaçınma anlayışının bir ürünü olarak, önödemenin yerine getirilmesi halinde fail hakkında kovuşturmayaya yer olmadığı veya davanın düşmesi kararları verilebilecek, yani fail cezadan kurtulabilecektir. Basit yargılama usulünde ise cezadan mutlak kurtuluş olmasa da fail dörtte bir oranındaki ceza indiriminden istifade ederek daha az ceza alabilecektir.

Önödeme ve basit yargılama usulleri, nispeten basit nitelikte görölen suçlar için kabul edilmiştir. TCK'nın 75. maddesinin birinci fıkrası uyarınca önödeme, uzlaşma kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, yalnız adli para cezasını gerektiren veya kanun maddesinde öngörölen hapis cezasının yukarı sınırı altı ayı aşmayan suçlar ile aynı maddenin altıncı fıkrasında sayılan katalog suçlarda uygulanabilecekken, basit yargılama usulü adli para cezasını ve/veya üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlarda uygulanabilecektir.

Önödeme ihtiyari değil denenmesi zorunlu bir usuldür. Türk Ceza Kanunu'nun 75. maddesi uyarınca önödeme kural olarak soruşturma evresinde uygulanır. Bu amaçla CMK'nın 174. maddesinde önödeme uygulanmadan düzenlenen iddianamenin iade edileceğı hükmüne yer verilmiştir. Ancak TCK'nın 75. maddesinin iki ve üçüncü fıkralarında kovuşturma evresinde de önödeme uygulanması gereken istisnalara yer verilmiştir.

Kovuşturma evresinde uygulanabilecek bir usul olan basit yargılama usulünün uygulanması mahkeme takdirine bırakılmıştır. Soruşturmada önödeme teklifinin kabul edilmemesi nedeniyle dava açılan bir dosyada basit yargılama usulünün uygulanması mümkündür. Ancak önödeme basit yargılama usulüne nazaran daha lehe olduğundan; özel kanun hükümleri gereğince işin doğrudan mahkemeye intikal etmesi, Cumhuriyet

savcılığınca madde kapsamına giren suç nedeniyle önödeme işlemi yapılmadan dava açılması veya dava konusu fiilin niteliğinin değişmesi suretiyle önödeme kapsamına giren bir suça dönüşmesi hallerinde basit yargılama usulünün uygulanması mümkün değildir. Öncelikle sanığa önödeme teklifinde bulunulması gerekmektedir. Sanık bu teklifi kabul etmezse basit yargılama usulü uygulanabilir hale gelecektir.

Basit yargılama usulünde yargılama makamı etkin; önödemede soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı, kovuşturma evresinde ise yargılama makamı aktif rol üstlenmektedir. Önödemenin başarıya ulaşması failin teklifi kabul ederek teklife konu para cezasını soruşturma giderleri ile birlikte ödemesine bağlıdır. Basit yargılama usulünde ise sanığın anılan şekilde aktif bir faaliyeti değil bu usulde verilen hükme itiraz etmemek şeklindeki zımni bir muvafakati gerekmektedir.

3. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN ADİL YARGILANMA HAKKINA DAİR İLKELER BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Adil yargılanma hakkı, uluslararası hukuk ve milli hukukumuzdaki pek çok düzenleme ile AİHM ve AYM başta olmak üzere çok sayıda yargı merciinin içtihadına konu olmuş temel bir insan hakkıdır. Bu hak, ilk olarak Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin 10. maddesinde⁸⁴⁵ açıkça ifade edilmiştir⁸⁴⁶. Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 14. maddesinde⁸⁴⁷ ve ülkemizin taraf olduğu pek çok

⁸⁴⁵ “Herkes, haklarının, vecibelerinin veya kendisine karşı cezai mahiyette herhangi bir isnadın tespitinde, tam bir eşitlikle, davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından adil bir şekilde ve açık olarak görülmesi hakkına sahiptir.”

⁸⁴⁶ **Karakehya**, s. 19.

⁸⁴⁷ “Adil yargılanma hakkı

1. Herkes mahkemeler ve yargı yerleri önünde eşittir. Herkes, hakkındaki bir suç isnadının veya hak ve yükümlülükleri ilgili bir hukuki uyuşmazlığın karara başlanmasında, hukuken kurulmuş yetkili, bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından adil ve aleni olarak yargılanma hakkına sahiptir. Davayı izleyenler ve basın mensupları, demokratik bir toplumdaki genel ahlak, kamu düzeni (ordre public) veya ulusal güvenlik nedeniyle veya tarafların özel yaşamlarının menfaatinin gerektirmesi halinde, veya mahkemenin görüşüne göre aleniliğin adaletin gerçekleşmesine zarar vereceği özel şartların kesinlikle gerektirdiği ölçüde, duruşmalardan tamamen veya kısmen çıkarılabilir; ancak bir ceza davasında veya hukuk davasında verilen hüküm, gençlerin menfaati, veya aile uyuşmazlıkları veya çocuğun velayeti ile ilgili davalar aksini gerektirmedikçe aleni olarak tefhim edilir.

2. Hakkında bir suç isnadı bulunan bir kimse, hukuka göre suçluluğu kanıtlanıncaya kadar masum sayılma hakkına sahiptir.

3. Hakkında bir suç isnadı bulunan bir kimsenin bu isnadın karara başlanmasında, tam bir eşitlik içinde asgari şu haklara sahiptir:

a) Hakkındaki suç isnadının niteliği ve nedenleri konusunda ayrıntılı bir şekilde ve anlayabileceği bir dilde derhal bilgilendirilme;

uluslararası metinde adil yargılanma hakkına dair düzenlemelere yer verilmiştir⁸⁴⁸. Ancak adil yargılanma hakkının gelişimi ve günümüzdeki anlamını kazanması AİHS'nin 6. maddesindeki⁸⁴⁹ düzenleme ile olmuştur⁸⁵⁰. Bu maddede ceza muhakemesine dair pek çok kurala yer verilmiştir. Maddenin birinci fıkrasında hem hukuk hem de cezai uyumsuzluklar açısından herkesin, kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkemede, aleni şekilde,

b) Savunmasını hazırlamak ve kendi seçtiği avukatla görüşmek için yeterli zamana ve kolaylıklara sahip olma;

c) Sebepsiz yere gecikmeden yargılanma;

d) Duruşmalarda hazır bulundurulma ve kendisini bizzat veya kendi seçeceği bir avukat aracılığıyla savunma; eğer avukatı bulunmuyorsa sahip olduğu haklar konusunda bilgilendirilme; adaletin yararı gerektirdiği her durumda kendisine bir avukat tayin edilme, ve eğer avukata ödeme yapabilecek yeterli imkanı yoksa, ücretsiz olarak avukat tayin edilme;

e) Aleyhindeki tanıkları sorguya çekme veya çektirme ve lehindeki tanıkların mahkemeye çıkmalarını ve aleyhindeki tanıklarla aynı koşullarda sorguya çekilmelerini sağlama;

f) Mahkemede konuşulan dili anlamıyor veya konuşamıyorsa, bir çevirmenin yardımından ücretsiz olarak yararlanma;

g) Kendisini suçlandırıcı tanıklık yapmaya veya bir suçu itirafa zorlanmama.

4. Küçüklerin yargılanmasında küçüklerin yaşlarını ve rehabilitasyonlarını ilerletme gebeğini göz önünde tutacak bir yargılama usulü izlenir.

5. Bir suçtan ötürü mahkum olan bir kimse, mahkumiyetinin ve aldığı cezanın daha yüksek bir yargı yeri tarafından hukuka göre incelenmesini isteme hakkına sahiptir.

6. Bir kimse bir suçtan ötürü nihai bir kararla mahkum olduğunda ve bu mahkumiyeti adli hata bulunduğu gerekçesiyle bozulduğunda veya kendisi bağışlandığında, eğer mahkumiyet kararının verildiği tarihte bilinmeyen olayların ortaya çıkarılamamış olmasının nedenleri kısmen veya tamamen kendisine yüklenebileceği kanıtlanmadıkça, bu tür bir mahkumiyetin sonucu olarak ceza çeken bir kimseye hukuka uygun olarak tazminat ödenir.

7. Bir ülkenin hukukuna ve ceza yargılama usulüne uygun olarak daha önce kesin biçimde mahkum olan veya beraat eden bir kimse aynı suçtan ötürü ikinci kez yargılanamaz ve cezalandırılmaz.”

Karakehya, s. 28.

“Adil yargılanma hakkı

1. Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyumsuzluklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar aleni olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veya, aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir.

2. Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır.

3. Bir suç ile itham edilen herkes aşağıdaki asgari haklara sahiptir:

a) Kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek;

b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmak;

c) Kendisini bizzat savunmak veya seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanmak; eğer avukat tutmak için gerekli maddi olanaklardan yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görüldüğünde, resen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmek;

d) İddia tanıklarını sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında davet edilmelerinin ve dinlenmelerinin sağlanmasını istemek;

e) Mahkemede kullanılan dili anlamadığı veya konuşamadığı takdirde bir tercümanın yardımından ücretsiz olarak yararlanmak.”

Karakehya, s. 22.

makul sürede ve hakkaniyete uygun olarak yargılanma hakkına sahip olduğu düzenlenmiştir. AİHM, içtihatlarında bu fıkra zikredilen haklardan yola çıkarak bir yargı yerine başvuru, duruşmada hazır bulunma ve duruşmaya etkin katılım, silahların eşitliği, çekişmeli yargı, kendini suçlayıcı beyanda bulunmaya zorlanamama, karar ve hükümlerin gerekçeli olması gibi alt haklar türetmiştir⁸⁵¹.

Mezkûr düzenlemenin ikinci fıkrasında masumiyet karinesine dair kurala yer verilmiştir. Üçüncü fıkra ise suç ile itham edilen kimsenin sahip olduğu asgari haklar düzenlenmiştir. Buna göre sanığın isnadı öğrenme, savunma hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olma, kendisini bizzat savunma veya bir müdafî yardımından yararlanma, tanıkların dinlenilmesini ve sorgusunu isteme, tercüman yardımından yararlanma hakları söz konusudur.

Milli hukukumuzda ise adil yargılanma hakkı Anayasamızın hak arama hürriyeti başlıklı 36. maddesinin birinci fıkrasında “*Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.*” şeklinde açıkça zikredilmiştir. Bu hükmün dışında Anayasanın kanuni hâkim güvencesine dair 37, suç ve cezalara ilişkin esasları düzenleyen 38, mahkemelerin bağımsızlığına dair 138, hâkim ve savcılık teminatı ve mesleğine dair 139 ve 140, aleni yargılamaya dair 141, mahkemelerin kuruluşuna dair 142. maddeleri adil yargılanma hakkına dair bazı Anayasal hükümlerdir.

İnceleme konumuzu oluşturan basit yargılama usulünün uygulanması, anılan hükümlerle güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki bazı hakların hiç kullanılamamasını veya klasik ceza muhakemesinden farklı şekilde işlerlik kazanmasını öngörmektedir. Zira incelememizin geçmiş bölümlerinde belirtildiği üzere klasik ceza muhakemesine alternatif özel yargılama usullerinin uygulanması, sanığın elde edeceği menfaat karşılığında bazı haklarından feragatte bulunmasını gerektirmektedir. Bu başlık altında adil yargılanma hakkının ceza muhakemesine dair kuralları çerçevesinde, inceleme konumuz olan basit yargılama usulünü değerlendirmeye tabi tutacağız.

851

Tezcan, Durmuş/Erdem, Mustafa Ruhan/Sancakdar, Oğuz/Önok, R. Murat (2021) İnsan Hakları El Kitabı, 9. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 329.

Ceza muhakemesi sistemimizde kovuşturmayaya dair tüm devreler duruşmalı yargılama üzerine kurgulanmıştır. Basit yargılama usulünün karakteristik özelliği ise ceza muhakemesinin en önemli faaliyeti olarak görülen duruşmayı içermemesidir. CMK'nın 251 ve 252. maddesindeki düzenlemeler, başta duruşmalı yargılamaya ait olanlar olmak üzere adil yargılanma hakkının ceza muhakemesine dair pek çok ilkesinin işlerlik kazanamaması veya farklı şekillerde kullanılabilmesine neden olacaktır.

Duruşmalı yargılamada, aleni yargılanma, sorgu, duruşmada hazır bulunma, çelişmeli muhakeme ve silahların eşitliği gibi haklar işlerlik kazanır. Sanık duruşma sayesinde savunmasını sözlü olarak yapma, mahkeme ise delillerle doğrudan temas etme imkânına kavuşur. Duruşmanın olmadığı basit yargılama usulünü, öncelikle bu kapsamdaki haklar açısından değerlendireceğiz.

Aleni yargılanma, AİHS'nin 6. maddesinde açıkça zikredilen haklardandır. Maddenin birinci fıkrası uyarınca yargılamanın kamuya açık olarak gerçekleştirilmesi, kararın da aleni olarak verilmesi gerekmektedir. Bu kuralın istisnasına ise yine aynı fıkarda yer verilmiştir. Anayasamızın 141. maddesi⁸⁵² ve CMK'nın 182. maddesinde⁸⁵³ de aleniyet ilkesi açıkça düzenlenmiştir.

Aleniyet ilkesi, sanığı gizli yargılamadan koruyan ve yargılamanın tüm toplum tarafından denetlenmesine olanak sağlayan bir güvencedir⁸⁵⁴. Basit yargılama usulünde duruşma olmadığından aleni bir yargılama da söz konusu olmayacaktır. Ancak, sanığın basit yargılama usulünde verilen karara itiraz ederek duruşmada aleni olarak yargılanma hakkını temin etmesi mümkündür. AİHM de aleni duruşmanın muhakkak surette uygulanması gereken bir hak olmadığına, kamu menfaatlerine aykırı olmaması koşuluyla bu haktan açıkça veya zımnen feragat edilebileceğine hükmetmektedir. Sanığın talep etmesi halinde duruşma

⁸⁵² “Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir.”

⁸⁵³ “Duruşmanın açıklığı
Madde 182 – (1) Duruşma herkese açıktır.
(2) Genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde, duruşmanın bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına mahkemece karar verilebilir.”

⁸⁵⁴ Soyaslan (CMH), s. 540; Feyzioğlu (2015), s. 279; Karakehya, s. 210.

yapılabileceğinin düzenlenmesi ve sanığın da duruşma talep etmemesi hali zımni feragat olarak nitelendirilebilecektir⁸⁵⁵.

Duruşmanın sağladığı bir diğer avantaj sanığın sözlü olarak savunmada bulunabilmesidir. CMK'nın 192, 201, 209, 210/2, 215, 216, 217 gibi maddelerinde yer verilen sözlülük ilkesi muhakemenin dürüstlüğü ve maddi gerçeğe ulaşılmasında oldukça önemlidir. Hakkaniyete uygun yargılanma hakkının içtihatlarla tespit edilmiş bir şekli olan ve sorgu hakkı olarak da adlandırılan ilke uyarınca, sanık mahkemede kendine yöneltilen suçlamalara yanıt verebilme ve savunmasını sözlü olarak gerçekleştirebilme hakkını haizdir⁸⁵⁶. Basit yargılama usulünün uygulandığı hallerde bu hakların hayata geçebilmesi mümkün değildir. Zira basit yargılama usulünde mahkemece iddianame sanığa tebliğ edilerek, savunmasını yazılı olarak bildirmesi için on beş gün süre verilmektedir. Sanığın savunmasının tespitinde sözlülük ve doğrudanlık ilkelerinin uygulanamadığı bu usul, klasik anlamda bir sorgu da değildir⁸⁵⁷. Sanığın savunmasını mahkeme huzurunda sözlü olarak değil sadece anılan süre içinde yazılı olarak yapabilecek olmasının adil yargılanma hakkının ihlaline yol açacağı savunulmaktadır⁸⁵⁸. Ancak yazılı savunması üzerine hakkında basit yargılama usulünde hüküm verilen sanık, duruşma talebi mahiyetindeki itirazı ile duruşma açılmasını sağlama imkânına sahiptir. Bu itibarla düzenlemenin Anayasa'ya aykırı olmadığı kanaatindeyiz⁸⁵⁹.

Duruşmanın muhakemeye sağladığı bir diğer avantaj ise iddia, savunma ve yargılama makamları arasındaki çelişmedir. Taraflar yargılamada elde edilen deliller ve mütalaalar hakkında bilgi sahibi olarak bunlara karşı beyanda bulunurlar⁸⁶⁰. Yargılama makamı da yargılama konusu ve deliller hakkında, iddia makamının tezi ve savunma makamının antitezinden senteze yani hükme ulaşır. Çelişmenin sağlanabilmesi, iddia ve savunma makamlarının eşitliğini gerektirir. Silahların eşitliği olarak adlandırılan bu ilke hakkaniyete uygun yargılamanın en önemli gereklerinden biridir⁸⁶¹. Basit yargılama

⁸⁵⁵ Karakehya, s. 220.

⁸⁵⁶ Karakehya, s. 235.

⁸⁵⁷ Ersoy (Ceza Muhakemesinde In Absentia), s. 72; Karakehya/İnce Tunçer, s.142, 160.

⁸⁵⁸ Başarır, Gülşen (2020) “Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinin Değerlendirilmesi”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 6, S. 12, s. 307. (289-314).

⁸⁵⁹ Değirmenci (Basit Yargılama), s. 40; Babayiğit/Karacan, s. 883.

⁸⁶⁰ Karakehya, s. 222.

⁸⁶¹ Karakehya, s. 227.

usulünde çelişmeli yargılama ilkesi bu usulün duruşmasızlık niteliğine uygun şekilde işlerlik kazanacaktır. İddianamenin taraflara tebliği üzerine sunulan taraf savunma ve beyanları ile mevcut deliller tartışılacaktır. İddianamenin her iki tarafa da tebliğ edilmesi silahların eşitliği ilkesine uygun bir düzenlemedir. Ancak savunma hakkının ihlal edilmemesi açısından mahkemece elde edilen ve iddianamede yer verilmeyen delillerin taraflara tebliğ edilmesi gerektiği savunulmaktadır⁸⁶².

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinin üçüncü fıkrasında sayılan asgari hakların kullanımı açısından da basit yargılama usulü klasik yargılamadan farklıdır. Fıkra da öncelikle isnadı öğrenme hakkı düzenlenmiştir. Buna göre sanık kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilmelidir. CMK'nın 147, 176, 191 ve 225. maddelerinde isnadı öğrenme hakkına dair hükümlere yer verilmiştir. Basit yargılama usulünde ise 251. maddenin ikinci fıkrasındaki düzenleme uyarınca iddianamenin tebliği ile sanık isnattan haberdar olacaktır.

Basit yargılama usulünde duruşma olmadığı için isnadın bildirilmesi sadece iddianamenin tebliği ile sağlanmakta klasik ceza muhakemesinde geçerli olan CMK'nın 147/1-b⁸⁶³ ve 191/2-b⁸⁶⁴ maddelerinde düzenlendiği şekilde isnadın sözlü olarak bildirilmesi söz konusu olmamaktadır. Isnadı öğrenme hakkının basit yargılama usulündeki hali açısından önem arz eden bir diğer husus ek savunma verilmesi gerekliliğidir. Ek savunma gerektiren neden basit yargılama usulü kapsamı dışındaysa bu usulün terk edilmesi gerekmektedir. Ancak ek savunmanın konusunun basit yargılama kapsamında olması durumunda sanığın savunmasının yazılı olarak alınması veya basit yargılama usulünün terk edilmesi seçeneklerinden birini mahkeme takdir edecektir.

Anılan fıkranın (b) bendinde sanığın savunmasını hazırlaması için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olması sanığa tanınması gereken asgari haklar arasında sayılmıştır. CMK'nın 176 ve 190. maddelerindeki düzenlemeler de bu hakkın tesisini amaçlamaktadır. Yukarıda zikrettiğimiz üzere basit yargılama usulünde sanık savunma hakkını ancak yazılı

⁸⁶² Kaşka, s. 147.

⁸⁶³ “b) Kendisine yüklenen suç anlatılır”

⁸⁶⁴ “b) İddianame veya iddianame yerine geçen belgede yer alan suçlamanın dayanağını oluşturan eylemler ve deliller ile suçlamanın hukuki nitelendirmesi anlatılır”

şekilde kullanabilmektedir. Bu hakkın kullanımı için kendisine iddianamenin tebliğinden itibaren 15 günlük süre verilmiştir. Basit yargılama usulünün yaptırımı hafif ve ispatı kolay uyuşmazlıkların çözümünde uygulanmasının amaçlandığı gözetildiğinde söz konusu sürenin yeterli olduğu söylenebilecektir. Ancak kanaatimizce sanığa tanınan 15 günlük sürenin güvence mahiyetinde asgari bir süre olarak kabulü gerekmektedir. Bu sürenin dosya kapsamına göre mahkeme tarafından daha uzun belirlenmesi veya tarafların talebi üzerine uzatılması mümkün görülmelidir.

Sanığın müdafî yardımından istifadesine dair (c) bendindeki düzenlemenin basit yargılama usulü açısından işlerlik kazanabileceği kanaatindeyiz. Basit yargılama usulüne dair 251 ve 252. maddelerde müdafî yardımına ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Kanaatimizce basit yargılama usulünün uygulamasında sanığın kendi seçeceği veya talebi üzerine atanacak olan müdafîin yardımından istifade etmesi mümkündür. Her ne kadar duruşma olmasa da sanık yazılı savunmasının hazırlanması veya hükme itiraz edilmesi gibi hususlarda müdafî yardımından yararlanabilecektir. Zorunlu müdafilik açısından değerlendirdiğimizde ise küçüklük, akıl hastalığı, sağır ve dilsizlik hallerinde basit yargılama usulü uygulanamayacağından zorunlu müdafî atanmasına dair hüküm bu usulde işlerlik kazanamayacaktır. Ancak bu durumun bir istisnası söz konusudur. Meramını anlatamayacak derecede malul kişiler hakkında basit yargılama usulünün uygulanması yasaklanmamıştır. Mahkemece bu kişiler hakkında basit yargılama usulünün uygulanması uygun görülen hallerde kendilerine zorunlu olarak müdafî atanmalıdır. Doktrinde basit yargılama usulünün uygulandığı tüm hallerde zorunlu müdafiliğin kabul edilmesi gerektiği de savunulmaktadır⁸⁶⁵.

Fıkranın (d) bendinde düzenlenen tanıkların dinlenilmesine dair haklar duruşma icrası gerektirdiğinden basit yargılama usulünde işlerlik kazanamayacaktır. Tanık dinlenilmesi gereken hallerde mahkemece bu usul tercih edilmeyecektir. Taraflar da tanık dinletmek istedikleri hallerde basit yargılama usulünün uygulanmasına itiraz ederek bu haklarını kullanma imkânına erişebileceklerdir. Yine (e) bendinde düzenlenen tercümanın

yardımdan ücretsiz olarak yararlanmaya dair hak da duruşmalı yargılamada anlam kazanacağından basit yargılama usulünde uygulanamayacaktır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinin birinci fıkrasında düzenlenen kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkemede yargılanma hakkı ile maddenin ikinci fıkrasında düzenlenen masumiyet karinesi açısından klasik yargılama ile basit yargılama açısından herhangi bir fark bulunmamaktadır. Kanun koyucu basit yargılama usulünü asliye ceza mahkemelerine hasretmiştir. Bu usulün uygulanmasına dair objektif şartların gerçekleştiği hallerde mahkemece somut dosya nazara alınarak basit yargılama usulünün uygulanması noktasında tercihte bulunulacaktır. Bu tercih mahkemenin tarafsızlığı hususunda herhangi bir tereddüde yol açmamaktadır. Zira basit yargılama usulünün uygulanması ile mahkûmiyet kararı verilebildiği gibi sanığın beraatine de hükmedilebilmektedir. Ayrıca vicdani kanaate ulaşamayan mahkemenin duruşma açarak genel kurallara göre yargılamaya devam etmesi de mümkündür.

Birinci fıkrada açıkça zikredilen diğer bir hak makul sürede yargılanma hakkıdır. Basit yargılama usulünün asli hedefi ceza adalet sistemlerinin iş yüklerinin azaltılması ile yargılamaların makul sürede neticelenmesinin sağlanmasıdır. Yukarıda zikredildiği üzere klasik yargılamada 2 yıl sürecek davaların basit yargılama usulünde ortalama 3 ayda tamamlandığı ifade edilmektedir⁸⁶⁶. Bu itibarla basit yargılama usulü ile makul sürede yargılanma hakkına dair ihlallerin engellenmesi amaçlanmaktadır.

4. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ KARARLARI BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ceza uyuşmazlıklarının klasik ceza muhakemesi dışında alternatif usullerle çözümü pek çok Avrupa ülkesinde benimsenen bir yaklaşımdır. Bu itibarla söz konusu alternatif usuller, AİHM'nin çok sayıda kararına konu olmuştur. Bu kararlarda, belirli ölçütlerin sağlanması durumunda ceza uyuşmazlıklarının alternatif yöntemlerle çözülmesinin AİHS'ye aykırı görülmediğine işaret edilmektedir⁸⁶⁷. AİHM'nin yaklaşımı aynı zamanda

⁸⁶⁶ <https://basin.adalet.gov.tr/yargisal-surecler-sadelestirildi-yeni-usuller-olumlu-sonuc-verdi> (s.e.t.01.06.2021)

⁸⁶⁷ **Karakehya, Hakan/İnce Tunçer, Asuman** (2021) “Ceza Muhakemesinde Basit Yargılama ve Adil Yargılanma Hakkı”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Y. 9, S. 17, s. 342. (303-354); **İçer**, s. 8.

mahkeme kararlarının uygulanmasından da sorumlu kuruluş olan AKBK'nin 17 Eylül 1987 tarihli ve 18 sayılı Tavsiye Kararı⁸⁶⁸ ile de uyumludur. Zira Komite, bu kararında mahkemelerin iş yükünün artmasının AİHS'nin altıncı maddesiyle güvence altına alınan makul sürede yargılanma hakkının ihlaline yol açabileceğine işaret ederek üye ülke hükümetlerine, ceza adaletinin işleyişini hızlandırma ve sadeleştirmeye dair alternatif usullerin benimsenmesi hususunda tavsiyelerde bulunmuştur.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Gürcistan'da uygulanan iddia pazarlığına dair bir başvuru hakkında verdiği kararında bu usulün, *“davalarının hızla görülmesi, mahkemelerin iş yükünün hafifletmesi, yolsuzluk ve örgütlü suçlulukla mücadele ile ceza miktarları ve hükümlü sayısının azaltılmasında”* faydalı olduğunu ve Avrupa ceza adaleti sistemlerinde ortak bir özellik olarak kabul edilebileceğini belirtmiştir⁸⁶⁹.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına göre ceza uyuşmazlıklarının çözümünde kullanılacak alternatif usullerin taşınması gereken asgari ölçütler şu şekilde sıralanabilecektir⁸⁷⁰:

⁸⁶⁸ <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/54370cd3-0c43-4bd5-93b6-36ac3095473d.pdf> (s.e.t. 10.06.2021)

⁸⁶⁹ **AİHM, Natsvlshvili ve Togonidze/Gürcistan, B.N: 9043/05, T: 29.04.2014:** “...Öncelikle ve ilk başvurusunun Gürcistan'daki yeni iddia pazarlığı modelinin uygulanabilirliğine ilişkin ampirik argümanlarına cevap olarak Mahkeme, ilgili ulusal yasal çerçevenin kendiliğinden Sözleşme standartlarıyla uyumlu olup olmadığını incelemenin kendisinin görevi olmadığını yineler. Bu konu daha ziyade ilk başvurucu hakkındaki ceza davasının özel koşulları dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Mahkeme ayrıca, bir sanığın dava öncesinde suçunu ikrar etmesi veya suç isnadına itiraz etmemesi (*nolo contendere*) karşılığında ya da soruşturma makamıyla esaslı bir işbirliği yapması durumunda kendisi aleyhindeki suçlamaların hafifletilmesinin ya da cezasının düşürülmesinin Avrupa ceza adaleti sistemlerinde ortak bir özellik olarak kabul edilebileceğini kaydeder (bkz. yukarıdaki karşılaştırmalı yasal inceleme, 62 ilâ 75. paragraflar; bkz. ayrıca bununla bağlantılı olarak, Slavcho Kostov - Bulgaristan, no. 28674/03, § 17, 27 Kasım 2008, ve Ruciñsk-Polonya, no. 33198/04, § 12, 20 Şubat 2007). Suçlama ya da cezanın pazarlığa tabi tutulmasının kendisinde usulsüzlük olamaz (bkz. *mutatis mutandis*, Babar Ahmad ve Diğerleri – Birleşik Krallık (k.k.), no. 24027/07, 11949/08 ve 36742/08, ECHR 6 Temmuz 2010). Mahkeme bununla bağlantılı olarak, ceza davalarının hızla görülmesi ve mahkemelerin iş yükünün hafifletmesiyle bağlantılı menfaatlerden bağımsız olarak iddia pazarlığının, düzgün bir şekilde uygulanması durumunda aynı zamanda yolsuzluk ve örgütlü suçlulukla mücadelede de başarılı bir araç olacağı ve hükmedilen cezaların oranının ve bunun sonucunda mahpusların sayısının da azalmasına katkı sunabileceği görüşünden yanadır...”

⁸⁷⁰ **Yavuz** (2020), s. 166; **Karakehya/ İnce Tunçer**, s. 226-227.

1- Fail, alternatif çözüm yollarının uygulanma biçimi ve sonuçları hakkında bilgilendirilmelidir. Bu bilgilendirmede failin lehine ve aleyhine olan tüm hususlar sarih bir şekilde yer almalıdır⁸⁷¹.

2- Bilgilendirme sonrasında fail, hür iradesiyle klasik ceza muhakemesinin sağladığı bazı güvencelerden vazgeçerek uyuşmazlığın alternatif usulle çözülmesine rıza göstermeli ve fail asgari güvencelerden yoksun bırakılmamalıdır⁸⁷². Mahkeme sanığın rızasının açık olmasını gerekli görmektedir. Ancak bazı durumlarda usule dair bir haktan feragatin zımni olarak da yapılabileceği kabul edilmektedir. Örneğin, duruşma icrası sanığın talebine bırakılmışsa, önemli kamu menfaatlerini ihlal etmediği müddetçe bu talepte bulunulmaması duruşmaya dair haktan zımni feragat olarak değerlendirilebilecektir.⁸⁷³

⁸⁷¹ **AİHM, Natsvlshvili ve Togonidze/Gürcistan, B.N: 9043/05, T: 29.04.2014:** “...İki avukat, ilk başvurunun savcılıkla yürütülen iddia pazarlığı görüşmeleri boyunca danışmanlık almasını sağlamış ve ayrıca avukatlardan biri ilk başvurucaıyı anlaşmanın yargısal incelemesi sırasında da temsil etmiştir. Daha da önemlisi, 20 Eylül 2004 tarihinde dava dosyası iddia anlaşmasının hukukiliğini incelemek üzere önüne gelen Kutaisi Şehir Mahkemesi yargıcı ilk başvurucaı ve avukatını, başvurunun savcıyla görüşmesi sırasında herhangi bir baskıya uğrayıp uğramadığı konusunda sorgulamıştır. Mahkeme ilk başvurunun farklı vesilelerle savcılık makamı ve yargıç önünde anlaşmanın içeriğini tam olarak idrak ettiğini, usuli haklarına sahip olduğunu, anlaşmanın yasal koşullarının kendisine anlatıldığını ve anlaşmayı kabul etme kararının hiç bir baskı ya da sahte teminata dayanmadığını birden fazla kez teyit ettiğini kaydeder...”

⁸⁷² **AİHM, Natsvlshvili ve Togonidze/Gürcistan, B.N:9043/05, T:29.04.2014:** “...Mahkeme, iddia pazarlığının etkisinin sanık aleyhine getirilen cezai bir suçlamanın sadeleştirilmiş bir yargısal inceleme usulüyle karara bağlanması olması karşısında, bunun temelde belli sayıda usuli haktan feragat anlamına geldiği kanaatindedir. 6. maddenin ne lafzının ne de ruhunun bir kişiyi kendi iradesiyle bu teminatlardan feragat etmekten alıkoymaması sebebiyle bu kendiliğinden bir sorun teşkil etmez (bkz. Scoppola - İtalya (no. 2) [GC], no. 10249/03, § 135, 17 Eylül 2009). Mahkeme bu doğrultuda, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 1987 gibi erken bir tarihte üye devletleri, olağan yargısal usullerini, örneğin kısaltılmış, hızlandırılmış davalarla sadeleştirmeye çağırıldığını kaydeder (bkz. yukarıda 54. paragraf). Fakat aynı zamanda usuli haklardan feragatin Sözleşme bakımından etki doğurabilmesi için şüpheye yer bırakmayacak şekilde açıkça ortaya koyulmuş olması ve buna feragatin önemiyle orantılı güvencelerin eşlik etmesi de mihenk taşı niteliğinde bir ilkedir. Buna ek olarak, feragatin herhangi önemli bir kamu menfaatine aykırı düşmemesi gerekir (bkz. diğer kararların yanı sıra yukarıda adı geçen Scoppola (no. 2), § 135-36; Poitrimol - Fransa, 23 Kasım 1993, § 31, A Serisi no. 277-A; ve Hermi - İtalya [BD], no. 18114/02, § 73, ECHR 2006-XII) Dolayısıyla Mahkeme ilk başvurucaının, savcılık makamıyla ceza hakkında pazarlığa girerek ve suçlamalar bakımından itirazda bulunmayarak kendisi aleyhine açılan ceza davasının esastan incelenmesi hakkından feragat ettiğini gözlemler. Ancak yukarıda bu tür feragatlerin geçerliliğine ilişkin bahsi geçen ilkelerin kıyasen uygulanması ile Mahkeme, ilk başvurucaının iddia pazarlığını kabulünün şu koşulları karşılamış olması gerektiği kanaatindedir: (a) pazarlık ilk başvurucaı tarafından davaya konu olayları ve yasal sonuçları tam olarak idrak ettikten sonra ve gerçekten gönüllü bir şekilde kabul edilmiş olmalıdır; ve (b) pazarlığın içeriğinin ve pazarlığın taraflar arasında kabul edildiği yöntemin adil olup olmadığının yeterli bir yargısal denetime tabi kılınmış olması gerekir...”

⁸⁷³ **Karakehya/İnce Tunçer, s. 230.**

3- Sanığın usuli haklara dair feragati, önemli kamu menfaatlerine aykırı olmamalıdır⁸⁷⁴.

4- Alternatif usule dair süreç, yargısal denetime açık olmalıdır⁸⁷⁵.

İncelenen bu ölçütlerin sağlanması halinde ceza uyumsuzluğunun pratik çözümüne dair usul, mahkemece adil yargılanma hakkına aykırı görülmemektedir. Ancak bu ölçütleri karşılamaması nedeniyle adil yargılanma hakkına aykırı görülen uygulamalar da söz konusudur. Bu kapsamda AİHM'nin sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesine dair tespitleri, incelememiz açısından da önem arz eden emsal mahiyetinde kararlardır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesine dair çeşitli kararlarında, sanığın yargılamanın hiçbir aşamasında mahkeme önünde duruşmaya katılma imkânına sahip olmadığı, sanık duruşmaya katılma hakkından feragat etmemesine rağmen ceza kararnamesini veren sulh ceza mahkemesi ve itiraz konusunda kararı açıklayan asliye ceza mahkemesince duruşma düzenlenmediği⁸⁷⁶, sanığa iddianame tebliğ

⁸⁷⁴ **AİHM, Hermi/İtalya, B.N:18114/02, T: 18.10.2006:** "...39. Mahkeme, Sözleşme'nin 6. maddesinin lafzının ve özünün, bir kişinin kendi özgür iradesinden, açıkça veya zımnen, adil yargılanma güvencelerinden feragat etmesine engel olmadığına işaret etmektedir; ancak böyle bir feragat, açık bir şekilde yapılmalıdır ve herhangi bir önemli kamu çıkarına ters düşmemelidir.(bkz. Sejdovic / İtalya, § 33 ve Håkansson ve Stureson / İsveç, 21 Şubat 1990 tarihli karar, Seri A no. 171-A, s.20, § 66; ayrıca bkz. Kwiatkowska/İtalya (k.k.), no. 52868/99, 30 Kasım 2000)..." [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-69529%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-69529%22]})

⁸⁷⁵ **AİHM, Natsvlshvili ve Togonidze/Gürcistan, B.N:9043/05, T:29.04.2014:** "...94. Mahkeme ayrıca savcı ile ilk başvuru arasında varılan anlaşmanın yazılı bir kaydının da tutulduğunu kaydeder. Belge, sonrasında savcı ilk başvuru ve avukatı tarafından imzalanmış ve Kutaisi Şehir Mahkemesi'nin dikkatine sunulmuştur. Mahkeme bu etkenin, yargısal denetimin yapılabilmesi için anlaşmanın ve pazarlık görüşmelerinin gerçek koşullarını açık ve yadsınamaz bir biçimde ortaya koyması bakımından önemli olduğu görüşündedir..."

⁸⁷⁶ **AİHM, Tanyar ve Küçükergin/Türkiye, B.N:74242/01, T: 05.12.2006:** "...AİHM duruşmaların açık oturum şeklinde düzenlenmesinin, AİHS'nin 6 § 1. maddesinde belirtilen temel bir ilke olduğunu hatırlatmaktadır. Bu durum, yargılanabilir kişileri kamunun denetiminden kaçan gizli yargılamaya karşı korumaktadır. Aynı şekilde, mahkemelerde güvenin korunmasına katkıda bulunmaktadır. Bu ilke, adliyenin yönetimine sağladığı şeffaflıkla 6 § 1. maddenin, AİHS bakımından bütün demokratik toplumların temel ilkeleri arasında yer alan adil yargılanma ilkesinin sağlanması amacına ulaşılmasına yardımcı olmaktadır (Bkz. örneğin, Karahanoğlu-Türkiye, no: 74341/01, 3 Ekim 2006, Malhous-Çek Cumhuriyeti, no: 33071/96, 12 Temmuz 2001, ve Diennet-Fransa, 26 Eylül 1995). AİHM, eski Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun ilgili maddeleri uyarınca davaya bakan hakim bazı suçlar söz konusu olduğunda, duruşma yapmaksızın yalnızca dosyaya dayanarak ceza kararnamesi verebilmekteydi. Asliye Ceza Mahkemesi önünde açılan itiraz davası da, hafız ya da ağır para cezasına ya da muayyen bir meslek veya sanatın tatiline veya müsadereye hükmeden bir ceza kararnamesine itiraz edildiği durumlarda aynı şekilde duruşma yapmaksızın gerçekleşmekteydi. Asliye Ceza Mahkemesi, yalnızca dosyadan ya da gerekli gördüğü takdirde Cumhuriyet Savcısı'nın yazılı görüşünden hareketle duruşma yapmaksızın kararını verebilmekteydi.

edilmediğinden ve duruşma da yapılmadığından sanığın iddianamenin içeriğinden haberdar olamadığı, kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebi konusunda ceza kararnamesi kendisine tebliğ edildiğinde bilgilendirildiği⁸⁷⁷ tespitlerine yer vererek başvurucunun savunma hakkının ve aleni yargılanma hakkının ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin ihlal kararlarında Anayasa Mahkemesi'nin sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesi hakkındaki 30.06.2004 tarihli ve E:2001/481, K:2004/91 sayılı iptal kararına yollamada bulunulduğu anlaşılmaktadır. Anayasa

Mevcut davada AİHM, yargılamanın hiçbir aşamasında başvuranların ulusal mahkemeler önünde bir duruşmaya katılma imkânına sahip olmadıklarını tespit etmektedir. Ne ceza kararnamesini veren Ceza Mahkemesi ne de itiraz konusunda kararı açıklayan Asliye Ceza Mahkemesi duruşma düzenlemiştir. Başvuranlar hiçbir zaman, kendilerini yargılayan hâkimlerin önüne bizzat çıkma imkânına sahip olamamışlardır.

AİHM, Asliye Ceza Mahkemesi'nde duruşmanın düzenlenmemiş olmasının Anayasa Mahkemesi tarafından ele alındığını ve Anayasa Mahkemesi'nin, bu durumun savunma hakları ve adil yargılanma hakkı ile uyuşmadığı yönünde karar verdiğini tespit etmektedir. AİHM bu tespiti ve yeni Ceza Kanunu'nda ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda ceza kararnameleri ile ilgili düzenlemenin bulunmuyor olmasını dikkate almaktadır. AİHM, başvuranların hiçbir zaman duruşmaya katılma haklarından feragat etmediklerini, kaldı ki mevcut davada bunun sözkonusu olmadığını not etmektedir (Bkz. a contrario, ZumtobelAvusturya, 21 Eylül 1993 tarihli karar). Esasında başvuranlar, Ceza Mahkemesi tarafından verilen karara İzmir Asliye Ceza Mahkemesi önünde itiraz ederek ve AİHS'nin 6. maddesine atıfta bulunarak açık halka açık bir duruşmanın yapılmadığını belirtmişlerdir. Asliye Ceza Mahkemesi, itiraz başvurusu üzerine usuldeki bu eksikliğin giderilmesine gerek duymamıştır. Sonuç olarak AİHM, başvuranın davasının davaya bakan mahkemeler tarafından halka açık olarak görülmemesi nedeniyle AİHS'nin 6 § 1, maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir...”

AİHM, Bilen ve Çoruk/Türkiye, B.N: 14895/05, T: 08.03.2016: “...Mahkeme, mevcut durumda ileri sürülen şikâyetlere benzer şikâyetleri daha önce incelediğini ve başvuranların ulusal mahkemeler huzurunda duruşma yapılması hakkından yararlanamadıkları gerekçesiyle Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrasının ihlal edildiği sonucuna vardığını hatırlatmaktadır (bk., diğer kararlar arasında, Karahanoğlu, /Türkiye, No. 74341/01, §§ 35-39, 3 Ekim 2006, Oyman/Türkiye, No. 39856/02, §§ 21-23, 20 Şubat 2007, Yener ve Albayrak/Türkiye, No. 42900/04, §§ 13-15, 26 Ocak 2010, ve Yosun/Türkiye, No. 2336/05, §§ 26-29, 10 Şubat 2015). Mevcut davayı yeniden ele alarak, Mahkeme, Hükümet tarafından, farklı bir sonuca varmasını sağlayacak nitelikte ikna edici herhangi bir olgu ya da argüman sunulmadığı kanısına varmaktadır. Mahkeme, başvuranların, yargılamanın hiçbir aşamasında, yerel mahkemeler huzurunda duruşma yapılması hakkından yararlanamadıklarını kaydetmektedir: Ne ceza kararnamesi ile karar veren Sulh Ceza Mahkemesi ne de itiraz hakkında karar veren Asliye Ceza Mahkemesi herhangi bir duruşma yapmamıştır. Bu nedenle, başvuranlar hiçbir zaman, davaları hakkında karar vermeye yetkili hâkimlerin huzuruna bizzat çıkma imkânına sahip olamamışlardır.

Dolayısıyla, Mahkeme, başvuranların davasının, kendisine başvuru mahkemeler tarafından kamuya açık olarak görülmemesi nedeniyle Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrasının ihlal edildiği kanısına varmaktadır...”

877

AİHM, Taner/Türkiye, B.N:38414/02, T: 15.02.2007: “...AİHM, başvuranın cezai yargılamayı etkin biçimde izleyemediği sonucuna varmıştır. Ek olarak, 03.07.2002 tarihli iddianame başvurana tebliğ edilmemiş ve böylece başvuran kendisine yöneltilen suçlamaların somut ve hukuki dayanaklarından bihaber bırakılmıştır. Başvuran, yöneltilen suçlamalardan ilk kez, mahkeme ceza kararnamesi verip, kendisini para cezasına çarptırdıktan sonra haberdar olmuştur. Yukarıda belirtilenler ışığında, AİHM, yargı makamlarının izlediği prosedürün başvuranın savunma haklarını yeterince kullanabilmesini önlediği ve dolayısıyla cezai yargılamanın adil olmamasına yol açtığı sonucuna varmıştır. AİHM, AİHS'nin 6 § 1. Maddesi'nin ihlal edildiği sonucuna varmıştır....”

Mahkemesi'nin hem bu kararı hem de aynı müessese hakkındaki sair kararları da inceleme konumuz açısından önemlidir. Zira her iki usul arasında yakın benzerlikler söz konusudur. Anayasa Mahkemesi, temel hak ve özgürlüklerin ihlâl edilmemesi ve maddi gerçeği araştırma olanağının ortadan kaldırılmaması koşuluyla; şekli, çözümü basit, yaptırımı da kısmen hafif olan bazı suçlara ilişkin yargılamanın duruşmasız yani evrak üzerinden gerçekleştirilmesini Anayasa'ya aykırı görmemiştir. Bu kararlarda, sulh ceza hâkimince ceza kararnamesiyle hapis cezasına hükmedilmesi durumunda itiraz üzerine duruşmalı yargılama yapılmasının zorunlu olduğuna işaret edilmektedir⁸⁷⁸.

878

AYM, E: 2004/11, K: 2004/93, T: 01.07.2004: "...Anayasa'nın 13. maddesi, temel hak ve hürriyetlerin özlerine dokunulmaksızın kanunla sınırlanabilmesinin ilke ve koşullarını belirtmekte; 36. maddesi, herkesin iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahip olduğuna işaret etmekte; 38. maddesi, suçların ve karşılığı olan ceza ve tedbirlerin kanunla tanımlanıp belirleneceğini göstermekte, 141. ve 142. maddeleri de, yargılama yöntemlerinin kanunla düzenleneceğini amir bulunmaktadır. Bu arada Anayasa'nın 141. maddesinin dördüncü fıkrasında "Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir." denilmek suretiyle usul ekonomisi gereğine açıkça işaret edilmiştir.

Bu durum karşısında, suç ve suçlu sayısının artması, çeşitli yargılama işlemlerinin çoğu kez uzun zaman alması ve kimi durumlarda bir kısım işlemlerin sanık da dahil olmak üzere ilgilileri zaman ve kaynak kaybı suretiyle ek külfete maruz kılması gibi sebeplerin doğurduğu ihtiyacı karşılamak üzere, çeşitli ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de, temel hak ve özgürlüklerin ihlâl edilmemesi koşuluyla, şekli ve çözümü basit, yaptırımı da kısmen hafif olan bazı suçlara ilişkin yargılamanın duruşmalı olarak yapılmasına gerek görülmeyerek, evrak üzerinde inceleme sonucu hükme varılmasında; hakim duruşma yapmaksızın ceza tertibini sakıncalı görmesi durumunda duruşma açması gerekliliği, ceza kararnamesine karşı kanun yoluna başvurma (karşı koyma) hakkının varlığı ve bu hakkın hafif hapsi içeren ceza kararnamesine karşı kullanılması halinde duruşma açıp yapma zorunluluğu da gözetildiğinde, itiraz konusu kurallarda Anayasa'nın 13. ve 36. maddelerine aykırılık görülmemiştir..." <https://www.anayasa.gov.tr>

AYM, E: 2004/36, K: 2004/92, T: 30.06.2004: "...Anayasa'nın hak arama hürriyeti başlıklı 36. maddesinin birinci fıkrasında, "Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir." denilmektedir.

Ceza yargılamasının amacı, uyuşmazlıklarda uygulanacak yaptırımın yargısal bir kararla belirlenmesidir. Anayasa'nın 141. maddesinin birinci fıkrasında, "mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır" denilmekte ise de, nüfus sayısı ve kimi suçlardaki artış nedeniyle aynı maddenin son fıkrasında yer alan, "davaların en az giderle ve olabildiğince hızlı biçimde sonuçlandırılacağı"na ilişkin kural da gözetilerek ceza yargılamasının duruşmalı olarak yapılması ilkesinden nitelikleri yönüyle basit sayılabilecek suçlarda vazgeçilerek evrak üzerinde yapılacak incelemeyle sonuca varılması kabul edilmiştir. Ceza yargılamasında önemli olan, yargılama mercileri yönünden gerçeği araştırma olanağının ortadan kaldırılmamasıdır.

Ayrıca, Yasa'nın 388. maddesi gereğince yapılacak tebligatla sanık sonradan da olsa suçlamadan haberdar olmakta, 390. madde ile de ceza kararnamesi ile hafif hapis cezasına hükmedilmesi halinde yapılacak itiraz üzerine duruşmalı olarak yargılanabilmektedir.

Açıklanan nedenlerle, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 386. maddesinde yer alan bu kural Anayasa'nın 2., 11. ve 36. maddelerine aykırı değildir.

İtirazın reddi gerekir..." <https://www.anayasa.gov.tr>

Anayasa Mahkemesi 30.06.2004 tarihli ve E:2001/481, K:2004/91 sayılı iptal kararında, “...ceza kararnamesiyle hükmedilebilecek hafif hapis dışındaki ceza ve yaptırımların, özgürlüğü bağlayıcı ceza kadar önemli görülmediği anlaşılmakta ise de, para cezalarının ödenmemesi halinde hapis cezasına çevrilmesi, ayrıca, bunlara cezalandırma amacıyla hükmedilmesi, bu ceza ve yaptırımlara muhatap olan ve bunu kabul etmeyerek itiraz hakkını kullanan sanıklara hafif hapis cezasını içeren ceza kararnamelerinde olduğu gibi duruşma açılarak adil yargılanma ve savunma hakkının tanınmasını zorunlu kılmaktadır.

Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kural, Anayasa'nın 36. maddesine aykırıdır...” gerekçesiyle CMUK'un “Ceza kararnamesine itiraz” başlıklı 390. maddesinin son fıkrasında yer alan, “Ceza kararnamesiyle hafif veya ağır para cezasına ya da muayyen bir meslek veya sanatın tatiline veya müsadereye yahut bunlardan birkaçına veya hepsine hükmedilmişse itiraz üzerine asliye mahkemesi başkan veya hâkimi 301, 302 ve 303 üncü madde hükümlerine göre itirazı inceler. Bu halde itiraz dilekçesinin verilmesi, aleyhine itiraz olunan ceza kararnamesinin icrasını durdurur” hükmünü iptal etmiştir⁸⁷⁹. Ancak bu iptal hükmü yürürlüğe girmeden evvel iptale konu madde yürürlükten kaldırılmıştır.

879

“...Anayasa'nın “Hak arama hürriyeti” başlıklı 36. maddesinde, herkesin meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahip olduğu öngörülmüştür.

İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşme'nin 6. maddesinin birinci fıkrasında, niza yahut suçlamanın aleni surette dinlenilmesi, yani davanın tarafların huzurunda yapılacak açık duruşma ile görülmesi kurala bağlanmış, üçüncü fıkrasında da, yargılamada sanığa tanınması gereken asgari haklar belirtilerek adil yargılanma hakkının kapsamı belirlenmiştir.

Değişen ve gelişen toplum koşulları nedeniyle çağdaş devletlerde, basit suçlarda, cezanın hafif ve ispatın kolay olduğu bazı hallerde ceza kararnamesi veya benzeri adlarla hâkimlerin ve hatta idarenin ceza vermesinin ve bunu kabul etmeyen kişinin de yargıya başvurmaya olanak sağlanmasının gittikçe yaygınlaşan bir suç ve ceza politikası haline geldiği görülmektedir. Ceza kararnamesine itiraz edilmesi halinde ise, duruşma yapılması ve o duruşmada sanığın da hazır bulunabilmesi veya bir müdafî gönderebilmesi, adil yargılanma ve savunma hakkının doğal sonucudur.

Olağan yasa yolu olan itiraz, mahkemelerin son karar niteliğinde olmayan ve temyiz edilemeyen kararlarına karşı kabul edilmiş bir yasa yoludur. İtiraz üzerine inceleme, kural olarak evrak üzerinde ve duruşmasız yapılır. Ancak, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 390. maddesinde ceza kararnamelerinin özelliği gereği farklı bir düzenleme yapıldığı görülmektedir. Bu maddenin birinci fıkrasında, ceza kararnamesi ile hafif hapis cezasına hükmedilmişse itiraz üzerine duruşma yapılacağı öngörülmüştür. Bu durumda genel usul kurallarının uygulanacağı açıktır. Maddenin üçüncü fıkrasında ise, diğer ceza ve yaptırımlar yönünden bu olanak ortadan kaldırılarak itirazın duruşma yapılmaksızın evrak üzerinden karara bağlanması kabul edilmiştir. Bu düzenlemeden, ceza kararnamesiyle hükmedilebilecek hafif hapis dışındaki ceza ve yaptırımların, özgürlüğü bağlayıcı ceza kadar önemli görülmediği anlaşılmakta ise de, para cezalarının ödenmemesi halinde hapis cezasına çevrilmesi, ayrıca, bunlara cezalandırma amacıyla hükmedilmesi, bu ceza ve yaptırımlara muhatap olan ve bunu kabul etmeyerek itiraz hakkını kullanan sanıklara hafif hapis cezasını içeren ceza kararnamelerinde olduğu gibi duruşma açılarak adil yargılanma ve savunma hakkının tanınmasını zorunlu kılmaktadır.

Sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesine dair adil yargılanma hakkına aykırı görülen hususlar, basit yargılama usulünün düzenlenmesi esnasında kanun koyucu tarafından dikkate alınmıştır. CMK'nın 252. maddesinde, basit yargılama usulünde verilen hükmün niteliğine bakılmaksızın, itiraz üzerine duruşma açılması zorunlu kılınmıştır. Kanun koyucunun bu tercihi basit yargılama usulünü AİHM kararlarında zikredilen ölçütlerle uyumlu kılmış ve sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesi düzenlemesine konu ihlal nedenini ortadan kaldırmıştır. Zira netice hapis cezası dışında adli para cezası da olsa veya mahkûmiyet dışında herhangi bir başka hüküm de verilse itiraz üzerine duruşma açılması zorunlu tutulmuştur. Ancak, CMK'nın 252. maddesinin ikinci fıkrasında bu güvenceyi zayıflatacak bir düzenlemeye gidilmiştir. Fıkranın ilk cümlesinde itiraz üzerine hükmü veren mahkemece duruşma açılarak genel hükümlere göre yargılamaya devam olunacağı düzenlenmesine rağmen ikinci cümlede bu güvenceli kuraldan sapılarak taraflar gelmese bile duruşma yapılacağı ve yokluklarında 223. madde uyarınca hüküm verilebileceği düzenlenmiştir. Önceki bölümlerde de zikredildiği üzere bu tercihin çelişkiye ve eşitsizliğe yol açtığı, savunma hakkını ihlal ettiği ve adil yargılanma hakkı ile bağdaşmadığı kanaatindeyiz.

Yukarıda sayılan ölçütler çerçevesinde basit yargılama usulünü değerlendirdiğimizde, basit yargılama usulünün uygulanması için sanığın başlangıçta açık bir iradesi aranmamış ise de, 251. maddenin iki ve beşinci fıkraları uyarınca sanığın bu usul ve sonuçları hakkında bilgilendirileceği, sanığın “*duruşmasız yargılamaya*” dair bu usulün uygulanmasına ilişkin muvafakatini itiraz etmemekle zımni olarak göstereceği anlaşılmaktadır. Mezkûr ikinci fıkra uyarınca iddianame tebliğ edilmekle isnattan haberdar edilen sanık ve mağdura savunma ve beyanlarını sunma imkânı tanınmıştır. Basit yargılama usulü kapsamına alınan suçların hafif nitelikte olmaları nedeniyle de duruşmasız olarak karar verilmesi mümkün görülebilecektir. Bu itibarla itiraz üzerine herhangi bir gerekçe aranmaksızın duruşma açılarak klasik yargılama yapılacağı gözetildiğinde sanığın duruşma hakkından feragatinin önemli kamu menfaatlerine aykırı olmadığı kanaatindeyiz. Yine bu alternatif usule dair yasa yolunun açık tutulduğunu da gözettiğimizde basit yargılama

Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kural, Anayasa'nın 36. maddesine aykırıdır. İptali gerekir.”
<https://www.anayasa.gov.tr>

usulünün önceki paragrafta sayılan istisna dışında adil yargılanma hakkı açısından sorun oluşturmadığını değerlendirmekteyiz.

5. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN ZAMAN BAKIMINDAN UYGULANMASI

Ceza muhakemesinde basit yargılama usulünü getiren 7188 sayılı Kanun'da bu usulün uygulanma zamanı ayrıca düzenlenmiştir. Kanunun 31. maddesi⁸⁸⁰ ile CMK'ya eklenen geçici 5. maddenin birinci fıkrasının (c) bendinde basit yargılama usulüne ilişkin hükümlerin 01.01.2020 tarihinden itibaren uygulanacağı belirlendikten sonra aynı fıkranın (d) bendinde anılan tarih itibarıyla kovuşturma evresine geçilmiş, hükme bağlanmış veya kesinleşmiş dosyalarda basit yargılama usulünün uygulanmaması tercih edilmiştir.

Düzenleme hakkında dikkat çeken ilk husus 7188 sayılı Kanun'un yürürlük maddesinde bu kanunun yayımı tarihinde yürürlüğe gireceği zikredilmesine rağmen mezkûr 5. maddenin (c) bendinde CMK'nın 250, 251 ve 252. maddelerindeki düzenlemelerin 01.01.2020 tarihinden itibaren uygulanacağını belirtilmesidir. Kanun koyucu yürürlük maddesinde istisna tutmadığı söz konusu hükümlerin uygulanmasını başka bir düzenleme

880

“Geçici Madde 5- (Ek:17/10/2019-7188/31 md.)

(1) Bu maddeyi ihdas eden Kanunla;

a) 102 nci maddede yapılan düzenleme, bu maddenin yayımlandığı tarihten itibaren üç ay sonra uygulanır.

b) 236 ncı maddenin dördüncü ve beşinci fıkralarında yapılan düzenleme uyarınca kurulması gereken merkezler, en geç 1/9/2020 tarihine kadar faaliyete geçirilir. Bu tarihe kadar mevcut uygulamaya devam olunur.

c) 250 nci maddede düzenlenen seri muhakeme usulü ile 251 ve 252 nci maddelerde düzenlenen basit yargılama usulüne ilişkin hükümler, 1/1/2020 tarihinden itibaren uygulanır.

d) 1/1/2020 tarihi itibarıyla kovuşturma evresine geçilmiş⁽²⁾, hükme bağlanmış veya kesinleşmiş dosyalarda seri muhakeme usulü ile basit yargılama usulü uygulanmaz.

e) Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla, kovuşturma evresine geçilmiş dosyalarda kamu davasının açılmasının ertelenmesi hükümleri uygulanmaz.

f) 286 ncı maddenin üçüncü fıkrasında yapılan düzenleme, bu maddenin yayımlandığı tarihten itibaren on beş gün içinde talep etmek koşuluyla aynı suçlarla ilgili olarak bölge adliye mahkemelerince verilmiş kesin nitelikteki kararlar hakkında da uygulanır. Bu bendin uygulandığı hâlde, cezası infaz edilmekte olan hükümlülerin, 100 üncü madde uyarınca tutukluluğunun devam edip etmeyeceği hususu, hükmü veren ilk derece mahkemesince değerlendirilir.

g) 308/A maddesinde yapılan değişiklikle bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca yapılan itirazların incelenmesine ilişkin getirilen usul, bu maddenin yayımlandığı tarihten önce itiraz yoluna başvurulup reddedilmiş olan itirazlar hakkında uygulanmaz.

h) Aile mahkemeleri ile çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemelerinde görev yapan psikolog, pedagog ve sosyal çalışma görevlilerine ilişkin düzenlemeler, bu maddenin yayımlandığı tarihten itibaren altı ay sonra uygulanır.”

ile ertelemiştir. Bu ertelemenin nedeni madde gerekçesinde “*Ceza Muhakemesi Kanununun 250, 251 ve 252 nci maddelerinde ilk defa düzenlenen yargılama usullerine ilişkin hükümlerle ilgili olarak uygulamacı hâkim ve savcılarının eğitimlerinin tamamlanabilmesine imkân tanımak*” ve “*250. maddeye göre çıkarılması öngörülen yönetmeliğin hazırlanması*” olarak izah edilmiştir.

İkinci ve çok daha önemli olanı ise anılan (d) bendindeki düzenleme ile 01.01.2020 tarihi itibarıyla kovuşturma evresine geçilmiş, hükme bağlanmış veya kesinleşmiş dosyalarda seri muhakeme usulü ile basit yargılama usulünün uygulanmayacağına belirlenmesidir. Kanun koyucunun bu tercihi Anayasa Mahkemesi’nin iki kararına konu olmuştur. İlk başvuru Adana 20. Asliye Ceza Mahkemesi tarafından gerçekleştirilmiştir. Yerel mahkeme, 7188 sayılı Kanun’un 31. maddesiyle CMK’ya eklenen geçici 5. maddenin (d) bendinin “*1/1/2020 tarihi itibarıyla kovuşturma evresine geçilmiş, hükme bağlanmış veya kesinleşmiş dosyalarda ... basit yargılama usulü uygulanmaz.*” bölümünün Anayasanın 36 ve 38. maddelerine aykırılığını ileri sürerek iptaline karar verilmesi talebinde bulunmuştur. Bu talep Mahkemece özetle “*...kuralın yargılama usulüne ilişkin düzenlemeler içermesi nedeniyle yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla yargılaması devam eden tüm dosyalarda lehe veya aleyhe olduğuna bakılmaksızın derhâl ve eşit olarak uygulanması gerektiği, ayrıca kuralın kovuşturma konusu fiil için öngörülen sonuç cezada dörtte bir oranında indirim yapılmasını öngörmesi nedeniyle lehe hüküm niteliğinde olduğu, bu nedenle uygulanma imkânı olan tüm davalarda uygulanması gerektiği*” şeklinde gerekçelendirilmiştir.

Anayasa Mahkemesi ilk inceleme neticesinde yerel mahkemede görülmekte olan davada iptali istenilen düzenlemede yer alan “*...hükme bağlanmış veya kesinleşmiş...*” ibaresinin söz konusu davada uygulanma imkânının bulunmadığına işaret ederek incelemesini “*...kovuşturma evresine geçilmiş,...*” ibaresi ile sınırlı olarak gerçekleştirmiştir. Esas incelemesi neticesinde “*İtiraz konusu kural belirli bir tarihten önce kovuşturma aşamasına geçilmiş dosyalarda basit yargılama usulünün uygulanamayacağını öngörmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere Kanun’un 251. maddesinin (3) numaralı fıkrası basit yargılama usulünün uygulanması sonucunda mahkûmiyet kararı verildiği takdirde verilecek sonuç cezada dörtte bir oranında indirim yapılmasını öngörmektedir. Buna göre itiraz konusu kural yargılama aşamasında olup henüz hüküm kurulmamış*”

dolayısıyla yeni bir yargılama usulünün uygulanabileceği dosyalarda ceza miktarı üzerinde fail lehine etkisi olan basit yargılama usulünün belirli bir tarihten sonra kovuşturma aşamasına geçilmiş dosyalarla sınırlı olarak uygulanmasını öngörmek suretiyle Anayasa'nın 38. maddesini ihlal etmektedir.” gerekçesiyle, oyçokluğu ile söz konusu hükmün iptaline karar verilmiştir⁸⁸¹. Karşı oy gerekçesinde sadece ceza indirimini nedeniyle

881

AYM, E:2020/16, K:2020/33, T:25.06.2020: “...ceza yargılamasında lehe kanunun uygulanmasının Anayasa'nın 38.maddesinde düzenlenen suçta ve cezada kanunilik ilkesi kapsamında anayasal bir zorunluluk olduğu sonucuna ulaşılmaktadır(AYM, E.2019/9, K.2019/27, 11/04/2019, §§ 13-20).

23. Bu bağlamda ceza kanunlarında suç olarak tanımlanan fiillerin karşılığı olarak öngörülen yaptırımları etkileyen yargılama usulü kurallarının da suçta ve cezada kanunilik ilkesinin kapsamında olup olmadığının belirlenmesi zorunludur. Maddi ceza hukuku kuralları hangi fiillerin suç olduğunu ve bunlara ne tür yaptırımlar uygulanacağını öngörmektedir. Ceza muhakemesi hukuku kuralları ise işlendiği iddia edilen fiilin ortaya çıkarılması için uygulanacak yöntemleri belirler. Bu nedenle kural olarak yargılama usulü kurallarında yapılan değişiklikler, lehe ya da aleyhe değerlendirmesi yapılmaksızın, derhal uygulanma ilkesine tabidir. Nitekim 23/3/2005 tarihli ve 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 4. maddesinin (1) numaralı fıkrasında ‘Ceza Muhakemesi Kanunu, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, aşağıdaki maddelerin hükümleri saklı kalmak üzere, kesin hükme bağlanmış olanlar hariç, görülmekte olan bütün soruşturma ve kovuşturmalarda uygulanır.’ denilmekle bu ilke vurgulanmıştır.

24. Anayasa'nın 141. maddesinin son fıkrasında yer alan ‘Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.’ şeklindeki düzenleme gereğince devletin yargılamaların gereksiz yere uzamasını engelleyecek etkin tedbirler alması gerekir. Bu bağlamda hukuk sisteminin ve özellikle yargılama usulünün yargılamaların makul süre içinde bitirilmesini mümkün kılacak şekilde düzenlenmesi ve bu düzenlemelerde davaların nedensiz olarak uzamasına yol açacak usul kurallarına yer verilmemesi, makul sürede yargılanma hakkının bir gereğidir. Bu nedenle bazı suçlar için yargılamanın daha kısa sürede sonuçlandırılmasını sağlayacak yargılama usullerinin belirlenmesi kanun koyucunun takdir yetkisindedir. Ancak bu amaçla alınacak kanuni tedbirlerin yargılama sonucunda işin esasına yönelik adil ve hakkaniyete uygun bir karar verilmesine engel oluşturmaması gerektiği de tartışmasızdır.

25. Bu kapsamda bazı yargılama usulü kuralları, kovuşturulan fiiller için öngörülen ceza miktarlarını etkileyebilmektedir. Ceza miktarını etkileyen yargılama kurallarında failin lehine olan düzenlemelerin geçmişe uygulanmaması, suçta ve cezada kanunilik ilkesiyle bağdaşmaz. Düzenlemelerin yer aldığı kanunlar onların yorumlanmasında öneme sahip olmakla birlikte anayasal ilkelerin uygulanmasında belirleyici değildir. Dolayısıyla ceza miktarının üzerinde fail lehine bir etki oluşturan ceza muhakemesi kurallarının da geçmişe uygulanması suçta ve cezada kanunilik ilkesinin bir gereğidir.

26. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) de Sözleşme'nin 7. maddesinin birinci paragrafına ilişkin içtihadında ceza muhakemesi kurallarının derhâl uygulanmasının makul olduğunu kabul etmekle birlikte cezai yaptırım gerektiren fiiller için öngörülen cezanın süresine etki eden yargılama usulü kurallarının da Sözleşme'nin 7. maddesinin birinci paragrafının kapsamında olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda AİHM ceza süresini azaltan yargılama usulü kurallarının fail lehine uygulanması gerektiğine karar vermiştir (Scoppola/İtalya (No. 2)[BD], B. No: 10249/03, 17/9/2009, §§ 110-113).

27. İtiraz konusu kural belirli bir tarihten önce kovuşturma aşamasına geçilmiş dosyalarda basit yargılama usulünün uygulanamayacağını öngörmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere Kanun'un 251. maddesinin (3) numaralı fıkrası basit yargılama usulünün uygulanması sonucunda mahkûmiyet kararı verildiği takdirde verilecek sonuç cezada dörtte bir oranında indirim yapılmasını öngörmektedir. Buna göre itiraz konusu kural yargılama aşamasında olup henüz hüküm kurulmamış dolayısıyla yeni bir yargılama usulünün uygulanabileceği dosyalarda ceza miktarı üzerinde fail lehine etkisi olan basit yargılama usulünün belirli bir tarihten sonra kovuşturma aşamasına geçilmiş dosyalarla sınırlı olarak uygulanmasını öngörmek suretiyle Anayasa'nın 38. maddesini ihlal etmektedir...” <https://www.anayasa.gov.tr> (s.e.t. 01.09.2021)

kuralın iptal edilmesinin tükenmiş usul işlemlerinin yeniden başlatılmasına neden olacağı; kişilerin yargılamaya etkin katılım, duruşmada hazır bulunma hakkı, çelişmeli yargılama hakkı gibi haklarını kullanamamaları sonucunu doğurabileceğine işaret edilmektedir.

Anayasa Mahkemesi'nin anılan iptal kararı doktrinde farklı görüşlere yol açmıştır. Koca, basit yargılama usulünün sanığın daha lehine olan usul hükümlerine istisna getirdiğini; sanığın duruşmada hazır bulunma, delil ikame etme ve delillerin duruşmada tartışılması haklarının elinden alındığını belirterek bu yönleriyle basit yargılama usulünün sanığın daha lehine olan bir usul olduğunun söylenmesi mümkün olmadığından bu usulde öngörülen ceza indiriminin suç düzenlemesine dair sabit bir indirim gibi görülerek geçmişe yürüyeceğine karar verilmesini isabetli görmemektedir. Ancak Koca, “*kovuşturma evresine geçilmiş*” ibaresinin 01.01.2020 tarihinde iddianamesi kabul edilmiş, ancak henüz duruşması yapılmamış dosyalar açısından derhâl uygulanma ilkesini ihlal etmesi nedeniyle iptal edilmesi gerektiği kanaatindedir. Yazar, duruşmasına başlanmış dosyalarda ise ölmüş işlemin diriltilmesinin kabul edilemeyeceğini belirtmektedir⁸⁸².

Kaymaz, ceza muhakemesi kurumu niteliği ağır basan basit yargılama usulünün maddi ceza hukuku niteliği de bulunan karma bir kurum olduğunu, karma kurumlarda da lehe kanunun tespit edilmesi gerekeceğini, ancak lehe de olsa ceza muhakemesi kurumlarının tamamlanmış muhakeme işlemleri bakımından uygulanamayacağını, geçici 5. maddenin uygulanmasında suçun işlendiği tarihin değil muhakeme işleminin bulunduğu aşamanın önemli olduğunu belirtmektedir⁸⁸³. Yazar, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararlarında gerekçe gösterdiği Scoppola/İtalya kararı ile basit yargılama usulüne dair davaların aynı mahiyette olmadığını ifade etmekte ve AYM kararlarının isabetli olmadığını savunmaktadır⁸⁸⁴.

Karakehya/İnce Tunçer'e göre ise, Yargıtay'ın önceki kararları gözetildiğinde, basit yargılama usulü sanık bakımından ceza indirimi sağladığı için kesin hükümle

⁸⁸² Koca (2020), s. 193.

⁸⁸³ Kaymaz (2021), s. 1106.

⁸⁸⁴ Kaymaz (2021), s. 1104, 1105.

sonuçlandırılmamış tüm uyuşmazlıklar açısından uygulanabilir niteliktedir. Bu nedenle AYM'nin söz konusu iptal kararı önceki kararları ile uyum içerisindedir⁸⁸⁵.

Özbek/Doğan/Bacaksız da basit yargılama usulünün yaptırımların takdirine doğrudan etki ettiğini, bu nedenle Anayasanın 38. maddesinde güvence altına alınan suçta ve cezada kanunilik ilkesi bağlamında lehe hükmün geçmişe yürütülmesi çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir⁸⁸⁶.

Kanaatimizce, basit yargılama usulünün öngördüğü ceza indirimi veya getirdiği usule dair yoksunluklar gözetilerek bu usulün sanık lehine veya aleyhine olup olmadığının tartışılmasına gerek bulunmamaktadır. Zira ceza muhakemesine dair kanunlar yürürlüğe girmeleriyle derhâl ve tüm olaylar bakımında uygulanma alanı bulur. Ancak önce yapılan usule göre tamamlanan işlemler hakkında yeni kanun uygulanmaz, yani yeni kanun yürürlüğünden önceki usul işlemlerinin tekrarını gerekli kılmaz⁸⁸⁷.

Derhâl uygulanma ilkesi gereğince bu usul 01.01.2020 tarihinde henüz duruşma açılmamış tüm dosyalarda uygulanabilecek niteliktedir. Duruşma açılan dosyalarda ise tüketilmiş usul işlemlerinin yeniden diriltilmesi doğru olmayacaktır. Yargıtay'ın lehe kanunun değerlendirilmesi gerekçesiyle seri halde yasa bozması yapmasını isabetli bulmamaktayız. Bu bozma kararları nedeniyle, duruşma açılarak sanığın sorgulandığı bir dosyada 251. maddenin ikinci fıkrası uyarınca sanığa yeniden iddianame tebliğ edilerek savunmasının alınması yoluna gidilecek, hukuka uygun şekilde icra edilerek tüketilmiş bir işlemin yenilenmesine çabalanacaktır. Açıklanan nedenlerle AYM'nin iptal kararını netice olarak doğru görmekle birlikte, bu kararın gerekçesi ile Yargıtay ve bölge adliye mahkemeleri ceza dairelerinin tüm dosyalarda lehe yasa bozması yapmasını hatalı bulmaktayız. Yine basit yargılama usulü uygulanmaksızın cezada dörtte bir oranında indirim yapılmasının da mümkün olmadığı kanaatindeyiz.

Anayasa Mahkemesi'nin ikinci kararı ise Yargıtay 8. Ceza Dairesi ve Trabzon 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nin birleştirilen başvuruları üzerine verilmiştir. Anayasa

⁸⁸⁵ Karakehya/İnce Tunçer, s. 241.

⁸⁸⁶ Özbek/Doğan/Bacaksız (CMH), s. 884.

⁸⁸⁷ Dönmezer/Erman, s. 297.

Mahkemesi'nin 14.01.2021 tarihli ve E: 2020/81, K: 2021/4 sayılı kararıyla basit yargılama usulünün hükme bağlanmış dosyalarda uygulanmamasına dair düzenleme, yeni yargılama usulünün uygulanabileceği dosyalarda ceza miktarının fail lehine etkisine işaret edilerek Anayasa'ya aykırı görülmüş ve iptal edilmiştir⁸⁸⁸. Yüksek Mahkeme aynı kararda kesinleşmiş dosyalar açısından basit yargılama usulünün uygulanmayacağına dair hükmü ise muhakeme sürecinin kesinleşmiş mahkeme kararıyla tamamlanması nedeniyle Anayasa'ya aykırı bulmamıştır⁸⁸⁹. Kesinleşmiş dosyalarda basit yargılama usulünün uygulanmamasına dair kararı yerinde görmekteyiz. Zira duruşmasız yargılama mahiyetindeki bir özel muhakeme olan basit yargılama usulünün muhakemenin neticelendirildiği kesinleşmiş dosyalarda uygulanma imkân ve kabiliyeti bulunmamaktadır.

⁸⁸⁸ **AYM, E: 2020/81, K: 2021/4, T: 14.01.2021:** "...İtiraz konusu kural belirli bir tarih itibarıyla hükme bağlanmış dosyalarda basit yargılama usulünün uygulanamayacağını öngörmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere Kanun'un 251. maddesinin (3) numaralı fıkrası basit yargılama usulünün uygulanması sonucunda mahkûmiyet kararı verildiği takdirde verilecek sonuç cezada dörtte bir oranında indirim yapılmasını öngörmektedir. Buna göre itiraz konusu kural yargılama aşamasında olup henüz kesinleşmiş hükümle sonuçlanmamış, dolayısıyla yeni yargılama usulünün uygulanabileceği dosyalarda ceza miktarı üzerinde fail lehine etkisi olan basit yargılama usulünün belirli bir tarih itibarıyla hükme bağlanmış dosyalarda uygulanmamasını öngörmek suretiyle Anayasa'nın 38. maddesini ihlal etmektedir. Kuralın bu niteliği ve yargılama üzerindeki etkisi dikkate alındığında Anayasa Mahkemesinin 25/6/2020 tarihli ve E.2020/16 K.2020/33 sayılı kararında ulaştığı sonuçtan ayrılmayı gerektirir bir durum söz konusu değildir..." <https://www.anayasa.gov.tr>

⁸⁸⁹ **AYM, E: 2020/81, K: 2021/4, T: 14.01.2021:** "...Basit yargılama usulü asliye ceza mahkemelerinin belirli suçlarda bazı ceza muhakemesi işlemlerini yapmadan hızlı bir şekilde karar vermesine imkân sağlayan ve genel usule istisna oluşturan özel bir ceza muhakemesi usulüdür. Kanunda öngörülen şekliyle bu usul, kovuşturma evresinin başlangıcında yargılama işlemlerine geçilmeden önce uygulanmayı gerektirmektedir. Bu nedenle basit yargılama usulü, ancak yeni yargılama usulünün uygulanabileceği dosyalarda geçerlilik taşıyabilir. Basit yargılama usulü esasında ilk derece mahkemesi önündeki süreçle ilgilidir. Kanun koyucu bu usulün uygulandığı davalarda bazı muhakeme işlemlerinin yapılmamasını düzenlemek suretiyle yargılamaların mümkün olan en kısa sürede sonuçlandırılmasını amaçlamıştır. Nitekim itiraz konusu kuralın gerekçesinde de basit yargılama usulünün tüketilmiş evreler bakımından uygulanmasının söz konusu olmayacağını öngören kuralın uygulayıcı hâkim ve savcılarının tereddüt yaşamamaları amacıyla kabul edildiği belirtilmiştir. Muhakeme sürecinin kesinleşmiş mahkeme kararıyla tamamlanması nedeniyle kesinleşmiş dosyalarda basit yargılama usulünün uygulanabilirliği bulunmamaktadır. Dolayısıyla kesinleşmiş dosyalarda basit yargılama usulünün uygulanmamasını öngören kural Anayasa'nın 38. maddesine aykırılık teşkil etmez..." <https://www.anayasa.gov.tr>

SONUÇ

Ceza uyuşmazlıklarının makul süre içinde çözüme kavuşturulması, ceza adalet sistemlerinin etkinliği açısından önemli bir ölçüttür. Suç sayısı ve çeşitliliğinin artması adalet hizmetlerinin iş yükünü artırarak uyuşmazlıkların çözümünün gecikmesine yol açmıştır. Bu gecikmelerle mücadele için ceza hukukuna dair normlar ile ceza adalet sistemlerinin yapıları üzerinde hukuk ve yargı reformları gerçekleştirilmiştir.

Ceza adaletinin sadeleştirilmesine dair reform çabaları ülkemize ve günümüze mahsus olmayıp tek tip de değildir. Örneğin, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Ceza Adaletinin Sadeleştirilmesi Hakkında Üye Devletlere Yönelik R (87) 18 Sayılı Tavsiye Kararı pek çok devlet tarafından benimsenen farklı reform önerilerini içermektedir. Bu önerilerden biri de hafif suçların basit usullerle neticelendirilmesine ilişkindir.

Adli veriler, ülkemiz ceza adalet sisteminin ağır iş yüküne maruz kaldığına işaret etmektedir. Kanun koyucu bu iş yüküyle mücadele amacıyla CMK'nın 251 ve 252. maddelerini yeniden düzenleyerek basit yargılama usulünü kabul etmiştir. Kovuşturma evresine özgü, klasik yargılamaya alternatif, sanık ve katılanın zımni muvafakatine dayalı, mahkemenin takdiriyle uygulanan, istisnai nitelikte bir özel muhakeme olan basit yargılama usulü, CMUK'da düzenlenen sulh ceza hâkiminin ceza kararnamesine dair hükümlerle de yakın benzerlik içerisindedir.

1 Ocak 2020'den 18 Mart 2021 tarihine kadar basit yargılama usulüyle 85.175 dosyada karar verildiği, normal usulde ortalama iki yıl sürecekt davaların basit yargılama usulünde ortalama üç ayda tamamlandığı belirtilmektedir. Yine 01.01.2021-26.11.2021 tarihleri arasında 178.850 dosyada basit yargılama usulüyle hüküm kurulduğu ve bu hükümlerden 95.658'inin kesinleştiği anlaşılmaktadır. Basit yargılama usulünün zaman bakımından uygulanmasına dair AYM'nin iptal kararları ve Yargıtay'ın bu kararları yorumlama biçiminin de etkisiyle basit yargılama usulüyle neticelenen dosya sayısına dair rakamlar çok daha yukarı çıkabilecektir. Bu geniş uygulama alanı ile 251 ve 252. maddelerin kaleme alınışındaki hataların yol açacağı tereddütler gözetildiğinde inceleme konumuz oldukça önem kazanmaktadır.

Basit yargılama usulünün uygulanabilmesi için aranan şartlar üç başlıkta sınıflandırılabilir. İlk olarak iddianamenin kabul edilmesi ve iddianameye konu suçun yargılamasının asliye ceza mahkemesince yapılıyor olması, adli para cezası ve/veya üst sınırı iki yıl ya da daha az süreli hapis cezası ile cezalandırılması, soruşturulması veya kovuşturulmasının izne ya da talebe bağlı olmaması, basit yargılama usulü kapsamına girmeyen başka bir suçla birlikte işlenmiş olmaması gerekmektedir. Bu objektif ölçütlerin sağlanmadığı hallerde basit yargılama usulünün uygulanabilmesi mümkün değildir. İkinci koşul sanığın şahsına ait kusurluluğu etkileyen hallerin bulunmaması gerekliliğidir. Yaş küçüklüğü, akıl hastalığı ile sağır ve dilsizlik hallerinde basit yargılama usulünün uygulanması yasaklanmıştır. Son şart ise mahkemece duruşma açılmaksızın yargılamanın basit yargılama usulüne göre neticelendirilmesine dair takdirde bulunulmasıdır.

Basit yargılama usulünün uygulanabilirliğine dair ölçütler, bazı tereddütleri barındırmaktadır. Bu tereddütler ve çözüm önerilerimiz şu şekilde sıralanabilecektir:

- Kanun koyucu basit yargılama usulünü asliye ceza mahkemelerine özgülediği için başka bir mahkemede bu usulün uygulanması mümkün değildir. Ancak kanaatimizce, bu usule tabi suçların kapsamının belirlenmesiyle yetinilmesi daha isabetli olurdu. Aksi yöndeki mevcut durum basit yargılama usulü için uygulanacak dörtte birlik indirim nedeniyle aynı suçu işleyen ancak çeşitli nedenlerle görevleri farklı mahkemelerde yargılanan kimseler açısından adaletsizliklere yol açabilecek niteliktedir. Bu itibarla yapılacak değişiklikle CMK'nın 251. maddesinin birinci fıkrasında yer alan “*asliye ceza mahkemesi*” ibaresinin madde metninden çıkartılmasının doğru olacağı kanaatindeyiz.

- Basit yargılama usulünün uygulanabilirliğinde iki yıllık hapis cezasına dair sınırların tespitinde suçun ağırlaştırıcı ya da hafifletici nitelikli halleri ile neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış hallerine dair oransal artırım veya indirimlerin gözetilip gözetilmeyeceği hususunda CMK'nın 251. maddesinde açık bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Öğretinin farklı çözüm önerileri getirdiği bu hususun uygulamada yol açabileceği tereddütlerin engellenmesi açısından konunun bir kanun değişikliği ile sarıh bir şekilde belirlenmesi isabetli olacaktır. Mevcut durumda ise cezaya dair alt ve üst sınırların bağımsız olarak belirlendiği nitelikli hallerin yanında orana göre artırım veya indirim öngörülen nitelikli hallerin de iki yıllık üst haddin tespitinde dikkate alınması gerektiğini değerlendirmekteyiz.

- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 251. maddesinde basit yargılama usulünün yaş küçüklüğü, akıl hastalığı ile sağır ve dilsizlik hallerinde uygulanamayacağı düzenlenmiştir. Ancak söz konusu hükümde TCK'nın 31, 32 ve 33. maddelerine bir yollamada bulunulmamıştır. Bu husus bazı tereddütlere neden olmuştur. İlk tereddüt yaş küçüklüğü açısından suç tarihinin mi yoksa muhakeme işleminin gerçekleştirildiği tarihin mi esas alınacağıdır. Kanaatimizce ceza muhakemesi kurumu olan basit yargılama usulünün uygulanabilirliğinin tespitinde “*yaş küçüklüğü*” açısından suç tarihinin değil basit yargılama usulünün uygulanma tarihinin esas alınması gerekmektedir.

İkinci tereddüt ise basit yargılama usulünün yirmi bir yaşını tamamlamış olan sağır ve dilsizler hakkında uygulanıp uygulanamayacağı hakkındadır. Kanaatimizce zorunlu müdafilikte olduğu gibi yaş şartı aranmaksızın tüm sağır ve dilsizler hakkında bu usulün uygulanamaması gerekmektedir.

Bu tereddütlere ilave olarak bir de düzenleme eksikliği olduğu kanaatindeyiz. Şöyle ki CMK'nın 150. maddesinde zorunlu müdafî tayin edilmesi gereken kendisini savunamayacak derecede malul sanık hakkında 251. maddede basit yargılama usulünün uygulanmasına dair bir yasaklama getirilmemiştir. Bu durum okuma-yazma bilmeyen, ileri derecede yaşlı, ciddi fiziki engeli bulunan kişiler açısından basit yargılama usulünü uygulanabilir kılmaktadır. Kanaatimizce CMK'nın 150. maddesi uyarınca müdafî atanacak “*kendisini savunamayacak derecede malul*” kimseler hakkında da bu usulün uygulanmasının yasaklanması yönünde düzenleme yapılması gerekmektedir. Mevcut durumda ise mahkemece bu kimseler hakkında basit yargılama usulünün takdiren uygulanmaması gerektiği kanaatindeyiz.

- Basit yargılama usulünün uygulanabilirliğinde, suçun soruşturma veya kovuşturmasının izne ya da talebe bağlı olmaması şartına yer verilmesini gerekli görmemekteyiz. Zira bu hususlar zaten iddianamenin iadesi sebebidir. Basit yargılama usulü açısından da yeniden bir engel olarak tanımlanmasının gerekçesi izah edilmemiştir. Ayrıca bu hususun kusurluluğu etkileyen haller ile birlikte aynı fıkra düzenlenmesini de isabetli bulmamaktayız.

- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 251. maddesinin sekizinci fıkrasında basit yargılama usulü kapsamına giren bir suçun, kapsama girmeyen başka bir suçla birlikte

işlenmiş olması hâlinde bu usulün uygulanmayacağı düzenlenmiştir. Birlikte işlenmiş suç kavramının nasıl anlaşılacağı hususu, uzlaştırmada olduğu gibi basit yargılama usulünde de uygulamada önemli tereddütlere yol açacak niteliktedir. Basit yargılama usulünün mahkeme takdirine bağlı olması nedeniyle bu objektif sınırlamaya madde metninde yer verilmesinin gerekli olmadığını değerlendirmekteyiz. Mevcut durumda ise sorunun çözümü için uzlaştırma için geliştirilen ölçütlerden istifade edilerek, aralarında zaman, mekân ve irade birliği olan suçların birlikte işlendiğinin kabul edilebileceği kanaatindeyiz.

Basit yargılama usulünün uygulanması için belirtilen objektif şartların sağlanmasından sonra mahkemece bu usulün uygulanmasının tercih edilmesi gerekmektedir. CMK'nın 251. maddesi ve gerekçesinde hâkimin basit yargılama usulünü tercihinde istifade edebileceği ölçütlere dair herhangi bir açıklamaya yer verilmemiştir. Basit yargılama usulünün uygulanması veya uygulanmamasına dair mahkeme kanaati, usul ekonomisi ilkesi ve makul sürede yargılanma hakkı ile maddi gerçeğin araştırılması ilkesi, adil yargılanma ve hukuki dinlenilme hakkı gibi diğer hak ve ilkeler birlikte gözetilerek oluşturulmalıdır. Kanaatimizce, sanık lehine indirim içermesi nedeniyle basit yargılama usulünün tercihi asıl, uygulanmaması ise istisna mahiyetinde olduğundan uygulanmamasına dair kararlar gerekçelendirilmelidir.

Sanık veya vekâletnamede açık yetki bulunması şartıyla müdafinin basit yargılama usulünün uygulanmamasına dair sarih talepte bulunması, mahkemece ispat açısından beyan deliline ihtiyaç duyulması, keşif icrasının gerekmesi, sanığın tutuklu olması gibi bazı hallerde basit yargılama usulü tercih edilmemelidir. Bu kapsamda mağdurun on sekiz yaşını doldurmamış, sağır veya dilsiz, akıl hastası veya meramını ifade edemeyecek derecede malûl olması ya da işlenen suçun etkisiyle psikolojisinin bozulması hallerinde beyanının alınmasına dair özel hükümlerin gözetilmesi zorunluluğu nedeniyle basit yargılama usulünün uygulanamayacağının takdire yer verilmeksizin maddede açıkça düzenlenmesinin daha isabetli olacağını değerlendirmekteyiz.

Duruşmasız kovuşturma öngören basit yargılama usulünün uygulanmasında ilk işlem iddianamenin tebliğidir. Bu tebliğle birlikte taraflara beyan ve savunmalarını sunmaları için süre verilecek ve toplanması gereken belgeler ilgili yerlerden talep edilecektir. Sarih bir düzenleme olmasa da yapılacak tebliğde taraflara hakları açıkça hatırlatılmalıdır. Kanaatimizce CMK'nın 147. maddesinde zikredilen ve ceza muhakemesine dair temel

haklardan müdafii yardımından istifade, susma, delil toplanmasını isteme ve delil bildirme hakları basit yargılama usulü açısından da işlerlik kazanabilecektir.

Taraflara savunma ve beyanlarını sunmaları için tanınan on beş günlük süre güvence mahiyetinde asgari bir süredir. Sanığın savunmasının yazılı şekilde tespiti, klasik anlamda bir sorgu değildir. Genel usulde duruşmada sözlü olarak elde edilmekle beyan delili olan savunma, basit yargılama usulünde belge delili niteliğindedir. Mağdur veya müşteki de yazılı beyanını sunarak muhakeme sürecine katkı sunacaktır. Ayırksı bir düzenlemeye yer verilmediğinden kamu davasına katılmaya dair tüm hükümler duruşmasız yargılamanın niteliğine uygun düştüğü ölçüde basit yargılama usulünde de uygulanmalıdır. Kanaatimizce CMK'nın 251. maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca hüküm verilinceye kadar taraflar katılma talebinde bulunabileceklerdir. Ancak basit yargılama usulünde verilen bu hükme yönelik “*itiraz*”, kanun yolu olmayıp “*duruşma talebi*” niteliğinde olduğundan katılma talebinde bulunmasa da müştekinin itiraz hakkına sahip olduğu, itiraz dilekçesinde veya itiraz üzerine duruşma açılarak genel hükümlere göre yürütülecek kovuşturmada katılma talebinde bulunabileceğini değerlendirmekteyiz.

Savunma ve beyanların sunulması veya tanınan sürenin dolmasından sonra mahkemece delillerin dosya üzerinden değerlendirilmesiyle vicdani kanaate ulaşılması halinde CMK'nın 223. maddesindeki hükümlerden birine hükmedilecektir. Vicdani kanaate ulaşılamayan hallerde ise duruşma açılarak genel usule göre yargılamaya devam edilmesi gerekmektedir.

Basit yargılama usulünde mahkûmiyet kararı verilen hallerde sonuç ceza dörtte bir oranında indirilecektir. Anayasa Mahkemesi'nin kararlarında bu indirimin fail lehine olduğu gerekçesiyle basit yargılama usulüne dair düzenlemelerin, kovuşturma evresine geçilmiş veya hükme bağlanmış ancak kesinleşmemiş dosyalarda geçmişe yürüyeceğine hükmedilmiştir.

Seri muhakemenin aksine basit yargılamada mahkûmiyet kararı verilen hallerde TCK'nın 61. maddesinin bütünüyle dikkate alınacağı düzenlenmiştir. Bu kapsamda maddede zikredilen ve TCK'nın 62. maddesinde düzenlenen takdiri indirim hükümleri de uygulama alanı bulacaktır.

Basit yargılamada, CMK'nın 231. maddesinin beşinci fıkrasının son cümlesindeki kural tersine çevrilmiş, hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının uygulanmamasını isteyen sanığın yazılı olarak karşı çıkması gerekliliği getirilmiştir. Ancak TCK'nın 50. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinde düzenlenen kısa süreli hapis cezasının kamuya yararlı bir işte çalıştırmaya çevrilmesi için aranan gönüllü olmak koşulu açısından benzer bir tercihte bulunulmamıştır. Sanığın gönüllü olduğuna dair iradesi alınmaksızın söz konusu seçenek yaptırımın uygulanması mümkün olmadığından, konuya dair ayrıca bir düzenleme yapılınca kadar, basit yargılama usulünde bu hususun sanığa yapılacak tebligatla sorulabileceğini değerlendirmekteyiz.

Basit yargılama usulünde verilen mahkûmiyet kararlarının tekerrüre esas alınması hususunda ayrıksı bir hükme yer verilmemiştir. Değerlendirme, TCK'nın 58. maddesi uyarınca yapılacaktır. Bu hususta CMK'nın 272. maddesinde yer verilen tekerrüre dair yasaklama basit yargılama usulünde uygulanamayacaktır. Kanaatimizce 272. maddedeki düzenlemenin seri muhakeme ve basit yargılama usullerinde verilen kararlar açısından da benimsenmesi isabetli olacaktır.

Basit yargılama usulünde verilen hükümlere itiraz edilebileceği düzenlenmiştir. Bu başvuru, itiraz kanun yolundan farklı olarak hükme değil basit yargılama usulünün uygulanmasına yönelik, duruşma talebi niteliğinde bir hukuki çaredir. Bu hukuki çare dışında basit yargılama usulünde verilen hükme karşı olağan kanun yolları olan itiraz, istinaf ve temyiz imkânı tanınmamıştır. Kanun koyucunun usul ekonomisine yönelik bu tercihi duruşmasız yargılamayı kabul etmesine rağmen mahkûmiyet kararlarındaki hatalar aleyhine kanun yoluna başvurmak isteyen sanığın tek imkânı olan duruşma talebi mahiyetindeki itiraza başvurmasıyla neticelenebilecektir. Ayrıca dörtte birlik indirimi kaybetmek istemeyen sanığın basit yargılama usulünde verilen karara itiraz etmeksizin CMK'nın 309. maddesinde düzenlenen kanun yararına bozma yoluna başvurarak hukuka aykırılığın giderilmesini sağlaması da mümkündür. Bu nedenlerle itirazın yanında olağan kanun yollarına başvuru olanağının tanınması gerektiği kanaatindeyiz.

Basit yargılama usulünde itiraz ve itiraz üzerine yapılacak yeni yargılamaya dair kurallar bazı tereddütleri barındırmaktadır. Bunları şu şekilde sıralamamız mümkündür:

- Basit yargılama usulüne göre verilen hükme itiraz, hukuki mahiyeti itibarıyla bir olağan veya olağanüstü kanun yolu olarak nitelendirilemeyecek, duruşma talebi mahiyetinde bir hukuki çaredir. Bu nedenle itiraz yerine “*duruşma talebi*” kavramının tercih edilmesinin daha doğru olacağını değerlendirmekteyiz.

- Basit yargılama usulünde itirazın süresi düzenlenmemiştir. Belirtildiği üzere itiraz kanun yoluna dair hükümlere bütüncül bir atıf söz konusu değildir. Sadece itirazın usulden incelenmesi hususunda kısmi bir yollama söz konusudur. Bu durum öğretide farklı görüşlere yol açmıştır. Kanaatimizce CMK’nın 173. maddesinde olduğu gibi basit yargılama usulünde itirazın usulünün ayrıca düzenlenmesinin daha isabetli olacaktır.

- Basit yargılama usulünde verilecek hükme, kanun yoluna başvuru hakkı bulunan kimseler tarafından itiraz edilebilecektir. Ancak itirazın sadece sanık lehine değil aleyhine sonuçları da bulunduğundan sanık müdafinin basit yargılama usulünde verilen hükme itiraz edebilmesi için özel yetkisinin bulunmasının gerekli olduğunu değerlendirmekteyiz.

- Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 252. maddesinin ikinci fıkrasının ilk cümlesinde, itiraz üzerine hükmü veren mahkemece duruşma açılarak genel hükümlere göre yargılamaya devam olunacağı düzenlenmiştir. Ancak müteakip cümlede taraflar gelmese bile duruşma yapılarak, yokluklarında 223. madde uyarınca hüküm verilebileceği belirtilmekle ilk fıkradaki kuraldan ayrışık bir kurala yer verilmiştir. Bu düzenlemenin Anayasanın 36. maddesinde düzenlenen savunma hakkına aykırı olduğu, somut norm denetimi yoluyla Anayasa Mahkemesi’ne başvurulması durumunda iptal edilmesi gerektiğini değerlendirmekteyiz. Düzenleme benzer durumdaki sanıklar açısından bir eşitsizlik meydana getirmiştir. Bu nedenle fıkra yer alan “*Taraflar gelmese bile duruşma yapılır ve yokluklarında 223 üncü madde uyarınca hüküm verilebilir. Taraflara gönderilecek davetiyede bu husus yazılır.*” cümlelerinin yürürlükten kaldırılmasının isabetli olacağı kanaatindeyiz.

- Basit yargılama usulünde, itiraz üzerine yapılan yargılamada verilecek yeni hüküm açısından, aleyhe değiştirme yasağına dair mahsus bir düzenleme söz konusudur. İtirazın sanık dışındaki kişiler tarafından yapıldığı hâllerde indirimin korunacağı belirtilmiştir. Korunacak bu indirim somut ceza indirimi değil sonuç cezadan dörtte bir oranında indirim yapılmasıdır. İtirazın sanık dışındaki kimseler tarafından yapılması halinde indirim

korunurken sadece sanık tarafından itirazda bulunulması halinde aleyhe değiştirme yasağının uygulanacağına dair herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Kanun koyucu duruşmasız yargılamada verilen hükme itiraz etmeyen sanığı ödüllendirmek amacıyla diğer muhakeme süjeleri tarafından yapılan itirazdan olumsuz etkilenmeyeceğini, indirimin korunacağını belirtmiştir. Kanaatimizce duruşmasız yargılama neticesinde verilen hükme itiraz edilmemesinin bir karşılığı olarak sanığa verilen dörtte birlik indirim açısından düzenleme isabetlidir. Ancak bir kanun yolu olarak değerlendirilmese de basit yargılama usulünde verilen hükmün dörtte birlik indirimin uygulanmadığı ceza miktarı, itiraz üzerine duruşma açılarak yapılan muhakeme sonunda verilecek hüküm açısından aleyhe değiştirme yasağı kapsamında kabul edilmelidir.

Kanun koyucu CMK'nın 252. maddesinin dördüncü fıkrasında, basit yargılama usulü uyarınca verilen hükme yapılan itiraz üzerine verilen yeni hükmün sanık lehine olması hâlinde, bu hususların itiraz etmemiş olan diğer sanıklara da uygulanma olanağı varsa bu sanıkların da itiraz etmiş gibi verilen kararlardan yararlandırılacağını düzenlemiştir. Lehe hükmün yayılma etkisine yer verilmesinin isabetli olduğu kanaatindeyiz

İnceleme konumuz olan basit yargılama usulüne dair bu değerlendirme ve önerilerden sonra bu usulün hukukumuzdaki benzer müesseselerle olan ilişkisi, AİHM ve Anayasa Mahkemesi'nin ceza hukukundaki alternatif çözüm usullerine yaklaşımı da çalışmamız kapsamında incelenmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bazı asgari ölçütlerin sağlanması halinde ceza uyuzmazlıklarının çözümünde kullanılacak alternatif usullerin faydalı olduğuna ve Avrupa ceza adaleti sistemlerinde ortak bir özellik olarak kabul edilebileceğine işaret etmektedir. Buna göre fail, alternatif çözüm yollarının uygulanma biçimi ve sonuçları hakkında bilgilendirilmeli ve  zg r iradesine dayalı rızası alınmalıdır. Sanığın usuli haklardan feragati, önemli kamu menfaatlerine aykırı olmamalı ve sanık asgari güvencelerden yoksun bırakılmamalıdır. Alternatif usule dair süreç, yargısal denetime açık olmalıdır.

Anayasa Mahkemesi de temel hak ve özgürlüklerin ihlâl edilmemesi ve gerçeği araştırma olanağının ortadan kaldırılmaması koşuluyla, şekli, çözümü basit, yaptırımı kısmen hafıf olan bazı suçlara ilişkin yargılamanın duruşmasız gerçekleştirilmesini Anayasa'ya aykırı görmemektedir. Yargılamaların makul süre içinde bitirilmesini mümkün

kılacak yeni usullerin belirlenmesi, işin esasına yönelik adil ve hakkaniyete uygun bir karar verilmesine engel oluşturmaması koşuluyla kanun koyucunun takdir yetkisindedir. Basit yargılama usulünün, bu usulde verilen hükme itiraz üzerine taraflar gelmese bile duruşma yapılarak yokluklarında yeniden hüküm verilmesine dair düzenleme dışında, bu ölçütlere aykırı olmadığı kanaatindeyiz.

Anayasa Mahkemesi'nin basit yargılama usulünün zaman bakımından uygulanmasına dair verdiği iptal kararları incelememiz kapsamında değerlendirilmiştir. Yüksek mahkeme, yeni yargılama usulünün uygulanabileceği dosyalarda ceza miktarının fail lehine etkisine işaret ederek kovuşturma evresine geçilmiş ve hükme bağlanmış dosyalarda da basit yargılama usulünün uygulanabileceği gerekçesiyle iptal kararı vermiştir. Kanaatimizce, basit yargılama usulünün öngördüğü ceza indirimi veya getirdiği usule dair yoksunluklar gözetilerek bu usulün sanık lehine veya aleyhine olup olmadığının tartışılmasına gerek bulunmamaktadır. Derhâl uygulanma ilkesi gereğince bu usul henüz duruşma açılmamış tüm dosyalarda uygulanabilecek niteliktedir. Ancak duruşma açılan dosyalarda tüketilmiş usul işlemlerinin yeniden diriltilmesi doğru olmayacaktır. Yargıtay'ın bu hususu gözetmeksizin yasa bozması yapmasını isabetli görmemekteyiz.

Hukuk sistemimizde basit yargılamanın yanı sıra seri muhakeme, uzlaştırma, kamu davasının açılmasının ertelenmesi ve önödeme usulleri ceza uyuşmazlıklarının genel muhakeme kuralları dışındaki alternatif çözüm usulleridir. Uygulanma aşamaları ve biçimleri ile bazı sonuçları farklı olsa da bu usuller uyuşmazlıkların pratik yöntemlerle neticelendirilmesine dair ortak amaçta buluşmaktadırlar. Hukukumuzdaki bu usullerin ceza adalet sistemimizin iş yüküne olan etkisi, tarafların bu usullere yaklaşımı, uygulama alanlarının isabetli olup olmadığı bütüncül bir bakış açısıyla ayrıca incelenmelidir. Yine suçüstü halleri açısından hem mukayeseli hukuk örneklerinin hem de 3005 sayılı Kanun'daki tarihsel uygulamamızın göz önüne alınmasıyla ayrı özel bir usulün benimsenmesi gerektiği kanaatindeyiz.

KAYNAKLAR

Aebi, Marcelo F./Balcells, Marc (2008), “*The Prosecution Service Function within the Spanish Criminal Justice System*” , European Journal on Criminal Policy and Research, C.14, S. 2, (311-331). DOI:10.1007/s10610-008-9069-4
Erişim: https://serval.unil.ch/resource/serval:BIB_576CB2A19702.P001/REF (s.e.t. 29.09.2021)

Alan Akcan, Esra (2018) “*Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi*”, Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu, Adalet Bakanlığı Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı, (101-118).

Aldemir, Hüsnü (2020) Ceza Yargılamasında Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulleri, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Alkan, Özlem (2021) Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Yargılama Usulü, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Alschuler, Albert W. (2017) “*A Nearly Perfect System For Convicting The Innocent*”, Albany Law Review, University of Chicago Public Law & Legal Theory Paper Series, S. 612, (919-940).
Erişim:https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2052&context=public_law_and_legal_theory (s.e.t. 21.08.2021).

Akbulut, Berrin (2013) “*Ceza Mevzuatında Çocuk ve Çocukların Yakalanması, Gözaltına Alınması*”, MARUHAD, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, C. 19, S. 2, (541-586).

Akbulut, Berrin (2020) Ceza Hukuku Genel Hükümler, 7. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Akbulut, Berrin/Aksan Murat (2019) Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Akbulut, İlhan (1994) “*Ceza Davasının Uzamasının Sebepleri*”, İÜHFM, C. 54, S. 1-4, (171-188).

Akyıldız, Anıl (2020) “*Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kurumuna İlişkin Sorunlar*”, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.XVII, 2020/Özel Sayı, (65-88).

Ambos, Kai/Heinze, Alexander (2017) “*Abbreviated Procedures in Comparative Criminal Procedure: A Structural Approach with a View to International Criminal Procedure*”, Bergsmo, Morten (Ed.), *Abbreviated Criminal Procedures for Core International Crimes*, Torkel Opsahl Academic EPublisher, (27-101). Erişim: <https://www.toaep.org/ps-pdf/9-bergsmo> (s.e.t. 25.08.2021)

Arıcan, Mehmet (2009) *Ceza Adaleti*, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Artuk, M. Emin/Gökçen, Ahmet/Alşahin, M. Emin/Çakır, Kerim (2020) *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 14. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Aşkın, Uğur/Topuz, Veysel/Bilge, Burak (2020) *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma*, 2. Baskı, Ankara, Adalet, Yayınevi.

Ataç, Asiye Selcen (2018) “*Alman Ceza Hukuk Sisteminde Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri*”, *Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu*, Adalet Bakanlığı Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı, (13-29).

Atalay, Ayşe Özge (2020) “*Türk Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Usulü ve Mukayeseli Hukuktaki Benzer Usuller*”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 19, S. 2, (653-732).

Aydın, Devrim (2006) “*Ceza Muhakemesi Kanunu’nda İtiraz*”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 65, (61-72).

Aygörmez Uğurlubay, Gülsün Ayhan/Haydar, Nuran/Korkmaz, Mehmet (2019) “*Seri Muhakeme Usûlüne İlişkin Sorunlar*”, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 2, (255-306).

Aygörmez, Gülsün A./Korkmaz, Mehmet (2021) Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulü Muhakeme Stratejileri, 1. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık.

Babayiğit, Beşir/Karacan, Abdullah Enes (2020) “*Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulleri*”, Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 16, (851-907).

Bacaksız, Pınar (2008) “*İddianame Pazarlığı*”, Ceza Hukuku Dergisi, C. 3, S.7, (151-170).

Balcı Murat (2020) “*Ceza Muhakemesi Hukukunun Temel İlkeleri Işığında Seri ve Basit Muhakeme Usulü*”, Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer 102 Yaşında/Tebliğler, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Balo, Yusuf Solmaz/Çetintürk, Ekrem (2013) “*Amerika Birleşik Devletleri Ceza Hukuku Uygulamasında Savcı-Sanık Pazarlığı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.17, S. 2, (1243-1292).

Başarır, Gülşen (2020) “*Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinin Değerlendirilmesi*”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 6, S. 12, (289-314).

Bayraktar, Köksal (1984) “*Ceza Hukukunda Suç Olmaktan Çıkarma Akımı*”, İÜHFM, C. 50, S. 1-4, (197-212).

Baytaç, Abdullah Batuhan (2020) “*Seri Muhakeme Usulü*”, Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, C. 8, S. 2, (227-273).

Bejatovic, Stanko (2013) “*Forms of Simplified Procedure - a Key Characteristic of Criminal Procedure Reforms in the Region*”: Jovanović, Ivan/Stanisavljević, Miroljub, (Ed.) Simplified Forms of Procedure in Criminal Matters-Regional Criminal Procedure Legislation and Experiences in Application, Belgrade, (11-31).

Bengü, Cemil Halit (1945)“*Sulh Yargıcının Ceza Kararnamesi*”, Y. 36, S. 3, Adliye Dergisi, (183-203).

Birtek, Fatih (2018) Ceza Hukuku (Genel Hükümler) Temel Bilgiler, 6. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Boyne, Shawn Marie (2016) “*Procedural Economy in Pre-trial Procedure: Developments in Germany and the United States, in Comparative Criminal Procedure*”, (219-257).
Erişim:<https://gould.usc.edu/why/students/orgs/ilj/assets/docs/24-2-Boyne.pdf> (s.e.t. 30.08.2021)

Bubalovic, Tadija (2013) “*Summary Proceedings in Croatian Criminal Legislation*”: Jovanović, Ivan/Stanisavljević, Miroljub, (Ed.) Simplified Forms of Procedure in Criminal Matters-Regional Criminal Procedure Legislation and Experiences in Application, Belgrade, (285-286).

Budak, Ali Cem/Karaaslan, Varol (2021) Medeni Usul Hukuku, 5. Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi.

Burens, Laura (2013) “*Plea Bargaining in International Criminal Tribunals The end of truth-seeking in International Courts?*”, Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, (322-333).
Erişim: http://www.zis-online.com/dat/artikel/2013_7-8_762.pdf (s.e.t. 14.08.2021)

Centel, Nur/Zafer, Hamide (2020) Ceza Muhakemesi Hukuku, 18. Baskı, İstanbul, Beta Yayıncılık.

Cheesman, Samantha J. (2014) “*A Comparative Analysis of Plea Bargaining and the Subsequent Tensions with an Effective and Fair Legal Defence*”, University of Szeged Faculty of Law and Political Science.

Erişim: <https://core.ac.uk/download/pdf/33467466.pdf> (s.e.t. 31.08.2021)

Cihan, Erol (1981) “*Hâkim Unsuru Açısından Ceza Davalarının Uzamasının Sebepleri*”, İÜHFM, C. 45, S. 1-4, (873-898).

Coscas Williams, Béatrice/Alberstein, Michal (2019) “*A Patchwork of Doors: Accelerated Proceedings in Continental Criminal Justice Systems*”, Bar Ilan University Faculty of Law Research Paper, S. 19-22, (1-36).

Erişim: <https://ssrn.com/abstract=3468305> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.346835> (s.e.t. 27.08.2021)

Cryer, Robert/Friman, Hakan/ Robinson, Darryl/Wilmshurst, Elizabeth (2007) *An Introduction to International Criminal Law And Procedure*, Cambridge University Press.

Çağlayan, M. Muhtar (1981) *Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Cilt III*, 1. Bası, Ankara, Olgaç Matbaası.

Çakır, Kerim (2018) “*Uzlaştırmanın Kapsamı ve Şartları*”, MARUHAD, C. 24, S. 1, (446-452).

Çelen, Ömer (2020) *Bir İştirak Şekli Olarak Yardım Etme (Asli Fail-Yardım Eden Ayrımı)*, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Çetintürk, Ekrem (2017) *Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma*, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Çınar, Ali Rıza (2013) “*Aleyhe Değıştirme Yasağı Kuralı*”, MARUHAD, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, (603-666).

Çınar, Ali Rıza (2020) “*Basit Yargılama Usulü*”, Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer 102 Yaşında/Tebliğler, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Çolak, Haluk (1998) Türk Hukukunda Suçüstü Yargılaması, 1. Baskı, Ankara, Adil Yayınevi.

Çolak, Haluk (2021) Teori ve Uygulamada Basit Yargılama Usulü, 1. Baskı, Ankara, Bilge Yayınevi.

Dancig-Rosenberg, Hadar/ Tali, Gal (2019) “*Multi-Door Criminal Justice*” New Criminal Law Review, C. 22, S. 4, (347-358).

Erişim:https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/bufcr22&div=24&g_sent=1&casa_token=&collection=journals (s.e.t. 27.08.2021)

Değirmenci, Olgun (2020) “*Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Yargılama Usulü*” Terazi Hukuk Dergisi, S.161, (36-51).

Değirmenci, Olgun (2020) “*Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü (CMK m.250)*”, Ankara Batı Adliyesi Dergisi, Y. 3, S. 2, (16-22).

Değirmenci, Olgun (2020) Onarıcı Adalet Uygulaması Olarak Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Demirbaş, Timur (2020) “*Ceza İnfaz Hukukunun Çağdaş İlkeleri Açısından 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un (CEGTİK) Değerlendirilmesi*”, Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer 102 Yaşında/Tebliğler, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Demirbaş, Timur (2021) Ceza Hukuku Genel Hükümler, 16. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Demirtaş, Soner (2019) “*Türk Hukukunda Suç Olmaktan Çıkarma ve Ceza Vermekten Kaçınma Eğilimi*”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN’a Armağan, C. 21, Özel S. , (491-515).

Doğru, Osman/Nalbant, Atilla (2012) İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi (Açıklama ve Önemli Kararlar), Ankara, Şen Matbaa.

Dönmez, Burcu (2020) Çocuk Yargılaması-Ceza Muhakemesi Hukukunda Çocuklara Özel Soruşturma ve Kovuşturma Kuralları, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Dönmezer, Sulhi (1971) “*Ceza Adaletinde Reform İlkeleri*”, İÜHFM, C. 37, S. 1-4, (1-35).

Dönmezer, Sulhi (1987) “*Suç Siyaseti*”, İÜHFM, C. 52, S. 1-4. (1-33).

Dönmezer, Sulhi (2020) Kriminoloji, 9. Baskı, Ankara, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı.

Dönmezer, Sulhi/Erman, Sahir (2016) Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku (Cilt I), 14. Baskı, İstanbul, Der Yayınevi.

Dönmezer, Sulhi/Yenisay, Feridun (2000) Ceza Adalet Sisteminin Etkinliği, İstanbul, Tesev Yayınları.

Durdevic, Zlata/Bonacic, Marin/Pleic, Marija (2021) 'Rule of Law Concerns in the Croatian Penal Order Procedure Linked to Deprivation of Liberty, Judicial Control, Admissibility of Evidence and Procedural Rights', Journal of Law, Social Sciences and Humanities, C. 37, S. 1, (57-82).

Erişim:<https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/pravni-vjesnik/article/view/13884/9151> (s.e.t. 05.11.2021)

Dušek, Libor/Montag, Josef (2017) “*The Trade-offs of Justice: A Theory of the Optimal Use of Alternative Criminal Procedures*”.

Erişim:https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2812559
(s.e.t. 06.09.2021)

Ekici Şahin, Meral (2020) “*Yargılamayı Hızlandıran Bir Model Olarak Alman Ceza Muhakemesi Hukukunda Hüküm Anlaşması*”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S.1, (303-320).

Ekici Şahin, Meral/Yemenici, Kürşat (2018) “*6763 sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler Işığında Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma*”, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 13, S. 1, (445-507).

Enescu, Raluca (2019) “*Penal Orders and the Risk of Wrongful Convictions*” , Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice, C. 7, S. 2, (3–20).
Erişim:<https://boap.uib.no/index.php/BJCLCJ/article/view/2981/2919>
(s.e.t. 06.06.2021)

Enescu, Raluca (2020) “*Penal Orders and The Role Of Prosecutors In Switzerland*”, Journal of Legal Studies, C. 26, S. 40/2020, (125–141). ISSN 2457-9017; Online ISSN 2392-7054.
Erişim: <https://publicatii.uvvg.ro/index.php/jls/article/view/630> (s.e.t. 06.06.2021)

Er, Elif (2021) “*Seri Muhakeme Ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri Ve Ceza Muhakemesi Hukuku İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi*”, Yaşar Hukuk Dergisi, C. 3, S. 1, (55-111).

Erdem, Mustafa Ruhan/Şentürk, Candide (2018) Ceza Muhakemesinde Kanun Yolları, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Erdem, Mustafa Ruhan/Şentürk, Candide (2019) “*Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Kurum Olarak Seri Muhakeme Yöntemi (CMK m.250)*”, Ceza Hukuku Dergisi, S. 41, (573-601).

Erem, Faruk (1963) “*Bozmanın Sirayeti*”, Ankara Barosu Dergisi, S. 1, (5-8).

Erem, Faruk (1978) Ceza Usulü Hukuku, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Erem, Faruk/Altıok, Akın (1965) “*Bankalar Kanunu ve 3005 sayılı Kanun*”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 3, S. 2, (291-292).

Ersoy, Uğur (2020) “*Ceza Muhakemesinde In Absentia Duruşma Yapılması ve Mahkûmiyet Kararı Verilmesi Üzerine Bazı Düşünceler*”, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 1, (52-86).

Ersoy, Uğur (2020) “*Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinde İtiraz Kurumuna İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri*”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 28, S. 2, (857 - 885).

Ertuğrul, Hüseyin (2020) “*7188 sayılı Kanun Sonrası Uzlaştırma Kurumu Üzerine Değerlendirmeler*”, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, Y. 5, S. 2020/2, (119–138).

Eser, Albin (1988) “*Son Yüzyıl İçinde Almanya’daki Ceza Düzenlemeleri Geçmişe Bir Bakış ve Gelecekteki Eğilimler*”, (Çeviren: Feridun Yenisey (1989), Yargıtay Dergisi, C. 15, S. 1-4, Ocak-Ekim 1989, (13-36).

Eser, Albin (1996) “*The Acceleration of Criminal Proceedings and the Rights of the Accused: Comparative Observations as to the Reform of Criminal Procedure in Europe*”, Maastricht Journal of European and Comparative Law, 3, (341-369). Erişim:https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/maastje3&div=30&g_sent=1&casa_token=&collection=journals (s.e.t. 25.08.2021)

Fabri, Marco (2008), “*Criminal Procedure And Public Prosecution Reform In Italy: A Flash Back*”, International Journal for Court Administration, C. 1, S. 1, (3-15). Erişim:https://www.researchgate.net/publication/285752953_Criminal_Procedure_and_Public_Prosecution_Reform_in_Italy_A_Flash_Back (s.e.t. 06.09.2021)

Feyzioğlu, Metin (2004) “*Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 6/3-A Uyarınca İsnadın Bildirilmesi ve Türk Hukuku*”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 55, (102-125).

Feyzioğlu, Metin (2015) Ceza Muhakemesinde İspatın Ölçütü Olarak Vicdani Kanaat, 2. Baskı, İstanbul, Islık Yayınevi.

Frankenberg, Kiyomi v. (2012) “*Plea Bargaining In Major German Corporate Criminal Proceedings-An Empirical Study Negotiated Judgements*”, Revista da Faculdade de Direito da Universidade de São Paulo, (449-462).

Erişim:<https://www.revistas.usp.br/rfdusp/article/download/67953/70561/89385> (s.e.t. 30.08.2021)

Gilliéron, Gwladys (2013) “*Wrongful Convictions In Switzerland: A Problem Of Summary Proceedings*” University of Cincinnati Law Review, C. 80, S. 4, (1113-1165).

Erişim:<https://scholarship.law.uc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1136&context=uclr> (s.e.t. 21.08.2021)

Gilliéron, Gwladys (2019) “*Comparing Plea Bargaining and Abbreviated Trial Procedures*”, K. Brown, Darryl/Turner Jenia Iontcheva/Weisser, Bettina (Ed.), The Oxford Handbook of Criminal Process.

Gişi, Selçuk (2017) “*Kabahatleri Suç Olmaktan Çıkarma Eğilimi ve Kabahatler Kanunu*”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 1, (129-152).

Güner, Abdullah (1953) “*Sulh Hâkimlerinin Ceza Kararnameleri*”, Adalet Dergisi, Y.44, S. 10, (1198-1206).

Gürelli, Nevzat (1973) “*İtiraz Kanun Yolunun Türk Ceza Muhakemesi Hukukundaki Durumunun Eleştirisi*”, İÜHFM, C. 38, S. 1-4, (115- 130).

Gökcen, Ahmet/Balcı, Murat/Alşahin, M. Emin/Çakır, Kerim (2021) Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Greve, Hanne Sophie “*The Role of Abbreviated Criminal Proceedings*”, Bergsmo, Morten (Ed.) (2017), *Abbreviated Criminal Procedures for Core International Crimes*, Torkel Opsahl Academic EPublisher, (241-266). Erişim: <https://www.toaep.org/ps-pdf/9-bergsmo> (s.e.t. 25.08.2021)

Hafizoğulları, Zeki/Özen, Muharrem (2012) *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 6. Baskı, Ankara, US-A Yayıncılık.

Hakeri, Hakan (2019) *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 22. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Hakeri, Hakan/Ünver, Yener (2016) *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 16. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Hriptievschi, Nadejda (2012) *Effective Criminal Defence in Eastern Europe (Bulgaria-Georgia-Lithuania-Moldova-Ukraine)*, Cape, Ed/Namoradze, Zaza (Ed.). Erişim:https://www.unodc.org/documents/congress/backgroundinformation/NGO/Open_society_foundation/Eastern_Europe_Effective_Criminal_Defence.PDF (s.e.t.31.08.2021)

Ildırar, Elif (2021) *Seri Muhakeme Usulü*, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Illuminati, Giulio (2005) “*The Frustrated Turn to Adversarial Procedure in Italy (Italian Criminal Procedure Code of 1988)*”, *Washington University Global Studies Law Review*, C. 4, S. 3, (567-581). Erişim:https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1214&context=law_globalstudies (s.e.t. 15.06.2021)

Iovene, Federica (2013) “*Plea Bargaining and Abbreviated Trial in Italy*”, *Warwick School of Law Research Paper No. 2013/11*, Jackie Hodgson (Ed.), *Special Plea Bargaining Edition*. Erişim:<https://ssrn.com/abstract=2286705> - <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2286705> (s.e.t. 15.06.2021)

Iván, Júlia/Fazekas, Tamás (2019) Trial Waiver Systems in Hungary (Towards a rights-based approach to trial waiver systems).

Erişim:https://www.fairtrials.org/sites/default/files/publication_pdf/20190513_Trial_Waivers_Hungary_Final.pdf (s.e.t. 07.09.2021)

İçer, Zafer (2020) “*Basit Yargılama Usulü (CMK m.251, 252)*”, Fasikül Hukuk Dergisi, S. 125, (6-15).

İlal, Ersan (1968) “*Magna Carta*”, İÜHFM, C. 34, S. 1-4, (210-242).

Kantar, Baha (1957) Ceza Muhakemeleri Usulü, Ankara, Güzel Sanatlar Matbaası.

Karagölmez, Ali (2002) Açıklamalı Uygulamalı ve İçtihatlı Ceza Kararnamesi ve Önödeme, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi.

Karakehya, Hakan (2008) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6. Maddesi (Adil Yargılanma Hakkı) Bağlamında Ceza Muhakemesinde Duruşma, Ankara, Savaş Yayınevi.

Karakehya, Hakan/İnce Tunçer, Asuman (2021) Türk Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme ve Basit Yargılama, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Karakehya, Hakan/İnce Tunçer, Asuman (2021) “*Ceza Muhakemesinde Basit Yargılama ve Adil Yargılanma Hakkı*”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Y. 9, S. 17, (303-354).

Kaşka, Hakan (2021) “*(Olan ve Olması Gereken Açısından) Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Muhakeme*”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y. 32, S. 153, (107-167).

Kaşı, Enver (2017) Ceza Adaleti Sisteminde İtham Pazarlığı (Plea Bargaining), 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Kaymaz, Seydi (2013) “*Ceza Muhakemesinde Aleyhte Değiştirme Yasağı (Prohibition Reformatio in Peius)*”, MARUHAD, C. 19, S. 2, Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, (1397-1452).

Kaymaz, Seydi (2021) “*Anayasa Mahkemesinin Basit Yargılama Usulüne İlişkin İptal Kararları ile İptal Kararlarından Sonra Basit Yargılama Usulünün Uygulanmasında Yaşanan Sorunlara İlişkin Bazı Değerlendirmeler*”, C. 16, S. 178, (1099-1111).

Ketizmen, Muammer (2021) “*Yargı Yetkisinin Kullanılması Açışından Seri Muhakeme Usulü-Anayasanın 138. Maddesine Aykırılık Sorunu*”, Hacettepe Hukuk Fakóltesi Dergisi, C. 11, S. 1, (229-254).

Kezer, Ahmet (2019) 30 Soru ve Yanıtta Seri Muhakeme Usulü ve Basit Yargılama Usulü, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Kızıllarslan, Hakan (2019) “*7188 sayılı Kanun’la Ceza Muhakemesi Hukukuna Getirilen Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulleri*”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Dergisi, C. 14, (1885-1960).

Kızmaz, Zahir (2012) “*Gelişmekte Olan Ülkelerde Suç: Suç Oranlarının Artışı Üzerine Sosyolojik Bir Çözümleme*”, Mukaddime Dergisi, S. 5, (51-74).

Koca, Mahmut (2020) “*Ceza Muhakemesinde Basit Yargılama Usulü*”, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Dergisi, C. 7, S. 2, (173-196).

Koca, Mahmut (2021) “*Özel Af İle İnfaz Rejimine İlişkin Düzenlemelerin Özellikleri (7242 Sayılı Kanun’la Değiştirilen İnfaz Kanunu’nun Geçici 6. Maddesinin Hukuki Niteliği ve Anayasa Mahkemesinin Kararının Değerlendirilmesi)*”, Anayasa Yargısı, C. 38, S. 1, (1-41).

Koca, Mahmut/Üzölmez, İlhan (2021) Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Koç, Ziya (2020) “*Karşılaştırmalı Hukuk ve Uluslararası Mahkeme Kararları Işığında Seri Muhakeme Usulüne Farklı Bir Bakış: Masum Kişilerin Cezalandırılması Tehlikesi*”, Ceza Hukuku Dergisi, Y. 15, S. 43, (607-663).

Kruk, Ewa (2019) “*Penal Order Proceedings as a Manifestation of Permissible Simplification of Certain Procedural Institutions*”, Roczniki Nauk Prawnych, C. 28, S. 3, (71-88).

Erişim: <https://ojs.tnkul.pl/index.php/rnp/article/view/7008/6837> (s.e.t. 31.08.2021)

Kunter, Nurullah (1948) “*Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi İçin Hazırlanan Öntasarının Beşinci Kitaba Müteallik Maddeleri Hakkında Mütalaalar*”, İÜHFM, C. 14, S. 3-4, (567-584).

Kunter, Nurullah (1953) “*Ceza Kararnamesine İtiraz Üzerine Yapılan Duruşma Sonunda Verilen Hüküm*”, İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 19, S. 1-4, (1036-1042).

Kunter, Nurullah (1977) “*Sanığın Yokluğunda Yapılan Sorsoruşturmada Uygulanacak Taban Kurallar*”, İÜHFM, C. 43, S. 1-4, (339-365).

Kunter, Nurullah (1989) Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 9. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul.

Kunter, Nurullah/Yenisey, Feridun/Nuhoğlu, Ayşe (2010) Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 18. Baskı, İstanbul, Beta Yayıncılık.

Kuru, Baki (2015) Medeni Usul Hukuku, İstanbul, Legal Yayınevi.

Kurushi, Klodian (2016), “*Abbreviated Trial*”, Mediterranean Journal of Social Sciences MCSER Publishing, Rome-Italy, C. 7, S. 3, (235-239). Erişim: <https://www.mcser.org/journal/index.php/mjss/article/view/9047> (s.e.t. 24.08.2021).

Manna, Adelmo/Infante, Enrico (2000) Criminal Justice Systems in Europe and North America, European Institute for Crime Prevention and Control Affiliated with The United Nations.

Meraklı, Serkan (2013) “*İddianamenin İadesi Kurumunun Ceza Muhakemesi Kanunu Bakımından Değerlendirilmesi*”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 15, Özel S. , (1595-1652).

Naim Mëçalla Jurgen Mëçalla (2017) “*Some Legal Aspects of Abbreviated Trial in Albania*”, European Journal of Multidisciplinary Studies, C. 2, S. 7, (144-149). Erişim:https://journals.euser.org/files/articles/ejms_sep_dec_17_nr_2/Naim.pdf (s.e.t. 24.08.2021)

Ömeroğlu, Ömer (1999) “*Türk Ceza Yargılamasında Şahsi Dava ve Gerekliliği Sorunu*” (Doktora), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Önder, Ayhan (1966) Sulh Ceza Hâkiminin Ceza Kararnamesi, İstanbul, Sermet Matbaası.

Özbek, Mustafa Serdar (2018) “*Onarıcı Adalet Anlayışının Düşünsel Temeli*”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı, 1. Baskı, Ankara, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayın-1, (3-18).

Özbek, Veli Özer (2018) “*Önödeme*”, Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu, Adalet Bakanlığı Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı, (75-88).

Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar (2021) Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 12. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar (2021) Ceza Muhakemesi Hukuku, 14. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Özbek, Veli Özer/Tepe, İlker (2014) “*Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Aleyhe Değişirme (Reformatio In Peius) Yasağına İlişkin-Öğreti ve Uygulama Boyutlarıyla-Genel Bir Değerlendirme*”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel S. , (3759-3797).

Özdemir, Süleyman Emre (2018) Ceza Muhakemesinde İtiraz Kanun Yolu, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Özgenç, İzzet (2021) Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 17. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Özgenç, İzzet/Bayraktarlı, İhsan Yılmaz (2019) “*İnfaz Kurumlarındaki Hükümlü Sayısındaki Artış Sorunu ve Çözüm Önerisi*”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 23, S. 1, (129-139).

Özen, Muharrem (2020) “*7188 sayılı Kanun’la Değişen Yeni Bir Kurum Olarak Basit Yargılama Usulü*”, Ankara Batı Adliyesi Dergisi, Y. 3, S. 2, (24-27).

Özen, Muharrem/Köksal, Atacan (2021) “*Önödeme ve Bazı Çözüm Önerileri*”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 70, S. 2, (589-621).

Özen, Mustafa (2011) Ceza Muhakemesi Hukukunda İtiraz Kanun Yolu, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Özen, Mustafa (2019) Ceza Hukuku Genel Hükümler Dersleri, 4. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Özen, Mustafa (2019) Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Muhakemesi Hukuku, 3. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Öztürk, Bahri (1991) Ceza Muhakemesi Hukukunda Koğuşturma Mecburiyeti (Hazırlık Soruşturması), Ankara, Ankara Üniversitesi Matbaası.

Öztürk, Bahri (2016) “*Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılama Yükümlülüğü*”, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 15, S. 1, (413-428).

Öztürk, Bahri (2020) “*7188 sayılı Kanunla Getirilen Ceza Muhakemesi Hukukuna İlişkin Yeni Düzenlemelere Toplu Bakış*”, Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer 102 Yaşında/Tebliğler, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan (2021) Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 21. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Öztürk, Bahri/Tezcan, Durmuş/Erdem, Mustafa Ruhan/Sırma Gezer, Özge/Saygılar Kırıt, Yasemin F./Alan Akcan, Esra/Özaydın, Özdem/Erden Tütüncü, Efser/Altınok VILLEMIN, Derya/Tok, Mehmet Can (2021) Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Pizzi, William T./Marafioti, Luca (1992) “*The New Italian Code of Criminal Procedure: The Difficulties of Building an Adversarial Trial System on a Civil Law Foundation*”, Yale Journal of International Law, C. 17, S. 1, (1-40).

Erişim:<https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1585&context=yjil> (s.e.t. 30.09.2021)

Sander, Frank E. A. (1976) “*The Multi-Door Courthouse*”, Barrister, C. 3, S. 3, (18-42). Erişim:<https://heinonline.org/HOL/PrintRequest?collection=journals&handle=hein.journals/barraba3&id=168&print=section&div=33&ext=.pdf&format=PDFsearchable&submit=Print%2FDownload> (s.e.t. 28.08.2021)

Schulhofer Stephen J. (1992) “*Plea Bargaining as Disaster*”, The Yale Law Journal, C. 101, S. 8, (1979-1992).

Erişim: <https://digitalcommons.law.yale.edu/ylj/vol101/iss8/10/> (s.e.t. 30.06.2021)

Selçuk, Sami (2011) “*Yaptırımı (Cezayı) ve Sonuçlarını Ağırлаştıramama Kuralı ve Ülkemizdeki Düzenlemeye ve Uygulamaya Eleştirel Bir Yaklaşım*”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, C. 1, S. 7, (1-47).

Selçuk, Sami (2013) “*Doğru Terim ‘Muhakeme’ Değil, ‘Yargılama’dır*”, MARUHAD, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, (295-318).

Sevdiren, Öznur (2020) “*Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Seri Muhakeme Usulü Üzerine Eleştirel Değerlendirmeler*”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 15, S. 189-190, (573-616).

Shkreli, Yrfet (2016) “*The Pre-trial Phase in a Criminal Proceeding: Ideas for an Effective Process within a Reasonable Time*”, Mediterranean Journal of Social Sciences MCSER Publishing, Rome-Italy, C. 7, S. 6, (105-112). Erişim: <https://www.mcser.org/journal/index.php/mjss/article/view/9578> (s.e.t. 24.08.2021)

Solomon, Peter H. (2012) “*Plea Bargaining Russian Style*”, Demokratizatsiya, Washington, C. 20, S. 3,(282-299). Erişim:https://demokratizatsiya.pub/archives/20_3_UV4U1383U8830621.pdf (s.e.t. 01.09.2021)

Soyaslan, Doğan (1996) “*İtalyada Ceza ve Ceza Usul Hukukları Reformu Hareketi*”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 45, S. 1, (61-66).

Soyaslan, Doğan (2018) Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları.

Soyaslan, Doğan (2018) Kriminoloji (Suç ve Ceza Bilimleri), 3. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları.

Soyaslan, Doğan (2020) Ceza Muhakemesi Hukuku, 8. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları.

Soyer Güleç, Sesim (2019) “*Ceza Muhakemesi Hukukunda Aleyhe Değiştirme (Reformatio In Peius) Yasağı*”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN’a Armağan, C. 21, Özel Sayı, (701-750).

Şahin, Cumhuri/Göktürk, Neslihan (2021) Ceza Muhakemesi Hukuku I, 12. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Şahin, Cumhuri/Göktürk, Neslihan (2021) Ceza Muhakemesi Hukuku II, 11. Bası, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Şen, Ersan, Sanığın Yokluğunda Duruşma ve Hüküm, <https://www.hukukihaber.net/sanigin-yoklugunda-durusma-ve-hukum-makale,5688.html> (s.e.t. 15.05.2021)

Şahin, İsmail (2019) “*Anayasa Mahkemesi Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkının İhlali*”, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, Y. 4, S. 2019/1, (223-256).

Şahin, İsmail (2021) “*Suçun Nitelikli Hallerine Dair Ceza Artırım Veya İndirimlerinin Basit Yargılama Usulünün Uygulanabilirliğine Etkisi*”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Y. 9, S. 17, (429-455).

Şık, Hüseyin (2019) “*Bazı Ülkelerde Savcılık Kurumu*”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Y. 7, S. 14, (397-461).

Sönmez, Ahmet Selçuk (2016) Türk Ceza Kanunu’nda İftira Suçu, 1. Baskı, Ankara, Hâkim Yayıncılık.

Taner, Fahri Gökçen (2011) “*Hükümün Açıklanmasının Ertelenmesinin (Geri Bırakılmasının) Hukuki Niteliği ve Ertelemeyi Kabul Edip Etmediğinin Sanığa Duruşma Devresinin Sona Ermesinden Önce Sorulmasının Hukuka Aykırılığı Üzerine*”, Ankara Barosu Dergisi, S. 2011/4, (287-298).

Taner, Fahri Gökçen (2021) Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Taner, M. Tahir (1936) “*Ağır Cezalı Olmıyan Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Kanun Layihası Hakkında*”, İÜHF, C. 2, (1-41).

Taner, M. Tahir (1946) “*Ceza Davalarının Uzaması Sebepleri, Alınması Gereken Tedbirler*”, İÜHFM, C. 12, S. 4, (969-980).

Taner, M. Tahir (1950) *Ceza Muhakemeleri Usulü*, 1. Baskı, Duygu Matbaası, İstanbul.

Tanrıver, Süha (2018) *Medeni Usul Hukuku Cilt I*, 2. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınevi.

Taşkın, Ozan Ercan (2016) “*Son Çare (Ultima Ratio) Olarak Ceza Hukuku*”, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 1, (59-91).

Taşkın, Şaban Cankat (2020) “*7188 sayılı Kanun ile Ceza Muhakemesi Kanunu’na Getirilen Basit Yargılama Usulü Hakkında Tespit ve Değerlendirmeler*”, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 5, S. 1, (3105-3126).

Taşkın, Şaban Cankat (2020) *Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulü*, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Thaman, Stephen C. (2007), “*Plea-Bargaining, Negotiating Confessions and Consensual Resolution of Criminal Cases*”, Katharina Boele-Woelki & Sjef van Erp (Ed.), General Reports of the XVIITH Congress of the International Academy of Comparative Law, (951-1011).

Erişim:<https://scholarship.law.slu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1244&context=faculty> (s.e.t. 23.08.2021)

Thaman, Stephen C. (2012) “*The Penal Order: Prosecutorial Sentencing As A Model For Criminal Justice Reform?*”: Erik Luna/Marianne Wade,(Ed.), The Prosecutor in Transnational Perspective, Oxford University Press, (156-175).

Erişim: <https://core.ac.uk/download/pdf/234183121.pdf> (s.e.t. 23.08.2021)

Tezcan, Durmuş/Erdem, Mustafa Ruhan/Önok, R. Murat (2021) *Uluslararası Ceza Hukuku*, 6. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Tezcan, Durmuş/Erdem, Mustafa Ruhan/Sancakdar, Oğuz/Önok, Rifat Murat (2021) İnsan Hakları El Kitabı, 9. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Töngür, Ali Rıza (2018) “*Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kurumunun Yeniden Düzenlenmesi Gerekliği Üzerine*”, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 17, S. 1, (27-49).

Töngür, Ali Rıza/Çetintürk, Ekrem (2020) “*Ceza Adalet Sisteminde İkrarın Önemi*” , Prof. Dr. Mehmet Emin Artuk’a Armağan, Mahmut Koca (Ed.), Ankara, Seçkin Yayıncılık, (1041-1067).

Tulay, M. Emre/Doğan, Yamaç (2020) “*Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Yargılama Usulü*”, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 2, (349-376).

Turner, Jenia Iontcheva (2006) “*Judicial Participation in Plea Negotiations: A Comparative View*”, The American Journal of Comparative Law, C. 54, S. 1, (199-267). Erişim: <https://www.jstor.org/stable/20454489> (s.e.t. 03.10.2021)

Turner, Jenia Iontcheva (2017) “*Plea Bargaining and International Criminal Justice*”, The University of the Pacific Law Review, C. 48, S. 2, (219-246) Erişim: <https://scholarlycommons.pacific.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1025&context=uoplawreview> (s.e.t. 23.08.2021).

Toroslu, Nevzat/Feyzioğlu, Metin (2006) Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, Ankara, Savaş Yayınevi.

Üzülmez, İlhan (2006) “*Yeni Ceza Kanununun Sisteminde Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi*” Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 2006/3-4, (203-235).

Vojislav Djurdjić (2013) “*Fundamental Principles of Criminal Procedure Law and Forms of Simplified Proceedings in Criminal Matters*”: Jovanović, Ivan/Stanišavljević,

Miroljub,(Ed.) Simplified Forms of Procedure in Criminal Matters-Regional Criminal Procedure Legislation and Experiences in Application, *Belgrade*, (60-71).

Yapar, Mehmet Emin (2013) Ceza Muhakemesinde İddia Pazarlığı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Yarsuvat, Duygun (1973) “*Türkiye’de Şehirleşme ve Ceza Adaleti*”, Şehirleşmenin Doğurduğu Ceza Adaleti Sorunları Sempozyumu, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü Yayını, (297-320).

Yaşar, Ercan (2020) “*Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü*”, Adalet Dergisi, 65. Sayı, (255-299).

Yaşar, Osman (2020) Ceza Muhakemesi Kanunu, 9. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Yaşar, Yusuf (2021) Ceza Muhakemesi Sisteminde Seri Muhakeme Usulü Üzerine Bir İnceleme, 1. Baskı, Ankara, Astana Yayınları.

Yavuz, Hakan A. (2016) “*Hollanda Savcılık Kurumu Üzerine Notlar*”, Akademik Teklif Hukuk ve İdari Bilimler Dergisi, C. 3, S. 5, (84-103).

Yavuz, Hakan A. (2018) “*Ceza Adalet Politikası Bağlamında Alternatif Çözüm Yöntemleri*”, Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri Sempozyumu, Adalet Bakanlığı Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı, (225- 252).

Yavuz, Hakan A. (2020) Ceza Muhakemesinde Kovuşturmaya Alternatif Yöntemler, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Yenisey, Feridun (2013) “*Ceza Muhakemesi Süjelerinin İradelerinin Ceza Muhakemesinin Yürüyüşüne Etkisi Sorunu*”, MARUHAD, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, C. 19, S. 2, (453-470).

Yenisey, Feridun/Nuhoğlu, Ayşe (2018) Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Yenisey, Feridun/Oktar, Salih (2015) Alman Ceza Muhakemesi Kanunu, 2. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi.

Yerdelen, Erdal (2018) “*Uzlaştırmanın Esasları ve Benzer Kurumlardan Farkları*”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Eğitim Kitabı, 1. Baskı, Ankara, Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Yayın-1, (21-51).

Yerdelen, Erdal/Özbek Mustafa Serdar/Altuntaş, Şeyda/Boz, Burak/Erdem, Dilek Özge/Yılmaz, Berna Ayşen (2018) Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi.

Yetimoğlu, M. Ezgi (2019) “*Türk ve Fransız Ceza Muhakemesi Hukuklarında Seri Muhakeme Usulüne Karşılaştırmalı Bakış*”, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 18, S. 1, (17-58).

Yıldırım, Erkan (2020) “*Son Düzenlemeler Özelinde İddianamenin İadesi Kurumu*”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 11, S. 42, (173-202).

Yıldız, Ali Kemal (2020) “*Seri Muhakeme ve Basit Yargılamada Avukatlık*” Erişim:<https://tv.barobirlik.org.tr/WatchE/4374> (s.e.t. 05.10.2021).

Yılmaz, Ejder (2008) “*Usul Ekonomisi*”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 57, S. 1, (243-274).

Yılmaz, Zahit/Apiş, Özge (2020) “*Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi*”, MARUHAD, C. 26, S. 1, (62-106).(ISSN: 2146-0590, DOI: 10.33433/maruhad.733175)

Yokuş Sevük, Handan (2004) “*Çocuk Yargılamasında Ön Ödeme ve Sulh Ceza Hakiminin Ceza Kararnamesi*” Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 52, (66-88).

Yurtcan, Erdener (1978) Ceza Yargılaması Yasası 1973 Değişikliği, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Yurtcan, Erdener (1977) Şahsi Dava, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Yurtcan, Erdener (1987) Ceza Yargılamasında Kesin Hüküm, 2. Bası, İstanbul, Kazancı Hukuk Yayınları.

Yurtcan, Erdener (2019) Ceza Yargılaması Hukuku, 16. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Yüce, T. Tûfan (1962) “*Ceza Muhakemeleri Usulünde İtiraz*”, Adalet Dergisi, Y. 53, S. 5-6, (491-507).

Zafer, Hamide (2003) “*Ceza Muhakemesi Hukukunda Özelleştirme Eğilimi: Uzlaşma*”, İstanbul, Prof. Dr. Ergun Önen’e Armağan, (727-750).

Walmsley, Roy (2020) “*World Pre-trial/Remand Imprisonment List*”, 4. Baskı, https://www.prisonstudies.org/research-publications?shs_term_node_tid_depth=27 (s.e.t. 28.03.2021)